

International Science Group
ISG-KONF.COM

**MODERN APPROACHES TO THE
INTRODUCTION OF SCIENCE
INTO PRACTICE**

30
MARCH
31 **X** **SCIENTIFIC AND
PRACTICAL
CONFERENCE**
SAN FRANCISCO, USA

ISBN 978-1-64871-895-3

MODERN APPROACHES TO THE INTRODUCTION OF SCIENCE INTO PRACTICE

Abstracts of X International Scientific and Practical Conference

San Francisco, USA
30-31 March 2020

-

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

UDC 01.1

The Xth International scientific and practical conference « MODERN APPROACHES TO THE INTRODUCTION OF SCIENCE INTO PRACTICE » (March 30-31, 2020). San Francisco, USA 2020. 535 p.

ISBN 978-1-64871-895-3

Published by Primedia eLaunch

<https://primediaelaunch.com/>

Text Copyright © 2020 by the International Science Group(iscg-konf.com).

Illustrations © 2020 by the International Science Group.

Cover design: International Science Group(iscg-konf.com). ©

Cover art: International Science Group(iscg-konf.com). ©

All rights reserved. Printed in the United States of America. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher.

The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required.

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is:

Barantsova I., Kotlyarova V., Tkach M., The intercultural dialogue as the basis of personality development // Modern approaches to the introduction of science into practice. Abstracts of X International Scientific and Practical Conference. San Francisco, USA 2020. Pp.43-46.

URL: <http://iscg-konf.com> .

TABLE OF CONTENTS
PEDAGOGICAL SCIENCES

1.	Казачінер О. С. ПРОБЛЕМИ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	15
2.	Задорожна О. Р. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҮНТЯ ТАКТИКИ У СПОРТІ	18
3.	Гелеш А. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ З АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ	22
4.	Логвіна-Бик Т. А., Бик Н. В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКИ В ПРАКТИКУ	26
5.	Гродзь Н. М., Криштанович М. Ф. СУЧАСНІ ІКТ ЯК ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ТЕХНІЧНИХ ЗВО ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН	31
6.	Лавриненко Н. Ю., Лисенко С. А. ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	33
7.	Форкуца О. А. ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТЯНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У ШКОЛАХ	36
8.	Варчук Л. В. ОБРАЗ ОПОВІДАЧА СУЧАСНОГО АМЕРІНДІАНСЬКОГО ЕТНОНАРАТИВУ У ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ	40
9.	Barantsova I., Kotlyarova V., Tkach M. THE INTERCULTURAL DIALOGUE AS THE BASIS OF PERSONALITY DEVELOPMENT	43
10.	Вишневська О. М. ІНКЛЮЗИВНИЙ ЛЯЛЬКОВИЙ ТЕАТРЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙТА ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	47
11.	Шевчук В. М., Блінніков Г. П., Дем'янюк К. Д. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ БІОІНДИКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ КУРСАНТІВ-ПРИКОРДОННИКІВ	51
12.	Ніколаєва С. Ю., Черниш В. В. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ВИКЛАДАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОВ НА ОСНОВІ КОМБІНОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (АНГЛІЙСЬКА МОВА І ДРУГА ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА МОВА)	55

13.	Монке О. С. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У СКЛАДІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ	61
14.	Ayziatulova E., Shelestova L., Ayziatulova D. THE EFFECT OF LARGE DOSES OF EXOGENOUS GONADOTROPIC HORMONES ON THE MORPHOLOGY OF THE MICE INTERNAL ORGANS IN MODELING OVARIAN HYPERSTIMULATION SYNDROME	64
15.	Lemberskyi O. “NEW APPROACHES OF EDUCATIONAL MANAGEMENT”	68
16.	Руденко Л. А., Литвин А. В. САМОСТІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	72
17.	Буданова В. Є., Буданова Л. Г., Галушко К. М. АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ	76
18.	Останіна Н.С. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НАПРЯМОК ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ	78
19.	Семилеткова Н. С. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ІРПІНСЬКОГО РЕГІОНУ	81
20.	Kurychenko A. FOREIGN LANGUAGE TEACHING WITH DIGITAL TOOLS: HOW TO MOTIVATE STUDENTS	85
21.	Хлебик С. Р. МОЛОДІЖНИЙ ТЕАТР ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ	88
22.	Мідак Л. Я., Берладинюк Х. В., Кравець І. В. ВИВЧЕННЯ АСТРОНОМІЧНИХ ПОНЯТЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	93
23.	Жоболда Л. А. ЧИМ Я МОЖУ ЗДИВУВАТИ СВОЇХ УЧНІВ	96
24.	Soter M. USING ZOOM IN UKRAINIAN TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	100
25.	Донець В. Г. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	102

26.	Сулаєва Н. В., Вовченко С. В., Ремезова Н. М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ЗВУКОРЕЖИСУРИ МУЗИЧНИХ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ	105
ECONOMIC SCIENCES		
27.	Vakulich M., Fisunen N. DEVELOPING THE METHODOLOGY OF ASSESSING THE POTENTIAL OF COUNTRIES FOR INVESTMENT CLIMATE ASSESSMENT: CASE OF UKRAINIAN ECONOMY	108
28.	Свічко С. О. ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В РЕФОРМУВАННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	111
29.	Колодійчук І. А., Колодійчук В. А. ЕКОЛОГООРІЄТОВАНА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	115
30.	Рикун С.С., Неівестна О.В. РОЗРОБКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ, ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	118
31.	Яценко І. В. ІНВЕСТИЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ТА ЇХ ІНДУСТРІЯ	120
32.	Метіль Т. К., Щербина В. О. ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ПІДХОДІВ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	122
33.	Шпарик Я. Я. РИНОК ЗЕМЛІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ	127
34.	Антоненко В. М. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ: СИСТЕМНІ ОЗНАКИ ТА ФАКТОРНІ ПІДХОДИ	129
35.	Акімова Л. М., Лисачок А. В. ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ІНВЕСТИЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	134
36.	Коваленко Ю. М. ЦІЛЬНІСТЬ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	139
37.	Ревуцька А. О. ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНОК ПРАЦІ	142
38.	Полуяктова О.В., Матюк Т.В. РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ	146

39.	Гузар Б.С. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	149
40.	Kravchuk R., Yakimiv I. SOCIAL INNOVATION FROM THE STANDPOINT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	154
41.	Бруханський Р. Ф. ЯПОНСЬКИЙ АКЦЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИТРАТ	157
42.	Обелець Т. В., Кардаш Є. В. РИНОК ПРАЦІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	160
43.	Обелець Т. В., Дужак В. В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИНОРОБСТВА В УКРАЇНІ	163
44.	Обелець Т. В., Білій В. А. АКТИВНА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	166
45.	Струк Н. П. ЩОДО ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	170
46.	Дубницький В. І., Науменко Н. Ю., Писарькова В. Р. МЕТОДИКА ЗАХИСТУ ВІД ТАРГЕТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	172
47.	Калайтан Т. В., Амірова Р. І. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АВС-АНАЛІЗУ ПРОДАЖІВ В СИСТЕМІ КОНТРОЛІНГУ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	176
48.	Воронецька І. С., Кравчук О. О., Петриченко І. І. КОРМОВИРОБНИЦТВО – ОСНОВА РОЗВИТКУ РИНКУ КОРМІВ	180
49.	Dergaliuk B. STRUCTURAL MODERNIZATION OF MULTILEVEL SYSTEMS AS A WORLDWIDE DEVELOPMENT PROBLEM	184
50.	Старушенко Г. А., Базилевський С. В. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ	186
51.	Сопко В.В., Ромашко О.М. РОЛЬ ЕТИКИ У ПРОФЕСІЇ БУХГАЛЕРА	191
52.	Коркуна О. І., Цільник О. Я., Бордун О. В. ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	193
53.	Когут М. В. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЧИННИКИ ЇЇ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ	196

54.	Tkachenko K. COMPLEX EVALUATION OF ENTERPRISE INVESTMENT ATTRACTION	198
55.	Світлична В. Ю., Тимошенко К. О. МОДЕРНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	202
56.	Світлична В. Ю. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНИХ ПРОЦЕСІВ УСТАНОВАМИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	206
57.	Андрійчук Ю. А., Рісна Л. А. ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	210
58.	Khanin S. THE FACTORS TO CONTRIBUTE THE ASYMMETRIC DEVELOPMENT OF THE REGIONS OF UKRAINE	212
59.	Пугач В. М. ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	214
60.	Horemykina Y. INVOLVEMENT OF USERS IN THE EVALUATION OF SOCIAL SERVICES IN UKRAINE	217
61.	Кириченко О. С., Жигалкевич Ж. М., Кириченко С. О. FACTORS OF CRISIS IN THE ENTERPRISES	220
ENGINEERING SCIENCES		
62.	Корчак М. М. ОБҐРУНТУВАННЯ ДИНАМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ РОБОЧОГО ОРГАНУ ДЛЯ СПРЯМУВАННЯ РОСЛИННИХ ЗАЛИШКІВ НА СМУГИ ОБРОБІТКУ	222
63.	Dmytriieva O. PECULIARITIES OF ASSESSING PERFORMANCE OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE ENTERPRISE	229
64.	Lapta S., Lapta S., Solovyova O. CALCULATION OF INSULIN THERAPY REGIMES BASED ON MATHEMATICAL COMPUTER MODELING	232
65.	Герасимов С. В., Куценко В. В., Борисенко М. В. СИНТЕЗ ВИМІРЮВАЛЬНОГО СИГНАЛУ ДЛЯ ОЦІНКИ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ РАДІОТЕХНІЧНИХ СИСТЕМ	237
66.	Шапенко Є. М. АНАЛІЗ НАПРУЖЕНОСТІ РОБОТИ ВОДІЇВ АВТОБУСІВ В МІСТАХ	242

67.	Kyrychenko S., Tsviakh P. MANAGEMENT OF THE PROCESS OF FORMATION OF COMMUNICATIONS ON ORGANIZATION WITH THE PURPOSE OF IMPROVING COMPETITIVENESS	247
68.	Салавеліс А. Д., Павловський С. М. РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ХАРЧОВИХ СУМІШЕЙ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ХВОРОБ ШЛУНУОВО-КИШЕЧНОГО ТРАКТУ	249
69.	Polishchuk V., Polishchuk A., Burmyk I. TECHNOLOGY OF MENTOR SELECTION FOR A BEGINNING SPECIALIST	253
70.	Nosova Y., Avrunin O., Khudaieva S. FEATURES OF CREATION TECHNOLOGIES FOR EDUCATIONAL PANORAMIC VIDEO CONTENT	256
71.	Колесникова Т. Н., Сакно О. П., Лиходей А. С. ПРИМЕНЕНИЕ ГИБРИДНЫХ СИЛОВЫХ УСТАНОВОК НА АВТОМОБИЛЯХ КАК КАРДИНАЛЬНОЕ РЕШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ ТРАНСПОРТА	260
72.	Шутюк В. В., Бессараб О. С., Бендерська О. В. ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ СОРТОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ БУРЯКА СТОЛОВОГО НА ЯКІСТЬ КУПАЖОВАНИХ НАПОЇВ	264
73.	Ruban O., Fedorova H. INFORMATION TECHNOLOGY FOR FEATURE SELECTION USING SPECTRAL CHARACTERISTICS OF NONLINEAR DYNAMIC OBJECTS	267
74.	Андронович Г. М., Бондаренко Ю. В., Білик О. А. НАСІННЯ ЛЬОНУ ЗОЛОТОГО – ПЕРСПЕКТИВНА СИРОВИНА ДЛЯ СТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ	271
LAW		
75.	Бортняк В. А., Бортняк К. В. ВИЗНАЧЕННЯ ТА АНАЛІЗ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ ЩОДО АУДИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ	274
76.	Бедункова О. О., Клименко В. О., Мороз О. Т. ПРАВОВЕ УРЕГУЛЮВАННЯ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ПОРУШЕНИХ НЕЗАКОННИМ ВИДОБУВАННЯМ БУРШТИНУ	277
77.	Петрів І. М. ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	281

78.	Бачук В. Б. ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	284
79.	Захарова О. В., Кунтій А. І. ЗЕЛЕНА КІМНАТА, АНАТОМІЧНІ ЛЯЛЬКИ : ЕФЕКТИВНА МЕТОДИКА ДОПИТУ ДІТЕЙ	288
80.	Корольов В. О. ЩОДО ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	291
81.	Єрмоменко В. О. ПРИЧИНИ ТА УМОВИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ	294
82.	Андрусів У. Б. ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ	297
83.	Сидляревич І. В. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	301
84.	Савчук О. О., Любич А. М., Панфілова Д. А. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОЄКТУ ЗАКОНУ «ПРО ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ»: ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ	304
85.	Shevchenko A., Kydin S., Kapichon O. THE MAIN POINTS OF TEACHING THE DISCIPLINE "COMPARATIVE HISTORY OF LAW"	309
86.	Стецюк С.П. МІСЦЕ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	311
87.	Ткачук Т. Ю., Чистоклетов Л. Г., Хитра О. Л. ТЕХНОЛОГІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ: ПИТАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ	314
88.	Дарчин В. Б. ВИКОРИСТАННЯ ПОДАТКОВИХ РЕЖИМІВ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	318
MEDICINE		
89.	Кушнірук Н. А., Демочко Г. Л. ГОМЕОПАТІЯ: ЗА ЧИ ПРОТИ? ЛЖЕНАУКА ЧИ НОВИЙ СПОСІБ ЛІКУВАННЯ	321
90.	Щербак В. О., Присяжний Д. Є., Демочко Г. Л. ДО 210-Ї РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ ПИРОГОВА	324

91.	Riasna A., Sokolenko V., Sokolenko S. BORRELIA INFECTION OF IXODID TICKS IN THE TERRITORY OF PARK ZONES OF CHERKASSY	327
92.	Май ДоанХоай Линь ХИМИЯ В ПАРФЮМЕРИИ	329
93.	Лисаченко О.Д., Шепітько В.І., Боруца Н.В. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ, ЯК АНАЛОГ ТРАДИЦІЙНОЇ ФОРМИ ВИВЧЕННЯ ГІСТОЛОГІЇ, ЦИТОЛОГІЇ ТА ЕМБРІОЛОГІЇ	332
94.	Valivodz I., Golovenko N., Larionov V. ADME PROPERTIES AND TENTATIVE IDENTIFICATION OF METABOLITES OF PROPOXAZEPAM IN MICE BY RADIOACTIVE CARBON AND UPLC-MS/MS METHODS	335
95.	Isaieva O., Avrunin O. POSSIBILITIES OF APPLICATION OF 3D-SCANNING IN DETERMINING OF DAMAGED AREAS OF SKIN	339
96.	Kovalova A., Avrunin O. DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF NON-INVASIVE EXPRESS DIAGNOSTICS OF MICROCIRCULATION	343
97.	Гребенюк Л. В., Боярська Л. М., Іванова К. О. ВПЛИВ ДЕФИЦИТУ ВІТАМІНУ Д НА МІКРОБНУ КОЛОНІЗАЦІЮ НОСОГЛОТКИ У ДІТЕЙ З НАЗОФАРИНГЕАЛЬНИМИ ПРОЯВАМИ ГАСТРОЕЗОФАГЕАЛЬНОЇ РЕФЛЮКСНОЇ ХВОРОБИ	347
98.	Гребенюк Л. В., Боярська Л. М., Іванова К. О. ОБГРУНТУВАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ВІТАМІНУ D В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ НАЗОФАРИНГЕАЛЬНИХ ПРОЯВІВ ГАСТРОЕЗОФАГЕАЛЬНОЇ РЕФЛЮКСНОЇ ХВОРОБИ	350
99.	Литвинец Л. Я., Литвинец-Голутяк У. Е., Литвинец В. Е. ВЛИЯНИЕ ПОЛИМОРФИЗМА ГЕНОВ ГЛУТАТИОН-S- ТРАНСФЕРАЗ НА ФЕНОТИП БРОНХИАЛЬНОЙ АСТМЫ У ДЕТЕЙ	353
100.	Kolokot N., Siusiuka V., Serhieieva L. OXIDATIVE STRESS MARKERS IN PREGNANT WOMEN WITH FETUS GROWTH INHIBITION	356
101.	Наумова О. МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ СКЛІФОВСЬКИЙ: ЗНГАДУЮЧИ ВЕЛИКОГО ВЧЕНОГО	359
102.	Хілкова А.Д. КЛІНІЧНА МЕДИЦИНА СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ	361
ARCHITECTURE		

103.	Smirnova O. THE INTERACTIVE ARCHITECTURAL OBJECTS AS MEANS OF INNOVATIVE METHODS IN THE HUMAN URBAN ENVIRONMENT	363
104.	Гаврищук В. В. НЕДОЛІКИ ГІДРАВЛІЧНИХ РОЗРАХУНКІВ. РОЗРАХУНКОВИЙ ПОХІЛ АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ	367
105.	Лук'янченко О. О., Костіна О. В. МОДЕЛЮВАННЯ СЕЙСМІЧНОЇ РЕАКЦІЇ КАРКАСНИХ БУДІВЕЛЬ	372
106.	Chubarova D. FORMATION OF ZERO ENERGY PARKINGS	374
107.	Бубела А. В. ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ПІЩАНИХ ДРЕНАЖНИХ ШАРІВ В ДОРОЖНІХ КОНСТРУКЦІЯХ	376
PHILOLOGICAL SCIENCES		
108.	Kushmar L., Kolot L., Dubinina O. EMOTIONAL & SOCIAL INTELLIGENCE AMONG ENGLISH LANGUAGE TEACHERS	378
109.	Slyva V. SEMANTIC PECULIARITIES OF ENGLISH SURMAMES	383
110.	Рубцова К. В. ЕТНОМОВНА АСИМЕТРІЯ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ПРОБЛЕМА ЛАКУНАРНОСТІ	387
111.	Плотнікова Н. В. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ВУЗЬКОГАЛУЗЕВОЇ ЛЕКСИКИ	392
112.	Каданер О. В. БЕЛЛЕТРИСТ - «РЕАКЦИОНЕР» Б.М. МАРКЕВИЧ В КРИТИЧЕСКИХ ОЦЕНКАХ СОВРЕМЕННИКОВ	397
113.	Токарева Д. Г. ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВЛАСНИХ НАЗВ У РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ	401
114.	Davydenko N. THE DIFFERENCE BETWEEN HISTORICAL AND LEGAL TERMS MAGDEBURG AND GERMAN LAW	405
115.	Бачинська Г. В., Вербовета О. С. МЕТАФОРА В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ОСОКИ: ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ	409
MARKETING		
116.	Дубневич Ю., Дубневич Н. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	413

117.	Коляда С. П. ЗАВДАННЯ ВІЗІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ	416
118.	Крюкова І. О., Шушулков С. Д. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ БІЗНЕСУ	420
119.	Ізюмцева Н. В., Іванова Є. С. ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ	424
120.	Сафонова Т. О. САМОМОТИВАЦІЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЛАСНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ	427
121.	Буркало Т. М., Кириченко С. О. ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	431
122.	Дерев'янка М. П., Ізюмцева Н. В. АДАПТИВНИЙ СТИЛЬ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЗМІН	434
123.	Ізюмцева Н. В., Василенко А. В. РОЛЬ ЛІДЕРІВ КОРПОРАТИВНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	436
124.	Ізюмцева Н. В., Чуйков А. В. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ	439
125.	Voronina V., Ishcheikin T. CONTROL OF INVENTORIES IN GENERAL SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT ENTERPRISE	442
PHILOSOPHY		
126.	Зацепіна Н. О. ФЕНОМЕН РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ	446
127.	Samborsky S. HUMAN AWARENESS OF OBJECTIVE REALITY	450
128.	Дудченко В. С., Вольська А. О., Дужева О. Г. ГЛОБАЛЬНА КРИЗА І ДУХОВНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЛЮДСТВА	454
BIOLOGICAL SCIENCES		
129.	Шкуропат А. В., Ванцовська М. РЕАКЦІЯ АКТИВАЦІЇ: ЕЛЕКТРОФІЗІОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ В ОНТОГЕНЕЗІ	457
130.	Osipov M., Maslovata S., Palyvoda N. HARMFUL CONSEQUENCES OF TOPPING FOR GREEN PLANTINGS	460
131.	Розборська Л. В. ФОТОСИНТЕТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ НА ТЛІ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРБІЦИДУ І РЕГУЛЯТОРА РОСТУ РОСЛИН	463

132.	Швець В. А. ІНТЕНСИВНІСТЬ ПЕРЕКИСНОГО ОКИСНЕННЯ ЛІПІДІВ ПРИ АДАПТАЦІЇ ДО ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ВПЛИВУ ІНТЕРЛЕЙКІНУ-2	467
HISTORY		
133.	Томак Н.В., Томак В.О. ЛЮБОВ ДО ПРАЦІ – ПОТРЕБА, ВИМОГА ЧИ ВИКЛИК ЧАСУ	470
134.	Казьмирчук Г. Д., Казьмирчук М. Г. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСТОРИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ ДЕКАБРИСТОВ	474
135.	Царук В. Ю. ІСТОРИЧНИЙ ГЕНЕЗИС ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	477
136.	Каминская Е. А., Федорченко О. В. «АНТИДЗВОНОВА» КАМΠΑНИЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х – 1930-І РР. (НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКИХ ЦЕРКОВ)	480
137.	Бердар Я. П. ЧЕХОСЛОВАЦЬКО-УГОРСЬКА ВІЙНА 1919 РОКУ	484
POLITICAL SCIENCES		
138.	Андрієнко М. В., Жукова І. В., Каршиєва А. І. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ФОРМ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	487
139.	Панасенко О. І. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ НАУКИ ПІАРУ У ПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЯХ	491
TECHNOLOGY		
140.	Ковтун Д. В. УДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ МОНІТОРИНГУ ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА ОКАТИШІВ ЗАЛІЗНОЇ РУДИ	494
141.	Федотова М. О., Трушаков Д. В., Прокопенко Т. О. ПРО ОДИН ІЗ СПОСОБІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВИСОТИ КИПЛЯЧОГО В ЗЕРНОСУШАРЦІ КАСКАДНОГО ТИПУ	498
142.	V. Grechko, I. Strashynskyi, Pasichnyi V. THE RESEARCH OF THE EMULGATING ABILITY OF THE CHIA SEEDS MEAL PELLETS AND PSYLLIUM CELLULAR TISSUE AND THE ENDURANCE OF THE EMULSIONS BASED ON THEM	503
143.	Чабанова О. Б., Ткаченко Н. А., Білобров С. В. РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ ПЕКТИНОВМІСНОГО СУХОГО ПРОДУКТУ З КОРИ ДЕРЕВ ХВОЙНИХ ПОРІД	506

144.	Пасічний В. М., Чебаненко Х. В. ПОРІВНЯННЯ ВПЛИВУ β -ЦИКЛОДЕКСТРИНУ З ЙОДОМ НА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФАРШЕВИХ СИСТЕМ ТЕФТЕЛЕЙ ТА ФРИКАДЕЛЬОК	508
145.	Fursik O., Strashynskyi I. ALTERNATIVE SOURCES OF PROTEIN IN THE FOOD INDUSTRY	512
AGRICULTURAL SCIENCE		
146.	Бутенко А. О., Ільченко В. О., Давиденко Г. А. ПЕРЕВАГИ ВИРОЩУВАННЯ СУМІШОК ОДНОРІЧНИХ КОРМОВИХ КУЛЬТУР	515
147.	Заболотний О.р І., Заболотна А. В. ПРОДУКТИВНІСТЬ КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО ЗА ДІЇ ГЕРБІЦИДУ ЕЛЮМІС® 105 ОД, М.Д. ТА МІКРОБІОЛОГІЧНОГО ПРЕПАРАТУ БІОКОМПЛЕКС АТ	519
148.	Леонтюк І. Б., Ковтунюк З. І. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ НА КАПУСТІ ЦВІТНІЙ	522
CHEMISTRY		
149.	Poltavets V., Vargalyuk V., Shevchenko L. APPLICATION OF MnO_x – BASED ELECTRODES INTO THE INDUSTRIEL PRODUCTION OF ELECTRIC BOILERS	525
ART HISTORY		
150.	Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. ДО ПИТАННЯ АУТЕНТИЧНОГО ВИКОНАННЯ СТУДЕНТАМИ-ВОКАЛІСТАМИ ТВОРІВ СТАРОВИННИХ МАЙСТРІВ	528
TOURISM		
151.	Джинджоян В.В. ПОЄДНАННЯ СОЦІАЛЬНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ ФУНКЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ	531

ПРОБЛЕМИ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Казачінер Олена Семенівна

д.пед.н., доцент

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди

В сучасному світі захист дітей, сім'ї, забезпечення рівних можливостей та реалізації прав для всіх, особливо найвразливіших, груп населення набуває пріоритетності. В світлі цього підходу, актуального і для нашої країни, допомога сім'ям, що виховують дітей з обмеженими можливостями, є особливо важливою. Збільшення кількості дітей з особливими потребами є великою проблемою для України. Воно зумовлене цілим рядом різноманітних екологічних, соціальних, економічних та інших чинників, що негативно впливають на загальне здоров'я населення [1].

Дослідники звертають увагу на виключну роль сім'ї, як середовища для життя, розвитку і виховання дитини, особливо для дітей з функціональними порушеннями, адже для них родина є ще й першим і основним реабілітаційним середовищем.

У психолого-педагогічній науковій літературі розглядаються питання соціальної адаптації та соціалізації дітей із особливими потребами як важливої складової загального процесу допомоги родині (М.Николаєв, Л.Яскал); досліджуються різні типи сімей, особливості їх функціонування (Є.Артамонова, О.Кононко); технологічний аспект соціально-педагогічної роботи з сім'ями (А.Капська, Н.Заверико); висвітлюються особливості роботи з родинами, які виховують дитину з інвалідністю (Н.Грабовенко, І. Іванова); правовий аспект соціального захисту даної категорії (Л.Дроздова та ін.); психологічна допомога родині дитини з особливими потребами (Є.Волкова, С.Шаховська); питання інклюзивної освіти (А.Колупаєва) [3, с. 419]. Втім, на нашу думку, питання проблем сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, у науковій літературі висвітлено недостатньо.

Для дитини зі стійкими порушеннями розвитку значення родини значно зростає. З народженням дитини сім'я переживає сильний психологічний стрес, що веде до змін структури, функціонування та взаємин у родині. Народження дитини з аномаліями розвитку часто сприймається як катастрофа, руйнування всіх життєвих планів. Наслідком цього стають сімейні конфлікти, розлучення, відмова від дитини тощо. Збереження сім'ї, налагодження нормальних взаємовідносин стає актуальною проблемою для дорослих її членів [3, с. 419].

Вивченню процесу адаптації до стресу сімей, які мають дітей з порушеннями у розвитку, учені надають особливого значення. Детальну

періодизацію кризових станів емоційної сфери батьків запропонував Е.Шухардт [4]:

1. *Невизначеність* (стан панічного жаху перед невідомим, шок, відчуття краху «нормального» життя).
2. *Визначеність* (суперечність між розумінням проблеми на раціональному рівні та заперечення її існування на емоційному).
3. *Агресія* (поява негативних почуттів, емоційних спалахів, гніву).
4. *Активна, безрезультативна, хаотична діяльність* (нераціональні спроби опанувати безвихідь ситуації, пошук чудодійного зцілення).
5. *Депресія* (відчуття апатії, втоми, безвихідності, спустошеності, відчаю).
6. *Прийняття проблеми* (віднаходження нового сенсу життя).
7. *Активізація* (прийняття проблеми, розкриття внутрішнього потенціалу, активна побудова та реалізація життєвих планів).
8. *Солідарність* (створення об'єднань з іншими батьками, які мають аналогічні проблеми).

У сім'ях із неприйняттям дитини з особливими потребами ставлення батьків характеризується її емоційним відторгненням, невмінням створювати ситуацію спільної діяльності, неадекватним стилем виховання, недостатньою потребою спілкування з дитиною, відсутністю взаємодопомоги, наявністю деструктивних настанов. Найпоширенішими помилковими настановами батьків є: неприйняття ситуації («За що мені таке?!»); перенесення провини на дитину («Безпорадна істота! Стільки сил, грошей — усе безрезультатно!»); пошук винних («Це все твоя «гнила» кров!»); фальшивий сором («Мені неприємно та соромно, що в мене «ненормальна» дитина); синдром жертви («У мене немає життя!»); комплекс провини («Це мене Бог покарав! Мій борг — спокутувати провину»); самоприпинення («Я завжди була нещаслива. Тільки зі мною може таке трапитися!»); манія «особливості» («Наша родина особлива, не така, як усі»); споживацькі потреби («Нам повинні усі йти назустріч – у нас таке горе!»); «убивча» жалість («Ця дитина така безпорадна! Вона нікому не потрібна такою. Без мене вона загине!»).

Наявність таких настанов призводить до погіршення родинного клімату, зациклювання на власних проблемах, до почуття безвиході, створює напружену емоційну атмосферу, підштовхує до непередуманих вчинків, порушує взаємини між членами сім'ї, ускладнює ситуацію соціалізації дитини, виключає співпрацю та підтримку, демонструє небажання батьків допомогти дитині.

Ставлення батьків до дітей з особливими потребами в цілому має такі загальні риси: жалість, опіка, контроль, надмірна батьківська турбота, надзвичайна відданість або ж має суперечливий характер і супроводжуватися емоційним відторгненням хворої дитини, що може виявляється навіть у жорстокому поводженні з нею.

Психологічні особливості прийняття батьками дітей із особливими потребами можна поділити на адекватні та неадекватні. Під адекватним прийняттям розуміють прийняття батьками особистості дитини з особливими потребами такою, якою вона є, зі всіма її позитивними та негативними

індивідуально-психологічними рисами. Під неадекватним прийняттям мають на увазі неприйняття батьками особистості такої дитини, її психологічне відторгнення. Останнє проявляється у негативному ставленні до її потреб, інтересів, до її розвитку, постійна тривога за неї, яку вони у будь-якому віці сприймають як маленьку та беззахисну тощо) [2, с. 109].

Таким чином, наприкінці тез ми можемо дійти висновку про те, що Проблеми дисгармонійності родинної атмосфери, неконструктивність моделей дитячо-батьківських взаємин, неадекватність стилів виховання дітей з відхиленнями у розвитку обумовлюються характером і ступенем вираженості порушень у дитини, їх незворотністю, тривалістю; особистісними якостями батьків, їхніми психологічними особливостями; родинними ціннісними орієнтаціями; ступенем освіченості батьків; соціальним середовищем та умовами, які перешкоджають реалізації батьками своїх виховних завдань тощо. Успішність соціальної адаптації дитини з особливими потребами залежатиме від оптимального виконання сім'єю низки специфічних функцій: емоційного прийняття, реабілітаційної, корекційно-освітньої, адаптативної, функції соціалізації, професійно-трудової, особистісно-орієнтованої, рекреаційної.

Список літератури

1. Майструк Н.О., Лучаківська А.Р. Проблеми сімей, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями в сучасній Україні в контексті соціальної роботи. – Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5445/1/10%20-%203%287%29%20-%2013.pdf>
2. Макаренко О.М., Голубєва М.О., Джугля І.О. Психологічні особливості батьківського ставлення до дітей із особливими потребами // Міжнародний психіатричний, психотерапевтичний та психоаналітичний журнал. – 2017. – №1, 2(35-36). – С. 107-110.
3. Соловйова Т. Соціально-педагогічна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, в закладах дошкільної освіти // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2018. – № 5 (79). – С. 418-429.
4. Ткачева В.В. О некоторых проблемах семей, воспитывающих детей с отклонениями в развитии // Дефектология. – 2010. – № 4. – С. 3-9.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ТАКТИКИ У СПОРТІ

Задорожна Ольга Романівна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту
доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Тактика є одним з базових термінів, покладених в основу управління змагальною діяльністю у різних видах спорту. Теоретичні основи тактики як мистецтва вмілого використання власних технічних, фізичних та вольових можливостей, з урахуванням особливостей підготовленості суперника та конкретної ситуації, що склалася в сутичці та під час змагань, а також побудови планів поєдинку були закладені у 60-70-х рр. минулого століття у працях зі спортивної боротьби [3], фехтування та боксу [2]. У той час тактику розглядали виключно через призму теорії і практики військової справи, проводячи відповідні паралелі та аналогії. Головними термінами, якими послуговувалися науковці, були «стратегія» і «тактика». Перша уособлювала найвищий вищий рівень знань і практичної діяльності, що забезпечує досягнення заданих цілей на основі реалізації найважливіших закономірностей, що діють в конкретній області, постановки відповідних завдань, вибору форм, засобів, шляхів і методів їх вирішення [5]. Друга завжди була підпорядкована першій та означала теорію і практику організації та проведення спеціалізованої діяльності для досягнень цілей в конкретних конфліктних ситуаціях на підставі принципів, схем і норм поведінки, сформульованих виходячи з певних правил [5]. Л. Г. Рижкова [6] зазначає, що більшість досліджень того часу мали практично єдині теоретичні основи в розумінні тактики як мистецтва створення і використання сприятливих ситуацій, а також ефективного застосування прийомів нападу і оборони або побудови планів поєдинку. Натомість якісні зміни в уявленнях про тактику відбулися під впливом ідей та розробок щодо рефлексивного аналізу конфлікту, учасники якого відображають в своєму мисленні міркування один одного. Найбільш значущими з цієї точки зору були дослідження В. С. Келлера у фехтуванні [2] та А. Н. Ленца у спортивній боротьбі [3].

Розвиток спортивної науки загалом та розширення кола емпіричних знань що управління поведінкою суперника у конфліктній взаємодії призвели до появи великої кількості робіт, у яких розгляд тактики не обмежувався виключно теорією війни. Призмами, крізь які автори інтерпретували тактику, були різні теорії: предметно-перетворювальна, або теорія індивідуальної діяльності, прийняття рішень, інформації [1, 2, 3, 6]. При цьому розуміння тактики крізь призму теорії війни, запропоноване В. С. Келлером [2] до сьогодні залишається фундаментальним.

Нагромадження великого масиву емпіричних та теоретичних знань призвело до появи великої кількості визначень терміну «тактика». Аналіз

досліджень упродовж останніх десяти-п'ятнадцяти років свідчить про те, що все рідше автори послуговуються тлумаченням тактики як теорії та практики організації та проведення спеціалізованої діяльності [5]. Значно частіше науковці застосовують вузькі дефініції, такі як «тактика змагальної діяльності», «тактика поєдинку», «тактика прийому».

На думку В. В. Гожина [1], різноманіття визначень понять тактики у спорті пов'язано із суб'єктивним сприйняттям авторів її визначальної ланки. У більшості робіт сприйняття тактики як теорії і практики організації та проведення спеціалізованої діяльності звужується до цілеспрямованих способів використання технічних прийомів в тактичних діях для вирішення змагальних завдань з урахуванням правил змагань, позитивних і негативних характеристик підготовленості (своєї, партнерів і противника), а також умов середовища [6]. Це визначення використовується як базове для розуміння терміну «тактика змагальної діяльності». Певною мірою його можна вважати універсальним для спорту загалом. Проте інші дефініції, притаманні для різних видів спорту, у тому числі спортивних єдиноборств, все частіше суперечать одна одній. Якщо у 70-х рр. «стратегія» позиціонувалася виключно як директива, «тактика» як спосіб її виконання [7], то сьогодні однозначної відповіді на запитання, що є стратегією, а що тактикою, немає.

У різні роки авторами були здійснені спроби узагальнення та класифікації обидвох термінів, проте уніфікований підхід знайдено не було. Більше того, у значній кількості науково-методичних джерел поняття тактики часто ототожнюється з тактичною підготовкою, тактичною підготовленістю та індивідуальним стилем змагальної діяльності. Аналіз науково-методичної літератури з питань тактичної підготовки та тактичної підготовленості вказує на наявність двох визначень тактики. У більш широкому розумінні тактика представляє собою теорію і практику підготовки, організації та проведення спеціалізованої діяльності для досягнення цілей в конкретних конфліктних ситуаціях на підставі принципів, схем і норм поведінки, сформульованих виходячи з певних правил [2]. З цієї точки зору тактику частково можна розглядати як окремий розділ конфліктної діяльності. Однак у соціальній психології конфлікт розглядається дещо ширше та відображає 1) зіткнення різноспрямованих сил, інтересів, цінностей, поглядів, позицій, думок, суб'єктів взаємодії; 2) суперечність, яка виникає між людьми у зв'язку з вирішенням тих або інших питань соціального й особистого життя; 3) прагнення однієї сторони утвердити свою позицію, в той час як інша сторона протестує проти неправильної оцінки її діяльності; 4) суперечність, яка важко вирішується і пов'язана з гострими емоційними переживаннями. Водночас В. С. Келлер наголошує, що такі варіанти трактування поняття конфлікту недоцільно екстраполювати на спортивну діяльність загалом та спортивні єдиноборства зокрема. Враховуючи наявність конфліктної взаємодії між спортсменами у процесі окремого поєдинку або змагань загалом, він пропонує визначати тактику як цілеспрямовані способи використання технічних прийомів в тактичних діях для вирішення змагальних завдань з урахуванням правил змагань, позитивних і негативних характеристик підготовленості (своєї,

партнерів та суперника), а також умов середовища [2]. За таких умов тактика трансформує індивідуальну діяльність у конфліктну.

Використання різних дефініцій, підміна понять, необґрунтоване виокремлення одних та абстрагування від інших, на нашу думку, створюють серйозні перешкоди для формування та розвитку тактичної майстерності спортсменів. Ефективне удосконалення останньої можливе лише у випадку розгляду тактики як цілісної системи. Найбільш вдалою з цієї точки зору, на нашу думку, була спроба Г. С. Туманяна [7] уніфікувати співвідношення термінів «стратегія» і «тактика». Першим висновком автора був такий: стратегія і тактика завжди існують разом на чотирьох рівнях – на рівні виконання конкретних технічних прийомів, на рівні поєдинку, на рівні турніру, на рівні системи змагань. Другий висновок стосувався сфери прояву стратегії і тактики – автор переконаний, що обидві є видами діяльності спортсмена. Незважаючи на те, що ці висновки були зроблені на підставі аналізу особливостей змагальної діяльності у спортивній боротьбі, вважаємо можливою їх екстраполяцію на інші види спортивних єдиноборств. Схожої думки дотримуються М. М. Ковилін та А. А. Передельський [4], інтерпретуючи тактику як специфічну діяльність, що є продуктом тактичного мислення. Водночас автори акцентують увагу на тому, що існування тактики не може обмежуватися виключно сферою специфічної діяльності. Вона відображається у тактичному мисленні, тактичній діяльності, тактичному плануванні.

Виходячи з вище наведеного, можна зробити висновок, що тактика є не лише багаторівневим, а й багатовимірним явищем. Сьогодні найбільш дослідженими є рівні: тактичної взаємодії з суперником (використання технічного прийому у конкретний момент поєдинку), поєдинку (вибір індивідуального стилю змагальної діяльності) та, частково, рівень змагань. При цьому тактика на рівні системи змагань залишається поза увагою науковців.

Водночас не вирішеною залишається проблема розгляду тактики як цілісної системи, для якої характерна наявність структурних елементів, закономірностей та взаємозв'язків між ними, площин існування та рівнів реалізації. Більше того, інтерпретація тактики як базового терміну управління змагальною діяльністю спортсменів потребує переосмислення з урахуванням багатьох чинників: комерціалізації спорту, зростання соціальної значущості перемог на змаганнях різного рівня, не обмежуючись Іграми Олімпіад, підвищення конкуренції на світовій арені, особливостей комплектування складу учасників Ігор Олімпіад, розширення календаря змагань тощо.

Список літератури

1. Гожин В. В. Основные тенденции технико-тактической направленности тренировочного процесса в спортивной борьбе // Теория и практика физической культуры. – 2009.
2. Келлер В. С. Исследование деятельности спортсменов в вариативных конфликтных ситуациях [Текст] : Автореферат дис. на соискание ученой степени доктора педагогических наук. (13.00.04) // Гос. центр. ин-т физ. культуры. – Москва : [б. и.], 1975. – 32 с.

3. Ленц А. Н. Тактика в спортивной борьбе // М. : Физкультура и спорт, 1967. – 214 с.
4. Передельский А. А., Ковылин М. М. Поединок – основной метод педагогики единоборств // Теория и практика физ. культуры. – 2014. – № 11. – 0,17 п.л.
5. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб-ник [для тренеров] : в 2 кн. Киев. Олимп. лит., – 2015. – Т 1. – 680 с.
6. Рыжкова Л. Г. Тактическая информация о построении схваток, ситуационных компонентах подготовки и применения действий в поединке фехтовальщиков // Теория и практика физ. культуры. – 2009. – № 11. – С. 79–80.
7. Туманян, Г. С. Стратегия подготовки чемпионов : настольная книга тренера // Москва : Советский спорт, 2006. – 496 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ З АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

Анна Гелеш

кандидат історичних наук

заступник начальника навчально-методичного відділу
Національного університету «Львівська політехніка»

У сфері вищої освіти України, що сформувалася за останні роки, кожен заклад вищої освіти (ЗВО) для того, щоб забезпечити отримання студентом дипломів державного зразка повинен проходити процедуру акредитації, що є одним із основних інструментів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Зовнішнє забезпечення якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти і державної освітньої політики країн Європи та інших розвинених країн світу.

Закон України «Про вищу освіту» [1] визначає акредитацію як процедуру оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності ЗВО за цією програмою на предмет відповідності стандарту вищої освіти, спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання відповідно до критеріїв оцінювання якості освітньої програми з урахуванням стандартів і рекомендацій із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [2, 3]. До недавнього часу в Україні не існувало системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, а акредитацію освітніх програм здійснювало Міністерство освіти і науки України. На сьогодні ключовим органом цієї процедури є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (Національне агентство), створення якого передбачено Законом України «Про вищу освіту» [1].

Відповідно до положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», розробленого Національним агентством акредитаційна експертиза складається з декількох етапів, одним з яких є формування незалежної експертної групи. Експертна група формується у складі трьох осіб із рівноправно залучених представників освіти, студентства та бізнесу. Основними завданнями, що поставлені перед експертною групою є: вивчення відомостей про самооцінювання, доданих до них матеріалів та інших матеріалів, що стосується освітньої програми та діяльності ЗВО за цією програмою; виїзд до ЗВО з метою уточнення фактів, вказаних у відомостях про самооцінювання, опитування представників заінтересованих сторін про освітню програму та діяльність ЗВО за цією програмою; формування рекомендацій щодо вдосконалення якості освітньої діяльності за цією програмою, а також складання звіту про результати акредитаційної експертизи.

З огляду на це, перед Національним агентством постала проблема добору експертів з акредитації освітніх програм з усіх спеціальностей, які володіють потрібними знаннями, уміннями та навичками, що дають їм змогу ефективно

здійснювати оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО за цими програмами, а також розробляти рекомендації щодо покращення якості вищої освіти.

На сьогодні в Україні вже існує окремих досвід підготовки експертів з акредитації освітніх програм, яка здійснюється Національним агентством. З 2019 року Національним агентством розроблено програму навчання та тестування експертів на предмет наявних в них знань і вмінь, потрібних для проведення акредитаційної експертизи. Програма складається із двох частин: лекційний курс на платформі Prometheus «Експерт з акредитації освітніх програм: онлайн тренінг» та очний тренінг з тестом опісля для кандидатів, які були допущені до навчання та успішно пройшли тест на платформі Prometheus.

Лекційний курс на платформі Prometheus представлений у вигляді презентацій складається з трьох модулів, які охоплюють такі основні теми: Європейські стандарти і практики, нормативний контекст, права та обов'язки експертів, акредитаційна експертиза та критерії оцінювання якості освітньої програми (критерій 1-10). Завершальним етапом лекційного курсу є онлайн тест, який складається із 50 питань та оцінюється за 100 бальною шкалою (мінімальний прохідний бал становить не менше 80 балів) та сертифікація.

Для проведення очних тренінгів Національним агентством було підготовлено кваліфікованих тренерів, які проводять навчання. Впродовж двох днів очного тренінгу кандидатів в експерти навчають:

- аналізувати відомості про самооцінювання, які подають ЗВО;
- планувати акредитаційний візит на основі аналізу відомостей про самооцінювання, скласти програму візиту;
- ідентифікувати проблемні моменти (конфліктні ситуації), які можуть виникати під час проведення виїзної акредитаційної експертизи у ЗВО;
- підсумовувати судження про освітню програму у звіті з акредитаційної експертизи і надавати оцінку відповідно до критеріїв;
- надавати консультації представниками ЗВО щодо покращення якості їх освітньої програми та діяльності ЗВО за цією програмою;
- правил етичної поведінки експерта під час виїзної акредитаційної експертизи, зокрема щодо спілкування, зовнішнього вигляду тощо.

Зазначимо, що під час тренінгу тренери використовують різноманітні форми та методи навчання, зокрема кейси, групова робота із ідентифікації поставлених завдань, симуляції тощо.

В результаті, претендентів, які успішно пройшли всі етапи навчання та зарекомендували себе як потенційно професійні експерти з акредитації освітніх програм, Національним агентством проводиться засідання, на якому приймається рішення про включення їх у додаток до реєстру експертів з акредитації освітніх програм.

Зважаючи на те, що упродовж вересня-грудня 2019 року вже відбулися перші акредитаційні експертизи освітніх програм ЗВО України за новою системою, більшість експертів мали можливість застосувати отримані знання на практиці під час роботи в експертних групах. З метою визначення

ефективності навчання експертів, організації нового акредитаційного процесу, підтримки Національного агентства, а також виявлення найважливіших проблемних питань та шляхів вдосконалення підбору і роботи експертних груп, спільно з членами Національного агентства, автором проведено опитування серед експертів. У дослідженні взяло участь 256 експертів з різних областей України із числа здобувачів та представників освіти, які були включені до складу експертних груп та проводили акредитаційні експертизи освітніх програм.

Одним із суттєвих завдань анкетування було визначення рівня корисності проведеного навчання для експертів. Відповідно до отриманих даних визначено, що в цілому навчання для експертів було корисним (Рис. 1.).

Визначте, наскільки корисним було навчання для експертів:

256 responses

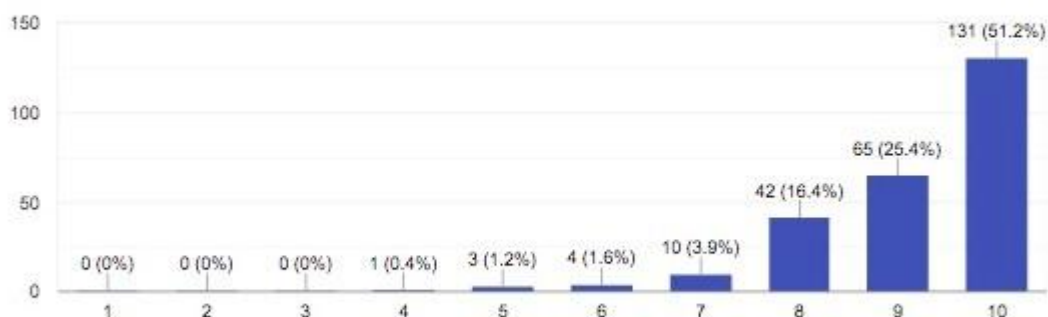

Рис. 1. Оцінка рівня корисності навчання експертів з акредитації освітніх програм

Так, 51,2% респондентів визначають проведене навчання Національним агентством дуже корисним, 25,4 % та 16,4% - трошки нижчий рівень корисності. Як позитивний факт можна відмітити те, що ніхто з респондентів не вважає, що навчання для експертів це марно витрачений час.

Таким чином, автором доведено, що навчання експертів з акредитації освітніх програм є корисним та необхідним, а дана тематика є актуальною і потребує у проведенні подальших досліджень. В подальшому планується опублікувати результати дослідження в повному обсязі, на основі яких узагальнити пропозиції і коментарі респондентів та розробити рекомендації щодо вдосконалення системи підготовки експертів з акредитації освітніх програм.

Список літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний документ] // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – С. 2716. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20150529>.

2. Положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 11.07.2019 р. № 977, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 08.08.2019 р. за № 880/33851.

3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [ESG], ухвалено на Міністерській конференції у Єревані 14-15 травня 2015 р.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКИ В ПРАКТИКУ

Логвіна-Бик Тетяна Анатоліївна

к.пед.н., доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Бик Наталя Володимирівна

магістр практичної психології

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

В даний час в сучасній науковій картині світу відбуваються кардинальні зміни, які вимагають переглянути існуючий світогляд та її соціально-гуманітарну складову. Розвиток цивілізації сприяє виникненню спочатку інтегрованих міжгалузевих технологій, а в даний час – надгалузевих технологій, прикладами яких є інформаційні технології та нанотехнології. Інтеграція та інтернаціоналізація освітніх систем сприяє взаємопроникненню культур, обміну інформацією та досвідом, науковою та академічною мобільністю, що веде до можливості використання і оволодіння різноманітними педагогічними концепціями та методиками, взаємне визнання дипломів. З іншого боку, глобалізації властива така універсалізація, що часто веде до дестабілізації національно-державних освітніх систем.

Як зазначає Mezirow J., що зміни перетворення – це найбільш ефективний процес навчання, який включає в себе усвідомлення шляхів, в яких невисловлені припущення обмежують і спотворюють способи, за допомогою яких ми здобуємо сенс з оточуючого нас світу [4]. Ці невисловлені припущення мають два виміри: 1. Звички, очікування, які служать фільтрами для формування обмеження або зміни значення сприйняття індивідом. 2. Точки зору, переконання, судження, відносини. У зв'язку зі стрімким розвитком науки і техніки, зростанням знань в розвинених країнах, затребуваністю у висококваліфікованих кадрах, їх мобільністю, виникає явище «економіки знань». Освіта стає підлеглою логіці маркетинга, і Burge Roberts вважає, що соціальні можливості впливають на мотивацію навчання.

Burge Roberts виділив п'ять характеристик учнів, які існують у всіх типах навчального середовища: 1. Мотиваційні спонування до дії. 2. Стадія розвитку. 3. Гендерні відмінності. 4. Відмінності в культурі. 5. Стили навчання [3]. Освітня політика в системі освіти повинна бути спрямована на високу якість освітніх послуг на базі інтеграції наукового і освітнього процесів, використання різних методів навчання сучасної вищої освіти, розвиток дистанційного і мережевого навчання; якісне навчально-методичне забезпечення і сучасна матеріально-технічна база; чітка професійна орієнтація, яка забезпечує високий попит на випускників; високий рівень самостійності в навчанні та активна

участь студентів у науково-дослідній роботі; можливість різнобічного розвитку студентів та викладачів; вдосконалення механізмів та інфраструктури підвищення кваліфікації та перепідготовки викладацьких кадрів. Що стосується освіти, то існує поняття «освітнього ландшафту», тобто освітнього простору, заснованого на різнорідних компонентах, які не прив'язані до території, які не знають державних кордонів, не пов'язані історичними рамками минулого, теперішнього або майбутнього. Це структура, яка постійно рухається і неоднорідна за своїм складом. Найближче поняття до розуміння освітнього ландшафту – це дистанційні та мережеві структури навчання, альтернативні форми навчання, неформальна освіта [1].

Освіта в значній мірі стандартизується, набуваючи транскордонні та транскультурні характеристики. «Освіта без кордонів» вказує на розмивання і зникнення не тільки географічних кордонів, а й кордонів в часі, дисциплінах і концепціях. Одним з основних напрямків реформи вищої освіти є участь роботодавців у багатьох стадіях навчального процесу, орієнтація випускників на підготовку до роботи в умовах модернізації, формування відповідних сучасних компетенцій. На ці цілі орієнтований і професорсько-викладацький склад. Наявні знання, вміння, навички, освоєні компетенції – все це потребує мобільності та адаптації до мінливих умов часу (оновлення процесу навчання, зміна професій, пов'язаних з освітнім середовищем, тенденція на безперервну освіту). Суспільство в результаті всіх нововведень в систему освіти має на меті отримати певний результат, який дозволить побудувати якісно нову систему освіти і виховання. Сучасні дослідники, які досліджують питання про реалізацію стратегії сталого розвитку освіти шляхом формування теорії освіти для сталого розвитку, часто не беруть до уваги історичний досвід та його позитивний ефект. Компонентами інноваційної компетентності педагога є: поінформованість про інноваційні педагогічні технології; належне володіння їх змістом і методикою; висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі; особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій.

Для впровадження науки в практику необхідні наступні кроки. На перший план виходить розвиток кадрових і матеріальних можливостей для реалізації гнучкої системи адаптації освітніх програм до швидких та мінливих запитів людей (індивідуальні траєкторії навчання) і суспільства за рахунок високої освітньої мобільності і широкого переліку напрямів підготовки і спеціалізації. Кожен університет повинен формувати власне бачення освітньої політики, ґрунтуючись на власній унікальності, в рамках існуючої стратегії розвитку. Стратегічною метою розвитку університетів України є досягнення оптимального рівня володіння іноземною мовою як засобом спілкування, поглиблення взаєморозуміння між представниками різних культур (формування толерантності) на різних етапах безперервної освіти в умовах полікультурного оточення, інтеграція в міжнародний освітній простір і формування діалогу культур. Студенти, магістранти та аспіранти занурені в пошуковий науково-освітній процес, тому їх ключовою компетенцією є вміння шукати і продукувати інформацію, комунікувати і взаємодіяти з людьми (проектна

робота), доводити і обґрунтовувати свою точку зору. Для формування цих навичок викладачеві потрібно використовувати інтерактивні прийоми і методи навчання. Інтерактивне навчання неможливо організувати в умовах потокової, фронтальної навчальної роботи в аудиторії. В університетських навчальних планах переважає перелік обов'язкових дисциплін, відсутній міжуніверситетський ринок викладачів, існує жорстка система державних освітніх стандартів на деякі спеціальності. Таким чином, відсутня конкуренція між авторськими курсами. Практика курсів за вибором здебільшого діє за старою схемою: розподіл студентів відбувається, як правило, зверху [2]. Як зазначає Ліпатова Ю.П., одним із шляхів подолання ендегенної кризи сучасного університету є створення спеціальної організаційно-управлінської структури університету, що забезпечує діяльність в інформаційно-освітніх середовищах традиційного та інноваційного навчання – організаційно-педагогічний метакомплекс, який поєднує не тільки кошти комунікаційних технологій, навчання, педагогічного спілкування, організаційні форми проведення навчальних занять, організаційно-методичні засоби супроводу освітнього процесу, а й відповідні навчальні, організаційно-управлінські підрозділи, тимчасові колективи і служби, спільноти. Метакомплекс визначає склад, взаємодію, підпорядкованість управлінських служб освітнього процесу [2]. Будучи неформальним колективним суб'єктом організаційної діяльності, метакомплекс є мережею реально сформованих негоризонтальних відносин між співробітниками, викладачами і студентами на основі симпатій, поваги, довіри, бажання співпрацювати та професійності викладачів. У метакомплексі накопичується прихований творчий стан колективу, формується внутрішня корпоративна культура університету.

Університетська криза носить не тільки екзогенний (парадигмальний, гуманітарний) характер, та ендегенний (технологічний, структурний, організаційно-управлінський). Ендегенний криза призвела до посилення стандартизації і бюрократизації освітнього процесу. Внаслідок цього кількість адміністративних співробітників вузів збільшується набагато швидше, ніж кількість викладачів. Студенти і викладачі - системоутворюючі суб'єкти освітньої системи університету. Іноді «піраміда цінностей» освітньої системи може бути перевернута, коли робляться спроби локальних змін університетського середовища без урахування інфраструктурних, ресурсних та інституційних особливостей всієї системи в цілому [2].

Таким чином, організаційно-педагогічний метакомплекс стає не тільки рушійною силою розвитку освітнього процесу сучасного університету, а й сучасною формою університетської автономії, що долає протиріччя між традиційними педагогічними поглядами (регламентація діяльності, централізація контролю, повідомлення готових знань, вербальний виклад навчального матеріалу, репродуктивне відтворення) і новими підходами до навчання (гнучкий графік, демократизація відносин, дослідне обговорення, використання мультімедіа-інструментів, продуктивне мислення).

Традиційні освітні технології орієнтовані на повідомлення знань і опис способів дій, які навчають формувати знання в готовому вигляді і призначено для їх відтворюючого засвоєння. До цієї групи освітніх технологій входять:

- технологія пояснювально-ілюстративного навчання;
- технологія модульного навчання;
- лекційно-семінарсько-залікова система;
- технологія ігрового навчання та інше.

Але існує ряд навчальних освітніх технологій, які формують творче мислення та уяву, формують причинно-наслідкові зв'язки та вміння робити логічні висновки, а саме:

- технології особистісно-орієнтованого навчання;
- технологія групової проектної роботи;
- технологія командно-модульної роботи;
- інформаційні технології;
- технологія проблемного навчання;
- технологія програмованого навчання;
- технологія здоров'язбереження;
- технологія критичного мислення;
- технологія case study;
- технологія диференційованого навчання;
- технологія індивідуального навчання та інше.

Сприйняття нових ідей, інновацій у галузі педагогіки складний багатоетапний розумовий процес прийняття рішення, який має тривалий термін від першого знайомства людини з інновацією до її кінцевого сприйняття. У ході цього процесу виділяють основні етапи сприйняття інновацій: етап ознайомлення з інновацією; етап появи зацікавленості; етап оцінки; етап апробації, етап кінцевого сприйняття, використання в повному обсязі, етап впровадження теорії (науки) в практичну діяльність. Подальшими шляхами роботи є розширення спектру напрямків роботи і конкретних заходів з питань гармонізації освітніх стандартів, розробка і реалізація міжнародних освітніх програм, розширення форм взаємодії вузів і взаємного визнання результатів освітньої діяльності, а також здійснювати систематичне вивчення кращих освітніх практик вузів освітнього простору України та інших країн, їх спільне обговорення, коригування і впровадження. У процесі впровадження передового педагогічного досвіду використовуються такі форми роботи: школи передового педагогічного досвіду, опорні школи, науково-практичні конференції і семінари, педагогічні читання, курси підвищення кваліфікації, захист передового педагогічного досвіду на засіданні педагогічної ради школи, шкільні, міжшкільні методичні об'єднання з предметів, тижні педагогічної майстерності, наставництво, відкриті уроки.

Список літератури

1. Береговая О. А. Глобализирующий мир и трансформация высшего образования /Электронный ресурс/ https://lomonosov-msu.ru/archive/Globalistics_2017/data/10146/uid160884_report.pdf

2. Липатова Ю.П. Глобальная конкуренция и стратегии развития вузов в Евразийском образовательном пространстве: новые вызовы и оптимальные решения / Электронный ресурс / **https://lomonosov-msu.ru/archive/Globalistics_2017/data/10146/rid145314_uid123163_report.pdf**

3. Burge Roberts. 2008. Technology and Adult Learning. CA: McCRAW-HILL.

4. Mezirow, J. 2007. Transformative Dimensions of Adult Learning. CA: JOSSEY BASS.

СУЧАСНІ ІКТ ЯК ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ТЕХНІЧНИХ ЗВО ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Гродзь Наталя Миколаївна

аспірантка кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Криштанович Мирослав Франкович

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Сьогодні для закладу вищої освіти розроблено понад сотні методичних педагогічних комплексів. Структура інформаційно-комунікаційних технологій (далі-ІКТ), як засобів освітнього призначення включає змістовну, програмну, конструкторську та методичну частину рекомендацій для викладачів, методичну рекомендацію для студентів, та настанови користувачам для адміністраторів локальних мереж комп'ютерних класів. Вимоги, висуті викладачами до адміністратора занять полягають у необхідності: а це збереження утвореного файлу при виході з комп'ютера; збереження під час заняття основних елементів, це текст, малюнки, анімації, відео та звуковий супровід; збереження та видалення існуючих тестів-завдань та задач; збереження текстового повідомлення, а також надання можливості пройти академічний матеріал без ускладнень та відхилень навчальної програми.

Основним показником забезпеченості технічних закладів вищої освіти сучасною комп'ютерною технікою є показник “кількість студентів на один комп'ютер”. Слід зазначити, що ситуація з забезпеченням комп'ютерною технікою покращилася: на сьогодні показник зменшився, причому в цілому по Україні - у 1,54 рази. Основний прорив, який посприяв розвитку ІКТ і програмного забезпечення та запровадження його в освітній процес; це - такі технології, як мультимедіа технології, Інтернет-технології, Web-дизайн, а правильне їх використання допомогло комплексному розвитку суспільства.

Інформаційно-комунікаційні технології у технічних ЗВО характеризуються певними особливостями у забезпеченні інформаційних потоків у освітньому процесі; це - розширення функціональних можливостей студента; це розвиток конкретних навичок з використанням комп'ютерної техніки; це - якісне ставлення студента до застосовування ІКТ для навчання в закладах вищої освіти.

Основні позитивні програми в технічному ЗВО з використанням ІКТ полягають:

- у сформованості знань, умінь та навичок у студентів, які будуть працювати в інформаційному суспільстві;
- вдосконаленні змісту та форми навчання за умови індивідуалізації та інтенсифікації на базі активного використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- підвищенні загальної якості освіти шляхом реалізації комплексу заходів, які сприяють підвищенню когнітивних здібностей студентів, активному залученню методів і технологій відбирання та формування сутності ЗВО;
- підвищенні ефективності підтримки навчання засобами ІКТ за рахування його індивідуалізації та диференціації, з використанням додаткового мотиваційного підйому;
- в будові нових форм взаємодії у процесі організації освіти;
- зміні змісту і характеру діяльності студента і викладача, тощо [1].

Не виключаючи традиційної форми навчання, що передбачає живе творче спілкування, ІКТ створює нові позитивні чинники, зокрема, для значного підвищення ефективності самостійної роботи студентів. Ці чинники надзвичайно важливі для освітнього процесу студентів у ЗВО. Практичне використання ІКТ продукує змістовні передумови для результативної побудови навчання і самонавчання; формує у студентів вміння незалежного набуття знань; допомагає інтелектуалізації навчального функціонування; ініціює розвиток аналітичного мислення, формування частин теоретичного мислення.

Отже застосування сучасних ІКТ сприятиме оптимізації організації освітнього процесу в ЗВО та ЗЗСО щодо активізації діяльності студента, учня із засвоєння основних розділів природничих дисциплін, що може відбуватись за допомогою презентацій навчального матеріалу, фото і відеофрагментів, обміну повідомлень та документів через чат, електронну пошту та ін. В цілому ми переконані, що в найближчий час настане нова науково-технологічна ера, в якій будуть притаманні нові інформаційно-комунікаційні технології та можливості їх використання в освітньому процесі.

Список літератури

1. Криштанович М.Ф. Теоретико - методологічні основи інформаційно-комунікативних технологій у закладі вищої освіти / М.Ф. Криштанович // Науково-педагогічний журнал «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка" Вип. 23, том 2, ДДПУ ім. І.Франка: м. Дрогобич, 2019 р.: С. 134-138

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лавриненко Ніна Юріївна

кандидат фізико-математичних наук, доцент
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
Воєнно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка

Лисенко Світлана Анатоліївна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
Воєнно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка

У переважній більшості випадків кросс-секторальних кризових ситуацій важливу роль відіграє усвідомлення фахівцями різної спрямованості, зокрема майбутніми фахівцями сфери міжнародних відносин (СМВ) необхідності отримання не лише супремального рівня професійної компетентності, а й формування себе як індектринованого професіонала, здатного навчатися протягом усього життя та креативно діяти в межах обраного фаху, бути конкурентоспроможним навіть в умовах екзистенційних та епідеміологічних загроз (агресія РФ, пандемія коронавірусу COVID-19 тощо). Тому вища освіта в цих реаліях як ключовий суспільний феномен має готувати фахівця СМВ до нових змінюваних тенденцій професійно-суспільного буття, враховуючи постійне зростання вимог до параметрів соціальної зрілості, суспільної активності, професійної розвиненості та компетентності [1, 2].

Вона має передбачати не лише отримання професії, а й надання можливості майбутнім фахівцям СМВ активно здійснювати наукову діяльність (НД) у межах обраного фаху. Для вибору наукового напрямку професійної діяльності та для її ефективного здійснення необхідним є формування позитивної мотивації, яка має усвідомлюватись і адекватно оцінюватись майбутнім фахівцем. Лише за таких умов можна очікувати, що НД стане для нього ціннісним орієнтиром та зумовлюватиме спрямованість його особистості.

Традиційно виділяють екстренсивні та інтринсивні мотиви. На основі теоретичних праць М.Г. Ярошевського та Г.Г. Дилигентського та в межах генералізованих типів зарубіжні вчені розробили типологію мотивів [3, 4], використовуючи яку нами було окреслено такі мотиви НД, як ситуативний, формально-символічний, ідентифікаційний, кар'єрний, ціннісний.

Для дослідження такого складного чинника як мотивація до НД найбільш доцільним та ефективним було комплексне використання кількісних та якісних методів обробки даних. Тому для отримання емпіричних даних нами було розроблено і використано частково стандартизовану анкету, проєктивні та

прямі запитання якої були спрямовані на виявлення мотиваційних передумов вибору респондентами НД як складової фахової діяльності та ступеня усвідомленості цих мотивів. Зміст отриманих відповідей дав можливість визначити тип домінуючого мотиву, а характер відповідей – ступінь усвідомленості ними своїх мотивів.

Щодо кожного із запитань анкети було розраховано їхній коефіцієнт згадуваності у вибірці як для кожної групи, так і для вибірки в цілому. Проведений контент-аналіз відповідей респондентів на перший блок запитань анкети показав, що вони є найбільш точним відображенням реальних мотивів, для яких переважає екстринсивна кар'єрна мотивація (бути перспективним). У респондентів, які навчаються на випускному курсі, високий коефіцієнт згадуваності мають ситуативні та ідентифікаційні мотиви, які в інших нижчі в середньому на 43 %. На жаль, для всіх респондентів ціннісна мотивація (бути освіченим) не є значимою.

Загальне середнє співвідношення генералізованих типів мотивів щодо першого блоку запитань становило: екстринсивні 42%, інтринсивні – 20 %.

Слід зазначити, що в першому блоці запитань респонденти дають ретроспективну оцінку подій, які відбувалися за 3-5 років до пандемії коронавірусу COVID-19. Наявна оцінка несвідомо включає в себе досвід і ціннісні орієнтири, які сформувалися ще до цих подій. Показово, що НД як мета практично не фігурує. Хоча у відповідях на наступні запитання анкети 15 % респондентів 1 курсу, 60 % – випускного зазначають, що, навчаючись у закладі вищої освіти, займаються НД. Це свідчить про те, що така діяльність не має для них термінальної цінності і, як зазначається зокрема у [4–6], є проявом розірваної свідомості.

Таким чином, вища освіта не пов'язана у свідомості респондентів з НД і не є самостійною метою. У переважній більшості випадків це засіб для отримання престижного місця роботи, високої заробітної плати та соціального статусу, на жаль, не пов'язаного з НД.

Другий блок запитань, пов'язаних з вибором НД як професійної складової, має дещо інше загальне середнє співвідношення генералізованих типів мотивів: екстринсивні 31 %, інтринсивні – 43 %. Причому домінують не кар'єрні (як у першому блоці), а ідентифікаційні мотиви. У групі екстринсивних мотивів домінуючими є формально-символічні і кар'єрні. Ціннісні мотиви, на відміну від даних першого блоку, треті за вагомістю, а ситуативні не є значимими.

Можна вважати, що у свідомості респондентів склався образ науковця як особи, яка живе наукою, дещо нехтуючи власними інтересами. Це, очевидно, пов'язано з тим, що респонденти не усвідомлюють того, що створений ними образ фахівця СМВ, який займається НД, є обмеженим, а від того – внутрішньо непривабливим і, як наслідок, внутрішньо непривабливою стає і НД загалом. Прикро, що це відбувається на фоні їх постійного спілкування з фахівцями СМВ, які, займаючись НД, є успішними і у фаховій діяльності. І навіть в умовах пандемії коронавірусу COVID-19 продовжують активну НД, беручи участь у конференціях, семінарах (скайп, відео, on-line), проводячи майстер-класи, тренінги, читаючи лекції, тим самим підвищуючи рівень своєї

конкурентоспроможності як фахівця, проявляючи при цьому креативність та індектринованість.

Крім того, для респондентів НД не є термінальною і навіть інструментальною цінністю. Відбувається певна дисоціація і освіти, і сфери НД та себе як фахівця СМВ. Спостерігається загальна неусвідомлена установка на те, що НД не є невід'ємною складовою майбутньої фахової діяльності. Її підґрунтя полягає в розбіжностях мотивації респондентів і мотивів, які вони приписують фахівцям СМВ, що займаються ще й НД.

Можна припустити, що наслідком такої мотиваційної ситуації може бути певна девальвація здобутої освіти, її дисоціація з НД та асоціація з фаховою, що є несприятливим для усвідомленого вибору НД як складової майбутньої професії. Якщо такий вибір буде робитись на такій основі, то це може призвести до певної неефективності цього виду діяльності, що, безперечно, зашкодить якісному виконанню фахових обов'язків. Одним з напрямів поліпшення ситуації доцільною є тренінгова робота (на цей час дистанційна), яка буде спрямована на усвідомлення майбутніми фахівцями СМВ інтринсивної мотивації, актуалізації рефлексії відносно шарів розірваної свідомості, що загалом сприятиме розвитку професійної компетентності супремального рівня, навіть у надекстремальних умовах сьогодення.

Список літератури

1. Сьомін С.В., Резнікова О.О. Проблеми реформування системи підготовки кадрів. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 67–73.
2. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. Москва : Директ-Медиа, 2008. 1174 с.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : ПИТЕР, 2011. 512 с.
4. Разина Т. Самосознание мотивации деятельности. Практическая психология и социальная работа. 2011. № 8. С. 56–63.
5. Макклелланд Д. Мотивация человека. С.-Пб.: ПИТЕР, 2007. 669 с.
6. Занюк С. Психология мотивации. Киев : Ника-центр, 2006. 351 с.
7. Левченко Т.І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності : монографія. Вінниця : Нова книга, 2011. 448 с.
8. Тригуб І. Мотивація студентів як один з основних факторів успішної професійної підготовки. 2014. URL: naub.oa.edu.ua.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТЯНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У ШКОЛАХ

Форкуца Олена Анатоліївна

Аспірантка ЛРІДУ НАДУ

Департамент освіти, науки та молодіжної

політики Івано-Франківської обласної

державної адміністрації

Головний спеціаліст відділу загальної середньої

та дошкільної освіти управління освіти і науки

департаменту освіти, науки та молодіжної

політики Івано-Франківської облдержадміністрації

Інституційний аудит – це зовнішнє оцінювання діяльності школи, що базується на ґрунтовному вивченні освітніх та управлінських процесів. На відміну від атестації, що мала наглядово-контрольні функції, інституційний аудит має стати інструментом підтримки закладів. Інституційний аудит покликаний формувати та підтримувати культуру якості освіти, що базується на прозорості, інноваційності та партнерстві всіх учасників освітнього процесу.

Якщо атестація показувала школі, які недоліки в організації та провадження освітнього процесу, то інституційний аудит має показати, як вирішити дані недоліки. При цьому, у школах залишатиметься поле для вибору власної стратегії розвитку освітньої діяльності та шляхів її реалізації.

Необхідність проведення інституційного аудиту шкіл не підлягає сумніву. Однак не для того, щоб зробити висновок про відсутність зручних «туалетних кімнат з рушниками і всім необхідним», чи про необхідність «встановлення безпечного переходу біля школи», хоча і це необхідно. У цивілізованих країнах про це вже ніхто навіть не згадує, це можна вважати азами благоустрою закладу освіти.

Ера цифрових технологій змінює усі сфери існування суспільства, зокрема, пропонує нові інструменти для навчання. Завдання сучасного викладача, педагога – уміти володіти технологіями та максимально їх поширювати в освітній процес. У даний час інтеграція цифрових технологій у навчання є особливо актуальною, враховуючи епідеміологічну ситуацію, що склалася в світі, та, зокрема, не оминула і нашу державу, у зв'язку з поширенням коронавірусної інфекції COVID-19. Як показує практика, більшість шкіл під час запровадження карантину стикнулися з проблемою запровадження дистанційної форми навчання для здобувачів освіти через відсутність матеріальної бази забезпечення дистанційного навчання та браку кваліфікованого іт-персоналу.

Погоджуємося з думкою вчителя-методиста Одеської спеціалізованої школи № 121 І-ІІІ ступенів з поглибленим вивченням іноземних мов Одеської міської ради Одеської області В. Витвицького: «У той час, як епідемія

коронавірусу очікувано перейшла в пандемію, освітня, і не тільки, спільнота ставить собі питання, чому ми не готові до нових викликів, які постали перед українською школою, а саме масового закриття шкіл на невизначений період і переходу до дистанційного навчання» [1].

Більшість шкіл, на жаль, сьогодні поки не готові якісно забезпечити дистанційне навчання. Перелік рекомендованої літератури, параграфи в підручниках, номери вправ і лінки у вайбер-групах – це «режим вогнегасника», а не якісний освітній процес. І навіть таке навчання можливе лише у випадку, якщо всі учасники процесу мають доступ до інтернету [2].

Не можемо не погодитися зі словами радниці Міністра освіти і науки України Іванни Коберник про те, що якість дистанційного навчання буде залежати від кожної конкретної школи і конкретного вчителя — наскільки вони виявляться готові гнучко і швидко перебудувати свою роботу, наскільки якісним є доступ до інтернету в учителів та дітей, і наскільки вони вміють ним користуватися.

«Дистанційне навчання — це не написати в вайбері «прочитати в підручнику параграфи 7-9, відповісти на запитання після них і виконати вправи 5-10». Ще раз: дати дітям весь матеріал на самостійне опрацювання – це не дистанційне навчання! І система (освіти, з Міністерство освіти і науки України на чолі) ще ні разу системно не давала рекомендацій на такий випадок» [3].

Слід зазначити, що деякі платні українські школи вже активно і досить успішно практикують дистанційне навчання. Тут на допомогу приходять технології.

Є чимало LMS-платформ (Learning and Management System), що дозволяють учням ефективно навчатися, а вчителям організовувати цей процес. Наприклад, щороку на травневі свята Новопечерська школа м. Києва переходить у формат дистанційного навчання.

На шкільній платформі SMLS діти щодня отримують матеріал, який мають вивчити, і завдання, які мають виконати. Вчитель перевіряє завдання, виставляє бал і залишає коментар.

Зворотний зв'язок від вчителя – це ключовий елемент дистанційного навчання. Якщо учень не розуміє якусь тему, вчитель проводить онлайн-консультацію. Цю платформу використовують багато київських (і не тільки) шкіл.

Також існує чимало програм, що дозволяють вчителю створити завдання перевірки знань – Classtime, Kahoot, Quizz та інші. Більшість з таких програм, мають мобільні версії, тож сам процес вирішення тестів зручний і цікавий. Батьки ж мають змогу моніторити весь процес, бачити оцінки, коментарі й оцінювати прогрес своєї дитини [2].

Дуже актуальною на сьогоднішній момент є стаття «Як організувати дистанційне навчання учнів — покрокова інструкція» поради від зіркового вчителя, фіналіста Global Teacher Prize Ukraine Юрія Гайдученка [4], в якій прописані 9 простих кроків для організації дистанційного навчання.

Зокрема, Юрій Гайдученко в «6 кроці» описує можливість навчання без доступу до інтернету, що є досить актуально для сільської місцевості, де не

завжди є інтернет зв'язок: «Не завжди в дітей є доступ до інтернету, особливо коли йдеться про сільську місцевість. Школярів, у яких немає змоги користуватись інтернет-зв'язком, треба забезпечити класичними стандартними завданнями з підручників, роздатковими матеріалами. Співпрацю з учнями треба організувати так, щоб їх зацікавити. Спробуйте формат «Поставте три питання вчителю». Якщо учень читає параграф і йому щось незрозуміло, він прописує це у файлі.

Біля школи на вулиці можна встановити поштову скриньку та вкидати туди в зазначений час файли з роботами. Через домовлений час учні забирають перевірені файли з поясненням вчителя. Досить примітивно, однак цікаво.

Також школярі можуть скористатися форматом... телеуроків, адже телевізор вдома є майже в усіх. Наприклад, у зв'язку з карантинном телеканал «Київ» дві години ефірного часу буде відводити для проведення телеуроків. В ефірі транслюватимуть чотири уроки з різних предметів по 30 хвилин кожен. Такі заняття підійдуть учням випускних 9-х та 11-х класів.» [4].

Однак, комплексно на державному рівні, на жаль, немає покрокової інструкції чи методики, яка би описувала форми та методи запровадження дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти та шляхи їх реалізації та фінансування, адже будь-яка онлайн платформа вимагає значних фінансових затрат, потребує постійної підтримки та наявності фахових спеціалістів. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 року № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» [5], не дає відповіді на ці питання, адже він лише описує загальні речі і більш зорієнтоване на заклади вищої освіти.

Висновок. Таким чином, шкільна освітня спільнота України постала перед новими викликами сьогодення, в той час як більшість закладів вищої освіти вже давно запровадили і успішно використовують дистанційну форму навчання для здобувачів освіти, а шкільна освіта лише тепер постала перед цим викликом. На нашу думку, при проведенні інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти освітні експерти при оцінці педагогічної діяльності працівників та оцінки якості освітнього середовища повинні звернути увагу на наявність чи відсутність засобів та форм дистанційного навчання в школі, в разі відсутності - надати рекомендації щодо впровадження їх, у разі наявності - оцінити якість функціонування та надати рекомендації щодо її покращення, а також при можливості оцінити ступінь дистанційного зв'язку між вчителем (педагогом) та учнем, та якість її функціонування.

Список літератури

1. Сайт «Освіта.ua»: Коронавірус як новий виклик для системи освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/71716/>
2. Сайт «Mind.ua»: Знання vs коронавірус: як навчатися під час карантину. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/openmind/20208677-znannya-vs-koronavirus-yak-navchatisya-pid-chas-karantinu>
3. Сайт «Суспільне.UA»: Наш вихід — самоорганізація. Усе, що варто знати про дистанційне навчання на карантині. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/19411-nas-vihid-samoorganizacia-use-so-varto->

znati-pro-distancijne-navcanna-na-karantini/

4. Сайт «Освіторія медіа»: Як організувати дистанційне навчання учнів — покрокова інструкція. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/yak-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-uchniv-pokrokovaya-instruktsiya/>

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13/>

ОБРАЗ ОПОВІДАЧА СУЧАСНОГО АМЕРІНДІАНСЬКОГО ЕТНОНАРАТИВУ У ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

Варчук Ліана Вікторівна

Аспірантка
Київський національний
лінгвістичний університет
м. Київ, Україна

Одним із важливих завдань лінгвістики в кінці XX – початку XXI століття стало лінгвокультурне моделювання мовної свідомості та комунікативної поведінки (С.В. Волкова, В.В. Жайворонок, В.І. Карасик, Є.М. Санченко, Л.О. Ставицька, Г.І. Сташко, Л.В. Струганець, М.В. Стуліна та ін.). Типізована в культурологічному аспекті мовна особистість постає лінгвокультурним типажем, тобто узагальненим уявленням про людину на основі релевантних об'єктивних соціально значимих етно- і соціоспецифічних характеристик поведінки таких людей [4, с. 15].

У даній роботі ми ставимо за мету висвітлити лінгвокультурні особливості образу оповідача сучасного америндіанського етнонаративу.

Індивідуально-авторський образ, за О. Черевченко, є “результатом особливого (художньо-суб'єктивного) пізнання дійсності, яке базується, з одного боку, на притаманній носіям певної (етно)лінгвокультури системі асоціативно-сміслових зв'язків з її загальнолюдськими і національно-специфічними елементами, а з другого, – характеризується суб'єктивізацією цих елементів” [6, с. 26].

Образ оповідача у контексті нашого дослідження ми розглядаємо з позиції лінгвокультурологічного підходу, у межах якого є можливість говорити про такий образ як лінгвокультурний типаж (С.В. Волкова, М.Б. Ворошилова, О.О. Дмитрієва, В.І. Карасик, О.А. Ярмахова).

В.І. Карасик та О.О. Дмитрієва стоять на тому, що лінгвокультурний типаж є особливим типом лінгвокультурних концептів, найважливіші характеристики якого складаються в типізованості певної особистості, значущості цієї особистості для певної лінгвокультури, а також з тим, що поняття лінгвокультурний типаж є найбільш вдалим для вивчення та опису концептів такого виду, оскільки в ньому дослідники акцентують увагу, по-перше, на культурно-діагностичній значущості типізованої особистості для розуміння відповідної культури, і, по-друге, на вивченні цієї особистості з позицій лінгвістики [3, с. 6].

Лінгвокультурні типажі виявляються як через мовну поведінку (мовний портрет), так і через опис поведінки в цілому [4, с. 18].

Теоретичним підґрунтям моделювання типажу є критерії моделювання лінгвокультурного типажу, запропоновані В.І. Карасиком [5, с. 222]: 1) лінгвокультурний типаж є впізнаваний узагальнений тип особистості; 2) типаж

є різновидом концептів або етноконцептів, складних ментальних утворень, які мають поняттєві, образні та ціннісні ознаки; 3) лінгвокультурний типаж має ім'я, яке слугує основним способом апеляції до відповідного типажу; 4) типажі можуть бути реальні й фікціональні, етнокультурні та соціокультурні, сучасні та історичні.

Лінгвокультурні типи образу оповідача в сучасному америндіанському етнонаративі структуруємо за алгоритмом, запропонованим О.О. Дмитрієвою [2, с. 94]: 1) характеристика соціально-історичних умов, у межах яких виділяється певний типаж. Наприклад, у своєму романі “Mean Spirit” сучасна письменниця америндіанського походження Л. Хоган використовує події з реального життя америндіанців, із оповіді наратора ми дізнаємось про історичні події 1990-х років переселення корінних індіанців з їхніх земель: “In the early 1900s each Indian had been given their choice of any parcel of land not already claimed by the white Americans...” [7, с. 6].

2) перцептивно-образне уявлення про типажі, що включає його зовнішність, вік, стать, соціальне походження, місце існування, мовні особливості, манери поведінки, види діяльності та дозволя. Так, Л. Хоган дає детальний опис усіх оповідачів в романі, але через оповідь інших нараторів. Наприклад, опис Belle Graycloud: “She was a light-skinned Indian woman, the grandmother of her family...” [7, с. 3].

3) поняттєві характеристики, побудовані на дефініціях, описах, тлумаченнях. До прикладу, опис Майкла Хорса, який має надзвичайні можливості та є провидцем майбутнього: “It was Michael Horse, the small-boned diviner who’d predicted the two-week dry spell, who had been the first person to discover oil on the Indian wasteland...” [7, с. 5].

4) ціннісні ознаки – оцінні висловлювання, які характеризують як пріоритети певного типажу, так і його оцінку з боку його сучасників і носіїв сьогоденної лінгвоетнокультури. Наприклад, Майкл Хорс, котрий користується повагою місцевого населення і живе в природних умовах в тепі та робить передбачення: “Michael Horse made predictions...”, “Michael Horse was the last person in Indian Territory to live in a tepee...” [7, с. 15].

5) функція і роль оповідацького типу у формуванні читацького ставлення до цінностей етнокультури. До прикладу, оповідач в романі “Mean Spirit” показує цінність та важливість взаємозв’язку індіанського народу із природою та тваринами: “Hors espoke, heard those owls myself... Horse didn’t know the language of the owls, but it didn’t surprise him that the watchers understood it. They still remembered the older ways of animals” [7, с. 23].

Отже, моделювання лінгвокультурного образу оповідача – упізнаваного представника суспільства, поведінка якого визначає й ілюструє культурні домінантні соціуму, базується на лінгвокультурному типі цього образу і моделюється як через мовну поведінку (мовний портрет), так і через опис поведінки в цілому.

Список літератури

1. Волкова С.В. Лінгвосеміотичні особливості міфолорно-авторського образу як етнокультурного типажу «нескорений» // Наукові записки. Серія:

Філологічні науки (мовознавство): [зб. наук. пр.]. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. Винниченка, – 2015. – Вип. 138. – С. 307-312.

2. Дмитриева О.А. Лингвокультурные типы России и Франции XIX века: монография. – Волгоград: Перемена, – 2007. – 307 с.

3. Карасик В.И. Лингвокультурный типаж: к определению понятия / В.И. Карасик, О.А. Дмитриева // Аксиологическая лингвистика: лингвокультурные типы: сб. науч. тр. / Под ред. В.И. Карасика. – Волгоград: Парадигма, – 2005. – С. 5-25.

4. Карасик В.И. Лингвокультурный типаж «английский чудак»: монография / Карасик В.И., Ярмахова Е.А. – М.: Гнозис, – 2006. – 240 с.

5. Карасик В.И. Языковая кристаллизация смысла / В.И. Карасик. – Волгоград: Парадигма, – 2010. – 422 с.

6. Черевченко О.М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри: монографія / О. М. Черевченко. – Умань: ВІЗАВІ, – 2012. – 235 с.

7. Hogan L. Mean Spirit / Linda Hogan. – N.Y.: The Ballantine Publishing Group, – 1990. – 198 p.

THE INTERCULTURAL DIALOGUE AS THE BASIS OF PERSONALITY DEVELOPMENT

Barantsova Iryna Olexandrivna

PhD, Associate Professor

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Kotlyarova Viktoriya Yuriivna

PhD, Associate Professor

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Tkach Maryna Valerivna

Senior Teacher

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

In present conditions of the communication of different cultures, each of which is unique, without a “dialectical dialogue”, as the prevention of the destruction of cultures in general, the absorption of certain cultures more technologically developed and, moreover, the promotion of the preservation of cultures and the enhancement of cultural heritage and the creation of a “cultural circle” is not possible. This has particular significance with regard to the dialogue that addresses spiritual values, which, in our opinion, has not yet been fully involved in a large-scale social dialogue and in cultural and educational process.

In this sense, the fundamental question is the use of various discourses that have a certain social significance and specificity in dialogue, since “discourse” in scientific literature is defined as “linguistic activity regulated by socio-cultural codes (rules, traditions and values) of a particular social practice (science, justice, medicine, religion, politics, education, etc.), through which people - within the limits of this practice - produce, use and broadcast socio-cultural meanings, models of social experience, realize their own objective and / or communication needs” [5, c.37].

The problem of discourse should be translated into a plane of cultural and educational space in which the educational discourse prevails, the essence of which is not defined by E. Dobrenkov as a formalized system of transfer of knowledge, but as a problem field for the development of subjects of the discourse of educational and scientific knowledge, which testifies about their temporary status as agents of cognitive dialogue or the information process of knowledge exchange [3, c.14].

The content of educational discourse is manifested in the search and implementation of cognitive and communicative means that represent the professional, cultural, social ideals of education and construct professional, socio-cultural, personal identities. The analysis of numerous literatures makes it possible to name the following principles of such discourse:

- the principle of creative learning;
- the principle of socialization;
- the principle of personal development;

- the principle of the unity of the educational space;
- the principle of educational competence;
- the principle of polydiscursiveness.

This is the way in which the principle of recognition of the monotheistic nature of the religion can proceed. First of all, it should be noted that a complete education cannot be built, leaving out the constitutive factors of influence on the spirituality of a man, because the changes taking place now in the world environment are increasingly “compressing” the cultural space by expansion of interconnection, interdependence of different countries, peoples, cultures (national, ethnic, gender, political, economic, religious, etc.). At the cultural level, humanity cannot be interested in finding an agreement, consent in resolving controversial issues, preventing the escalation of violence in resolving controversial issues, which may lead to conflicts and other threatening phenomena [6, c.148].

In this context, intercultural discourse in any dialogue has the advantage, since it represents a higher degree of reflection, comprehension of the essence of the subject of dialogue, based on philosophical categories and universals. The categories as “the most general concepts of a particular field of knowledge and science serve to reduce the experience of finding objective relations, dismemberment and synthesis of reality ... and universals, which belong to a being” allow you to liberate the essence of the phenomena around which the dialogue is unfolding, from denotations and connotations of other discourses [2, c.522].

This situation is a common thing in the relationship microcosm of a man, the main component of which is taking estimates, arguments, conclusions without proofs when the arguments are tested vital world, traditions, public opinion, the charisma of personality, etc., emotional contact that can both increase the effect of credibility, and offend the “voice” of rational arguments.

You should bear in mind that active, emotional and rational relationship between a man and spiritual phenomena, especially in the modern world, which, as ever, shows many contradictions, uncertainties and impossibilities of complete rational assimilation of the world is always about horizons of metaphysics and metaphysical thinking forms, in particular, “the communicative mind in the diversity of its votes” [4].

At the same time, the dialogic form of communication within a communicative everyday practice without the use of heuristic methods of teaching and the study of intercultural relations shifts the emphasis from the person to the objective world, from the intelligible world to sensory-emotional one, etc. Consequently, translating the dialogue into a cultural and educational space is necessary.

These issues have been updated and widespread in some areas of modernization, humanization and democratization of education. However, in today's transition from the “educational” paradigm of education and upbringing to a culturally oriented human development that includes all the various discourses as influential factors in human development, the formation of a person who is spiritually enriched, capable of understanding the meaning of one's own and another's culture, should be recognized as expedient and absolutely necessary strategy of dialogue interaction.

Understanding, as a procedure for comprehension or creation of meaning, categorical status was given by F. Schleiermacher, who interpreted it as a procedure for identifying the meaning of the text in the process of its interpretation and reconstruction of the original plan. Based on this idea, V. Abushenko adds that understanding is a way of explication of the question which was asked before and was laid in text. The main classical concept of understanding, in our opinion, was formulated by W. Windelband, H. Rickert and other philosophers whose ideas were then reflected in social knowledge of M. Weber, V. Dilthey and found their “existential” continuation in “postmetaphysical thinking” of Yu. Habermas and in the concept of dialogue of M. Bakhtin.

Due to the theories of many famous scientists the dialogic strategy, in our opinion, passed from an extremely important plane, which is social communication, to cultural, educational and spiritual space that enriched not only complex and contradictory process of knowing the world, but also filled the multifaceted human life with dialogues and dialogue situations.

At the same time the possibility and potential of dialogue as a way of realizing individual subjectivity in cognition and activities, as well as algorithms of human movement from ignorance to understanding and comprehension of the metaphysical reality is not sufficiently grounded in science, although many thoughts and attitudes of today, which are based on dialogic universals of being and which should be assimilated by a person, in one form or another have already been considered in the past. In this sense, an important appeal to the philosophy that has presented the apodictic meaning of the phenomenon of “understanding” appears.

Consequently, the criterion of the depth of understanding is one of the higher criteria for learning dialogical interaction and the organization of dialogue in practice. It is known that any practice has a historical character, a variety of forms, it is open to the outside world and it cannot be identified with either the absolute thing or the substance. In addition, the practical relations take place in the same interaction planes (in essence): in the object-object plane (the transformation of the world under the influence of a man) and in the subject-subject plane (communication of people in the process of these transformations). In particular, regardless of the types of activity, economic, religious or other, the person as its subject, constantly implements the process of inextricable, continuous reproduction of unity with the object, even if their views do not coincide. Moreover, they coincide with the components of activity that can be structured according to procedural characteristics as follows:

- value-motivational, that is, the component, which causes, initiates and directs the action (and, as V. Abuzhenko notes, “... not knowledge creates a need for something, but, on the contrary, the need leads to cognition, because the subject needs understanding ... “ [1, c.767];
- informational and regulatory, which contains many different ideal programs and models of action;
- operational, in which motives turn into the physical actions of the subject;
- effective, in which the actions of the subject are objectified, acquire a certain form of existence;

- thereafter there is a reflexive evaluation, on which goals and results are compared, there is a new situation that causes a new cycle of activity, in particular, there is an apperceptive and expetial dialogue, which becomes very common in the modern public space - the space of social interaction, which is the market of the city that is open to all, regardless of sex, race, religion, ethnic origin, age or socioeconomic status, space that does not have entrance tickets, where the incoming person is not discriminated on the ground of origin, etc.

References:

1. Abuzhenko V.L. Understanding / The New Philosophical Dictionary: 3rd ed., Corrected. - Mn.: Book House, 2003. - 1280 pp. - (World of Encyclopedias). - S. 767-769., P. 767. (in Russian)
2. Bulatov M.O. Philosophical Dictionary / M.O. Bulatov. - K .: Stilos, 2009. - 575 pp., P. 522. (in Russian)
3. Dobrenkova E.V. Social morphology of educational discourse: theoretical,_methodological analysis: author's abstract. diss ... doc. sociologist sciences - Rostov-on-Don, 2007. - P. 14. (in Russian)
4. Habermas J. Ruckkehr zur Metaphysik. – Eine Tendenz in der deutschen Philosophie? In: Merkur, H.439/440, Oltober 1985. – 898 ff. (in German)
5. Krotkov E.A., Nosova T.V. The nature of the philosophical (metaphysical) discourse // Epistemology and the philosophy of science. - 2009. - No. 3. - P. 37. (in Russian)
6. Modern philosophy: Dictionary and textbook. - Rostov-on-Don: Phoenix, 1957. - 511 pp., P. 148. (in Russian)

ІНКЛЮЗИВНИЙ ЛЯЛЬКОВИЙ ТЕАТРЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Вишневська Ольга Миколаївна

учитель-методист вищої категорії

заступник директора з НВР

учитель української мови та літератури

Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 6»

Дніпровської міської ради, місто Дніпро

Сучасна освіта не можлива без виховання в учнів національної свідомості та ідентичності. В умовах шкільного навчання - це ціла низка навчально-виховних заходів, спрямованих на усвідомлення дитиною своєї національної ідентичності. Та цей, в умовах існування незалежної держави, здавалося б, звичайний та логічний процес ускладнюється по відношенню до осіб з обмеженими психо-фізичними можливостями. Для того, щоб дитина прийняла себе й пишалася собою, необхідно створити умови для повного розкриття й розвитку здібностей, талантів та нахилів учня. На сучасному етапі головним напрямом у навчанні та вихованні дітей з особливостями психофізичного розвитку є інклюзивна освіта.

Інклюзивна освіта (фр. *Inclusif* - включає в себе, лат. *Include* - роблю висновок, включаю) - процес розвитку загальної освіти, який має на увазі доступність освіти для всіх в плані пристосування до різних потреб усіх учнів, що забезпечує доступ до освіти для учнів з особливими потребами.

За українськими словниковими джерелами інклюзія представляється як:

1) процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі, і на самперед, тих, що мають труднощі у фізичному розвитку (за словником української мови) [1. с. 174];

2) процес збільшення участі громадян у суспільному житті, зокрема громадян з обмеженими можливостями. Інклюзія як процес передбачає реальне включення осіб з інвалідністю в активне суспільне життя;

3) процес реального включення всіх громадян, які мають труднощі у психофізичному розвитку, в активне суспільне життя (за дефектологічним словником за ред. В.І. Бондаря, В. М. Синьова) [2. с. 63].

Інше кажучи, інклюзивна освіта – це такий процес навчання та виховання, коли всі навчаються в без бар'єрному, пристосованому освітньому середовищі, незалежно від їх фізичних, психічних, інтелектуальних та інших особливостей, разом зі своїми нормо типовими однолітками.

У нормативно-правових документах ЮНЕСКО інклюзія представляється як динамічний процес, який полягає у позитивному ставленні до всіх дітей у навчальному середовищі, сприйнятті індивідуальних особливостей розвитку

кожної дитини як можливостей для її розвитку, а не як проблеми. Тому, на думку вчених, рух у напрямку інклюзії – це не лише організаційні терміни, а певна освітня філософія [3. с. 64, 65, 119].

Світове співтовариство прийшло до визнання і ствердження права осіб із особливостями психофізичного розвитку на повноцінну участь у суспільному житті та усвідомило необхідність створення умов для реалізації цього права. Конвенція про права дитини та Декларація про права інвалідів, ухвалені Генеральною асамблеєю ООН [9], а також вітчизняні законодавчі акти [7], [8] серед пріоритетів визначають право дитини з особливими освітніми потребами на освіту, медичне обслуговування, професійну підготовку та трудову діяльність. Водночас існує потреба у виробленні нових підходів щодо навчання дітей із особливими потребами в умовах загальноосвітнього простору, що більшою мірою задовольняли б потреби їх розвитку, покращували процес корекції та реабілітації, формували адаптовану особистість, сприяли інтеграції в соціум. Саме цим вимогам відповідає інклюзивне навчання, тобто право здобувати освіту дітям із порушеннями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Головна умова інклюзії – прагматичне ставлення до навчання, виховання й особистісного розвитку дітей із особливими освітніми потребами та спрямованість на реалізацію компетентнісної освітньої стратегії.

Українці, з давнини й до сьогодні, – не тільки співочий, а й граючий народ. Буквально всі сторони життя наших пращурів завжди були просотані різноманітними діями: сватання, заручини, весілля – з усім різноманіттям варіантів і різними діями на кожному етапі! Народження дитини й хрестини; проводи на війну та на заробітки; смерть і поховання – усі ці, веселі й сумні події завжди в українців супроводжувалися обрядовими діями. Та ба, навіть звичайні гуртові ігри дітей завжди були невеличкими спектаклями з розподілом ролей та визначеним фіналом!

Не дивно, що з прийняттям християнства, найулюбленішою розвагою став Вертеп, який і донині вважається національним культово-обрядовим театральним дійством.

Театр – це багатошарове мистецтво, яке, здається, найкраще підходить для реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, що мають вади інтелектуального розвитку. Окремі шари театального мистецтва: музика, пластика, живопис і власне лицедійство – так! Але, як показує практика, для людей з порушеннями аутичного спектру дуже важко виходити на сцену перед великою кількістю глядачів. І практично не можливо перевтілитися в будь-кого. Що робити, коли таких дітей питома більшість і навчаються вони в різних класах? Ми задали собі таке питання й почали шукати виходи.

Дехто із наших дітей з ООП має абсолютний слух. Домовляємося з учителем музики, розробляємо програму занять зі спеціальними засобами сприйняття й запам'ятовування. Усе добре, маленькими кроками, повільно, але навчання просувається. Та показати свої результати комусь, заграти на публіку, дитина відмовляється саме через свої психо-емоційні особливості.

Інший випадок. Хлопець уміє користуватися голкою й ниткою, йому подобається шити, він це із задоволенням робить удома. А в школі, у класі, під пильними здивованими поглядами однокласників, які займаються на уроках праці столярною справою, ніяковіє й відмовляється показати свої вміння, навіть розповісти про те, що йому подобається.

І ще. Учень придумує мелодії, батько навіть записав невеликий альбом з його треків. Але показати це на публіку хлопець відмовляється й навіть забороняє будь-кому давати послухати записане. Про яке театральне мистецтво може йти мова за таких обставин? А самі заняття втрачають будь-який сенс, адже головне завдання інклюзії – це включення в соціум, у суспільно-громадське життя.

Що ж робити, якщо у дитини обмежені здібності й можливості, а талант, який щойно проявив себе, ризикує бути похованим, так і не принісши видимих плодів та задоволення життям? Ми багато раз збиралися усім колективом і групами, з батьками й без, обговорюючи кожен конкретний випадок. Ми бачили обдарованість і таланти наших дітей, але не знали, що з цим робити. Як і куди спрямувати ці крихітні перлинки, щоб, врешті, знайти для них застосування в дорослому житті, адже дитинство дуже швидко закінчується. Найгостріше питання – це отримання повної освіти, навичок та професій у майбутньому для сьогоднішніх дітей з особливими освітніми потребами.

І тут прийшла ідея створення лялькового театру, який є синтетичним видом мистецтва, що об'єднує в собі і заняття на розвиток мовлення, і заняття з руху та пластики, і дрібну моторику, і музичні та вокальні заняття [4]. На заняттях лялькового театру відбуваються неймовірні речі! Замкнені й відчужені від усього світу діти починають спілкуватися й пробують перевтілюватися. Той, хто самотійно майже не говорив, придумує монологи для лялькових персонажів. А гіперактивна дитина, яка й п'яти хвилин не всидить на місці, терпляче, повільно рухається з імпровізованою декорацією, уловлюючи дії та текст інших дійових осіб. Заняття з ляльками триває 15-20 хвилин, а потім діти виготовляють чудову книжку-розвивалку або когось із персонажів щойно розіграної казки. На наступне заняття через два тижні діти приходять з прочитаними вдома новими казками. А один хлопчик, буквально через пару зустрічей придумав свою п'єсу.

На заняття лялькового театру «ІН» приходять і нормо типові діти та батьки. Ляльки стають надалі більш популярними. То в тому, то в іншому класі під час заходів, на уроках, на заняттях груп подовженого дня та на перервах учителі використовувати ляльки не тільки для розваги, але і як засіб комунікації та розвитку зв'язного мовлення учнів. Так, у 2-І класі вчитель Шишацька Наталія Володимирівна використала ляльок-дівчаток та їх подружок-комашок для спеціального профорієнтаційного уроку «Найкраща в світі професія».

Часто на своїх уроках використовує ляльок і вчитель 3-А класу Францук Ірина Миколаївна. А цього року вона стала учасником конкурсу «Учитель року» в номінації «Учитель інклюзивного класу». На презентованому нею інтегрованому уроці з природознавства та читання головними героями були іграшки-пташки. Це ляльки, власноруч виготовлені дітьми та батьками. За

допомогою ляльок діти вчилися розрізняти різні види пташок за голосами, формою та кольором, а також оберігати цих маленьких жителів планети, допомагаючи пережити зимові холоди.

Ми бачимо, як діти, ніби бутони квітів, розкриваються просто на наших очах, включаючись у це фантастичне дійство, що називається - ляльковий театр!

Зараз уже дехто з педагогів та батьків замислюється над театральним майбутнім своїх дітей. А чому б і ні? У жилах кожного українця тече оце нестримне бажання прикрасити, оживити все навколо себе. Недаремно ж на місцях стоянок найдавніших поселень Наддніпрянщини доби так званого Трипілля усе частіше знаходяться артефакти, що вказують на те, що навіть у ті часи наші пращури виготовляли ляльок не тільки для культових обрядів і дійств, а й для звичайних дитячих ігор, прагнучи прищепити своїм нащадкам вічні цінності: любов до своєї землі, бережливе ставлення до природи та взаємоповагу.

Школа, у якій я працюю – це звичайна середня школа міста Дніпра. Кожна дитина, що навчається в нас – то найдорожчий діамант, а ляльковий театр – потужний інструмент для його відшліфовки.

Ми бачимо, як діти, ніби бутони квітів, розкриваються просто на наших очах, включаючись у це фантастичне дійство, що називається ЛЯЛЬКОВИЙ ТЕАТР!

Двері нашої школи, як і серця наших педагогів завжди відкриті для всіх!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970–1980. Т. 11. С. 678
2. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. Київ: МП Леся, 2011. 528
3. Декларация принципів терпимости. Утверждена резолюцией Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года
4. Театр ляльок: [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Театр_ляльок
5. Смирнова Н. І. оживають ляльки / Н. Смирнова. – М., 1982. – 66 с.
- а. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
6. Декларація про права інвалідів URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
7. Закон України «Про освіту» від 28.09.2017 № 2145-УІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
8. Конвенції ООН «Про права інвалідів». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
9. Лист МОН молодьспорту України від 18.05.2012 № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ БІОІНДИКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ КУРСАНТІВ- ПРИКОРДОННИКІВ

Шевчук Вікторія Миколаївна

к.п.н, доцент

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Блінніков Георгій Павлович

к.т.н, доцент

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Дем'янюк Катерина Дмитрівна

к.психол.н. доцент

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Серед негативних наслідків антропогенного впливу на навколишнє середовище дедалі більшого розмаху набуває забруднення атмосфери, водоймищ, деградація ґрунтового покриву, знищення запасів біологічних ресурсів, що призводить до порушення стабільності екологічних систем. Слід відмітити, що значні масштаби негативного впливу військової діяльності під час військових конфліктів та планових навчань завдають великої шкоди на екологічну систему в цілому.

Загострення екологічних проблем сьогодення доводять останні дослідження науковців [1] – [4]. Вони зазначають, що людство вже не може розвиватися без екологічної орієнтації у всіх сферах життя. Стає очевидним, що здоров'я людини, як і біосфери, треба розглядати в комплексі єдиного організму, що залежить від здоров'я всіх його частин. Комплексне і своєчасне вирішення цих проблем повинне стати складовою частиною національної стратегії стійкого розвитку.

Метою роботи є розробка методики проведення лабораторних з навчальної дисципліни «Безпека життя і діяльності» на основі використання курсантами-прикордонниками методу біоіндикації. За даним методом курсанти визначають стан забруднення атмосферного повітря території військового навчального закладу.

Зазначимо, що забруднення атмосферного повітря пов'язане з викидами шкідливих хімічних речовин, які потрапляють у нього з найрізноманітніших джерел. Аналіз джерел забруднення навколишнього природного середовища, які розташовані у місцях дислокації прикордонних підрозділів показує, що

основними об'єктами забруднення атмосферного повітря вважаються джерела електричної і теплової енергії, технічні засоби озброєння та автотранспорт.

Для вивчення стану повітря, води, ґрунтів, складання карт забруднення території, ведення дистанційного моніторингу використовують метод біоіндикації [5]. Цей метод враховує здатність деяких видів рослинного світу акумулювати забруднюючі речовини. Одним із індикаторів загального забруднення атмосферного повітря є лишайники. Лишайники поширені по всій земній кулі і чутливі до забруднення атмосферного повітря речовинами, які збільшують кислотність середовища, тоді як важкі метали і радіонукліди, що накопичуються на їх поверхні, для них практично нешкідливі. Завдяки цій властивості, а також тому, що їх вибагливість до якості повітря зростає в ряду "накипні - листуваті - кущисті", лишайники часто використовуються для біоіндикації на різних рівнях: локальному, регіональному, глобальному.

Для визначення якості стану атмосферного повітря території Національної академії ДПСУ (НАДПСУ) курсанти розбивали територію навчального закладу на певні ділянки. Ділянки курсанти підбирали таким чином, щоб була змога врахувати вплив викидів шкідливих речовин автотранспортом на забруднення повітря. Відомо, що ступінь забруднення повітря автотранспортом залежить від інтенсивності руху, вантажності машин, кількості та характеру викидів. Тому курсанти для визначення ступеня забруднення повітря оцінювали інтенсивність руху автомобільного транспорту, який пересувався на досліджуваних ділянках доріг навколо території НАДПСУ. Курсанти на кожній ділянці досліджували 10 старих, але здорових дерев, що росли окремо один від одного. На кожному дереві вони визначали наявність різних видів лишайників за кольором і формою талому. Для визначення відсотка покриття деревного стовбура лишайниками курсанти на висоті 130-150 см на найбільш вкриту лишайниками частину кори дерева накладали рамку (20x20 см) та візуально визначали, який відсоток загальної площі рамки займає певний вид лишайнику.

За наявністю на стовбурах дерев різних видів лишайників курсанти визначали на досліджуваних ділянках території НАДПСУ ступінь забруднення атмосферного повітря за критеріями, наведеними в роботі [6]. Оскільки наявність та відсоток покриття дерев лишайниками були різними, то курсанти робили висновки про забруднення повітря по кожній ділянці, а результати дослідження заносили у табл. 1.

Таким чином, курсантами визначено, що сильного забруднення повітря (лишайникової пустелі) не виявлено. Середнє забруднення, що визначалося відсутністю листуватих і кущистих лишайників на стовбурах дерев, курсанти фіксували на ділянці, яка була розташована на відстані 4 м від магістральної дороги. Найменш забруднене повітря курсанти виявили на відстані 7 м від дороги з однібічною забудовою. На інших досліджуваних ділянках курсанти спостерігали наявність усіх трьох видів лишайників, що свідчило про відсутність забруднення повітря.

Отже, використання методу біоіндикації під час проведення лабораторних занять дозволило курсантам-прикордонникам без спеціальних технічних

засобів оцінити стан атмосферного повітря на окремих ділянках території військового навчального закладу.

Таблиця 1

**Результати дослідження забруднення повітря різних ділянок території
НАДПСУ методом біоіндикації**

Номер ділянки	Розташування ділянки	Вид автотранспорту. Інтенсивність руху, шт/год					Відсоток покриття дерев лишайниками, %				Ступінь забруднення повітря
		легкові автомобілі	вантажності	Середньої вантажності	вантажності	автобуси	кущисті	листяні	накипні	всього	
1	10 м від магістральної дороги	400	36	192	20	172	3	13	35	51	немає
2	7 м від дороги з однобічною забудовою	180	24	104	0	12	5	23	40	68	немає
3	4 м від магістральної дороги	400	36	192	20	172	0	0	35	35	Середнє забруднення
4	Біля спортивного майданчика	-	-	-	-	-	10	21	35	61	немає
5	Біля стадіону	-	-	-	-	-	3	8	39	50	немає
6	Вдовж автомобільної стоянки	180	24	104	0	12	19	15	27	61	немає

У подальшій роботі слід враховувати можливості впровадження в освітній процес курсантів-прикордонників різних наукових методів дослідження стану навколишнього природного середовища.

Список літератури

1. Гулик Г. С., Дубовіч І. А. Екологізація освіти: теорія і практика. Наук. вісник Нац. лісотех. у-ту України: зб. наук.-техн. праць. 2015. Вип. 25.2. С. 366–371.

2. Голубець М. Екологія: наукова сутність, об'єкти досліджень, завдання / М. Голубець // Праці наукового товариства ім. Шевченка. Екологічний збірник. 2004. Т. VII.

3. G20 Climate Finance Study Group – Report to Ministers, 2014. Rezhyrn dostupu [Access Mode]: <https://g20.org/resources>

4. Шендрік В. І. Основні аспекти діяльності органів Державної прикордонної служби України з охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки персоналу. Науковий вісник

Прикордонних військ: Науково-практичний альманах. Видавництво Національної академії ДПСУ, 2004. № 1. С. 9-12.

5. Білявський Г. О., Бутченко Л. І. Основи екології : навчальний посібник. К. : Лібра, 2004. 368 с.

6. Блінніков Г. П., Шевчук В. М., Дацюк Л. С. Основи практичної екології : навчально-методичний посібник. Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2011. 320 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ВИКЛАДАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОВ НА ОСНОВІ КОМБІНОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (АНГЛІЙСЬКА МОВА І ДРУГА ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА МОВА)

Ніколаєва Софія Юріївна

д.п.н., професор кафедри
методики викладання іноземних мов й ІКТ
Київський національний лінгвістичний університет

Черниш Валентина Василівна

д.п.н., професор, завідувач
кафедри методики викладання іноземних мов й ІКТ
Київський національний лінгвістичний університет

Освітню програму створено в межах проекту Темпус 544161-TEMPUS-1-2013-1-UK-TEMPUS-JPGR "Удосконалення викладання європейських мов: модернізація викладання через розвиток магістерських програм на основі комбінованих технологій". Компоненти освітньої програми узгоджено з програмами підготовки вчителів Університету Астон (Велика Британія), Педагогічного університету Фрайбурга (Федеративна Республіка Німеччина) та Університету Кан Нижня Нормандія (Французька Республіка).

1. Загальна інформація про освітню програму	
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський) рівень
Ступінь вищої освіти та назва кваліфікації мовою оригіналу	Магістр освіти, викладач англійської мови і другої іноземної мови, філолог
Тип диплома та обсяг освітньої програми	Диплом магістра, одиничний, 90 кредитів ЄКТС, термін навчання 1,5 роки
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Спеціалізація (за наявності)	014.021 Англійська мова і література
Освітня кваліфікація	Магістр освіти за спеціалізацією 014.021 Англійська мова і література
Кваліфікація в	Ступінь вищої освіти: магістр

дипломі	Спеціальність: 014 Середня освіта Спеціалізація: 014.021 Англійська мова і література Освітня програма: Викладання європейських мов на основі комбінованих технологій (англійська мова і друга західноєвропейська мова)
Тип диплома та обсяг освітньої програми	Диплом магістра, одиничний, 90 кредитів ЄКТС, термін навчання 1,4 роки
Цикл / рівень програми	НРК України – 8 рівень, QF-EHEA – другий цикл, EQF-LLL – 7 рівень
Передумови	Наявність освітнього ступеня бакалавра, освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста, освітнього ступеня магістра, здобутого за іншою спеціальністю
Мова(и) викладання	Англійська, українська, німецька / французька / іспанська
Опис предметної області	<i>Об'єкти вивчення та професійної діяльності:</i> магістра освіти є англійська та друга західноєвропейська мова (німецька / французька / іспанська) в теоретичному та практичному аспектах, методика навчання англійської мови і культури та другої західноєвропейської мови (німецької/ французької / іспанської). у закладах середньої та вищої освіти. <i>Цілі навчання:</i> підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні задачі і проблеми, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог, у діяльності, пов'язаній з методикою навчання англійської та другої західноєвропейської мови (німецької / французької / іспанської) у закладах середньої та вищої освіти.. <i>Теоретичний зміст предметної галузі:</i> становить система наукових теорій, концепцій, принципів, категорій, методів і понять методики навчання англійської мови та другої західноєвропейської мови (німецької / французької / іспанської). <i>Методи, методики та технології:</i> загальнонаукові та спеціальні методи дослідження методичних явищ навчання мови, методи і технології навчання англійської мови та другої західноєвропейської мови (німецької / французької / іспанської) та інформаційно-комунікаційні технології. Основний метод навчання – комбінований (змішаний).
Орієнтація освітньої програми	Освітньо-професійна програма підготовки магістра орієнтована на здобуття загальних і фахових компетентностей, в рамках яких можлива подальша успішна професійна діяльність та наукова кар'єра

	здобувача. Програма базується на сучасних наукових знаннях в галузях: методики навчання іноземних мов і культур та філології. Інтеграція теоретичної і практичної професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя/викладача англійської та другої західноєвропейської мови (німецької / французької / іспанської).
Основний фокус освітньої програми	Освіта в галузі методики навчання англійської та другої західноєвропейської мови і культури. Професійний акцент на формуванні здатності здійснювати інноваційну діяльність, розв'язувати складні задачі і проблеми у професійно-методичній діяльності або навчанні, проводити дослідження у галузі методики навчання англійської та другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови і культури у закладах середньої та вищої освіти. Ключові слова: викладач, учитель, англійська мова, західноєвропейська мова, методика, освіта, комбінований метод.
Особливості освітньої програми	Особливості програми полягають у розширенні спектру форм набуття компетентностей, до складу яких включено: проведення проміжних міждисциплінарних наукових досліджень, використання дистанційних технологій, навчальних платформ та інструментів Web 2.0 у процесі навчання. Усі навчально-методичні матеріали програми, створені з врахуванням останніх тенденцій у навчанні іноземних мов, викладені на освітній платформі Moodle з доступом до них 24/7. Більшість компонентів програми викладається англійською мовою.
2. Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання	
Придатність до працевлаштування	Види діяльності, професійні назви робіт (за Державним класифікатором професій 003:2010 із змінами, затвердженим Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15 лютого 2019 року № 259), які може виконувати випускник: 2310.2 Викладач закладу вищої освіти 2320 Вчитель закладу загальної середньої освіти 2320 Викладач професійного навчального закладу 2351.2 Методист 2351.1 Молодший науковий співробітник (методи навчання) 2351.2 Викладач (методи навчання) 2352 Інспектор вищих навчальних закладів 2352 Інспектор-методист

	2352 Інспектор шкіл 2359.1 Молодий науковий співробітник (в інших галузях навчання) 2359.2 Лектор 2444.2 Філолог
Подальше навчання	Можливість продовження навчання за програмою третього (освітньо-наукового) рівня : ступінь (доктор філософії); 9 рівень НРК, третій цикл FQ-EHEA та 8 рівень EQF-LLL. Аспірантура в галузі знань 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», інші освітньо-наукові програми у межах основної і додаткових предметних галузей.
Академічні права випускників	Навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти. Набуття додаткових кваліфікацій у системі післядипломної освіти
3. Викладання та оцінювання	
Викладання та навчання	Основні методи студентоцентрованого навчання: пояснювально-ілюстративні; проблемні, інтерактивні, проєктні, інформаційно-комп'ютерні. Форми організації навчання: аудиторні (лекції, семінари, практичні заняття), позааудиторні (консультації, індивідуальні заняття та завдання, самостійна робота, написання та захист кваліфікаційної (магістерської) роботи з методики навчання англійської мови і культури або педагогіки, науково-дослідна робота, практики), дистанційні навчальні заняття. Застосування інноваційних технологій (case-study, blended learning, cooperative flipped classroom, CLIL, distance learning, learning). Найбільша увага приділяється комбінованому навчанню.
Оцінювання	Види контролю: поточний, тематичний, періодичний, підсумковий. Виконання тестових завдань, модульних контрольних робіт, індивідуальних дослідних завдань; захист практик; складання іспитів, заліків; складання комплексних атестаційних іспитів з англійської мови та другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови, захист кваліфікаційної роботи з педагогіки / методики навчання англійської мови; апробація результатів досліджень на наукових конференціях; публікація результатів досліджень у наукових виданнях; мультимедійна презентація результатів дослідження, оцінювання з елементами дистанційної освіти.
5. Перелік компетентностей випускника	

Інтегральна компетентність (ІК)	Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми в галузі методики навчання англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови і культури в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій із використанням сучасних методів і технологій, переважно комбінованих.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1.Здатність спілкуватися державною мовою в усній і письмовій формах. ЗК2.Здатність спілкуватися англійською мовою і другою західноєвропейською (німецькою / французькою / іспанською) мовою в усній і письмовій формах. ЗК3.Здатність мислити абстрактно, аналізувати, синтезувати, узагальнювати, оцінювати для розуміння проблем, процесів і явищ у галузі методики навчання англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови і культури в закладах середньої та вищої освіти. ЗК4.Здатність до пошуку, аналізу й опрацювання професійно орієнтованої інформації із різних джерел. ЗК5.Здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності. ЗК6.Здатність до критики, самокритики, професійного саморозвитку й самовдосконалення. ЗК 7. Здатність працювати в команді. ЗК 8. Здатність виявляти професійні проблеми, знаходити рішення і брати на себе відповідальність за їх реалізацію. ЗК9.Здатність дотримуватися етичних норм, цінувати та поважати різноманітність й мультикультурність. ЗК10. Здатність дотримуватися вимог академічної доброчесності.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)	ФК1.Здатність виконувати типові професійні завдання, пов'язані з діяльністю викладача англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови і культури з використанням комбінованих технологій. ФК2.Здатність орієнтуватися в сучасних тенденціях реалізації міжкультурного англомовного (німецькомовного / франкомовного / іспаномовного) навчання у закладах середньої та вищої освіти. ФК3.Здатність планувати й організовувати освітній процес з англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької/іспанської) мови і культури, проєктувати власну професійно-методичну діяльність з використанням комбінованих технологій.

	ФК4.Здатність аналізувати й відбирати сучасні методи, технології і засоби навчання, контролю й оцінювання та ефективно використовувати їх для забезпечення навчального процесу з англійської мови і культури у закладах середньої та вищої освіти. ФК5.Здатність здійснювати виховання студентів засобами англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови з використанням комбінованих технологій. ФК6.Здатність аналізувати власну професійно-методичну діяльність, здійснювати методичну рефлексію, узагальнювати позитивний досвід колег. ФК7.Здатність організовувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність і самостійну роботу студентів з англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької/іспанської) мови і культури, створювати умови для реалізації індивідуальних траєкторій їхнього учіння з використанням комбінованих технологій навчання. ФК8.Здатність розвивати інтелектуальну й емоційну сфери студентів, індивідуальний стиль навчально-пізнавальної діяльності, професійно орієнтовані інтереси, здібності, вміння самонавчання шляхом ознайомлення з навчальними стратегіями, готовність до професійної самоосвіти, самовдосконалення й саморозвитку, вміння цілепокладання. ФК9.Здатність використовувати англійську мову і другу західноєвропейську (німецьку / французьку / іспанську) мову як мету і засіб навчання. ФК10.Здатність виконувати наукові дослідження у галузі методики навчання англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови і культури та педагогіки. ФК11.Здатність реалізовувати міжпредметні зв'язки. ФК12.Здатність застосовувати інноваційні підходи до навчання англійської мови і другої західноєвропейської (німецької / французької / іспанської) мови і культури.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У СКЛАДІ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Монке Олена Станіславівна

Доцент, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра сімейної та спеціальної педагогіки і психології
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д.Ушинського»
м. Одеса, Україна

Підготовка майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури розглядається нами як цілеспрямований процес формування духовної культури особистості майбутнього вихователя, який стане прикладом для морально-духовного виховання дітей дошкільного віку; оволодіння ним системою професійних знань та умінь, які забезпечать морально-духовне виховання дітей дошкільного віку [1].

Процес підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури буде ефективним, якщо реалізувати такі *педагогічні умови*:

- морально-духовне спрямування інтегративного змісту фахової підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності;
- наявність позитивної мотивації у майбутніх вихователів до використання художнього слова в морально-духовному вихованні дітей дошкільного віку;
- занурення майбутніх вихователів в активну художньо-мовленнєву діяльність.

Означені педагогічні умови було реалізовано у процесі апробації експериментальної методики підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури», яка обіймала три послідовні і взаємопов'язані етапи: формувальний, кумулятивний, рефлексивний, впродовж яких формувалися щабелі підготовленості за характером тих процесів, які відбувалися у студентів відповідними засобами: емоційно-культурна, комунікативно-ціннісна і технологічно-виховна підготовленість.

У межах формувального етапу експерименту відбувався розвиток духовної культури через змістовий вплив на розвиток духовно-творчої особистості майбутніх вихователів; модерація читання майбутніх педагогів; формування свідомого ставлення до вивчення дитячої літератури як засобу морально-духовного виховання дошкільників; активізація емоційного фактора, зокрема

позитивної емоційності мовленнєвого спілкування і встановлення особистісно-інтимного діалогу у спілкуванні.

У межах кумулятивного етапу продовжувалась і активізувалась робота, започаткована на попередньому етапі, відбувалось комплексне формування підготовленості майбутніх вихователів щодо використання художньої літератури як засобу морально-духовного виховання дошкільників через уведення спецкурсів «Організація морально-духовного виховання дітей дошкільного віку засобами художньої літератури», «Сучасні технології морально-духовного виховання у практиці сучасної освіти», «Морально-духовне виховання дошкільників».

У межах рефлексивного етапу продовжувалась робота, започаткована на попередніх етапах, відбувалось оволодіння методикою морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури, відпрацювання на практиці (педагогічна практика, консультаційний центр («університет для батьків»)) комплексних знань, умінь і навичок, набутих компетенцій щодо морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури; створювались практичні кейси, портфоліо досвіду через унаочнення навчального матеріалу, активізувалась наукова роботи з проблем морально-духовного виховання дошкільників.

Використано такі форми й методи як взаємопов'язаний комплекс занять з навчальних дисциплін «Дитяча література (українська)», «Теорія і технологія ігрової діяльності дошкільників в ЗДО», спецкурсів «Зарубіжна література для дітей дошкільного віку», «Етнопедагогіка», «Організація морально-духовного виховання дітей дошкільного віку засобами художньої літератури», «Сучасні технології морально-духовного виховання дітей дошкільного віку», «Морально-духовне виховання в сім'ї», спеціальних семінарів і тренінгів, нетрадиційні інтерактивні і мультимедійні методи з використанням ІКТ (заочна подорож, змагання, «круглий стіл», «творча лабораторія», лекція-перфоменс, буккросинг, система завдань і вправ на нестандартне вирішення педагогічних ситуацій засобами художніх творів, етичних дилем, зокрема через проектну діяльність, інсценізація художніх творів для дітей, театралізація), заходи, які популяризують літературу для дітей і позааудиторна діяльність (театралізація в межах театральної студії, літературні свята, виставки дитячої книги, благодійні акції, майстер-класи з віршування, написання казок, зустрічі з дитячими письменниками, виготовлення та ілюстрування книг, мультиплікації; відвідування театру і кіно, музеїв з подальшим обговоренням та ін.).

Отже, реалізація педагогічних умов здійснювалася в декількох напрямках: під час опрацювання морально-духовного змісту нормативних фахових дисциплін, вивчення спецкурсів, відвідування факультативів, позааудиторної виховної роботи та педагогічної практики.

Зауважимо, що всі педагогічні умови реалізувались комплексно протягом усієї експериментальної роботи. Перший напрям передбачав збагачення навчальних курсів тематичними розділами дотичними до проблеми морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури. Морально-духовним змістом ми наповнювали навчальний матеріал таких дисциплін:

«Дитяча література (українська)», «Зарубіжна література», «Етнопедагогіка», «Теорія та технологія ігрової діяльності дошкільників у ЗДО».

На прикінцевому етапі дослідження за визначеними критеріями і показниками (діагностична методика) здійснено повторну діагностику і статистичний аналіз результатів експерименту. Виявлено, що після формувального експерименту значно підвищилися рівні підготовленості до морально-духовного виховання засобами художньої літератури студентів ЕГ. Так, на низькому рівні в ЕГ залишилось 6,7% студентів (на констатувальному було 40, 7%), Кількість студентів ЕГ, які перебували на середньому рівні збільшилась з 46,8% до 68%. На достатньому рівні в ЕГ стало 25,3 % студентів (було 12,5 %). У КГ відбулися незначні позитивні зміни. На низькому рівні в КГ залишалось 36,4 % студентів (було 42,7%), Середнім рівнем характеризувалося 47,8 студентів КГ (було 44,8%), а низьким – 15,8% студентів КГ (було 12, 5 %). Результати дослідження з використанням непараметричного критерію χ^2 довели істотність відмінностей ефективності підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання засобами художньої літератури на рівні значущості 0,05. Результати кореляційного аналізу Пірсона засвідчили про позитивний взаємовплив компонентів підготовленості майбутніх вихователів до морально-духовного виховання засобами художньої літератури один на одного, тобто з ростом одного компонента збільшуються рівень іншого компонента.

Отже, було доведено ефективність педагогічних умов у складі структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури

Список літератури

1. Монке. О.С. Педагогічні умови, модель і методика підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури. / О. С. Монке // Матеріали III міжнародного конгресу «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі», Одеса, 2017 - с. 414-415.

THE EFFECT OF LARGE DOSES OF EXOGENOUS GONADOTROPIC HORMONES ON THE MORPHOLOGY OF THE MICE INTERNAL ORGANS IN MODELING OVARIAN HYPERSTIMULATION SYNDROME

Ayziatulova Elmira Maksutovna

MD, PhD, Professor, Department of Obstetrics and Gynecology
Donetsk National Medical University, Lyman, Ukraine

Shelestova Larisa Petrovna

MD, PhD, Professor, Department of Obstetrics and Gynecology,
Donetsk National Medical University, Lyman, Ukraine

Ayziatulova Dinara Rushanovna

PhD, Associate Professor, Department of Obstetrics and Gynecology
Donetsk National Medical University, Lyman, Ukraine

One of the serious complications of in vitro fertilization, threatening the health and life of patients, is ovarian hyperstimulation syndrome (OHS) [1–3]. OHS is accompanied by such clinical manifestations as ascites leading to an increase in intra-abdominal pressure, respiratory disorders causing lower lobe pneumonia and shortness of breath, unilateral or bilateral hydrothorax leading to oliguria, reduced renal perfusion due to hypovolemia, liver dysfunction as a result of increased levels of bilirubin and background hypoproteinemia, thromboembolic complications caused by an increase in hemoconcentration, cardiac arrhythmias leading to cardiac failure, cerebral edema and others [1–5]. All the above mentioned multiorgan disorders occur due to damage to the morphological structures of internal organs.

Since the study of the morphology of the internal organs in a woman with OHS is complicated, and sometimes impossible, the creation of an experimental model of OHS using laboratory animals is relevant.

The purpose of the study is to evaluate the morphofunctional changes in the internal organs of mice with simulated ovarian hyperstimulation syndrome, by stimulating the superovulation of animals ovaries by exogenous gonadotropic hormones in high doses.

The experiment was carried out on females of hybrid mice (CBA×C57BL) weighing 18–20 g. To simulate OHS, 8 animals were intraperitoneally injected with 20 IU of mare serum gonadotropin (GSFC), after 48 h – 7.5 IU of human chorionic gonadotropin. The control group consisted of 8 animals at the estrus stage, which corresponded to spontaneous ovulation. For the histological study, the fragments of animal organs were fixed in 10% neutral formalin, carried out through alcohols of increasing concentration and embedded in paraffin, histological sections were made, which were clarified in xylene and stained with hematoxylin and eosin.

The study was conducted at the Institute of Problems of Cryobiology and Cryomedicine of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kharkov. The experiments on animals were carried out in accordance with the provisions of the «European convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes» (Strasbourg, 1986) and the law of Ukraine No. 3447-IV «On the protection of animals from cruel treatment» (Verkhovna Rada of Ukraine Registers, 2006). The experimental study was approved by the bioethical committee of the Donetsk National Medical University (Lyman).

Histological examination of the lungs of mice with the model of OHS was determined by the destruction of the alveoli in the central regions of the lungs and their «warming» (hemorrhagic pneumonia). In the intrapulmonary bronchi of different caliber and bronchioles, desquamation of the epithelium, thinning of the walls of the bronchial arteries and veins, and stasis in the blood vessels were also detected. In the lung parenchyma, monocyte-lymphocytic infiltration took place – a mass of nuclears, among which segmented cells were found.

At the same time, unlike the mice with modeled OHS, in the parenchyma of the lungs of intact mice a structure that corresponds to the morphological norm was found. The lung tissue on the preparations had a cellular appearance due to multiple incisions of thin-walled terminal alveoli. The small bronchi were lined with cubic epithelium; behind their own membrane, an annular layer of smooth muscles was found. Respiratory departments of the lungs (acini) began with alveolar bronchioles, which were transferred to the smallest bronchi. The alveolar bronchioles were acinus lined with cubic epithelium and alternated with alveolar protrusions that have a very thin wall without muscles. Most of the sections of the lungs were occupied by the incisions of the alveolar passages and terminal alveoli, stretched to varying degrees. Alveolar macrophages were met on the inner surface of the alveoli and in their cavities.

In the liver of mice with OHS, acute damage to the parenchyma developed, which manifested itself in the form of fatty degeneration, necrotic disorders, severe microcirculation disorders and a mild inflammatory cell reaction. In hepatocytes (predominantly in the perivascular sites), fatty or moderately depicted hydropic dystrophy was observed. The pool of binuclear hepatocytes was visually reduced, no mitoses were detected indicating the absence of spontaneous reparative processes. The histoarchitecture of the liver lost the beam pattern which characterizes the lobules. A sharp violation of the hemodynamics of the liver – widespread thrombosis of the blood vessels attracted attention.

Microscopic examination of the liver of intact mice, on the contrary, the normal structure of the liver tissue, expressed in the proper organization of the hepatic lobules, regular trabecular structure of the liver parenchyma, proper organization and normal diameter of sinusoidal capillaries were marked. In the vicinity of the portal zones, regenerating hepatocytes with large bright nuclei, which are in the stage of mitotic division, were visualized.

Microscopic examination of the kidneys of mice revealed that the glomeruli were sharply reduced in size due to the fact that their capillaries were in a collapsed state and there was almost no lumen of the cavity of the epithelial capsule (Shumlyansky-

Boumen capsule). The lumen of the tubules is also practically not determined, which, in combination with the microscopic view of the renal glomeruli indicated the cessation of urination. At the same time there was a sharp desquamation of the tubular epithelium. The kidneys were sharply swollen, venous plethora and blood stasis in the capillaries were noted in the interstitium. While intact mice, had renal corpuscles that were oval in shape and consisted of a capillary glomerulus and its epithelial capsule as well as convoluted tubules that had a lumen in the cortex.

The histological picture of the myocardium (muscular layer of the heart) of mice with OHS showed the presence of depicted interstitial and perivascular edema and diapedes hemorrhages resulting from increased permeability of the blood vessel walls (arterioles, venules and capillaries) leading to the development of acute heart failure. There was also a venous plethora and stasis of vessels with diapedemic hemorrhages. Extensive areas with dead muscle tissue were found, where the cardiomyocytes were characterized by dark staining and were deprived of nuclei. The nuclei of the endotheliocytes of the coronary capillaries were pyknotic. In contrast to mice with OHS, the myocardium of intact mice was represented by ordered cardiomyocytes with characteristic transverse striation and the presence of 1–2 basophil nuclei. The cross-section of muscle fibers had a rounded shape. The coronary microvascular network was well developed, microscopic examination of cardiomyocytes indicated elongated hyperchromic capillary endothelium nuclei.

Thus, in the internal organs of mice with modeled OHS, persistent angiogenic and histoarchitectonics disorders, microcirculation disorders are developed, they lead to hyperemia, ischemia, transudation and accumulation of fluid in the tissues and interstitial lumens and inflammation of organs.

The results of the study on animals indicate the need for preventive measures to reduce the frequency of OHS in women until it is completely eliminated, in particular, prudent prescribing doses of gonadotropic hormones during controlled ovarian stimulation of ovulation during in vitro fertilization to patients with infertility, as OHS leads to pathological processes of internal organs, significantly impairing their function, sometimes irreversibly.

Conclusions. Unlike intact mice the parenchyma of the internal organs of which corresponds to the morphological norm, vital internal organs of mice with modeled OHS are involved in the pathological process. Animal studies indicate the need for preventive measures to reduce the frequency of OHS for women, in particular, prudent prescribing doses of gonadotropic hormones in controlled ovarian stimulation of ovulation, since OHS leads to pathological processes of internal organs, significantly disrupting their function, sometimes irreversibly.

References

1. Bhavsar PN, Padwal NJ, Bhide M, Ghagare SP, Joshi AR, Karnik ND. Life-threatening medical complications due to ovarian hyperstimulation syndrome: a hidden etiology. *J Assoc Physicians India*. 2017; 65(11): 87-91.
2. Corbett S, Shmorgun D, Claman P. The prevention of ovarian hyperstimulation syndrome. *J Obstet Gynaecol Can*. 2014; 36(11): 1024-33. doi: 10.1016/S1701-2163(15)30417-5.

3. Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine. Prevention and treatment of moderate and severe ovarian hyperstimulation syndrome: a guideline. *Fertil Steril.* 2016; 106(7): 1634-47. doi: 10.1016/j.fertnstert.2016.08.048.

4. Calabro RS, Gervasi G, Leo A, De Luca R, Balletta T, Casella C, Triolo O, Bramanti P. Neurovascular complications of ovarian hyperstimulation syndrome (OHSS): from pathophysiology to recent treatment options. *Recent Pat Endocr Metab Immune Drug Discov.* 2014; 8(2): 109-16.

5. Sarikaya E, Deveer R, Kiliç S, Batioğlu S. Ongoing twin pregnancy in an obese, polycystic patient with early critical ovarian hyperstimulation syndrome and severe liver dysfunction: case report. *Turkiye Klinikleri J Med Sci.* 2012; 32(1): 226-30. doi: 10.5336/medsci.2009-16399

“NEW APPROACHES OF EDUCATIONAL MANAGEMENT”

Lemberskyi Oleksandr Yuriyovych

English teacher

South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky

Those who are being educated have rather a difficult time with their parents, their educators and their fellow students: already the tide of struggle, anxiety, fear and competition has swept in. They have to face a world that is overpopulated, with undernourished people, a world of war, increasing terrorism, inefficient governments, corruption and the threat of poverty. This threat is less evident in affluent and fairly well-organized societies, but it is felt in those parts of the world where there is tremendous poverty, overpopulation and the indifference of inefficient rulers. This is the world the young people have to face, and naturally they are really frightened. They have an idea that they should be free, independent of routine, should not be dominated by their elders; and they shy away from all authority. Freedom to them means to choose what they want to do; but they are confused, uncertain and want to be shown what they should do. The student is caught between his own desire for freedom to do what he wants and society's demands for conformity to its own necessities, that people become engineers, scientists, soldiers, or specialists of some kind. This is the world students have to face and become a part of through their education. It is a frightening world. We all want security physically as well as emotionally, and having this is becoming more and more difficult and painful.

All teachers hold personal conceptions of and approaches to teaching resulting from their experiences as students and teachers). Studies on teachers' approaches to teaching identify two qualitatively different categories. The 'learning-focused' approach is about teaching as facilitating students' learning and learning as knowledge construction, while the 'content-focused' approach concerns teaching as transmission of knowledge and learning as absorbing the transmitted information. Among these, we can identified four subcategories of teaching: teaching as transmitting information; teaching as making information accessible to students; teaching as meeting learning needs; and teaching as facilitating students to become independent learners. Each of these conceptions is manifested through teacher behaviour such as motivational approaches, teaching strategies, attention to and engagement with students, and assessment practices.

Many argue that individual academics experience the world of teaching differently and therefore have different conceptions of it. They state that a teacher-centered focus is seen across the range of studies as constituting a less sophisticated view of teaching than a learner-centered focus, and is regarded as less likely to produce high-quality learning outcomes amongst students. They suggests that teacher-centered approaches and student-centered approaches do not constitute two different categories, but rather that they relate to each other, in the same way as there is a relationship between conceptions of teaching and learning.

The debate surrounding the idea of considering whether student-centred and teacher-centered approaches represent two ends of one continuum or whether they are separate categories has also been investigated by many scientists. In their opinion, the latter view emphasises that a student-centered teacher might sometimes use features that are typical of teacher-centered teaching depending on the teaching context. However, a corresponding relationship in the opposite direction is not possible.

Some studies have explored the relationship between teachers' conceptions and student learning or focused on the university teachers' experience of change in their understanding of the subject matter. Others have linked the perceptions of the teaching environment or the disciplines with approaches to teaching and maintain that changes in the teachers' teaching and learning environment prompt new concerns and changes in teaching practices. Finally, research also investigated the relationship and

describes five stages in the development of a university teacher and explores what happens within each stage and in the transition process from one stage to the next. Stages 1 – 3 comprise a single phase in which academics work on different aspects of teaching or presenting the material, while in the second phase, there is a shift in the focus from teachers' teaching towards students' learning. Similarly, Nyquist and Sprague's scheme (1998) underlines a shift in the development of beginning teachers from the emphasis on the self (stage 1) to the skills (stage 2) to the student (stage 3). Changes in the development of beginning teachers are described according to four dimensions: concerns, discourse level, relationship with students and relationship with authority. They conceive the development as occurring in a three-stage process.

This suggests a progression in teachers' beliefs in their approaches to teaching and learning and an improvement in the sophistication of teaching strategies, leading to deeper engagement with students. Teachers' beliefs are also affected by personal and contextual factors related to their professional pathway (e.g., including experiences with various teaching models, teaching working culture, own teaching philosophy, pedagogical training). We can conclude that it is impossible to claim that all teachers can reach a teaching approach focused on the students' learning, unless they undergo extensive pedagogical training. Teaching preparation courses do have an influence on teaching conceptions and behaviour but there are many other variables to be controlled for to support efficient changes in teaching practices.

At present, most universities offer professional development activities designed for new staff, and for other academics wishing to develop advanced expertise and leadership skills in university teaching roles. Through a combination of seminars and practical activities such as peer review of teaching and reflective portfolios, participants gain insight into principles and theories of effective university teaching. These insights can be used to inform their teaching practice.

have learnt to become teachers by applying the models they had experienced, thus their teaching approach has been content-centered rather than student-focused. New developments and research reported above require changes to the way teachers teach and think. Academics must begin to think about teaching and learning differently, in a scholarly way in order to challenge their long-held conceptions.

Understanding the false as the false, seeing the true in the false, and seeing the true as the true, is the beginning of intelligence. It is not a question of replacement. You cannot replace fear with something else; if you do, fear is still there. You may successfully cover it up or run away from it, but fear remains. It is the elimination of fear, and not the finding of a substitute for it, that is important. Discipline in any form whatsoever can never bring freedom from fear. Fear has to be observed, studied, understood. Fear is not an abstraction; it comes into being only in relation to something, and it is this relationship that has to be understood. To understand is not to resist or oppose. Education has no meaning unless it helps you to understand the vast expanse of life with all its subtleties, with its extraordinary beauty, its sorrows and joys. You may earn degrees, you may have a series of letters after your name and land a very good job, but then what? What is the point of it all if in the process your mind becomes dull, weary, stupid? So while you are young must you not seek to find out what life is all about? And is it not the true function of education to cultivate in you the intelligence which will try to find the answer to all these problems? Do you know what intelligence is? It is the capacity to think freely without fear, without a formula, so that you begin to discover for yourself what is real, what is true. But if you are frightened you will never be intelligent. Any form of ambition, spiritual or mundane, breeds anxiety and fear, therefore ambition does not help to bring about a mind that is clear, simple, direct, and hence intelligent.

The post-experience programmes may also be complemented with other dynamic measures such as specific teaching staff development activities including systematic mentoring, observation-based video feedback, action research and work-based learning to enable participants to develop subject-specific pedagogical practices. Additionally, they promote the creation and consolidation of professional communities of practice to support the application of disciplinary and pedagogical knowledge and skills among peers.

No matter the age at which it occurs, human learning is based on a common set of principles. While adults have more life experience to draw from than younger learners and are often clearer about what they want to learn and why it is important, the means by which the learning occurs is remarkably similar: Learning is experience plus reflection), and the ability to acquire new ideas from experience and retain them in the memory. Learning is organic, sometimes incidental, not highly structured; it only partly happens in the formal setting or classroom, it is more or less intentional and driven by the learner. Learning also happens informally while working.

This may include different kinds of teaching practices, beliefs about learning and teaching, behavioural intentions and affective states. Teachers learn from their own practical experience and enhance their learning in the workplace in collaboration with their peers and students.

Deep approaches to learning have to be considered in the design of teachers' training to enhance academics' learning processes. There are some implications in doing so. First, teaching and learning methods should support the aims and intended outcomes of the programme. Learning methods used in professional development should mirror the methods teachers are expected to use with their students as closely as possible. Second, teaching should make the structure of the topic explicit, and

should elicit active responses, confront and eradicate misconceptions, and build on what teachers already know. Finally, teaching should promote deep rather than surface learning.

Teachers develop through a cycle of continuing reflection and through conventional forms of staff development (e.g., workshops and conferences). They also learn through informal forms of training (including peer review, reading, sharing within their communities of practice). These forms of learning should be enhanced by capturing what teachers learn from these activities and by exploring in their own teaching context how they might test and apply what they have learnt. Series of opportunities to reflect with colleagues from different disciplines can contribute to enhancing the scholarship of teaching and learning.

As a final reflection, it is strongly suggested that professional development for university teachers should be embedded in an institutional framework for quality teaching or within a university's teaching and learning strategy. Programmes should also be aligned to teachers' professional evaluation, recognition and reward of good teaching. Teaching quality has to be assured and enhanced by, in part, the evidences collected and reported from students' feedback on teaching. The desired institutional learning culture should assure coherence among these diverse institutional programmes aiming at supporting teachers, students, and the enhancement of professional practice. An institutional developmental framework with opportunities for formal and informal training is a suggested approach which will likely engage academic staff in actively pursuing their own personal learning.

References:

1. Higher education in Ukraine and the Bologna process// Kiev – Ternopil : Publishing TDPU name Gratyuka, 2004. – 18 p.
2. Opraytniy S. Feature of the management process in higher education : Journal of the National Academy of Public Administration. – 2002. – P. 447–453.

САМОСТІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Руденко Лариса Анатоліївна

д. пед. н., с. н. сп.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Литвин Андрій Вікторови

д. пед. н., професор

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Наукове соціально-економічне обґрунтування інформаційне суспільство отримало в концепції «соціально-орієнтованої ринкової економіки», провідною ідеєю якої є поєднання принципу «свободи ринку» та справедливого розподілу за принципом «соціального вирівнювання». Теоретичні засади цієї концепції розроблені представниками Фрайбурзької школи неолібералізму: Л. Ерхартом, А. Мюллер-Армаком, В. Ойкенем, В. Репке та ін. Ключову роль в інформаційному суспільстві відіграє інформація, яка не лише вирішує загальні проблеми підвищення якості результатів людської діяльності, а й зумовлює зародження нового типу культури, про що свідчить формування єдиного інформаційного простору, пов'язаного з потужним впливом інформаційних і телекомунікаційних технологій на всі царини життєдіяльності людини.

Проте, найважливішою рисою інформаційного суспільства та його вирішальним творчим чинником і провідним соціальним ресурсом є людська особистість, здатна критично мислити, швидко та продуктивно працювати з інформацією, бути відповідальною за свої рішення та дії й, водночас, бути високо духовною, концентруючись на екзистенційних цінностях [1, с. 134]. Це означає, що зміни, викликані процесами інформатизації та технологізації життєвого середовища, проектують нове розуміння світу та погляди щодо перспектив і тенденцій професійної самореалізації.

Зважаючи на це, нині закономірно посилюється увага до закладів вищої освіти: державі потрібна система навчання та виховання, спроможна задовольнити соціальне замовлення щодо підготовки фахівців, здатних успішно реалізуватися як професіонал, громадянин, культурна, освічена, морально стійка особистість. Оскільки вся історія цивілізації – це постійне накопичення розрізнених і одиничних знань, їх систематизація та пристосування до людських потреб, то в умовах сучасних інформаційно-технологічних змін інформація та знання стали основним людським ресурсом, а якість освітніх послуг має відповідати інформаційним потребам суспільства [2, с. 155].

Однією з провідних умов успішної самоактуалізації в сучасному суспільстві є інформаційна культура особистості як єдність цілісного світогляду, системи ціннісних орієнтацій, компетентностей, що забезпечують цілеспрямовану, результативну самостійну діяльність з метою задоволення власних і

професійних потреб в інформаційних продуктах [3, с. 131]. Її глибина та ефективність визначаються ступенем узгодженості знань, умінь і досвіду особистості не лише стосовно тенденцій розвитку інформаційного простору, а й загальнолюдських пріоритетів.

Перехід до інформаційного суспільства супроводжується прагненням людства до осмисленості буття, моральності, досягнення різноманітних систем цінностей, що призводить до зростання ролі комунікації, як складного соціального феномена. Внаслідок цього актуалізується нова комунікативна парадигма, в контексті якої цей феномен перетворюється на один із визначальних чинників соціальної стійкості й упорядкованості завдяки його стабілізаційному впливу на соціально важливі процеси. Комунікативна парадигма спирається на особистісно орієнтовані теорії: гуманістичну психологію К. Роджерса (1971), соціально-когнітивну теорію А. Бандури (1986), теорію емпіричного навчання Д. Колба (1984), ново-парадигмальну соціальну психологію Р. Гарре (1993), особистісно конструктивну теорію Дж. Келлі (1955) та ін. Вона виводить на перший план самоосвіту – внутрішній рефлексивний процес, завдяки якому формуються значущі особистісні конструкти. При цьому внутрішні стимули рефлексій людини розглядаються як вільний акт «комунікативного конструктивізму», що виявляється через самокеровану внутрішню освітню організацію [4]. Мова йде про те, що становлення комунікативної парадигми базується не лише на перевагах глобалізації та модернізації, а й на екзистенціях людини. Отже, сучасному суспільству потрібна креативна, інтелектуально розвинута особистість, якій притаманні соціальна зацікавленість, активність, здатність до самореалізації, інформаційна та комунікативна культура, оскільки інформативні види людської практики становлять зміст професійної діяльності фахівців різного профілю.

Звернемо увагу, що під впливом інформатизації в останні роки значно зросло психологічне навантаження фахівців. Сучасні умови праці потребують напруженої уваги, швидкості сприйняття й адекватної реакції, комунікабельності та інших комунікативних рис, необхідних для кваліфікованої професійної діяльності [5, с. 100]. Для молоді, яка здобуває професійну освіту, це має слугувати вектором саморозвитку і потребує відображення в змісті підготовки, зокрема в закладах вищої освіти (ЗВО).

Досягнення відповідного рівня інформаційної культури у професійній діяльності особистості, зокрема психолога актуалізується в контексті впровадження нових стандартів, трудових правил і норм, що диктуються розвитком інформаційного суспільства. При цьому висувуються якісно нові вимоги до фахівця: мобільність мислення, відкритість до інновацій, здатність до комунікації, духовно-моральне та професійне самовідтворення.

Для успішної реалізації особистісного потенціалу в інформаційному суспільстві кваліфікований фахівець будь-якого профілю має вміти здобувати, вибирати й перетворювати інформацію, «працювати безпосередньо з поняттями, даними і віртуальним середовищем, виконувати роль дослідника, експериментатора, проектанта, перевіряти гіпотези і робити висновки за результатами аналізу додаткових даних і відомостей, що дає змогу глибше

осмислювати нові ідеї, встановлювати взаємозв'язки нових понять з відомими раніше» [5, с. 310]. Стосовно психологів, доречно вести мову не лише про наявність у них професійних компетентностей, ціннісного ставлення, досвіду творчої діяльності у процесі взаємодії з іншими людьми, адекватного розуміння конкретної ситуації, а й про забезпечення ефективності їхньої діяльності в умовах інформатизації сучасного суспільства шляхом опанування належним обсягом знань і вмінь щодо створення й використання інформаційних продуктів, вироблення навичок застосування ІКТ у професійній сфері, а також про суб'єктивні характеристики кожної особистості. Це передбачає не лише опанування традицій, зразків і стилів поведінки, світу символів, ідей і цінностей, а й формування в людини бачення речей у певній формі та смислового контексті, що дає змогу під час набуття соціального досвіду впорядковувати, розчленовувати інформацію на образи, форми, рівні відповідно до цілісності світу [6, с. 191], сприяє постійному самозбагаченню особистості, її когнітивному й емоційному розвитку.

Значну роль у становленні прагнення особистості до саморозвитку й самореалізації в інформаційному суспільстві відіграє самоосвіта – самостійна індивідуально-особистісна діяльність, якій властиві пізнавальна активність високого рівня і самостійне керування засвоєнням знань. Вона спрямована на задоволення потреб ідентифікації, соціалізації, самореалізації та самовдосконалення особистості для досягнення життєвих цілей.

Передовий педагогічний досвід підтверджує, що здатність людини до самовдосконалення й саморозвитку є найбільш суттєвим чинником її особистісного становлення. Освітні системи, в яких навчання опирається на змістовну самостійну роботу суб'єктів учіння, є найефективнішими, оскільки самоосвіта забезпечує особистісний і професійний розвиток майбутніх фахівців, мотивує їх до досягнення професійних і життєвих цілей і дозволяє отримувати задоволення від роботи. Педагогічний потенціал методу самостійного навчання визначається тим, що він розвиває рефлексивні та вдосконалює когнітивні якості особистості та її аналітичні здібності. Додамо, що в контексті інформатизації освітнього середовища особливе місце належить саме методу самостійного навчання, що зумовлено активним застосування ІКТ у професійній підготовці майбутніх психологів у ЗВО.

До найбільш ефективних видів самоосвіти і саморозвитку особистості за допомогою ІКТ відносимо: самостійний пошук інформації в мережі Інтернет, наприклад в інтерактивних періодичних виданнях, розповсюджених у глобальній мережі, в тому числі англomовних [7, с. 204–218]; застосування систем e-learning та m-learning, за допомогою яких студенти можуть одержувати додаткові освітні послуги, самостійно планувати своє навчання й саморозвиток і здійснювати їх за власно обраною траєкторією [8, с. 107]; створення інформаційно-освітнього середовища, яке сприяє як розвитку інформаційно-навчальної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу та засобами ІКТ, так і формуванню самостійної пізнавальної активності студентів [9, с. 328]; упровадження різного типу педагогічних програмних засобів, спрямоване на розвиток професійної компетентності, активізацію професійно

орієнтованої освітньої діяльності та формування інформаційних умінь студентів-психологів [5, с. 353].

Вважаємо, що в контексті інформатизації суспільства такий підхід дає змогу майбутнім психологам досягти більш вагомих результатів і забезпечити їм продуктивний розвиток власної освітньої траєкторії. Отже, застосування ІКТ у процесі самоосвіти і саморозвитку особистості майбутніх фахівців не лише інтенсифікує їхню пізнавальну діяльність, а й дає їм змогу переносити одержувані знання у практичну площину й оцінювати їх за критерієм професійної та особистісної значущості, що сприятиме формуванню прагнення самореалізації психологів у їхній важливій професійній діяльності.

Список літератури

1. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Львів : Піраміда, 2015. 343 с.
2. Козяр М. М. Використання ІКТ в інтерактивному навчанні майбутніх фахівців. *Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців*: монографія / [за ред. Руденко Л. А.]. Київ : Педагогічна думка, 2012. С. 155–169.
3. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія. Вінниця : ВДПУ, 2007. 379 с.
4. Coombs S. J. Designing a Self-Organized Conversational Learning Environment. *Educational Technology*. 1998. Vol. 38. № 3. Р. 17–29.
5. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія. Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. 498 с.
6. Шелер М. Философское мировоззрение. Избр. произведения. Москва : Гнозис, 1994. 490 с.
7. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : навч. посіб. Київ ; Вінниця : Планер, 2005. 366 с.
8. Козяр М. М. Використання інтерактивних технологій навчання у підготовці фахівців безпеки життєдіяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 44. Київ ; Вінниця : Планер, 2016. С. 105–109.
9. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів : монографія / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, М. Ю. Кадемія та ін.; за ред. Гуревича Р. С. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 416 с.

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Буданова Валентина Єгорівна

викладач-методист вищої категорії
Коледж Національного фармацевтичного університету

Буданова Ліана Георгіївна

д. п. наук, доцент
Національний фармацевтичний університет

Галушко Катерина Миколаївна

ст. викл.
Національний фармацевтичний університет

Становлення нової демократичної моделі суспільного життя в Україні супроводжується змінами в політиці та економіці. На становлення світогляду студентів економіка має великий вплив. Економічна освіта в розділі курсу «Громадянська освіта» спрямована на розвиток у кожного студента дбайливого ставлення до власності, вироблення умінь раціонально використовувати наявні ресурси для задоволення різноманітних потреб. Основи економічних знань виховують у студентів ділові та професійні риси, які допоможуть їм швидко адаптуватися до змін, приймати правильні рішення та нести відповідальність за їх реалізацію. Процес формування економічної свідомості має творчо-пошуковий характер, що реалізується через систему різноманітних інтерактивних методів та враховує індивідуальні особливості та рівень знань студентів. Це сприяє розвитку розумової діяльності та створенню комфортних умов навчання, які б викликали у кожного студента відчуття своєї успішності, інтелектуальної спроможності, неповторності, значущості.

Активна та інтерактивна моделі навчання мають багато спільного. Взагалі, інтерактивні методи можна розглядати як більш сучасну форму активних методів навчання. Активною формою навчання є дискусія. Дискусія містить у собі три взаємозалежних компоненти: пізнавальний - розширення особистих знань про предмет суперечки; операційно-комунікативний - навчання умінню вести суперечку, відстоювати свою точку зору, опановувати навички, будувати логічні ланцюжки; емоційно-оцінний - перегляд цінностей, виявлення мотивів, визначення особистої оцінки фактів.

Керувати ходом дискусії можна запитаннями наступних видів:

- Направляючі (перелічіть, уточніть, поясніть);
- Оцінні (на якій підставі зроблений висновок, яка Ваша точка зору, зробіть вибір);
- Оцінно-конфліктні (чи правильно, що ж краще, хто думає інакше);
- Ролевідні (як би Ви вчинили, якби були на місці...);
- Прогностичні (спробуйте спрогнозувати, що буде, якщо...).

При формуванні економічного мислення на заняттях широко застосовуються і такі активні форми як ситуативна гра, тести на економічну кмітливість, шкала думок, ділова гра за методом «Досліджуємо разом».

Також, постійна активна взаємодія студентів на заняттях при вивченні матеріалу організується на основі групової роботи. Це дає можливість студентам показати вміння спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення, проводити семінарські заняття з використанням елементів змагань та творчості в обговоренні соціально - економічних проблем.

При закріпленні вивчених тем, студентам пропонуються різноманітні активні форми навчання. Наприклад, при вивченні теми «Ринкова економіка», при закріпленні теми студенти отримують завдання на основі відомої казки - скласти казку економічного змісту. У казці О. Толстого «Золотий ключик» Дуремар займався єдиним у своєму роді промислом - ловив п'явок. Студентам пропонується (заповнити пропуски необхідними економічними категоріями).

На ринку п'явок Дуремар був _____. Якби цією ж справою почав займатися і Буратіно, то на кожен зміну цін Дуремаром, Буратіно довелося б реагувати якимось певним чином. Ким стали б Дуремар і Буратіно в цьому випадку? _____. Якщо ж далі ловлю п'явок займалася б половина жителів казкового міста, то стихійно б установилася єдина ринкова ціна. Ця модель ринку називається _____. При такій ситуації частина мешканців міста розорилася б, а решта (припустимо 25 чоловік) продовжували б продавати п'явок, усіляко рекламуючи особливі переваги і свою торгову марку. Ця ринкова модель являє собою _____.

Також, при закріпленні вивченого матеріалу пропонуються і такі форми навчання як: створити бізнес план, скласти економічний проект, зробити тематичне інформаційне повідомлення «Історія підприємства в особах», провести конкурс економічних ідей та інші.

Творчий підхід до вивчення курсу «Громадянська освіта» сприяє формуванню самодостатньої та соціально-адаптованої особистості, дає можливість студентам сформулювати власну думку й пропонувати аргументовані рішення соціально-економічних проблем, виховує уміння вірно і вільно орієнтуватись у стрімкому потоці економічної інформації, самостійно поповнювати економічні знання.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НАПРЯМОК ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ

Останіна Н.С.

канд. пед. наук, доцент

Україна представляє собою країну, де відбувається процес оновлення соціальних пріоритетів і самої особистості як складника суспільної системи, помітної зміни орієнтації свідомості особистості у напрямку розвитку демократії, піднесення власної гідності кожної особистості, духовних та культурних потреб суспільства.

Зміни, які неминучі в процесі незворотного переходу держави до нових засад суспільного розвитку, ставлять перед позашкільною освітою складне і відповідальне завдання – виховати високоморальне, національно свідоме підростаюче покоління, патріотів надбань своєї країни, спадкоємців і продовжувачів національних традицій. Вважаємо, що ніколи ще питання виховання підростаючого покоління не було таким складним, як у наш час. Підліткове насилля перетворюється натомість на звичний сюжет у новинах дня; батьки просто панікують, коли з'ясовують, що їхня дитина-підліток підхопила хворобу, яка передається статевим шляхом; донька завагітніла; їхні діти не просто вживають наркотики, а й розповсюджують їх серед «друзів». Проте, на сьогодні немає однозначної відповіді на питання, як вгамувати неспокій, що панує в душах сучасних підлітків. Потрібно зважати на те, в якому оточенні перебуває підліток сьогодення: глобалізація світу, супутникове телебачення, інтернет й багато іншого. Наші діти мають можливість жити у світі, незнаному його попередниками, знайомитися й з найкращими і з найгіршими проявами усіх різновидів культури людства.

Наукову цінність в системі виховання підлітків серед позашкільних закладів за критерієм результативності виховної діяльності мають клуби для учнівської молоді, які на сучасному етапі не втрачають особливої актуальності та популярності в країні. Серед основних критеріїв на увагу заслуговують такі: можливість залучити учнівську молодь до цікавого спілкування, до творчої праці, до улюбленого заняття за власним бажанням; захистити дітей та підлітків від вуличних негараздів; надати простір дитячій енергії та спрямувати її в плідне русло творчості. Важливим складником виховної цінності клубів є їхня можливість створювати атмосферу відчуття підлітком того, що однолітки, однодумці його приймають.

Запит на клуби як форми соціально-виховної роботи з учнівською молоддю обумовлюється як позитивними так і негативними тенденціями розвитку суспільства: Україна зазнала кризи матеріальної і моральної, ще більш відчутно визначилися прошарки підростаючого покоління, які потребують допомоги. Передусім це безробітна молодь без будь-якого заняття, це підлітки, які позбавлені належної уваги з боку батьків, суспільства та ін.

Ми дослідили, що саме в 20-ті роки XX століття за умов перебудовних соціально-економічних та політичних процесів зростає інтерес до клубів для учнівської молоді серед педагогічної громадськості багатьох країн світу, України тощо, де клубу як виховному засобу впливу на дітей і підлітків надавалося великого значення. У педагогічній теорії та педагогічній практиці в 20-ті роки XX століття дитячі й молодіжні клуби і об'єднання виступають як форми соціалізації молоді, фізичного загартування, розвитку їх моральних та естетичних поглядів, патріотичного виховання, самореалізації творчих потенцій. Клуби відносились до закладів патріотичного виховання і вважались осередком, який взмозі готувати інтелектуальний генофонд захисника суспільства, спираючись на здобутки національної народної культури та соціальний досвід, накопичений суспільством через систему народної освіти.

В історії українського державотворення XX століття характеризується виникненням перших національних військових формувань (осередком виникнення стали західноукраїнські землі), відповідно, нових концепцій військового виховання. Багато уваги приділяв проблемі виховного ідеалу як меті виховання Г. Г. Ващенко. Стимулюючим фактором створення дитячих клубів, по-перше, було прагнення дітей і молоді до самоствердження в колективі однолітків; по-друге, вагомим стимулом організації дитячих клубів було й одвічне бажання дітей наслідувати дорослих. На початку XX століття в Україні (на Наддніпрянщині, в Галичині, Буковині) піднімається могутня хвиля національного та культурного відродження. В історико-педагогічному аспекті цей період характеризується виникненням дитячих та юнацьких організацій за національною ознакою, в діяльності яких простежуються клубні форми роботи.

Найбільш відомими самодіяльними дитячими та юнацькими об'єднаннями з наявністю елементів клубної спрямованості були, зокрема, “Джура”, “Січ”, “Сокіл”, свого роду військово-спортивні товариства, що сформувалися під впливом козацької педагогіки на теренах України наприкінці XIX століття[1;3]. Назва «Січ» мала засвідчувати спадкоємність від славетного Запоріжжя, продовження козацьких традицій. Ідеологічною основою січового руху стала мазепинська ідея-ідея створення незалежної соборної України.

Юнаки Галичини вважали, що майбутнє самовизначення нації і захист її законних інтересів – це їхня доля, їхня історична місія. Вони дотримуються ідеї створення власної української армії, до складу якої ввійдуть освічені, переконані патріоти, мужні, стійкі, добре підготовлені воїни. Ще з 1894 року на Галичині утворюються і діють молодіжні та дитячі організації “Сокіл”, “Січ” [3;5]. Високу оцінку діям цих юнацько-підліткових утворень надавали педагоги України (С. Русова, зокрема), підкреслюючи їх позитивний вплив на виховання юнаків, формування навичок їхньої самоорганізації [5]. Так, С.Русова, переймаючись проблемою створення системи безперервного національного виховання, зазначала, що без позашкільної освіти і її допомоги не може бути “корисних наслідків” виховання. Вона підкреслювала, що багатоплановий і динамічний процес виховання особистості обумовлюється цілісною виховною системою, де великого значення для морального розвитку учнівської молоді мають і різноманітні позашкільні неформальні об'єднання [4].

С. Русова усіляко підтримувала дитячі об'єднання й давала їм позитивну характеристику. "Січі", як вважала С. Русова, мали велику популярність серед молоді й швидко розповсюджувалися на території Західної України. Наприклад, у 1900 році діяли водночас „Молода Січ імені Івана Богуна”, „Молода Січ імені Мазепи”, „Молода Січ імені Івана Сірка”, „Молода Січ імені Гордієнка” та наймолодша за часом свого народження – „Січ імені Богдана Хмельницького” [4]. Згідно зі статутами вони називалися “рухливо-спортивними” товариствами. Але, окрім фізичного загартування молоді, в товариствах надавали значної уваги патріотичному вихованню підлітків та молоді [5]. У вимогах Статуту вказувалося на виховання молоді в народному козацькому дусі фізично, морально, духовно здорових громадян України; виховання витривалості та завзяття для життєвої боротьби; бути чесним, але чесність не повинна переходити в приниження [4].

У результаті, з позиції, коли гуманізм залишається загальнолюдською цінністю українського суспільства, державна політика спрямовує виховну діяльність усіх соціальних інститутів суспільства, зокрема школи, сім'ї, громадськості, засобів масової інформації, позашкільних установ, тощо, на формування покоління, яке здатне створювати й розвивати цінності суспільства, здатне до самоосвіти, до суспільної діяльності, яка сприятиме подальшому зміцненню України та її інтегруванню у світовий простір як конкурентноспроможної держави.

У розбудові Української держави особлива роль належить збройним силам. Армія є не тільки ознакою державності, її гарантом, а й школою військово-патріотичного виховання молоді. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності школи, позашкільних закладів, клубів тощо, у процесі якого в учнів формуються патріотичні погляди й переконання. Патріотичне виховання є як загальнодержавною справою, так і суто військовим аспектом, оскільки саме світогляд юнаків, їхні моральні принципи, ставлення до справи захисту Вітчизни матеріалізується у практичній діяльності армії й у безпеці держави в цілому.

Література

1. Баяновська М.Р. Соціально-педагогічна діяльність самодіяльних і молодіжних об'єднань (на матеріалах Закарпаття): Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1996. – 188 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Історія України: Хронологія основних подій /Авт. упоряд.: Ю.М.Алексєєв, А.Г. Вертегел, В.М. Даниленко. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1996. – 112 с. Укр. і рос. мовами.
4. Коваленко Є.І., Пінчук І.М. Освітня діяльність і педагогічні погляди С.Русової /За ред. Є.І. Коваленко – Ніжин, НДПІ, 1998. – 214 с.
5. Орієнтовний зміст виховання в національній школі: Методичні рекомендації /Кол. авт. за заг. ред. Є.І. Коваленко. – К.: ІЗМН, 1996. – 136 с.
6. Отчеты о работе студентов НИНО в отрядах пиолнеров, 1924гю-Відділ ДАЧО в м.Ніжині.-ф.7621,оп.1, спр.392, арк..13,14.
7. Информационный отдел //Путь просвещения. – 1922. – № 1. – С. 405-408.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ІРПІНСЬКОГО РЕГІОНУ

Семилеткова Наталія Сергіївна

педагог-організатор, вчитель географії та природознавства
Ірпінський навчально-виховний комплекс
«Школа І-ІІ ступенів – Коцюбинський гуманітарний ліцей»

Освіта є навчальним, базовим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку за рахунок забезпечення особистості можливістю втілити свої уявлення про суспільство у життя. Саме така ключова роль освіти зафіксована у головних документах всесвітніх форумів зі сталого розвитку.

В основі ОСР лежать завдання, сформульовані у "Порядку денному на ХХІ століття" . [1]

Важливою подією у світі було проведення в 2009 році, в Бонні, «Всесвітньої конференції з ОСР». Прийнята на ній Боннська декларація стала найважливішим документом світової політики в сфері освіти на майбутню перспективу.

В Україні наукові дослідження в галузі освіти для сталого розвитку, як й інші напрями її становлення в історичній перспективі, розглядаються як певний етап розвитку досліджень з екологічної освіти. На жаль, слід констатувати, на цей час немає законодавчих або нормативних актів, які регламентували сприяння науковим дослідженням у галузі освіти для сталого розвитку. Ненабагато краще становище щодо законодавчої підтримки наукових досліджень у галузі екологічної освіти.

Незважаючи на це, освіта сталого розвитку активно впроваджується в навчальну програму. Починаючи з дитячих садків, діти можуть бути ознайомлені з основами стратегічного розвитку. [2]

В Україні реалізується міжнародний проект “Освіта для сталого розвитку в дії”. До реалізації долучилися українська неурядова громадська організація “Вчителі за демократію і партнерство” та організація “Глобальний план дій” (GAP, Швеція) за підтримки Агенції з питань міжнародного розвитку SIDA (Міністерство закордонних справ Швеції).

Угоди про співпрацю та підтримку проекту укладено з Національною академією педагогічних наук України, управліннями освіти, регіональними інститутами післядипломної освіти.

Перший етап проекту, що тривав впродовж 2010-2012 років, мав на меті ознайомити учителів України з досвідом, методологією та технологіями навчання учнів умінню будувати власне та життя місцевої громади із урахуванням потреб сталого розвитку.

Колективом проекту була розроблена спеціальна шкільна програма “Уроки для сталого розвитку” для учнів 3-9 (10) класів у форматі курсів за вибором,

факультативів, гурткових, клубних та інших форм позакласних занять. До неї створені посібники для учнів та методичні посібники для викладачів, що були видані та розповсюджені серед шкіл.

Під час розробки програми використано досвід міжнародної педагогічної спільноти, представником якої є організація «Глобальний план дій», акредитована при ООН. Усі навчально-методичні матеріали схвалені Міністерством освіти та науки України. [3]

Курс «Уроки для стійкого розвитку» став загальношкільним. Сьогодні вже можна констатувати, що даний курс знайшов своє вагоме місце в системі освіти школи. В Ірпінському регіоні програма «Уроки для стійкого розвитку» викладається лише в одній школі - Ірпінській ЗОШ №2.

Протягом начального року курс проводиться в кількості 1 година на тиждень за рахунок годин варіативної складової - 35 годин на рік. Підручник має дві частини на I та II півріччя. По структурі підручник складається з тем: «Створюємо власну екосистему», «Харчування», «Суспільство для всіх», «Стійке суспільство – здорове суспільство», «Вода», «Енергія», «Відходи» та інші, з розрахунку по 3 години на тему, по 2 вступних та заключних уроки.

В цілому курс побудований як космічна подорож, яка триває 5 тис років, під час якої на космічному кораблі опиняються 100 людей. Завдання учнів 9 го класу – побудувати і забезпечити існування суспільства протягом 5 тис років. В першому півріччі учні вивчали теми, з якими вже були знайомі з 8 класу, адже курс 9 класу передбачає вже використання набутих знань. Під час облаштування космічного корабля учні враховують різноманітні проблеми людини, будують суспільство, турбуються про потреби людини. Особливу увагу команда космічного корабля звертає на загрози, які потрібно було побачити під час функціонування космічного суспільства і подолати їх.

Мета курсу змінити спосіб життя людини, а саме стиль життя учнів. Це не можливо без участі всієї родини. Це найбільший позитивний ефект курсу. [4] [5]

Моніторинг домашніх аудитів показав, що майже кожна родина після виконання плану дій зменшила кількість сміття, споживання енергії, води та інше.

Учні лише одного класу не можуть суттєво змінити ситуацію на краще. А тому почали народжуватися загальношкільні акції: «Екоручки» - які сприяли другому використанню старих речей, «Екаторбинка», яка допомагає кожній родині зменшити кількість використання поліетиленових пакетів, і «Еколистівка» - яка проводиться з метою допомогти громаді міста зрозуміти необхідність роздільного сортування сміття.

23 квітня 2019 року на базі Ірпінської ЗОШ №1 був відкритий Центр безпеки та розвитку громади. Метою даного проекту є розширення можливостей ініціатив громад у створенні безпечного довкілля, підвищення рівня екологічної та соціальної відповідальності. [6]

На базі школи, в якій я викладаю, вивчення сталого розвитку проходить лише як одна тема в інтегрованому курсі «Громадянська освіта» 10 класу. Тому ідею сталого розвитку ми реалізуємо через позакласну діяльність. Беремо

участь у Всеукраїнському проекті «Добро жменями» по збору пластикових кришечок. Ідея проекту всеукраїнського збору пластику "Добро жменями" - мирний пластик на повернення до мирного життя захисників України. Пластик є одним з найшкідливіших відходів, тому переробка - шлях очищення екології України. З суто високою, найкращою патріотичною метою - протезування воїнів АТО. Початкова школа Ірпінського НВК працює над програмою "Абетка харчування", яка ініційована компанією "Нестле Україна" в рамках глобального проекту створення спільних цінностей "Нестле Здорові Діти". Метою програми є розвиток культури правильного харчування та здорового способу життя серед дітей молодшого шкільного віку. [7] Учні Ірпінського НВК долучаються до школи громадської активності «Агенти змін». Це Всеукраїнський освітній проект для підлітків, метою якого є виховання громадянської свідомості учнівської молоді України шляхом неформального інтерактивного навчання. Школа діє при Національному центрі “Мала академія наук України” з 2015 року. Заснована дитячим психологом Катериною Ключко. Це школа для активних учнів 8–10-х класів з усієї України, які мають бажання засновувати і розвивати ініціативи, спрямовані на вдосконалення життя своєї громади у реаліях українського сьогодення. [8]

Також проводимо шкільні акції та долучаємося до Міжнародних Днів і тижнів, розроблених ООН та організовуємо відповідні заходи до них.

На сьогодні для курсу «Уроки стійкого розвитку» розроблена програма, підручники і методичні посібники для учнів 1-2, 3-4 і 8-9 класів. Завершено розробку виховних годин для учнів 5-6 класів. Більше 700 дитячих садків впровадили програму: «Дошкільнятам- ОСР». У майже кожній 20 школі у 14 областях викладається курс «Уроки для сталого розвитку».

Якщо і далі активно пропагандувати освіту сталого розвитку дітям, як в навчальному плані так і в позаурочній діяльності, то через небагато років нашу країну поповнить ряд, не ознайомих, а усвідомлених громадян.

Список літератури

1. Програма дій «Порядок денний на 21 століття» / Пер. з англ.: ВГО «Україна. Порядок денний на 21 століття». – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с. (Повестка дня на XXI век принята конференцией ООН по окружающей среде и развитию Июнь 1992 г. Официальный перевод текста ООН: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/conference/wssd/agenda21/>. Глава 4. Изменения структур потребления. – Електронний ресурс – Режим доступу:

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21_ch4.shtml. –

Заголовок з екрану.

2. Підліснюк В. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник [Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О]. / За ред. В.Підліснюк – К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. – с.88

3. Пометун О. І. Освіта для стійкого розвитку — інновація XXI століття./ О.Пометун // Освітні коментарі. – 2011. - №7-8-9. – с. 7.

4. Пометун О. І. Уроки для сталого розвитку: навч. посібник з курсу за вибором для учнів 9-х класів. — К: Видавничий дім «Освіта», 2011.

5. Пометун О. І. Уроки для стійкого розвитку: навч. посібник з курсу за вибором для учнів 8-го класу. — К.: Літера, 2007, 2010

6. В Ірпені відкрили Центр безпеки та розвитку громади – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://itvua.tv/news/v-irpeni-vidkryly-tsentr-bezpeky-ta-rozvytku-hromady/> - Заголовок з екрану

7. «Nestle здорові діти» - це глобальний соціальний проект компанії Nestle – Електронний ресурс – Режим доступу: https://www.abetka-healthykids.com.ua/card/nestl%C3%A9_zdorovi_diti_ce_globalnii_socialnii_proekt_kompaniji_nestl%C3%A9_202 – Заголовок з екрану.

8. Агенти змін – школа громадянської освіти - Електронний ресурс – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/AgentuZmin/about/?ref=page_internal - Заголовок з екрану.

FOREIGN LANGUAGE TEACHING WITH DIGITAL TOOLS: HOW TO MOTIVATE STUDENTS

Kyrychenko Anastasiia Oleksandrivna

Ph.D. student

Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine

Active use of information and communication technologies in the educational process of higher education significantly accelerates the exchange of knowledge and experience not only between individuals, but also between generations. Digital tools, by improving the quality of learning and language education in particular, enable learners to adapt more quickly to social change. The active introduction of these technologies into higher education is an important factor in creating a new teaching and learning system that meets the requirements of the information society.

Colin Carmen and Jeremy Hefner emphasize that the integration of technology into education gives the user more confidence and provides practical use of the language with its visual, audio and kinetic perception through portable devices [1]. One of the key benefits of implementing digital tools is the involvement of all channels of perception, the so-called multisensory, and all types of information can be presented in many formats, presenting audio, text, images, or video, thus matching students' learning styles.

The use of digital tools by the teacher has also changed the role of the teachers themselves, thus transitioning from lecturer to coordinator and facilitator of the learning process, involves helping the student to become more independent. Moreover, the use of digital technology motivates students to formulate a range of learning strategies and styles that foster autonomy and provide individualized learning on selected platforms.

Digitalization advocates emphasize that Computer-Assisted Language Learning (CALL) also develops and consolidates student autonomy. Cynthia Lee points out that changing the roles of teacher and student is a critical factor in the success of the ICT experience. From now on, the teacher does not have to be the sole resource of knowledge, and the student has a new role to play, as every learner assumes full responsibility for studies [2]. The more the teacher uses learning technologies, the greater the opportunities for discovery learning, student focus, and individualization of learning are. It is not always easy to motivate students, as this task involves many linguistic and psycho-sociological factors. Mark Warschauer and Linda Reksten agree that technology is able to increase student interest and provide activity in the classroom [3].

ICT remains a leader among other methods of ensuring authentic foreign language communication between native speakers and its speakers. By immersing in such an information stream, students can obtain the necessary language environment, apply and comprehensively develop listening, reading, writing and speaking skills in a real life context. An important advantage is to provide a truly authentic context from other users presented in the form of images, texts, audio recordings, podcasts,

blogs of both native speakers, and those who study the language, which is an additional motivation for learning.

When students are aware that their blog or podcast will have a potential native speaker, they are more likely to actively produce other language content improving their language skills. In addition, when students write or speak to a wide international audience, they strive for greater excellence, which means they are ready to work on skills such as pronunciation. Gamification and motivation are closely connected. To have its educational value, the game, according to Marshall Jones, must have the following characteristics: a clear goal, completion, instant feedback on achievements, the encouragement to plunge into the process without burdensome effort, a sense of time, and a certain challenge [4].

In the age of total digitalization, the positive impact of the use of information and communication technologies in education is obvious, but the use of digital tools without careful planning and clearly defined goals will be an ineffective task, and sometimes even a waste of time and effort. ICT tools such as interactive videos, the Internet, or e-mail can help a student acquire linguistic skills, establish linguistic contact with other users, broaden their outlook, become familiar with other cultures, values, and modern lifestyles in English or native languages foreign language of communication. ICT-based teaching should aim to create liveliness and interactivity in English classes. A challenge or even a barrier to the implementation of ICT in the educational process is a certain bias.

The reforms taking place in the Ukrainian education system show that traditional views on education are consistently changing, enabling effective learning through the widespread use of new digital tools. Today, we see a great need for continuous improvement of the professional level and the acquisition of new skills, and the concept of lifelong learning is actively included in the educational paradigm of Ukrainian society.

The use of digital tools in the system of foreign language teaching and learning is an adequate response to the current challenges of the Ukrainian information society. ICT remains a leader among other methods of ensuring authentic foreign language communication. There is no doubt that digital tools provide new opportunities for students to master a foreign language, enhancing motivation and interactivity of the learning process.

The study does not cover all aspects of the problem. Areas for further research may be focused on determining the potential and methods of using artificial intelligence in the educational environment in the teaching of foreign languages.

References

1. Carmean, C., & Haefner, J. (2002). Mind over matter: Transforming course management systems into effective learning environments [Electronic version]. EDUCAUSE review, 26-34
2. Lee, C. (2005). Web-based Teaching and English Language Teaching: A Hong Kong Experience. Hong Kong: The Chinese University Press of Hong Kong
3. Reksten, L. E. (2000). Using technology to increase student learning. California: Corwin Press, Inc. / Warschauer, M. (1996). Computer-assisted language

learning: An introduction. In S. Fotos (Ed.), *Multimedia Language Teaching* (pp. 3-20). Tokyo: Logos International

4. Jones, M. G. (1998). Creating engagement in computer-based learning environments. Retrieved April 24, 2013, from ITFORUM: <http://itech1.coe.uga.edu/itforum/paper30/paper30.html>

МОЛОДІЖНИЙ ТЕАТР ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Хлєбїк Світлана Ростиславівна

к.п.н., доцент

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Актуальність даного дослідження викликана необхідністю визначення найбільш ефективних шляхів впливу середовища молодіжного театру на розвиток соціально-творчої особистості. При цьому – результат цього розвитку виражається в конкретній соціально-значимій діяльності, спрямованій на самостійне відкриття і переосмислення себе.

У той же час між теорією та практикою складається ряд протиріч, а саме: між потребою у соціально-творчому розвитку особистості і недостатнім теоретичним осмисленням проблеми в соціально-педагогічній літературі; між відсутністю учнівських соціальних молодіжних театрів, об'єднуючих молодь на позитивних зразках соціально-творчого розвитку, і потребою в самоствердженні і творчій реалізації особистості в середовищі однолітків; між кризою інститутів соціалізації молоді і потребою у самовизначенні, культурі, міжособистісному спілкуванні та недостатнім рівнем сформованості цих якостей у підростаючого покоління.

Прагнення сприяти вирішенню цієї проблеми визначила тему дослідження «Молодіжний театр як фактор розвитку соціально-творчої особистості», мета - обґрунтувати соціально-виховний потенціал молодіжного театру в розвитку соціально-творчої особистості.

Поняття «соціально-творча особистість» науково-обґрунтоване і більш детально практично досліджене в таких галузях науки, як філософія, психологія, культурологія, педагогіка.

Ввчення питання розвитку соціально-творчої особистості почалося ще в IX столітті і розглядалося як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Дане питання ґрунтовно висвітлено у філософській та психологічній літературі. Проте в соціальній педагогіці як галузі педагогічної науки питання розвитку соціально-творчої особистості значно менше досліджене. Розвиток соціально-творчої особистості відбувається саме в умовах суспільно-значимої діяльності, що є одним із аспектів науки соціальної педагогіки. Звідси випливає актуальність більш детального вивчення розвитку соціально-творчої особистості, зокрема при активній участі в роботі соціального молодіжного театру.

Важлива особливість соціального молодіжного театру полягає в тому, що пізнання в ньому набуває форми емоційного сприйняття. Отримана інформація, пропущена через призму особистісного емоціонального досвіду, дає уявлення про цінну для суспільства поведінку, моральні норми, прийняті в якості еталонів відносин у суспільстві. Соціально-творча

особистість формується через співпереживання під час гри акторів та існуючої можливості власної участі. Усвідомлення, оцінювання, відчуття того, що відчувають інші люди, спонукає людину саморозвитку та самореалізації соціально прийнятними засобами діяльності.

Тут переживання є особливим засобом засвоєння дійсності, де особистість, у процесі сприйняття інформації, переживає себе й інших, як практично є діючим суб'єктом, у результаті чого формуються високі інтегративні почуття співпереживання, співчуття, співтворчості. Людина пропускає інформацію через свій внутрішній світ, усвідомлює її значимість та необхідність як для неї самої, так і для суспільства. В результаті в особистості формується певне ставлення до навколишнього світу, поведінка, найбільш прийнятна для неї та соціуму, засвоюється досвід інших людей [5].

Розвиток соціально-творчої особистості відбувається в роботі таких видів соціальних молодіжних театрів: молодіжний інтерактивний театр, молодіжний інклюзивний театр, молодіжний психологічний театр, форум-театр.

При дослідженні даного питання ми спиралися на досвід роботи соціальних молодіжних театрів Житомира, Чернігова та інших міст України.

Розвиток молодіжного інтерактивного театру розпочався ще на початку ХХ століття. Однією з передумов розвитку вуличних театрів дали нові соціальні ідеї 1950-1960-х років – молодіжні європейські революції (Париж, Прага), рух хіппі, які намагалися перетворити світ за допомогою власної фантазії.

В Україні одним із таких театрів є молодіжний інтерактивний театр, створений у 2006-2009 рр. в рамках проекту «Молодіжний інтерактивний театр на допомогу протидії торгівлі людьми», який реалізується Житомирською обласною Асоціацією фахівців соціальної сфери: це превентивно-освітня акція, що реалізується методом «театру вулиці». У червні 2007 року дана акція стала частиною міжнародного проекту німецької організації Comedie del Arte, метою якого було об'єднання аматорських театральних груп з Європи для спільного театрального дійства на тему міграції. Сюжети молодіжного інтерактивного театру готуються на актуальні молодіжні. Поєднання техніки подання інформації через інтеракцію та вплив на підсвідомість через почуття, які виникають під час перегляду дійства, сприяє розвитку соціально-творчої особистості.

Наступним видом соціальних молодіжних театрів є молодіжний інклюзивний театр «Театр без кордонів», який діє за підтримки Житомирської обласної Асоціації фахівців соціальної сфери. Ним було проведено I-ий молодіжний інклюзивний театральний фестиваль «Театр без кордонів», темою якого є «Молодь проти дискримінації, молодь за толерантне суспільство!»

Розвиток соціально-творчої особистості здійснюється шляхом соціокультурної взаємодії – спільної мистецько-театральної акції; формування

морально-етичних норм інклюзивного суспільства як суспільства рівних можливостей для всіх громадян. Цьому сприяє й те, що учасники театру є не тільки членами театральної трупи, а й активними учасниками творчого процесу. Робота інклюзивного театру спрямована на створення сприятливих умов для інтеграції дітей та молоді з інвалідністю в середовище здорових однолітків.

Характерною особливістю інклюзивного театру є те, що спеціально підібрані методи роботи дають можливість дітям та молоді з інвалідністю відчувати себе здоровою, повноцінною особистістю; виконуючи певні вправи, навіть не помітно дефектів розвитку даної категорії дітей. Головний принцип роботи інклюзивного театру – прийняття кожної особистості такою, якою вона є, відкритість, доступність для кожного бажаного стати учасником такого театру, незалежно від фізичних та інтелектуальних дефектів. Розвиток соціально-творчої особистості відбувається на основі того, що діти та молодь з обмеженими можливостями займаються разом зі звичайними дітьми за допомогою творчих видів діяльності, побудованих на принципах включеності, мають можливість вільно спілкуватися і гармонійно розвиватися.

Ще одним із видів соціальних молодіжних театрів є молодіжний психологічний театр. Його робота має на меті сколихнути душі людей та зробити спектаклі не лише яскравими, але й корисними для їх свідомості. Засновники театру через призму акторів та на власному прикладі прагнуть донести глядачам важливість конкретної соціальної проблеми та надію, бажання жити далі.

Прикладом такого молодіжного театру є молодіжний психологічний театр «Аномалія», який був створений у Чернігові випускниками факультету психології та соціальної роботи НДУ ім. М. Гоголя та випускниками інших вищих навчальних закладів м. Чернігова. Почав діяти з 2002 року в обласному молодіжному центрі «Наше покоління».

Формування та розвиток соціально-творчої особистості відбувається шляхом гармонійного поєднання гри звуків і жестів, почуттів і переживань, які впливають на емоційну сферу людини, викликають певні почуття та переживання, що сприяє формуванню системи цінностей, зміни відношення до суспільних явищ, теми яких підняті у виставах молодіжного психологічного театру. Він піднімає проблемні теми молодіжного середовища, де центральне місце посідає боротьба за здоровий спосіб життя, особливо виділяється питання профілактики ВІЛ/СНІДу. Завдяки методу «рівний-рівному» акторам легко спілкуватися з публікою, яка в більшості випадків є ровесниками акторів. За допомогою засобів театального мистецтва актори (специфічний музичний супровід, відповідний одяг акторів) впливають на свідомість глядачів, сприяючи формуванню більш серйознішого ставлення до негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, тим самим відбувається розвиток соціально-творчої особистості і здійснюється профілактика здорового способу життя

Як показує практика, досить ефективною, поширеною і цікавою формою театралізованого дійства є форум-театр як засіб попередження негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі.

Форум-театр – вид інтерактивної роботи, спрямований на вирішення соціальних проблем. Особливість дії форум-театру полягає у пошуку в рамках запропонованої вистави разом із глядачами шляхів вирішення проблеми чи виходу зі складної життєвої ситуації, що спонукає використання людиною її фізичних, духовних та інтелектуальних сил, результатом чого є розвиток особистості в соціально-творчій діяльності.

До того ж, соціально-творча особистість не тільки усвідомлює проблему і формує відповідне ставлення до негативного явища, а й здобуває навички пошуку шляхів для вирішення проблеми з використанням власного досвіду та досвіду інших людей, включаючи можливості підсвідомості та емоційного інтелекту

Підсумовуючи вище зазначене, відмітимо, що театральні технології розглядаються як умова розвитку соціально-творчої особистості, насамперед, через значну активізацію набуття власного досвіду емоційно-ціннісного ставлення до соціальної дійсності, у тому числі завдяки аналізу множини таких «досвідів» у межах театралізацій. В результаті залучення учнівської молоді до активної участі в реалізації театральних технологій на практиці безпосередньо відбувається процес розвитку соціально-творчої особистості. Театральні технології як умова формування соціально-творчої особистості в молодіжному театрі передбачають використання таких методів і способів педагогічного впливу, які є стимулом для набуття досвіду особи, сприяють її формуванню в цілому і відповідають вимогам розвитку особистості як єдиної системи.

Список літератури

1. Лактіонова Г.М. Учнівська молодь постмодерного часу / Г. М. Лактіонова // Актуальні питання: соціально-педагогічної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції [редкол. Безпалько О. В., Іванов О. В., Побірченко Н. А.]. - К., М. Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету ім. Бориса Грінченка; Московський гуманітарний педагогічний інститут, 2009. – С. 25-28.
2. Полякова О.М. Театральні технології як засіб професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів // Вісник Запорізького національного університету Педагогічні науки. Збірник наукових праць – №1 (14). – 2011. – С. 80-85.
3. Реуцький К. Використання театру в навчанні з прав людини / К. Реуцький // Краткое руководство по использованию технологии «форум-театр» в обучении правам человека Режим доступа: <http://edu.helsinki.org.ua/index.php?id=l237831160>
4. Тейлор М. Поколение Next: студент эпохи постмодерна / М. Тейлор // Отечественные записки: журнал для медленного чтения. – 2006. – № 3. – С. 36-40. – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/?article=1273&numid=30>

5. Цветкова И.В. Школа социального успеха: развитие воспитания в системе дополнительного образования. – М.: ГосНИИСиВ, 2002. – 84 с.

ВИВЧЕННЯ АСТРОНОМІЧНИХ ПОНЯТЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Мідак Лілія Ярославівна

к.х.н., доцент

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,

Берладинюк Христина Вікторівна

студентка спеціальності «Середня освіта (Природничі науки)»

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Кравець Іван Володимирович

магістр

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Вивчення природничих понять у початковій школі вимагає якісного демонстраційного матеріалу [1]. Ключові поняття з астрономії (планети Сонячної системи; причини зміни дня і ночі на Землі; Сонце і його роль у житті всього живого) початківці вивчають у темі «Таємниці космосу». Для вивчення даної теми у початковій школі автори [2] рекомендують використовувати такі види роботи з учнями: створення асоціативного куща «Космос», уявна мандрівка космосом, створення композиції «Таємниці космосу» тощо. Разом з тим виявлено, що доцільнішим та ефективнішим під час вивчення даної теми буде поєднання вказаних видів робіт з демонстраціями у доповненій реальності (augmented reality, AR) [1, 3].

У результаті роботи розроблено картки доповненої реальності із зображеннями планет Сонячної системи та інших небесних тіл, а також створено «Космічну абетку». У розробленій абетці кожна літера алфавіту відповідає певному небесному тілу чи іншому астрономічному поняттю та супроводжується його зображенням.

Для візуалізації навчального матеріалу розроблено безкоштовний мобільний додаток LiCo.SolarSystem, який можна завантажити за QR-кодом (рис. 1).

Рис. 1. QR-код для завантаження мобільного додатку LiCo.SolarSystem.

Перший режим роботи додатку – режим доповненої реальності. Доповнена реальність дає можливість максимально візуалізувати астрономічні об'єкти, тобто перевести 2D зображення у 3D, а також «оживити» їх [4]. Використання такого засобу ІКТ під час вивчення нового матеріалу дає можливість розвинути та покращити просторову уяву учнів, «побачити» невидиме та глибше зрозуміти почутий навчальний матеріал, що сприятиме кращому його засвоєнню та формуванню певних практичних навичок [4]. Цей метод має переваги перед застосуванням комп'ютерних програм, оскільки дає можливість за допомогою мобільного телефону чи планшету візуалізувати рисунки у будь-якому місці знаходження учня (у класі, під час екскурсії на вулиці, вдома тощо) та не вимагає перебування перед комп'ютером чи ноутбуком.

Для використання технології AR мітки доповненої реальності створено [4] на основі платформи «Vuforia»; 3D-об'єкти змодельовані [4] в програмі 3DMax, об'єкти доповненої реальності реалізовано за допомогою багатоплатформового інструменту для розробки дво- та тривимірних мобільних додатків «Unity 3D».

У разі наведення на маркер, приклад якого приведено на рис. 2, мобільного телефону чи планшету із завантаженим мобільним додатком, рисунок «оживає», на екрані з'являється його тривимірна модель, з якою можна проводити певні маніпуляції (обертання, збільшення, перегляд під різними кутами, переріз об'єкта) для кращого усвідомлення його будови.

Рис. 2. Маркер-зображення планети Земля, яке відтворюється за технологією AR мобільним додатком LiCo.SolarSystem.

Другий режим роботи мобільного додатку - «Космічна абетка», яка допоможе вивчити літери та дізнатися цікаві факти про основні об'єкти Сонячної системи та інші небесні тіла. Для зацікавлення учнів та встановлення якісного контакту з ними у запропонованому мобільному додатку пояснення відбувається від особи віртуального першокласника.

Таким чином, розроблений додаток працює у двох режимах: вивчення астрономічних об'єктів за технологією доповненої реальності та вивчення абетки.

Вивчення абетки у запропонованому мобільному додатку допоможе закріпити здобуті знання та, разом з тим, одержати цікаву інформацію про небесні тіла, які є недосяжними та невидимими для дітей; здійснити уявну подорож у космос, підготувати проект на тему «Таємниці космосу» тощо; стимулювати розвиток допитливості, пізнавальної мотивації та навчальної активності; розвиток уяви, творчої ініціативи, у тому числі мовленнєвої.

Список літератури

1. Augmented Reality Technology within Studying Natural Subjects in Primary School/ L. Midak, I. Kravets, O. Kuzyshyn, Ju. Pahomov, V. Lutsyshyn// Proceedings of the 2nd International Workshop on Augmented Reality in Education. - Kryvyi Rih, Ukraine, March 22, 2019. – pp. 251-261.

2. Навчально-методичні матеріали до Модельної навчальної програми для першого класу / За ред. О.Банах, О.Волощенко, Г.Воробець, Л.Гуменюк, О.Козак. – 2017 р.- 64 с.

3. Midak L., Kuzyshyn O., Baziuk L. Specifics of visualization of study material with augmented reality while studying natural sciences// Open educational e-Environment of Modern University, Special edition. – 2019. – pp. 192-201.

4. Кравець І.В., Мідак Л.Я., Кузишин О.В. Технологія Augmented Reality як засіб для покращення ефективності вивчення хімічних дисциплін // Тези доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи», 9-10 листопада 2017 р. – Тернопіль, 2017. – С.151-154.

ЧИМ Я МОЖУ ЗДИВУВАТИ СВОЇХ УЧНІВ

Жоболда Лілія Андріївна

завідуюча філією

Кочубеївська філія - заклад І-ІІ ступенів

опорного закладу Орлівський НВК

«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-дитячий садок»

Кочубеївської сільської ради ОТГ

Херсонської області Кочубеївського освітнього округу

Людина – найрозвинутіша істота і тому її роль в суспільстві повинна відповідати головній меті – довести, що вона – найкраще з того, що створила природа.

Тільки особистість з добре розвинутою логікою, орієнтацією, володіюча творчим підходом до справи, виконує свої обов'язки щодо природи, частиною якої вона є.

Найголовніше в кожному з нас те, що ми - особистості з різними здібностями, вміннями, поглядами.

Як необхідно діяти, щоб кожна дитина зберегла своє "Я", як допомогти їй стати особистістю? Часто ми намагаємось пристосувати дітей до певних правил, законів, однакових умов і життєвих ситуацій, добре знайомих дорослій людині. Таким чином, виховуються копії, а не особистості, моделі роботів, які суспільство не задовольняють,

Творча особистість потребує свободи, розуміння, власних дій абсолютно у всіх галузях.

Основною рисою творчої особистості, є оригінальність — коли кожна особа має свої, відмінні від інших людей, якості та вміння. Зразком життєвого кредо, творчої особистості може бути: "Я хочу й намагаюся робити щось краще за інших!". Це допоможе почувати себе більш впевненим, досягти більших результатів. Дуже важливо, щоб людина навчилася бачити у звичайному явищі щось особливе, у буденному – різноманітне.

Ось, наприклад, таке завдання:

Що ви бачите в цьому малюнку? (показую малюнок) Або: "Як ви розумієте такі висловлювання:

Живу в умовах короткого дня.

Мінімум – те, що можу, максимум – те, що хочу".

Людина народжується двічі: вперше – без свого бажання, вдруге – як особистість.

Якщо людина володіє внутрішнім зором, тільки тоді вона може народитись вдруге. Лікарі знають, що люди, які позбавлені зору, мають інше бачення більш розвинуте, більш глибоке. Чому треба втрачати зір, щоб більше побачити чи розуміти? Чому необхідно відчувати біль, щоб зрозуміти його? Спробуйте відповісти на питання:

- Ви знаєте, свої можливості?
- У вас "терплячі руки"?

- Що нового ви запропонували сьогодні?
- Коли ви собі подобаетесь?
- Наскільки різноманітні ваші заняття?
- Чим ви перевершили своїх предків?
- Творчість має ліміт чи ні?

Відповіді на ці питання допоможуть зробити перші кроки на шляху до творчості, фантазій, до нового. Не треба кожного разу винаходити велосипед. Але пригадаймо відомі слова А.С.Макаренка: "Нову людину потрібно створювати заново". Вчителю необхідно докласти багато зусиль, щоб підготувати урок творчості. Початок цього шляху – на кожен урок йти з новим елементом, який би здивував учнів. Кожен з цих елементів повинен бути пов'язаний з темою уроку. Саме тому я намагаюся кожен урок образотворчого мистецтва зробити якомога цікавим. Щоб не тільки навчити, але й збагатити дитину духовно, надати впевненості в собі підштовхнути до творчого пошуку

У досягненні цієї мети допомагає мною винайдена і створена методика «Чим я можу здивувати своїх учнів».

Наприклад, я можу здивувати учнів дією: вмінням співати, ліпити, вирізати, малювати. На уроках ужиткового мистецтва, коли мова йде про українську національну вишивку на рушниках та вбранні, я виконую уривок з пісні "Два кольори мої, два кольори". Коли говоримо про кольори веселки, на уроці лунає весела пісня "Радуга", а діти оплесками допомагають мені. Майже на кожному уроці на дошці створюю малюнки крейдою, іноді фарбою прямо на закріпленому аркуші паперу.

На окремих уроках учні коментують малюнки, які я їм пропоную розглянути.

Можна здивувати дітей, запропонувавши їм свободу дії. Щоб намалювати на тему "Пейзаж за вікном", де треба показати просторову зміну кольорів, пропоную учням підійти до вікна і подивитися на пейзаж за ним.

Готуючись до уроків малювання я склала морфологічну карту, в якій виділила сім розділів: відокремлення, пошук, користування, аналіз, пропозиція, порівняння, бути щасливим через. Така картка дуже допомагає в моїй роботі. З кожного розділу я відбираю для певного уроку те, суттєве, що може зацікавити моїх вихованців. Ось, наприклад, морфологічна карта до уроку "Хроматичні кольори. Змішування основних кольорів. Веселка."

Відокремлення	Пошук	Користування	Аналіз	Пропозиція	Порівняння	Бути щасливим через:
Талановитого	Цікавого	Виставка	Чому?	Подвійної мети	Кольорів	Діяльність

Таким чином, в цей урок я включаю:

- виконання пісні, музичний супровід;
- цікаву інформацію про те, що наше око розрізняє до 10 млн. відтінків

кольорів;

- виставку робіт Айвазовського;
- питання: "Чому з'являється веселка?";
- ставлю мету перед учнями: вивчити новий матеріал та навчитись практично користуватись фарбами;
- порівнювати і називати головні і похідні кольори;
- створюю на уроці гарний настрій, демонструючи плоди учнівської діяльності, хвалю учнів за правильно виконану роботу.

Я можу здивувати учнів предметом, принесеним на урок, який пов'язаний з темою особливим способом. Це примушує школярів мислити, фантазувати, аналізувати. Здивування може викликати сам предмет своєю красою, оригінальністю, але він може бути і звичайним, напряду ніби й не пов'язаним з образотворчим мистецтвом, і тоді на запитання: "Чому я принесла на урок цей предмет?" або: "Про що нам розповість ця річ?" діти одразу відповісти не можуть.

Так у 5 класі, коли учні починають працювати з фарбами до них приходить принцеса Фарбочка і дає всілякі завдання. Коли діти вивчають теплі кольори, я приношу запалену свічку і намальоване сонце, і запитую: "Чому?". Учні відповідають, що ці предмети випромінюють тепло. А при виконанні малюнку холодними кольорами, наша гостя Сніжинка розповідає цікаві казки про Північ.

На кожному уроці є зразки дитячих робіт, які теж подобаються учням. А як вони дивуються, коли я демонструю власні роботи! Можна влаштовувати виставки не тільки малюнків, зроблених учнями, а й репродукцій одного з відомих художників, або серію репродукцій, пов'язаних з певною темою.

Наприклад, до уроку-бесіди "Діти у творчості російських та українських художників", я добираю серію репродукцій, які розкривають сутність життя: дітей у давні і теперішні часи. Коли виконуємо малюнок на тему "Морські глибини", знайомлю з творчістю В. Васнецова і ми заочно подорожуємо на виставку художника-казкаря.

На уроках з живопису і графіки використовую схеми, які теж дивують і заохочують учнів, спонукають до творчості. Іноді я їх малюю на дошці у незакінченому вигляді на початку уроку і ставлю перед учнями завдання: завершити схему. Але зможуть вони це зробити лише наприкінці уроку, коли засвоять новий матеріал (схеми додаються)

Слово завжди було основним засобом переконання та впливу на людину.

От і я на своїх уроках широко використовую слово у вигляді цікавої розповіді, веселої історії, загадки, прислів'я чи приказки. За останні роки, я дібрала чимало віршованих творів з різних джерел, які зачитую учням під час уроків. Спочатку я записувала їх у зошит, а зараз згрупувала і розбила їх на теми. Це вірші про красу природи, її явища та різні пори року, окремо – вірші про рослини, тварин, є вірші про витинанку, писанку. Збираю і записую – вислови про мистецтво, про красу. Як відомо, звичайне слово не завжди і не на всіх може справити належне враження, а слово художнє торкається не тільки розуму, але й душі людської. Скажімо вірш "Метелика ловити я не стану" або "Збережемо деревце в долині...", я використовую на уроках, де йдеться про

краєвиди, пейзажі рідного краю. Роблю це з подвійною метою: по-перше, щоб виховувати бережливе ставлення до оточуючого середовища і показати красу звичайного, буденного і звичного для ока, а ще й для того, щоб навчити слухати, розуміти і любити поетичне слово. Дуже подобається школярам розгадувати ребуси, кросворди, загадки.

"Здогадайтесь, що буде об'єктом нашої уваги на сьогоднішньому уроці? Для цього розшифруйте цей ребус." А на етапі закріплення вивченого матеріалу пропоную учням розгадати кросворд або чайнворд.

На уроках, де треба малювати за уявою і кожна дитина повинна зробити творчий малюнок, я розповідаю легенди та перекази, використовую музичний супровід, щоб створити атмосферу творчості. Наприклад, на уроці у 6 класі "У подорож з мапою", я не тільки цікавлюсь досвідом учнів, а й даю корисні поради "Як відкрити консерви без відкривалки", розповідаю легенду "Про чорного альпініста", ділюсь своїм досвідом від турпоходів та екскурсій. показую цікаві фотоматеріали.

Звісно, що найбільш ефективними є нестандартні уроки, де постійно щось відбувається, змінюється, а учні можуть себе проявити по-особливому, розкритися незвичайно. Наприклад, я пропоную дітям виконати ту чи іншу роль. Дуже вдало це виходить в 7 класі на уроках з дизайну, кола ми з учнями говоримо про одяг, про моду. Ця тема завжди була і залишається актуальною для підлітків і тому вони легко йдуть на дискусію з приводу моди виконують ролі художників – модельєрів, моделей, влаштовують театралізовану демонстрацію моди. Готуючись до уроку у 7 класі "Осінній пейзаж" даю школярам завдання виступити у ролі лікаря і розповісти про цілющі властивості певних рослин (калини, горобини)

Малювання людини – це, мабуть, найважча з тем в образотворчому мистецтві. Та щоб легше запам'яталася учням формула портрету я знову звертаюся до рольової гри. Біля дошки працює "художник", який малює портрет і розповідає учням послідовність побудови людської фігури, а один – два з місць грають роль "коректорів", які пильнують і потім виправляють малюнок, доповнюючи відповідь, якщо "художник" припустився помилки! Такі ситуації створюють невимушену творчу атмосферу, хороший настрій, бажання виконувати те чи інше завдання.

Щоб зацікавити і здивувати учнів, на своїх уроках створюю проблемну ситуацію. Іноді я розпочинаю урок запитанням: "А чи знаєте ви, що,..." або: "В чому "сінь" явища (чи теми...)"

Часто одна і та ж пропозиція може використовуватись по-новому, але щоразу створюючи оригінальні ситуації. Головна умова успішної роботи – знати, що ми виховуємо творчу особистість,.

Правила цієї технології:

➤ те, чим збираємось здивувати учнів необхідно представити на початку уроку і цим же, закінчити його.

➤ так через відчуття дива можна досягти підвищення рівня зацікавленості темою, оригінально підбити підсумки уроків або ж захопити своїм предметом вцілому.

USING ZOOM IN UKRAINIAN TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Soter Mariia

PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer
Pervomaisk Branch of Admiral Makarov
National University of Shipbuilding, Ukraine

New challenges facing higher education in Ukraine require urgent steps that must be taken to solve them, including the introduction of various effective learning tools. The research of implementation of distance learning in technical higher education institutions of Ukraine is a subject of consideration of both Ukrainian and foreign scientists, various aspects of this problem have been represented by L. Basko, V. Bykov, B. S. Bloom, M. S. Cohen, R. L. DeMichiell, J. Hartman, I. Kozubovska, S. V. Lysochenko, R. D. Manning, R. Sharan, B. Shunevych, B. B. Sus, O. V. Tretiak, A. Veremchuk, Yu. S. Zharkyykh and others.

First of all, we should note according to A. Veremchuk that distance learning is a form of education using computer and telecommunication technologies that helps to provide interactive cooperation between teachers and students at different stages of learning and independent work with the usage of materials from the information network [1, p. 20].

R. D. Manning, M. S. Cohen and R. L. DeMichiell point out that distance learning gives an opportunity for teachers and students [4, p. 116-117]:

- to organize the learning process in a more convenient way (flexible time schedule);
- to communicate more frequently with the help of email and chat;
- «to be free from a classroom-intensive schedule»,
- to carry out additional research and project works, etc.

Video conferencing is one of the resources of introducing distance learning. The implementation of the video conferencing learning process makes it possible to synchronize the educational process [2, p. 24]. Moreover, L. Basko and J. Hartman highlight that videoconferences allow the teacher to interact with several students at the same time, as well as with each student individually, which contributes to their individual success in learning [2, p. 24-25].

A significant advantage of video conferencing is that it provides virtually the same interaction efficiency, as well as in their personal meeting in a class [3, p. 155]. Video conferencing can be divided into several types: studio video conferencing (usually one-way video calling), group video conferencing and personal video conferencing (two-way video calling) [3, p. 155-160].

One of the web video conferencing tools is Zoom, which makes it possible to use all possible web conferencing types through its usage. The experience of Zoom's practical usage in organizing students' preparation in Ukrainian technical higher education institutions makes it possible to underline that Zoom helps:

1) to create equal opportunities for students and teachers interaction, including foreign language communicative interaction, regardless of their location at a convenient time for each participant of the web video conference;

2) to implement student-centered learning and teaching, through which all efforts are made to provide each student with the information they need online;

3) to increase significantly access to educational resources with teachers' tutoring and online information sharing;

4) to provide flexibility for students through their abilities to access information in real-time (educational material can be accessed anytime and anywhere);

5) to visualize the online learning process (Zoom opens up a possibility to see and hear interlocutors both a teacher and all fellow-students, as well as the information that is offered by the teacher, to communicate actively).

Thus, the experience of using the Zoom program in Ukrainian technical higher education institutions is an effective tool for future specialists' training, including their foreign language training.

References

1. Веремчук А. Проблеми і перспективи дистанційного навчання у ВНЗ. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 43, 2012. С. 19 – 27.

2. Basko Lynn, Hartman Jillian. Increasing student engagement through paired technologies. *Grand Canyon University. Journal of Instructional Research*. Volume 6 (2017) p. 24–28. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1152968.pdf>

3. Жарких Ю. С., Лисоченко С. В., Сусь Б. Б., Третяк О. В. Комп'ютерні технології в освіті: навч. посібн. К.: Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2012. 239 с.

4. Manning R. D., Cohen M. S., DeMichiell R. L. Distance Learning: Step by Step. *Journal of Information Technology Education*. Volume 2, 2003. Editor: Ramesh Sharma. P. 116 – 130. URL: <http://jite.org/documents/Vol2/v2p115-130-96.pdf>

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Донець Віталій Григорович

здобувач

Вінницький національний технічний університет

Світові інтеграційні процеси призвели до загострення соціально-економічних, медико-демографічних проблем в більшості країн світу, особливо тих, що розвиваються, до яких належить Україна. Наведені вище світові проблеми потребують термінового реформування системи освіти. Наразі, необхідно підвищити ефективність процесу формування та розвитку інноваційної компетентності вчителів в умовах інклюзивного навчання в процесії їх фахової діяльності та підготовки в закладах вищої та післядипломної освіти.

Впровадження інноваційних процесів у шкільній освіті є наслідком інтенсивного розвитку інформаційних технологій у промисловості та всіх сферах людського життя; зміною парадигми сучасної освіти, центром якої стає особистість школяра; підвищення рівня активності та відповідальності педагога за результати професійної діяльності, зокрема у формуванні готовності учня до успішної адаптації у нових соціально-економічних умовах.

У зв'язку з цим важливого значення набуває формування готовності педагога до здійснення інноваційної діяльності. Проблема здійснення інноваційної діяльності педагогом знайшла відображення в працях І. Беха, Л. Даниленка, І. Дичківської, Л. Карамушки, М. Кларіна, О. Пехоти, О. Попової, Л. Подимової, А. Прігожина, В. Сластьоніна, А. Хуторського та ін.

Дослідниця О. Красовська обґрунтувала думку про те, що термін «інновація» складається з новаторської ідеї та процесу, методики, технології її практичної реалізації та результату, що призводить до якісних змін в освіті [1, с. 4]. Погоджуємося із твердженням В. Вакуленко в тому, що «інновацію в освіті розглядають як реалізоване нововведення – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті і формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і в підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу» [2, с. 4].

Однак, у наукових публікаціях інновація розуміється і як інноваційна діяльність, і як процес, спрямований на досягнення певних результатів, а також як зміни, спрямовані на оновлення та вдосконалення існуючої освітньої системи для досягнення визначених результатів. Зокрема В. Паламарчук вважає, що інновація – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень педагогічних проблем» [3, с. 67]; О. Савченко стверджує, що інноваційними є процеси створення, поширення і використання нових

засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому [4, с. 6].

Л. Ващенко доводить, поняття «інновації» є комплексними та включає нові ідеї в педагогіці, зорієнтовані на зміни різних структурних систем і компонентів освіти, а також процес залучення до практики освітніх технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних систем і компонентів освіти [5, с. 53]. Найбільш повне трактування терміну «інновація» здійснене І. Дичківською, яка вважає, що його доцільно використовувати в таких значеннях:

- форма організації інноваційної діяльності;
- сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;
- зміни в освітній практиці;
- комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень;
- результат інноваційного процесу [6].

В цілому, існує багато класифікацій інновацій, які використовуються в освітньому процесі. Найбільш поширені такі:

- за сферою застосування: інновації у змісті освіти (оновлення змісту навчальних програм, підручників, посібників тощо); інновації в технології навчання та виховання (оновлення методик викладання та взаємодії у виховному процесі); інновації в організації педагогічного процесу (оновлення форм і засобів здійснення навчально-виховного процесу); інновації в управлінні освітою (оновлення структури, організації і керівництва освітніми закладами); інновації в освітній екології (архітектурне планування освітніх закладів, використання будівельних матеріалів, інтер'єр приміщень та ін.).

- за масштабом внесених змін: часткові інновації; модульні інновації (комплекс пов'язаних між собою часткових нововведень, що належать, наприклад, до однієї групи предметів, однієї вікової групи дітей тощо); системні інновації, які охоплюють весь навчально-виховний заклад;

- за інноваційним потенціалом: модифікація засобів чи технологій, які використовувалися в освітньому процесі; комбінаторні нововведення в межах яких здійснюється поєднання елементів раніше відомих методик, які в такому варіанті ще не використовувались та в результаті дають новий ефект; фундаментальні нововведення, які за змістом є новим відкриттями;

- за місцем появи: інновації в науці (оновлення педагогічної теорії); інновації в практиці (оновлення педагогічної практики);

- за змістом: психолого-педагогічні (нововведення в навчальний, виховний та управлінський процеси), науково-виробничі (комп'ютерні та мультимедійні технології, сучасне матеріально-технічне обладнання), соціально-економічні (юридичні, правові, економічні нововведення) [7].

Зазначені педагогічні інновації в початковій освіті направлені на те, щоб забезпечити оновлення освіти у напрямі демократизації навчального процесу,

забезпечення автономії учнів у навчанні, забезпечити зміну ролі вчителя в навчальному процесі та індивідуалізацію, інформатизацію, інтенсифікацію навчання, що в результаті сприятиме максимальній активності учнів у навчання та досягненню ними найкращих результатів.

Проте найважливіше полягає у тому, що інновація – не тільки нововведення, але й здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, зміни та уточнення загальновизнаних істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, виробництві, політиці, культурі тощо. Ніяке нововведення не відбувається, якщо процес мислення особи, суспільства не стає інноваційним. Сама динаміка нинішнього надзвичайно мінливого світу вимагає інноваційного мислення. Проникаючи в сутність реалій, інноваційне мислення здійснює зворотний вплив на їх розвиток, в кінцевому рахунку – на темпи та якість суспільного розвитку, на спосіб діяльності та поведінку соціального суб'єкта – людини, колективу, спільноти, держави.

Список літератури

1. Красовська О. О. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій / О. О. Красовська. – Дис. д-ра пед. наук за спец.: 13.00.04 // Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2017. – 567 с.
2. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація / В. М. Вакуленко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – Вип. 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2010_4_4.
3. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В. Ф. Паламарчук. – К.: Знання України, 2005. – Т. 1. – 420 с.
4. Савченко О. Я. Державні стандарти шкільної освіти і управління інноваційними процесами / О. Я. Савченко // Пед. газета. – 2001. – № 8. – С. 6.
5. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: [монографія] / Л. М. Ващенко. – К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І. М. Дичківська. – 2-ге вид., доповн. – К.: Академвидав, 2012. – 352 с.
7. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія / АПН України; Інститут засобів навчання. – К.: Атіка, 2005. – 252 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ЗВУКОРЕЖИСУРИ МУЗИЧНИХ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ

Сулаєва Наталія Вікторівна

д. пед. наук, професор

Вовченко Сергій Володимирович

ст. викл. кафедри музики

Ремезова Наталія Миколаївна

ст. викл. кафедри музики

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах посиленої уваги суспільства до медіатехнологій зазнає постійного оновлення. Зокрема, до змісту навчання студентів закладів вищої педагогічної освіти спеціальності Середня освіта (Музичне мистецтво) окрім утрадиційнених навчальних дисциплін «Основний музичний інструмент», «Практикум шкільного репертуару», «Історія української та зарубіжної музики», «Постановка голосу» чи «Хоровий клас» вводяться нові курси на кшталт «Звукорежисура мистецьких заходів», «Інформаціо-комунікаційні технології в освіті та мистецтві», «Інноваційні технології навчання мистецтву» тощо.

На думку вітчизняних науковців і практиків (Л. Гаврилової, І. Гайденко, І. Горбунової, Т. Рейзенкінд тощо) підготовка вчителя музичного мистецтва сучасної школи має відбуватися з урахуванням останніх досягнень у розвитку музично-комп'ютерних технологій. Окрема увага при цьому звертається на розширення палітри музично-педагогічної діяльності вчителів музичного мистецтва, оскільки включає нові складники, зокрема, звукорежисуру і звуковий синтез [4, с. 170].

Засвоєння студентами навчальної дисципліни «Звукорежисура мистецьких заходів», наприклад, не може здійснюватися без оволодіння ними сучасними методами аналізу якостей музичного звуку, тембрів та музичної композиції вокальних та інструментальних творів, акустичних характеристик співацького голосу тощо. Цей процес передбачає вільне володіння майбутніми фахівцями не лише теоретичними знаннями, але й практичними вміннями й навичками користуватися відповідним технічним обладнанням.

Перш за все, студенти мають ознайомитися з різними підходами до розуміння поняття «звукорежисура». З одного боку звукорежисуру вважають творчим забезпеченням запису на магнітну плівку звукового твору мистецтва [1, с. 449], а з іншого – звуковим забезпеченням концертів у закритих залах та відкритих майданчиках [5, с. 32]. Майбутньому вчителю музичного

мистецтва необхідними є навички і з «живого» озвучення шкільних дійств, і з питань записів виконання учнями вокальних та інструментальних творів. Та важливим є усвідомлення того, що від якості звукорежисерської роботи вчителя та від технічних засобів, якими користується при цьому педагог залежить сприймання учнями музичного мистецтва.

Для майбутньої роботи над звуком під час мистецьких заходів студентам надається можливість ознайомитися з різними його властивостями: звуковисотністю (яка залежить від частоти коливань); тембром (що залежить від форми звукової хвилі); гучністю (яка залежить від амплітуди звукової хвилі); тривалістю звуку тощо.

При розгляді питання щодо особливостей роботи зі звуком звертається увага на вміння працювати над якістю звучання голосу та музичних інструментів, які мають визначену висоту, а також з електронними звуками чи звуками ударних інструментів, які мають невизначену висоту. Наголошується, що якісний звук – це, перш за все, максимальне відображення реального звучання інструментів, співочих голосів без сторонніх шумів [5, с. 30].

У викладанні курсу «Звукорежисура мистецьких заходів» враховується і той факт, що важливу роль у художньому сприйнятті твору відіграє тембр голосу чи музичного інструменту. Саме збереження тембру звучання голосу виконавця музичного твору дає можливість йому бути впізнаваним. А темброва окраска музичних інструментів дає змогу розвинути в учнів тембровий слух на основі сформованих компетентностей розрізняти музичні інструменти за звучанням. Тому, актуальною для учителя музичного мистецтва залишається вимога збереження реального тембрового звучання і голосу, і музичного інструменту.

Не менш важливим у процесі підготовки майбутнього вчителя до звукорежисури шкільних мистецьких заходів є формування вміння враховувати гучність звуку та пов'язаною з нею динамікою (з її відтінками, що залежать від акустики приміщення, виконавської інтерпретації музичного твору, голосу чи інструменту, на якому він виконується). Студентам наголошується, що оптимальний вибір гучності звучання музики, якості відтворених динамічних відтінків та їх контрастність впливає не тільки на створення миттєвих емоційних та психологічних реакцій слухачів і глядачів, але й на цілісне сприйняття ними мистецького заходу.

Закономірно, що теоретичне підґрунтя не дає результату без реалізації його на практиці. Тому, надзвичайно важливим є не лише проведення лабораторних занять з використанням звукового обладнання, але й залучення майбутніх учителів до озвучування групових, потокових, факультетських і, на найвищому рівні, університетських мистецьких заходів. При цьому в навчальному закладі має бути відповідний вимогам звуковий акустичний комплект на кшталт активного звукопідсилювального комплексу, багатоканального мікшерного пульта, нетбуку, радіо та шнурових мікрофонів, стійок тощо. Цінним є й наявність у закладі вищої освіти обладнання для звукозапису, зокрема, доречною буде практична діяльність майбутніх учителів з пристроями для обробки звуків (запису і виведення на акустичну систему), перепідсилювачем, матричними процесорами тощо.

Організація теоретичної й практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до звукорежисури шкільних мистецьких заходів відбувається з урахуванням комплексу чинників, які впливають на якість їх проведення. До них належать, зокрема: підбір музичних творів для кожного виконавця чи колективу, який відповідав би їх можливостям; вибір якісної фонограми «мінус» чи інструментального акомпанементу «наживо»; визначення звучання шкільної зали; підбір відповідних тематиці заходу звукових спецефектів (як то, шуму дощу, завивання вітру, палахкотіння вогню тощо); підготовка учнів до виконання музичного твору в класі; акцентуація діяльності звукорежисера на підкресленні сильних та приховуванні слабких сторін виконання твору; формування навичок роботи на сцені (постава, міміка, жести); розстановка мікрофонів та звукопідсилювальної апаратури на сцені та в залі (чи відкритому майданчику); робота з учнем над виконанням твору з мікрофоном на стійці чи радіомікрофоном (в залежності від характеру твору, сили голосу, тембру виконавця тощо); урахування прагнень, уподобань, смаків учасників та глядачів мистецького дійства.

Отже, викладання навчальної дисципліни «Звукорежисура мистецьких заходів» значно збагачує змістовий компонент професійної підготовки студентів спеціальності «Середня освіта (Музичне мистецтво)», оскільки формує в майбутніх учителів музичного мистецтва компетентності, необхідні для організації та проведення мистецьких заходів у школі.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. І допов.) / уклад., і голов. Ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
2. Гаврілова Л. Г. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2015. 656 с.
3. Прядко О. М. Акустичні особливості розвитку співацького голосу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. №7 (9). С. 400-409.
4. Рибніков О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів музики до використання цифрового електронного музичного інструментарію у професійній діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6 (Ч. 2). С. 168 – 175.
5. Ужинський М. Ю. До визначення сутності професії звукорежисера в сучасному мистецтві. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Випуск 19, 2013. Том I. С. 30-36.

DEVELOPING THE METHODOLOGY OF ASSESSING THE POTENTIAL OF COUNTRIES FOR INVESTMENT CLIMATE ASSESSMENT: CASE OF UKRAINIAN ECONOMY

Vakulich Maria

Ph.D., Associate Professor

Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs

Fisunenka Nadia

Ph.D., Senior Lecturer

Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs

The objective realities of the 21st century life are the following: the instability in the development of world business processes, the disproportion of the economic state of the countries of the world due to the strengthening of the interstate exchange nonequivalence, the limitation of innovation progress and technological achievements of the developed countries, a critical and increased competition between the leading countries for the distribution of world markets, as well as limited resources. The effectiveness of public administration is one of the main driving forces to combat growing disparities, an increased competitiveness of states and to ensure their sustainable economic growth.

The basic mechanism to ensure the economic development stability is to refocus the Ukrainian economy to a long-term development vector and to extrapolate the state economic problems to strategic planning of the state national economy development for the medium and long term perspective.

One of the important conditions of stable development of the national economy is to improve investment climate management at the macro level. In Ukraine the problem of intensification of investment processes is subject to ongoing scientific discussions related to the research of factors affecting the investment climate, diagnostics development of the state management of investment climate, analysis of individual aspects of the investment process at the macro-, meso- and micro levels.

The effective functioning of the investment policy in modern conditions of instability and chaotic economic environment requires the improvement of all organizational-economic mechanism of investment, including the development of an integrated concept for investment climate management in the national economy. Therefore, the deepening of theoretical, organizational and methodological bases of management of investment climate in Ukraine's economy deserves special attention. Modern stage of development of Ukraine's economy is characterized by the pursuit of an ambitious goal to ensure sustainable economic growth at the expense of system

technological upgrading and economic restructuring. The financial crisis, the consequences of which are felt around the world, demonstrated the unwillingness of most companies to work in the unstable conditions of the external economic environment [1]. The basis for investment climate management in Ukraine's economy should be based on the principles of state regulation, expressed in state financial support for the development of: price, competition policy, infrastructure development, search directions of anti-crisis structural investment policy in Ukraine. However, a complete scientific study of the problems of investment climate management in an unstable economic environment has not been carried out. So, poorly designed questions remain regarding the conduct of rating evaluation of state management of investment climate in the national economy. Scientific and theoretical and practical significance of the decision of the question led to the choice of the topic. Evaluation of the investment climate of Ukraine's economy and its impact on the dynamics of flows of international investment has gained relevance given the transformational nature of the economy, multi-vector and impermanence development strategies. There are three most typical approaches to the evaluation of the investment climate: risk tools, narrowed tools and factor tools [3].

The first approach is narrowed; it is based on an evaluation of the aggregate macroeconomic indicators. However, this method ignores the objective correlation of investment with other resource development factors, though attracted by the comparative simplicity of the analysis and calculations. Narrowed approach to the assessment of the investment climate. In addition, this approach is not devoid of subjectivity, which to some extent distorts the actual picture of the investment climate of the state. The second approach to the analysis of the investment climate – factor – meets most of the methodological requirements and is based on evaluation of a set of factors [4]. In the framework of factor approach, the authors propose to calculate individual evaluation of investment potential and investment risk, allowing you to fully determine the significance of individual factors in the implementation of the project. This approach is based on the identification of any factor, characteristic, which determines the investment attractiveness of the state: «the market reaction of the state», «state image» and so on. It is versatile and it can be used to analyze systems of different levels. The advantages of this approach include: the interaction of many factors, i.e., a differentiated approach when determining the investment climate. However, this approach has the disadvantage, such as opacity, the methods of isolation of factor characteristics of the investment climate.

The third approach is risk. Under this approach considers two components: investment potential and investment risk. Investment potential is estimated on the basis of macroeconomic performance and investment risks are assessed from the standpoint of the probability of loss of investment income.

There are two key tools that are used to evaluate the investment climate in the state: credit ratings and economic indexes. They characterize the components, indicators and management factors of the investment climate, which limits the level of sparseness of the information and provides the target orientation of rating assessment of the needs of the subjects of management of investment climate in the national economy. International and national rating agencies evaluation of investment

activity in the economy, and not the investment climate, as such. This stresses the importance of establishing an effective system of state management of the investment climate of the national economy to ensure sustainable long-term strategic development of the investment climate and growth in the inflow of foreign investment capital.

Currently, Ukraine has no single and generally accepted methodology to assess the investment climate that would ensure the creation of a nation-wide classification system of indices for the components listed further: the components of the investment environment (institutional environment, investment risk, investment potential) and investment climate indicators (investment attractiveness, investment image, investment activity). This situation is due to the low level of development of the national economy, while publications of various ratings and information surveys confirm that the vast majority of ratings and indices are aimed at determining the investment potential based on the level of economic development of a region, rather than across the whole territory of the state, and conduct only an assessment of investment attractiveness, which is an integral part of the investment climate, rather than a comprehensive supervision over the investment climate state in the economy of the country. The analysis of foreign methods for investment climate assessment allows to conclude that the construction of an index in accordance with the criterion of the investment climate state shall be based on a situation system analysis and a comprehensive search for possible ways of its further development determining the factors that influence the investor's decision and further implementation of investment projects.

References

1. Computed results based on compiled data from Report Doing Business. Economy profile: Ukraine. Available from: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/~media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/UKR.pdf>
2. Official website of the State statistics service of Ukraine. Available from <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Vakulich, M. Factor model of investment climate monitoring in chaotically structured economy. Journal of Finance and Accounting. Special Issue: Synergy of Accounting, Finance and Management in Chaotic Environment, 2 (1): 31-36. (2014)

ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ В РЕФОРМУВАННІ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Свічко Сергій Олександрович

Здобувач

Харківський національний університет
Міського господарства імені О.М.Бекетова

Процес об'єднання і укрупнення громад має свою незакінчену історію не тільки в Україні, а і в інших країнах Європи. Свої аргументи з цього приводу висловив С.Сидоренко в інформаційному публічному просторі «Европейская правда» (27.12.2017). Показовим є сама назва його статті «Реформа, которой не избежать Украине: 10 примеров объединения общин в странах Европы». Показовим є те, що це європейська тенденція, яка вже проявила себе як закономірність, і що європейські країни мають практичний досвід і позитивний результат. Дослідник констатує, що «эпидемия объединения общин» поширилась більше ніж на 15 країн, серед яких Латвія, Естонія, Польща, Грузія, Греція, Україна. В Латвії було до 2009 року 500 муніципалітетів, стало 118. В Естонії на першому «добровільному» етапі (1994-2014рр.) кількість муніципалітетів зменшилась тільки на 16%, а на другому (директивному етапі) практично за рік укрупнення здійснилось в завершеному вигляді. Всього за два періоди добровільне і директивне укрупнення дало такий результат: 254 муніципалітетів переформатувались в 79. Грузія з самого початку пішла по шляху примусового (директивного) об'єднання – в 2006р. зменшена кількість районів до 65. Греція задіяла радикальні міри: муніципалітетів зменшила з 1033 до 328, а регіонів – 350 до 13 [1].

Цей же процес укрупнення провели країни – представники «старої Європи» - Норвегія (XX ст.), Данія (2006р.), Фінляндія (1990-2014р.)

Маємо підкреслити, що з європейського досвіду слідує, що «принцип добровільності» розтягує строки реформи на досить тривалий період; адміністрування в такій реформі дає позитивний ефект; укрупнення є більш проблемою управлінською, ніж економічною; за останні десятиріччя інформаційні технології (база управління) зробили непорівнянно більший крок, ніж економіка. І це є одним з найважливіших аргументів на користь організаційно-управлінського (адміністративного) укрупнення громад з їх територіями. В Європі період «тихої реформи» (добровільності) вже себе вичерпав, цей період на фактах довів, що затримка в об'єднанні (укрупненні) обертається збитками для тих, хто «вичікував».

За реформаційними планами в Україні запропоновані такі «кінцеві» орієнтири адмінреформи – 150 районів (зараз 490) та 1500 об'єднаних громад (на початку реформи 10297). Слово «кінцеві» в даному контексті, скоріш, символічне, оскільки зміни і надалі будуть.

З української специфіки укрупнення громад і адміністративного районування відмітимо, що можливості об'єднання і розмежування громад і територій тільки частково обмежуються законодавством, але вже на даний час можливі варіанти в рамках діючих законодавчих норм шляхом приєднання громад між собою та приєднання до міст обласного значення (без проведення дострокових місцевих виборів). Таку можливість забезпечує і законопроект №6466 «Закон про добровільне приєднання територіальних громад до міст обласного значення». Відсутні непереборні перешкоди і для проведення секторальних реформ на місцевому рівні (в сферах медицини, культури, житлово- комунального господарства).

Переформатування адміністративних одиниць територіальної організації, зокрема укрупнення обласних районів, бажано здійснювати, маючи:

- * юридичне забезпечення (зміни в законодавстві, підзаконні акти, регламенти процедур);
- * економічні обґрунтування, оцінки, розрахунки;
- * стратегії розвитку територіальної інфраструктури (урбанізаційні заходи, транспортні мережі, інженерні системи ЖКГ);
- * операційна модель балансу впливу державного і місцевого управління і фінансування;
- * умови і механізми переговорного процесу між учасниками перебудови;
- * прогнози наслідків введення змін

На даний час процес переформатування розпочато, а більшість з перерахованих складових його забезпечення ще чекають своєї наукової розробки і організаційної практики проведення змін. Окрім того, мають бути розраховані витрати на весь цей процес перебудови, захисні міри для персоналу, що буде вивільнений в процесі перебудови. Процес укрупнення районів необхідно узгодити з цілою низкою інших процесів: земельної реформи, медичного забезпечення, розвитку освіти, стримування міграційних і демографічних негативів, просторового розміщення нових виробництв за умов організації випуску екологічно чистої продукції [3].

Певні «дозвільні можливості» визначаються із «Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року», де пропонується розширити вплив міст на існуючі в області сільські території і поселення. Ми розглядаємо цей субурбанізаційний напрямок діяльності міст як найбільш впливовий в регіональному розвитку.

Субурбанізацію (урбанізацію) ми розглядаємо як процес підвищення ролі міст в розвитку суспільства в цілому. В більш звуженому змісті – це процес зростання і розвитку приміської зони (приміської агломерації) і перебудова малих обласних поселень в моделі міського типу [4]. Розширюючи поняття «субурбанізований простір», ми включаємо в нього не тільки елементи міської забудови та інфраструктури, а і елементи міського способу життя. Разом з перенесенням з міст на сільську територію виробництв, інженерних споруд і мереж та енергогенеруючих комплексів, розширюється і культурна база поселень, формуються рекреаційно-туристські, оздоровчі і спортивні комплекси, системи контролю за екологічним станом території і за здоров'ям

населення. Компетенції і функції субурбанізаційної політики і організації відповідної діяльності, на наш погляд, слід покласти на управлінський апарат укрупнених районів. В такому разі вони зможуть реалізувати важливу складову державної політики – зближення міста і села, а також більш успішно протистояти кризовим ситуаціям [5].

Розвиток регіону раціонально розглядати в залежності від інвестиційної складової та інвестиційної інфраструктури.

За результатами дослідження пропонується логіко-структурна схема складових елементів такої інвестиційної інфраструктури (рис.1).

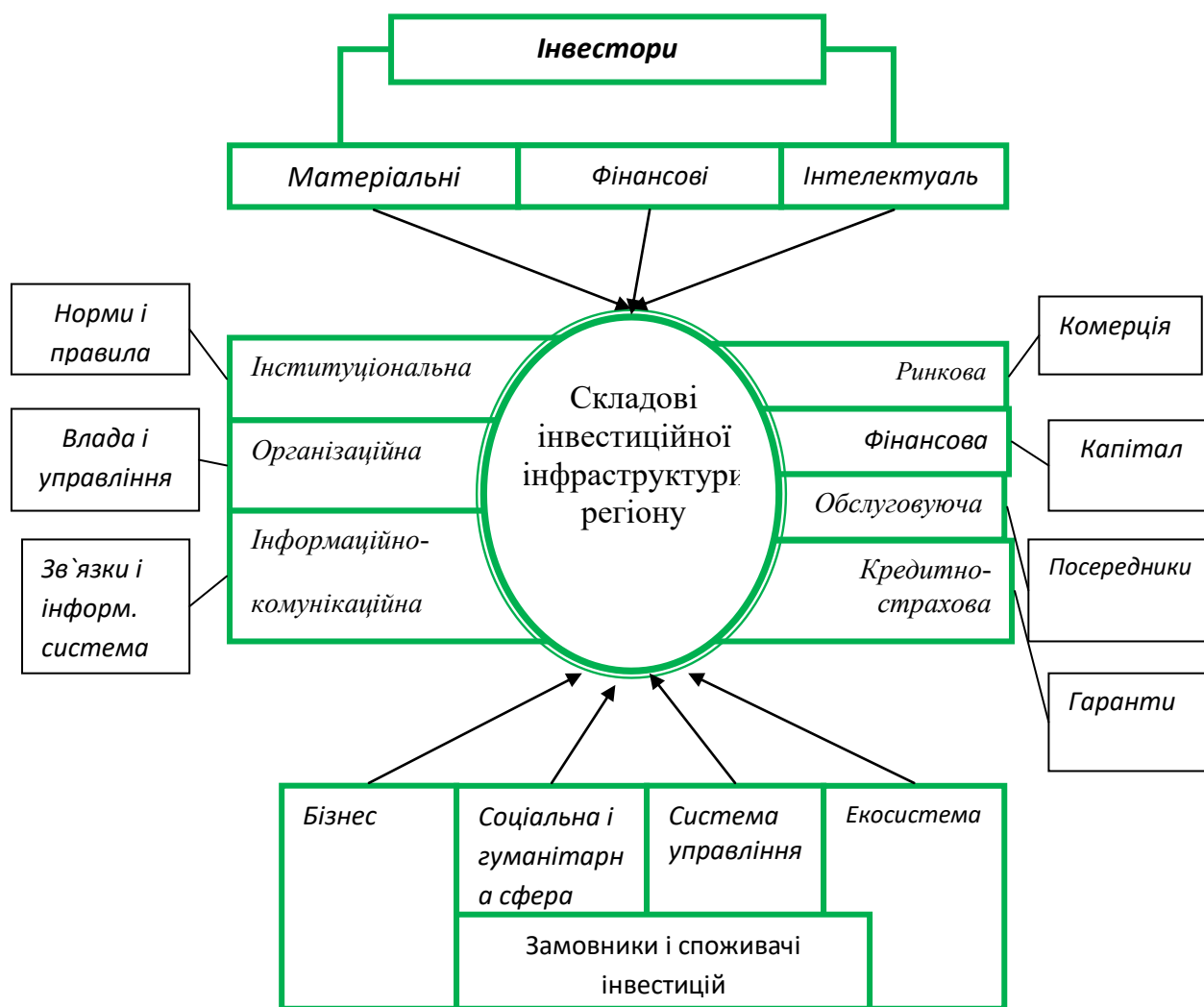

Рис. 1 Складові інвестиційної інфраструктури та їх зв'язок з основним блоком «інвестор-споживач».

На рис.1 показано, що інвестиційна інфраструктура регіону має розгалужену мережу організацій різного призначення і виконує різні функції забезпечення інвестиційного процесу і управління розвитком. В науковій літературі часто звужується роль інфраструктури як складової лише «інвестиційного розвитку» [2,3]. На нашу думку, таке розуміння і трактування інфраструктури не відповідає дійсності. Організуючи і забезпечуючи інвестиційні вкладення, інфраструктура підтримує розвиток регіону в самому широкому розумінні, включаючи всі складові розвитку (інноваційний,

економічний, інформаційний, соціальний і екологічний розвиток). Логічно визначити, що «інвестиції не виконують роль тільки «інвестиційного розвитку», оскільки це не є самоціллю, а забезпечують всі складові комплексного розвитку, чинять вплив на самі різні показники розвитку регіону: демографічні, загальноекономічні, соціально-культурні та інші.

Розвиток регіонів України, на жаль, поставлений на сьогодні в умови залежності від зарубіжних запозичень, замість належного використання власних ресурсів. Цю помилкову позицію варто змінити. Україна має достатньо унікальні природні ресурси, людський капітал, в тому числі значні потенції інтелектуального капіталу, вигідне географічне положення, занедбаний, але потужний промисловий і аграрний сектор, успіхи в розвитку сфери послуг (ІТ – технології, транспортні послуги, туризм і рекреація). Наявні ресурси використовуються з надзвичайно низьким коефіцієнтом корисної дії, а зведення всієї проблематики до формули «нестачі фінансових ресурсів» є хибним як з наукових, так і з практичних міркувань. Але поки ця позиція загальнопризнана (нестача фінансів) та формує підходи до забезпечення економічного розвитку країни та її регіонів, то в її рамках і треба знаходити рішення гострих та невідкладних проблем регіонального розвитку.

Структура інвестиційних ресурсів в Україні, незважаючи на складність фінансової ситуації, досить задовільна. Із вкладених в 2015р. 273,1млрд.грн. в основний капітал – 67,2% власні кошти, 11,6% кошти населення на житлове будівництво, 5,2% - кошти місцевих бюджетів, 2,5% кошти державного бюджету. Кошти іноземних інвесторів – 3%, а кредити банків – 7,6%. Але сама структура вкладень не дає змоги формувати стратегічні орієнтири розвитку регіонів. Додатковими умовами є власний потенціал і можливості його використання, а це відповідний організаційно-економічний механізм, активність керівництва і громади регіону та розвинена інфраструктура.

Як загальний висновок, з дослідження сформуємо таку авторську позицію - власні зусилля мають більше значення в регіональному розвитку, ніж зовнішні умови та впливи.

Список літератури:

1. Грищенко І.М. Зарубіжний досвід управління регіональним розвитком. Ел.ресурс «Державне управління: удосконалення та розвиток». Від 20.05.2018р.
2. Дегтярьова І. Еволюція державних механізмів регіонального розвитку. Вісник НАДУ «Регіонального управління та місцевого саоврядування» №16. 2018. – с.161 – 168.
3. Димченко О.В., Шаповал К.М. Особливості та організація антикризового управління на підприємствах готельного господарства України. Матеріали 4 міжнародної інтернет конференції «Бізнес-адміністрування в умовах турбулентної економіки». Харків. ХНУМГ.2019. с.10-13.
4. Лещук Г.В. Інвестиційний розвиток сучасної інфраструктури. Наук. Вісник Ужгородського держ. університету. Вип. 12. ч.І. 2017. – с.183 – 186.
5. Омельченко К.В. Реалізація сучасної урбаністичної парадигми у слабоурбанізованому регіоні. Збірник НПК. Черкаського ДБУ. №21. с. 324- 328.

ЕКОЛОГООРІЄТОВАНА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Колодійчук Ірина Анатоліївна

к.е.н., старший науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долишнього НАН України»

Колодійчук Володимир Анатолійович

д.е.н., професор
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького

Сучасний період розвитку суспільних відносин характеризується підвищеною здатністю людини змінювати навколишній світ, зокрема у напрямку виснаження природних ресурсів і деградації екосистем, генеруючи небезпеки, що призводять до незворотних втрат та руйнівних наслідків. За даними звіту міжнародної організації Global Footprint Network, людство використовує природні ресурси у 1,75 разів швидше, ніж екосистема нашої планети може відновитися. Такі висновки підтверджені, зокрема розрахунком показника перетину межі відновлення планетарних ресурсів, який здійснюється з 1986 року і вказує на те, що щороку він настає дедалі раніше: у 1993 р. цю межу перетнули 21 жовтня, у 2003 р. – 22 вересня, у 2017 р. – 2 серпня [1]. Ці негативні тенденції мають місце, як не парадоксально, при намаганні досягнути абсолютно благих намірів – більш повного задоволення потреб людей, збільшення виробництва продуктів харчування тощо – зокрема, за умов економічного зростання, яке, у свою чергу, приймається як незмінна передумова зменшення бідності, основа підвищення добробуту населення. Будучи наслідком задоволення базових потреб, добробут є одним з показників якості життєдіяльності населення, що часто-густо ставить ці поняття – «добробут» та «якість життя» – в один синонімічний ряд. У такому разі чи є апріорі навколишнє природне середовище (природний комплекс, ландшафт), вірніше, рівень його безпечності та використання, тим чинником, що визначає цю якість? Відповідно до рекомендацій всесвітньої організації охорони здоров'я, оцінка якості життя визначається низкою параметрів, у числі яких є показники, які відображають екологічні результати розвитку території. У Конституції України закріплено право громадян на безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище [2; ст. 50]. Проте сьогодні рівень забезпечення цих конституційних прав є вкрай низьким, «антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу» [3], а економічне зростання за існуючого рівня основного виробництва і витратного ведення господарства, безсумнівно, супроводжуватиметься подальшим загостренням екологічних проблем. Прогнозовано матиме місце вичерпання

запасів невідновлюваних сировинних та енергетичних ресурсів на тлі забруднення довкілля, особливо водних ресурсів та атмосферного повітря, зменшення площі родючих земель тощо. Це призведе до збіднення природно-ресурсного потенціалу розвитку держави та її регіонів зокрема, що негативно вплине на добробут та здоров'я населення, генеруючи тим самим загрози національній безпеці держави.

Забезпечення сталого економічного зростання соціально-економічної системи, передбачає пошук нових підходів до функціонування господарського механізму, використання наявного ресурсного потенціалу і створення на цій основі умов для радикальних економічно доцільних та екологічно прийнятних змін. Мова йде про зміни, що дозволяють будь-якій «господарській системі реалізувати свій потенціал, оптимізуючи використовувані ресурси, забезпечуючи стабільність доходів та безконфліктно функціонувати в рамках природного середовища, підпорядковуючись його законам і підтримуючи його якість» [4]. В іншому разі, до концепту сталого розвитку збережеться свого роду неприйнятність на практичному рівні, матиме місце ігнорування більшості його імперативів. На жаль, на теперішньому етапі простежується лише намагання поступового припинення нераціонального використання природних ресурсів і декларування необхідності впровадження ресурсоефективних й екологічно безпечних технологій.

На наш погляд, головна причина такого стану речей полягає у відсутності фінансових та інвестиційних ресурсів на реалізацію екологоорієнтованих змін. Це питання завжди було гострим щодо ведення природоохоронної діяльності, а сьогодні набирає ознак дещо «примусової» невідворотності у пошуку інвестицій, з огляду на зобов'язання України здійснити модернізацію задля переходу до ресурсо- та енергоефективної економіки. У вітчизняних умовах екологічні вимоги традиційно сприймаються відсторонено від системи господарювання, апелюючи на низький рівень економіки, кризовість ситуації, недосконалість інституційного забезпечення тощо, що постійно відтерміновує необхідні заходи у напрямі просування до більш прогресивних систем природокористування, ефективних технологій, побудови якісно іншого буття суспільства. Екологічна сфера на практиці націлена на усунення наслідків, до яких призвела існуюча система господарювання, що явно обмежує її можливості у напрямі ефективного використання природних ресурсів, підвищення рівня превентивності. Зарубіжний досвід у цьому контексті переконливо спонукає до ведення виробництва на принципах «зеленої» економіки, дотримання так званого правила «Greening» у практиці господарювання, використовуючи такі інструменти, як екологічний та енергетичний аудити, екологічну сертифікацію, найкращі доступні технології тощо.

З огляду на міжнародні обмеження в екологічній сфері, які з плином часу лише посилюватимуться, наявна відстороненість економіки від «зелених» вимог буде гальмувати розвиток соціально-економічної системи. Переконані, що якісна регіональна економіка, а в нашому розумінні – це екологоорієнтована економіка, може стати значним поштовхом для розвитку соціально-економічної

системи [5, 6]. Звичайно, це передбачає суттєвих інвестиційно-фінансових вкладень, на які можна розраховувати у разі створення сприятливих умов для екологічної модернізації, передусім, заохочуючи і мотивуючи до відповідних змін.

В цьому контексті важливо: а) забезпечити ресурсоефективне та екологічно безпечне виробництво; б) підвищити ефективність управління природокористуванням, застосовуючи заходи превентивного характеру; в) переглянути зв'язки в системі «людина-економіка-природа», вишукуючи резерви у напрямі підвищення їхнього ефективного функціонування.

Це підводить до постановки головного завдання у розвитку України – створення стабільної екологоорієнтованої економічної системи, функціонування якої забезпечуватиме стале економічне зростання, високий рівень національної безпеки і буде спрямоване на зміцнення конкурентоспроможності країни та її регіонів зокрема, через досягнення високої якості життя кожного громадянина. Для цього важливо інтегрувати європейські стандарти до вітчизняної законодавчої бази і через відповідні механізми у практичне застосування.

Список літератури

1. 29 липня людство вичерпало річний запас природних ресурсів. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ecoprostir.com/2019/07/29/29-lypnya-lyudstvo-vycherpalo-richnyj-zapas-prirodnyh-resursiv/>

2. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від від 21.12.2010 р. № 2818-17 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>

4. Купінець Л. Є. Екологічні імперативи сталого розвитку агропромислового комплексу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2005/15_6/371_Kupinec_15_6.pdf

5. Kravtsiv V. Greening of transport and logistics systems of regional agricultural markets / V. Kravtsiv, V. Kolodiichuk, I. Kolodiichuk // Економічний часопис – XXI. – 2018. - № 171 (5-6). – С. 38-43.

6. Kolodiichuk I. Formalization of the waste management task in Ukraine for ensuring the environmental stability of Eastern Europe / I. Kolodiichuk, V. Kolodiichuk // Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR). – Vol. 7, No. 1, 2020, – P. 51-60.

РОЗРОБКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ, ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Рикун С.С., д.е.н.

Неізнана О.В.

доцент

ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського

В Україні на теперішній час модель сталого розвитку формується при наявності тривалої економічної кризи і низького рівня господарської діяльності. Тому функціонувати економічна система країни повинна дотримуючись балансу як економічних, так і соціально та екологічних інтересів при умові відкритої ринкової економіки за наявності великої кількості інвестицій та ефективно працюючого механізму управління цими коштами[1].

В Україні на сьогодні ще діє Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка встановлює цілісну систему стратегічних та операційних цілей переходу до інтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни на протязі 2020 року [2].

Новий проект Стратегії «Україна - 2030» було відізнано через невідповідність його Конституції України у 2019 році.

Визначальним у Стратегії є інноваційне спрямування розвитку, яке ґрунтується на активному використанні знань і наукових досягнень, стимулюванні інноваційної діяльності, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки, підвищенні енергоефективності виробництва, стимулюванні збалансованого економічного зростання, основаному на залученні інвестицій у використання

відновлюваних джерел енергії, в екологічно безпечне виробництво та «зелені» технології [3].

Для України розробка інвестиційної політики є головною умовою ефективного розвитку показників соціально-економічних процесів і дає можливість прямого впливу на темпи обсягу виробництва, розвиток науково-технічного потенціалу, вирішення великого кола стратегічних питань. В теперішніх умовах сталого розвитку для держави необхідні залучення інвестицій для забезпечення прогресивних зрушень в секторах економіки та створення сприятливих показників на мікро і макрорівнях. Залучивши якомога більше число інвестицій та використавши їх правильно, країна пришвидшить відтворювальний процес та зрушить економіку країни в позитивну сторону.

На теперішній час для України значним чинником при формуванні інвестиційної політики постає проблема національної безпеки. При розробці інвестиційної політики у держави є власні концепції національної безпеки якими вона керується, а при затвердженні прямих інвестицій беруться до уваги конкретні економічні інтереси. Важливо врегулювати можливість

застосовувати державною системою захисту національної безпеки зробивши її прозорою та передбачуваною для інвесторів. Основними факторами, що гальмують надходження в Україну прямих іноземних інвестицій і в цілому погіршують інвестиційний клімат навіть для внутрішніх інвесторів є [4]:

- Недосконала податкова та митна система;
- Корупція;
- Обмежений доступ контрагентів до фінансових ресурсів;
- Низька кваліфікація працівників;
- Застаріла соціальна інфраструктура;
- Проблеми з консульствами та візовими центрами;

Основні теперішні проблеми становлення України до принципів сталого розвитку зумовлені не своєчасно створеною системою інвестиційного та інноваційного прогнозування при наявному у країні кадровому потенціалі та забезпеченні.

Отож підводячи підсумки, можна впевнено стверджувати, що при створенні та реалізації політики з інвестування потрібно неухильно дотримуватись усіх принципів сталого розвитку, що включаюь у себе соціальні, економічні та екологічні аспекти суспільних процесів. Політика держави в питаннях інвестицій повинна спрямовуватись на взаємодію держави та бізнесу з єдиною метою – збільшення інвестиційного потенціалу країни для прискорення економічного зростання держави та її населення.

Література:

1. Мамонтова Н. О. Інвестиційне забезпечення сталого економічного розвитку. Науковий вісник «Полісся» Чернігівського національного технологічного університету. 2015. №. 2 (2). 24 с

2. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”
URL :<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

3. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д. т. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. К.: Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”, 2012. 72 с.

4. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України: наук. доп. / за ред. Я. Жаліло. К. : НІСД, 24 с.

ІНВЕСТИЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ТА ЇХ ІНДУСТРІЯ

Яценко Іван Васильович

Аспірант

Університет державної фіскальної служби України

м. Ірпінь

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III, «фінансова послуга – операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [1]. Також цим Законом визначено, що «до ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів» [1].

При цьому варто погодитись з позицією Ю. Коваленко, яка визначає фінансову послугу як «операції з фінансовими активами на банківському, страховому та інвестиційному та інших ринках послуг, що здійснюються інституційними одиницями фінансового сектору в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання доходу і/або збереження реальної вартості фінансових активів» [2, С.], тобто автор конкретизує ринки, на яких виробляються фінансові послуги, а також їх виробників. Зважаючи на те, що операції з цінними паперами віднесені до інвестиційних, вони формують окремий ринок інвестиційних послуг.

Отже, інвестиційні фінансові послуги – це операції з фінансовими активами інвестиційному та інших ринках послуг, що здійснюються відповідними інституційними одиницями фінансового сектору, зокрема фінансовими посередниками і допоміжними фінансовими корпораціями, в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку (доходу) і/або збереження реальної вартості фінансових активів.

Усі види інвестиційних фінансових послуг формують індустрію інвестиційних послуг, тобто систему із задоволення потреб споживачів і виробників цих послуг. При цьому фінансові посередники і допоміжні фінансові корпорації можуть забезпечити свої конкурентні позиції і зменшити властиві їм ризики через диверсифікацію інвестиційної діяльності та виробництво різних інвестиційних послуг.

Інвестиційні фінансові послуги у цілому є специфічними товарами, що їх не можна торкатись, перевіряти до отримання, обмінювати у випадку виявлення недоліків, але для них дуже важливими є висока компетентність і вигляд працівників фінансової корпорації, її приміщення, якість оснащення, забезпечення сучасною технікою та технологіями, комфортні умови для споживачів. Інвестиційні послуги серед інших послуг вирізняються ринковістю та локальним характером, індивідуальністю, взаємозалежністю (комплементарністю), взаємозамінністю (субституційністю), важливістю довіри до виробника, великою диференціація.

Інвестиційні фінансові послуги необхідно пов'язувати з такими поняттями, як інвестиційні операції, інвестиційні продукти та інноваційно-інвестиційні продукти. При цьому дуже важливим є їх відповідність сучасному інституційному середовищу фінансового сектору економіки [3], а також сучасним тенденціям у сфері фінансів інституційних секторів економіки [4].

Список використаних джерел

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України від 12.07.2001 № 2664. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14.
2. Коваленко Ю. М. Фінансові послуги: сутність і класифікація / Ю. М. Коваленко // Світ фінансів. – 2012. – № 3. – С. 162–169.
3. Коваленко Ю. М. Сучасне інституційне середовище фінансового сектору економіки України / Ю. М. Коваленко // Фінанси України. – 2013. – № 5. – С. 100–111.
4. Фінанси інституційних секторів економіки: кол. монографія / [за ред. Т.І.Єфименко, М. М. Єрмошенка]. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління»; Національна академія управління, 2014. – 584 с.

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ПІДХОДІВ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Метіль Тетяна Костянтинівна

к.е.н., доц.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Щербина Вікторія Олександрівна

здобувач IV курсу

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

В даний час існує безліч підходів, кожен з яких зосереджений на конкретному аспекті свого функціонування. З метою обґрунтування доцільності використання в сучасних умовах управління ділового підходу до управління підприємством розглянемо повні характеристики кожного підходу:

1) згідно з ситуативним підходом – це використання різних методів управління через конкретну ситуацію, прийняття рішень здійснюється відповідно до встановлених робочих планів, виявлення потенційних проблем, які можуть суттєво вплинути на результативність роботи компанії, її здатність бути конкурентоспроможною. До основних недоліків такого підходу І. Кононова відносить: відсутність стратегічного планування; здійснення контролю на рівні ситуації при керуванні процесом, а не самим процесом; з урахуванням широкого кола ситуацій на підприємстві, складності створення критеріїв оцінки ефективності управління [1, с. 149];

2) системний підхід трактує підприємство як сукупність взаємопов'язаних взаємодіючих елементів (завдань, ресурсів, процесів), які визначають його характер та орієнтовані на досягнення однієї кінцевої мети в умовах змін зовнішнього середовища. У той же час ефективність роботи компанії залежить не від окремих її елементів, а є результатом тісної співпраці всіх елементів у бізнес-процесі. Це є основними перевагами такого підходу. У той же час недоліками системного підходу є те, що таке управління є недешевим, оскільки воно вимагає високого професіоналізму персоналу, використання дорогих технологій, автоматичних систем;

3) функціональний підхід до управлінської діяльності вважається набором функцій, які необхідні для виконання завдань. Функціональне управління зосереджено на посиленні спеціалізації; воно характеризується гнучкістю структури управління, обмеженням надання інформації, аналізу та контролю діяльності окремих працівників, готовністю до уніфікації правил та процедур, зосередженості на вищому управлінні тощо. Організації, побудовані на принципах функціонального управління, мають вертикальну топологію, функціональну спеціалізацію та жорстку вертикальну ієрархію. Це призводить до виникнення інформаційних бар'єрів, що перешкоджають ефективному функціонуванню організації [2, с. 127].

4) Процесний підхід трактує управління як сукупність безперервних взаємопов'язаних заходів, спрямованих на досягнення цілей компанії. Такий підхід робить управління більш орієнтованим на результативність, оскільки це орієнтація на споживача продукції (послуги), а тому його використання дозволяє досягти виробництва конкурентоспроможної продукції (послуги), вихід підприємства на міжнародні ринки та забезпечити стабільного соціально-економічного розвитку у перспективі.

Потрібно зазначити, що процесний підхід є найбільш відповідним для організацій до сучасних умов, тому слід більш детально дослідити цей підхід.

В роботі А. Г. Ташкінова зазначено: «...Процесний підхід – орієнтація керівників на управління системою цілеспрямованих функцій і операцій, яка перетворює входи на виходи і взаємопов'язаних за допомогою обміну результатами виконання» [3, с. 81-82].

У роботі О. С. Романової використовується термін такий: «...бізнес-процесний підхід – поділ діяльності підприємства на окремі бізнес-процеси, а управлінської системи – на блоки управління» [4]. Необхідно додати в визначення процесного підходу взаємозв'язок компанії із зовнішнім середовищем як сукупність процесів, які починаються (закінчуються) в самій організації і закінчуються (починаються) за її межами.

Отже, під процесним підходом до управління розуміється розгляд підприємства як сукупності взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесів, як всередині організації, так і між організацією і зовнішнім середовищем.

Передумовами виникнення процесного підходу стали розвиток інформаційних технологій, їх використання в управлінській діяльності, глобалізація економіки, перехід від ринку продавця до ринку покупця, де визначальним є якість продукції. Раніше в Україні і за кордоном був широко поширений функціональний підхід до управління. Згідно з ним діяльність організації – сукупність функціональних областей, за якими здійснюється управління. Однак процесний підхід має ряд недоліків: відмінність в функціональній кваліфікації виконавців у рамках одного бізнес-процесу можуть незначно знизити його ефективність або збільшити термін реалізації іншого; зростає вплив людського фактора (кваліфікація, розуміння проблем і т.д.) на результати діяльності компанії.

Процесний підхід оптимальний для компаній, що використовують поточковий метод організації виробництва. Для одиничного виробництва складно визначити основні бізнес-процеси. Ця особливість процесного підходу до управління не є обмежуючим фактором його застосування на підприємствах, навпаки, відповідає галузевій специфіці виробництва. Для усунення недоліків функціонального і використання переваг процесного підходу не вимагається повної відмови від методів управління, характерних для першого. Ефекту можна досягти за рахунок їх раціонального поєднання.

Застосування процесного підходу в управлінні підприємством передбачає впровадження на будь-якому підприємстві Міжнародних стандартів якості ISO – 9004: 2000, що засновуються на наступних принципах: кожне підприємство існує для виконання діяльності по додаванню вартості продукції; будь-яка

діяльність виконується за допомогою мережі процесів; структура мережі процесів на підприємстві є досить складною, оскільки більшість процесів взаємодіє між собою; підприємство створює, забезпечує і покращує якість продукції за допомогою мережі процесів, які повинні піддаватися аналізу і постійного поліпшення; забезпечення правильного управління процесами і організація взаємодії між ними в мережі забезпечуються наявністю відповідального за кожен процес, що забезпечує однозначне розуміння всіма учасниками процесу їх відповідальності, повноважень і організації взаємодії при вирішенні проблем, що охоплюють кілька функціональних підрозділів підприємства.

Більшість вітчизняних організацій мають функціональну структуру управління і сподіваються підвищити ефективність управління шляхом впровадження процесного підходу. Проте організація функціонального управління на сучасних українських підприємствах дуже далека від досконалості. Даний підхід не відкидає існуючої системи управління, а визначає шляхи її поліпшення і поступового переходу до процесної системи управління.

Позитивний ефект від використання процесного управління для підвищення ефективності діяльності неодноразово був доведений і аналітиками, і компаніями, що реалізували замкнутий цикл управління бізнес-процесами. Однак таких компаній небагато. Зазвичай описом бізнес-процесів займаються організації, які впроваджують систему менеджменту якості (ISO).

Процесний підхід до управління надає нову якість управління та підвищує його результативність. Вибудовуючи і оптимізуючи процеси діяльності компанії, можна домогтися істотного скорочення витрат, не вдаючись до скорочення бізнесу. Для цього потрібно відмовитися від надлишкових функцій, дублюючих робіт, неефективних дій.

Таким чином, поступовий перехід від функціональної структури організації до процесного управління полягає в чіткому розподілі відповідальності, взаємодії, ресурсів, інформації для прийняття управлінських рішень і звітності. Після того як ці зв'язки в процесі і між процесами створені і нормально функціонують, можна приступати до переходу на матричну систему управління. Дослідження теоретичних джерел виявили, що «традиційна» (функціональна) структура компанії, при якій компанія розглядається і управляється як сукупність функціональних підрозділів (маркетингу, фінансів, збуту тощо) володіє ще цілим рядом недоліків, які не дозволяють компанії успішно конкурувати з суперниками, які перейшли на процесну структуру управління.

Процесна структура компанії (при якій ієрархія функціональних підрозділів замінюється ієрархією бізнес-процесів, очолюваних керівниками або координаторами процесів і виконуваних командами) як не можна краще відповідає вимогам економіки XXI століття, які перелічені далі.

По-перше, процесна структура значно підвищує керованість компанії (в силу наявності керівника кожного процесу, що несе одноосібну відповідальність за результат виконання бізнес-процесу).

По-друге, оскільки процеси обмінюються кінцевими продуктами, а не «напівфабрикатами» (на відміну від функціональних підрозділів), з'являється можливість ввести систему «внутрішнього розрахунку» і «внутрішнього підприємництва» (що в традиційній структурі не вдавалося ефективно зробити протягом десяти років).

Перехід до процесного управління організацією виконується двома методами. Перший метод, «системний» визначається за заданим виділенням, класифікацією та описом бізнес-процесів в рамках традиційної функціональної структури управління, далі здійснюється перехід до процесної структури управління. Базові положення системного методу: класифікація та виявлення процесів, що мають велике значення для системи менеджменту; визначення послідовності, процесів, їх взаємозв'язків або формування в рамках наявної організаційної структури мережі бізнес-процесів; забезпечення інформацією і ресурсами, необхідними для моніторингу процесу і підтримки його виконання;

визначення критеріїв і методів, необхідних для надання впевненості в тому, що не тільки управління процесами, а й вони самі результативні; аналіз, вимірювання і спостереження за цими бізнес-процесами; проведення заходів, що прискорюють досягнення запланованих результатів, що поліпшують бізнес-процеси. Другий метод ґрунтується на виділенні в організації «наскрізних» бізнес-процесів. Прихильники цієї концепції найчастіше вважають бізнес-процеси цілеспрямованою послідовністю процедур, робіт, операцій, яка призводить до виходу процесу – його кінцевим результатом. На думку вчених, організація повинна виділити таку кількість бізнес-процесів, яке реально можна обґрунтувати керівниками і спеціалістами.

Отже, позитивний ефект від використання процесного управління для підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах неодноразово був доведений. У процесній системі управління компанією співробітникам ставляться цілі та завдання, встановлюється система матеріальної компенсації, яке робить економічно вигідним для співробітників досягнення поставлених цілей і завдань; система обмежень, за які працівник не має права виходити в процесі досягнення цілей; а також система контролю і «реагування на позаштатні ситуації», яка дозволить менеджменту або спеціальним «групам швидкого реагування» максимально оперативно втрутитися і або запобігти, або швидко вирішити позаштатну ситуацію з мінімальними фінансовими втратами для компанії.

Список літератури:

1. Абдикеев Н. М. Реинжиниринг бизнес-процессов. М.: Эксмо, 2005. 592 с.
2. Блинов А. О., Угрюмова Н. В. Механизм интеграции методов кардинального и непрерывного совершенствования бизнес-процессов промышленных предприятий. *Предпринимательство*. 2012. № 3. С. 127-128.
3. Ташкинов А. Г. Теоретико-методические основы процессного подхода к управлению на промышленном предприятии. *Вестник Пермского университета*. 2014. № 2(21). С. 77-82.

4. Романова О.С. Современные модели управления компанией: процессный подход. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2008. № 6. URL: <http://www.mevriz.ru/articles/2008/6/5322.html> (дата звернения: 19.03.2020).

РИНОК ЗЕМЛІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

Шпарик Ярема Ярославович

аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки
Львівський торговельно-економічний університет

Значною проблемою розвитку земельної іпотеки є відсутність ринку земель сільськогосподарського призначення, що неодмінно створює труднощі в разі реалізації кредитною установою предмету застави. У даному випадку проблема посилюється і тим, що сьогодні відсутня процедура реалізації земель сільськогосподарського призначення, а також існує велика ймовірність відшкодування банком наданих кредитних коштів та відсотків по них.

Враховуючи вищеназвані проблеми вважаємо за доцільне підтримати думку тих науковців, які вважають за доцільне на початковому етапі розвитку земельної іпотеки її обов'язкову державну підтримку, яка проявлятиметься у наданні субсидій з бюджетів різних рівнів на відшкодування частини витрат на сплату відсотків за кредитом під заставу земельної ділянки [1, с. 189]. Крім того, необхідно розробити механізм викупу державою земель сільськогосподарського призначення, на які звернено стягнення за іпотечними кредитами та які не були реалізовані на публічних торгах.

На думку багатьох економістів, поява в товарному обороті такого активу земельні ділянки сільськогосподарського призначення призведе до загострення проблеми нестачі грошової маси в обігу, що стане причиною демонетизації економіки, зниження ліквідності і в кінцевому випадку – падіння цін на земельні ділянки.

Для запобігання подібному сценарію, доречним, на нашу думку, є запровадження механізму, який передбачає цільове кредитування громадян України при купівлі земельної ділянки. Перевага такого підходу полягає в забезпеченні доступу реальних господарів, а не земельних спекулянтів. Крім того, кредити слід надавати реальним ефективним сільгоспвиробникам за пільговими ставками, які мають бути прив'язані до рентабельності їхнього виробництва, однак не перевищувати її.

Даний підхід до кредитування призведе до збільшення грошової маси та підвищення ліквідності і надійності самої банківської системи, що в кінцевому випадку спричинить зниження відсоткових ставок по кредитах та покращення інвестиційного клімату. Крім того, вирішенню даної проблеми вбачається також розвиток інституту заставних. Сутність заставних – у рефінансуванні і саме вони пов'язують ринок цінних паперів із ринком нерухомості, що в свою чергу дає змогу продати або закласти іпотечний борг. Все це в сукупності покликано вирішити проблему дефіциту фінансових ресурсів для іпотечного кредитування.

Серед основних засторог щодо розвитку земельно-іпотечного кредитування звертає на себе увагу попередження врахування того факту, що більшість

землекористувачів, а особливо малих і середніх не зможе викупити земельні ділянки. В подальшому це може спричинити до перерозподілу власності та до можливості варварського використання земельних ділянок, а використовуючи механізм земельної ренти – руйнації аграрного бізнесу.

Враховуючи все вищесказане, автор цілком підтримує думку тих економістів, які вважають, що іпотечний земельний кредит умовах економіки України має характеризуватися такими ознаками:

- він має надаватися терміном до 30 років;
- передбачати можливість залишення земельної ділянки у позичальника;
- відносно не висока ставка за кредит;
- сума кредиту має бути прив'язана до вартості нерухомості – не більше 60 %;
- передбачати рефінансування іпотечних кредитів шляхом продажі на вторинному ринку застави землі, що сприятиме в наданні нових кредитів іпотечними банками;
- всі власники заставної земельної ділянки мають однакові зобов'язання щодо іпотеки;
- обов'язкова реєстрація іпотеки з метою її прозорості;
- в разі, якщо вартість землі не буде покрита попередньою заставою – передбачати можливість існування її повторної застави [2, с. 104–108].

Таким чином, розвиток земельного іпотечного кредитування на пряму залежить від участі держави в створенні інституційного середовища, яке має бути сприятливим для головних учасників іпотечних відносин (позичальників та кредиторів).

Список літератури

1. Senyshyn O.S., Kundytskyj O.O. Application of SWOT-Analysis Method in Forming the Organic Farming Development Strategy as a Basis of Success of the Food Industry in Ukraine // Zarządzanie i Finanse, 2018. – Vol.16. – No 1. – Part 1. – P.187–201.
2. Амбросов В.Я. Розвиток земельного ринку та іпотечне кредитування // Економіка АПК. – 2009. – №10. – С. 104–108.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ: СИСТЕМНІ ОЗНАКИ ТА ФАКТОРНІ ПІДХОДИ

Антоненко Валентина Миколаївна

к. е. н., доцент, доцент кафедри
управління і фінансово-економічної безпеки
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Економічна, політична, ринкова реальність, в якій функціонують сучасні підприємства, характеризується надто бурхливими, інколи стрімкими і непередбачуваними, подіями, які здійснюють найчастіше негативний вплив на їх діяльність. Тому вочевидь стає необхідною розробка і подальший розвиток підходів щодо забезпечення виживання підприємств у таких умовах та підвищення їх результативності. Ефективність їх діяльності, до речі, стає запорукою їх виживання у несприятливому середовищі.

Еволюцію наукових поглядів на вміст ефективності в історичному форматі можна знайти в роботі [1], в якій справедливо вказується, що першим (і додамо, досить професійним) варіантом дослідження ефективності є (і досі залишається) модель Дюпона. Наразі існує певний науковий внесок у цю тематику таких вчених, як-то: М. Аджавенко, А.Гречко, А. Гречухін, Г. Жулай, Н. Замкова, І.Ковальчук, Т.Косянчук, І. Кривов'язюк, І. Левчак, О.°Лозовський, Р. Майстро, М. Насонов, С.Погорелов, О.Савицька, О.°Соколов, Ю. Уткіна, О. Шляга. Вони досить ретельно й обґрунтовано, з різних позицій і за різними напрямками, досліджували проблему ефективності функціонування підприємств. Але, як нам вдається, деяким розробкам бракує застосування системності в підходах до вивчення проблеми ефективності. Мова йде про те, що досить часто деталізація у наукових дослідженнях дещо шкодить глобальності у розгляді певного явища чи процесу, що досліджується. Так, у сенсі обговорюваної теми, це пов'язано з тим, що дослідники інколи більше переймаються локальними напрямками забезпечення ефективності (підвищення продуктивності праці, зростання матеріало- і фондівіддачі, поліпшення якості управління, випуск більш рентабельної продукції тощо), але в меншій мірі зосереджуються на системному зв'язку цих факторів забезпечення тої ефективності. Наведемо тільки декілька показових прикладів.

Узагальнення класифікаційних груп у визначенні сутності ефективності діяльності підприємства свого часу було надано у роботі [2], де зроблена досить вдала спроба зробити контент-аналіз наукових позицій щодо цього питання. Як вказують дослідники, «в самому трактуванні поняття ефективності до цього часу відсутня чітка визначеність. В середовищі вчених-економістів спостерігаються суттєві розбіжності в розумінні сутності цієї категорії, методів її суспільного обліку, критеріїв і показників» [2, с. 274].

На жаль, й досі ще бракує єдиного тлумачення, а, навпаки, – залишається плутанина в сутнісному визначенні поняття ефективності діяльності підприємств. Ба більше, в деяких випадках виникають зовсім оригінальні її

тлумачення. Так, принципово не можна погодитися із класифікацією наукових підходів щодо визначення сутності ефективності, наданою в роботі Т.°М.°Левчукі І.В.Кривов'язюка;наприклад, із їх дивним методичним підходом, який має назву «суб'єктно-об'єктний», а основний зміст якого, за їх думкою, визначається продуктивністю праці [3]: не зрозумілими з цього приводу є як суб'єкт, так і об'єкт, а продуктивність праці вимірює тільки застосування робочої сили, тобто тільки одного чинника виробничої діяльності, а не результативність господарювання цілком. Крім того, варто зазначити, що виокремлення ними такого підходу, як цільовий, є також дивним, бо мета будь-якого підприємства – це отримання прибутку та зростання вартості підприємства, а не «єдність потенціалу підприємства з інноваційними процесами», як вважають цитовані автори, бо потенціал підприємства та його інноваційні процеси є не метою, а чинниками її досягнення.

Про вплив ринкового середовища(конкурентного тиску чи монополізації галузевого ринку)на рівень ефективності, йдеться, наприклад, у роботі [4].Зауважимо, що ринкове середовище та його чинники є зовнішніми до підприємства, а тому за рахунок цих чинників воно має менше можливостей впливу на ефективність своєї діяльності. Іншими словами, у першу чергу менеджерам підприємств доцільно звертати увагу на внутрішні чинники, що можуть при успішному менеджменті забезпечити бажаний рівень ефективності діяльності підприємств.Саме якість менеджменту є основним внутрішнім чинником, що забезпечує ефективне функціонування та розвиток підприємства. Професійно це досліджується в публікації [5], де автор переймається аналізом впливу якості управління підприємством на його ефективність.

На нашу думку, більш наближеними до істинності в визначенні ефективності, є роботи [6 - 8], де автори розглядають ефективність через її зв'язок із результатом, ефектом, рентабельністю; тобто їх дослідження концентрується на головному у сутнісному вмісті ефективності. Привертає увагу змістовна класифікація наукових позицій щодо ефективності, представлена С. М. Пилипенком (традиційний підхід, що базується на моделі рентабельності капіталу Дюпона; багато чинниковий; на основі концепції управління результатами, математичний та ергонометричний підходи)[8]. Такі варіантні дослідження ефективності заслуговують на схвалення та відповідно, на – продовження їх у цьому напрямку, бо базуються на системному підході до ефективності. Системний підхід означає, що ефективність розглядаються як багатофакторна (багаточинникова) модель, в якій впливовими чинниками виступають усі інші (локальні), тобто: продуктивність праці, фондовіддача, матеріаловіддача та інш. Але, як вірно пише сам автор, «багаточинниковий підхід не став загальноновизнаним і рідко застосовується, тому що передбачає використання складних і важких для інтерпретації агрегованих індексів ефективності» [8, с. 454].Дійсно, багаточинниковий (або багатофакторний) варіант є досить складним і наразі мало розробленим, але саме у цьому напрямку можливо дійти об'єктивності у дослідженні цієї категорії.Зважаючи на те, що чинники, на які має змогу впливати менеджмент, відносяться зазвичай до внутрішнього середовища підприємства, саме їх і необхідно брати до уваги.

Відтак, враховуючи результати наробок вчених у дослідженнях ефективності функціонування підприємств, визначимося з наступним:

- по-перше, ефективність як цілісне системне поняття, має вимірюватися тільки через рівень досягнення підприємством запланованої ним мети свого існування, якою (метою), перш за все, виступає прибуток підприємства;
- по-друге, прибуток має розглядатися у якості кінцевої мети підприємства, яка об'єднує усі напрямки, види, структурні підрозділи, сфери його діяльності тощо – у єдину систему, в якій всі елементи пов'язані між собою саме завдяки цій меті – збільшення прибутку;
- по-третє, при цьому прибуток як кількісний вимірник результатів господарювання можна використовувати для оцінки ефективності одного конкретного підприємства та за відсутності значних коливань ринку (впливу інфляції, зміни ринкової позиції підприємства тощо), тому що сам по собі прибуток є абсолютним, а не відносним, показником;
- по-четверте, тому, з урахуванням попередньо викладеного, замість прибутку для оцінки ефективності необхідно застосовувати відносні показники, якими є показники рентабельності.

Будь-які інші підходи щодо ефективності діяльності підприємств, у відриві від такої системної факторної засади, є нічим іншим, як заміна дослідження самої ефективності на вивчення впливових чинників або ж просто пов'язаних з ефективністю процесів чи показників. На прибуток (як на результуючий ефект) та рентабельність (як ефективність) практично впливають усі чинники господарської діяльності, які формують досить складну розгалужену факторну модель, тому при дослідженні ефективності підприємств необхідно вдаватися до факторного моделювання, незважаючи на його складність. Досить у простому вигляді фактору модель впливу чинників на фінансовий результат та ефективність підприємства можна показати на рис. 1.

Доречним тут буде згадати про твердження деяких науковців, наприклад: що ефективність – це продуктивність праці або ж фондівіддача (помилка полягає в тому, що збільшення продуктивності або фондівіддачі при низькій рентабельності продукції не забезпечує ефективності); або що забезпечення ефективності досягається за рахунок зменшення витрат (а зменшення витрат може взагалі привести до випуску або меншого обсягу продукції, або до зниження її якості, а так – і прибутку).

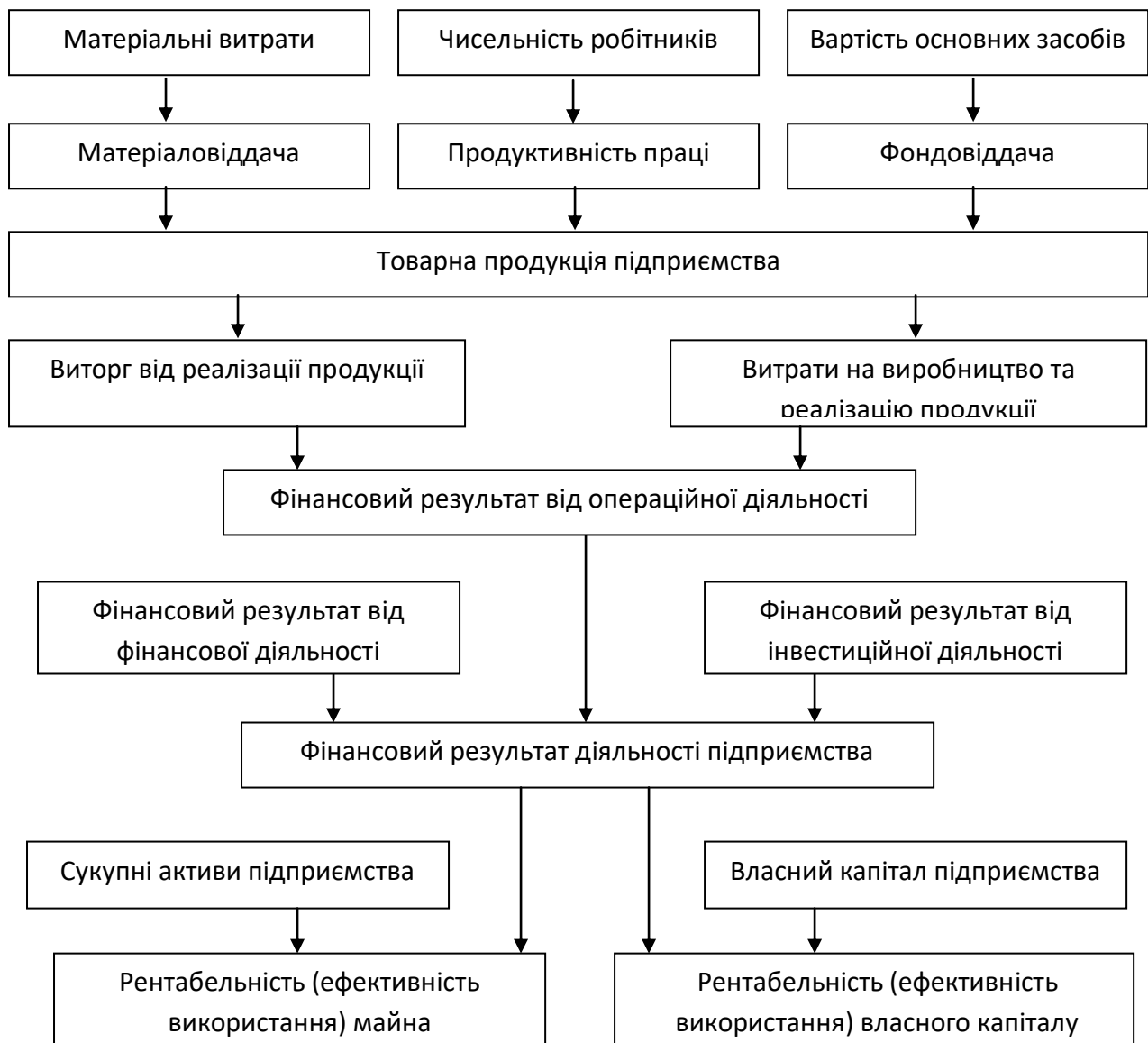

Рисунок 1 – Системна факторна модель ефективності діяльності підприємства

Отже, як підсумок, вкажемо на те, що для дослідження ефективності господарювання підприємств має використовуватися системне факторне моделювання показників рентабельності, а все інше – це тільки проміжні етапи дослідження ефективності.

Список літератури

1. Насонов М. І. Методика оцінювання управління ефективністю підприємства: теоретичні аспекти / М. І. Насонов // Ефективна економіка. 2018. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.11.204
2. Погорелов С. М. Дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства / С. М. Погорелов, О. В. Леденко, О. А. Матяж // Вісник НТУ «ХПІ». – 2015. – № 26 (1135). – С. 76-82. Режим доступу: [vestnik_NPI_2015_26_Pohorielov_Doslidzhennia.pdf](#)

3. Левчук Т. М. Проблеми забезпечення ефективності діяльності підприємства та їх вирішення в сучасних концепціях господарювання / Т. М. Левчук, І. В. Кривов'язюк // Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія економічні науки. 2017. – Вип. 23. Част. 2. – С. 50-53. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_23\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_23(2)_12)

4. Ozren R. Quantitative and Qualitative Analysis of X-efficiency in the Croatian Market / R. Ozren, S. Marinko // Contemporary economics / – 2017. – Vol. 17. Issue 3. – P. 267-286. DOI: 0.5709/ce.1897-9254.242

5. Olkiewicz M. Quality improvement through foresight methodology as a direction to increase the effectiveness of an organization / M. Olkiewicz // Contemporary economics. – 2018. – Vol. 12. Issue 1. – P. 69-80. DOI: 10.5709/ce.1897-9254.264

6. Гречко А. В. Оцінка ефективності виробничої діяльності підприємства / А. В. Гречко, А. С. Гречухін // Ефективна економіка. 2016. – №1. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2016/44.pdf

7. Савицька О. М. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень / О. М. Савицька, В. О. Салабай // Ефективна економіка. 2019. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.55

8. Пилипенко С. М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства / С. М. Пилипенко // Економіка та управління підприємствами: Миколаївський націон. ун-т імені В. О. Сухомлинського. 2016. – Вип. 10. – С. 452-456. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/94.pdf>

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ІНВЕСТИЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Акімова Людмила Миколаївна

д.н.держ.упр., к.е.н., професор

професор кафедри фінансів та економіки природокористування,
Національний університет водного господарства та природокористування

Лисачок Алла Василівна

аспірантка

Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

На сьогодні під час формування сприятливого інвестиційного клімату в країні, де незавершеними залишаються становлення ринкових відносин, а також в умовах трансформаційних змін та посиленні загроз в економічному розвитку актуальними залишаються дослідження у сфері економічної безпеки держави. Особливе значення приділяється процесам забезпечення інвестиційної безпеки, оскільки саме її ґрунтовний розвиток залишається важливою умовою сталого економічного розвитку, що в свою чергу призводить до покращення інвестиційного іміджу держави. Країни, які перебувають в стані трансформаційних зрушень економіки, військових війн, корумпованості не можуть в повному обсязі забезпечити, таку важливу складову економічної безпеки як інвестиційна, належними розвитком та створити безпечні умови для гарантування інвестиційного капіталовкладення. Вищезазначені умови – це дестабілізаційні фактори розвитку економіки будь-якої держави, а також створюють загрози для її стійкого розвитку. В економічній літературі розглядають поняття “загроза” як реальну подію, при якій небезпека з можливого стану переходить у реальний. Тобто під час загрози існують два важливих елементи: негативні фактори та можливість впливу даних негативних факторів на певний об’єкт, (в нашому випадку – інвестиційної безпеки) і може призвести до реальної небезпеки. Варто розглянути об’єкти інвестиційної безпеки держави, які можуть зазнавати загрозливого впливу (рис.1).

Рис.1. Об'єкти інвестиційної безпеки

Джерело: складено автором на основі джерела [1]

Загрози, які здійснюють негативний вплив на інвестиційну безпеку держави, класифікують за такими ознаками як: кількісні, якісні, джерела виникнення, рівень впливу, термін дії, характер спрямування, реалізованість, структура, рівень збитків, зумовленість, причинно-наслідкові зв'язки, режим, передбачуваність, прогнозованість, контроль, характер впливу, складність, ступінь очевидності, стадії розвитку, об'єкти впливу (рис2).

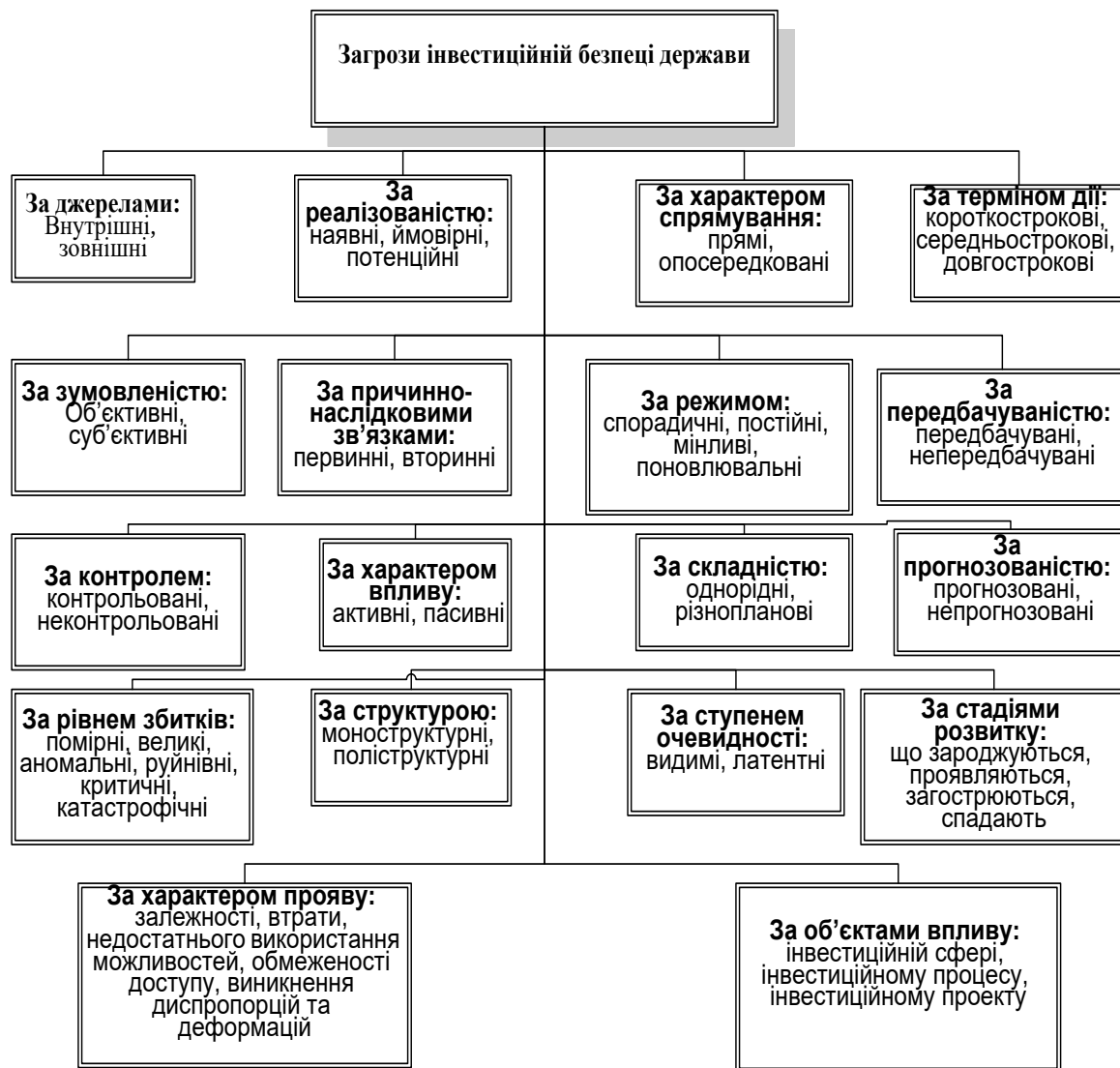

Рис. 2. Класифікація загроз інвестиційної безпеки держави
Джерело: Власна розробка автора

Вищенаведена класифікація загроз інвестиційній безпеці держави, може бути доповнена та удосконалена в залежності від сфери застосування та об'єкта дослідження. Крім цього до основних загроз інвестиційній безпеці України варто віднести:

- деформована структура виробництва;
- руйнування системи відтворення виробничого потенціалу;
- енергетична криза;
- неефективність державного управління соціально-економічними процесами;
- недосконалість національного законодавства;
- зростання масштабів тіньової економіки;
- високий рівень монополізації економіки, посилення сировинної спрямованості;
- низька інвестиційна активність та вкладення капіталів переважно в посередницьку та фінансову діяльність за рахунок виробничої;

- скорочення виробничої сфери;
- низький платоспроможний споживчий попит населення;
- посилення майнового розшарування населення;
- криміналізація економіки, зростання корупції та організованої злочинності, її проникнення в базові галузі української економіки внаслідок послаблення системи державного контролю;
- слабкість інститутів влади, яка у поєднанні з недосконалою законодавчою базою призводить до низької правової, фінансової, договірної дисципліни, масового приховування доходів та ухиляння від сплати податків;
- брак адекватного законодавства та судової системи, затримка і відставання у створенні найважливіших інститутів ринкової економіки[2, с.68-69].
- відсутність інвестиційної стратегії[3];
- високі інвестиційні ризики[5;6];
- політична нестабільність;
- недосконала законодавчо-нормативна база;
- зменшення частки прибутку у джерелах фінансування інвестицій;
- обмеженість доступних фінансових коштів;
- загострення платіжної та бюджетної кризи;
- відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції;
- відсутність кваліфікованої підготовки фахівців;
- відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій.

Відповідно до наведених загроз, основними шляхами їх мінімізації мають бути:

- вдосконалення нормативно-правового забезпечення;
- закінчення війни на Сході;
- створення сприятливих податкових умов для інвесторів;
- пришвидшення впровадження реформ;
- вдосконалення наявної інфраструктури та приведення її стандартів до європейського рівня;
- раціоналізація податкових відрахувань, передбачених чинним законодавством, включаючи оптимізацію оподатковування трансформацій інвестиційного процесу;
- формування прозорих легітимних інвестиційних стосунків, ефективної структури власності і диверсифікації джерел фінансування інвестиційної діяльності;
- вибір надійних законодавчо-правових механізмів захисту прав приватних та іноземних інвесторів;
- створення структури національного інвестиційного ринку, що має запас міцності;
- формування системи страхування інвестиційної діяльності [3, с. 278].

Використання шляхів мінімізації загроз інвестиційній безпеці України призведе до стабілізації економічної ситуації в державі, підвищення її

інвестиційного привабливості, регіону, підприємства та покращення інвестиційного іміджу України на міжнародній економічній арені.

References

1. Malyutin, O.K. (2013). Construction of a conceptual model of the investment component of national economic security. *Innovatsiina ekonomika*, 5, pp.318-323 [in Ukrainian].
2. Varnalii, Z.S. (2009). *Economic security*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Akimova L.M. Global Security Governance: Conceptual Approaches and Practical Imperatives / Anatoliy Kalyayev, Gennadiy Efimov, Volodymyr Motornyy, Liudmyla Akimova // *Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020 : proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference (IBIMA)*, 10-11 April 2019, Spain, Granada / editor Khalid S. Soliman. - Granada : International Business Information Management Association (IBIMA), 2019. - P. 4484-4495.
4. Nedashkivs'kyj, M.M. and Podhorna, K. Yu.(2012). Investment security of Ukraine in modern conditions. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, 1, pp. 274-280 [in Ukrainian].
5. Akimova L.M. ESSENTIAL CHARACTERISTICS AND STAGES OF FORMING THE ECONOMIC SAFETY OF THE STATE / L.M. Akimova // *Materials of the XIV International scientific and practical Conference Cutting-edge science - 2018* , April 30 - May 7, 2018 Philological sciences. History. Law. Public administration. Philosophy. : Sheffield. Science and education LTD.(England) P. 35-40.
6. Akimova, L. (2019), "State management as a subject of providing economic security of Ukraine: situation and content", *Investytsiyni: praktyka ta dosvid*, vol. 5, pp. 110–115. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.5.110](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.5.110)

ЩІЛЬНІСТЬ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Коваленко Юлія Михайлівна

д.е.н., професор

професор кафедри фінансових ринків

Університет державної фіскальної служби України

Основними характеристиками інституційної ефективності фінансового сектора можна вважати щільність інституційного середовища, у якому функціонують фінансові корпорації як інститути. За нашими дослідженнями [1; 2], відмінність інституцій від інститутів полягає у наступному: інституції – це система, що містить тверді (офіційні) обмеження (правила і характеристики примусу), м'які (неофіційні) обмеження (стандарти поведінки і стереотипи мислення) і й інтуїцію, які забезпечують досягнення оптимальної організації, координації і стимулювання поведінки економічних суб'єктів (домогосподарств, корпорацій, держави та інших організацій) і приводять до скорочення трансакційних витрат. Взаємодія форм функціональної структури (інституцій) та елементарної структури (організацій) і органів-регуляторів (організованих інститутів).

Щодо самого інституційного середовища, то воно суттєво впливає на ефективність і темпи зростання економіки. «Політично відкриті суспільства, де дотримуються норми закону та захищаються приватна власність і ринковий розподіл ресурсів, зростають в 3 рази швидше і в 2,5 рази ефективніше, ніж суспільства, де свобода обмежена» [3, С. 621-622].

Щільність інституційного середовища фінансового сектора слугує суб'єктивним відчуттям суб'єктами достатнього ступеню регулювання у сфері фінансового сектора, а критерієм вибору слугує економія трансакційних витрат. Його складовими є:

1) наявність різноманітних фінансових інститутів, які дозволяють повною мірою задовольнити попит клієнта;

2) високий рівень взаємозв'язків і контактів між фінансовими інститутами, що закріплені у загальних правилах і нормах поведінки, різноманітні угоди і контракти;

3) спроможність фінансових інститутів до узгодженого реагування, адаптації у відповідь на умови, що змінюються.

Можна виділити такі закономірності зміни інституційного середовища фінансового сектора та його щільності:

—цілеспрямовані зміни формальних інституцій як складової частини інституційного середовища фінансового сектора зазвичай підпадають під вектор розвитку інституційного середовища у цілому;

—воно може змінюватись через взаємодію суб'єктів фінансового сектора, які об'єднані в підсектори і групи спеціальних інтересів;

—успішність зміни щільності інституційного середовища має розглядатись з поправкою на інертність еволюційних змін неформальних обмежень.

Перераховані закономірності дозволяють трансформувати інституційне середовище у необхідному напрямі оптимізації його щільності.

Недостатня щільність інституційного середовища посилює неповноту контрактних відносин як на фінансовому ринку, так і між самими фінансовими інститутами. Кожна сторона, яка приймає участь в угоді, трактує неврегульовані ситуації у своїх інтересах. Неформальні домовленості в умовах недостатньої довірчості можуть бути порушені за змін обставин, що змінюють розподіл витрат і вигод між суб'єктами фінансових відносин. У підсумку це створює умови для постконтрактного опортунізму, тобто порушення умов договору з метою задоволення своїх інтересів.

За дослідженнями Дж. Кейнса, у масштабах економіки це матиме два наслідки: 1) кумулятивний ефект, тобто порушення зобов'язань одного призведе до порушення зобов'язань іншого, і, таким чином, хвиля невиконання зобов'язання, як снігова куля прокотиться по всій економіці; по-друге, контрактні зобов'язання встановлюються у грошах і погашаються грошима. Це створює мотив перестороги за зберігання грошей. Цей мотив визначається, зокрема, як підстави для зберігання готівки з метою забезпечення резервів для усілякого роду випадковостей, що вимагають раптових витрат [4, С.289]. Пізніше під цими «випадковостями» стала розумітись необхідність виконання зобов'язань економічного агента перед своїми партнерами, у той час, коли інші його партнери свої зобов'язання перед ним порушили.

Разом з тим, характер, темпи і результати інституційних реформ у фінансовому секторі будуть залежати від «щільності» організацій – рівня об'єктивізації в організаційних структурах цього сектора, досвіду, культури у цілому. Власне, щільність організацій і є щільністю інституційного середовища. За часовими та просторовими параметрами рівень щільності пов'язаний не тільки з нарощенням маси, але і з ускладненням взаємозалежності між усіма елементами системи. Внаслідок цього будь-яке інституційне нововведення здійснюється більш ефективно у тих інституційних середовищах, що відрізняються відносно низькою щільністю.

Переважаання формальних правил в інституційному середовищі фінансового сектора забезпечується верховенством права, що має вирізнятись прозорістю, відносною стабільністю, відсутністю зворотної сили законів, відкритістю, ясністю і універсальністю законотворчих правил і процедур, доступністю і незалежністю функціонування судової системи. За переважання неформальних правил формальні у кращому випадку є їх фасадом або взагалі не мають ваги. Це означає, що оптимальна щільність інституційного середовища фінансового сектора створює стабільні і передбачувані умови для фінансової та страхової діяльності. Особливу роль у цих процесах відіграє ефективне функціонування інституційних секторів економіки [5], а також модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції [6] і самого фінансового механізму структурної модернізації економіки України [7].

Список використаних джерел

1. Коваленко Ю. М. Використання категоріального апарату інституційної теорії у фінансовому секторі економіки / Ю. М. Коваленко // Світ фінансів: наук. журн. / Терноп. нац. екон. ун-т. – Т.: Вид-во ТНЕУ, 2010. – № 4. – С. 39–49.
2. Коваленко Ю. М. Зміст категорії «інституція» в інституційному економічному аналізі / Ю. М. Коваленко // Вісник ТНЕУ / Терноп. нац. екон. ун-т. – Т.: Вид-во ТНЕУ, 2010. – № 4. – С. 19–31.
3. Сакс Дж. Д., Ларрен Ф.Б. Макроэкономика. Глобальный подход: Пер. с англ. – М.: Дело, 1996. – 848 с.
4. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Кейнс Дж.М. – М.: Эконом, 1993. – 69 с.
5. Фінанси інституційних секторів економіки України: [моногр.] / за ред.: Т. І. Єфименко, М. М. Єрмошенка ; Держ. навч.-наук. установа «Академія фінансового управління». – К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2014. – С. 374–391.
6. Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції : монографія : у 2 т. / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, П. М. Леоненко [та ін.]; за ред. : О. В. Шлапака, Т. І. Єфименко; ДННУ «Акад. фін. управління». – К., 2014. – Т. 2. – 784 с.
7. Фінансовий механізм структурної модернізації економіки України: монографія / [за заг. ред. С. В. Онишко, В. П. Унінець-Ходаківської]. – Ірпінь: НУДПСУ, 2013. – 606 с.

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНОК ПРАЦІ

Ревуцька Алла Олександрівна

к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Регулювання ринку праці є важливим напрямом розвитку національної економіки та є об'єктивно необхідним процесом, оскільки він безпосередньо впливає на розширення зайнятості, підвищення добробуту та якості життя населення. В сучасних умовах основними факторами, що впливають на процеси, які відбуваються на ринку праці, є: структурна перебудова економіки, зокрема переважаючий розвиток галузей сфери послуг; прискорене економічне зростання; нарощування потенціалу підприємництва; науково-технічний прогрес, інформатизація суспільства; державне регулювання розвитку трудового потенціалу, ринку праці та зайнятості.

Останніми роками ринок праці України перебуває у стані трансформації, що супроводжується окремими негативними наслідками, зокрема пов'язаними із зниженням продуктивності праці, погіршенням умов зайнятості, поширенням сегменту нестандартної зайнятості тощо. Значними є прояви професійно-кваліфікаційного дисбалансу попиту та пропозиції на національному ринку праці, збільшення навантаження на регіональні ринки праці, зростання рівня безробіття та соціальної напруги в країні. Серед інструментів регулювання ринку праці найбільш перспективними є ті, що спрямовані на забезпечення збалансованості ринку освітніх послуг та ринку праці в умовах трансформації структури зайнятості; прогнозування та планування розвитку ринку праці; покращення професійно-кваліфікаційної підготовки кадрів відповідно до вимог ринку праці та науково-технічного прогресу; підвищення мотивації до праці, зайнятості та підприємництва[1].

Глобалізація світового економічного простору обумовлює посилення ролі людського фактору у підвищенні конкурентних можливостей національної економіки. В умовах сьогодення місце країни в світовому рейтингу конкуренції визначається освітнім рівнем нації, розвитком ключових виробничо-технологічних систем новітнього технічного укладу та інформаційного середовища, появою новітніх інформаційних технологій в умовах посилення глобалізаційних процесів, можливостями економіки до генерації високої інноваційної активності [5, с. 148].

Науковці виділяють наступні моделі розвитку економіки: індустріальна, постіндустріальна та інформаційна (сервісна).

Індустріальна модель економіки характеризується такими структурними зрушеннями на ринку праці та в сучасній структурі зайнятості: підвищенням попиту на кваліфікованих робітників з інструментом в умовах посилення автоматизації виробництва, спеціалізації; посиленням трудової мобільності населення; підвищенням ролі освіти та кваліфікації; урбанізацією;

формуванням інституцій та культурних цінностей (освіти); регулюванням відносин за допомогою контракту найму; збереженням значної частки низько кваліфікованої праці; неефективною структурою економіки; низькою інноваційною активністю підприємств та населення; надмірною диференціацією населення за доходами; слабкою мотивацією до праці; тінізацією доходів [6].

Але й індустріальна модель виявилася недосконалою. Недоліками, що мотивували до подальшої трансформації структури зайнятості та зміни моделі економіки, є: надмірна диференціація населення за доходами; слабка мотивація до праці; тінізація доходів; незахищеність неформально зайнятих; нерозвиненість соціальної відповідальності бізнесу; невідповідність знань та умінь випускників до вимог роботодавців; незацікавленість у підвищенні кваліфікації; збереження значної частки низько кваліфікованої праці; неефективна структура економіки; низька інноваційна активність підприємств та населення.

На зміну індустріальної моделі економіки прийшла постіндустріальна модель, якій притаманні наступні риси: підвищення попиту на професіоналів та фахівців; посилення інтелектуалізації виробництва та інформатизації суспільства; звуження демографічного базису; посилення ролі інтелектуальної праці; потреба в оновленні знань; розвиток інформаційної інфраструктури; взаємодія між державними та приватними інституціями; розвиток соціального партнерства; посилення індивідуалізації [1].

Постіндустріальна модель характеризується підвищенням попиту на професіоналів та фахівців; посиленням інтелектуалізації виробництва та інформатизації суспільства; звуженням демографічного базису; посиленням ролі інтелектуальної праці; зростаючою потребою в оновленні знань; розвитком інформаційної інфраструктури; взаємодією між державними та приватними інституціями; розвитком соціального партнерства; посиленням індивідуалізації; підвищенням рівня адаптованості кадрів до інноваційних змін (особливо в ІТсекторі, науці); поширенням інформаційних технологій в умовах глобалізації. Саме ці зміни впливають на зміни стратегічних секторів національних економік на сучасному етапі розвитку, а також є основними причинами трансформаційних зрушень в сучасній структурі зайнятості на ринку праці.

Сучасну модель розвитку економіки – інформаційна (сервісна) – характеризують такі ознаки: збільшення попиту на висококваліфіковані кадри з високим рівнем адаптивності, інноваційності, мобільності в контексті постійного розвитку інформаційних технологій; посилення ролі безперервної освіти; впровадження інноваційних технологій надання освітніх послуг; здійснення соціальних реформ для розвитку високотехнологічних інституцій та культури; активізація процесу ефективного перерозподілу функцій між державними та недержавними інституціями; розвиток публічно-приватного партнерства; поширення соціальної відповідальності бізнесу; розвиток інноваційних засад соціально-трудових відносин [2].

В сучасних умовах посилюється необхідність переходу від рекреаційної до інформаційної моделі зайнятості (з урахуванням структурних трансформацій ринку праці), оскільки поступово зростає демографічний базис функціонування ринку праці; відбуваються технологічні зміни, пов'язані з глобалізацією світового економічного та інформаційного простору; поширюються нестандартні форми зайнятості; збільшується зайнятість у сфері послуг.

У сучасній літературі інноваційний тип розвитку економіки пов'язують із створенням та використанням інформаційних ресурсів з метою створення нових продуктів, впровадження нових та вдосконалення існуючих технологій. Однією з основних відмітних рис інноваційної економіки є спрямованість системи державних витрат безпосередньо на розвиток освітнього та творчого потенціалу особистості [3]. У широкому розумінні інноваційну діяльність визначають як процес накопичення та реалізації наукових знань та випереджаючого зростання наукового, професійно-кваліфікаційного і культурно-технічного рівня населення.

Інноваційний розвиток – це неперервний процес якісних змін у структурі виробництва та соціальної сфери, що обумовлені створенням та розповсюдженням нових знань, технологій, підвищенням рівня освіти та кваліфікації працівників, основною метою якого є досягнення ефективності розвитку економіки та підвищення рівня та якості життя населення.

Розвиток інноваційної моделі розвитку національної економіки може бути забезпечений на основі розширення спектру дії інноваційно орієнтованих форм підприємницької діяльності, запровадження відповідної інноваційної інфраструктури, посилення матеріальної та нематеріальної мотивації до складної, креативної праці. Інноваційною виступає така модель розвитку країни, яка безпосередньо ґрунтується на отриманні нових наукових результатів та їх технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП за рахунок виробництва та реалізації наукоємної продукції та послуг, якій притаманні наступні риси [7]: направленість державної політики та нормативно-правового забезпечення на стимулювання інноваційної діяльності; пріоритетний розвиток таких сфер, як електронна промисловість, виробництво комп'ютерів та програмного забезпечення, інформаційних послуг, нано- та біотехнологій; перехід до інтелектуального характеру праці; пріоритетність державної підтримки освіти, науки та саморозвитку.

Проведений аналіз змісту трансформаційних зрушень в сучасній структурі зайнятості дав змогу їх систематизувати та виокремити найбільш типові риси, що характеризують сучасну сферу зайнятості: посилення глобальної конкуренції; зниження частки виробничого сектора й зростання сектора послуг; структурні зрушення в процесі переходу від сфери матеріального виробництва у сферу виробництва нематеріального знання; збільшення частки високотехнологічних виробництв, виникнення нових технологій та зміни в організації виробництва; збільшення попиту на високоосвічених, висококваліфікованих працівників, що мають високий інноваційний потенціал; поширення нестандартних форм зайнятості.

Таким чином, є підстави говорити про необхідність формування інноваційної моделі ринку праці, особливість якої полягає у відкритості та гнучкості до реалізації нових ідей, новітніх технологій, які на перше місце виносять якісні, а не кількісні характеристики економічно активного населення. Інноваційна модель розвитку ринку праці дозволяє поєднати економічну конкуренцію та соціальні гарантії в рамках концепції людського розвитку, що реалізується через забезпечення розвитку кожного індивіда в його інтересах людини та власними силами.

Наслідком такого розвитку є розширення можливостей людини через збільшення поля варіантів вибору, завдяки чому життя стає більш повноцінним та креативним [4, с.149]. Тому людський розвиток визнаний стратегічним напрямом світової динаміки, а людський капітал – пріоритетним об'єктом інвестування.

Отже, ринок праці є самостійним об'єктом інновацій, розвиток якого є однією із стратегічних цілей реалізації інноваційної моделі розвитку економіки. Тобто ринок праці є важливим суб'єктом інноваційного розвитку, який відіграє ключову роль у забезпеченні стабільної конкурентоспроможності економічної системи та є основою життєзабезпечення всіх верств і груп суспільства.

Список літератури:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Пер. с англ. / Д. Белл. – М.: Academia, 1999. – 548 с.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на западе. – М.: Прогресс, 1986. – С. 330-342.
3. Гришнова Е. А. Развитие человеческого капитала и трансформация форм занятости: взаимовлияние и взаимообусловленность / Е. А. Гришнова, Н. А. Азьмук // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 1 (21). – С. 85– 97.
4. Лібанова Е. М. Нова ідеологія національного розвитку / Е. М. Лібанова // Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 90–92.
5. Лібанова Е. М. Ринок праці: Навч. посібник / Е. М. Лібанова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
6. Санкова Л. В. Развитие занятости инновационного типа: проблемы и перспективы / Л. В. Санкова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/31171.doc.htm.
7. Семів Л. К. Трудова діяльність в економіці знань: підходи до оцінки впливу знаннєвих факторів / Л. К. Семів, У. Є. Гузар // Регіональна економіка. – 2011. – № 3. – С. 131–140.

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Полуяктова О.В.

доцент кафедри політичних наук і права
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського

Матюк Т.В.

кандидат економічних наук кафедри
економіки та підприємництва
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Сьогодні у сфері світового бізнесу виразно простежується тенденція інтелектуалізації матеріального виробництва, яке ґрунтується на використанні інтелектуального продукту – основи нематеріальних активів. Виробнича система нового покоління створюється під впливом інтелектуальної інноваційної діяльності, яка одночасно є її складовою, оскільки відтворює рух інтелектуального капіталу, органічно пов'язаного з процесом трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт, забезпечення його правової охорони та ефективної комерціалізації. У напрямі цієї тенденції неможливо помилитися: неухильно зростає частка людей, які стають "працівниками розумової праці". Інформація і знання становлять одночасно і вихідний матеріал, і продукт їхньої діяльності.

Методологія технологічного підходу дає змогу обґрунтувати нові переваги підприємства, обумовлюючи виникнення інтелектуального фактора ефективного бізнесу – можливість концентрувати, оптимально комбінувати і ефективно використовувати інтелектуальні ресурси.

Поряд з матеріальними швидко зростають нематеріальні активи, тобто інтелектуальна власність. □Вартість компанії □Інтел□ або □Майкрософт□, - пишуть Л.Едвінссон і М.Мелоун, - задається не ціною цегли і цементного розчину і навіть не цінністю їхніх товарно-матеріальних запасів, а категоріями іншого – нематеріального активу, який називається інтелектуальним капіталом□□1,с.433□.

Треба зазначити, що в економічній культурі людства містяться конструктивні ідеї щодо місця і ролі інтелектуального чинника у розвитку економічних систем. Німецький економіст XIX ст. Ф.Ліст у своїй праці "Національна система політичної економії" (1841) підкреслив: "Сучасний стан народів є результатом нагромадженої маси різноманітних відкриттів, винаходів, покращень, удосконалень і зусиль усіх поколінь, які жили до нас...".

За своєю формою інтелектуальна праця суто індивідуальна й відображає індивідуальні особливості певної людини як унікального явища життя. Процес інтелектуальної діяльності – це привласнення вже створених інтелектуальних благ, ідей, це завжди спілкування (або обмін діяльністю). Результатом

інтелектуальної діяльності є інтелектуальні продукти (об'єкти інтелектуальної власності), специфічна особливість яких виявляється в тому, що вони задовольняють потреби своєю ідеальною сутністю, а пропонуються на ринку в об'єктивованій формі. Тому визначити межі товарності інтелектуального виробництва дуже важко, оскільки при продажу інтелектуальних продуктів не простежуються всі риси купівлі продажу, які притаманні звичайним товарам. Не відбувається повного відчуження інтелектуального продукту, відчужується лише його матеріальний носій, сам продукт можна використовувати значну кількість разів. Отож, варто зауважити, що ідеальна сутність інтелектуальних продуктів при включенні їх у товарно-грошові відносини вимагає встановлення монополії на їхнє використання, зовнішнього обмеження, яким є юридичний захист.

Юридичний захист потрібний, щоб окупити витрати інтелектуальної праці, вкладені у продукт масового виробництва, бо ціна інтелектуального продукту, ідеального за природою, без юридичного захисту прямує до нуля (немає потреби платити за продукт, який можна отримати безкоштовно або відтворити з меншими витратами). Якщо витрати інтелектуальної праці неокуповуються, то це призведе, з одного боку, до зниження загального прибутку фірми-виробника, з іншого - до скорочення наукових, маркетингових та інших досліджень через їхню некупність.

□Людський геній є джерелом всіх творів мистецтва і винаходів. Ці твори є гарантією життя, гідного людини. Обов'язок держави – забезпечити надійну охорону всіх видів мистецтва і винаходів□(Напис на куполі будинку штаб-квартири ВОІВ в Женеві) □2,с.19□.

"Якщо немає способів захистити інтелектуальну власність, немає й сенсу інвестувати в неї" (Шай Агассі).

Треба зазначити, що економічна сторона інтелектуальної власності порівняно з правовою, розроблена ще вкрай недостатньо. Все більше залучення в економічний обіг цієї форми власності свідчить про необхідність більшої уваги до цього питання теоретиків і практиків.

Можемо зробити висновок, що інтелектуальна діяльність – це творча діяльність, а творчість – це цілеспрямована розумова робота людини, результатом якої є дещо якісно нове, відмінне неповторністю, оригінальністю, унікальністю. Як відомо, для створення звичайної власності потрібні земля, капітал і праця робітників. При створенні інтелектуальної власності цього недостатньо. Для її отримання необхідно, щоб в процесі праці був ще момент □винахідництва□, тобто, щоб була задіяна творча здібність людини. Така здатність існувала в людині завжди. Тільки завдяки творчій здатності, творець може створити щось нове. Тому чим вищий інтелектуальний потенціал індивідуума, тим більш цінні результати його творчої діяльності – інтелектуальна власність [3,с.8].

В умовах переходу України до ринкових відносин проблема інтелектуальної власності, розвитку інтелектуально-інформаційного ринку викликає неабиякий інтерес. Він зумовлений передусім тим, що продукт інтелектуальної праці повинен давати великий прибуток, інтелектуальна власність необхідна для

України, оскільки рівень розвитку інтелектуальної власності та її реалізації визначає перехід до якісно нового типу економічного розвитку. Завданням державної політики у сфері захисту інтелектуальної власності є впровадження комплексного підходу до правового регулювання та відпрацювання узгоджених правових механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Література

1. Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Академия. – 1999. – 640 с.
2. Озерський І. В. Проблеми охорони та захисту використання прав інтелектуальної власності в Україні // Економіка, фінанси, право. – 2003. – №10. – С.19 - 22.
3. Цыбулёв П. Н. Введение в интеллектуальную собственность. – К.: "Укр ИНТЭИ", 2000. – 107с.
4. Яновський О. Знання – це сила бізнесу й інтелектуальний прибутковий продукт // Інтелектуальний капітал. – 2004. – №6. – С. 21 - 25.
5. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року [Електроний ресурс]. – Режим доступу: www.wipo.int.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Гузар Б.С.

к. е. н., доцент кафедри фінансів
банківської справи та страхування

Уманський національний університет садівництва

Рушійною силою економічного зростання являється використання й удосконалення передових технологій, а стабільність економічної динаміки повинна забезпечуватись через управління інноваційними процесами, генерування та широке впровадження інновацій.

В умовах глобалізаційних процесів Україна обрала шлях широкого впровадження інновацій та побудови конкурентоспроможної держави. Підвищення конкурентоспроможності України можливе лише за умов формування нових механізмів інноваційного розвитку та технологічного удосконалення національної економіки. Тому для правильного вибору орієнтирів та пріоритетів розвитку економіки потрібно детально вивчити проблеми, які існують у цій сфері, та розробити комплексну державну інноваційну стратегію.

У сучасних умовах розвитку економіки особливо важливим є її науково-технічне зростання та структурне перетворення, яке створює нові можливості й перспективи для виробництва.

Саме тому, інновації повинні стати визначним чинником розвитку всіх галузей національної економіки країни, забезпечити ефективне функціонування суб'єктів господарювання, стати домінуючим аспектом інтенсивного нарощення обсягів виробництва та зниження витрат [1, с. 69].

Інноваційна активність є складним процесом трансформації новоотриманих ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Такий процес становить складну багаторівневу систему економічних відносин щодо "уречевлення" знань, якій властиві специфічні взаємозв'язки й закономірності. [2, с. 123].

Сучасний стан наукової сфери України зумовлений довгостроковим негативним впливом загальноекономічних проблем, пов'язаних зі структурною деформованістю економіки країни, домінуванням у ній низько технологічних галузей і укладів, виробництв продукції з низьким рівнем доданої вартості, які об'єктивно малосприйнятливі до сучасних наукових досягнень.

Аналіз свідчить, що частка обсягу витрат на НДР у ВВП в країнах ЄС у середньому становить 2,23 відсотка. В 2018 році обсяги виконаних робіт в порівнянні з 2010 роком в Україні зросли в 1,7 раза (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка обсягів виконаних наукових та науково-технічних розробок
в Україні**

Роки	Всього, млн.грн.	У тому числі			Частка обсягу виконаних наукових і науково-технічних розробок у ВВП, %
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	науково-технічні (експериментальні) розробки	
2010	9867,1	2188,4	1617,1	6061,6	0,90
2011	10349,9	2205,8	1866,7	6277,4	0,79
2012	11252,7	2621,9	2057,7	6573,1	0,80
2013	11781,1	2695,5	2087,8	6997,9	0,80
2014*	10950,7	2475,2	1910,2	6565,3	0,69
2015*	12611,0	2465,6	2271,3	7874,1	0,64
2016*	12463,1	2225,7	2561,2	7676,2	0,52
2017*	13379,3	2924,5	3163,2	7291,6	0,45
2018*	16773,7	3756,5	3568,3	9448,9	0,47

* Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення ООС

Однак частка загального обсягу витрат у ВВП в Україні у 2018 р. становила 0,47 відсотка. В загальному обсязі частка фундаментальних досліджень в 2018 р. становила 22,4 відсотка (22,2 % в 2010р.), прикладних - 21,3 відсотка (16,4%) та науково-технічних розробок 46,3 відсотка (61,4 відсотка в 2010 році) . Частка обсягу виконаних наукових і науково-технічних розробок у ВВП в 2010 році становила 0,90 відсотка, в 2014 році 0,69 відсотка, в 2018 році 0,47 відсотка та зменшилась в порівнянні з 2010 роком на 0,43 відсотка.

Руйнівню вплинула на розвиток наукової сфери державна політика проведення ринкових реформ фактично без урахування науково-технологічного фактору та його впливу на ефективність і конкурентоспроможність вітчизняної економіки. У відношенні до науки здійснюється політика «виживання» існуючого науково-технічного потенціалу замість його оновлення та якісного поліпшення для приведення у відповідність з потребами ринкової економіки [3, с. 116].

Аналіз сучасних економічних умов функціонування галузей національної економіки свідчить, що рівень ефективності діяльності практично кожного підприємства значною мірою залежить від здатності та бажання управлінського

персоналу цілеспрямовано й систематично впроваджувати новаторства з метою пошуку та розкриття додаткових внутрішніх резервів підприємства, пошуку й освоєння нових ринків збуту продукції, а також переходу до нових сучасних організаційних форм і методів виробництва. Це передбачає особливий стиль ведення господарської діяльності, в основу якого покладено орієнтацію на систематичну та цілеспрямовану інноваційну діяльність[4].

Інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, частка кількості підприємств, що займаються інноваціями, коливається з 13,8 відсотка в 2010 році до 18,9 відсотка в 2016 році (табл.2) і становить у 2018 році 16,4 відсотка, що менше в 3 рази, ніж у країнах із інноваційно розвиненою економікою.

Таблиця 2.

Інноваційна активність підприємств України

Роки	Відсоток підприємств, що займалися інноваціями, %	Витрати, млн.грн.	У тому числі за напрямками					
			дослідження й розробки	У тому числі		придбання інших зовнішніх знань	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014*	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015*	17,3	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2016*	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4
2017*	16,2	9117,5	2169,8	1941,3	228,5	21,8	5898,8	1027,1
2018*	16,4	12180,1	3208,8	2706,2	502,6	46,1	8291,3	633,9

*Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення ООС

Наукоємність промислового виробництва в Україні знаходиться на рівні 0,7%, що на порядок менше від світового рівня. При цьому протягом аналізованого періоду від 62,8 до 85,4 відсотків коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, тоді як на придбання прав на нову інтелектуальну власність та проведення досліджень і розробок витрати в 2018 році складають 26,7 відсотка. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень.

.Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7–1,0 відсотка.

Ключовою характеристикою інноваційності країни, її готовності до побудови постіндустріального суспільства є рівень фінансування науки та науково-технічних розробок.

Аналізуючи джерела фінансування інновацій (табл. 3), можна зробити висновки, що протягом 2011–2018 років підприємства спрямовували від 60,5% до 79,6% фінансових ресурсів на інноваційний розвиток із власних джерел, а частка держави в цьому процесі в 2018 році становила 5,2 відсотка.

Таблиця 3

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Роки	Витрати, млн.грн.	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014*	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015*	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016*	23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1
2017*	9117,5	7704,1	227,3	107,8	1078,3
2018*	12180,1	10742,0	639,1	107,0	692,0

* Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення ООС;

Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. Основною ознакою сучасного розкладу сил у світі є суттєвий відрив країн-лідерів від менш потужних країн. У країнах, що належать до інноваційних лідерів, спостерігається висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу, переважно високотехнологічна структура національного виробництва, винесення за межі власної країни промислово-технологічного циклу виробництв, які є екологосумними, ресурсосумними тощо [5, с. 89].

Досвід розвинених країн світу, які досягли високого рівня інтелектуалізації виробництва, свідчить на користь розумної, виваженої та якомога ефективнішої політики держави у сфері регулювання, управління та підтримки діяльності підприємств і компаній, що працюють в інноваційному напрямі розвитку економіки. Курс на інноваційний розвиток в Україні визначає перехід економіки до нового якісного стану [6]. Він супроводжується активізацією інноваційної діяльності, що дає змогу реорганізувати економіку на основі розвитку наукомістких виробництв, впровадження у виробництво прогресивних

високотехнологічних процесів, розробки і випуску нової конкурентоспроможної продукції.

Список літератури

1. Орлюк О. П. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Наука та інновації*. 2008. Т. 4, № 1. С. 68–73.
2. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика [під. ред. Л. І. Федулової]. К. : Основа, 2005. 552 с.
3. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України. Х. : Константа, 2006. 272 с.
4. Андрощук Г.О., Жилияєв І.Б., Чижевський Б.Г., Шевченко М.М. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. К.: Парламентське вид-во, 2009. 632 с.
5. Стефанів І. Інноваційна політика держави. *Світ фінансів*. 2008. № 3 (16). С. 87–93.
6. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

SOCIAL INNOVATION FROM THE STANDPOINT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Kravchuk Roman Sergiyovych

Ph.D., Associate Professor

Yakimiv Iryna Bogdanivna

student

Ivano-Frankivsk National Technical Oil
and Gas University

In order to comprehensively characterize social innovations and how they relate to sustainable development, it is first necessary to find out what “innovations” are. Historically, the term “innovation” originally meant certain innovations or improvements in the field of technology. The same understanding of innovation in most scientists is largely preserved in our time. Recently, there have been articles, periodicals, dedicated to a new understanding of the innovation concept, in particular, without prejudice to the prospect of innovation for social transformation. Social innovation, as a separate type of innovation, has its own specificity.

Social innovation is a non-standard solution to a social problem that is more effective, appropriate, viable, and in some ways goes beyond the technologicalization of activity; however, it remain an important element of the social innovation process, namely the formation of new structures, relationships, etc. This is supported by the opinion of the American sociologist and psychologist Mumford that social innovation involves the generation and introduction of new ideas about how people should organize interpersonal activities or social interactions to address one or more common goals [1].

Social innovation, in our view, covers the components of all types of innovation that contribute to improving the standard and quality of the population life, environmental stability, the ability to form people’s “reasonable needs”, increase their intelligence and self-realization.

From the point of view of sustainable development, innovations are understood as an organic combination of result, process and effect associated with the creation and dissemination of innovations in various fields of human activity [2]. Sustainable development is a development that satisfies all directions of society without threatening the opportunities of future generations [3]. Its essence can be reduced to a balance between social needs and opportunities through the mechanism of restriction in a single “socio-ecological-economic” system.

For example, it is worth considering the world statistics, which confirms the importance of social innovation in shaping the sustainable development of society. Countries with high innovation activity rank in the global ranking for sustainable development indicators. Thus, in 2017, the top three in the Human Development Index are countries such as Norway, Australia, Switzerland (Ukraine ranks 84th among 188 countries) [4], Switzerland, France and Denmark (Ukraine by 109 ranking

among 180 countries) [5], the US, Singapore, and Germany (Ukraine ranks 83rd among 138 countries) in terms of competitiveness index [6].

Economists estimate that about 50-80 percent of economic growth is driven by innovation and new knowledge. Today, the role of social innovation in sustainable economic growth is increasing, due in part to the fact that some obstacles to stable and sustainable economic growth (such as climate change, youth employment, an aging nation, and the rise of social conflicts) can only be overcome through such kind of innovation. The state has an important role to play in innovating and promoting the development of science and technology. For example, in Finland, the main government institution outlining the Science, Innovation and Research Development (SITRA) recommended that innovation be adopted as a competitive tendering criterion in public procurement.

Summarizing all of the above, we can say that for successful implementation of social innovations from the point of sustainable development view, we should focus on the following aspects:

- 1) taking into account social innovations in the formulation of scientific, technological and innovation policies;
- 2) increasing the volume of investments in social capacity building;
- 3) creation of democratic platforms in order to attract different business entities;
- 4) stimulating investment in social capacity building;
- 5) ensuring proper coordination, integration and reflection of social activities in national and regional socio-economic plans and programs;
- 6) state-business partnership in support of social innovations [7].

Therefore, social innovation is a broad concept that encompasses both natural and historical changes that break tradition and pave the way for new things, new ideas that reshape society, and the project activity of the entities that create new goals and structures.

References

1. Mumford M.D. Pathways to outstanding leadership: A comparative analysis of charismatic, ideological and pragmatic leadership. Mahwah, NJ: Erlbaum - 2006.
2. Mityakova O.I. Problems of sustainable development of the Russian economy based on innovative transformations / OI Mityakova; Nizhegor. state. tech. them. RE Alekseeva. - Nizhny Novgorod, 2009. - 244 p.
3. Rio de Janeiro Declaration on Environment and Development (Planet Earth Summit. Rio de Janeiro, 1992) // [Electronic resource]. - Access mode: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455.
4. UN Human Development Index Rank [Electronic resource] - Resource Access Mode: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/press-releases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank.html>.
5. The Global Competitiveness Report 2016-2017 // [Electronic resource]. - Access mode: weforum.org.
6. Ukraine in the Environmental Performance Rating 2017 [Electronic resource] - Resource access mode: <https://minfin.com.ua/en/2018/10/17/35293639/>.

7. Zmutchak Z.V. Activation of social innovations as a prerequisite for human resources development / Z.V. Smutchak, O. Yu. Sytnik, O.M. Ostapenko // Economic Journal - XXI - 2015. - №7-8 (1) - p.94-97.

ЯПОНСЬКИЙ АКЦЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИТРАТ

Бруханський Руслан Феокистович

д.е.н., професор
завідувач кафедри обліку та економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

Світовий досвід управління витратами та практика застосування облікових інструментів оптимізації структури витрат, доводячи спектр переваг і недоліків безлічі методів, рейтинують і позиціонують найбільш успішні з них.

В умовах динамічної економіки ХХІ століття, загострення міжнародної конкуренції, глобалізації бізнесу, мінливості стратегічних векторів розвитку одними з найбільш ефективних інструментів обліку й оптимізації виробничих витрат є генеровані японськими економістами: target costing, kaizen costing, JT.

Концепція «target costing» вперше апробована світовими лідерами бізнесу «General Electric» (США) і «Volkswagen» (Німеччина) у 50-х роках ХХ століття. Однак, глобальне визнання таргет-костинг здобув лише після його впровадження корпорацією «Toyota» (Японія) у 1965 році.

Таргет-костинг (англ. «target costing» – цільовий облік витрат) є успішним методом обліку витрат виробництва та управління собівартістю продукції, ідея якого передбачає мінімізацію виробничих витрат, застосування превентивного контролю та калькулювання цільової вартості продукту адекватно ринковій ситуації. Таргет-костинг базується на простій гіпотезі – якщо для успішного бізнесу продукцію необхідно реалізовувати за ціною, нижчою середньоринкової, то визначення собівартості потенційного продукту доцільно починати власне із визначення ціни збуту. Таким чином, традиційна послідовність ціноутворення ігнорується, все відбувається навпаки – спочатку встановлюється ринкова ціна, потім визначається бажана норма прибутку, врешті розраховується максимально допустимий (прийнятний) обсяг собівартості: $\text{ціна} - \text{прибуток} = \text{собівартість}$. У результаті цільова собівартість визначається зворотнім шляхом, тобто замість традиційної (прогресивної) калькуляції використовується так звана «зворотна» (ретроградна) калькуляція. При цьому доцільно враховувати, що з точки зору традиційного бухгалтерського обліку такий підхід порушує економічну сутність класичного елементу методу бухгалтерського обліку – «калькуляція».

Згідно концепції таргет-костингу: 1) ринкова ціна трактується як «цільова ціна» (target price); 2) очікувана (бажана) норма прибутку визнається «цільовим прибутком» (target profit); 3) собівартість продукту, розрахована за залишковим принципом, носить назву «цільова собівартість» (target cost).

Основними перевагами таргет-костингу, як свідчить світова практика його застосування, є адекватність вимогам стратегічного управління бізнесом та врахування зовнішніх факторів впливу на параметри виробничої діяльності.

Практика діяльності сучасних японських компаній свідчить, що у тандемі з таргет-костингом переважно застосовується інноваційна концепція кайзен-костингу, ідейне зародження в практичне втілення якої відбулось у 80-х роках ХХ століття у Японії. Японські економісти трактують дефініцію «kaizen» як «поступове удосконалення», «покращення малими кроками». Основною метою «kaizen» є оптимізація діяльності підприємства та його окремих підрозділів за допомогою внутрішніх резервів без залучення зовнішніх інвестицій. Термін «кайзен-костинг» з позицій обліку та менеджменту передбачає забезпечення необхідного рівня собівартості продукції і пошук можливостей зниження витрат до певного «цільового рівня».

Кайзен-костинг є прогресивним методом управлінського обліку витрат, оскільки в японських корпораціях система нормативного обліку (standard costing) обмежується цілями фінансового обліку, відповідно не підходить для координації обсягу витрат виробництва. До того ж кайзен-костинг передбачає ширшу сферу застосування, ніж традиційний облік витрат, спрямований на формування нормативних показників витрат і аналіз відхилень. Метою кайзен-костингу є скорочення виробничих витрат, трансформація методів виробництва, імплементація сучасних наукових розробок, інновацій, ноу-хау.

Кайзен-костинг, успішно реалізований корпорацією «Toyota» (Японія), є сучасним ефективним інструментом зниження виробничих витрат бізнесу, який забезпечує досягнення так званої «цільової собівартості» та гарантує високу рентабельність виробництва. Основними акцентами забезпечення ефективності кайзен-костингу є: 1) концентрація на клієнтах; 2) динамічність і прогресивність змін; 3) критичне сприйняття проблем і загроз; 4) діяльність у функціональних командах; 5) управління проектами шляхом формування мультифахових команд.

Обидві моделі обліку «таргет-костинг» і «кайзен-костинг» налаштовані на скорочення (оптимізацію) витрат, але на різних стадіях створення продукції: таргет-костинг – на етапі проектування та розробки; кайзен-костинг – у процесі безпосереднього виробництва.

Паралельно з вище описаними методиками обліку витрат і оптимізації виробничих процесів провідними корпораціями Японії застосовується концепція «точно в строк» (Just-In-Time (JIT)), метою якої є постійна та цілеспрямована динаміка забезпечення рентабельності бізнесу шляхом уникнення (мінімізації) відходів і втрат. При цьому систему JIT не можна вважати повноцінним методом калькулювання собівартості продукції, це лише певна філософія ведення бізнесу, спрямована на посилення ефективності існуючої на підприємстві системи обліку витрат. Вперше система JIT (Just-In-Time) впроваджена корпорацією «Toyota» (Японія) у 70-х роках ХХ століття.

До типових переваг JIT доцільно віднести: 1) гнучке реагування на зміни попиту; 2) підтримання конкурентоспроможності компанії; 3) оптимізація циклу виробництва; 4) вивільнення частини ресурсів.

У 80-х роках ХХ століття концепцію Just-In-Time почали застосовувати компанії США та Європи, піонерами стали Hewlett-Packard та її дочірні компанії Fort Collins, Vancouver, Greeley, Computer Systems, а також Omark

Systems і Dell. Логічним продовженням успішного застосування Just-In-Time у світовому вимірі став досвід американської компанії Omark Systems (Blount International, Inc), яка експериментуючи з концепцією Just-In-Time, створила власну її модифікацію під назвою ZIPS (Zero Inventory Production System).

РИНОК ПРАЦІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Обелець Тетяна Володимирівна

к.е.н., ст. викладач

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна,

Кардаш Єгор Вікторович

Студент

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Питання українського ринку праці є актуальним, оскільки рівень безробіття в державі критично високий. Ринок праці напряму пов'язаний з ВВП та ВВП країни. Ринковий механізм, має бути ключовою ланкою в державній економіці. Після переходу України на ринкову економіку, цей механізм повинен запобігти дестабілізації між попитом та пропозицією.

Україна займає друге місце серед найбільших країн Європи, отже регіональна частка ринку праці відіграє дуже важливу роль. Насамперед, цей фактор економіки повинен бути добре відрегульованим, завдяки правильному та доцільному розміщенні продуктивних сил, факторів виробництва. Природні ресурси відіграють величезну роль у ринку праці, Україна – це джерело мінеральних та природних ресурсів для всієї Європи.[1] Але, рівень безробіття населення великий і з часом лише зростає, напряму це пов'язують із старінням нації, оскільки народжуваність менша ніж смертність. Також Україна повинна «пожинати плоди» результатів анексії Автономної Республіки Крим, м. Севастополь, Луганської та Донецької області Росією. Державна служба статистики з початком війни, перестав враховувати вище перераховані регіони та вносити їх у статистику. З того часу, рівень безробіття виріс, зменшилась кількість робочої сили, зменшилась чисельність економічно-працездатного населення. Кількість загальної чисельності населення неперервно падає, як зазначає Міністерство фінансів України у 2000 році населення України було 48923,2 тисяч осіб, що на 6 мільйонів менше ніж населення у 2019 році. Насамперед пояснюється збільшенням смертності, війни на Донбасі та тим, що велика кількість працездатного населення віком від 16-24 років виїжджають у Європу або Америку за кращим життям. Що стосується економічно активного населення, то воно скоротилося на 7% (4 мільйони осіб), а рівень безробіття зменшився на 4%, зареєстрованих безробітних, відносно 2009 року було 1126 тисяч осіб, коли на 2019 рік їх стало майже в чотири рази менше – 342 тисячі осіб.[2]

У 2015 році ринок праці України помітно стабілізувався, відносно аналізу Державної служби статистики. З 2016-2018 рік ситуація на вітчизняному ринку

змінлося досить поверхнево. Рівень зайнятості підвищився в порівнянні з 2016 роком, але дуже повільно. У 2016 році економічно зайняте населення становило 16,27 мільйонів осіб, що становило 56,7%, коли у 2019 році, у першому півріччі воно становить 16,56 мільйонів осіб, що становить 58,3%. Взагалі, відповідно статистиці на січень-березень 2019 року в Україні, робоча сила у містах займає понад 39,7%, а це близько 12 мільйонів осіб, коли зайняті особи в сільській місцевості займають лише – 18,6%, приблизно 4 мільйонів. Найбільша зайнятість робочої сили спостерігається у столиці (м. Київ) – 65,2%, друге місце займає Харківська та Київська область, у обох по 61%, потім йде Дніпровська – 59,5%. А найнижчий рівень на січень-березень 2019 року зазначається у Хмельницькій – 48,7%, Волинській – 49,9% та Тернопільській області – 50,8%.[3]

Рівень зайнятості населення віком від 15-70 років за регіонами стосовно 2017 року за аналітичною статистикою Державна служба статистики, Вінницька – 55,3%, Волинська – 48,8%, Дніпровська – 58%, Донецька – 49%, Житомирська – 56,4%, Закарпатська – 53,8%, Запорізька – 55,2%, Івано-Франківська – 55%, Київська – 58%, Кіровоградська – 53,3%, Луганська – 54,7%, Львівська – 56,2%, Миколаївська – 56,8%, Одеська – 56,1%, Полтавська – 54%, Рівненська – 55,1%, Сумська – 57,4%, Тернопільська – 51%, Харківська – 60,6%, Херсонська – 56,2%, Хмельницька – 50%, Черкаська – 56,7%, Чернівецька – 56,6%, Чернігівська – 56,1%, м. Київ – 62%.[4]

Донбас – це великий район і значна ланка економіки України, через свої природні запаси та промисловість. Відповідно до Державної служби статистики, у 2014 році зайняте населення у сфері промисловості сягало 3 мільйонів осіб, коли на 2019 рік численність скоротилася на 2,2 мільйони.[5] На це впливають багато факторів економіки, але анексія Донецького та Луганського регіону – найголовніша. Число зайнятих працездатних осіб у оптовій та роздрібній торгівлі збільшилось на 7%, коли будівництво зменшилось на 4% стосовно 2014 року, по такому ж принципу пішло і сільське, лісове та рибне господарство, там зменшилось на 9%.[6]

Також однією з проблем ринку праці є середня тривалість життя населення, в Україні для чоловіків – 62,7, коли для жінок – 74,8. Для прикладу у Польщі, статистика значно краща. Для чоловіків – 74,5, для жінок – 80, а рекордсмен серед цього фактору є Швеція, там для чоловіків – 79, для жінок – 83. Наочно цифри досить сильно відрізняються, але, що стосовно віку виходу на пенсію, статистика майже однакова.

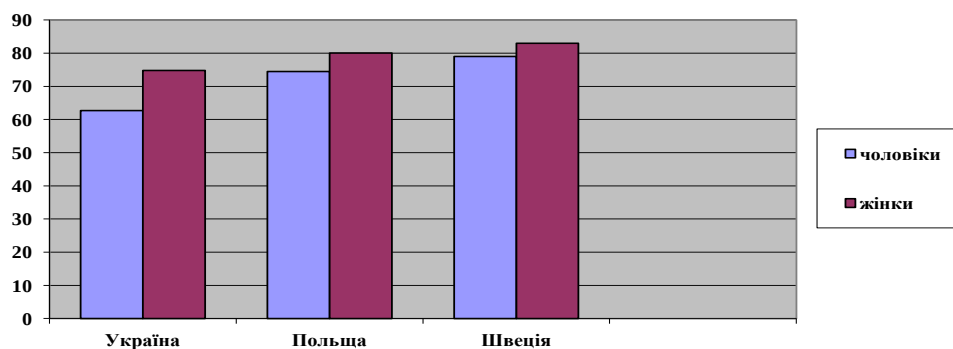

Рис. 1. Середня тривалість життя

Отже, теперішня ситуація українського ринку праці досить нестабільна та має негативні наслідки, які відображаються не тільки на безробітті, а на повному економічному спаді всіх сфер діяльності держави. Багато зовнішніх факторів, які безпосередньо впливають на рівень зайнятості та загальний стан економіки. Але за вищезазначеними даними, може проаналізувати, що стан ринку праці стабілізується, у довгостроковій перспективі можна зазначити покращення відносно минулих років.

Список літератури:

1. «Проблеми розвитку ринку праці в Україні».: – С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ
2. «Регіональні особливості ринку праці України».: – Г.Ю. Швидка, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. В.М. Птухи НАН України
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>
5. «РИНКИ ПРАЦІ ЄС ТА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ У СВІТЛІ ПІДПИСАННЯ ДОГОВОРУ ПРО АСОЦІАЦІЮ».: – Кравченко І.С., д-р екон. наук, Університет банківської справи Національного банку України
6. «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ І ЗАЙНЯТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ ШВИДКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ».: – матер. засідання круглого столу (17 трав. 2018 р., м. Київ) / за наук. ред. С.М. Кожем'якіної. – К. : ІПК ДСЗУ, 2018. – 54 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИНОРОБСТВА В УКРАЇНІ

Обелець Тетяна Володимирівна

к.е.н., ст. викладач

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна,

Дужак Владислав Володимирович

Студент

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Сучасний стан економіки України перебуває у важкому стані. Більшість галузей виробництва, які розвинуті в усьому цивілізованому світі в Україні перебувають в занепаді. Не є винятком і така перспективна сфера, як виноробство. Такий вид діяльності забезпечує порівняно високі прибутки, а виробництво якісного, експортного вина (а ще й за нижчими цінами ніж у європейських конкурентів) створює позитивний імідж на світовій арені.

Відновлення виноробства в Україні супроводжується необхідністю надання якісних оцінок цього явища. В основі цієї статті представлено тенденції розвитку і профіль українського виноробства на фоні сучасних світових тенденцій. Практичне значення наукових результатів полягає у представленні дієвого інструментарію для аналізу виробництва вина. Це дозволить проводити ефективну виробничу діяльність, спрямовану на мінімізацію можливих витрат.

Теоретичну та методологічну базу дослідження становлять праці вітчизняних економістів, що займалися розглядом виноробства України, наукова мережа Internet, періодичні та фахові видання, власні дослідження авторів. Основними методами наукового пізнання, що використовувалися у процесі дослідження даного питання, є наукове узагальнення, наукова абстракція, порівняння, кількісний метод для наведення динаміки розвитку виробництва вина.

Виноробство виникло відразу після освоєння людиною винограду. Найдавніші залишки вина були знайдені на території сучасного Ірану, їм більше ніж 7000 років. А найстаріша виноробня знаходилась у вірменських горах, їй близько 6000 років.

Історія виноробства України розпочали грецькі колоністи на південному березі Криму у шостому столітті до нашої ери і продовжили київські монахи у дев'ятому столітті нашої ери. Чомусь так історично склалося, що більшість регіонів, які були придатні для вирощування винограду знаходились під владою різних держав. На щастя після здобуття незалежності усі ці території ввійшли до складу України.[1]

Умовно їх можна поділити на 3 регіони: Закарпаття, Крим і південні області України. У зв'язку з нещодавніми подіями ми втратили АРК, тобто більше третини (37%) від усіх виноградників країни. Вітчизняне виноробство потрапило у дуже важку ситуацію, але це дало поштовх для розвитку інших регіонів.

Майже половина виноградників знаходиться в Одеській області-46%, у Миколаївській-7.1%, Запорізькій-0,4%. Найбільші виробники це «Коблево», «Шабо», «Французький бульвар». Виноробні «Колоніст» та «Виноробне господарство князя П.Н. Трубецького» постійно потрапляють у світові рейтинги якості вина.

Зараз, на Закарпатті працює близько 50 виноробів. Більшість з них напівлегальні, так звані «гаражні» виробництва, але і є великі заводи «Леанка» і «Чизай». Щороку проходять фестивалі вина «Божоле», «Угочанська лоза». Загалом, це дуже перспективний у плані розвитку регіон. У жовтні 2018 на форумі «Закарпаття - бізнес у центрі Європи» виноробство було визнано провідною галуззю для інвестування. Наприклад, сьогодні, українець споживає 4 літри вина на рік, що у 10 разів менше ніж середньостатистичний француз. Якщо збільшити споживання хоча б до 10 літрів то держава щорічно буде отримувати 3.2 млрд. гривень.

В усі часи власниками великих виноградників були лише заможні люди. Зараз майже нічого не змінилося. Лише ліцензія на промислове виробництво вина дорівнює 500 000 гривень. Але уряд у 2018 році спростив правила для невеликих виробників вина. Раніше для реєстрації потрібно подати атестат виробництва, оформлення якого займало багато часу, зараз лише подати декларацію про наявність необхідного виробництва.

Для того щоб відкрити власне виробництво необхідно:

1. Провести реєстрацію бізнесу та отримати ліцензію.

2. Купити ділянку землі, з потрібними ґрунтами та кліматичними умовами. В Одеській області, ділянка в екологічно чистій зоні, площею 10 гектарів коштує 500 000 гривень. Виробничі та складські будівлі, а саме невеликий офіс, цех з розливу та бутілювання, склад готової продукції та винний льох краще орендувати, тому що будівництво вимагає великих фінансових вкладень. Оренда складає близько 35 000 гривень.[2]

3. Закупити обладнання: автомат для розливу(200 000 грн.), прес(150 000 грн), фільтр(55 000 грн), пристрій для нанесення етикетки (60 000 грн.), машина для закривання пляшок(110 000 грн.), транспортер(20 000 грн.). А також витрати на пляшки, етикетки, цукор (120 000 грн.) та інше.[3]

Дубові бочки об'ємом 225 літр – 10 штук(500 000 грн.)

4. Необхідно засадити виноградник. Одним з найпопулярніших сортів для вирощування в Україні є Аліготе. Для засадження десяти гектарів необхідно 9000 саджанців(360 000 грн). Але плодоносити виноград почне лише через 5 років. Протягом цього часу потрібно купляти готову сировину. Для місяця роботи необхідно купити 40 тон (440 000грн).[4]

5. Для обслуговування заводу та винограднику необхідні працівники: технолог, бухгалтер, звичайні працівники, які будуть доглядати за

виноградником, працювати та обслуговувати підприємство. А також невеликий вантажний автомобіль(270 000грн) з водієм, та паливо(18 000 грн. на місяць). Загалом витрати на оплату праці складають 220 тисяч гривень.

А також потрібно сплачувати податки, комунальні витрати, премії працівникам.

Найкращими сортами винограду для наших широт є Аліготе, Каберне-Совіньйон, Копчак, Мускат рожевий, Рислінг, Сапераві, Ркацителі. [5] Для експорту найкраще підходить Одеський чорний.

Отже, на обладнання, сировину і робочу силу на один рік роботи треба витратити 10,041 млн. гривень

При виробництві 500 пляшок в день, та націнці 75 гривень на кожній пляшці(її кінцева вартість 160 гривень) дохід за рік складе 9,9 млн. гривень

Тобто виробництво поверне вкладені кошти через один рік, а якщо посадити виноградник то через 14 місяців. У наступні роки прибуток буде складати 1.215 млн. гривень за рік. Це дозволяє розширити виробництво, найняти нових робітників та збільшити площі виноградників.

Виготовлення вина є візитною карткою багатьох країн світу. Франція, Чилі, ПАР, Нова Зеландія, Італія – цим країнам виноробство приносить мільйони доларів у рік. Україна має придатні кліматичні умови для вирощування винограду.

Виноградарство неймовірно прибуткова галузь, яка вимагає великих початкових капіталовкладень. Описані в роботі умови складають ідеальну модель виробництва вина, але в загальному ця галузь господарства є прибутковою і з кожним роком приваблює все більше нових інвесторів. Тому цей напрямок має стати пріоритетним у розвитку сільського господарства України.

Список літератури:

1. Галкин С. А. Книга о вине URL: <https://www.rulit.me/books/kniga-o-vine-read-51437-1.html>
2. Меркулова Н. Как открыть собственное производство вина в России. URL: <https://www.openbusiness.ru/html/dop11/vino.htm>
3. Пресс для сока гидравлический 25л. двойная корзина с нержавеющей. URL: <https://besplatka.ua/obyavlenie/25l-s-domkratom-davlenie-5-ton-gidravlicheskii-dlya-525faa>
4. Саженьцы технических сортов винограда. URL: <http://www.shop-vine.com/category/cazhency-vinograda/>
5. Кращі технічні сорти винограду для України (з архівів УРСР). URL: https://winoptorg.com.ua/news/2Krashchi_tehnichni_sorti_vinograda_dlya_Ukraini_i_z_arhiviv_URSRI.html

АКТИВНА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Обелець Тетяна Володимирівна

к.е.н., ст. викладач

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна,

Білій Владислав Андрійович

Студент

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Держава як суб'єкт господарювання встановлює “правила гри” в економіці, виступає основним її регулятором, забезпечує функціонування сфер людської діяльності і здійснює контроль за економічними, політичними, соціальними процесами в суспільстві. Питання політики зайнятості наразі викликає багато суперечок, а статистичні дані по міграції населення говорять самі за себе.

Ціль роботи. Оскільки політика зайнятості відіграє значну роль у рівні розвитку національної економіки, то можна сказати впевнено, що дослідження напрямку її розвитку є вкрай важливою як і для населення, так і для України водночас.

Матеріали і методи. Теоретичну та методологічну базу дослідження становлять праці вітчизняних економістів, що займалися розглядом політики зайнятості України та світу, наукова мережа Internet, періодичні та фахові видання, власні дослідження авторів. Основними методами наукового пізнання, що використовувалися у процесі дослідження даного питання, є наукова абстракція, порівняння та узагальнення інформації.

Результати і обговорення. Ефективність діяльності держави визначається різноманітними показниками. До таких показників можна віднести: загальні (такі як ВВП, ВНП, НД, НБ і т.д), соціальні (такі як рівень життя, рівень зайнятості і т.д) і фінансові (такі як рівень інфляції, рівень цін, рівень відсоткової ставки і т.д.) [2]. Багато вчених вважає, що саме загальні показники є основними індикаторами економіки. Але досягнення таких показників було б неможливо без соціальних, бо саме люди є рушійною силою економіки, і багато в чому ефективність їх діяльності залежить від середовища, в якому вони функціонують, і від тих умов господарювання, які регулюється державою.

Одним з напрямів соціальної політики держави є регулювання ринку праці, який є основою соціально-економічного життя суспільства, з метою підвищення ефективності його функціонування. На сьогодні найбільшого розвитку у регулюванні ринку праці набуває активна політика зайнятості, яка

займає місце пасивної політики (облік безробітних на біржах праці і виплата допомоги по безробіттю) [1].

До активної політики відносять :

1) допомога у пошуку роботи

Метою програм допомоги у пошуку роботи є підвищення загальної ефективності процесу пошуку та якості пошуку певної вакансії. Програма допомоги в пошуку роботи, містить декілька компонентів: а) консультування; б) моніторинг; в) штрафи або санкції, що застосовуються, якщо не виконуються вимоги щодо пошуку роботи.

2) поліпшення конкурентоспроможності робочої сили за рахунок організації професійного навчання, перенавчання та підвищення її кваліфікації.

Цей тип включає всі програми, спрямовані на покращення навиків людського капіталу. Навчання можна розглядати як «класичну» активну політику на ринку праці, яка являє собою тип програми, який найчастіше реалізується у всьому світі. До цієї програми входить набір навчальних компонентів: а) робоча практика (навчання на роботі); б) навчання базовим навичкам (математика, англійська мова); в) навчання життєвим навичкам (психологічні навички);

3) підтримка та розвиток самозайнятості населення тобто стимулювання зайнятості у приватному секторі.

Програми заохочення приватного сектору включають всі заходи, спрямовані на створення стимулів, які змінюють поведінку роботодавців або працівників щодо зайнятості в приватному секторі. Найвідоміша програма в цій категорії - це субсидування заробітної плати. Мета субсидій - заохотити роботодавців наймати нових працівників або підтримувати робочі місця, які інакше були б втрачені [4].

Іншим основним видом субсидійованої зайнятості в приватному секторі є допомога з стимулюванням самостійної зайнятості. Безробітні люди, які починають свій власний бізнес, отримують гранти або позики, а іноді і консультативну підтримку на визначений період часу.

4) стимулювання зайнятості у державному секторі.

Програми працевлаштування в державному секторі зосереджені на безпосередньому створенні та забезпеченні громадських робіт чи інших видах діяльності, що виробляють суспільні блага чи послуги. Ці заходи, як правило, орієнтовані на найбільш незахищених верств населення.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика типів активної політики зайнятості

Назва Критерій	Допомога у пошуку роботи	Навчання і перенавчання	Стимулювання приватного сектору	Стимулювання державного сектору
1.Державні витрати	Низькі	Середні/високі	Високі	Високі
2.Короткочасний ефект	Позитивний	Негативний	Позитивний	Позитивний

3.Довготривалий ефект (за найкращим розкладом)	Позитивний (малий)	Позитивний (великий)	Позитивний (малий)	Нейтральний/ Позитивний (малий)
4.Довготривалий ефект (за найгірши розкладом)	Негативний (малий)	Негативний (малий)	Негативний	Негативний (великий)
5.Діловий цикл	У будь-який час; (збільшується під час спаду)	У будь-який час; (збільшується під час спаду)	У будь-який час	Під час спаду

Сучасний період розвитку економіки України, для якого характерне наростання соціальної напруги, посилення структурних диспропорцій на ринку праці (невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили за кваліфікацією, професією), необхідність забезпечення робочими місцями молоді і учасників бойових дій, посилення вікової структури населення на ринку праці, потребує проведення активної політики зайнятості зі сторони держави для вирішення цих проблем [6]. Цьому може сприяти процес інтеграції України до Європейського союзу тому, що будь-яка країна на шляху до вступу до ЄС повинна реалізувати і виконати Копенгагенські критерії (політичні, економічні і членські).

Суть економічних критеріїв полягає у створенні розвинутої ринкової економіки, що дасть спроможність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у рамках ЄС. Так як вже давно відомо, що за Кейнсіанською моделлю ринкова економіка не є саморегульованою, то досягнення цього критерію можливо лише при нормальному функціонуванні ринку праці, який повинен регулюватися державою для подолання проблем високого безробіття, яке характерне для сучасної України.

Оглядаючись на європейський досвід, можна порівняти населення країн ЄС за критерієм рівня зайнятості і поділити їх на 3 групи:

Перша група – країни з високим рівнем зайнятості (вище 70%) – Швецію, Данію, Німеччину, Фінляндію, Нідерланди, Австрію та Естонію.

Друга група – країни з середнім рівнем зайнятості (не нижче 60%) – Великобританія, Франція, Литва, Латвія, Чехія та ін.

Третя група – країни з низьким рівнем зайнятості (нижче 60%) – переважно нові члени ЄС та так звані постсоціалістичні держави – Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, а також країни Південної Європи – Італія, Іспанія, Греція, Хорватія, Мальта [3, 5]. Низький рівень зайнятості в цих країнах можна пояснити 3 факторами:

– економічні (низький рівень розвитку інфраструктури, недостатня інвестиційна активність, недоліки пов'язані з галузевою структурою економіки);

– політичні (корупція, «тінізація» економіки і соціально-трудових відносин);

– ментальні (пов'язані з рівнем самосвідомості працездатного населення, його економічною активністю, потребами у самореалізації у професійній сфері).

Якщо говорити про ринок праці країн третьої групи, то можна сказати, що для нього характерне інтенсивна трудова міграція, старіння робочої сили і посилення вікових диспропорцій, високий рівень безробіття серед молоді, слабо розвинута інфраструктура ринку праці, велика різниця між зайнятими в міській і сільській місцевості. Можна стверджувати, що для ці проблеми характерні і для України, яка почала свою інтеграцію до ЄС. В Європі посилюється реалізація активної політики зайнятості, в той час як в Україні робиться переважно акцент на пасивних заходах. Порівнюючи проблеми європейських країн і України, можна говорити про доцільність застосування політики активної зайнятості в нашій країні, яка буде мати перспективи, оглядаючись на європейський досвід.

Проблема застосування активної політики зайнятості на шляху входження економіки України у загальноєвропейські економічні процеси, буде приймати все гострішої актуальності. Перспективами подальших досліджень у даному напрямку мають стати питання щодо адаптації активної політики до сучасних умов, обґрунтування механізмів максимальної підтримки та розвитку самозайнятості населення, особливо молоді та осіб старшого віку, підвищення продуктивності і ефективності праці, детінізації соціально-трудових відносин.

Список літератури:

1. OECD (1994) Economic Studies No. 22 Active labour market policy and unemployment - a framework for the analysis of crucial design features.

2. Круш П.В., Тульчинська С.О. Макроекономіка. Видання 2-ге перероблене та доповнене. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 328 с.

3. Active labour market policies with a focus on youth: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/4AA8C1C2FC72E77BC1257D69002AE631_ALMPs_youth.pdf

4. Активна політика зайнятості в країнах європейського союзу та можливості її застосування в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/11/2-4-1-2015-25.pdf>

5. Аналіз соціальних проблем та їх шляхи подолання для регулювання соціальної безпеки України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2012/29.pdf

6. Копенгагенські критерії членства в Європейському союзі (інформаційно-аналітична довідка) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>

ЩОДО ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Струк Наталія Петрівна

к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу

Соціально-економічний розвиток об'єднаних територіальних громад (ОТГ) неможливий без оцінки наявного ресурсного забезпечення. Оцінка є базисом чи фундаментом для подальшого планування соціально-економічного розвитку ОТГ. Вона повинна охоплювати всі важливі аспекти життєдіяльності і розвитку ОТГ. Правильно зроблена оцінка і аналіз дозволяють краще зрозуміти актуальний стан та тенденції в економічній, соціальній сферах ОТГ. Такий аналіз також створює потужну основу для своєчасного виявлення бажаних і небажаних змін, а також основу для прийняття обґрунтованих рішень щодо розвитку ОТГ.

Слід зазначити, що для оцінки соціально-економічного розвитку ОТГ можна використовувати різні методики побудови інтегральних показників: метод відстаней, комплексний метод, метод суми місць, метод суми балів та ін..

В Україні для оцінки результативності реалізації державної регіональної політики успішно використовують метод відстаней (Постанова КМУ від 21 жовтня 2015 р. № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [1]), який передбачає розрахунок рейтингу (інтегрального зведеного показника) шляхом додавання значень відносних відхилень показників однієї територіальної одиниці від найкращих значень цих показників інших територіальних одиниць. Оскільки ОТГ об'єднує різні за спроможністю громади, то важливо володіти інформацією про ті напрями діяльності і сфери від яких слід відмовлятися (які є збитковими, де витрати перевищують вигоди), а також про ті напрями – куди потрібно спрямовувати ресурси, де є потенціал для розвитку. Тому оцінка соціально-економічного розвитку в ОТГ є важливою. Фактично така оцінка за своєю сутністю виконує попереджувальну функцію, яка дозволить громадам сформувати конкурентні переваги.

Відбір конкурентних переваг є орієнтиром для подальшого розвитку ОТГ і полягає у виборі перспективних конкурентних переваг з одного боку і найбільш важливих проблем з іншого. Конкурентна перевага означає стратегічну перевагу, яку ОТГ має над своїми конкурентами у певній галузі, сфері, в якій має місце конкуренція. Наявність конкурентної переваги зміцнює та поліпшує позиції громади (в якому відбувається конкуренція з іншими громадами). Визначені переваги ОТГ можуть бути класифіковані наступним чином: природні переваги пов'язані з факторами, які надані природою, а не зроблені людьми; загальні переваги пов'язані з соціально-економічними

факторами, які є результатом діяльності людини, але й існують також у інших ОТГ; унікальні переваги відрізняють ОТГ від інших, і не можуть бути легко скопійовані іншими – зазвичай, вони представляють собою поєднання природних і загальних переваг [2, с.68]. Для соціально-економічного розвитку будь-якої ОТГ дуже важливо навчитися вдало використовувати всі види переваг.

Простішими методами, які можна використовувати для оцінки соціально-економічного розвитку ОТГ є метод суми місць і метод суми балів. Метод суми місць полягає в розрахунку рейтингової оцінки громади як середньоарифметичної величини значень місць показників соціально-економічного розвитку. При методі суми балів для всіх вихідних даних про значення показників задаються шкали бальних оцінок для кожного показника. Найбільш поширеними є безперервні та дискретні шкали. Вони характеризуються мінімальною і максимальною кількістю балів, якими може бути оцінений показник. Підсумкова оцінка соціально-економічного розвитку ОТГ розраховується як сума відповідних бальних оцінок для кожного показника.

Отже, результати оцінки вказують на ключові тенденції, які можуть стати основою для соціально-економічного розвитку ОТГ, такі як нові види діяльності, організації та практики, які мають потенціал до зростання. З іншого боку, оцінка соціально-економічного розвитку показує основні проблеми і питання, які заважають розвитку і повинні бути вирішені, а також дії, від яких варто відмовитися, якщо витрати перевищують вигоди.

Список літератури

1. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: Постанова КМУ від 21 жовтня 2015 р. № 856 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#n58>

2. Обізнані мешканці – сильна громада: навчально-методичні матеріали для місцевих лідерів / В.П.Петренко, Н.П.Струк, В.М.Кушнірюк; за заг. ред. А.В.Мазака, М.П.Баран.– Івано-Франківськ: ТзОВ «Цифрові технології друку», 2016. – 128 с.

МЕТОДИКА ЗАХИСТУ ВІД ТАРГЕТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Дубницький Володимир Іванович

д.е.н., професор

ДВНЗ «Український державний
хіміко-технологічний університет»

Науменко Наталія Юріївна

к.т.н., доцент

ДВНЗ «Український державний
хіміко-технологічний університет»

Писарькова Валерія Ростиславівна

аспірант

ДВНЗ «Український державний
хіміко-технологічний університет»

В останній час відбуваються радикальні зміни в галузі інформаційних комунікаційних систем, соціальні мережі на сьогодні є невід'ємним атрибутом нашого життя. Однак, вони є відкритим джерелом інформації для зловмисників, які, застосовують різноманітні схеми та кібератаки для перехоплення та володіння інформацією.

Поширення таргетованої інформації в соціальних мережах – один із багатьох можливих способів для отримання конфіденційної інформації зловмисниками, основа якого полягає в методах маніпуляції користувачів [1].

Чіткого визначення поняття «таргетована інформація» немає, тому під таргетованою інформацією автори розуміють «небажану інформацію, нав'язану конкретному (цільовому) користувачу або цільовій групі (аудиторії) користувачів для досягнення поставленої мети відправника (наприклад, продаж товарів і послуг або в контексті інформаційної безпеки – отримання конфіденційної інформації, наприклад, персональних даних, логінів, паролів, і т.п.) за допомогою соціальних ресурсів».

Дослідження, присвячені таргетованій рекламі в соціальних мережах, представлені в роботі [2]. Під ефективністю розповсюдження інформації розуміється ступінь відповідності результатів розповсюдження інформації, мети розповсюдження інформації [3].

Розглянемо приклад реалізації кібератак зловмисниками, які використовують методи соціальної інженерії. На рис. 1 представлено процес впровадження шкідливого програмного забезпечення до робочого комп'ютера користувача соціальної мережі. На рис. 2 – діаграма зараження сервера в корпоративній мережі шкідливим програмним забезпеченням (ПЗ), а на рис. 3 – UML-діаграма процесу використання зловмисником даних користувачів для переказу коштів.

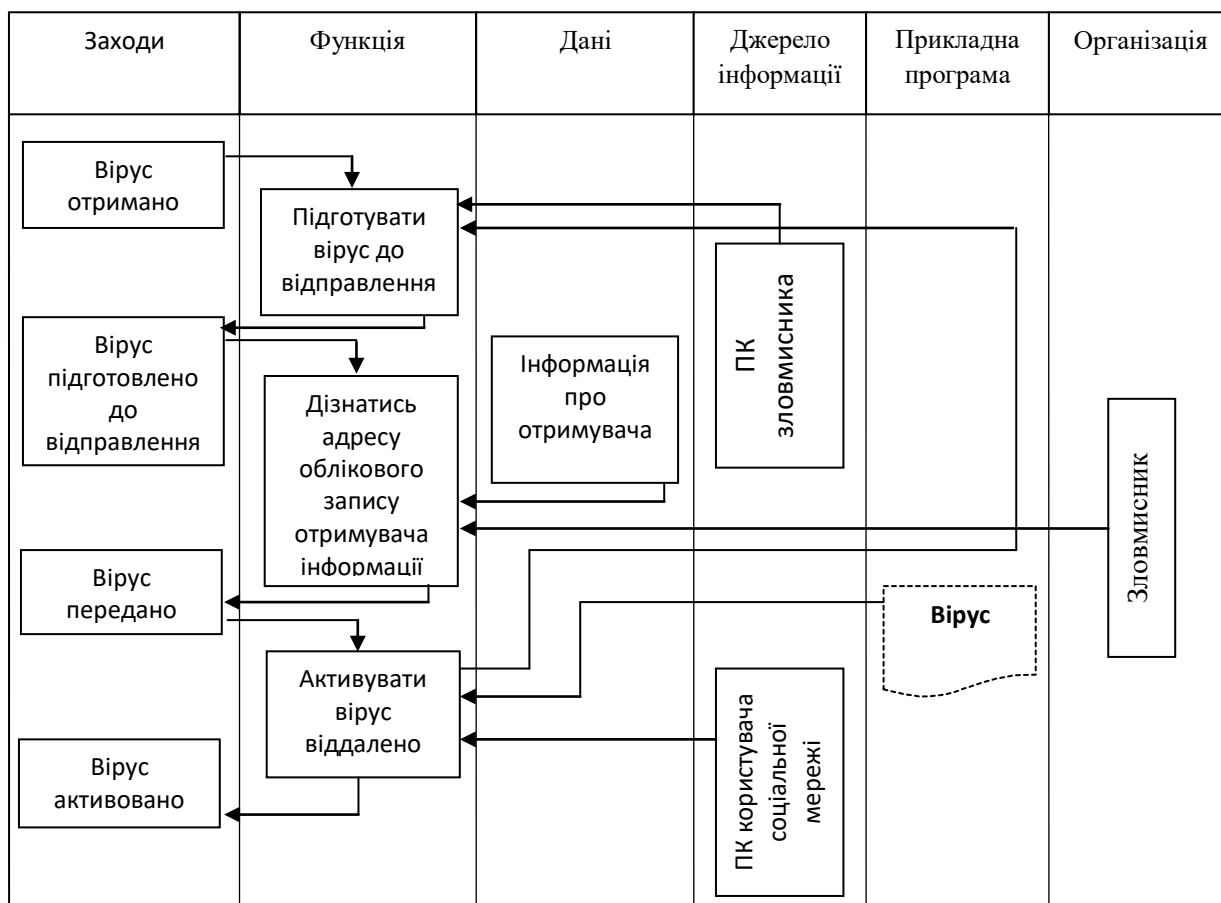

Рис. 1 – Діаграма процесу впровадження шкідливого програмного забезпечення до ПК користувача

На основі дослідження ситуацій поширення таргетованої інформації у віртуальних соціальних мережах можна запропонувати методику захисту, яка представляє собою послідовність дій: класифікація користувачів соціальної мережі (K_1); захист лідерів соціальної мережі (K_2); вдосконалення правил фільтрації повідомлень користувачів (K_3); розробка рекомендацій щодо захисту від поширення таргетованої інформації у соціальній мережі (K_4). Користувач, який має високий рівень довіри серед більшого числа користувачів є лідером соціальної мережі.

У методиці: $X = \{x_i | i = \overline{1, n}\}$ – безліч вхідних параметрів, $Z = \{z_\varphi | \varphi = \overline{1, s}\}$ – безліч внутрішніх параметрів методики, $Y = \{y_j | j = \overline{1, m}\}$ – безліч вихідних параметрів методики.

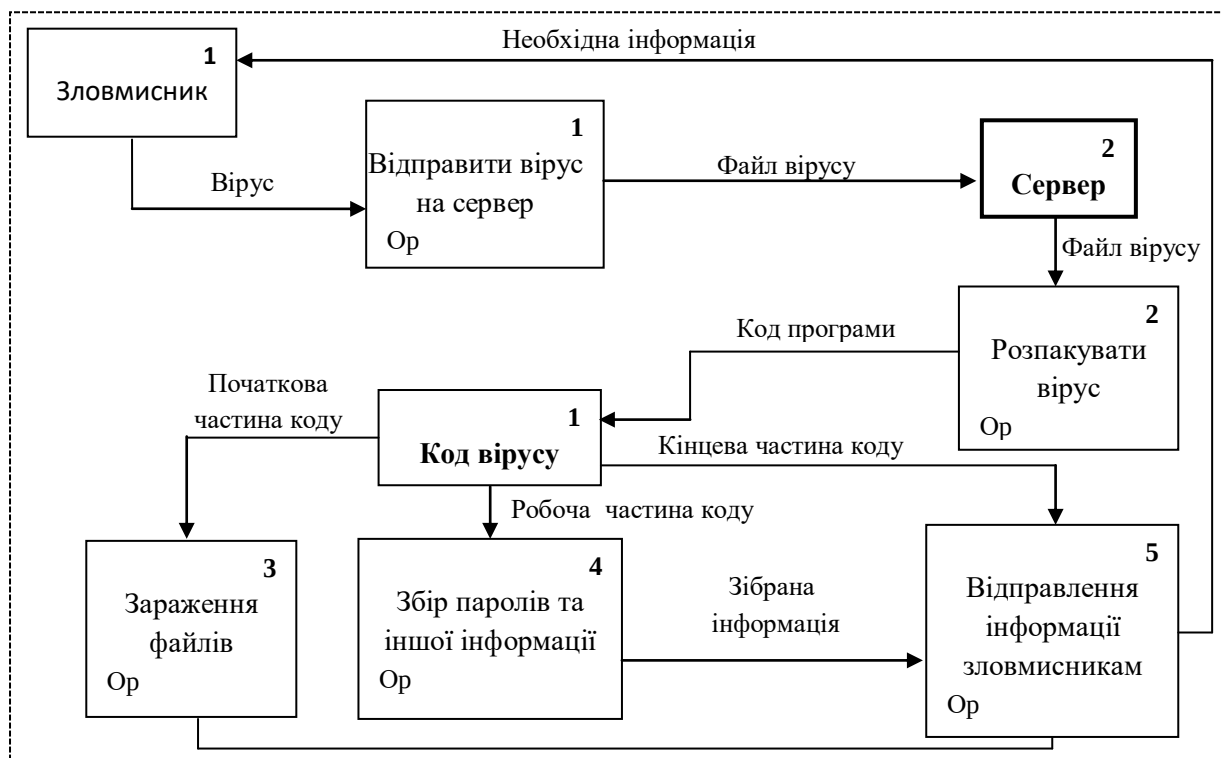

Рис. 2 – DFD-діаграма процесу зараження серверу корпоративної мережі шкідливого ПЗ

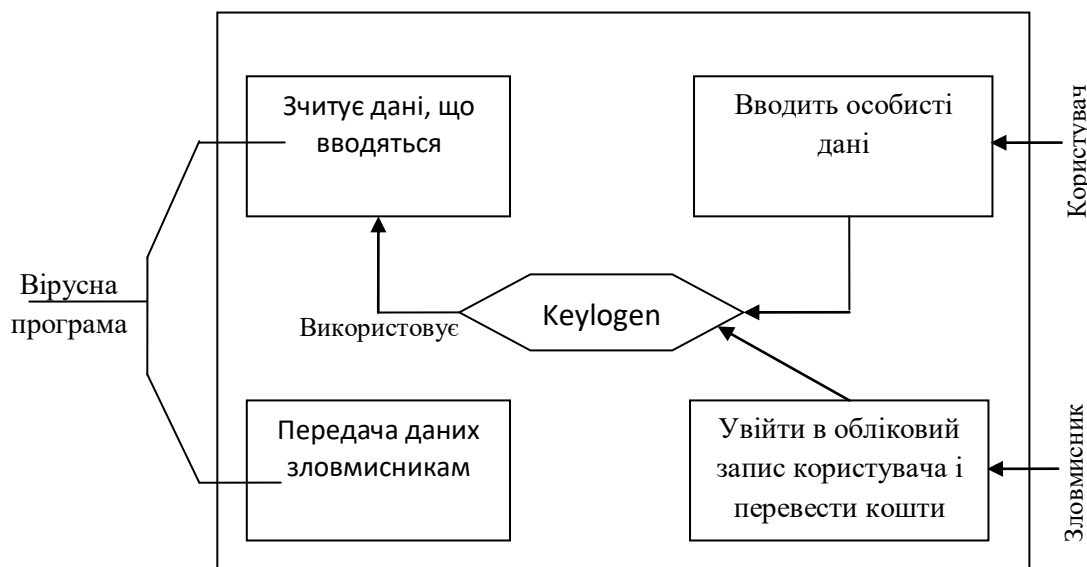

Рис. 3 – UML-діаграма процесу використання зловмисником даних користувачів для переказу коштів

Модель захисту від таргетованої інформації в соціальних мережах дозволить реалізувати спеціальне програмне забезпечення для його інтегрування в найбільш поширені соціальні мережі, що допоможе користувачам підвищити безпеку використання особистої інформації в соціальній мережі та не попадатися на прийоми зловмисників.

Передбачається, що спеціальне програмне забезпечення являтиме собою програмний модуль (додаток), який дозволить:

- фільтрувати приватні повідомлення користувачів, повідомлень – записів (постів) користувачем спільнот соціальних мереж на основі моделі фільтрації повідомлень;

- в автоматизованому режимі блокувати користувачів, які розсилають небажану (маніпулюючу) інформацію, на основі образів зловмисників та бази правил про блокування користувачів;

- надавати рекомендації адміністраторам (модераторам) соціальних мереж про можливі загрози реалізації атак зловмисниками та прийнятті контрзаходів щодо запобігання кібератак в соціальних мережах.

Результати дослідження дозволяють сформулювати рекомендації для користувача соціальної мережі щодо запобігання інцидентів:

- застосовувати і своєчасно оновлювати засоби антивірусного захисту;
- оновлювати пароль облікового запису не рідше одного разу на місяць;
- уважніше ставитися до інформаційного контенту повідомлень користувачів соціальних мереж, оскільки під видом рекламного посилання можуть приховуватися посилання на шкідливе програмне забезпечення;

- вибірково ставитися до повідомлень в спільнотах «проблема – біда», «знайомства», «бізнес», «захоплення ,розваги»;

- дотримуватися політики безпеки в соціальних мережах;

- звертатися до модераторів (адміністраторів) спільноти в разі виникнення підозрілих користувачів;

- звертатися до груп технічної підтримки під час виникнення підозрілих користувачів;

- у випадках модерації (адміністрування) спільнот з кількістю від 150-300 користувачів, перевіряти контент повідомлень для розсилки користувачам;

- збільшувати кількість ключових словосполучень для фільтрації небажаних повідомлень.

В цілому, результати дослідження дозволяють на новому рівні застосовувати мережевий підхід, який активно розвиває, до дослідження неформальних спільнот, отримуючи цікаві та наочні результати, зокрема, в контексті забезпечення інформаційної безпеки.

Список літератури:

1. Richard G. B., William B. B., Lewis C., Flying under the radar: Social engineering // International Journal of Accounting and Information Management. 2012, Vol. 20, Iss: 4 P. 335-347.

2. Richard G.B., "William B.B., Lewis C. Flying under the radar: Social engineering // International Journal of Accounting and Information Management. 2012. Vol. 20. No. 4. P. 335-347.

3. Тумбинская М. В. // Процесс распространения нежелательной информации в социальных сетях // Бизнес-информатика. 2017. №3 (41), С. 65-76. DOI: 10.17323/1998-0663.2017.3.65.76.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АВС-АНАЛІЗУ ПРОДАЖІВ В СИСТЕМІ КОНТРОЛІНГУ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Калайтан Тетяна Вікторівна

к.е.н., доцент

Львівський торговельно-економічний університет

Амірова Рената Іванівна

к.е.н., доцент

Фінансовий університет при Уряді РФ

Новим явищем у практичній діяльності вітчизняних підприємств є система контролінгу, основне призначення якої полягає у інформаційно-аналітичному забезпеченні процесу управління. Для реалізації функцій та завдань контролінгу АВС-аналіз має досить важливе значення, оскільки його використання дає можливість ідентифікувати найбільш значущі елементи сукупності і на цій основі проводити високоефективні цілеспрямовані заходи. Коли виявляються ключові позиції, то з меншими витратами можуть бути здійснені дієві коригувальні заходи.

Важливим моментом у проведенні АВС-аналізу є необхідність врахування часового періоду за який аналізуються продажі. Дані для виділення груп позицій меню краще брати за місяць. Якщо брати менший відрізок часу, то на значення можуть впливати сплески попиту, наприклад, вихідні, банкети, весілля, а якщо брати більший період, то є ризик пропустити сезонні коливання попиту, наприклад, пов'язані з відміною зимового меню. Але разом з тим результати аналізу даних за більш тривалий відрізок часу підвищують об'єктивність оцінки. Питання полягає у визначенні та нейтралізації сезонних сплесків попиту на певні види продукції власного виробництва та покупних товарів. Виявити асортиментні позиції, які мають сезонний характер споживання, можна за допомогою різних статистичних способів, найпростішим з них є індексний.

Напрями проведення АВС-аналізу продажів підприємства ресторанного господарства зображено на рис.1. На нашу думку, враховуючі поєднання виробничого і торговельних процесів, АВС-аналіз продажів підприємства ресторанного господарства слід проводити окремо для кухні і бара. Слід звернути увагу на доцільність проведення АВС-класифікації в середині таких груп асортиментних позицій: напої, алкогольні напої, перші, другі страви, десерти, салати. Не зовсім правильним було б співставляти, наприклад, супи і салати. Окремо можна також аналізувати ранкове меню, меню банкетів, бізнес-ланчей і т.д. Зменшення асортиментних позицій для аналізу буде сприяти полегшенню прийняття рішень.

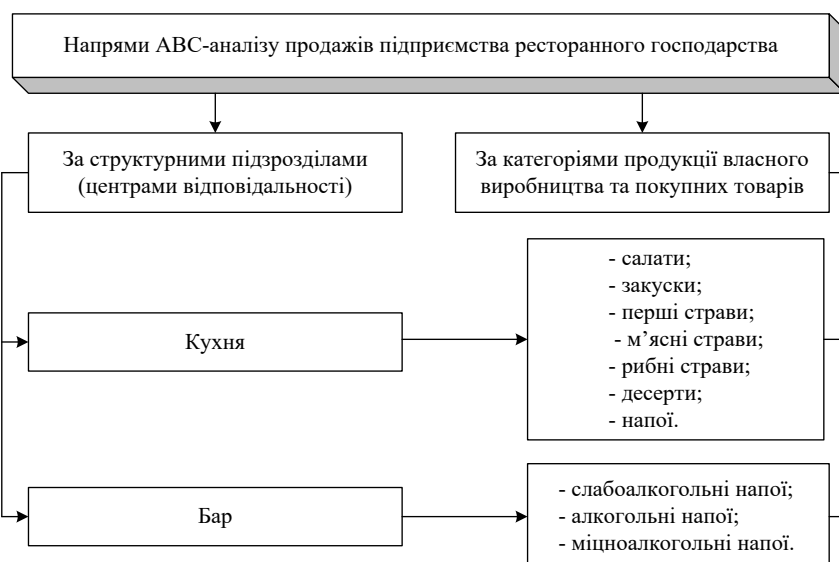

Рис. 1. Напрями проведення ABC-аналізу продажів підприємства ресторанного господарства [5]

Аналізуючи асортиментні позиції ресторану важливо знати яку роль відіграє в меню кожна страва. У процесі аналізу необхідно враховувати взаємопов'язаність певних страв. Наприклад, деякі види гарнірів будуть за кількістю продаж в категорії А. Але чи будуть вони такими популярними, якщо будуть відсутні певні м'ясні страви? Зрозуміло, що ні. Продаж гарнірів залежить від широти асортименту м'ясних та рибних страв.

Застосування емпіричного методу виділення груп А, В і С передбачає попереднє визначення їх відсоткового значення. Аналіз публікацій [1-4] показав, що автори виділяють різні відсотки: 1) 80%, 15%, 5%; 2) 75%, 20%, 5%; 3) 70%, 20%, 10%; 4) 50%, 20%, 30%. А.А. Остроушко, Р.І. Баженов [4] пропонують виділяти чотири групи А – 70%, В – 20%, С – 7%, D – 3%, що є виправданим в умовах великої кількості асортиментних позицій.

З метою визначення відсоткового співвідношення груп А, В, і С за критерієм частоти продажу для підприємств ресторанного господарства нами було проведено обстеження 35 ресторанів м. Львова [5]. ABC-класифікацію було здійснено методом дотичних з використанням аналітичного способу. Умова використання цього методу – опуклість кривих кумулятивного розподілу, для досліджуваних підприємств виконується. Вибіркові результати проведених розрахунків відображено в табл.1.

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення груп А, В і С за критерієм частоти продажу на прикладі ресторанів м. Львова за 2016-2018 pp. [5]

Ресторан	група А	група В	група С
«Тлустий гусак»	55	35	10
«Soprano»	58	35	7
«Еней»	53	37	10
«Галушко»	48	36	16
«Старий маяк»	57	30	13

«Динамо блюз»	50	32	18
«Еліта»	47	38	15
«Червона рута»	57	31	12
«Старий рояль»	54	31	15
«Шекспір»	57	33	10
«Валентино»	53	30	17
«Стожари»	50	32	18
«Під золотою розою»	56	27	17
«Нота Бене»	52	28	20
«Оазис»	58	20	22
«Babylon»	54	32	15
«Атляс»	51	33	16
«Buon Gusto»	50	31	19
«Медова печера»	54	29	17
«Дім легенд»	51	33	16

За даними обстеження середнє відсоткове значення групи А – 53%, групи В – 32%, групи С – 15%. Коефіцієнт варіації для груп А, В і С складає 0,061, 0,123, 0,245, у відсотках 6,1 %, 12,3% та 24,5 %, відповідно. Це означає, що усі сукупності однорідні.

Отже, для підприємств ресторанного господарства при використанні емпіричного методу можна використовувати такий поділ: група А – 53%, група В – 32%, група С – 15%. Це пов'язано з невеликим (наприклад, порівняно з торгівлею) асортиментом страв, що реалізується. Аналіз за розподілом з більшим відсотком для групи А приводить до того, що групи В і С мають невеликий обсяг і практично всі позиції залишаються в групі А.

Практична реалізація запропонованих підходів до проведення АВС-аналізу дозволить формувати належну інформаційно-аналітичну базу для формування цільових управлінських дій, спрямованих на підвищення прибутку підприємств ресторанного господарства. Подальші дослідження у даному напрямі будуть спрямовані на вивчення особливостей використання АВС-аналізу в інших секторах сфери послуг.

Список літератури

1. Гаджинский А.М. Логистика : учебник / А.М. Гаджинский. – 21-е изд. – М. : «Дашков и К», 2013. – 420 с.
2. Бузукова Е.А. Анализ ассортимента и стабильности продаж с использованием АВС-анализа и XYZ-анализа // Управление продажами. – 2006. – № 3. – С. 166-185.
3. Фольмут Х.Й. Инструменты контроллинга / Х.Й. Фольмут. - М.: Финансы и статистика, 1999. - 256 с.
4. Остроушко А.А. Анализ ассортимента электротоваров с использованием АВС-анализа [Електронний ресурс] / А.А. Остроушко, Р.И. Баженов // Экономика и менеджмент инновационных технологий. – 2014. – № 10. – Режим доступа: <http://www.consultant.ru> URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2014/10/6033/>

5. Kalaitan T.V., Cherkasova S.V., Druhov O.O., Yaroshevych N.B. Features and scope of application of the ABC analysis in the controlling system of restaurant industry // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2019. - T.4. - Vol.31. – P.196-207 DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190856>

КОРМОВИРОБНИЦТВО – ОСНОВА РОЗВИТКУ РИНКУ КОРМІВ

Воронецька Ірина Станіславівна, к.е.н., доцент

Кравчук Ольга Олегівна, к.е.н.

Петриченко Ірина Іванівна, к.е.н

Інститут кормів та сільського господарства
Поділля НААН України

Основою продовольчої безпеки України є високоефективне, збалансоване сільське господарство, яке здатне забезпечити виробництво продуктів харчування в обсягах достатніх для потреб населення країни та сформувати необхідний потужний експортний потенціал [3, с.55].

Кормовиробництво за своїм цільовим призначенням відноситься саме до тих сільськогосподарських секторів, що опосередковано впливають на рівень продовольчої безпеки, формуючи засоби виробництва, у переважній мірі визначаючи ефективність галузі тваринництва та якість кінцевої продукції (рис. 1).

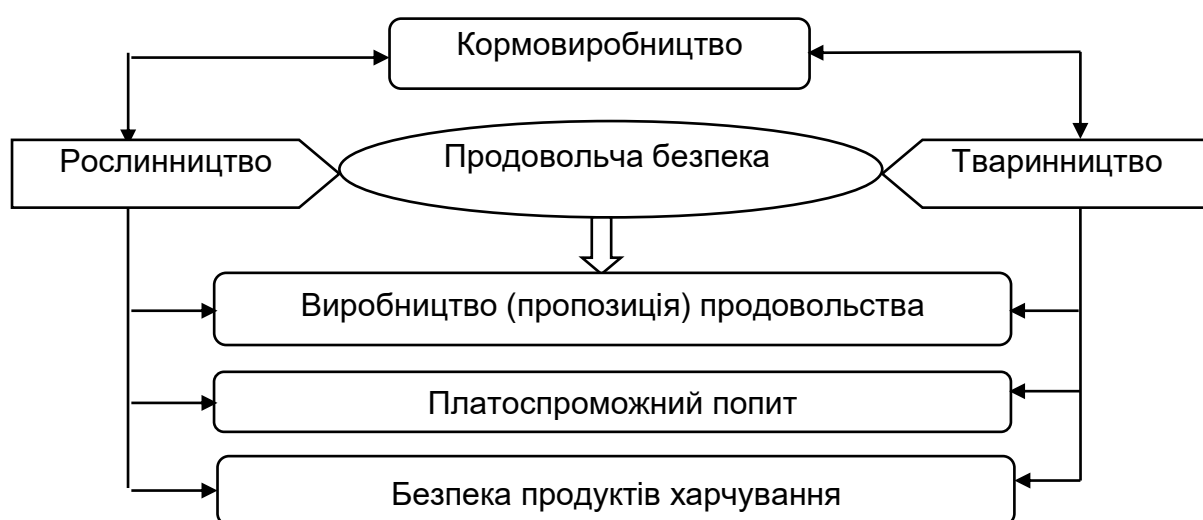

Рис. 1. Місце кормовиробництва у забезпеченні продовольчої безпеки

Джерело: розроблено авторами

Сучасне кормовиробництво України характеризується скороченням площ під кормовими культурами, погіршенням якості кормів, зменшенням обсягів виробництва високоякісних і безпечних кормів, зростанням собівартості їх виробництва. Фундаментальною основою розвитку сталого тваринництва є забезпечення повноцінної годівлі, якісне утримання тварин та високий рівень селекційно-плеємної роботи. Дефіцит кормів, кормового білка, низька продуктивність тварин спонукають до пошуку альтернативних, економічно

вигідних варіантів організації кормовиробництва на засадах ринкової економіки — формування ринку кормів [1, с. 3]. Нині, на світовому ринку, корми стали товаром, тому змінилися підходи та пріоритети щодо шляхів розвитку кормової бази, джерел надходження кормів, системи ведення їх виробництва, збереження й ефективного їх використання в годівлі сільськогосподарських тварин і птиці.

Кормовиробництво - основна ланка кормової бази і, в сучасних умовах його необхідно формувати як спеціалізовану товарну галузь (рис.2).

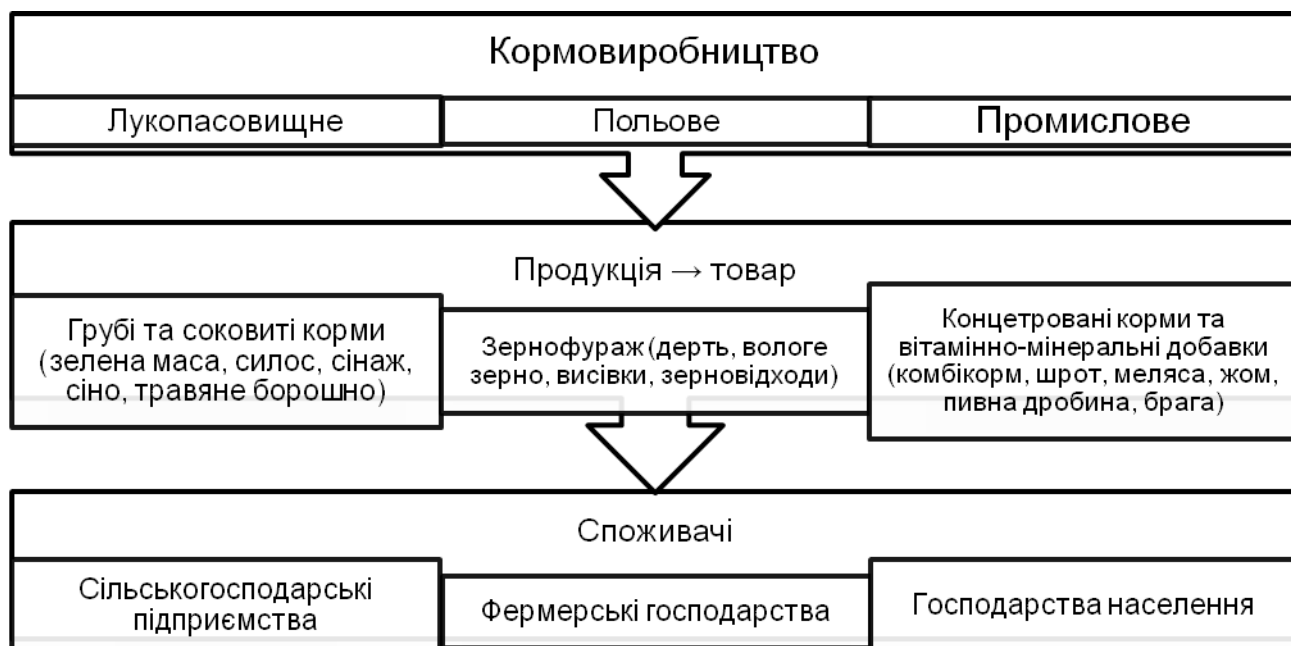

Рис. 2. Схема формування ринку кормів

Джерело: розроблено авторами

Внутрігосподарське виробництво кормів повинно бути відокремлене в товарне, і тільки на цій основі воно зможе стати самостійною галуззю і включитися в ринок кормів в якості постачальника різноманітних компонентів кормових ресурсів.

Нині в Україні існує ряд перепон на шляху до ринку кормів: відсутність стійкого попиту на продукцію польового кормовиробництва, низький рівень розвитку лукпасовищного господарства, зменшенням поголів'я сільськогосподарських тварин, відсутність внутрішньої конкуренції між виробниками кормів, дезінтеграція в галузях тваринництва й кормовиробництва, що породжує дисбаланс між потребою в кормах і їх пропозицією [4, с. 17].

Стратегія ринкових перетворень та розвитку всіх форм кормовиробництва має базуватися на поступовому та планомірному нарощуванні обсягів виробництва різних видів вискоєфективних кормів для сільськогосподарських тварин, збільшення їх частки на ринку, оптимізації каналів руху та збуту, підвищення рівня конкурентоздатності суб'єктів кормовиробництва. Стратегічні цілі та напрями розвитку ринку кормів України мають формуватися

на основі визначення національних конкурентних переваг з урахуванням стимулюючих та стримуючих факторів, науково обґрунтованого геоекономічного позиціонування агропромислового комплексу України у глобалізованій світовій економіці [5, с. 86].

В умовах функціонування ринку кормів стратегія трансформації галузі кормовиробництва повинна включати наступні елементи: прогнозування, наукове передбачення результатів подальшого розвитку системи підприємств кормовиробництва, що спирається на знання існуючих зовнішніх і внутрішніх факторів; головної лінії поведінки (місії) на той чи інший етап розвитку; перспективного планування інвестиційних програм розвитку підприємства; системи контролю, що дозволяє оптимізувати хід виконання тактичних завдань.

Стратегічні цілі та напрями розвитку ринку кормів в Україні мають формуватися на основі визначення національних конкурентних переваг з урахуванням стимулюючих та стримуючих факторів, науково обґрунтованого геоекономічного позиціонування аграрного сектору України у глобалізованій світовій економіці.

Високорозвинена соціально орієнтована ринкова економіка інтенсивного типу вимагає здійснення радикальних змін в стратегії розвитку кормовиробництва. В першу чергу це створення інтегрованих структур, в основі яких лежить об'єднання технологічних стадій вирощування, заготівлі, збереження, переробки, збуту та реалізації продукції з врахуванням всіх вимог якості та безпечності кормових ресурсів і кормів. Доцільність розвитку інтеграційних зв'язків в кормовиробництві зумовлена рядом чинників, основними з яких є досягнення високої стабільності та ритмічності в забезпеченні переробних підприємств кормовою сировиною, розвиток спеціалізації та концентрації виробництва, що забезпечує економію праці, зниження витрат виробництва, ефективне використання виробничих потужностей як у промисловості, так і у сільському господарстві.

Підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин та маржинальності продукції тваринництва потребує збалансованості раціонів і здешевлення вартості кормів в структурі витрат за рахунок використання високобілкових кормів. Для України досить важливим є стимулювання розвитку ринку високобілкових та об'ємистих кормів на промисловій основі та підтримки розвитку органічного виробництва кормів та продукції тваринництва.

Розвиток конкурентоспроможного ринку кормів в Україні та вирішення екологічних і соціальних проблем інтенсивного тваринництва потребує удосконалення законодавства до вимог Директив ЄС по виробництву, переробці та ефективному використанню кормових ресурсів.

В результаті проведених досліджень встановлено, що розвиток ринку кормів в Україні, включає наступні напрями: формування ринку землі, що обслуговується Державним земельним банком; відродження традиційних галузей тваринництва; стимулювання розвитку виробництва кормів пільговим іпотечним кредитуванням через заставні ціни; оптимізації розмірів концентрації кормовиробництва й елементів організаційно-господарського

устрою галузі; розвиток лукопасовищного господарства; організація інтеграційних агроформувань для забезпечення галузі тваринництва високоякісними та безпечними кормами та кормовою сировиною на промисловій основі.

Список літератури

1. Воронецька І. С., Кравчук О.О., Корнійчук Г.В. Науково-практичні засади функціонування ринку кормів // Агросвіт. – 2016. № 20. С. 3–11.
2. Спринчук Н.А. Алгоритм визначення оптимальних об'ємів товарного кормовиробництва для фермерського господарства // Агросвіт. – 2020. № 4. С. 76–82. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.4.76
3. Петриченко В.Ф., Корнійчук О.В., Задорожна І.С. Становлення та розвиток кормовиробництва в Україні // Вісник аграрної науки. – 2018. – № 96 (11). – С. 54-62. DOI: 10.31073/agrovisnyk201811-08
4. Рибаченко О.М. Сталий розвиток кормовиробництва в Україні // Агросвіт. – 2015. – № 6. – С. 16-19.
5. Петриченко І.І. Стратегічні альтернативи розвитку ринку кормів України // Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. – 2014. – № 26. – сс.77-87.

STRUCTURAL MODERNIZATION OF MULTILEVEL SYSTEMS AS A WORLDWIDE DEVELOPMENT PROBLEM

Bogdan Dergaliuk

Candidate of economic sciences, Associate professor
National technical university of Ukraine
"Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

The socio-political processes we see today are characterized by the continuous formation and further expansion of integration ties at all levels of the economic system, aimed at accelerating the development of its subjects. However, in spite of all the benefits of globalization, it is worth paying attention to the strong imbalance of the world economy structure, which threatens the stability of its functioning.

That is, gradually the influence of external factors becomes dominant. In doing so, the state loses any tools to ensure that the national economic system is encapsulated from external influences. This, in turn, is facilitated by regional development policies aimed at their structural modernization.

The current state of the global system is characterized by widespread manifestations of antagonistic economic influences, where, on the one hand, access to technology and the dominant system of economic relations create opportunities for dynamic development, and, on the other, destructive tendencies in the sphere of interstate diplomatic interactions together with a global imbalance economies form a number of systemic threats.

Continuous processes of informatization and technologicalisation in the most progressive economies of the world have led to the emergence of a qualitatively new digitized format of both domestic and transnational interactions, which is accompanied by the complication of existing forms and exacerbation of the humanitarian problems of the global level, the discussion of which to resolve and resolve the issues [1; 2].

In such circumstances, the issues of ensuring national stability, gradual distance and narrowing of the influence of exogenous factors on the flow of internal system processes that rely on structural modernization of the development of the regions of the country become urgent. It should be noted that the problem of ensuring the balance of structural proportions is not limited to the stimulation of positive structural transformations, but also covers the issues of deep theoretical analysis of existing trends in order to identify the prerequisites for global paradigm shifts in the most economic system, which would allow effective forecasting and minimization threatening trends on the cast.

The modern paradigm of the countries` development in accordance with the requirements of the new regionalism puts regional development at the forefront [3, p. 27]. The regional development of the country determines the proportionality and balance of the economic development of the country as a whole. At the same time, regional differentiation has been increasing recently, including in Ukraine.

The dialectics of the current state Ukrainian economy is marked by the formation of civilizational-scale threats described earlier, which are prerequisites for deepening existing structural problems, while creating potential opportunities and promising directions of their solution. Moreover, the European integration course chosen by Ukraine requires qualitatively new approaches in the formation of key principles and directions of structural modernization of Ukrainian regions.

Structural modernization of systems of various levels is a worldwide problem of economic systems development. Scientists determine the relevance and ways of finding structural changes in the economy at different levels.

References:

1. Krush, P.V. ta in. (2014), *Determinanty rozvytku natsional'noho hospodarstva* [Determinants of the development of the national economy], NTUU “KPI”, Kyiv, Ukraine.
2. Tul'chyns'ka, S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], NTUU «KPI», Kyiv, Ukraine.
3. Tul'chyns'kyj, R.V. (2018), *Determinanty stanovlennia novoho rehionalizmu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Determinants of the emergence of a new regionalism: theory, methodology, practice], Vyd-vo «PP Vyshemyrs'kyj V.S.», Kherson, Ukraine.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

Старушенко Галина Аркадіївна, к.т.н., доцент
Дніпропетровський регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Базилевський Сергій Володимирович
магістр державного управління
Дніпропетровський регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Ефективне функціонування і сталий розвиток територій в ринковій економіці базується на динамічній рівновазі та безпеці всіх сфер і рівнів життєдіяльності. Під сталим розвитком розуміється така модель розвитку суспільства, яка передбачає безперервно підтримуваний розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Термін «стійкий розвиток» та його визначення вперше було запропоновано в доповіді «Наше спільне майбутнє», представленої в 1987 р. Міжнародною комісією ООН з навколишнього середовища і розвитку під керівництвом Гру Харлем Брунтланд.

Поняття стійкого розвитку було канонізовано в «Декларації Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку» [1], прийнятій на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро в червні 1992 р. за участю глав більшості держав. У рішеннях Конференції було визначено програму дій світової спільноти щодо основних принципів досягнення нашої цивілізацією сталого розвитку у зв'язку з тим, що значна частина природних ресурсів Землі вичерпана, самій планеті загрожує перенаселеність і загострення екологічної ситуації, соціальний і економічний розвиток в різних регіонах відрізняється значним диспаритетом.

Сталий розвиток території вимагає відповідного ресурсного забезпечення, що дозволяє не тільки підтримувати на певному рівні соціальну, екологічну та економічну сфери, але і компенсувати вже наявно завдану шкоду навколишньому середовищу, а також надає можливість самовідтворення достатніх за обсягом і якістю ресурсів. В умовах обмеженості ресурсів і все більш зростаючих потреб – це неймовірно складне завдання, для вирішення якого на місцевому рівні потрібно формування системи ресурсного забезпечення сталого розвитку територій та її адекватне управління [3, с. 3].

В цьому зв'язку в сукупному арсеналі управлінських прийомів роль математичної складової важко переоцінити. Перш за все, математичні методи можна розглядати як досить ефективний засіб структурованого, більш компактного і всеосяжного представлення наявної інформації. При прийнятті

рішень у великих завданнях з їх, як правило, величезними обсягами інформації це відіграє важливу роль. Крім того, існує цілий ряд типових управлінських ситуацій, що допускають деяку формалізацію, в яких саме математичні підходи й міркування обґрунтовано стають вирішальними.

Але слід взяти до уваги, що і в наші дні управління не перестало бути мистецтвом і некритичне використання для вирішення управлінських завдань різних методик – у тому числі, і математичних – з інших галузей знань здатне призвести до неправильних висновків. Щоб розібратися в складному явищі, його потрібно розглядати з різних боків, під різними кутами зору, порівнювати результати, обговорювати їх, зіставляти, тобто його слід ретельно проаналізувати на доматематичному, гуманітарному рівні. Нерідко виявляється плідною своєрідна суперечка моделей, коли одне й те саме явище описується не однією, а декількома моделями.

Саме тому при побудові математичної моделі управління сталим розвитком територій доцільно, на нашу думку, представити процес вирішення проблеми прийняття рішення у вигляді послідовних етапів, логічно пов'язаних один з одним. У структурованому вигляді процес побудови математичної моделі управління сталим розвитком територій представлено на діаграмі (рис. 1).

Перший етап – формулювання проблеми – досить визначальна і нетривіальна фаза навіть у тому випадку, коли проблема здається цілком прозорою. Саме визначення реальної проблеми, а не опис її симптомів вимагає глибоких знань суті питання, його розуміння, інтуїції та часу.

Другий етап – вибір моделі. Якщо проблема сформульована коректно, з'являється можливість вибору готової моделі з банку моделей, що описують стандартні ситуації. Якщо готової моделі немає, виникає необхідність створення такої моделі, спроможної достатньо точно відобразити істотні сторони досліджуваної проблеми.

Існує багато різноманітних математичних моделей, які достатньо добре описують різні ситуації, що вимагають прийняття тих чи інших управлінських рішень: детерміновані, стохастичні, ігрові. При виборі або створенні моделі важливо зуміти знайти вірний баланс між точністю моделі та її простотою. Вміння вибору успішно діючих моделей приходить з досвідом і практикою, в співвіднесенні конкретних ситуацій з математичним описом найбільш істотних сторін даного явища. Звичайно, жодна математична модель не може охопити всіх особливостей досліджуваної проблеми. Тому хоча вибір або створення моделі, що дає математичний опис мети, процесу і результатів вирішення проблеми, є невід'ємною частиною математичного моделювання, – це все ж таки більше мистецтво, ніж наука.

Третій етап – знаходження рішення завдання. Для пошуку рішення завдання необхідні конкретні дані, збір й підготовка яких вимагають, як правило, значних сукупних зусиль. При цьому варто підкреслити, що навіть у випадку, якщо необхідні дані вже є, їх часто доводиться перетворювати до виду, відповідному обраній моделі.

Четвертий етап – тестування рішення. Отримане рішення обов'язково повинно бути перевірене на прийнятність за допомогою відповідних тестів.

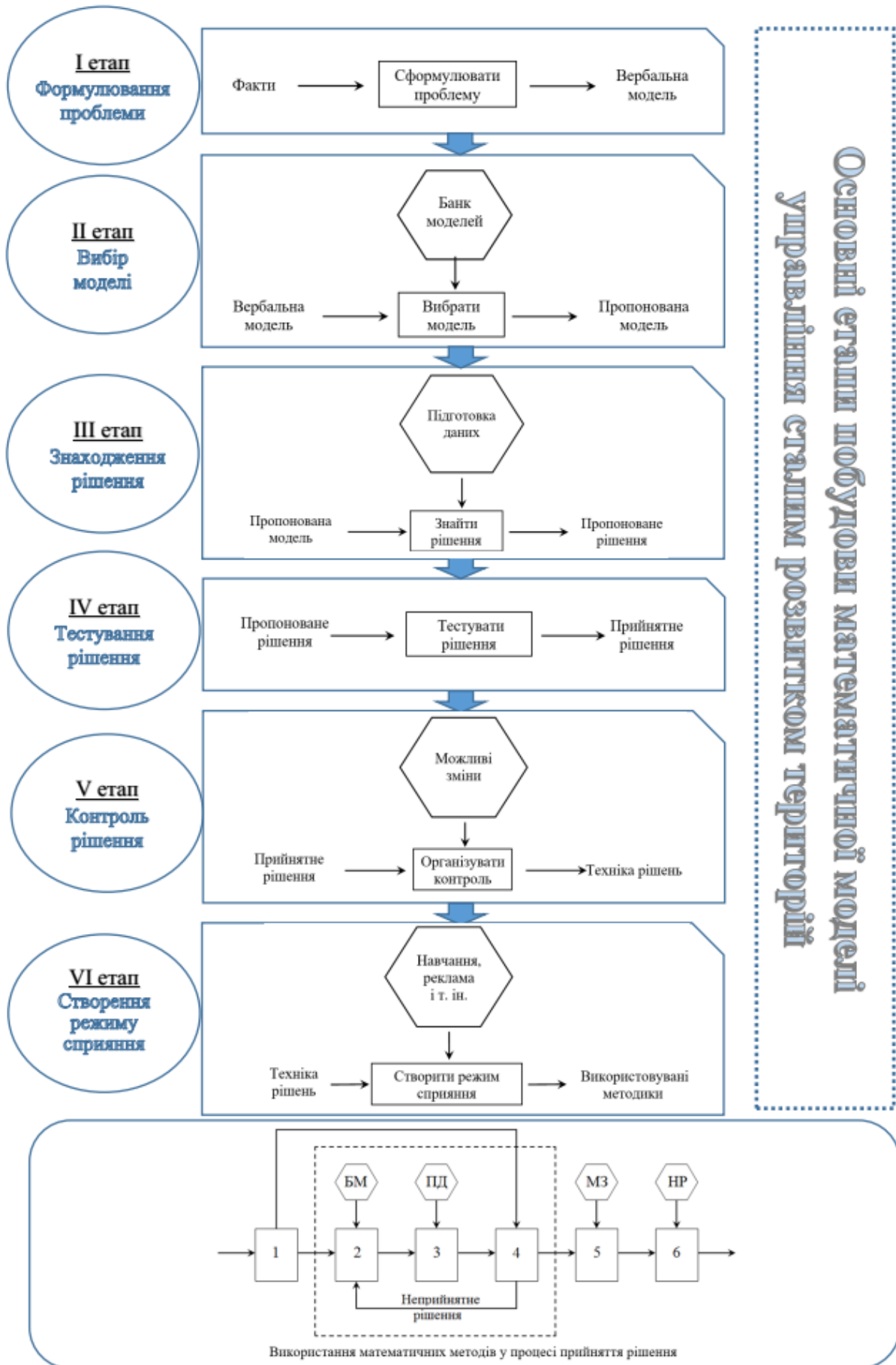

Рис. 1. Математична модель процесів управління сталим розвитком територій

Незадовільність рішення зазвичай означає, що модель неточно відображає справжню природу досліджуваної проблеми. У цьому випадку модель повинна бути або якимось вдосконалена, або замінена на іншу, більш адекватну аналізованому явищу або процесу.

П'ятий етап – контроль рішення. Якщо знайдене рішення виявилось прийнятним, виникає необхідність створення механізму контролю за правильним використанням моделі. Основне завдання такого контролю полягає в забезпеченні дотримання обмежень, передбачуваних моделлю, якості вхідних даних і одержуваного рішення.

Шостий етап – створення режиму сприяння. Цей крок часто виявляється найважчим: впровадження новацій нерідко нашкоджується на незацікавленість і навіть на опір. Тому навчання персоналу, реклама, якість підготовленої документації та врахування різноманітності поведінкових мотивів людей відіграють на цьому етапі вирішальну роль.

На схемі (рис. 1) в блоці «Використання математичних методів у процесі прийняття рішення» пунктирною лінією позначена та частина процесу прийняття рішення, де значну роль відіграють міркування математичного характеру.

Апарат, використовуваний при виробленні та прийнятті нестандартних рішень, повинен бути настільки простий і наочний, наскільки це можливо. І, наскільки це можливо, він повинен бути узгоджений з точністю й обсягом доступної інформації та з питаннями, відповіді на які необхідно отримати.

Сфери, де математичні методи працюють досить ефективно, не збігаються з ареалом управлінських завдань. Останні погано формалізуються і часто є традиційно консервативними. Методи математики здатні вирішувати тільки ті завдання, які викладені її мовою. А це передбачає неодмінні спрощення в складній ситуації. За поділом визначальних чинників завдання на істотні і другорядні часто стоять управлінський досвід та інтуїція. Втім, навіть вельми груба на вигляд ідеалізація може дозволити глибше вникнути в суть проблеми і краще її зрозуміти.

Таким чином, для успішної **побудови математичних моделей управління сталим розвитком територій** необхідно дотримуватись таких обов'язкових засад:

- детальне вивчення самого об'єкта дослідження й особливостей його функціонування;
- одержання необхідної та достовірної інформації про стан об'єкта, його зовнішні та внутрішні зв'язки;
- інтеграція інформації з метою подальшого комплексного її використання;
- визначення залежностей між параметрами стану та управління;
- визначення мети оптимізації функціонування об'єкта через параметри, які його характеризують;
- побудова об'єктивно обґрунтованих економіко-математичних моделей (або систем цих моделей) оптимізації діяльності об'єкта;

- володіння необхідними методами пошуку оптимальних розв'язків за допомогою побудованих моделей;
- оцінка впливу на одержані розв'язки відхилення змодельованого процесу від реально наявного;
- забезпечення можливості реалізації прийнятих рішень для реалізації поставленої мети;
- проведення своєчасного і періодичного аналізу функціонування об'єкта або процесу з метою його вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку. Підписання від 14 черв. 1992 р. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455.
2. Вовк В. М. Математичні методи дослідження операцій в економіко-виробничих системах / В. М. Вовк. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 584 с.
3. Шапар А. Г. Про концепцію переходу України до сталого розвитку / А. Г. Шапар // Екологія і природокористування. – 2006. – Вип. 9. – С. 37 – 61.

РОЛЬ ЕТИКИ У ПРОФЕСІЇ БУХГАЛЕРА

Сопко В.В.

професор, д.е.н

Київський національний торговельно-економічний університет

Ромашко О.М.

к.е.н., доцент,

Київський національний торговельно-економічний університет,,

На сьогодні розвиток економіки характеризується невизначеністю та мінливістю господарського середовища. Суб'єкти господарювання стають все більш відповідальними перед суспільством за свою діяльність. Інформація, що відображає результати діяльності повинна відповідати якісним характеристикам, які передбачені міжнародним та національним стандартам фінансової звітності. Основними джерелами такої інформації є фінансова звітність підприємства, яка також включає елементи невизначеності та може містити недостовірну облікову інформацію, сформовану професійними бухгалтерами. Недостовірна інформація може бути сформована під впливом професійних ризиків бухгалтера, які пов'язані з безпосередньою роботою бухгалтерського персоналу[1;4].

Професійна діяльність бухгалтера здійснюється в межах норм професійної етики, необхідність дотримання якої передбачені наступними обставинами і документами:

- у зв'язку зі змінами, внесеними в Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» значно підвищилась відповідальність бухгалтерів перед суспільством за інформацію, яка розкривається у звітності підприємства, яка надається зовнішнім користувачам для прийняття рішень[2];

- у новому Законі «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який почав діяти з 1 жовтня 2018 року, професійній етиці аудиторів присвячено 8-12 статті[3];

- з 7 листопада по 13 листопада 2018 р. проходив ХУІІІ Всесвітній Конгрес бухгалтерів на якому розглядалися найактуальніші теми та проблеми сучасного динамічного розвитку бізнесу такі як важливі питання фінансових та бізнес стратегій, нинішні та майбутні тенденції у сфері управління та маркетингу, інформаційні технології, проблеми торгівлі й регулювання, фінансування, бухгалтерський облік, управління та стандарти, дотримання кодексу етики;

- Федерацією професійних бухгалтерів і аудиторів України розроблені спеціальні курси, що розглядають питання дотримання бухгалтерами і аудиторами норм професійної етики;

- з 1 січня 2019 року на ведення обліку за складання звітності за Міжнародними стандартами фінансової звітності перейшли всі підприємства, які включені до групи великих[2];

- у п.18 Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, поставлено завдання розробки і запровадження єдиної національної програми професійної сертифікації бухгалтерів для підтвердження ними знань міжнародних стандартів і забезпечення визнання зазначеної програми на національному і міжнародному рівні, яка забезпечить відповідність професійного розвитку і дотримання етики вимогам сьогодення[6].

Міжнародна федерація бухгалтерів запровадила міжнародний Кодекс етики професійних бухгалтерів як основу для етичних вимог до професійних бухгалтерів у кожній країні, який повною мірою стосується і аудиторів[5].

Міжнародний Кодекс етики установлює норми поведінки професійних бухгалтерів і викладає фундаментальні принципи, що їх мають дотримуватися професійні бухгалтери, щоб досягти загальних цілей[5].

Професійні бухгалтери в усьому світі працюють у середовищі, в якому існують різні культурні традиції і нормативні вимоги. Однак слід завжди дотримуватись основної мети Кодексу[5].

Список використаних джерел

1. Бралатан В.П., Гуцаленко Л.В., Здирко .Г. Професійна етика: Навч.посіб./В.П.Бралатан та ін.. – К.:Центр учбової літератури. 2017. – 252с.

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80>
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

3. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2258-19>.

4. Лугова О.І., Єременко А. В., Кириченко І.О., Косовська Ю.С. Професійна етика в роботі бухгалтера. *Modern Economics*. 2019. № 13 (2019). С. 154-160. URL: [https:// modecon.mnau.edu.ua/](https://modecon.mnau.edu.ua/).

5. Міжнародний Кодекс етики професійних бухгалтерів. URL: <http://195.78.68.18/minfin/document/81073/D6.pdf>

6. Постановова КМУ «Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні» від 24 жовтня 2007 р. № 911-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80>

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Коркуна Орислава Іванівна, к.е.н.,
доцент кафедри готельного ресторанного бізнесу
Львівський державний університет фізичної культури
імені І. Боберського

Цільник Олег Ярославович
директор ПП «Укрзахідпостач»

Бордун Олеся Володимирівна
Магістр спеціальності «Право» Одеської юридичної академії,
Студентка V – курсу факультету туризму
Львівський державний університет фізичної культури
імені І. Боберського

Сьогодні робота з інвестиційними фондами, приватними інвесторами стала дуже актуальна для України, оскільки саме за рахунок залучення інвестиційних вливань можна розвивати український бізнес.

Туризм здійснює суттєвий вплив на економіку і розвиток регіону, сприяє надходженню валюти в країну, створенню нових робочих місць, покращенню інфраструктури. Для отримання максимальної користі від туризму кожна держава, а Україна зокрема, розробляє туристичну політику, яка є одним з напрямків соціально-економічної політики держави. Туристична політика держави, як відомо, базується на стратегії і тактиці.

Головна ціль туристичної стратегії держави – це створення високоефективного конкурентоспроможного туристичного комплексу, що забезпечує широкі можливості для обслуговування українських і іноземних громадян, а також значний внесок в розвиток економіки країни. Туристична індустрія має унікальну структуру. Вона характеризується наявністю цілого ряду окремих елементів, включаючи різні галузі обслуговування:

- невеликі ресторани;
- мотелі і готелі;
- будинки відпочинку;
- пральні;
- магазини, що продають вироби місцевих ремісників і предметами мистецтва тощо.

Таким чином, інвестиції уряду в інфраструктуру, а іноді і в дорогу матеріально-технічну базу туризму стимулює інвестування численних підприємств малого бізнесу. Туристична індустрія є досить капіталомісткою галуззю через високу вартість нерухомості і обладнання. Так, капітал в

індустрію гостинності залучається на довгий період часу і повертається досить повільно, а сама структура інвестицій в цьому секторі подібна на інвестиції в промисловість, що вимагає великих затрат [1].

Розглядаючи детальніше вплив, інвестицій на готельно-ресторанний бізнес, варто зазначити, що інвестиції це вкладення капіталу з метою забезпечення доходу та зростання його вартості у майбутньому періоді.

За об'єктами інвестування виділяють інвестиції у технічний та кадровий потенціал суб'єктів господарювання, їх сировинні та товарні ресурси, інноваційні розробки, а також фінансові інструменти.

Інвестування в туристичну сферу має чимало переваг як для економіки країни, так і для самого інвестора [2]:

- джерело валютних надходжень до національної економіки;
- поповнення дохідної частини бюджету за рахунок розширення податкової бази;
- збільшення споживчого попиту;
- створення нових робочих місць;
- розширення виробництва товарів та послуг, що збільшуються у результаті платоспроможного попиту туристів;
- зростають доходи населення, що працюють у туристичній сфері;
- швидкий термін окупності витрат.

Окрім того, розвиток туризму має й недоліки, що проявляються в тому, що він [2]:

- впливає на ріст цін на місцеві товари та послуги, на земельні й інші види природних ресурсів і нерухомість;
- сприяє відтоку грошей за кордон через туристичний імпорт;
- викликає екологічні та соціальні проблеми;
- може нанести збитки розвитку інших галузей і т. д.

Інвестицій у технічний потенціал підприємства готельно-ресторанного господарства становлять вкладення капіталу у придбання, модернізацію, ремонт машини та обладнання, приладів, інвентарю, будівництво, придбання та реконструкцію об'єктів нерухомості. Інвестиції у кадровий потенціал пов'язані з навчанням працівників підприємства, вкладеннями у підвищення їх кваліфікації. Інвестиції у сировинні та товарні ресурси становлять вкладення у приріст даних ресурсів підприємства готельно-ресторанного господарства. Інноваційні інвестиції пов'язані з реалізацією інновацій у сфері готельно-ресторанного господарства, зокрема появою нових форматів або концепцій розвитку, технологій виробництва продукції та способів її просування на ринку, а також нових підходів до управління діяльністю підприємств (закладів). Інвестиції стають основою вкладення капіталу у технічний та кадровий потенціал, сировинні та товарні ресурси, інноваційні розробки, а також інші об'єкти, пов'язані зі здійсненням операційної діяльності підприємства, забезпеченням техніки безпеки та покращенням умов праці персоналу готельно-ресторанного господарства. За формою фінансування виділяють інвестиції, що здійснюються за умов самофінансування, залучення позикових коштів, а також за змішаного фінансування.

Реалізація інвестиційних проектів за умов самофінансування передбачає використання в інвестиційній діяльності власних коштів.

Планування інвестиційної діяльності – це процес розроблення системи планових заходів із забезпечення підприємства необхідними інвестиційними ресурсами з метою підвищення ефективності його інвестиційної діяльності у майбутньому. Головною ціллю інвестиційного планування є інтеграція всіх учасників для виконання комплексу робіт, які забезпечують реалізацію визначених завдань [2].

Джерелами фінансування інвестиційної діяльності підприємства готельно-ресторанного господарства також є позикові кошти, які представлені переважно довгостроковими банківськими кредитами та облігаційними позиками. Окрім поданих форм залучення позикових коштів, що є традиційними, процес кредитування може бути організований у спосіб, що не пов'язаний з отриманням підприємством-позичальником грошових коштів, а саме через механізм лізингу, за яким підприємство лізингоодержувач отримує у платне використання на визначений період окремий вид майна (основні засоби) з правом можливого подальшого викупу.

Змішане фінансування інвестиційної діяльності у сфері готельно-ресторанного бізнесу передбачає реалізацію інвестиційних проектів за використання як власних так і позикових коштів.

У сучасних умовах доцільно виділити рису, яка притаманна всім категоріям інвестицій – це їх тлумачення, як вклад в розвиток основного капіталу. Інвестиції являють собою економічну категорію розширеного відтворення, що грає важливу роль у здійсненні структурних змін в економіці і формуванні необхідних пропорцій на макрорівні, адекватних ринковим формам господарювання. У зв'язку з цим інвестування в сферу туризму та готельно-ресторанного бізнесу для України можна вважати першою і найнеобхіднішою умовою виходу з фінансової кризи.

Список літератури

1. Климчук А.Т. Проблеми та перспективи інвестиційної діяльності в туристичній галузі України. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/klymchuk.htm
2. Мордань Є.Ю., Білець А.С., Сердюк К.В. Інвестиції в туристичну сферу України: сучасний стан, проблеми та перспективи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 19. С. 410-414.
3. Герман І.В. Актуальні питання інвестиційної політики підприємств туристичної сфери. Молодий вчений. 2017. №12(52). С. 585-591.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЧИННИКИ ЇЇ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ

Когут М. В.

к.е.н., в.о. доцента кафедри
міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівського національного аграрного університету

Основним викликом для українських підприємств є функціонування в глобальній економіці, яка постійно стикається з глобалізаційними процесами. Позиція підприємства залежить від його конкурентоспроможності - тобто здатності функціонувати в даній галузі в умовах ринкової економіки, здатності подолати невдачі та скористатися новими можливостями. Конкурентні переваги підприємств, створені правильними та належними управлінськими рішеннями, мають принципове значення в ринковому позиціонуванні підприємств в умовах глобалізації. Одним з найважливіших джерел конкурентної переваги є динамічна мінливість середовища, в якій працюють сучасні підприємства. Управління змінами та адаптація до існуючих умов створює можливість постійного використання нових можливостей. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом дозволила приєднатися та активно брати участь у міжнародному економічному обміні та надавати підприємствам можливість конкурувати на величезному європейському ринку.

За останні два десятиліття трансформаційні перетворення посилювалися глобалізаційними процесами, що вплинуло на приватизаційні перетворення, модернізацію та реструктуризацію підприємств. Результатом цих явищ стали ринково орієнтована поведінка підприємств та високе позиціонування нашої економіки на міжнародній арені. У попередньому 2019 році українська економіка зафіксувала економічне зростання у розмірі 3,2% [1], що також свідчить про високу позицію підприємств, що її формують. Визначаючи процес глобалізації, ми маємо на увазі збільшення взаємозалежності та інтеграції держав, суспільств, економік і культур, що призводить до створення «одного світу» як глобального суспільства [2].

Якщо говорити про основні причини, чому українські підприємства повинні та стають більш глобальними у контексті загального курсу розвитку, то можемо виділити наступні:

- необхідність конкурувати більш ефективно, що передбачає важливість дослідження середовища та визначення стратегії діяльності, щоб не відстати від своїх головних конкурентів;
- використання ключової компетенції компанії, тобто виокремлення конкурентної переваги підприємства, яка матиме ключову важливість для успішної роботи компанії;
- пошук та освоєння нових ринків збуту. Якщо підприємство досягнуло сформованої частки внутрішнього ринку, то виникає необхідність виходу на нові, зовнішні ринки, оскільки генерування високих доходів та забезпечення росту

прибутку стає все більш складним завданням. Освоєння нових ринків дозволяє компанії диверсифікувати шляхи надходження доходів.

Список літератури:

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Kanter R. M., Pittinsky N. L. Globalization: New Word for Social Iniquity // BerkeleyJournal of Sociology. 1995 – 1996. Vol. 40. P. 2.

COMPLEX EVALUATION OF ENTERPRISE INVESTMENT ATTRACTION

Kateryna Tkachenko

Ph.D. assistant Professor of Finance

Banking and Insurance

Bila Tserkva National Agrarian University

Investment plays a key role in the development of both businesses and the economy as a whole. Promotes rapid implementation of NTP results, business scaling and dissemination of best management practices. Ukraine has seen a positive increase in capital investments in UAH equivalent over the last 10 years. According to the State Statistics Committee [1] in 2018, USD 2 360 million is invested in the economy of Ukraine by foreign investors from 79 countries of the world. US direct investment (equity). Capital utilization volumes of Ukrainian enterprises in 2018 amount to UAH 526.34 billion, which is 27.51% more than the capital investment volume in 2017.

The most attractive investment sectors of economic activity, which achieved the highest volume of investments in 2018, were [1]: industry - 34.1%, agriculture, forestry and fisheries - 12.5%, construction - 9.9%, wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles - 9.0%, transport, warehousing, postal and courier activities - 8.5%, public administration and defense; compulsory social security - 7.8%, information and telecommunications - 5.4%.

Investment attractiveness of an enterprise is a set of quantitative and qualitative characteristics of an enterprise, reflecting its value and prospects of development, and in combination with the interests and goals of the investor contribute to the inflow of investments into the enterprise. The choice of characteristics that affect the investment attractiveness, their measurement and analysis make it possible to assess the level of investment attractiveness of the enterprise.

Investigation of existing methods of complex evaluation of investment attractiveness [4; 6; 13], the needs of businesses and investors, makes it possible to systematize the requirements for a comprehensive method. A comprehensive method of assessing investment attractiveness is:

- be flexible: the contractor should be able to adapt this method to different types of businesses and industries;
- take into account not only the financial side of the enterprise, but also management, marketing, markets, supply, etc .;
- take into account investors' financial interests;
- take into account the objective and subjective, quantitative and qualitative parameters of the investment attractiveness of the enterprise.

On this basis, I propose to evaluate the investment attractiveness of the enterprise on the indicator of complex investment attractiveness index (developed by the author)

$$CIAI = a * VC + b * CZ + c * ED \quad (1),$$

where VC is the intrinsic value of the investment object;

ZC - external value of the investment object: market perspective;

ED - diversification effect;

a, b, c are the coefficients of the unit of investment attractiveness, which make it possible to set priorities between different components of the evaluation of the investment attractiveness of the enterprise; the value of each coefficient is set by the expert poll method from 0 to 1, and the sum of all coefficients should be 1 ($a + b + c = 1$).

The intrinsic value of an investment object (VC) is the consideration of an enterprise as a closed system that transforms resources into financial results with an appropriate level of efficiency. These include financial performance, leadership effectiveness [14], the strategy's compliance with market conditions and trends, and so on.

External value of an investment object (ZC) - focusing on the enterprise as a subject of business relations in the market and part of the economic environment. This category should include prospects for the market in which the company operates, market innovations and promising inventions owned by the company, the ability of the company to generate income for the investor by increasing the value of the enterprise or payments to owners.

To formulate a comprehensive method for assessing the investment attractiveness of an enterprise, the concept of diversification effect was introduced. The overall purpose of investing in an enterprise is to obtain ownership of part of the enterprise or its securities in order to increase the value of the investment and to receive payments to owners on the results of the enterprise. On basic research of sources [1; 2; 4-7; 9], in addition to general goals, the investor can achieve subjective goals, which can be varied: control over the value chain - supply channels, sources of resources; market control - horizontal diversification; use of separate property of the enterprise for more promising purposes - resale of land, sale of equipment, re-profiling of the enterprise, etc.

Because of the implicit subjective reasons for investing, it is necessary to consider the effect that arises in the investor's perspective of obtaining a synergistic effect from the combination of the results or efforts of different companies owned by the same investor.

Effect of diversification from investments (ED) - consists in receiving by the investor additional benefit from investments in the enterprise at the expense of combination of opportunities of management of several related enterprises with achievement of synergistic effect. A diversification effect occurs when the investor or its affiliates are owned by companies that can enhance each other and have a greater effect than in the absence of such cooperation. For example, the owner of an agricultural enterprise (A), which grows grain, buys an enterprise that owns grain elevators (B, investment object). Thus, he gains control over the profits of grain elevators B (direct investment effect), but his own agro-enterprise earns much higher profits in the current and future periods by being able to store the grain in full and sell it at peak prices rather than low prices during the harvest. Therefore, the opportunity to buy a complex of grain elevators will be more attractive to the investor compared to more profitable investments, all things being equal. This effect will also occur in

other areas: the acquisition of resource extraction enterprises, the acquisition of patent owners' enterprises, the acquisition of suppliers' enterprises with the further granting of privileged conditions to the manufacturer's own enterprise, and the like.

The impact of the diversification effect is subjective and sporadic in the case of investments, so its assessment must be made on a case-by-case basis. It also complicates its measurement, so it is advisable to determine its method of expert survey.

A set of methods for evaluating the efficiency and effectiveness of a business, the benefits of investors, market prospects, compliance of the strategy with the tendencies and goals of the enterprise are developed and widely used including, and for the purpose of evaluating investment attractiveness. The proposed methods do not include those that could comprehensively assess investment attractiveness and would be flexible enough to be used in practice in different fields by enterprises of different sizes and priorities of investment activity.

Among the methods I have researched are those designed for other purposes, but their tools and methodological part can be used to evaluate the investment attractiveness of an enterprise. First of all, it concerns the Balanced Scorecard (BSC) and Tableau de bord. They are designed as enterprise management systems, but have a toolkit for assessing the state of the enterprise, its internal and external environment.

It is advisable to group all investigated methods into four groups:

- Methods of assessing the effectiveness of investment (SC).
- Methods of assessing the effectiveness of business activity of the enterprise (VC).
- Methods of estimating the prospects of the enterprise in the market (TC / TC).
- Methods for estimating the effect of diversification (ED).

Structure of the factors of influence on the investment in the attractiveness of the enterprise, from the perspective of "consumer" - the investor is depicted in the form of a pyramid about investing. Intrinsic value is also a significant factor of investment attractiveness for the investor, and increases as the efficiency of the enterprise increases. The diversification effect (if it occurs) has the third priority in the model, all things being equal. However, there may be situations where the effect of diversification will be decisive for the investor in assessing the investment attractiveness of the enterprise.

In order to put the model into practice, the expert team needs:

- to select the list of evaluation indicators for each of the groups: SC, HC;
- to evaluate the quality of enterprise performance by the method of expert interrogation;
- Investigate the possibility of a diversification effect (ED);
- determine the values of the weight coefficients a, b, c. Each group may contain several metrics, in which case the Harrington model should be used to translate the metrics with different measurement scales into a single scale, determine the weighting factors for a particular set of metrics, and calculate the values of the CC or TC. Thus, using the formulated (1), the expert team can calculate a comprehensive indicator of investment attractiveness of the enterprise (CIAI).

As a result, the development of scientific literature and analysis of existing scientific research made it possible to generalize and structure the interpretation of the concept of "investment attractiveness of the enterprise", as well as to develop a CIAI method for comprehensive assessment of the investment attractiveness of the enterprise.

References

1. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource] / Access mode: [http: / /ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/ pi_akbi / pi_akbi_u / arch_pi_akbi_u.htm](http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_akbi/pi_akbi_u/arch_pi_akbi_u.htm)
2. Gutkevich S.A. Management of investment process in agrarian sphere / S.A. Gutkevich. - K.: UAE UAAN, 2000. - 267 p.
3. Financial Aspects of Assessment of Investment Attractiveness of the Company / L.M. Alekseenko // Economic Forum. - 2009. - № 3. - P. 94—102.
4. Denisov O.E. Analysis of investment attractiveness of manufacturing enterprises // Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems. Visn. Nat. in "Lviv Polytechnic". - 2003. - Vip. No. 478. - 162-169 pp.
5. Chernobay L.I., Duma O.I. "Theoretical foundations of the effectiveness of enterprise management" // Scientific journal "Business Inform". - 2018. - No. 8 (487), 198-205 pp.
6. Kostyuk T.I. Investment attractiveness of Ukrainian economy: realities and prospects / T.I. Kostyuk // Bulletin of the Donetsk Institute of Social Education: 3t. - 2005, - № 1, 48-58 pp.
7. Zagorodnii A.G. Investment Dictionary: [teach. tool. for students. higher. teach. incl.] / A.G. Zagorodnii, G.L. Voznyuk, G.O. Partin. - Lviv: Beskid, Bij, 2005. - 511 sec.
8. Investment attractiveness of agricultural production in the regions of Ukraine / P.T. Sabluk, M.I. Kisil, M.Yu. Kodensky [and others]; in a row. E. Kisil, M.Yu. Kodensky. - K.: NIAC IAE, 2005. - 478 p.

МОДЕРНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Світлична Вікторія Юрївна

к.е.н., доцент

Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Тимошенко Катерина Олександрівна

магістр 2 року навчання

Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Бухгалтерський облік в державному секторі виступає головним важелем моніторингу руху бюджетних а позабюджетних коштів. Починаючи з 1996 р. в Україні здійснюються масштабні заходи із модернізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності бюджетних установ шляхом впровадження національних стандартів бухгалтерського обліку державного сектору, що базуються на міжнародних стандартах. Вважаємо, що важливим здобутком модернізаційних заходів щодо бухгалтерського обліку в державному секторі на сьогодні є розробка на основі міжнародних стандартів та впровадження двадцяти НП(С)БОДС, а також запровадження для всіх суб'єктів державного сектору нового Плану рахунків.

Актуальним питанням модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі присвячено праці таких науковців, як: Акімова О.В., Зубілевич С.Я., Китайчук Т.Г., Мащенко К.С., Метелиця В.М., Смірнова І.В., Степова Т.Г., Туряниця К.С., [1; 18; 7; 19; 2; 20; 3; 4] та ін. В той же час, трансформаційні перетворення системи державних фінансів та динамічні зміни бюджетного законодавства актуалізують необхідність дослідження організаційних аспектів приведення вітчизняного бухгалтерського обліку державного сектору до вимог міжнародних стандартів.

Як відомо, облікова інформація є основним інформаційним джерелом прийняття управлінських рішень. І прозорість, повнота, достовірність облікової інформації забезпечують високу якість та ефективність управлінських рішень. Підкреслюємо, що саме забезпечення відкритості та достовірності інформації про фінансово-економічний стан суб'єкта бухгалтерського обліку державного сектору, ефективне витрачання бюджетних коштів і виступають головним завданням модернізації бухгалтерського обліку в бюджетних установах.

У результаті всебічного дослідження праць науковців [1-4], виокремимо наступні фактори-причини, що обумовили необхідність трансформації бухгалтерського обліку установ та організацій бюджетного сектору. Такими є: поглиблення глобалізаційних процесів у світовій економіці; невідповідність

нормативно-правових актів Держказначейства з питань ведення обліку і складання звітності Міжнародним стандартам бухгалтерського обліку для державного сектору (IPSAS); використання різного програмного забезпечення для здійснення облікових операцій у державному секторі, що унеможливило комплексну автоматизацію системи обліку та ін. Можна зробити висновок, що перелічені фактори обумовили необхідність введення поетапних новацій бухгалтерського обліку державного сектору. В хронології новацій вітчизняної системи бухгалтерського обліку в бюджетних установах необхідно назвати затвердження: у 2007 р. – Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007–2015 роки (Постанова КМУ від 16.01.2007 р. № 34) [8]; протягом 2010-2012 р.р. – двадцяти Національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС); у 2011 р. – Про внесення змін до бюджетної класифікації (наказ МФУ від 26.12.2011 р. № 1738) [10]; у 2013 р. – План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі (Наказ МФУ від 31.12.2013 № 1203) [11]; у 2018 р. – Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року (розпорядження КМУ від 20.06.2018 р. № 437-р) [17] та інших нормативних та методичних актів [9; 12; 13-16].

Затверджені Національні Положення (стандарты) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС) ґрунтуються на Міжнародних стандартах, які розкривають єдині методологічні підходи до оцінки та розкриття інформації.

Необхідно зауважити, що Стратегією модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на період до 2025 року передбачено ряд завдань, а саме:

1. Удосконалення нормативно-правової бази з бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
2. Удосконалення системи бухгалтерського обліку.
3. Підвищення рівня прозорості та якості фінансової звітності.
4. Створення та впровадження інформаційно-аналітичної системи ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами державного сектору [17].

Одним з факторів досягнення позитивних результатів модернізації бухгалтерського обліку в бюджетних установах, вважаємо, виступає застосування єдиних підходів до його ведення. Детальне дослідження праць науковців [18-20] підтверджують актуальність вирішення такого непростого питання: переході з касового методу до методу нарахування. Суб'єкти державного сектору у фінансовій звітності повинні відображати: активи та зобов'язання – за методом нарахування; доходи і витрати – за касовим методом. Складність переходу на метод нарахування безпосередньо зумовлює і ускладнення процесу бухгалтерського обліку, адже зростає ймовірність помилок внаслідок суб'єктивного підходу при прийнятті певних рішень (наприклад, визначення моменту нарахування доходу).

Для того, щоб мінімізувати ризик таких помилок, такі аспекти повинні бути чітко регламентовані законодавством у державному секторі. Такі спірні питання і підтверджують тривалість та трудомісткість процесу модернізації бухгалтерського обліку бюджетних установ України.

Отже, сучасний етап розвитку бухгалтерського обліку в державному секторі відзначається спрямуванням на міжнародну стандартизацію вказаної облікової системи. Успішність подальшого продовження модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі та наближенні вітчизняної облікової системи до міжнародної практики прямо залежить від реалізації наступних організаційних заходів:

- розроблення методичних рекомендацій щодо запровадження НП(С)БОДС;
- постійного моніторингу методичних змін норм міжнародних стандартів з метою відповідного ґрунтовного коригування НП(С)БОДС;
- уважного перегляду правового та методичного забезпечення здійснення операцій із виконання бюджетів відповідно до змін в системі бухгалтерського обліку;
- ефективної організації постійних заходів із підвищення кваліфікації бухгалтерів державного сектору;
- удосконалення програмного забезпечення з автоматизації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. А саме створення високоякісного програмного продукту, який можна інтегрувати до облікової системи Казначейства і системи подання фінансової звітності в електронному форматі.

Список літератури:

1. Акімова О.В., Гаврилюк Л.О. Проблеми бухгалтерського обліку в державному секторі в умовах модернізації. *Научный вестник ДГМА*. 2017. № 2 (23Е). С.127-132.
2. Метелиця В.М. Проблемні питання модернізації обліку в державному секторі України. *Облік і фінанси АПК*. 2009. №4. С.18-29.
3. Степова Т.Г., Ахмад М.І., Оводюк Н.О. Модернізація системи бухгалтерського обліку в державному секторі: переваги, недоліки та перспективи покращення роботи працівників бухгалтерських служб. *Економіка і суспільство*. Випуск №18. 2018. С.1018-1025.
4. Турияница К.С. Питання реформування організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах в умовах глобалізації економіки України. URL: <http://paukajournal.org> (дата звернення: 16.03.2020).
5. Зорій Н.М., Данилюк І.В. Аналіз сучасного стану нормативно-правового підґрунтя модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі економіки. *Фінансовий простір*. 2015. № 1 (17). С.151-157.
6. Ісаншина Г.Ю. Розвиток міжнародних стандартів бухгалтерського обліку у державному секторі та перспективи їх впровадження в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С.460-464.
7. Китайчук Т.Г. Модернізація бухгалтерського обліку в державному секторі: проблеми перехідного періоду. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. №7. С.106-117.

8. Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 р. № 34. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 16.03.2020).

9. Бюджетний кодекс України: Указ Президента України від 8.06.2010 року № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 50-51, ст.572.

10. Про внесення змін до бюджетної класифікації: наказ МФУ від 26.12.2011 р. № 1738. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF11130.html (дата звернення: 16.03.2020).

11. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ МФУ від 31.12.2013 р. № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14> (дата звернення: 16.03.2020).

12. Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ та внесення змін до деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку бюджетних установ: Наказ МФУ від 02.04.2014 р. №372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0426-14/ed20150101?lang=uk> (дата звернення: 16.03.2020).

13. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ МФУ від 02.09.2014 р. №879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14> (дата звернення: 16.03.2020).

14. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку для суб'єктів державного сектору: наказ МФУ від 23.01.2015 р. №11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-15/conv> (дата звернення: 16.03.2020).

15. План заходів щодо модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2016-2018 р.р.: наказ МФУ від 28.11.2016 р. №1038. URL: <https://ips.ligazakon.net/document> (дата звернення: 16.03.2020).

16. Порядок заповнення форм фінансової звітності в державному секторі: наказ МФУ від 28.02.2017 р. №307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17> (дата звернення: 16.03.2020).

17. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року: розпорядження КМУ від 20.06.2018 р. № 437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2018-%D1%80> (дата звернення: 16.03.2020).

18. Зубілевич С.Я., Позняковська Н.М. Нові стандарти бухгалтерського обліку у державному секторі України: проблеми запровадження. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2016. Випуск 2(74). С.61-72.

19. Мащенко К.С. Проблеми стандартизації фінансової звітності суб'єктів господарювання державного сектора. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. №2 (11). С.37-40

20. Смірнова І.В., Смірнова Н.В. Національні та міжнародні стандарти обліку для державного сектору: особливості застосування. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2018. Вип.33. С.152-164.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНИХ ПРОЦЕСІВ УСТАНОВАМИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Світлична Вікторія Юріївна

к.е.н., доцент

Харківський національний університет

міського господарства

імені О.М. Бекетова

Діяльність установ банківського сектору визначається ефективністю організації кредитних відносин цих установ та суб'єктів-позичальників. Банківське кредитування може виступати джерелом додаткових фінансових ресурсів підприємства та одночасно є джерелом отримання прибутку самого банку. Достовірна та прозора оцінка кредитоспроможності позичальників прямо впливає на ефективність та успішність кредитного процесу.

Дослідженням проблем оцінки кредитоспроможності позичальників банку присвячено роботи таких науковців та практиків, як: Андрушків Т., Бордюг В., Єпіфанов А., Захараш Н., Корнієнко Т., Лагутін В., Олійник О., Потійко Ю. [1; 6; 9; 16; 14; 13; 3; 4] У той же час, і до нині залишається багато спірних питань, які потребують подальшого вивчення.

Організація всього кредитного процесу в банках чітко регламентована відповідними методичними роз'ясненнями та нормативними актами і повинна неухильно виконуватися. Так, обов'язковими етапами кредитного процесу виступають: по-перше, отримання та розгляд кредитної заявки; по-друге, безпосередня співбесіда з потенційним позичальником; по-третє, оцінка кредитоспроможності; по-четверте, підготовка до складання кредитного договору та його укладання; по-п'яте, моніторинг і контроль якості виданих кредитів. Результатами перших двох етапів виступає з'ясування не тільки важливих деталей кредитної операції, але і складання психологічного портрету позичальника, оцінка професійної підготовленості керівництва компанії. Наступний, третій етап, за оцінками фахівців з банківського менеджменту [1-5], містить ряд проблемних аспектів: відсутність єдиного підходу до розкриття сутності категорії «кредитоспроможність»; відсутність уніфікованої, загальноприйнятої методики оцінки кредитоспроможності позичальників банків; відсутність рекомендацій з обґрунтування вибору показників оцінки кредитоспроможності позичальника, виходячи із стану економіки країни в цілому, кон'юнктури споживчого ринку, прогнозних очікувань грошової політики держави тощо; не достатність дослідження проблем адаптації зарубіжних методик оцінки кредитоспроможності позичальника до вітчизняних умов господарювання.

Вивчення наукових праць з питань банківського кредитування, дозволило нам дійти висновку, що найбільш точним вважаємо наступне трактування поняття «кредитоспроможність» – це спроможність позичальника залучити позиковий капітал та за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими

зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності» [6].

Необхідно зауважити, що, незважаючи на достатньо чітко регламентований та послідовний порядок оцінки кредитоспроможності позичальників, тим не менш в даному напрямку існують та залишаються дискусійним наступні проблемні питання [7; 9; 11; 13-14]:

- завищення класу позичальника: за самостійно розробленими банками критеріями оцінки позичальників часто завищується їх клас, що призводить до штучного поліпшення реального фінансового стану позичальника;

- спірність використання під час оцінки коефіцієнтів покриття: під час розрахунку коефіцієнтів покриття враховується показник прибутку підприємства. Але наявність прибутку ще не означає надходження грошових коштів;

- спірність обґрунтування значення коефіцієнтів: висновок про позитивність або від'ємність значення коефіцієнтів фінансового стану може бути неоднозначним. Причина цього полягає в тому, що одні й ті самі значення можуть бути наслідками різних причин;

- інформація фінансової звітності не завжди об'єктивно відображає дійсну ситуацію позичальника: фінансові коефіцієнти визначаються на основі даних звітності потенційного позичальника. Та існує декілька факторів, що ставлять під сумнів дійсність такої інформації: фінансова звітність складається на визначену дату; у процесі підготовки звітності може застосовуватися «техніка декорації вітрин»; для одержання об'єктивних результатів слід аналізувати значну кількість фінансових звітів за ряд періодів; у фінансовій звітності констатуються факти, які вже здійснилися;

- «емпіричний характер» методик оцінки: методики оцінки кредитоспроможності, використовувані банками, характеризуються недостатнім рівнем теоретико-методологічного обґрунтування, основний акцент в їх реалізації робиться на суб'єктивну думку експертів;

- відсутність єдиних «нормативних» значень коефіцієнтів: при розробці методик оцінки банками враховуються рекомендації НБУ, щодо переліку показників, їх розрахунку та нормативного значення без урахування галузових особливостей;

- відсутність комплексної оцінки кредитного ризику: під час оцінки кредитоспроможності не розраховується комплексний показник, який відображував би рівень кредитного ризику та обумовлював коригування рівня процентної ставки за кредитом.

Отже, можна підсумувати, що в практиці аналізу кредитоспроможності підприємств-позичальників вітчизняними банками існує нагальна необхідність розробки шляхів удосконалення даного процесу. В рамках цього дослідження, спираючись на результати вивчення [1; 3; 6; 8; 10; 12] автор вважає, що найбільш ефективними кроками, спрямованими на подолання перелічених проблемних аспектів оцінки кредитоспроможності, можуть виступати:

- 1) Врахування галузевої специфіки підприємств-позичальників. Галузеві значення коефіцієнтів віддзеркалюють особливості технологічних процесів та

тривалість ділового циклу підприємств. Розрахунок середньогалузових коефіцієнтів пов'язаний із обробкою великої кількості статистичних даних; та й не кожний банк має можливість таке дослідження здійснити. В ряді європейських країн такі розрахунки здійснюються централізовано на рівні держави або великих спеціалізованих статистичних агенцій.

2) Акцентування значної уваги (окрім кількісного розрахунку коефіцієнтів) на якісні показники, такі як контрагенти позичальника (успішність діяльності останніх забезпечує успішність справ і власне позичальника).

3) Необхідно, щоб оцінка стану, перспектив та напрямків розвитку підприємства-позичальника здійснювалася як на стадії вирішення про надання кредиту, так і на наступній стадії – супроводження кредиту.

4) Ретельний перегляд основних підходів банківських установ до визначення кредитоспроможності позичальників в процесі валютного кредитування.

5) Створення рейтингових агентств, діяльність яких буде спрямовано на відбір позичальників банків та сприятиме зниженню кредитних ризиків при оцінці їх кредитоспроможності.

Таким чином, можна зробити висновок, що в організації кредитних відносин вітчизняного банківського сектору залишається велика кількість проблемних питань та аспектів. Запропоновані автором шляхи подолання даних проблем потребують законодавчого їх запровадження та побудови механізму їх реалізації. І саме таке коло напрямків виступає предметом досліджень подальшого вдосконалення кредитних відносин банків та підприємств-позичальників.

Список літератури:

1. Андрушків Т., Андрушків Н. Перспективи розвитку фінансово-кредитної системи. *Наука молода*. 2008. № 10. С. 91-95.
2. Брітченко І., Перепелиця Р. Оцінка кредитоспроможності емітента корпоративних облігацій. *Вісник Національного банку України*. 2005. № 11. С. 52-56.
3. Олійник О.О. Оцінка кредитоспроможності позичальника при довгостроковому банківському кредитуванні. *Економіка, фінанси, право*. 2007. № 8. С. 10-13.
4. Потійко Ю.А. Аналіз кредитоспроможності підприємств в умовах ринкової економіки. *Фінанси України*. 2007. № 1. С. 118-123.
5. Чайковський Я. Аналіз кредитоспроможності позичальника банківської установи. *Журнал європейської економіки*. 2009. № 3. С.328-346.
6. Бордюг В.В. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку. Проблеми розвитку банківської системи в сучасних умовах. *Вісник університету банківської справи НБУ*. 2008. № 3. С. 112-115.
7. Галасюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 11. С. 42-47.
8. Дутченко О. Проблеми використання методик оцінки кредитоспроможності позичальника з урахуванням галузових особливостей. URL: <https://dspace.academy.sumy.ua/handle/123456789/1432>.

9. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: Монографія / А.О. Єпіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін.; За ред. д-ра екон. наук А.О. Єпіфанова. Суми: УАБС НБУ, 2015. 286 с.
10. Захараш Н.В. Особливості оцінки кредитоспроможності підприємств. *Вісник Національного банку України*. 2007. № 9. С. 29-31.
11. Тридід О.М. Порівняльний аналіз методик оцінювання кредитоспроможності позичальника. *Науковий вісник БДФА*. 2009. № 1. С. 32-35.
12. Васильева А.С. Основы управления рисками кредитования предприятий в современных условиях. *Финансы и кредит*. 2008. № 38 (326).С. 45-49.
13. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посібник. К.: Знання, КОО. 2000. 215 с.
14. Корнієнко Т. Методика визначення класу позичальника для розрахунку розміру резерву відшкодування втрат за кредитними операціями. *Вісник НБУ*. 2000. № 3. С. 35-37.

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Андрійчук Юлія Артурівна, к.е.н.
Національний університет «Львівська політехніка»

Рісна Людмила Андріївна, магістр
Національний університет «Львівська політехніка»

Однією із найбільш гострих проблем вітчизняного ринку праці є дисбаланс між пропозицією робочої сили та реальним попитом на неї. Така ситуація призводить до того, що на ринку праці постійно відкриті вакантні посади, але водночас велика кількість працездатного населення є активними шукачами роботи. Відсутність необхідної кваліфікованої робочої сили для будь-якого підприємства означає економічні втрати, а для населення країни тривале безробіття означає не лише фінансові, але й соціально-психологічні ризики. Таким чином можна констатувати, що тематика працевлаштування на вітчизняному ринку праці є актуальною проблемою у соціальному, психологічному та економічному аспектах.

Чимало вітчизняних та зарубіжних наукових праць вивчають питання молодіжного безробіття. Складності пошуку першої роботи, труднощі адаптації на робочому місці, гострі розбіжності між очікуваннями молоді та реальними умовами ринку праці, а також постійна вимога досвіду роботи роботодавцем, що є неможливим для молодого фахівця, який щойно закінчив вищий навчальний заклад. Усі ці та багато інших проблем досліджую економісти для вирішення проблематики молодіжного безробіття. Проте старше покоління не повинне залишатися поза увагою науковців.

Проблеми працевлаштування зрілого фахівця є кардинально іншими, але не менш складними для вирішення.

Насамперед, необхідно взяти до уваги те, що незавершеність вищої освіти чи відсутність стажу роботи не є актуальними проблемами для шукачів роботи старшого покоління. Однак для них постає питання застарілості освіти. На сьогоднішній день наука та технології розвиваються випереджувальними темпами, цифрові технології удосконалюються кожного дня, автоматизація та роботизація заміщують традиційні робочі місця. Це змушує модифікуватися і освіту: нові спеціальності, нові професії чи абсолютне переосмислення сутності та ролі традиційних спеціальностей. Саме тому освіта, що була здобута десять чи більше років назад, вже не наділяє актуальними та сучасними знаннями і навичками. Для систематичної актуалізації здобутого фаху потрібне постійне підвищення кваліфікації, сучасні тренінги, інтерактивні методи навчання. Така освіта впродовж життя може бути надто дорогою для того, хто на даному етапі життя шукає роботу.

Але взаємозв'язок між роботодавцями та освітніми закладами, ринком праці та навчальними установами повинен бути стійким. Постійна взаємодія освіти,

економіки та промисловості на державному рівні є одним із шляхів вирішення проблем вітчизняного ринку праці [1, с.97].

Деякі автори [2, с.33] наголошують на проблемі невідповідності інтересів шукача роботи та вимог до конкретного робочого місця. Тут важливо враховувати, що фахівці зі стажем очікують кращих умов праці у порівнянні з молодими фахівцями, оскільки вони володіють не лише стажем, але й досвідом роботи. Тоді як для сучасного роботодавця часто ентузіазм, креативність, нестереотипність мислення є важливішими. Психологічно така невідповідність є моральною перешкодою для безробітного, що ускладнює процес пошуку роботи.

Ще одним із високоефективних шляхів зниження рівня безробіття в країні є стимулювання підприємництва. У вітчизняній економіці не вистачає практики сприяння започаткуванню та розвитку власного бізнесу, розвитку системи бізнес-навчання чи підтримки стартового капіталу [3, с.74]. Слід пам'ятати, що підприємницькі ініціативи сприяють створенню нових робочих місць. Під час започаткування підприємницького проекту не лише активний шукач роботи виходить зі статусу безробітного, але й створює додаткові робочі місця на ринку праці.

В цілому варто відзначити, що на сучасному ринку праці є чимало проблем, з якими зіштовхуються досвідчені фахівці зі стажем та досвідом роботи. Тому, на нашу думку, доцільно розглядати вітчизняні проблеми працевлаштування не лише через призму молодих фахівців, осіб з обмеженими можливостями чи переселенців. Подальші наукові дослідження слід проводити у напрямку систематизації проблем працевлаштування в Україні та пошуку можливих шляхів їх вирішення.

Список літератури

1. Страхарчук В., Страхарчук А. Взаємозалежність успішного працевлаштування випускників та поглиблення інтеграційних зв'язків ВНЗ з потенційними роботодавцями // Молодь і ринок. – 2014. – №12 (119). – С. 96-100.
2. Полуяткова О.В. Проблеми безробіття в Україні // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2016. – Вип. 2. – С. 31-35.
3. Харчук С.А., Пенькна І.С. Безробіття як одне з глобальних проблем світу та напрями його подолання // Економіка та держава. – 2016. – №7. – С. 71-76.

THE FACTORS TO CONTRIBUTE THE ASYMMETRIC DEVELOPMENT OF THE REGIONS OF UKRAINE

Khanin Semen

Lecturer in the Department of Management and Public Administration
Academician Yuriy Bugai International Scientific and Technical University

The transitive conditions, under the influence of which the regions of Ukraine are developing today, determine the requirements for the economy of the regions, respectively, to respond quickly to globalization changes. At the same time, the influence of external factors on the region's economy is becoming stronger and more tangible taking into account the integration processes taking place in the states. This and other require increasing the competitiveness of the economy of the regions, which is possible under the conditions of its modernization. However, in recent years the asymmetry of development of regional economies in Ukraine has been increasing. This situation requires the determination of the factors that influence to the deepening of the asymmetry.

The region's economy under the present transformational conditions of development has certain problems, among which should be noted [1-4]:

- uneven economic and social development of the regions and its deepening;
- insufficient density and diversification of relations between regions;
- low level of cooperation and interaction between regional and territorial entities;
- lack of clear implementation of strategic plans and programs, problems with financing their implementation;
- high dependence of the regions production structures on imports of products and resources, including primary resources and fluctuations in prices on the world market;
- unsatisfactory speed of response and taking measures to reduce the impact of manifestations of negative changes caused by the crises of the world economy;
- unsatisfactory low level of regional systems competitiveness in the international market;
- low speed and adaptability of the regional economy to changes in the state economic policy;
- inconsistency of most strategic measures at national, regional and local levels;
- technological lag of productive forces regions development from world tendencies;
- insufficient level of innovative technologies introduction and production of innovative products in both regional and national and world markets;
- low degree of region's economy diversification;
- preferential orientation of regional economies production to lower technological structures;
- general raw material orientation of regional economies;
- low efficiency of regional economy production;
- high differentiation of regions and territorial communities by budget revenues;

- expansion of areas of depressed territories, which promotes the level of differentiation within the regions;
- large number of subsidized rural and urban communities and their further growth;
- degradation of the rural settlement network as a result of population displacement into cities;
- widening the gap between the social and economic development of rural and urban populations, increasing the differentiation in population incomes.

The outlined problems of regional economy development are common problems for all regions of Ukraine. Also common are the principles, approaches, tools, methods of implementing the regional economy modernization. However, each region, focusing on its own resources and potential, should modernize the economy of each region, using and increasing its own unique capabilities, based on endogenous factors of economic regional development.

References:

1. Butko, M.P. and Pepa, T.V. (2014), *Modernizatsiia rehional'nykh hospodars'kykh system u hlobalizatsijnomu ekonomichnomu prostori* [Modernization of regional economic systems in a globalizing economic space], TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf», Nizhyn, Ukraine.
2. Tul'chyns'ka, S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], NTUU «KPI», Kyiv, Ukraine.
3. Tul'chyns'ka, S.O. (2014), *Determinanty stanovlennia novoho rehionalizmu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Determinants of the emergence of a new regionalism: theory, methodology, practice], Vyd-vo «PP Vyshemyrs'kyj V.S.», Kherson, Ukraine.
4. Tul'chyns'kyj, R.V. (2018), *Determinanty stanovlennia novoho rehionalizmu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Determinants of the emergence of a new regionalism: theory, methodology, practice], Vyd-vo «PP Vyshemyrs'kyj V.S.», Kherson, Ukraine.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Пугач Віталіна Миколаївна, викладач
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету

Світова економічна криза та пандемія коронавірусу призвели до загострення соціально-економічних, медико-демографічних проблем в більшості країн світу, особливо тих, що розвиваються, до яких належить Україна. Наведені вище світові проблеми потребують термінового вдосконалення системи охорони здоров'я (СОЗ) України, зокрема реформування медичної освіти. Наразі, необхідно підвищити ефективність процесу формування та розвитку компетентностей у менеджерів СОЗ, зокрема економічних, правових, організаційних тощо в процесі їх фахової підготовки в закладах вищої та післядипломної освіти.

В 2014 році МОЗ України видало наказ [1], яким було передбачено введення в Україні системи перепідготовки медичних фахівців за спеціальністю «Організація і управління охороною здоров'я», зокрема це стосувалося посад головних лікарів закладів СОЗ та їх заступників. В процесі підготовки за цією спеціальністю майбутні менеджери СОЗ вивчали менеджмент, менеджмент організацій, маркетинг, медичне та загальне право, економіку в галузі ОЗ, організацію та управління СОЗ та ряд інших дисциплін, які пов'язані з менеджментом, управлінням і адмініструванням.

Менеджером в широкому розумінні можна вважати професійно підготовленого керівника. Керівник (менеджер) має мати стійкі якісні характеристики, які впливатимуть на ефективність управлінських функцій, що залежить від багатьох факторів. Це можуть бути особливості характеру, структури особистості, досвід, особливості умов попередньої діяльності тощо. Досвід високорозвинених країн, зокрема США, Китаю, Японії, Європейського Союзу, як свідчать результати досліджень І. Заюкова, О. Кобилянського, В. Пугач [2, с. 18–21], показав, що до найважливіших якостей менеджера можна віднести: бажання та зацікавленість займатися професійною діяльністю менеджера; вміння працювати з людьми, спілкуватися, взаємодіяти, переконувати, впливати на них; гнучкість, нестандартність, оригінальність мислення, вміння знаходити нетривіальні рішення; знаходити оптимальний баланс між ризиком і відповідальністю в характері; здатність передбачати майбутнє, передбачити наслідки рішень, інтуїція; висока професійна компетентність і управлінська підготовка.

Варто акцентувати увагу на проблемі професіоналізму управлінців СОЗ, зокрема правової складової, а саме – здатність сучасних менеджерів закладів ОЗ здійснювати нормативно визначені повноваження щодо забезпечення високого рівня лікування та профлактики здоров'я пацієнтів тощо, на що

наголошують в своїх дослідженнях О. Гульчій [3, с. 68], Т. Курило [4, с. 93–94]. Крім того, в межах вирішення зазначеної проблеми, як вважають вчені Р. Погоріляк, О. Гульчій [5, с. 78–79; 6], важливою здатністю майбутнього менеджера закладу ОЗ має стати здатність до постійного підвищення кваліфікації, зокрема в питаннях формування правової компетентності. Додатково варто зазначити, що менеджер СОЗ має бути освіченим, гнучким на ринку надання послуг в СОЗ, володіти сучасними знаннями, зокрема в сфері управління всіма ресурсами організації та комунікативною компетентністю.

Таким чином, однією з найбільш важливих якостей менеджера є не тільки мотивація на збереження власного стану здоров'я, але й високопрофесійна діяльність у СОЗ. Адже, з одного боку, без наявності достатнього власного людського капіталу здоров'я досягнути значних успіхів в управлінській діяльності не можливо, а з іншого – керівництво закладами СОЗ менеджерами, які нехтують власним здоров'ям, є надзвичайно непрофесійним, неетичним і аморальним.

На думку вчених В. Майбороди та С. Майбороди [7, с. 356–358; 8] важливою складовою професійної компетентності менеджера СОЗ є соціальна складова управлінської діяльності, зокрема це: керівництво роботою апарату управління; забезпечення взаємодії з зовнішнім середовищем; управління кадрами. В теорії виділяють аспекти щодо побудови моделі державного регулювання професійного навчання керівних кадрів СОЗ. Так, Я. Радиш, Н. Васюк [9] в основі такої моделі вбачають такі елементи: мотивація до професійного навчання та підвищення кваліфікації; зміна ставлення працівників СОЗ до роботи, з метою формування високого рівня іміджу закладу ОЗ; формування у керівників власної та колективної відповідальності за результати наданих послуг у сфері ОЗ.

На думку дослідників М. Банчука та І. Воликіна [10], сучасні менеджери СОЗ мають мати такі професійні якості, як: володіння знаннями в сфері громадського здоров'я; володіння знаннями та застосування професійних навичок в сфері управління, адміністрування та менеджменту; володіння знаннями та застосування практичних навичок в реалізації складових економіки СОЗ; формування правової компетентності майбутніх менеджерів СОЗ. Автори наголошують, що управлінцями в галузі ОЗ економічно розвинутих країн, як правило, є менеджери з юридичною та економічною освітою, а в Україні – більшість менеджерів закладів СОЗ – не мають ні юридичної, ні менеджерської освіти. Це, безумовно, гальмує формування ефективної СОЗ в Україні. Отже, потреби в набутті менеджерами правової культури, юридичної підготовки в умовах реформування медицини України динамічно зростають. Це вимагає формування правової компетентності в напрямку забезпечення різних аспектів управлінської діяльності СОЗ, зокрема захисту прав пацієнтів, перехід закладів ОЗ на нові правові форми господарювання, захист прав медичних працівників, імплементації норм вітчизняного законодавства до правової бази країн ЄС та інших розвинених країн – США, Канади, Японії, Китаю тощо.

Список літератури

1. Про перепідготовку за спеціальністю «Організація і управління охороною здоров'я»: наказ МОЗ України від 14 берез. 2014 р. № 185. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20140314_0185.html.
2. Заюков І. Формування культури здоров'я майбутніх менеджерів в закладах вищої освіти / І. Заюков, В. Пугач, О. Кобилянський // Педагогіка безпеки. – 2019. – № 1. – С. 16–24.
3. Гульчій О. П. Проблеми підготовки управлінських кадрів для охорони здоров'я / О. П. Гульчій, Н. М. Захарова, Л. О. Литвинова // Матеріали IV з'їзду спеціалістів із соціальної медицини та організації управління охорони здоров'я, Київ–Житомир, 23–28 жовтня 2008 р. – Київ, 2008. – Т. 2. – С. 68–69.
4. Курило Т. М. Удосконалення підготовки менеджерів охорони здоров'я на Україні та досвід США / Т. М. Курило // Болонський процес: трансформація навчального процесу в технологію навчання : Матеріали II міжнародної науково-методичної конференції. – Київ : ДУІКТ, 2005. – С. 92–94.
5. Погоріляк Р. Ю. Вивчення проблеми підготовки сучасних керівних кадрів охорони здоров'я в Україні / Р. Ю. Погоріляк, О. П. Гульчій // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – № 4. – С. 76–80.
6. Слабкий Г. О. Сучасна система підготовки керівників в сфері охорони здоров'я України. Методичні рекомендації / Г. О. Слабкий, Р. Ю. Погоріляк. – Київ, 2019. – 46 с.
7. Майборода В. Керівник у сфері управління освітою // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – Т. 3 – С. 355–358.
8. Майборода С. В. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917–1959 рр.): автореф. д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / С. В. Майборода. – К.: Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України, 2002. – 36 с.
9. Радиш Я. Ф. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис та тенденції розвитку: дисертація д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / Я. Ф. Радиш. – К.: Українська Академія держ. управління при Президентові України, 2003. – 455 с.
10. Банчук М. В. Питання стратегії економічного розвитку у сфері кадрової політики у охороні здоров'я України / М. В. Банчук, І. І. Воликін // Матеріали IV з'їзду спеціалістів із соціальної медицини та організації управління охорони здоров'я, Київ–Житомир, 23–28 жовтня 2008 р. – Київ, 2008. – Т. 2. – С. 222.

INVOLVEMENT OF USERS IN THE EVALUATION OF SOCIAL SERVICES IN UKRAINE

Horemykina Yulia Volodymyrivna

Ph.D. (Economics), Senior Researcher

Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of
Sciences of Ukraine, refer5718@gmail.com

The practice of involving of users in evaluating of social services has already become recognized and widespread in European countries, Canada, USA. Since social services are aimed at solving the problems of vulnerable categories of population and improving of these person's lives, taking into account their indispensable necessity, without which a complete evaluation of social services cannot take place.

A number of Ukrainian researchers [1] consider the direct communication with the recipient as the most common method of evaluation of the quality of social service providing. In doing so, beneficiary-filled assessment forms that capture their summary judgments of assistance may be used. Thus, surveys of social service recipients are designed to broaden the information base on the social service delivery system and to focus on quality aspects of social services. The beneficiary-filled assessment forms that capture their summary judgments of assistance may be used for this purpose.

According to O. Davydyuk, in the process of obtaining information on the assessment of social services distinguish between objective, subjective and combined approaches. The subjective method seems to be the most promising for evaluating the differentiation of quality and efficiency of social services, since it is based on the results of sociological studies and expert assessments, which reflect the objective conditions in the subjective perception of people, their value attitude to the created conditions for the process of social services provision, and provides a deeper insight into the object of the study, enabling to identify problems that exist and to identify the causes of them[2].

The users of social services can be involved in evaluation not only concerning some certain social services or the activities of the certain organizations providing them, but also users can be involved in evaluation of entire social support programs. Experts underline that the need to use sociological research data as an important source of information is conditioned by the fact that the subject of the evaluation covers users' needs, interests, motivation, moods, values, satisfaction with the service [3].

The involving of the users in the evaluation of social services in Ukraine started recently, after the approval of the Methodological recommendations for monitoring and quality evaluation of social services (Decree of the Ministry of Social Policy of Ukraine, December 27, 2013 No. 904, «On approval of methodological recommendations for monitoring and evaluation of the quality of social services») [4]. According to these recommendations, monitoring of social services involves the

systematic collection and processing of statistical, administrative and operational data. The monitoring should take into account the results of national surveys, indicators, assessments of the quality of social services, additional data obtained through special surveys of surveys on the provision of social services.

The involving of users in evaluating of social services today is becoming a regular practice in the activities of territorial social service centers (some territorial centers even publish information about the results of assessments on the websites of local authorities), and it can be supposed that in other institutions providing social services, the involving of users in evaluating of social services will move from category «Innovative practice» in the category «regular practice». At the same time the external evaluation is rarely used in most territorial social service centers, the internal evaluation is mainly conducted with the involvement of beneficiaries.

An attempt to evaluate the quality of social services from outside, with the involvement of recipients in accordance with the Methodological Recommendations for the Monitoring and Evaluation of the Quality of Social Services was made by O. Davydyuk. The evaluation covered 138 residential care institutions in 23 regions of Ukraine and covered 1382 recipients. Overall, the survey showed a fairly high consumer evaluation of adult care services. 75.5% of respondents indicated that their needs were met, 57.9% reported that their wishes were taken into account when planning services, 76.2% of recipients said that services they were given in time, 71.1% marked the regularity of services, 70.7% underline their availability, 82.4% indicated the respect for their dignity during service. The author has used other approaches to the evaluation of social services with the involvement of recipients, including the assessment of overall satisfaction with the quality of service and the evaluation by criteria and their structural indicators. Both approaches have also shown a high consumer appreciation of services. In the first case, 52.7% of respondents chose the answer «quite satisfied», and 37.6% of respondents «rather satisfied». In the second case, almost all of the 65 criteria offered were rated above 4 points on a five-point scale. Thus, the criteria that need improvement were identified. They are: the compliance with the needs of the recipient, the taking into account his or her wishes, the provision of services in time, the regularity and adequacy of services[5].

There is also another suggested approach to evaluation of social services using recipient judgments, which can be seen as a potential innovative practice for working with vulnerable groups [6]. This approach assumes that social services are evaluated by users as part of an integrated assessment. The other components of this approach are the evaluation of social services by employees working in the field of social protection and the assessment of resource adequacy. From the point of view of sociological science, both social service users and social service workers are subjects of the expert evaluation, the media of social service evaluation. Users form a consumer assessment, and workers, who provide social services directly represent their professional vision of the problem. The user evaluation is an extremely important element of the evaluation of social service, as the dialogue between the provider and the user of social services enables to determine the guidelines for the further development of the social service organization, to determine the demand for

specific types of social services and, most importantly, to determine the degree of satisfaction of the client's needs. The complexity of formalizing information on the evaluation of social service is solved through the use of methodological approaches elaborated in the field of expert evaluation and the apparatus of fuzzy sets theory. On the one hand, it allows to take into account the subjective opinions of users of social services and social workers (to determine the degree of their satisfaction and, accordingly, to generalize the qualitative assessment of the provision of social services), and on the other hand it gives the opportunity to formalize a set of subjective individual statements for a given topic into a single integrated assessment.

Generally speaking, modern Ukraine is transforming its views on the involvement of users in the process of evaluating of social services and the dialogue on the quality of social services between providers, users and the state becomes real and begins to be a condition for the work of providers.

References

1. Managing Social Services: A Method. manual [ed.: N. Husak, N. Kabachenko, V. Nazaruk, K. Savchuk, O. Savchuk, L. Skoropada, L. Cherniy] / ed. ed. O. Ivanova, N. Husak; UNDP in Ukraine, Project "Support to Social Sector Reform in Ukraine". – Kyiv: KIS, 2013. – 178 p.
2. Davydyuk O. O. Evaluation of the process of providing social services from the point of view of recipients / O. O. Davydyuk // Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Politology. Sociology. Right. – 2013. – № 3. – pp. 95–100.
3. Makarova O. V. Social Policy in Ukraine: Monograph / O. V. Makarova; Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy. – K., 2015. —244 p.
4. On approval of Methodological recommendations for monitoring and evaluation of quality of social services: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine No. 904 of December 27, 2013 [Electronic resource]. – Access mode: http://cct.com.ua/2014/27.12.2013_904.htm
5. Davydyuk O. O. Subjective approach to quality of service in residential care / O. O. Davydyuk // Demography and social economy. – 2018. – № 1. – pp. 100-113.
6. Horemykina, Yu. V. Evaluation of Social Services: Theory and Practice: Abstract ... Cand. econom. Sciences, Special .: 08.00.07 - Demography, Labor Economics, Social Economics and Politics / Goremykina Yu. V. - K.: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy, 2012. - 20 p.

FACTORS OF CRISIS IN THE ENTERPRISES

Кириченко Ольга Сергіївна

магістр I курсу факультету менеджменту та маркетингу КПП
ім. Ігоря Сікорського

Жигалкевич Жанна Михайлівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту КПП
ім. Ігоря Сікорського

Кириченко Сергій Олександрович

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва КПП
ім. Ігоря Сікорського

Crisis management is a large-scale management system aimed at eliminating or preventing crisis phenomena that destroy the organization, whose measures are used before, during and after the crisis. The program uses modern strategic management tools with involvement of company resources. It is a process that must anticipate the danger of a crisis, analyze its symptoms, and take measures that will limit its negative effects. The purpose of the program is to preserve and increase the position of the organization in the market, as well as to prevent bankruptcy of the enterprise.

Thus, in practice, with the crisis, as a rule, the threat of insolvency and bankruptcy of the enterprise, its activity in the non-profit zone, or the lack of that enterprise's capacity for successful functioning [2] is identified.

A comprehensive crisis management program should be constantly present in the company, analyzed and improved on time. It is better to prevent a crisis than to deal with its painful impact on business.

What factors affect the emergence of a critical situation in the company? First of all, it arises as a result of inconsistency of the parameters of the organization with the principles of the environment, the external society. This is exacerbated by contradictions in the field of socio-economic indicators. This condition of the company threatens its financial viability, efficiency and can lead to complete collapse.

The main factors influencing the emergence of crisis situation in the enterprise:

1. External (arising as a result of exacerbation of external circumstances). These include:

- increase in inflation;
- instability of a market economy;
- political imbalance in the country;
- falling income level;
- instability of the tax system;
- extraordinary adventures, natural disasters.

2. Internal (resulting from the malfunctioning of the enterprise itself). These include:

- production factors (high energy and financial costs, depreciation of fixed assets, etc.);
- market factors (low competitiveness of the company, limited number of consumer segment, inefficient work of suppliers);
- imbalance in management (illiterate financial management, inefficient management of company costs, poor quality reporting system, ignorance of market conditions, unjustified risks).

The most vulnerable problem of modern companies, which creates a crisis, can be attributed to inefficiency in management. In many of them there is no clear strategy, and objectives of enterprise focused on getting quick profit with complete disregard for the long term. Also, the ineffective work of the staff and the inexperience of managers in the work with the personnel are negatively affected by the enterprise. As a result: complete disharmony in management, low efficiency of work, reduction of profits and the declining state of the company.

List of literature

1. Скібіцька Л.І. Антикризисний менеджмент [текст] : навч. посіб. / Л.І. Скібіцька, В.В. Матвеев, В.І. Щелкунов, С.М. Подреза. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 584 с. – С.21-22.
2. Луцик І.Б., Юрій Е.О. «Головні причини виникнення кризових явищ на підприємствах та можливі шляхи їх подолання», Збірник наукових праць «Проблеми системного підходу в економіці» № 2 (58), с. 83-88, 2017.

ОБҐРУНТУВАННЯ ДИНАМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ РОБОЧОГО ОРГАНУ ДЛЯ СПРЯМУВАННЯ РОСЛИННИХ ЗАЛИШКІВ НА СМУГИ ОБРОБІТКУ

Корчак Микола Миколайович

к.т.н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет

Розподільники при запропонованому комбінованому способі звільнення поля від рослинних залишків грубостеблових культур, що складається з об'єднаних технологічних процесів: розрізання та розподілу рослинних залишків, ущільнення згорненої маси, подрібнення рослинних залишків з ґрунтом та вирівнювання поверхні поля, здійснюють один з найважливіших технологічних процесів – розподіл розрізаних стебел з міжрядь на рядки посіву, забезпечуючи при цьому більш ефективне протікання послідовних процесів запропонованого способу. Дослідження технологічного процесу впливу розподільника на розподіл розрізаних рослинних залишків дають можливість обґрунтувати їх конструктивні параметри при запропонованій технології.

Технологічно подібними до розподільників є підгортачі, що використовуються в землеробстві для підгортання культурних рослин і знищення бур'янів [1]. Складовими частинами даного робочого органу є: наральник, нероз'ємний двосторонній корпус, напрямні стінки та стояк.

Математичний опис динамічних властивостей розподільників мало досліджений у зв'язку з вирішенням інших застосувань. При розрахунку динаміки розподільника для розподілу розрізаних листостеблових залишків його динамічні властивості до теперішнього часу не використовувались.

Формулювання цілей статті: теоретично обґрунтувати вплив розподільника на процес розподілу розрізаних стебел з міжрядь на рядки посіву грубостеблових культур, зокрема його динамічні властивості.

Найважливішим об'єктом при процесі розподілу розрізаних рослинних залишків розподільником є стебла грубостеблових культур. Залежно від стану засміченості поля виникає необхідність регулювання напрямних стінок розподільника та застосування такого параметру, як кут розкриття напрямних стінок α . Розміри напрямних стінок, зокрема довжина робочої стінки l та її висота h , поряд з величиною α забезпечують максимально точну орієнтацію розрізаних стеблових залишків з міжрядь на рядки посіву (рис. 1).

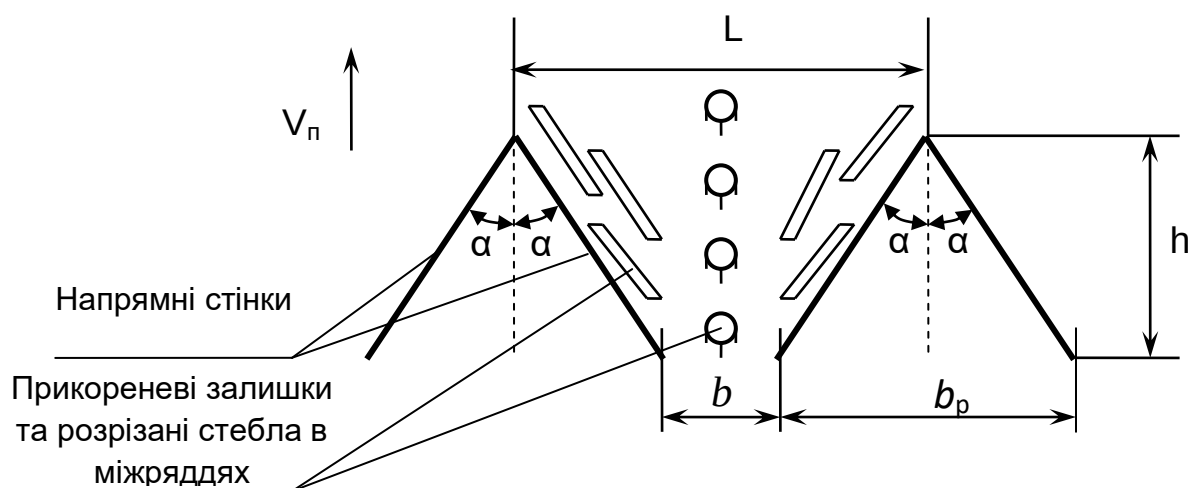

Рис. 1. Вигляд напрямних стінок розподільників зверху: L – відстань між розподільниками, b – ширина між крайніми кромками напрямних стінок розподільників, b_p – ширина між напрямними стінками розподільника, h – висота робочої стінки розподільника, $l_{\text{розп.}}$ – довжина робочої поверхні напрямної стінки розподільника.

Процес розподілу рослинних залишків та поступового їх згортання на рядки посіву грубостеблових культур проходить за рахунок робочих стінок розподільників. Процес розподілу та звуження смуги обробітку залежить від кутів розкриття напрямних стінок розподільників, а також довжин робочих стінок. Виходячи з цього, необхідно враховувати максимальні та мінімальні значення кутів розкриття напрямних стінок та їх довжину [2, 3].

Розрізані стебла на початку робочого процесу повинні переміщуватись по напрямку до крайньої кромки робочої поверхні. З цього слідує, що при переміщенні напрямної стінки розрізане стебло пройде відповідний шлях по робочій поверхні з ковзанням. В залежності від розрізаних стебел, звуження смуги обробітку та точності орієнтації на рядки посіву, забезпечення максимального ефекту процесу розподілу, як вже зазначалось вище, залежить від кута розкриття напрямних стінок та від довжини робочої поверхні (стінки).

Зобразимо максимально звужену одну із сторін смуги обробітку через s , що утворилася в результаті проходження процесу розподілу напрямною стінкою розрізаних стебел на рядки (рис. 2).

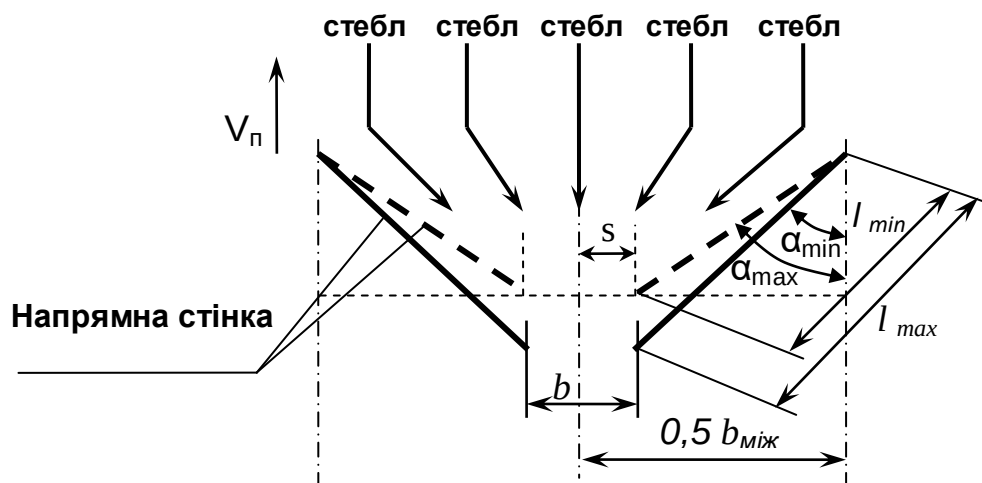

Рис. 2. До розрахунку довжини робочої поверхні напрямних стінок розподільника

Виходячи з вищевикладеного та практичних міркувань можна прийняти, що ширина міжряддя $b_{\text{між}}$ за агровимогами є відомою величиною, а ширина між напрямними стінками b має забезпечувати максимальне звуження смуги обробітки (розподіл розрізаних стебел на рядки посіву) [4-7].

Визначимо мінімальні та максимальні величини довжин робочої поверхні напрямної стінки розподільника, відповідно $l_{\min}$ та $l_{\max}$:

$$l_{\min \text{ розп}} = \frac{\left(\frac{1}{2} b_{\text{між}} - s \right)}{\sin \alpha_{\max}}. \quad (1)$$

$$l_{\max \text{ розп}} = \frac{\left(\frac{1}{2} b_{\text{між}} - s \right)}{\sin \alpha_{\min}}. \quad (2)$$

Після процесу розподілу рослинних залишків на рядки посіву, слідуючими процесами є ущільнення та подрібнення по рядках. Така комбінація процесів дає змогу істотно зменшити енерговитрати на обробіток, що витрачаються тільки на рядки посіву грубостеблових культур [8, 9].

Обґрунтування динамічних властивостей розподільника. Основне завдання розподільників – зорієнтувати листостеблові залишки вздовж руху агрегату (розподілити їх на рядки посіву). Зрозуміло, що при цьому змінюється функція розподілу, отримуючи витягнутий напрямок вздовж руху. Якщо швидкість руху агрегату рівна V_0 , а довжина напрямних стінок розподільника рівна $l_{\text{розп}}$, то час орієнтації стебла (взаємодія стебла з площею поверхні) рівний:

$$t = \frac{l_{\text{розп}}}{V_0}. \quad (3)$$

Якщо сила тертя є сухою, то вона визначається формулою:

$$F_T = f \cdot P, \quad (4)$$

де P – сила, з якою розподільник діє на поверхню ґрунту.

Лобовий опір розподільника:

$$F_{л.р.} = F_{m.cm} + F_{m.p}, \quad (5)$$

де $F_{m.cm}$ – сила тертя стеблової маси по поверхні стінки, що залежить від маси та площі контакту;

$F_{m.p}$ – сила тертя розподільника по поверхні ґрунту.

Якщо сила, з якою стебло діє на ґрунт рівна:

$$F_{cm} = f_{cm} \cdot P_{cm}, \quad (6)$$

а $P_{cm} = mg$ – вага стебла, то враховуючи (4):

$$F = f \cdot f_{cm} \cdot mg. \quad (7)$$

Переміщення стебла відбувається під дією сили тиску з боку поверхні розподільника:

$$F_{об} = F \cdot \sin \varphi \cdot \sin \alpha. \quad (8)$$

Запишемо рівняння обертowego руху стебла:

$$I \cdot \varepsilon = M = F_{об} \cdot \frac{L_0}{2}, \quad (9)$$

де L_0 – довжина стебла (усереднена);

I – момент сили інерції;

ε – кутове прискорення.

Вважаючи, що стебло пряме і циліндричне, для моменту інерції можна записати:

$$I = \frac{1}{4} \cdot m \cdot L_0^2. \quad (10)$$

Тоді прискорення ε рівне:

$$\varepsilon = \frac{F_{об} \cdot L_0}{2 \cdot I} = \frac{2F \cdot \sin \varphi \cdot \sin \alpha}{m \cdot L_0^2} = \frac{2f \cdot f_{cm} \cdot g \cdot \sin \varphi \cdot \sin \alpha}{L_0}. \quad (11)$$

Проінтегрувавши цей вираз двічі, отримаємо:

$$\varphi - \varphi_0 = \omega_0 \cdot t + \frac{\varepsilon \cdot t^2}{2}, \quad (12)$$

де $\omega_0 = 0$ – початкова кутова швидкість;

φ – кут повороту;

φ_0 – кут повороту в початковий момент часу, $\varphi_0 = \varphi(0)$.

Прийнявши до уваги вираз (3), отримаємо кут повороту:

$$\varphi - \varphi_0 = \frac{f \cdot f_{cm} \cdot g \cdot \sin \varphi_0 \cdot \sin \alpha \cdot L}{V_0^2}. \quad (13)$$

Проаналізуємо силу опору розподільника при його русі в ґрунті. Оскільки величина заглиблення в ґрунт є незначною, то основним фактором, який зумовлює опір, є лобовий. Виділивши елементарну площадку $dx dy$, яка знаходиться на глибині y від поверхні, запишемо:

$$dF = \frac{\rho(y)V_0^2}{2} \partial x \partial y, \quad (23)$$

де $\rho(y)$ – густина ґрунту, яка може змінюватися по експоненті:

$$\rho(y) = \rho_0 \cdot e^{\gamma y}, \quad (24)$$

де ρ_0 – густина на поверхні ґрунту.

Тоді повний лобовий опір буде рівний:

$$F_{\lambda} = 2 \int_S dF = 2 \int_0^a \partial x \int_0^h \rho_0 V_0^2 e^{\gamma y} \partial y = 2 \rho_0 V_0^2 a \frac{1}{\gamma} (1 - e^{h\gamma}), \quad (14)$$

де γ – коефіцієнт пропорційності для певного виду ґрунту, який визначається експериментально.

При незначній зміні густини виконується умова $\gamma h \ll 1$, і вираз (14) може бути розкладений в ряд Тейлора. Тоді в лінійному наближенні для F_{λ} одержимо:

$$F_{\lambda} = -2\rho_0 \cdot V_0^2 \cdot a \cdot h, \quad (15)$$

де a – ширина захвату стінки розподільника;

h – глибина заглиблення.

Теоретично обґрунтований розподільник реалізований у розробці комбінованого подрібнювача рослинних залишків [10-17].

Висновки. 1. Вплив розподільника на розрізані листостеблові рослинні залишки в міжряддях змінює функцію розподілу рослинних залишків, отримуючи витягнутий напрямок вздовж руху; 2. Визначено мінімальні та максимальні величини довжин робочої поверхні прямої стінки розподільника $l_{\min}$ та $l_{\max}$; 3. Теоретично обґрунтовані динамічні властивості впливу розподільника на процес розподілу розрізаних стебел; 4. Обґрунтовано силу опору розподільника при його русі в ґрунті.

Список літератури

1. Сільськогосподарські та меліоративні машини / Войтюк Д.Г., Дубровін В.О., Іщенко Т.Д. [та ін.]; за ред. Войтюка Д.Г. – К.: Вища освіта, 2004. – 544 с.
2. Корчак М.М. Дослідження характеру засміченості поля листостебеловими та кореневими залишками після збирання кукурудзи / М.М. Корчак, С.В. Єрмаков // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Вип. 15. – С. 498-504.
3. M. Korchak, T. Dudchak, D. Vilchinska. Theoretical substantiation of the working body for soil alignment / Zhytomyr State Technological University. Series: Engineering. Zhytomyr State Technological University. V. 1 (83). p. 69-75 (2019). (ISSN 1728-4260).
4. M. Korchak, S. Yermakov, V. Maisus, S. Oleksiyko, V. Pukas, I. Zavadskaya. Problems of field contamination when growing energy corn as monoculture. E3S Web of Conferences. Krynica, Poland. 6th International Conference – Renewable Energy Sources. Volume 154 (2020). (ISSN: 2267-1242).
5. V. Sheichenko, I. Marynchenko, I. Dudnikov, M. Korchak. Development of technology for the hemp stalks preparation. Independent Journal of Management and Production. State agrarian and engineering university in Podilia. V. 10, № 7. p. 687 – 701 (2019). (ISSN: 2236-269X).
6. Корчак М.М. Аналіз технологій і конструкцій машин для обробки ґрунту, засміченого рослинними залишками грубостеблових культур з розробкою комбінованого способу та подрібнювача для його реалізації / М.М. Корчак // Праці ТДАТУ, 2010 – Вип. 10, Т.7 – С. 299–312.

7. Корчак М.М. Дослідження вібраційного вирівнювального ґрунтообробного пристрою / М.М. Корчак // Вісник аграрної науки, № 4. – К., 2011. – С. 72–74.

8. Корчак М.М. Розробка комбінованого способу та подрібнювача для ґрунту, засміченого рослинними залишками / М.М. Корчак // Вісник Львівського національного аграрного університету: Агроінженерні дослідження. – Львівський національний агроуніверситет, 2009. – №13, т. 1. – С. 155–163.

9. Корчак М.М. Обґрунтування технологічної функціональної моделі способу обробітку ґрунту після збирання грубостеблових культур / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 24, ч.2. – С. 165–174.

10. Корчак М.М. Аналіз результатів пошукових експериментальних досліджень подрібнювача рослинних залишків грубостеблових культур / М.М. Корчак // Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. – Кам'янець-Подільський, 2017. – Вип. 25. – С. 99-114.

11. Корчак М.М. Розробка математичної моделі комбінованого способу обробітку поля, засміченого рослинними залишками грубостеблових культур / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Вип. 20. – С. 476–483.

12. Корчак М.М. Теоретичні дослідження впливу дискового ножа на процес розрізання рослинних залишків грубостеблових культур в міжряддях / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 17. – С. 450–458.

13. Корчак М.М. Теоретичні дослідження впливу котка на процес ущільнення розрізаних та згорнених рослинних залишків грубостеблових культур по смугах обробітку / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 21. – С. 407–410.

14. Корчак М.М. Вдосконалення системи технічного обслуговування і ремонту енергетичного обладнання на підприємстві / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2014. – Вип. 22. – С. 307–321.

15. Корчак М.М. Обґрунтування енергетичних показників подрібнювача рослинних залишків грубостеблових культур / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 23. – С. 103–125.

16. Пат. 90538, Україна, МПК А 01 В 33/00. Спосіб звільнення поля від рослинних залишків грубостеблових культур / Корчак М.М., Бендера І.М., Єрмаков С.В., Яковенко А.І. – № а2008 04264; заявл. 04.04.2008; опубл. 11.05.2010, Бюл. № 9.

17. Пат. 90535, Україна, МПК А 01 В 49/02 (2006.01). Комбінований подрібнювач рослинних залишків грубостеблових культур / Корчак М.М.,

Бендера І.М., Єрмаков С.В. – № а2008 03070; заявл. 11.03.2008; опубл. 11.05.2010, Бюл. № 9.

PECULIARITIES OF ASSESSING PERFORMANCE OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE ENTERPRISE

Dmytriieva Oksana Illivna

PhD in Economics, Associate Professor

Kharkiv national automobile and highway university

Assessing the performance of any business entity is the most important function of the enterprise activities management system. The results of assessment serve as the basis for making managerial decisions, choosing ways to improve its performance, and developing targeted programs and plans. The process of assessing performance of the enterprise involves the use of certain methods and methodological approaches.

Assessment of performance at transport infrastructure enterprises is complicated by determination of the end results of performance, that is, satisfaction with the services.

Currently, the performance of transport infrastructure enterprises is assessed using a number of indicators, such as traffic volumes, profitability, profit, labor productivity and so on. However, the application of such an assessment does not provide a comprehensive understanding of the problems of the enterprise, as the influence of various factors on the achievement of the result and satisfaction with the services provided are not taken into account. This plays a significant role in the activities of enterprises, since the results of their work are largely determined by consumers, their subjective attitude and opinion.

Today, to assess the performance of enterprises a great number of methods are used: the resource method [1]; the market, revenue, expense methods [2], the classic approach [4, 5]; the positions of various interest groups [5, 6]; the concept of a balanced scorecard [7-10].

Despite a considerable number of discussions regarding the problems of assessing the performance of enterprises, little attention has been paid so far to evaluating the efficiency of enterprises on the basis of an integrated approach that takes into account all factors. The paper proposes an algorithm for evaluating the performance of transport infrastructure enterprises.

One of the recent approaches to assessing the efficiency of organizations, according to the author, is the Balanced Scorecard (BSC). It is a strategic management system for the enterprise based on measuring and evaluating the efficiency of its activities by a set of indicators selected in such a way as to take into account all the essential aspects of the organization [7-10].

Based on this system, it is offered to carry out the process of assessing the performance according to the following stages: preparation; assessment of the performance of transport infrastructure enterprises; analyzing the results of assessing the performance of transport infrastructure enterprises.

When developing an algorithm for assessing the performance of transport infrastructure enterprises, the author relies on the following principles:

- the result should coincide with the purpose of the enterprise;

- performance assessment indicators should be available in their definition and use;
- when assessing the performance, it is advisable to give priority to the goals of those that characterize the stability of the enterprise.

Stage 1 - Preparation. Includes the following types of work:

1.1. Determining the purpose of assessing the performance of the enterprise. At this stage, the enterprise must determine why the performance is being assessed. For enterprises of the transport infrastructure, the main purpose of this assessment is to determine the level of enterprise efficiency to improve and develop its activities, make the right management decisions, choose strategic plans for the development of innovations.

1.2. Setting the main tasks of assessing the efficiency of the enterprise. The enterprise itself needs assessment of efficiency, and it must set its tasks for such an assessment. For the transport infrastructure enterprises, the main tasks can be distinguished: comparing the profit received with the planned profit; developing the right management decisions to improve profitability; determining the most attractive areas for investing temporarily surplus funds; controlling customer satisfaction; monitoring staff activities.

1.3. Development of programs and plans for conducting performance assessment. The plan of actions for evaluating the performance should contain specific actions for specific terms and results.

1.4. Identification of those responsible for the assessment and distribution of functions between them. To implement the assessment of the enterprise performance, it is necessary to distribute the powers and responsibilities between the employees who participate in it. It is advisable to do this using the functional distribution of work in the process of assessment.

1.5. Initial collection and processing of information for assessment. The main documents for collecting information to assess the efficiency of the enterprise is the financial statements of the enterprise, accounting and management data, as well as statistical information.

Stage 2 - Assessment of the performance of transport infrastructure enterprises. This stage includes the following types of work:

2.1 Analysis of the enterprise environment. At this stage, the factors that affect the enterprise, both external and internal, should be analyzed.

2.2 Assessment of the results of the enterprise performance. At this stage, it is necessary to determine the list of indicators by which the performance will be assessed. For enterprises of the transport infrastructure, it is advisable to distinguish 4 groups of indicators: "Finance", "Personnel", "Consumers", "Basic processes of the enterprise".

2.3 Assessment of indicators of the enterprise performance. This stage provides for the calculation of partial and generalized indicators of the performance of transport infrastructure enterprises. First, at this stage, it is necessary to standardize heterogeneous indicators that characterize each group of a balanced system of the enterprise performance indicators.

2.4 At the last stage of assessing the indicators of passenger transport enterprises performance, it is necessary to calculate a comprehensive performance indicator. It is proposed to interpret the integrated indicator using a specially designed scale, which is based on the Harrington scale.

Stage 3 provides an analysis of the results of assessing the performance of passenger transport enterprises. These results are used to form management decisions that will improve the enterprise. This step involves analyzing the results; identification of deficiencies in the enterprise; determination of the main activities regarding the identified deficiencies and formation of the enforcement mechanism for their implementation.

In modern literature, a lot of methods for determining the level of an enterprise performance can be found. In the author's opinion, it is necessary to assess the level of performance in a comprehensive manner, taking into account not only the main financial performance indicators. In order to increase the efficiency of transport infrastructure enterprises, an algorithm has been formed to evaluate the performance of passenger transport enterprises.

References

1. Hovorushko T.A., Klimash N.I. Management of activity of enterprises efficiency is on the basis of the cost-oriented approach. – Kyiv: Lohos. – 2013. – 204 p.
2. Bohdanovych O.H. Analysis of efficiency activity of enterprise is on principles of concordance interests of groups economic influence // Marketing and innovation management. – 2015. – №1. – pp. 209-214.
3. Ivanilov O.S. Enterprise Economics. – K.: Tsentр uchbovoi literatury. – 2009. – 728 p.
4. Shvab L.I. Business Economics. – K.: Karavela. – 2004. – 568 p.
5. Hrosul V.A., Avanesova N.E. Performance evaluation of trading enterprises from the point of view of key stakeholders. – Kharkiv: KhDUKhT. – 2010. – 230 p.
6. Bocharova N.A. Determination of efficiency functioning of the enterprise from the position of different interested groups // Economics of the transport complex. – 2011. – №18. – pp. 133-143.
7. Kaplan R., Norton D. Balanced Scorecard. – M.: Olimp-Biznes. – 2003. – 214 p.
8. Voznyuk A.N. Control system by an enterprise on the basis of key indexes of efficiency: features of forming and introduction // Economic Bulletin of Donbass. – 2009. – №1 (15). – pp. 153 – 156.
9. Kravchenko V.N., Lysenko A.Yu. Diagnostics and estimation efficiency of basic activity of enterprise // Scientific and practical journal "Economics of Industry". – 2010. – № 4(52). – pp. 145-152.
10. Kostenko T.D. System of the balanced indexes and estimation of the state of managing subjects // Economics of industry. – 2007. – №3. – pp. 164-167.

CALCULATION OF INSULIN THERAPY REGIMES BASED ON MATHEMATICAL COMPUTER MODELING

Lapta Stanislav Sergeevich

Ph.D., Associate Professor

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Lapta Sergey Ivanovich

Sc.D., Professor

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Solovyova Olga Igorivna

Ph.D., Head of Department Information Technology

Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

Purely empirical methods of modern insulin therapy provide the choice of regimes of Diabetes mellitus compensation exclusively on the patient himself, which is burden for him and is associated with the possibility of an early lethal outcome for an insulin overdose [3]. Therefore, these methods do not allow achieve the required degree of diabetes compensation that guarantees from its late vascular complications. In this article a method for fast precise computer calculation of the insulin therapy regimes based on the mathematical modeling of the glycemic dynamics is proposed.

Although the idea of applying mathematical modeling to calculate the optimal regime of insulin therapy was proposed long ago [4,5], to implement it until the last was not possible due to physiological inadequacy and principal ineffectiveness of the proposed for this purpose mathematical models of glucose metabolism [6].

The aim of the article is generalization of the new models of the glycemic dynamics [6] for the case of exogenous insulin introduction into the blood and the development on its basis the methodology of calculation of optimal regime of Diabetes mellitus insulin therapy. Due to the fact that traditional subcutaneous injection dose of insulin requires consideration of its uncontrolled resorption, while passing into the blood, for simplicity, we restrict ourselves by considering it intravenous injection, which is also of interest for clinical practice. This introduction of insulin may be as in the form of injection, so an automated dispenser. Besides this, we assume that the patient has no malabsorption function. This allows for the diagnosis of the state of the mechanism of regulation of glycemic level in the patient and individualization of the model of glycemic dynamics for him, restrict by carrying out OGTT test only, avoiding the need to provide also IVGTT:

$$\frac{dy}{dt} = (1 - \alpha)f(t) - \lambda \frac{di}{dt} - \beta^- Es(y(t - \tau)) + \beta^+ Es(-y(t - \tau)) - \gamma Es(y(t - 1)) - \delta Es(g(t - 1) - g^*), \quad t \geq 0,$$

$$y(t) = \phi(t) = 0, \quad -\tau \leq t < 0.$$

(1)

In the model (1) it was taken into account all exogenous factors of glycemic level changes: the incoming of exogenous glucose into the bloodstream, due to food intake, with the intensity $f(t)$ and injection of exogenous insulin at a rate of intravenous administration $\frac{di}{dt}$. This function $f(t)$ may be given in the form of a trapezoidal impulse [7]:

$$f(t) = H \begin{cases} 0, & t < 0, \\ \frac{t}{d}, & 0 \leq t < d, \\ 1, & d \leq t < T, \\ e^{-m(t-T)}, & t \geq T, \end{cases} \quad (2)$$

The function parameters $f(t)$ (2) should be adjusted for each patient so, that preliminarily individualized for him, by his clinical OGTT data, the glycemic dynamics model (1) reproduces his daily glycemic profile. Such a detailed daily glycemic curve of the healthy person borrowed from the work [2], is shown in Fig. 1.

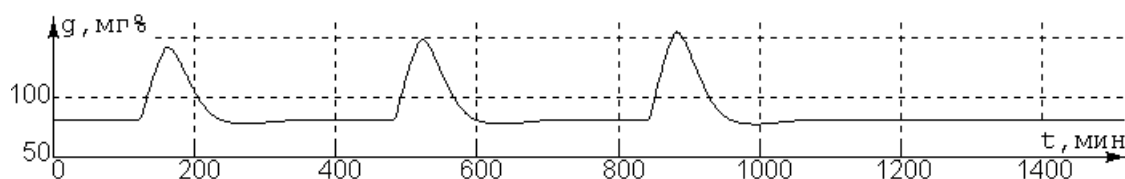

Fig. 1. The 24-hours normal glycemic profile of the patient.

The same daily glycemic profile of the patient with Diabetes mellitus of moderate severity is constructed in Figure 2 in accordance with the data of reference literature [8]. It should be noted, that in clinical practice such detailed measuring of the patient's glycemic data is usually not performed. DM patient's glycemic profile is recommended to build on the basis of 7 glycemic measurements during 24 hours: after overnight fast (10-14 hours), and 90 minutes after breakfast, lunch, dinner, and before going to bed [1]. Occasionally measurement is made in the morning at 3 a.m. It is obvious, that obtained in this way the resulting graph line is too rough and is insufficient for identification of the parameters values of the functions $f(t)$ (1).

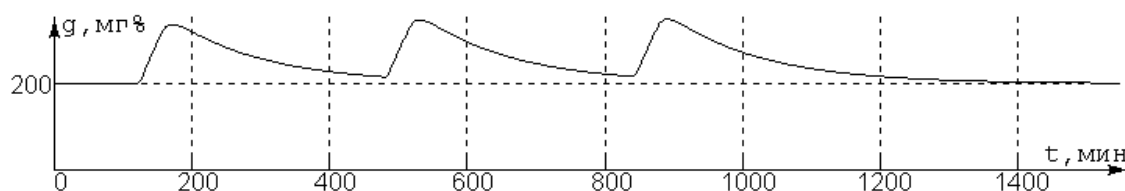

Fig. 2. The 24-hours glycemic profile of the patient with moderate DM.

To solve the problem of Diabetes compensation in the patient, it is necessary preliminary to carry out a quantitative diagnosis of his glycemic level regulation system. To do this, it is necessary to measure the glycemic data of his standard OGTT

and personalize by them the glycemic dynamics model (1) (i.e. determine the numerical values of the basic parameters of the model). For example, for the medium healthy patient, the glycemic data of his OGTT, given in the literature reference [8] the following values of the model parameters were obtained (1):

$$\begin{aligned} g_b = 80 \text{ mg}\%, \quad \alpha = 0,94, \quad \beta^- = 0,010 \text{ min}^{-1}, \quad \gamma = 0,020 \text{ min}^{-1}, \\ \beta^+ = 0,022 \text{ min}^{-1}, \quad \tau = 36 \text{ min}, \quad g^* = 170 \text{ mg}\%, \quad \delta = 0,040 \text{ min}^{-1}. \end{aligned} \quad (3)$$

For the patients with DM of moderate severity, their values may be as follows, in accordance with reference glycemic data [8]:

$$\begin{aligned} g_b = 200 \text{ mg}\%, \quad \alpha = 0,90, \quad \beta^- = 0,001 \text{ min}^{-1}, \quad \gamma = 0,001 \text{ min}^{-1}, \\ \beta^+ = 0,022 \text{ min}^{-1}, \quad \tau = 36 \text{ min}, \quad g^* = 170 \text{ mg}\%, \quad \delta = 0,005 \text{ min}^{-1}. \end{aligned} \quad (4)$$

Then it is necessary to determine the sufficiently detailed daily hyperglycemic profile of the patient with his usual feed regime prior to correction, such as shown in Fig. 2. According to his profile it should sort out the values of the glucose absorbing function parametes (2) of already individualized for this patient model (1) with the values of the basic parameters of the model (4) so, as to render it. In the case of the patient with a daily glycemic profile shown in Fig. 2, we obtain the following numerical values of the parameters of the absorption function (2):

$$d = 5 \text{ min}, \quad m = 0.1 \text{ min}^{-1}, \quad T = 35 \text{ min}, \quad H = 26,10 \text{ mg}\% \text{ min}^{-1}, \quad H = 28,71 \text{ mg}\% \text{ min}^{-1}, \quad (5)$$

practically identical to breakfast, lunch and dinner.

Then it is necessary to determine the appropriate normal glycemic curve, to which it is desirable to approach during insulin therapy, such as shown in Fig. 1. The values of the basic model parameters (3) correspond to it, such as the parameters values of glucose absorbing function (5). In addition, it is necessary to carry out a clinical test on susceptibility of the patient to the type of insulin, which is intended to be used, and determine the value of the sensitivity parameter λ (2) for him. We assume that this patient has $\lambda = 5 \cdot 10^{-3} \frac{\text{mg}}{\text{mU}}$

The numerical experiments on insulin therapy of DM, carried out on the model of glycemic dynamics (1), showed that it is possible to imitate a real therapeutic treatments with insulin. In particular, the rapid single lowering of glycemic level by intravenous injection of insulin (Fig. 3) practically immediately leads to the return of hyperglycemia with oscillating effect (to repeated "rebounding" hyperglycemia, what is known in diabetology as the effect of Somogy [1]).

Apparently, it should be considered the reached degree of full compensation of DM, when all his adjusted its glycemic curve goes to the stationary regime of

everyday reiteration, and is in the limits between predetermined minimum and maximum values for normal glycemic curve during the 24 hours: 60 - 135 mg %. This ensures the patient from developing mortally dangerous late vascular complications and transient hypoglycemic coma.

As follows from the conducted numerical experiments, to achieve such result using only intravenous insulin injection is practically impossible. As an example, in Fig. 4 it is shown the result of correction of pathological daily glycemic curve, shown previously in Fig. 2, by injections of 27 short-term insulin injections during 1 minute. The dose of the first injection is $28 \cdot 10^3$ mU, all others doses are the same injection doses - $16 \cdot 10^3$ mU. The first insulin injection is made simultaneously with the beginning of breakfast. The following injections are performed one after another at intervals of 23, 17, 13, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 37, 37, 16, 14, 13, 24, 36, 36, 37, 37, 37, 37, 36, 37, 16, 14 and 13 minutes. It is easy to see that the thickening of the frequency of the same insulin injections comes at a time of breakfast, lunch and dinner of the patient.

Thus, the proposed method of computer calculation of the correction regime of the glycemic profile of the patient with DM for its normalization, based on individualized for him mathematical model of glycemia dynamics (1) allows to simply and effectively get the required result. This method can be directly used in clinical practice for a more precise and reliable calculation of the dose of intravenous insulin injection and for the expected hypoglycemic effect in urgent cases hyperglycemic coma. This method can also be used in the individualized adjusting of automated insulin pump.

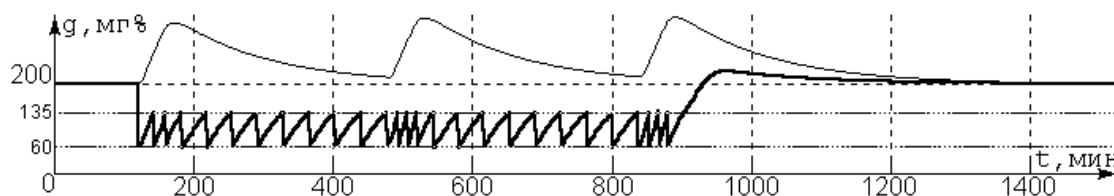

Fig. 4. The adjusted by 27-times insulin injections daily glycemic profile of the patient with DM of moderate severity with initial data, shown in Fig. 2.

References

1. Balabolkin M.I. Diabetology. M.: Medicine, 2000. 672 p.
2. Diabetes mellitus / Petrides P., and others. M.: Medicine, 1980, 196 p.
3. Definition, Diagnosis and Classification of Diabetes Mellitus and its Complications: Report of a WHO Consultation. Part 1: Diagnosis and Classification of Diabetes Mellitus. Geneva: WHO. Department of Noncommunicable Disease Surveillance, 1999. 59p.
4. Toloknov V.I The results of science and technology VINITI. Ser. Bionics. Biocybernetics. Bioengineering. m. 5. Biocybernetic aspects of "artificial beta cells. M.. 1987. 65 p.
5. Results of science and technology. Mathematical Biology and Medicine. m. 3. BIOM-medicinal mathematical models and their identification. B. Ed. ... I. Toloknova M. VINITI, 1989. 218 with

6. Lapta S.I. Dynamics autoregulation of blood glucose level: delay or aftereffect of Electronics and computer Science 2003. № 2. S. 143-147

7. S.I. Lapta A mathematical model of an oral glucose tolerance test with glucose absorption of physiological function in the gut and its possible clinical applications. Problems of bionics. Kharkiv, №58, 2003. S. 54-61.

8. Clinical evaluation of the laboratory tests. / Ed. WELL. Tietz. Moscow: Medicine, 1986, 356 p.

СИНТЕЗ ВИМІРЮВАЛЬНОГО СИГНАЛУ ДЛЯ ОЦІНКИ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ РАДІОТЕХНІЧНИХ СИСТЕМ

Герасимов Сергій Вікторович, д.т.н., професор
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

Куценко Володимир Валерійович, к.т.н.
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

Борисенко Максим Вячеславович, к.т.н.
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

Процес оцінки технічного стану радіотехнічних систем (РТС) полягає у дії на їх вхід відомим вимірювальним сигналом $u(t)$, який формується генератором і має певні характеристики [1, 2]. Під впливом вимірювального сигналу $u(t)$ на виході РТС, що контролюється, утворюється вихідний сигнал $y(t)$, або реакція певної форми залежно від форми вхідного сигналу та параметрів контролю РТС (параметрів, які дозволяють визначити справність або відмову системи) [3]. Вхідний $u(t)$ і вихідний сигнали $y(t)$ подаються в аналізатор, за допомогою якого визначаються параметри контролю РТС q_j , $j = \overline{1, n}$, де n – кількість параметрів контролю, або апостеріорні параметри z_i , $i = \overline{1, m}$, m – апостеріорна кількість параметрів контролю, значення яких дозволяють оцінити технічний стан системи, що контролюється [2].

Розглянуто фізичну причину протиріччя між забезпечення максимальної чутливості контролю та необхідною точністю визначення параметрів на прикладі, коли параметри системи q_j ортонормовані, параметри $z_i = \sum_{j=1}^n \alpha_{ij} q_j$ співпадають з ними, тобто матриця з елементами узгодження α_{ij} – одинична.

У цьому випадку чутливість контролю S' дорівнює сумі діагональних елементів кореляційної матриці $\tilde{R}_y : S' = \sum_{i,j=1}^n (\tilde{R}_y)_{ij}$, елементи матриці $\tilde{R}_y$:

$$(\tilde{R}_y)_{ij} = \int_0^T a_i(t) a_j(t) dt + \sigma_{\xi}^2 \xi_{ij}, \quad (1)$$

де $a_i(t)$ – коефіцієнти перетворення; $a_j(t, \{u\}) = \frac{\partial \Delta y}{\partial q_j}$; ξ_{ij}, σ_ξ^2 – завада, яка

присутня при вимірюванні i -го і j -го параметрів, і її середньоквадратичне відхилення відповідно.

При значному часі контролю T перший член більше другого й $(\tilde{R}_y)_{ij} \approx \int_0^T a_i(t) a_j(t) dt$. Позначимо власні значення матриці $\tilde{R}_y$ через λ_j , $j = \overline{1, n}$.

Тоді величина чутливості контролю буде дорівнювати: $S' = \sum_{j=1}^n \lambda_j$. Точність

визначення параметрів контролю РТС ε пропорційна в даному випадку сумі діагональних елементів матриці $\tilde{R}_y^{-1}$, тобто $\varepsilon = \sigma_\xi^2 \sum_{j=1}^n \frac{1}{\lambda_j}$. Кількість

інформації I з точністю до постійної дорівнює половині логарифму детермінанту матриці $\tilde{R}_y$, тобто $I = \frac{1}{2} \ln(\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n)$ [4].

Нехай максимальна чутливість досягається при такому співвідношенні між власними значеннями λ_j , коли частина їх дуже мала, в той час як інші значні,

так що сума $\sum_{j=1}^n \lambda_j$ максимальна. Тоді похибка ε стане дуже значною, а кількість

інформації I – незначною. Якщо, наприклад, $\lambda_j \rightarrow 0$, то $\varepsilon \rightarrow \infty$, а $I \rightarrow -\infty$. Така

ситуація буде виникати тоді, коли детермінант матриці $A_{ij} = \int_0^T a_i(t) a_j(t) dt$

дорівнює або прагне до нуля. При цьому добуток власних значень $\prod_{j=1}^n \lambda_j$ буде

близьким до нуля, а деякі з власних значень прагнуть нулю [5].

Розглянуто матрицю A_{ij}

$$A_{ij} = \int_0^T a_i(t) a_j(t) dt. \quad (2)$$

Матричні елементи A_{ij} є скалярними добутками функцій $a_i(t)$ і $a_j(t)$. Тому детермінант матриці є визначником Грама системи функцій $\{a_j(t)\}$:

$$\det \|A_{ij}\| = \begin{vmatrix} a_1 a_1 & \dots & a_1 a_n \\ \dots & \dots & \dots \\ a_n a_1 & \dots & a_n a_n \end{vmatrix}. \quad (3)$$

Перетворення в нуль визначника Грама означає лінійну залежність між функціями $\{a_j(t)\}$.

З'ясуємо, для яких вхідних сигналів функції $a_j(t)$ є лінійно залежними. Якщо час контролю T значно більше часу перехідного процесу РТС, що контролюється, то вхідний сигнал повинен бути періодичним. Позначив період вхідного сигналу через T_0 , запишемо його у вигляді:

$$u(t) = \frac{1}{2} \sum_{k=-\infty}^{\infty} u_k e^{jk\omega_0 t}, \quad (4)$$

де $\omega_0 = 2\pi/T_0$.

При цьому величини $a_j(t)$ будуть дорівнювати:

$$a_j(t) = \frac{1}{2} \sum_{k=-\infty}^{\infty} u_k g_j(k\omega_0) e^{jk\omega_0 t}. \quad (5)$$

Розрахунок скалярного добутку функцій $a_i(t)$ і $a_j(t)$ показує:

$$A_{ij} = [a_i(t)a_j(t)] = \frac{1}{4} T \sum_{k=-\infty}^{\infty} g_i(k\omega_0) g_j(k\omega_0) |u_k|^2. \quad (6)$$

Вираз (6) з точністю до множника $T/4$ представляє собою добуток двох прямокутних матриць: $g_{jk} = g_j(k\omega_0) u_k$ і ермітовської спряженої матриці. Після підстановки співвідношення (6) у вираз (3) і використовуючи формулу Біне-Комі для обчислення детермінанту, отримаємо:

$$\det \|A_{ij}\| = \sum_{k_1 \dots k_n} \left\| \begin{matrix} g_1(k_1\omega_0) & \dots & g_1(k_n\omega_0) \\ \dots & \dots & \dots \\ g_n(k_1\omega_0) & \dots & g_n(k_n\omega_0) \end{matrix} \right\|^2 |u_{k_1}|^2 \dots |u_{k_n}|^2, \quad (7)$$

де $k_1, \dots, k_n$ приймають будь-яке значення з набору $0, \pm 1, \pm 2, \dots$. При збігу будь-яких індексів $k_i = k_j$ відповідний член у сумі (7) перетворюється в нуль. Детермінант $\det \|A_{ij}\|$ не буде дорівнювати нулю, коли хоча б один з членів суми не дорівнює нулю. Тому, для того, щоб $\det \|A_{ij}\|$ не дорівнював нулю необхідно, щоб кількість відмінних між собою індексів $k_1, \dots, k_n$ було не менше n кількості параметрів системи. Якщо у вихідному та вхідному вимірювальному сигналі відсутня постійна складова та міститься ℓ гармонік, то необхідною умовою

відміни детермінанта від нуля є нерівність $2\ell \geq n$. При наявності постійної складової відповідно отримаємо $(2\ell + 1) \geq n$.

Так, наприклад, для синусоїдного сигналу $\ell = 1$ детермінант $\det \|A_{ij}\|$ буде відмінний від нуля тільки, якщо кількість параметрів системи не більше двох для сигналу, який містить дві гармоніки ($\ell = 2$). Детермінант матриці не дорівнює нулю, коли кількість параметрів системи не більше чотирьох тощо.

Якщо при контролі РТС необхідно отримати високу точність, а оптимальний за чутливістю вимірювальний сигнал призводить до виродження, тобто перетворюється в нуль детермінант матриці з елементами A_{ij} , потрібно змінити форму цього сигналу. Так, при значному часі контролю оптимальний за чутливістю сигнал є синусоїдним і призводить до виродження. Для зняття виродження можна використовувати сигнал, який складається з декількох гармонійних складових. Якщо система має n параметрів, то кількість цих гармонійних складових повинно бути не менше $\ell \geq n/2$. Частоти додаткових гармонійних складових визначаються з умов забезпечення максимальної чутливості або точності для окремих параметрів.

Проведені вище оцінки можуть бути перенесені й на той випадок, коли контролю підлягають не самі параметри контролю РТС q_j , а узагальнені параметри z_i , які є лінійними комбінаціями від них.

Отримані оцінки справедливі також для випадку дискретних вимірювань вихідного сигналу. В отриманих вище співвідношеннях для дискретного випадку потрібно величину T замінити на s – кількість точок вимірювання (дискретизації) вихідного сигналу.

Оптимальний за чутливістю вимірювальний сигнал призводить до різкого зниження точності вимірювання параметрів при оцінці технічного стану РТС. Такий випадок має місце, коли час контролю значно переважає час перехідного процесу. Для отримання достатньої точності при одночасному забезпеченні високої чутливості необхідно використовувати сигнал, який складається з гармонійних складових, кількість яких дорівнює половині параметрів контролю при оцінці технічного стану РТС.

Література

1. Басов В.Г. Измерительные сигналы и функциональные устройства их обработки. – Минск: БГУИР, 2013. – 119 с.
2. Герасимов С.В., Дакі О.А., Яковлев М.Ю. Синтез полігармонійного вимірювального сигналу з будь-якою кількістю точок перемикання // Вимірювальна техніка та метрологія. – 2018. – №79 (2). – С. 73-76. – DOI: 10.23939/istcmtm2018/02/073.
3. Clarke F. Functional analysis, Calculus of Variations and Optimal Control. – New York: Springer, 2013. – 606 p.
4. Герасимов С.В., Коломійцев О.В., Пустоваров В.В. Особливості визначення точності вимірювань інерціальних приладів визначення координат // Системи управління, навігації та зв'язку. – 2018. – Вип. 6(52). – С. 3-8. – DOI: 10.26906/SUNZ.2018.6.003.

5. Rybin Yu. Measuring Signal Generators. Theory and Design. – Dordrecht, London, New York: Springer, 2014. – 488 p.

АНАЛІЗ НАПРУЖЕНОСТІ РОБОТИ ВОДІЇВ АВТОБУСІВ В МІСТАХ

Шапенко Євгенія Миколаївна

К.т.н., доцент кафедри транспортних систем
та безпеки дорожнього руху
Національний транспортний університет

У результаті проведеного аналізу нормативної та науково-практичної літератури встановлено, що найбільшу частку в Україні займають автобусні перевезення. Недостатній рівень транспортного обслуговування населення, який є наслідком процесів автомобілізації міст, збільшення їх території, порушення режимів праці та відпочинку водіїв, викликаних умовами ринкових відносин та відсутністю відповідного контролю за роботою створили передумови для більш глибокого вивчення цього питання [1-6].

Відомі методики не забезпечують рівних умов роботи водіїв. Автомобілізація міст призвела до вичерпання перевізних можливостей транспорту загального користування закладених в планувальних рішеннях міста. Наслідком цього процесу є погіршення якості транспортного обслуговування мешканців міст та умов роботи водіїв. Ця проблема є глобальною для країни, оскільки найбільшу частку серед всіх видів перевезень (70%) займають автобусні перевезення [7-12].

Встановлено, що для забезпечення ефективності діяльності водія важливе значення мають такі фактори, як стомлення, умови праці, фізичні фактори навколишнього середовища, біомеханічні й фізіологічні фактори [13].

Водій є найбільш значущою ланкою в енергетичній системі «водій – автомобіль – дорога – середовище». Від його дій на 70 – 80 % залежить надійність роботи цієї системи [13, 14].

На водія як компонента енергетичної системи «водій – автомобіль – дорога – середовище» покладено певні функції (рис. 1).

Рисунок 1 – Водій як елемент енергетичної системи

Фактори, що впливають на надійність роботи водія, представляють для інженерів особливий інтерес, оскільки знання індивідуальних якостей водія і їх ролі в забезпеченні надійності його роботи необхідні при проектуванні доріг, виборі засобів і методів організації руху, при професійному відборі та професійному навчанні водіїв.

Таблиця 1 – Фактори, що визначають напруженість праці водіїв

Технічні:	Технічний стан рухомого складу; тип покриття; пасажиромісткість; стан дороги; габаритна довжина транспортних засобів та ін.	Максимов В.А. Кузнецов Є.С.
Організаційні	Непрямолінійність маршруту; щільність пасажиропотоку; інтенсивність руху; відсутність спеціальної смуги для пасажирського транспорту; пропускна здатність зупиночних пунктів; необхідність дотримання розкладу; постійний район маршруту, що обслуговується; район проходження маршруту; виконання інших обов'язків (продаж квитків, проведення дрібного ремонту на лінії); напруга уваги, зорового і слухового аналізаторів; відособленість трудового процесу від підприємства.	Доля В.К. Давидич Н.В. Долгих Ю.В. Ейтингон В.Н. Коноплянко В.І. Афанасьєв Л.Л. Миротін Л.Б.
Соціально-економічні	Нераціональний режим праці та відпочинку; подовжений робочий день; періодична зміна графіка руху; ранній початок і пізніше закінчення робочої зміни, що приводить до порушень сну; водіння автобуса в години «пік»; Наявність понаднормових робіт у будь-який час доби; стаж і вік водія, тощо.	Бісик Г.П. Іоничева С.П. Рубанцов С.І.
Ергономічні	Нераціональна організація робочого місця водія; наявність шуму і вібрації в кабіні; зміна теплового режиму в кабіні водія в залежності від сезону року, перепад температур; розміри кабіни та обладнання; вентиляція; вологість повітря; запиленість; забрудненість повітря шкідливими речовинами; оглядовість; тепла радіація; освітленість та ін.	Гаврилов Є.В. Гюлев Н.О. Ретнев В.М. Широков А.П.
Психологічні (нервово-емоційні)	Висока залежність організації та якості перевезень від індивідуальних якостей водіїв; високе нервово-емоційне напруження і переважання навантажень на центральна нервова система і аналізатори над фізичними; висока відповідальність за безпеку	Романов А.Н. Стрелков Ю.К. Мішугін

	людей (пасажирів, пішоходів); відповідальність за збереження транспортного засобу; постійний дефіцит часу для прийняття одноосібних відповідальних рішень; можливість виникнення аварійних ситуацій та ін.	В.Н. Вайсман А.І. Венда Б.Ф. Ротенберг Р.В.

Особливістю роботи водія міських автобусних перевезень є висока напруженість праці, робота за змінними графіками, в тому числі в нічну зміну. У результаті проведених досліджень, встановлено, що кількість дорожньо-транспортних пригод залежить від часу, в продовж якого водій керує транспортним засобом. Таке явище визначається динамікою працездатності водія, що залежить від виду перевезень. Планування робочого дня водія має велике значення для підвищення надійності їх роботи і передбачає розроблення раціональних режимів праці і відпочинку [15].

Раціональний режим праці і відпочинку – це послідовність роботи і перерв, що встановлюються на основі аналізу працездатності з метою забезпечення високої продуктивності праці і відпочинку працівників. З фізіологічних позицій режим праці та відпочинку являє собою процес управління функціональним станом працівника з метою оптимізації його діяльності. Крім того, до чинників напруженості праці операторів динамічних об'єктів можна віднести високу ступінь особистої відповідальності за життя людей і збереження транспортного засобу, постійне очікування аварійної ситуації, необхідність приймати рішення в умовах дефіциту часу, шум і вібрацію, значну фізичну та нервову напругу [12, 15].

Фізичні та психофізіологічні вимоги до водіїв міського пасажирського транспорту можуть бути визначені на основі аналізу діяльності водія міського автобусного маршруту. Водій міського автобусного маршруту повинен сприймати велику кількість інформації про характер і режимі руху всіх його учасників, про стан значної кількості параметрів дороги, навколишнього середовища, засобів регулювання, про стан вузлів і агрегатів автомобіля (за допомогою різних приладів), тощо. Водій на міських автобусних маршрутах повинен не тільки сприймати великий потік інформації, але і проводити її переробку (аналіз), в результаті чого приймати відповідне рішення і на його підставі виконувати дії для реагування на конкретну ситуацію. Весь цей процес від сприйняття до вчинення дії вимагає певної витрати часу. З огляду на швидкоплинність дорожньо-транспортної ситуації, що склалася, водій може зробити неправильні дії. До них призводять причини, наведені на рис. 2.

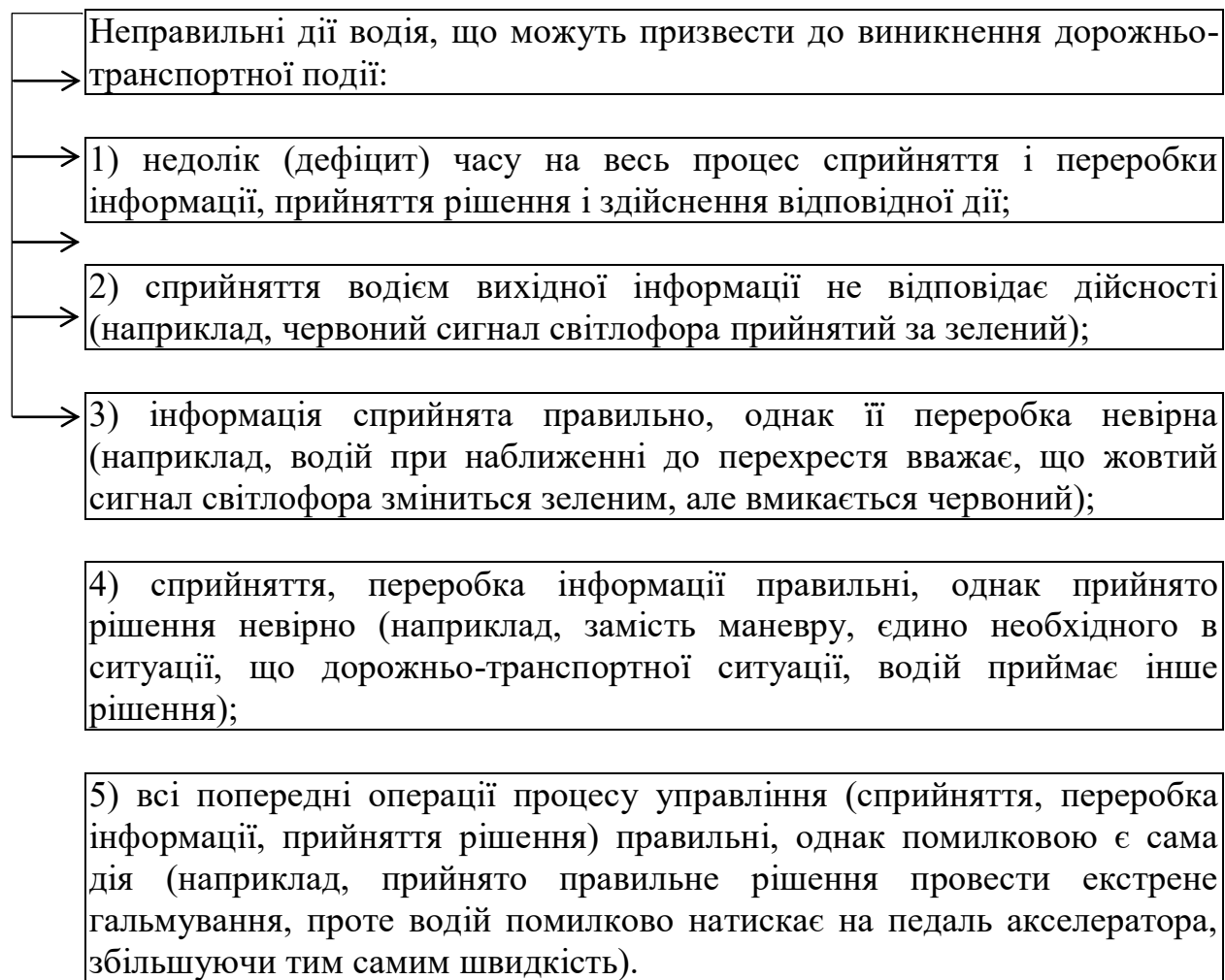

Рисунок 2 – Неправильні дії водія, що можуть призвести до виникнення дорожньо-транспортної події

Визначення величини напруженості роботи водіїв необхідно для правильного рішення психофізіологічної і соціальної задач раціональної організації праці водіїв. Це питання є досить важливим, оскільки відсутність встановлення та обліку напруженості негативно впливає на раціональність: маршрутів, регламентації режимів праці і відпочинку водіїв, кваліфікованого розподілення праці, визначення об'єктивних розмірів трудової участі, в тому числі при нарахуванні та розподіленні заробітної платні.

Список літератури

1. Міщенко М. І., Хімченко А. В., Вороніна І. Ф., Судак Ф. М. Загальний курс транспорту. Донецьк: Норд-прес, 2010. 323 с.
2. Яновський П. О. Пасажирські перевезення. Київ: НАУ, 2008. 469 с.
3. Ефремов И.С., Кобозев В.М., Юдин В.А. Теория городских пассажирских перевозок. Москва: Высшая школа, 1980. 535 с.
4. Вельможин А.В., Гудков В.А., Миротин Л.Б. Основы теории транспортных процессов и систем. Волгоград: ВолгПИ, 1992. 192 с.

5. Коцюк О.Я., Григорчук О.Д. Вибір форм сполучення на маршрутах міського пасажирського транспорту. *Вісник Національного транспортного університету та Транспортної академії України*. Київ, 2001. №5. С. 169–170.
6. Коцюк А.Я. Совершенствование автобусных маршрутных систем в крупных и крупнейших городах: дис.канд. техн. наук : 05.22.10. Киев, 1990. 165 с.
7. Гульчак О.Д. О необходимости определения сфер применения различных классов автобусов. *Автотранспорт и перевозки*. 2003. Вып. 8. С. 35–36.
8. Коцюк О. Я., Гульчак О.Д. Динаміка розвитку міського пасажирського маршруту. *Вісник Національного транспортного університету*. Київ, 2003. №8. С. 123–127.
9. Гульчак О.Д. Анализ эффективности организации таксомоторных маршрутов. *Автотранспорт и перевозки*. 2004. – Вып. 17. С. 31–34.
10. Гульчак О.Д. Аналіз ефективності організації таксомоторних маршрутів. *Збірник доповідей 6 Міжнародної науково-практичної конференції “Ринок послуг комплексних транспортних систем та прикладні проблеми логістики”*. 2004. С. 80–84.
11. Гульчак О.Д. Обоснование сферы использования комбинированных режимов движения. *Автотранспорт и перевозки*, 2005. Вып. 5. С. 36–37.
12. Ищенко В.И., Поберезкин Г.А., Штанов В.Ф. Организация перевозок пассажиров автомобильным транспортом. Киев: Техника, 1988. 94 с.
13. Гюлев, Н.У. Особливості ергономіки та психофізіології в діяльності водія. Х.: ХНАМГ, 2012. 185 с.
14. Дмитриченко М.Ф., Лановий О.Т., Поліщук В.П. Системологія на транспорті. Ергономіка (Книга V). Київ: Знання України, 2008. 267 с.
15. Давідіч Ю.О. Розробка розкладу руху транспортних засобів при організації пасажирських перевезень. Харків: ХНАМГ, 2010. 345 с.

MANAGEMENT OF THE PROCESS OF FORMATION OF COMMUNICATIONS ON ORGANIZATION WITH THE PURPOSE OF IMPROVING COMPETITIVENESS

Kyrychenko S. O.

Ph.D., Associate Professor
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Tsviakh P. V.

student
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Formation of communication networks and creation of conditions for successful functioning of communications in the organization is one of the most important tasks in management. Communication is the exchange of information, ideas, thoughts between the subjects of interaction. If informational flows inside and outside of organization are disrupted, the existence of this organization may be jeopardized. Only correct transformation and processing of information will secure existence and efficient activity of the organization. Especially it relates to commercial organizations, activity of which is directed at the consumers. In order to predict wishes of the potential clients, it is essential to have a well-established system of communications and to be able to competently use them for reaching goals of the organization.

For some concept of communications in an organizational context involves interaction between people. It is the process of information exchange and its transfer between them. Others understand communications as a phenomenon, that represents established norms of relations between people within an organization when performing assigned functions, procedures and operations, also circulation of documents, as a process, that is the actual engaging with clients, providers, users and workers. Also relation between humans and information technologies. Obviously, that communication can't be considered just as information process, because this approach doesn't reflect to the social nature of this phenomenon.

Let's define the main goals of communications:

1. Ensurance of effective exchange of information between institutions and management entities, as well as between the organization and its environment.
2. Improving interpersonal relations in the process of information exchange.
3. Creating informational channels to share information between individuals and groups, and coordinate their tasks and activities.
4. Regulation and rationalization of information flows [1].

There are two types of communication:

1. External communication, which is the exchange of information between an organization and its external environment. Any enterprise cannot exist in isolation, it has to interact with the external environment. The nature and methods of its communication depend on that factors of the environment, which have the most

significant impact on the work of the organization. Factors can be the following: consumers, competitors, government, etc.

Organizations have a variety of means of sharing information with key elements of their external environment. For example, firms communicate with existing and potential clients primarily through advertising and other means of promoting goods and conducting various surveys [2].

2. Internal communications are the exchange of information within an organization, between its elements. Internally, information is exchanged between management levels and across departments.

Communication in the organization has a number of important functions:

1. Informational function - transfer of information, provision of necessary information for decision making;

2. Motivational function encourages employees to perform tasks better, using beliefs, suggestions, requests, orders, etc.;

3. Control function - monitoring the behavior of employees in different ways, based on the hierarchy and formal subordination;

4. Expressive function promotes the emotional expression of feelings, attitude to what is happening and allows to satisfy social needs.

In today's conditions of development of the economy of Ukraine for stable functioning of industrial enterprises, it is necessary to search for new sources, increase of efficiency of economic activity. Intangible factors such as communication are gaining importance every year. To the date, communications management at enterprises is unsystematic, information is disordered, and therefore communication requirements and long-term interests of enterprise development are not taken into account. There are problems associated with the underutilization of human resources and the inability to respond to the changing environment. In this regard, the problem of information and communication management is relevant for Ukrainian enterprises..

References

1. Lafta Dzh. K. Menedzhment: navchalnyi posibnyk // TK Velby. – 2005. – S. 592.
2. Kalypin H. Yu., Lankovskaia E. K. Rol vnutrishnikh komunikatsii v praktytsi vitchyznianoho i zakordonnoho menedzhmentu // ZMI (media) i masovi komunikatsii – 2016. – S. 3.

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ХАРЧОВИХ СУМІШЕЙ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ХВОРОБ ШЛУНУОВО-КИШЕЧНОГО ТРАКТУ

Салавеліс Алла Дмитрівна, к.т.н., доцент
Одеська національна академія харчових технологій

Павловський Сергій Миколайович, к.т.н., доцент
Одеська національна академія харчових технологій

Забезпечення населення високоякісним, адекватно відображаючим потреби організму харчуванням є одним із актуальних завдань сучасної нутриціології. Особливе значення при цьому набувають питання створення і практичної реалізації технології лікувальних продуктів. У зв'язку з виникненням у травматологічних і хірургічних хворих значних змін різних ланок метаболізму і необхідністю стимулювання відновних процесів, головним завданням нутритивної підтримки в цих умовах є корекція порушень мінерального, білкового обміну, вітамінної забезпеченості організму. Така підтримка може бути досягнута застосуванням спеціально розроблених для цих цілей харчових продуктів підвищеної біологічної цінності.

За 10-15 днів перебування в стаціонарі до 50-60% пацієнтів, особливо ті, що перенесли оперативне втручання або травму, втрачають в середньому 10-15% маси тіла. Вимушене голодування пацієнтів в умовах стресу – це більш повільне одужання, загроза прогресування різних ускладнень, більш тривале перебування в стаціонарі, високі витрати на їх лікування та реабілітацію, а також більш висока летальність хворих.

Таким чином, особливої актуальності набуває своєчасне призначення та раціональний вибір оптимальної нутриціонної підтримки (НП) пацієнтів даної категорії. Така підтримка спрямована на належне забезпечення організму всіма необхідними поживними речовинами з оптимізацією їх засвоєння в інтересах, перш за все, мінімізації та максимально швидкого купірування явищ гіперметаболізма-гіперкатаболізма і сполученого з ними аутоканнібалізма. В даний час НП розглядається як пріоритетний і обов'язковий компонент інтенсивної нутритивнометаболічної терапії важкохворих пацієнтів [1,2, 3, 4].

Останні десятиліття ХХ століття характеризувалися бурхливим розвитком клінічної нутриціології, що супроводжувалося створенням цілої індустрії з виробництва різних поживних сумішей (ПС) як для парентерального, так і ентерального харчування (ЕХ) хворих.

Ентеральне харчування – вид клінічного харчування, при якому доставка поживних речовин в організм хворого в складі рідких сумішей здійснюється внутрішньошлунково (через шлунковий зонд або гастростому) і/або внутрішньокишково – через зонд, заведений в 12-палу або тонку кишку; через еюностому при неможливості і недостатності звичайного харчування. Крім того, з певною умовністю до ентерального харчування відносять і пероральне

харчування рідкими поживними сумішами [5]. Ентеральне харчування може бути природним і штучним: харчування через рот – це природне ентеральне харчування, а через шлунковий або кишковий зонд – штучне ентеральне харчування. Показання для ентерального харчування: – тривала (5-7 днів) відсутність можливості прийому їжі; – наявність неповної або повної анорексії; – необхідність забезпечення максимально раннього післяопераційного відновлення травної функції шлунково-кишкового тракту; – клінічно виражена недостатність харчування (виснаження, кахексія); – показано пацієнтам, які виявляють ненавмисну втрату маси тіла більше 10% за останні 6 місяців або менше 5% за 1 місяць, або маса якого на 20% нижче ідеальної (ІМТ) [6]. Пероральне харчування рідкими поживними сумішами застосовується у вигляді рідкої дієти в тих ситуаціях, коли зонд хворому не потрібен і збережені або відновлені функції шлунково-кишкового тракту, проте є високі потреби в білках та енергії. При можливості самостійного харчування через рот, пацієнт в якості додаткового харчування випиває протягом дня від 500 мл (500 ккал) до 1000 мл (1000 ккал) суміші порціями по 150-200 мл між прийомами їжі. Як другий сніданок або полуденок – 250 мл (250 ккал) в день (або за потребами). Якщо суміш застосовується як додаткове харчування, слід враховувати обсяг і поживну цінність прийнятого звичайного або парентерального харчування.

Останнім часом асортимент рідких сумішей істотно розширено. Спеціальні суміші включають компоненти, необхідні для функціонування організму в умовах порушеного метаболізму і розраховані на певний вид патології

Основними джерелами сумішей для ентерального харчування можуть служити натуральні харчові продукти. До складу сумішей промислового виробництва входять всі компоненти, що забезпечують добові потреби пацієнта в поживних речовинах. Відмінність цих сумішей від звичайної їжі полягає насамперед у тому, що їх склад повинен бути представлений інгредієнтами, які, з одного боку, створюють мінімальне навантаження на системи їх транспорту (гідролізу і всмоктування) з ентеральної у внутрішнє середовище, з іншого – не перевищують осмотичності кишкового вмісту. До сумішей з натуральних харчових продуктів відносяться протертий варіант дієти № 15, суміші «Зонд І-ІІІ», запропоновані Є.П. Кураповою і суміші типу «Нутріхім» з сублімованих натуральних продуктів, розроблені Л.Н. Костюченко з співавторстві. Відповідно до рекомендацій, цим же автором запропоновано зразкове меню для зондового харчування на основі 15-го столу. Кожен з варіантів поживних сумішей складається з порцій А і Б, які окремо зберігаються в холодильнику (не більше 2 діб) і перед вживанням змішуються в потрібних пропорціях. Порція Б містить відвар з кураги, яблучний і морквяний соки. Не рекомендується користуватися соками, що випускаються харчовою промисловістю, оскільки вони містять невизначену кількість цукру і різні консерванти. Соки готуються зі свіжих яблук і моркви, і методика їх приготування не вимагає докладного розгляду. До сумішей з натуральних харчових продуктів відносяться сухі порошкоподібні поживні суміші типу «Нутріхім», що випускаються вітчизняною промисловістю (Л. Костюченко, Б.С. Бріскін). Суміші «Нутріхім-1А» (співвідношення між основними нутрієнтами аналогічні хімусу) і

«Нутріхім-1Б» - містять нативні негідролізовані харчові продукти; суміш «Нутріхім-2» (співвідношення між полі-, оліго- і мономерами поживних речовин аналогічні хімусу) отримана з натуральних продуктів, підданих частковому попередньому гідролізу панкреатином; суміш «Нутрозім» містить негідролізовані продукти, але в її склад доданий препарат - ферментний препарат флокозім, отриманий з слизової оболонки кишечника свиней. Основне призначення цих сумішей - внутрикишкове зондове харчування. Автори відзначають, що суміші добре розчинні, однак гравітаційна (крапельна) подача сумішей в зонд неможлива, вони можуть бути введені за допомогою шприца або перистальтичного насоса. Власне, це відноситься до всіх сумішей з натуральних продуктів, оскільки полімерні сполуки є основою їх складу. При необхідності суміш може вводитися через зонд [7].

В ході експериментальних досліджень нами були розроблені склади для поживних сумішей різної калорійності: 1800 калорій та 2200 калорій для жінок та чоловіків відповідно. Пропонуємо дві різні суміші:

- перша суміш є більш легкозасвоюваною та складається з більш легкозасвоюваного білка у вигляді сиру кисломолочного жирністю 5% та безлактозного сироваткового ізоляту;

- друга суміш має більш складний білок у вигляді філе яловичини та яєчного альбуміну та призначається для тих, у кого вже певною мірою налагоджені функції перетравлювання.

При створенні сумішей, використовуються такі продукти:

1. Для ентеральної суміші із сиром: безлактозний ізолят сироваткового протеїну, сир 5%, кокосове масло, оливкове масло, риба'чий жир, мальтодекстрин, вівсяна крупа;

2. Для енергетичної суміші на основі яловичини: яловичина (філе), яєчний альбумін, кокосове масло, оливкове масло, риба'чий жир, мальтодекстрин, гречана крупа.

Всі компоненти розраховані в процентному співвідношенні, що забезпечує раціональний розподіл всіх необхідних речовин в правильних пропорціях.

Для приготування суміші «Light Taste Balanced» використовують такі компоненти: безлактозний ізолят сироваткового білку, сир кисломолочний, жирністю 5%, мальтодекстрин, вівсяна каша із цільозернової крупи, кокосове масло, оливкова олія та риба'чий жир. Для приготування суміші провели попередню підготовку усіх компонентів, суміш подрібнюють протягом 5-8 хвилин для забезпечення кращої консистенції суміші. Після цього подрібнену суміш ретельно перемішують та гомогенізують за такими показниками: температура гомогенізації складає 50...60°C, тиск = 20±2МПА, а час дорівнює 5- 15хв. Гомогенізовану суміш укладають у стерилізований суміш ємністю 300 мл та подають за температури 40-45°C.

Для приготування суміші «Beef Mix Balanced» використовують такі компоненти: яєчний альбумін, яловичина (філе), мальтодекстрин, гречана каша із цільозернової крупи, кокосове масло, оливкова олія та риба'чий жир. Для приготування суміші, необхідно підготувати усі компоненти, для цього необхідно зварити гречану кашу та яловичину. Всі компоненти проходять

попередню підготовку, після цього їх з'єднують та подрібнюють протягом 5-8 хвилин. Це необхідно зробити для того, щоб забезпечити кращу консистенцію суміші. Після цього подрібнену суміш ретельно перемішують та гомогенізують за такими показниками: температура гомогенізації складає 50...60°C, тиск = 20±2МПА, а час дорівнює 5- 15хв. Гомогенізовану суміш укладають у стерилізований суміш ємністю 300 мл та подають за температури 40-45°C. Всі рецептурні складові суміші та технології їх виробництва захищені патентами України.

Література

1. Основы клинического питания/ Материалы лекций для курсов Европейской ассоциации парентерального и энтерального питания. Петрозаводск: "ИнтелТек", 2003. 412 с.
2. Иванов, Р.Б. Периоперационное энтеральное питание больных при операциях на желудке: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. мед. наук (14.01.17) / Иванов Руслан Борисович; кандидат медицинских наук. — Астрахань, 2011.
3. Снеговой, А.В. Раннее энтерально-зондовое питание после операций у больных раком желудка: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. мед. наук (14.00.14) / Снеговой Антон Владимирович; кандидат медицинских наук. — Москва, 2004.
4. Луфт В.М. Значение энтерального питания больных в хирургической гастроэнтерологии // Уральский мед. журн. 2004. № 5. С. 2936
4. Рекомендации по парентеральному и энтеральному питанию для взрослых. Австрийское общество клинического питания. Вена: АКЕ, 2003. 94 с.
5. Гурвич М. М. Г 95 Лечебное питание. Полный справочник / М. М. Гурвич, Ю. Н. Лященко. — М.: Эксмо, 2009. — 800 с. — (Новейший медицинский справочник).
6. Чарльз В., Ван Вэй, Кэррол Айертон Джонс. Секреты питания. М.: Бином, 2006. 311 с.
7. https://compendium.com.ua/kp/330050/module-ibd-smes_/

TECHNOLOGY OF MENTOR SELECTION FOR A BEGINNING SPECIALIST

Polishchuk Volodymyr Volodymyrovych

Ph.D., Associate Professor
Uzhhorod National University

Polishchuk Andriy Volodymyrovych

PhD student
Uzhhorod National University

Burmyk Ivan Mykhaylovych

Master's student
Uzhhorod National University

In any field, in order to successfully and quickly master the work of a young specialist, it is necessary to teach him the specifics of the institution's activities. Consider the training of mentors for the novice specialist. The practice of scientists shows that the importance of upgrading the skills of the young specialist is given to the work of specialist mentors, who, by promoting the professional skills of their wards, become a prototype for imitation, teach, inform, explain, inspire, give advice, provoke, encourage. In this way, mentors not only facilitate the entry of a novice specialist into the profession, but also improve the quality of his professional activity. That is, mentoring goals can be purely educational / professional, can focus on the social adaptation of young colleagues to the new professional environment, and can provide for their psychological support. The young professionals with whom the mentors worked were more informed about their activities, had better relationships with their colleagues, and training in working skills was faster. However, according to scientists, the success of mentoring depends on many factors. First and foremost, it is about properly training experienced professionals to fulfill their mentor duties.

The main criterion for selection is the level of experience and knowledge in a particular area. A successful mentor must have a high level of general and professional culture, professional erudition, high morale, intelligence, as well as possess organizational, pedagogical, psychological and knowledge of a specific field. Yes, it is quite common to think that a good specialist automatically turns into a good mentor. But this subjective assessment is based only on the knowledge of the specialist. On the other hand, the mentor must have good pedagogical and psychophysiological qualities.

Currently, the system of evaluation of specialists in any field and selection of mentors is based on the expert opinions of make decision (MD) [1]. In this case, a difficult and urgent task arises: how to evaluate and select mentors in a particular field that are best suited for professional, psychophysiological and pedagogical qualities for effective training of future specialists? To solve this problem, it is necessary to develop a fuzzy mathematical model of evaluation and selection of

mentors in a particular field, which allows the use of different information models of competence.

We offer information models that allow you to systematically, qualitatively and effectively evaluate the competencies of specialists. Suppose a set of specialists (applicants to become a mentor) who need to be evaluated by different competency information models $M_1, M_2, \dots, M_S$, which in turn consist of evaluation indicators (criteria). Next, the specialists should be sorted according to a certain rule of choice of the most competent. We offer the following models of inputs to the assessment of knowledge, skills, skills and psychophysiological properties of evaluation of specialists in different industries.

M_1 - a model for evaluating the way people think and decide. The set of criteria for this model is presented in the form of a question and a corresponding gradation scale. To evaluate, you must choose the option that accurately reports the features of real thinking of the individual. After conducting the expert survey, we calculate the convolution of the sum of points scored by the answers. Depending on the number of points we have, we have different thinking strategies [2]: synthesizer; idealist; pragmatist; analyst; realist.

M_2 - a model for evaluating knowledge, skills and competencies in the field of activity the criteria for this model are based on the skills and experience of the specialist.

M_3 - a model for assessing knowledge in the theory of pedagogy, psychology and communicative competence. The criteria for this model will be defined as the success of mastering the skills and basics of "Fundamentals of Psychology", "Fundamentals of Pedagogy", "Etiquette, Image, Business and Protocol", "Working in a team" and others.

In order to build technology for evaluating specialists and selecting a mentor for effective training of future specialists, it is necessary to develop an information model for obtaining a quantitative assessment of the competence of specialists, to rank and select a mentor, which integrates different models of competence of specialists and reveals subjectivity in their evaluation. Information models need to be tailored to the specific area of activity of the professionals, they can use different numbers of evaluation indicators and different scales of scoring. Next, we need to develop a fuzzy model for evaluating and selecting mentors that integrates different specialist competency models and takes into account the "desired values" of the decision-maker [3-4].

The practical implications of the results will be that the proposed technology can be used to evaluate specialists in different fields, selects the ones that are best suited for competencies, qualities and psychophysiological characteristics to become mentors.

REFERENCES

1. Malyar M., Polishchuk A., Polishchuk V., Sharkadi M., "Model of information technology project financing risk assessment", Radioelektronika, informatyka, upravlinnya, 2019/4, pp. 83-91, 2019.

2. Neurova A.B., Kapínus O.S., Gritsevich T.L., Diahnostyka indyvidualno-psykholohichnykh vlastyvestey osobystosti: navchalno-metodychnyy posibnyk, Lviv: Natsionalna akademiya sukhoputnykh viysk, 2016.

3. Polishchuk V. Fuzzy Method for Evaluating Commercial Projects of Different Origin/ V. Polishchuk// Journal of Automation and Information Sciences. – Begell house, Inc, New York, 2018. – Volume 50, 2018 Issue 5. – P.60-73. DOI: 10.1615/JAutomatInfScien.v50.i5.60.

4. Malyar M. Fuzzy models and methods for assessing the creditworthiness of enterprises and investment projects: monograph / Malyar, M., Polishchuk, V. – Uzhgorod: RA "OUTDOR-SHARK", 2018. – 174 p.

FEATURES OF CREATION TECHNOLOGIES FOR EDUCATIONAL PANORAMIC VIDEO CONTENT

Avrunin Oleg

Doctor of Technical Sciences, Professor

Nosova Yana, Ph.D.

Khudaieva Sofiia

Kharkiv National University of Radio Electronics

The technologies of creating modern educational content based on video with the effect of presence are considered. The features of the technology for creating a modern panoramic video and examples useful for creating educational content in different fields are given.

The aim of the work is to study the capabilities of modern panoramic video technologies for creating interactive educational content in medicine.

For several decades, information technology has been actively used in training. At the same time, a huge number of approaches for distance learning have been proposed, ranging from digitized training materials, video lectures, and test programs [1, 2], to the organization of video conferencing, interactive courses [3, 4] and modeling of typical situations using virtual reality tools [5, 6]. In medicine, such technologies make it possible to solve situational problems with virtual patients and simulate surgical operations with maximum realism [7, 8], while training engineers - to remotely perform laboratory work not only using virtual equipment, but also on real equipment using interactive systems with feedback [9, 10]. Despite the fact that a sufficient number of distance learning courses have been developed and applied throughout the world in various fields of knowledge, so far in the classical university educational process these technologies have been only a kind of high-tech support for traditional teaching methods and have been used mainly only to further consolidate practical skills, or with independent work of students.

Modern challenges associated with, for example, the pandemic of the COVID2019 virus, and the necessary strict measures of long-term total quarantine in an emergency situation, lead to a complete reorientation to distance learning methods, which from the auxiliary become the main ones throughout the entire teaching cycle of most disciplines. Therefore, along with the possibilities of placing electronic educational materials with presentations, calculation and test tasks, as well as organizing interactive interaction with students in video conferencing modes, it is necessary to provide the educational process with the most realistic content available for distance learning services. Video content based on panoramic video technologies can become such content at the present stage.

The aim of the study is to assess the capabilities of panoramic video to create modern educational content.

The widespread use of panoramic video technology appeared only a few years ago. Panoramic refers to video with viewing angles in the horizontal 360° and vertical 180° planes, respectively. Thanks to these viewing angles, this video is also called spherical. Moreover, in most viewing programs, the user can change the viewing angle interactively using manipulators or touch screen systems. Modern panoramic cameras, as a rule, have two wide-angle (over 180°) overlapping lenses. There are models with a large number of standard lenses, for example: 6 (Insta 360 pro), 8 (VUZE 360) and even 24 (Surround×24). The advantage of multi-lens models is a smaller number of geometric distortions compared to the image formed by wide-angle lenses, however, there is a greater likelihood of artifacts from combining images formed by different cameras and differences in illumination may occur. In fact, to obtain panoramic video, the device registers video streams from different cameras, and then performs their combination - the so-called “stitching”.

Compared to traditional ones, panoramic videos take up a large amount, which is associated not only with an increase in visibility, but also due to, as a rule, high resolution, for example, 4K (3840×1920), 5.7K (5760×2880) and 8K (7680×4320) at a frequency of not less than 30 frames per second.

For example, when working with an Insta360 EVO device that has 2 recording cameras with wide-angle lenses (with a viewing angle of 200°), 2 * .insv files from each camera are formed, which are then programmatically converted to a panoramic video file in * .mp4 format. So, a 9-second panoramic video with a resolution of 5K in * .mp4 format occupies 149 MB with the size of two * .insv files of 65 MB each; A 27-second panoramic video in the resolution of 1600×800 in the * .mp4 format occupies 420 MB with the size of two * .insv files of 169 MB each; 7 second panoramic video in low resolution 800×400 in * .mp4 format occupies 40 MB with the size of two * .insv files of 60 MB each. You can view this content directly from your smartphone using the specialized Holo Frame screen cover, 3D glasses, as well as standard virtual reality glasses (Oculus Go, Samsung Gear VR, etc.). It should be recognized that lowering the resolution below Full HD (1920×1080), or close to it, significantly degrades the image quality and does not allow to fully realize the effects of scaling [11]. Given the prospects for the development of technology, at the present stage it is advisable to use the resulting video with a resolution close to 4K (3840×1920).

Panoramic view, interactive control and high resolution allow you to realize the key advantage of such a panoramic video - the effect of presence. Considering that expensive equipment is often used in medicine, access to which is limited for development [2, 10], as well as various new approaches and methods, for example, in surgical treatment [12, 13], which must be demonstrated to acquire practical skills [14, 15], it is advisable for these purposes to use panoramic training video content. Also, it is advisable for conducting laboratory workshops in technical disciplines [14-16], where students need to get the most out of the real work of not only one device, but, in some cases, a whole complex of complex equipment [17, 18]. Even when listening to a standard lecture, or filming a practical lesson, an interactive panoramic video allows you to create the effect of being in the audience, which is very important

for a long distance learning form, when for a long time the opportunity for real communication and being in the audience is lost.

Panoramic video technologies allow you to take training videos to a whole new level, providing an almost full-fledged presence effect for the student, allowing you to interactively change the angle of view and observe the manipulations in all directions of the space available for viewing. The prospect of work is the development of a feedback system with the possibility of remote interaction of the student with real equipment during practical and laboratory classes.

List of references

1. Современные методы обучения в оториноларингологии / Аврунин О. Г., Филатов В. Ф, Журавлёв А. С, Зеленков М. В, Кашеварова З. И, Негипа Л. С. // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2001. – № 2.– С. 44-46
2. Аврунин О. Г. Масловский С. Ю, Шеститко И. И. Опыт создания обучающее-контролирующего комплекса по курсу гистология, цитология и эмбриология Медицина сьогодні і завтра.– 1999.– № 3–4. –С. 133-135
3. Семенец В.В. Дистанционные методы обучения, состояние, проблемы, перспективы // Науково-інформаційний журнал «Новий Колегіум», Харків, №3, 2000.- С.24-32.
4. Носова Я.В. Использование информационных моделей при разработке виртуальных обучающих систем / Я. В. Носова // Медицинские приборы и технологии: междунар. сб. науч. ст. — Тула : ТулГУ, 2013. — С. 23—25.
5. Аврунин О.Г. Применение виртуальных тренажеров в лабораторном практикуме при дистанционном обучении / О.Г. Аврунин, Я.В. Носова // Проблеми теорії та практики дистанційної освіти в Україні. Матеріали міжвузівської конференції 19 жовтня 2012р. – Харків: Харк. нац.. ун-т будів. та архіт., 2012. – С. 6-10.
6. Аврунин О.Г., Аверьянова Л.А., Бых А.И., Головенко В.М., Скляр О.И. Методика создания виртуальных средств имитации работы рентгеновского компьютерного томографа // Техническая электродинамика. Тем. Вып. – Киев, 2007. – Т. 5, С.105-110.
7. Пятикоп, В. О. Сучасні технології фантомного моделювання в нейрохірургії як різновид симуляційного навчання лікарів-нейрохірургів / В.О. Пятикоп, О.Г. Аврунін, М.Ю. Тимкович, І.О. Кутовий, І.О. Полях // Матеріали навчально-методичної конференції Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів, Харків, ХНМУ.– 2016.– С.136- 138.
8. Бажан О. В. Використання технологій віртуальної реальності в пластичній хірургії / О. В. Бажан, О. Г. Аврунін, М. Ю. Тимкович // І Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених, курсантів та студентів «Авіація, промисловість, суспільство», Кременчук. - 2018. - С.184.
9. O. Avrunin, O. Kruk, T. Nosova and V. Semenets, "Technical aspects of the development of virtual laboratory works on technical educational disciplines", Open Education, vol. 3, pp. 11-17, 2008.
10. Худаева С. А. Фантомное моделирование для обучения ультразвуковой диагностике / С. А. Худаева // Інформаційні технології: наука, техніка,

технологія, освіта, здоров'я: тези доповідей XXVII міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2019 - Харків. - 2019. – С. 58.

11. Книгавко Ю.В., Аврунин О.Г. Алгоритмы программного рендеринга трехмерной графики для задач медицинской визуализации // Технічна електродинаміка, тематичний випуск «Силова електроніка та енергоефективність», частина 1, с. 258-261.

12. Аврунін О.Г., Безшапочний С.Б., Бодянский Є.В., Семенець В.В., Філатов В.О. Інтелектуальні технології моделювання хірургічних втручань. – Харків : ХНУРЕ, 2018. – 224 с.

13. Avrunin O.G., Nosova Y.V., Shuhlyapina N.O., Zlepko S.M., Tymchyk S.V., Notra O., Imanbek B., Kalizhanova A., Mussabekova A., Principles of computer planning in the functional nasal surgery. Przegląd Elektrotechniczny 93(3)/2017, 140-143.

14. Семенець В. Впровадження технологій дистанційного навчання у навчальний процес / В. Семенець, В. Каук, О. Аврунін // Вища школа. – 2009. – № 5. – С. 40-51.

15. Бондаренко М.Ф., Семенец В.В., Белоус Н.В., Куцевич И.В., Белоус И.А. Технология оценивания тестов в зависимости от типа и уровня сложности тестовых заданий на основе интегрированной модели // International Book Series "Information Science and Computing". – Sofia: Human Aspects of Artificial Intelligence. – 2009. –No:12. – С. 55-62.

16. Семенець В.В. Введення в мікросистемну техніку та нанотехнології: / В. В. Семенець, І. Ш. Невлюдов, В. А. Палагін. – Х. : Компанія СМІТ, 2011. – 416 с.

17. Аврунин О. Г. Методы и средства функциональной диагностики внешнего дыхания / О. Г. Аврунин, Р. С. Томашевский, Х. И. Фарук. – Харьков: ХНАДУ, 2015. – 208 с.

18. O. Avrunin, S. Sakalo and V. Semenetc, "Development of up-to-date laboratory base for microprocessor systems investigation," 2009 19th International Crimean Conference Microwave & Telecommunication Technology, Sevastopol, 2009, pp. 301-302.

ПРИМЕНЕНИЕ ГИБРИДНЫХ СИЛОВЫХ УСТАНОВОК НА АВТОМОБИЛЯХ КАК КАРДИНАЛЬНОЕ РЕШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ ТРАНСПОРТА

Колесникова Татьяна Николаевна, к.т.н., доцент
Приднепровская государственная академия
строительства и архитектуры

Сакно Ольга Петровна, к.т.н., доцент
Приднепровская государственная академия
строительства и архитектуры

Лиходей Александр Сергеевич, к.т.н.
Приднепровская государственная академия
строительства и архитектуры

Ухудшение экологической обстановки, обусловленное вредным воздействием автотранспорта, в городах носит катастрофический характер, в первую очередь в связи с загрязнением окружающей среды выбросами вредных веществ автомобильных двигателей, поэтому приоритетной задачей проектирования транспортных средств является снижение количества выбросов вредных веществ и улучшение топливно-экономических показателей проектируемых автомобилей.

Известно, что современный автомобиль имеет достаточно хорошие показатели топливной экономичности и экологичности при равномерном движении в достаточно широком диапазоне рабочих скоростей. В то же время, при движении на частичных нагрузках эти показатели ухудшаются.

Для улучшения характеристик автомобиля на частичных нагрузках можно использовать следующие методы: внедрение системы «стоп-старт», позволяющей отключать двигатель на холостом ходу, внедрение системы рекуперации энергии торможения. Степень использования мощности двигателя можно увеличить путем применения бесступенчатой коробки передач вместо ступенчатой трансмиссии.

Работа в старт-стопном режиме позволяет снизить эксплуатационный расход топлива на 5,6% при доле режимов холостого хода двигателя (торможение движение накатом и стоянка) до 40% времени всего цикла NEDC. В этом случае требуется накопитель энергии (АКБ), но его использование увеличивает расход топлива на 1,0...3,5% за счет возрастания массы автомобиля [1].

Рекуперация кинетической энергии при торможении может дать значительный эффект, особенно в условиях городского движения. Так, при

КПД системы генератор – аккумулятор – электродвигатель, равном 75%, снижение эксплуатационного расхода топлива при рекуперации составляет более 12% при движении в соответствии с циклом NEDC [1].

Все вышеперечисленные усовершенствования характеристик автомобиля ведут к усложнению и удорожанию его конструкции.

Одним из перспективных направлений решения проблемы автомобильного транспорта является применение гибридных силовых установок. То есть под гибридной силовой установкой следует понимать сочетание в качестве основного источника энергии двигателя внутреннего сгорания и электромеханического накопителя энергии.

В настоящее время многие автомобилестроительные фирмы, такие как: Honda, Ford, Volkswagen, Audi, Lexus, Volvo, Hyundai, Chevrolet, Chrysler, Renault, Citroen и др., ведут интенсивные исследовательские и конструкторские работы по созданию и совершенствованию автомобилей с гибридными силовыми установками (ГСУ).

Согласно собранным данным, число проданных гибридных автомобилей во всем мире имеет устойчивую тенденцию к росту. Численность мирового автопарка гибридных автомобилей в количественном выражении увеличивается каждые 5 лет примерно на 3 млн. единиц. С учетом существующих тенденций к 2020 году автопарк гибридных автомобилей может достичь 14 млн. шт., а ежегодные продажи гибридов – 10% от общего числа продаваемых в мире автомобилей [2].

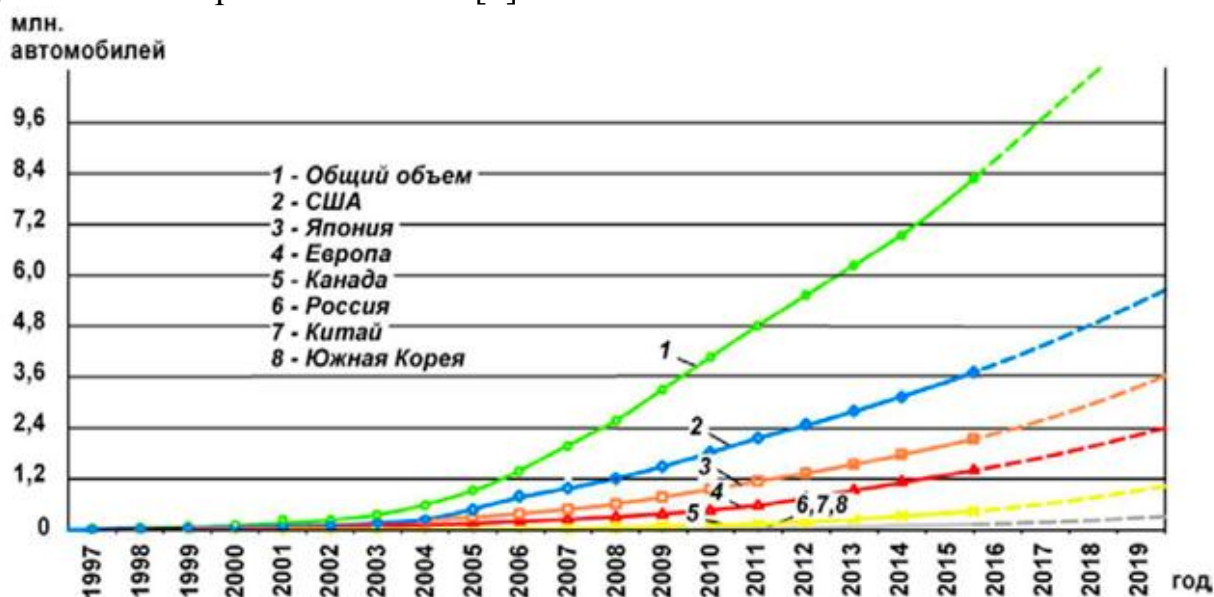

Рис.1 Число проданных гибридных автомобилей в мире

Основным преимуществом гибридных автомобилей, способствующим их распространению, по мнению покупателей, является низкий расход топлива в городском ездовом цикле. Средний расход топлива у гибридных легковых автомобилей, составляет 6,5 л/100 км в городском цикле движения и 4,8 л/100 км – по шоссе. Для гибридных автомобилей с полным приводом – 10,6 и 7,6 л/100 км соответственно.

Основными преимуществами гибридных автомобилей, являются:

1. Низкий расход топлива при эксплуатации в городском режиме движения и экологичность автомобиля. Сравнительная оценка топливной экономичности гибридных автомобилей относительно аналогов приведена в табл. 1 [3].

Снижение расхода топлива гибридных автомобилей Таблица 1
относительно аналогов в испытательных циклах

Автомобиль	Расход топлива в испытательном цикле, л/100 км	Снижение расхода топлива относительно аналога, %
Toyota Corolla (гибрид)	EU 3,8/3,8/3,8	56/31/43
Toyota Corolla (впрыск бен.)	EU 8,7/5,5/6,7	-
Toyota Camry (гибрид)	EPA 6,9/7,1/6,9	36/-/24
Toyota Camry (впрыск бен.)	EPA 10,7/7,3/9,1	-
Hyundai Sonata (гибрид)	EPA 6,4/6,0/6,2	45/-/29
Hyundai Santa Fe (впрыск бен.)	EPA 11,7/6,9/8,7	-
Ford Escape (гибрид)	EPA 7,6/6,9	36/18
Ford Escape (впрыск бен.)	EPA 11,8/8,4	-
Lexus RX (гибрид)	EPA 7.3/8,4/7,8	49/-/26
Lexus RX (впрыск бен.)	EPA 14,3/8,4/10,6	-
Mercedes-Benz S400 (гибрид)	EU 10,8/6,4/4,8	0/-/41
Mercedes-Benz S350 (впрыск бен.)	EU 10,8/6,5/8,1	-
Cadillac Escalade (гибрид)	EU 11,6/10,7/11,1 EPA 18,1/13,1	0,41/0,05/0,24 0,54/0,22
Cadillac Escalade (впрыск бен.)	EU 20,1/11,3/14,5 EPA 18,1/13,1	-
Porsche Cayenne (гибрид)	EU 8,7/7,9/8,2	0,45/0,06/0,27
Porsche Cayenne (впрыск бен.)	EU 15,9/8,4/11,2	-
BMW 7 (гибрид)	EU 12,6/7,6/9,4	0,26/0,15/0,21
BMW 7 (впрыск бен.)	EU 17,1/8,9/11,9	-

Для сопоставления эффективности работы силовых установок гибридных автомобилей снижение расхода топлива по испытательным американским федеральным циклам EPA и европейским EU показано в процентах. Там же приведены показатели топливной экономичности гибридных автомобилей. Так, например, у Hyundai Sonata с электродвигателем 30 кВт расход топлива ниже в испытательных циклах EPA относительно бензинового аналога, чем у Ford Escape с электродвигателем 70 кВт. Это также характерно для гибрида Toyota Camry и других моделей. Если у Hyundai Sonata снижение расхода топлива составляет 45 % в городском цикле и 29 % – в смешанном, то у второго ТС - 36 % и 18 % соответственно, а у третьего — 36 % и 24 %. У гибридных автомобилей Honda Insight и Honda Civic с электродвигателями 10 и 15 кВт также имеет низкие значения: 0,15 и 0,23. Однако на этих гибридных автомобилях получено значительное снижение расхода топлива относительно

аналогов. Такой результат достигнут в определённой степени благодаря тому, что у данных моделей рабочий объём ДВС был снижен относительно аналога Honda Civic с 2,0 до 1,34 л, при этом мощность основного двигателя также снижена с 148 до 65 и 70 кВт соответственно.

2. Стремление к передовым технологиям будущего.

3. Ходовые характеристики и высокий комфорт.

4. Высокая надёжность. Вероятность проявления любой неисправности гибридной трансмиссии гибридных автомобилей к пробегу 100 тыс. км. составляет всего лишь 15%. Для сравнения: у силовой установки типичного автомобиля эта величина к тому же пробегу приближается к 100%. Срок службы дорогостоящих элементов гибридной трансмиссии составляет 8-10 лет. Большая часть гибридных автомобилей, выпущенных до 2000 года, эксплуатируется без серьёзных неисправностей. Отказы высоковольтной батареи возникают в основном из-за неправильной эксплуатации автомобиля, отказы по причине старения очень редки.

Проблемы, препятствующие распространению гибридных автомобилей:

1. Их стоимость. Распространению гибридных автомобилей препятствует стоимость комплектующих: высоковольтной аккумуляторной батареи, инвертора и мотор-генераторов, делающих автомобиль дороже на 30-40%, по сравнению с бензиновым автомобилем.

2. Техническое сопровождение эксплуатируемых гибридных автомобилей со стороны ведущих автопроизводителей в настоящее время недостаточно организовано.

Но все же, не смотря на высокую стоимость, недостаточно развитую инфраструктуру развитие автопарка гибридных автомобилей во всем мире не останавливается, а только усиливается.

Выводы. Наличие гибридной силовой установки на транспортном средстве обеспечивает существенную экономию топлива, значительное снижение экологически вредных выбросов особенно в местах вынужденной остановки при движении в режиме городского цикла, что положительно сказывается на потребительских качествах таких автомобилей в сравнении со стандартными автомобилями.

Список литературы

1. Гусаков С.В., Марков В.А., Афанасьева И.В. Улучшение эксплуатационных показателей транспортных средств при использовании гибридных силовых установок//Известия высших учебных заведений.-2012. -№ 2. – С. 32-41

2. <https://oduvanchik-him.ru/info/blog/kategoriya-blog/prognoz-snizheniya-ispolzovaniya-nefteproduktov-v-svyazi-s-obshchemirovoj-tendentsiej-perekhoda-na-elektromobili-i-vozobnovlyaemye-istochniki-energii>

3. Ломакин В.В., Шабанов А.В., Шабанов А.А. К вопросу выбора мощности ДВС энергетической установки гибридных автомобилей // Журнал автомобильных инженеров. - 2013. - № 1 (78). – С. 26–29.

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ СОРТОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ БУРЯКА СТОЛОВОГО НА ЯКІСТЬ КУПАЖОВАНИХ НАПОЇВ

Шутюк Віталій Володимирович, д.т.н., проф.;

Бессараб Олександр Семенович, к.т.н., проф.

Бендерська Ольга Вячеславівна

к.т.н., старший викладач

Національний університет харчових технологій

Джерелом комплексу біологічно активних речовин є фруктові та овочеві соки, їх регулярне вживання – один з найбільш доцільних шляхів в поліпшенні структури харчування населення.

Оскільки, в Україну імпортується багато різноманітних соків, питання власного виробництва стоїть надзвичайно гостро. Ринок овочевих соків дуже обмежений, і промислове виробництво не задовольняє потреби ринку. Зрозуміло, що виробництво і скорочення імпорту екзотичних для нашого клімату сухих продуктів економічно недоцільно.

Одним із перспективних продуктів для виробництва соків є буряк. Сік буряка столового – це дуже цінний поживний продукт, але, на жаль, його виробництво в нашій країні незначне через складність і тривалість промислового виробництва. Буряк столовий – важливий продукт харчування. За вмістом вуглеводів, вітамінів і мінеральних солей він перевершує багато овочів. Він відрізняється високим вмістом вітамінів, зокрема фолієвої кислоти, азотистих речовин, цукрів, мінеральних солей, наявністю біологічно активних сполук, в тому числі бетаїну і бетаніну.

Буряковий сік підсилює мітоз клітин кровотворної системи, виділення жовчі, знижує кров'яний тиск, регулює обмін речовин, проте, вітчизняною промисловістю він випускається в мізерних обсягах і в обмеженому асортименті. Це пов'язано з рядом технологічних проблем: низький вихід соку, підвищена кількість відходів, погіршення природного забарвлення і органолептичних показників при тепловій обробці, наявність характерного «бурякового» присмаку.

Метою роботи була розробка нових видів купажованих напоїв із столового буряка, що володіють високими органолептичними показниками, біологічною цінністю та профілактичними властивостями. В результаті досліджень оцінені хіміко-технологічні властивості сортів столового буряку.

Для забезпечення послідовності роботи було розроблено загальний план, що включає в себе аналітичний огляд літератури, дослідження органолептичних, фізико-хімічних показників сировини. Експериментальні дослідження

проводились протягом 2019–2020 р.р у лабораторії на кафедрі технології консервування Національного університету харчових технологій.

Аналіз літературних джерел [1-4] показав, що сорти столового буряка відрізняються один від одного формою коренеплодів і змістом поживних і біологічно-активних речовин, інтенсивністю накопичення барвників і їх стійкістю до дії технологічних факторів [5]. При переробці столового буряка виникають певні труднощі з збереженням природного забарвлення, яка обумовлена наявністю таких пігментів як бетаціани, що мають червоно-фіолетове забарвлення і бетаксантини, пофарбовані в жовті тони. Пігменти – з'єднання, вони легко руйнуються під дією високих температур, сонячного світла, кисню повітря, іонів, металів, ферментної системи сировини [4]. Тому представляло великий інтерес оцінити хіміко-технологічні властивості нових районуваних сортів столового буряку в порівнянні з традиційними і вивчити вплив технологічних факторів на зміну фарбувальних і інших речовин у сировині.

Як об'єкти дослідження були обрані наступні сорти червоного столового буряка, що відрізняються гарною врожайністю, рівномірної забарвленням і володіють відмінними смаковими характеристиками: Бордо 237, Циліндра і Рокет. Показники, що характеризують хімічний склад вищевказаних сортів буряка представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники хімічного складу досліджуваних сортів буряка столового

Назва показників	Рокет	Бордо 237	Циліндра
Масова частка сухих речовин, Brix	13±0,1	10±0,1	11±0,1
Активна кислотність (pH)	5,96±0,03	6,14±0,01	6,08±0,04
Титрована кислотність, %	0,4±0,01	0,4±0,01	0,4±0,02
Органічні кислоти, г/дм³			
янтарна	~0,28	~0,02	~0,24
яблучна	~1,07	~0,93	~0,99
лимонна	~1,01	~1,01	~1,01
щавлева	~2,366	1,908±0,004	2,345±0,006
Зола, %	1,02±0,02	1,05±0,02	1,00±0,03
Масова доля цукрів, %			
загальних	10,4±0,03	7,2±0,03	8,8±0,03
редуючих	0,8±0,01	1,1±0,01	0,7±0,01
Бетанін, г/100г	1,32±0,01	1,27±0,02	1,27±0,02

З табличних даних видно, що сорт голландської селекції Рокет відрізняється по ряду показників від сортів Бордо 237 і Циліндра: він містить більше сухих речовин, органічних кислот, барвників і цукрів.

Відомо, що при недостатній кількості цукрів руйнування беталаїнових пігментів при зберіганні коренеплодів відбувається більш інтенсивно [5, 6].

Важливою характеристикою сортів буряка є здатність акумулювати нітрати та нітрити. Ці речовини чинять негативний вплив на організм людини і здатні викликати ряд захворювань.

Встановлено гранично допустиму кількість (ГДК) споживання людиною нітратів в добу – 500 мг. В Україні для дорослої людини допустима добова доза нітратів прийнята рівною 300...325 [7] мг (середнє 312,5 мг), для дітей її розраховують виходячи з 5 мг нітратів на 1 кг маси тіла. Кількісний вміст нітратів і нітритів у різних сортах буряка визначали методом високоефективного крапельного електрофорезу.

Необхідно також відзначити, що буряк сорту Бордо 237 вважається одним з кращих сортів з невеликою кількістю нітратів, їх середнє зміст за літературними даними становить 853...982 мг/кг. Встановлено, що сорт Рокет вигідно відрізняється за рівнем накопичення нітратів і нітритів від інших досліджених сортів, що підтверджує перспективність його використання в виробництві функціональних продуктів.

Список літератури:

1. Асонова Т.В. Швидкий метод визначення колірних відтінків червоного буряка/ Хімія і технологія харчової промисленності.- 2001. – №1. – С. 14.
2. Віхрук Т.І. Порівняльна оцінка змісту бетаїна в червоних буряках// Зберігання і переробка сільгоспсировини. – 2001.– №1. – С. 36-37.
3. Гейне Т., Вогель Ж. Процес концентрування і екстрагування з буряка. Пат. США, A23L 1-27 № 4409254, опубл. 11.10.83.
4. Демченко СВ. Вплив хімічних консервантів на біохімічні з трансформаційних змін в соковитому рослинній сировині при зберіганні: Дис ... канд. техн. наук. 2002. – 153 с.
5. Єлісєєва Л.Г. Вплив фізіологічних факторів на молекулярні асоціації в клітинному соку столового буряка *Beta vulgaris* / Єлісєєва, Л.Г., Крилова, С.А. та ін. // Зберігання та переробка сільськогосподарської сировини. – 1999. – № 9. – С. 33-35.
6. Єлісєєва Л.Г. Вплив фізичних факторів на антиоксидантні властивості коренеплодів столового буряка / Л.Г., Крилова, С.А. та ін. // Зберігання та переробка сільськогосподарської сировини. – 1999.– №11.– С. 10-13.
7. Shutyuk V. The research of the amount of heavy metals and nitroso compounds in concentrated tomato products / V. Shutyuk, S. Vasylenko, A. Bessarab, O. Benderska // Journal of Food science and Technology. – Odessa, 2016 – Vol. 10, Iss. 3. – P. 56-60.

INFORMATION TECHNOLOGY FOR FEATURE SELECTION USING SPECTRAL CHARACTERISTICS OF NONLINEAR DYNAMIC OBJECTS

Ruban Oleksandr, Ph.D. student
Odessa National Polytechnic University

Fedorova Hanna, Ph.D. student
Odessa National Polytechnic University

By 2010, the typical practical problems of diagnostic models building were limited by dimensions of several dozen features, usually not more than 40 [1]. The situation changed significantly over the last decade. The global volume of data increases more than twice every two years [2]. However, large amounts of data open up new opportunities.

The main reasons for this growth are technological advances and significant advances in *Data Science* and *Big Data* [3]. New technologies have reduced the cost of creating, collecting, classifying and managing information tenfold.

The concept of the *Digital Universe* and large amounts of data have been the driving force behind fundamental changes in social life, technology, science and the economy. Significant advances in these areas stimulate the development of applied diagnostics problems with the features vector dimension of diagnostic object (DO) in hundreds and even thousands of units.

In the face of a sharp increase in the dimension of tasks, the initial diagnostic data (primary diagnostic information) accompanied by the presence of many redundant variables and a small number of training examples, which negatively affects the accuracy of diagnosis and the speed of technical diagnostics automated system learning. Therefore, it is necessary to review the effectiveness of traditional methods of forming diagnostic models of DO.

An effective way of solving such problems is to reduce the space of the primary attributes – the technique of data pre-processing in widely used data mining [1–3].

The purpose of this work is to increase the accuracy of diagnosing nonlinear dynamic objects by developing information technology of diagnostics in the context of increasing the dimension of object description.

Traditional approaches to forming diagnostic models can be divided into three categories [3]: feature filtering [3, 5], wrapping methods [6, 7], and feature embedding [8].

Other ways to reduce the dimensions of diagnostic models often considered. Better results often achieved with secondary features derived from primary transformations [5, 9].

When solving practical problems, the application of any method often does not lead to the desired results. The reason for this is, first and foremost, the greater or less a priori uncertainty of DO, the causes of which are the complexity of the object (dynamic objects of different physical nature, including continuous nonlinear

characteristics) and insufficient study of the processes occurring in it, as well as the presence of a large number of disturbing influences and obstacles to the environment.

Currently, many authors use hybrid methods, consisting of a combination of the approaches considered, the results of which are promising.

The hybrid approach combines several methods to take advantage of each of them to produce satisfactory technical diagnostics results. This approach usually provides a fairly high diagnostic accuracy with low computational complexity.

A hybrid approach to feature selection based on consistent application of filtering and wrapping techniques is an effective practice. In the first stage of this approach, the most valuable subset of features selected by the method of filtering – global search of the subset of features. At this stage, the number of considered features reduced to several tens. In the second stage, the choice of the optimal diagnosis of the subset of features by the wrapping method – local search for the subset of features is made. This approach is well-scalable for datasets consisting of many attributes.

This paper proposes a hybrid method of constructing diagnostic models based on a combination of spectral characteristics.

Hybrid method of forming diagnostic models based on the combination of spectral characteristics.

An effective method of describing nonlinear and dynamic DO properties in the form of a feature vector $\mathbf{x}$ is the parameterization of continuous nonlinear and dynamic DO models $f(t)$. In this case, the function $f(t)$ is represented by the vector of diagnostic features $\mathbf{x} = (x_1, \dots, x_n)$. Diagnostic features can be obtained by pre-converting $T_j: C[a, b] \rightarrow R^n$, ($j = 1, \dots, n$): $x_j = T_j(f(\tau_1, \dots, \tau_k))$; where $C[a, b]$ is the space of real continuous functions $f(t)$ given by the segment $[a, b]$; a, b are some real numbers. As an operator T_j , orthogonal decompositions and integral transformations of continuous models into vectors of coefficients of basis functions can be used.

In practice, it is customary to use the sampling operator as T_j :

$$x_j = f(t_j), \quad (1)$$

where $t_j = j\Delta t$, Δt — sampling step.

To improve the reliability and noise immunity of the diagnostic procedure, diagnostic models are proposed that combine the features obtained by wavelet transforms $\mathbf{x}_c = (c_1, \dots, c_p)$ of continuous DO models [9] and features obtained from moments of different orders $\mathbf{x}_\mu = (\mu_1, \dots, \mu_r)$ continuous DO models [5].

In view of the above, a hybrid method of forming diagnostic models based on the combination of the specified spectral characteristics of nonlinear dynamic DO is proposed. The method consists in sequential execution of the following steps (table 3).

Table 3. Stages of the hybrid method of forming diagnostic models based on the combination of spectral characteristics of nonlinear dynamic DO

Description	
Name	
Preparation of a discrete training sample	<i>Aim:</i> to obtain a discrete training sample $\mathbf{x}$ <i>Input:</i> $f_i(t)$, $i=1,2,\dots,m$ – number of DO models in the training sample <i>Model:</i> sampling operator (1) <i>Output:</i> training sample $\mathbf{x}$
Feature filtering	<i>Aim:</i> to obtain primary diagnostic space <i>Input:</i> training sample $\mathbf{x}$ <i>Model:</i> information entropy <i>Output:</i> diagnostic features x_j, $j=1,2,\dots,k$, $k < n$, ranked by value
Building a secondary feature space	<i>Aim:</i> to obtain a secondary diagnostic space <i>Input:</i> A training sample of the k most valuable diagnostic features <i>Model:</i> spectral transforms: wavelet transforms $\mathbf{x}_c$ and moments $\mathbf{x}_\mu$ <i>Output:</i> combining spectral features: wavelet transforms and moments $\mathbf{x} = \mathbf{x}_c \cup \mathbf{x}_\mu$
Diagnostic wrap	<i>Aim:</i> to build a diagnostic model <i>Input:</i> combining spectral features: wavelet transforms and moments $\mathbf{x} = \mathbf{x}_c \cup \mathbf{x}_\mu$ <i>Model:</i> a complete mix of spectral characteristics and Bayesian training <i>Output:</i> diagnostic model
Estimation of parameters of the DO diagnostic model	<i>Aim:</i> to evaluate the quality of the diagnostic model <i>Input:</i> Examination sample based on feature vector <i>Model:</i> expression for validity, error of 1,2 kind, sensuality, specificity <i>Output:</i> the value of validity, error of 1.2 kind, sensitivity, specificity

The problem of increasing the accuracy of diagnosing nonlinear dynamic objects by forming diagnostic models in the conditions of increasing the dimension of the description of diagnostic objects to create effective tools for diagnosing objects of different nature successfully solved.

The proposed method tested on real data of the problem of diagnosing a nonlinear dynamic object - a valve-jet engine. The method demonstrates greater reliability of the reliability index than the existing methods of constructing spaces of diagnostic features: readings, moments and wavelet transformations of the primary diagnostic models of DO.

References

1. Guyon I, Elisseeff A. An introduction to variable and feature selection. J Mach Learn Res 2003; 3(Mar):1157–82. DOI: 10.1162/153244303322753616

2. Gantz, J. and E. Reinsel. 2011. “Extracting Value from Chaos”, IDC’s Digital Universe Study, sponsored by EMC.
3. Jain D., Singh V. Feature selection and classification systems for chronic disease prediction: A review / Egyptian Informatics Journal 19 (2018) 179–189. DIO: 10.1016/j.eij.2018.03.002
4. Fomin O., Masri M., Pavlenko V. Intelligent Technology of Nonlinear Dynamics Diagnostics using Volterra Kernels Moments // International journal of mathematical models and methods in applied sciences. – 2016. – Volume 10. – P. 158 – 165.
5. Qu G., Hariri S. and Yousif M. A new dependency and correlation analysis for features / IEEE Trans. Knowledge and Data Engineering, vol. 17, no. 9, pp. 1199-1207, Sep. 2005. DOI: 10.1109/TKDE.2005.136
6. Kohavi and G. John. Wrappers for feature selection. Artificial Intelligence, 97(1-2):273–324, December 1997. DOI: 10.1016/S0004-3702(97)00043-X
7. Kumar V, Minz S. Feature selection. SmartCR 2014; 4(3):211–29. DOI: 10.6029/smartcr.2014.03.007
8. Shahana AH, Preeja V. Survey on feature subset selection for high dimensional data. In: Circuit, power and computing technologies (ICCPCT), 2016 international conference on. IEEE; 2016. p. 1–4. DOI:10.1109/ICCPCT.2016.7530147
9. Medvedew A., Fomin, O., Pavlenko, V., Speransky, V. Diagnostic features space construction using Volterra kernels wavelet transforms // Proceedings of the 2017 IEEE 9th International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (IDAACS). – 2017. – P. 1077 – 1081. DOI: 10.1109/IDAACS.2017.8095251

НАСІННЯ ЛЬОНУ ЗОЛОТОГО – ПЕРСПЕКТИВНА СИРОВИНА ДЛЯ СТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ

Андронович Галина Михайлівна

Аспірант

Бондаренко Юлія Вікторівна

к.т.н., доцент

Білик Олена Анатоліївна

к.т.н., доцент

Національний університет харчових технологій,
м. Київ, Україна

Популярним напрямком у сучасному хлібопеченні є використання нетрадиційної сировини для створення хлібобулочних виробів з функціональними властивостями. Одним із видів такої сировини може бути насіння льону.

Унікальний біохімічний склад насіння льону робить його цінною сировиною для створення функціональних харчових продуктів та біологічно активних добавок до їжі.

Ляне насіння (*Linum usitatissimum*) є джерелом таких фізіологічно-функціональних інгредієнтів як нерозчинні та розчинні харчові волокна, α -ліноленова кислота та лігніни [1, 2, 3]. Саме вони здійснюють визначний позитивний вплив на організм людини.

Насіння льону є рослинним джерелом ненасичених жирних кислот – лінолевої кислоти (омега-6) і α -ліноленової (омега-3), які сприяють підвищенню імунітету, зміцненню стінок кровоносних судин, тому їх застосовують для лікування та профілактики атеросклерозу і кишкових захворювань [4].

Вуглеводи насіння льону складаються з моносахаридів (до 0,06%), олігосахаридів (до 4,0%) і полісахаридів (до 9,5%). Особливістю насіння льону є наявність в ньому значної кількості слизів (від 5% до 12% від маси сухого насіння), які мають імуннозахисні і радіопротекторні властивості [5].

Білки насіння льону мають високу біологічну цінність, оскільки збалансовані за амінокислотним складом. За вмістом таких незамінних амінокислот, як валін, метіонін, лейцин, цистеїн, триптофан, треонін і фенілаланін, вони не поступаються «ідеальному» білку. Дефіцитними для білків льняного насіння є лізин і ізолейцин [6].

Лігнани насіння льону відносяться до класу фітоестрогенів, проявляють естрогеноподібну активність в організмі людини. Наукові дані підтверджують, що лігнани насіння льону мають антиалергічну активність та антиоксидантну

дію. Саме ці їх властивості є підґрунтям використання насіння льону в корекції атеросклерозу і коронарної серцевої недостатності [7].

Зважаючи на такий хімічний склад насіння льону, його доцільно застосовувати для покращання цінності хліба, надання йому функціональних властивостей. У дослідженнях використовували сорт насіння льону золотистого, який було внесено в реєстр сортів рослин України у 2005 році. Характерною ознакою його є жовтий колір насіння, в насінні міститься олії – 49,0-51,0 % з високим вмістом ліноленової кислоти.

З метою встановлення оптимального дозування цілого насіння льону для збагачення виробу складовими льону було проведено пробне лабораторне випікання. Під час якого готували зразки тіста з борошна пшеничного першого сорту з додаванням насіння льону золотого в кількості 10,0; 15,0 та 20,0 % до маси борошна. Контрольним був зразок без насіння льону.

Внесення цілого насіння льону у рецептуру пшеничного хліба зумовило зміну органолептичних властивостей готових виробів, зокрема, скоринка та м'якушка виробів з внесенням насіння містять помітні включення насіння, кількість яких зростає відповідно до дозування. Вироби мають приємний горіховий-олійний присмак. Однак, у зразку з додаванням 20 % насіння льону м'якушка містить багато включень насіння, що погіршує її еластичність та стан пористості, виріб набуває не приємного олійного присмаку. Відзначено, що питомий об'єм готових виробів з насінням льону знижується на 5,6; 13,3 та 22 % відповідно збільшенню дозування. Формостійкість та пористість виробів також знижується відповідно зі збільшенням дозування насіння.

Таким чином встановлено, що технологічно можливим дозуванням насіння льону для максимально можливого збагачення ними хліба є дозування до 15 % до маси борошна.

Споживачам, які страждають на гастрит та виразкові хвороби, дієтологи рекомендують обмежити вживання виробів з цілим насінням. Тому для надання хлібобулочним виробам функціональних властивостей внаслідок їх збагачення льоном, нами було запропоновано використовувати у рецептурі подрібнене насіння льону

Для встановлення максимально можливого дозування подрібненого насіння льону для збагачення пшеничного хліба його фізіологічно-функціональними інгредієнтами проводили пробне лабораторне випікання. В дослідні зразки подрібнене насіння льону вносили в кількості 10, 15, 20 та 25 % до маси борошна.

Аналіз органолептичних показників якості виробів показав, що вироби з додаванням подрібненого насіння льону мали, порівняно з контролем, більш інтенсивно забарвлену та тонку скоринку. М'якушка дослідних зразків за дозування подрібненого насіння льону 10-20 % була подібною до контрольного зразка: розвиненою, тонкостінною з приємним світло-жовтим забарвленням. У разі дозування 25 % до маси борошна подрібненого насіння еластичність м'якушки погіршувалася, а також за цього дозування вироби мали дуже інтенсивний олійний присмак запах. Питомий об'єм хліба у разі додавання подрібненого насіння льону знижується відповідно зростанню дозування.

Таким чином, було встановлено, що для максимального збагачення хліба фізіологічно-функціональними інгредієнтами насіння льону золотого у подрібненому стані його можливо вносити в кількості до 20% до маси борошна.

Список літератури

1. Enzifst, L. E. Flaxseed (Linseed) fibre – nutritional and culinary uses – a review / L. E. Enzifst, M. E. Bveo // Food New Zealand. – 2014. – Issue april/may. P. 26–28.
2. Ganorkar, P. M. Flaxseed – a nutritional punch / P. M. Ganorkar, R. K. Jain // International Food Research Journal. – 2013. – № 20 (2). – P. 519–525.
3. Touré, A. Flaxseed lignans: source, biosynthesis, metabolism, antioxidant activity, bio-active components, and health benefits / A. Touré, X. Xueming // Comprehensive Reviews in Food Sciences and Food Safety. Institute of Food Technologists. – 2010. – № 9 (3). – P. 261–269.
4. Пащенко, Л. П. Функціональні властивості насіння масличного льна / Л. П. Пащенко, Л. А. Коваль, В. Л. Пащенко // Успехи сучасного естествознания. – 2006. – № 10. – С. 98–99.
5. Шалтумаєв, Т. Ш. Використання продуктів переробки насіння льна для виробництва виробів підвищеної харчової цінності / Т. Ш. Шалтумаєв, М. П. Могильний, М. А. Сигарева // Известия вузов. Пищевая технология. – 2015. – № 5-6. – С. 42–45.
6. Зубцов, В. А. Біологічні та фізико-хімічні основи використання льняної муки для розробки хлібобулочних виробів / В. А. Зубцов, І. Э. Міневич // Зберігання та переробка сільгоспсирову. – 2011. – № 3. – С. 10–13.
7. Киреева, М.С. Перспективне використання насіння льна в спеціалізованому харчуванні / М.С. Киреева // Матеріали Міжнародного науково-практичного семінару «Роль льна в поліпшенні середовища проживання та активному довголітті людини». – Тверь, 2012. – С. 181-185.

LAW

ВИЗНАЧЕННЯ ТА АНАЛІЗ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ ЩОДО АУДИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Бортняк Валерій Анатолійович

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Бортняк Катерина Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Контроль за фінансовою діяльністю Державного бюро розслідувань (далі ДБР), який являє собою контроль за формування, розподілом та використанням фондів коштів, та, на нашу думку, в залежності від підконтрольного суб'єкта є видом фінансового контролю. Слід відзначити, що завданнями контролю за фінансовою діяльністю ДБР є: дотриманням вимог чинного законодавства ДБР при ухваленні ним фінансових рішень; забезпечення раціонального, цільового та ефективного використання фінансових ресурсів ДБР; попередження і виявлення фактів використання фінансових ресурсів із порушенням встановлених правил; виявлення можливих резервів розширення ресурсної бази ДБР; забезпечення достовірності інформації про фінансову діяльність ДБР [1]. Реалізація поставлених завдань сприяє зміцненню фінансової дисципліни ДБР, підвищенню ефективності його фінансової діяльності.

Проаналізуємо та розглянемо контрольні повноваження щодо фінансової діяльності ДБР Рахункової палати України. Рахункова палата України є органом державного фінансового контролю, який діє від імені Верховної Ради України самостійно та незалежно від будь-яких органів державної влади. Її правовий статус та контрольні повноваження закріплено ст. 98 Конституції України [2], ст. 110 Бюджетного кодексу України [3], Законом України «Про Рахункову палату» [4]. Проаналізувавши Закон України «Про Рахункову палату» [4], слід зробити висновок, що повноваження Рахункової палати щодо контролю за фінансовою діяльністю ДБР окремою статтею не виділено, однак зі змісту інших норм Закону зрозуміло, що цей державний орган здійснює такий контроль. Відповідно до Закону України «Про Рахункову палату» [4] та

Бюджетного кодексу України [3] Рахункова палата України реалізує свої контрольні повноваження щодо фінансової діяльності ДБР шляхом: організації та здійснення контролю за своєчасним виконанням видаткової частини Державного бюджету України в частині міжбюджетних трансфертів, за цільовим витрачанням бюджетних коштів, які виділяються за рахунок коштів державного бюджету бюджету ДБР у вигляді дотацій та субвенцій тощо. Отже, Рахункова палата України повинна контролювати та контролює законність та ефективність використання коштів, які надаються з державного бюджету у ДБР.

Тепер розглянемо повноваження Рахункової палати, які визначені ст. 7 Закону України «Про Рахункову палату» [4], так, Рахункова палата: здійснює фінансовий аудит; проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проекту закону про держбюджет (включаючи матеріали, що додаються до цього проекту закону) та готує відповідні висновки; аналізує виконання держбюджету та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень; аналізує річний звіт про виконання закону про держбюджет, поданий КМУ, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності управління коштами держбюджету, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства тощо.

Також зазначимо, що у Рахункової палати з'явилися нові функції щодо здійснення контролю за коштами держбюджету. Так, наприклад, у Рахункової палати тепер є така нова функція, як фінансовий контроль (аудит) у сфері казначейського обслуговування коштів держбюджету. Крім того слід зазначити що Рахункова палата тепер може здійснювати державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) ДБР за надходженням коштів до держбюджету, за управлінням об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для держбюджету [4].

При цьому Рахункова палата здійснює аудит ефективності та фінансовий аудит щодо законності, повноти нарахування, своєчасності сплати і зарахування на єдиний казначейський рахунок податків, зборів, обов'язкових платежів, інших доходів держбюджету, щодо правомірності бюджетного відшкодування податку на додану вартість, надає оцінку ефективності адміністрування контролюючими органами надходжень до держбюджету та заходів, що вживаються органами стягнення до боржників держбюджету.

Підставами для здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) в ДБР є План роботи Рахункової палати або рішення Рахункової палати про здійснення позапланового заходу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) та підписане на виконання такого заходу членом Рахункової палати відповідне доручення. У дорученні зазначаються підстава, мета, предмет, строк здійснення заходу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), а також склад контрольної групи. [4]. Результати заходів державного фінансового контролю (аудиту) у ДБР мають бути певним чином оформлені. Так, за результатами здійснення аудиту ефективності, фінансового аудиту складається акт, у якому зазначаються:

фактичний стан справ щодо предмета аудиту, а в разі виявлення фактів порушень законодавства або недоліків ці факти зазначаються з наведенням інформації про акти законодавства, що порушені, а також розмір заподіяних збитків, факти неефективного використання коштів державного бюджету.

За наявності зауважень щодо змісту акта керівник ДБР (а в разі його відсутності — посадова особа об'єкта контролю, яка його заміщує) **підписує** такий акт із застереженнями та подає (надсилає) у строк, визначений Регламентом Рахункової палати, але не пізніше 5 робочих днів, члену Рахункової палати, відповідальному за здійснення аудиту ефективності, фінансового аудиту, аргументовані письмові зауваження стосовно положень акта, з якими не погоджується.

Таким чином, з прийняттям Закону України «Про рахункову палату» діяльність Рахункової палати стає повністю публічною і всі бажаючі зможуть ознайомлюватися з результатами її діяльності в частині проведених заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), а також із вжитими ДБР у зв'язку з цим заходами.

В разі виявлення порушень в ДБР, особи, які входять до складу контрольної групи, мають право вимагати від посадових осіб ДБР їх невідкладного усунення і надання у визначений строк письмової інформації про це. Крім того, у разі виявлення у ДБР ознак кримінального або адміністративного правопорушення Рахункова палата інформує про них відповідні правоохоронні органи.

Вважаємо, що завдяки удосконаленню контрольної діяльності Рахункової палати громадськість матиме змогу отримувати незалежну, об'єктивну, достовірну інформацію про стан діяльності ДБР, а також про стан законності та ефективності використання бюджетних коштів, та результати діяльності ДБР як щодо цих коштів, так і їх фінансової діяльності в цілому.

Список літератури:

1. ДБР проведе повну аудиторську перевірку своєї діяльності. URL: <https://dt.ua/UKRAINE/dbr-provede-povnu-auditorsku-perevirku-svoyeyi-diyalnosti-334669.html> (дата звернення 18.03.2020).
2. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254k/96-vr> (дата звернення 18.03. 2020).
3. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 18.03. 2020).
4. Про Рахункову палату. Закон України від 02.07.2015 року № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19> (дата звернення 18.03.2020).

ПРАВОВЕ УРЕГУЛЮВАННЯ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ПОРУШЕНИХ НЕЗАКОННИМ ВИДОБУВАННЯМ БУРШТИНУ

Бедункова Ольга Олександрівна

д.б.н., доцент

Клименко Владислав Олександрович

аспірант

Мороз Олександр Тихонович

старший викладач

Національний університет водного господарства
та природокористування

Згідно даних статистики у світі щорічно видобувається від 700 до 960 тонн бурштину, з них понад 400 т на території Росії (Калінінградська область). В Україні впродовж 2015-2019 рр. за офіційними даними щорічно видобувалось від 3 до 4 т бурштину, тоді як обсяги незаконно добутого бурштину складають від 120 до 300 т [1].

Старателі при незаконному видобуванні бурштину використовують подекуди кар'єрні і в основному гідромеханічний спосіб. При кар'єрному способі добування бурштину ведеться переважно вручну лопатами на незначну глибину. На місцях видобування залишаються розкопи різної форми і які різняться за площами пошкоджень ґрунтів.

Гідрохімічний спосіб є основним при якому видобуток бурштину здійснюється за рахунок розмивання водою під великим тиском ґрунтів, материнських і підстилаючих порід на глибину від 3 до 19 м. На місцях розмивів залишаються воронки, бурштин легший за воду спливає на поверхню і його виловлюють сітчастими черпаками. Розмив призупиняють, коли вимив досягає до глини, яка залягає під покладами бурштину.

Внаслідок незаконного видобутку бурштину понад 3,5 тис. га земель державного лісового фонду зазнали деградаційних змін. Одночасно, на Поліссі були пошкоджені, на значних площах, землі водного фонду (болота, перезволоженні землі водоохоронних зон), землі запасу та сільськогосподарські землі, в т.ч. і рілля. Виникає потреба у призупиненні стихійного незаконного видобутку бурштину та вирішенні проблеми рекультивації порушених земель.

Мета роботи полягає у встановленні наслідків незаконного видобутку бурштину та виявленні передумов ефективності рекультивації порушених земель. Досягнення мети передбачало вивчення наступних завдань: встановлення негативних наслідків незаконного видобутку бурштину; обґрунтуванню ефективних заходів із рекультивації порушених територій;

аналізу питань правового забезпечення рекультивації земель порушених незаконним видобутком бурштину.

При проведенні досліджень використовувались загальнонаукові методи: аналізу даних з літературних джерел, матеріалів обстеження порушених земель, земельних правовідносин у сфері проведення рекультиваційних робіт; порівнянь та узагальнень.

При аналізі наслідків незаконного видобутку бурштину науковці стверджують, що результатом цієї діяльності є настання фактів деградації ґрунтового покриву, або окремих територій [2,3]. На нашу думку при незаконному видобутку бурштину відбувається деградація ландшафтів під впливом антропогенно зумовленого процесу спрощення будови і погіршення властивостей ландшафту, який негативно позначається насамперед на його вразливих компонентах: біорізноманітті, ґрунті, поверхневих і ґрунтових водах [4]. При незаконному видобутку бурштину відбувається пошкодження родовищ бурштину перспективних для промислового видобування. У відповідності з цим незаконний видобуток бурштину за своїми масштабами і наслідками народжує проблеми у соціальній, економічній і екологічній сферах Рівненської, Волинської, Житомирської областей.

В соціальній сфері спостерігається підвищення рівня криміногенної обстановки, високий рівень захворюваності, алкоголізму, передчасної смертності серед старателів через недотримання належних умов праці, правил безпеки, зростанням соціальної напруги через конфлікти між приїжджими старателями і місцевим населенням, представниками влади і правопорядку [5].

В економічній сфері – нанесенню збитків лісовому, мисливському та водному господарстві, деградація ландшафтів до непридатності їх для створення об'єктів ПЗФ, втраті для держави значних обсягів бурштину, зростання контрабанди, недотримання зборів, місцевих і загальнодержавних зборів і податків, що сприяє зростанню тіньового сектора економіки [5].

В екологічній сфері – порушені цілісності геологічних порід, збідненню бурштиноносних товщ до непридатності їх для подальшої експлуатації, знищенням деревних насаджень, пошкодженням кореневих систем у деревостанах, збідненню біорізноманіття, деградації водно-болотних угідь, порушення гідрологічного режиму у деградованих ландшафтах і на прилеглих територіях, деградації зональних ґрунтів та материнських порід, зниженню родючого гумусно-елювіального горизонту ґрунтів дерново-підзолистого типу, зміну рівня ґрунтових вод, замулення річок, порушення функціонування осушувально-зволожувальних меліоративних систем, погіршенні якості поверхневих вод водних об'єктів [3, 5, 6].

На думку науковців вирішенню кризових явищ у соціальній, економічній і екологічній сферах регіонів, в яких відбувається масове незаконне видобування бурштину, може посприяти легалізація підприємницької діяльності з видобуванням бурштину старателями та підприємницькими структурами [5] та своєчасна рекультивація порушених земель [7].

Рекультивація (від ге... та лат. *cultivation* – обробіток) – включає рекультивацію земель і рекультивацію ландшафтів. Роботи з рекультивації

антропогенно порушених земель проводяться в два етапи: технічним і біологічним. Технічний етап включає вирівнювання поверхні транспортування та нанесення на порушені землі ґрунту. Біологічний етап включає комплекс агротехнічних і фітомеліоративних заходів і за призначенням може бути сільськогосподарською, або лісовою.

Для порушених незаконним видобутком бурштину земель Полісся України більш придатною слід вважати рекультивацію ландшафтів, яка передбачає відтворення структурно-функціональної організованості порушених (спустошення, зруйнованих) ландшафтних комплексів і повернення їх до недеградованих аналогів. При цьому слід мати на увазі, що рекультивація порушених земель лісового господарства, сільськогосподарських угідь – безпосередньо впливає на стан ґрунтів, рослинний покрив, водоносний горизонт (включаючи умови інфільтрації опадів та вод сніготанення), рельєф місцевості (включаючи умови площинного стоку опадів та вод сніготанення), а подекуди і на існуючу мережу водотоків (гідромеліоративні системи), підземні води (за рахунок водообміну і їх забруднення), на збіднення флори і фауни.

Запобігання цим екологічним небезпекам може посприяти замовлення проектів землеустрою для рекультивації земель лісогосподарського призначення, порушених незаконним видобутком бурштину затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. за №1063. Цією постановою визначено також коло підприємств, які мають замовляти розроблення робочих проектів землеустрою з рекультивації порушених земель, або виконання робіт із рекультивації [3].

Після заліснення рекультивовані землі передаються користувачеві для продовження їх використання згідно їх цільового призначення. Реалізація подібних проектів посприяє відновленню зруйнованих ландшафтів і посприяє усуненню можливостей їх порушенню у майбутньому видобутком бурштину.

Проте, на даний час, переважній більшості порушених незаконним видобутком бурштину ландшафтах рекультиваційні роботи не проводяться незважаючи на вимоги ст. 166 Земельного кодексу України. Виникає початкова (потреба) необхідність внесення змін до розробленого проекту Закону України «Про видобування та реалізацію бурштину» [9]. Шляхом доповнення цього проекту розділом «Рекультивація порушених земель при незаконному видобутку бурштину з обов'язковим вилученням залишків бурштину та повернення порушених ландшафтів до стану не деградованих аналогів».

Подолання цієї юридичної колізії потребує внесення змін до законодавства України стосовно охорони земель, передбачивши в ньому розширену низку основних напрямків рекультивації земель порушених гірничодобувними підприємствами, старателями при незаконному видобутку бурштину, а саме: лісогосподарський (лісопоновлення), сільськогосподарський (виращування сільськогосподарських культур), водогосподарський (збереження водно-болотних угідь, облаштування водойм), рекреаційний (організація відпочинку), санітарно-гігієнічний (облаштування полігонів складування побутових відходів), будівельний (спорудження будівель), індустріальний (будівництво підприємств), що дозволить законодавчо забезпечити і враховувати особливості

рекультивациі цих земель. Змін та доповнень потребують: Земельний кодекс України, Закон України "Про землеустрій".

Висновки:

1. При незаконному видобутку бурштину відбувається деградація ландшафтів, яка негативно позначається на його вразливих компонентах біорізноманітті, ґрунті, поверхневих і ґрунтових водах.

2. Для порушених незаконним видобутком бурштину земель Полісся України найбільш ефективним слід вважати спосіб їх рекультивациі, який забезпечує повернення порушених ландшафтів до їх недеградованих аналогів.

3. Пропонується внести зміни до Закону України «Про охорону земель», закріпивши в ньому розширену низку доцільних напрямків рекультивациі земель порушених при видобуванні бурштину, а саме: лісогосподарський, сільськогосподарський, водогосподарський, рекреаційний, санітарно-гігієнічний, будівельний, індустріальний.

Список літератури

1. Коломієць С. Обсяг незаконного видобутку бурштину сягає 300 т на рік / Міністерство екології та природних ресурсів. URL : <https://menr.gov.ua/news/29977.html>

2. Красовський Г. Я., Шумейко В. О., Ключко Т. О., Семенцова Н. І. Інформаційні технології моніторингу екологічних наслідків видобутку бурштину в Україні. Науково-технічний журнал. 2018. №2 (18). С. 107-117.

3. Тимочко Т. В. Екологічні наслідки видобутку бурштину та шляхи їхнього подолання. *Рекультивация територій, порушених внаслідок видобування бурштину* : інформаційні матеріали до засідання круглого столу, 4 вересня 2015 р. Рівне : ВЕЛ, 2015. С.4-5.

4. Екологічна енциклопедія : у 3 т. / гол. ред. А. В. Толстоухов. Київ : Центр екологічної освіти та інформації, 2006. Т. 1.: А-Е – 432с.

5. Надточій П. П. Еколого-економічна оцінка впливу діяльності пов'язаної з незаконним видобутком бурштину, на стан довкілля Житомирщини. *Вісник ЖНАУ. Загальна екологія та радіоекологія*. 2015. №1 (47), т.1. С. 28-50.

6. Філіпович В. Є. Оперативний контроль поширення нелегального видобутку бурштину та оцінка збитків, заподіяних державі, за матеріалами багатозональної космічної зйомки. *Екологічна безпека та природокористування*. 2015. №4. С. 91-97.

7. Вівчаренко О. А. Правова охорона земель в Україні : монографія. Київ : Юрінком Інжер, 2010. 333 с.

8. Деякі питання реалізації пілотного проекту рекультивациі земель лісогосподарського призначення, порушених внаслідок незаконного видобування бурштину : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. №1063. *Офіційний вісник України*. 2017. №16. 165 с.

9. Прийняття за основу проекту Закону України про видобування та реалізацію бурштину : видобування та реалізацію бурштину : постанова Верховної Ради України від 23.04.2015р. №357-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Петрів Іван Михайлович

Управління аграрної політики
Одеської обласної державної адміністрації

У зв'язку з необхідністю забезпечення дотримання норм та принципів закріплених в конституції та виходячи із прагнення до побудови правової демократичної держави, створюється спеціальний орган, який є базисом механізму захисту конституційних принципів і норм. Захист конституції з метою забезпечення її верховенства і прямої дії передбачає єдність прав і обов'язків держави і особи, є важливою умовою, що гарантує дотримання прав людини, є іманентною властивістю будь-якої демократичної держави для збереження політико-правової стабільності і розвитку механізмів державного управління.

Формування таких органів та їх організаційна форма багато в чому залежить від правових традицій та історії конституційного будівництва держави, а також в деякій мірі від запозичення напрацювань більш розвинутих держав. Створення та діяльність в Україні Конституційного Суду України стало визначальним етапом в становленні української держави та гарантом системного і ефективного розвитку механізму державної влади.

Ключові слова: механізм державної влади, механізм державного управління, конституційна юстиція, Конституційний Суд України, функції Конституційного Суду України, система органів державної влади.

Досліджуючи орган конституційної юстиції в Україні необхідно виділити його основні ознаки, які дадуть можливість усвідомити сутність даного органу та його значення для розвитку механізму державної влади. Можна виділити наступні основні ознаки: даний орган є єдиним органом конституційної юрисдикції; посідає особливе місце в системі розподілу влади; керується, основоположними принципами, які закріплені в конституції; володіє особливими повноваженнями та виключною компетенцією у специфічній сфері конституційного врегулювання; на нього покладаються особливі завдання.

Таким чином, досліджуючи окремі аспекти діяльності органу конституційної юстиції України, є більш доцільним розуміти їх з інституційної точки зору. Адже саме такий підхід, дозволить виділити основні функціональні характеристики органів конституційної юстиції найбільш повною мірою.

Важливе значення має визначення правової природи конституційної юстиції. Тобто з'ясування необхідності функціонування в державі особливого органу, який володіє спеціальними повноваженнями. Можна стверджувати, що орган конституційної юстиції виступає «хранителем» основних конституційних цінностей. Державі потрібен орган, який би виконував роль платонівських «аристократів духу», наближаючи таким чином існуючу державу до ідеальної

форми. Основа необхідності конституційної юстиції у тому, що відповідний орган відіграє роль «клапана», який не дає переростати будь-якому конфліктові в суспільстві та державі у відверте протистояння. Конституційна юстиція, опираючись на власний авторитет та конституцію, дозволяє врегулювати будь-який конфлікт.

Органу конституційної юстиції в механізмі стримувань і противаг виступає своєрідним «мовчазним наглядцем» і активізується у випадках необхідності правової охорони конституції. Тобто йому притаманні повноваження особливого функціонального типу, які реалізуються при забезпеченні конституційності. Саме це дозволяє йому ефективно охороняти конституційні цінності та врегульовувати виникаючі протиріччя і суперечності в процесі функціонування держави та її органів.

Сучасна Конституція України проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. У зв'язку з цим постає необхідність в організації спеціального, особливого органу, який би став на охорону основних державних, правових та людських цінностей, які закріплені в Конституції України. Таким органом в Україні виступає Конституційний Суд України.

Розглядаючи конституційну юстицію в Україні, функціонування якої є однією з необхідних умов у процесі функціонування механізму державної влади, необхідно звернутися до характеристики основних функцій, які на неї покладаються. Так, розглянемо функції Конституційного Суду України (далі – КСУ), як єдиного органу конституційної юстиції України.

У науці конституційного права породжена дискусія щодо розуміння і системи функцій КСУ. Це пов'язано з тим, що у законодавстві знайшли відображення лише повноваження КСУ (у Конституції України та у Законі України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р.), з яких і виводяться основні його функції. У зв'язку з цим пропонуємо розуміти під функціями КСУ основні напрямки діяльності, що реалізуються ним з метою виконання основоположних завдань і принципів конституційного правосуддя та утвердження конституційної законності в межах території держави.

Таким чином, аналізуючи повноваження КСУ, які визначені у Конституції України та у Законі України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р., можна виділити наступні основні його функції: гарантування верховенства чинної Конституції; конституційного контролю; офіційного тлумачення Конституції та законів України; визначення відповідності міжнародних договорів та законів Конституції України; захист прав і свобод людини і громадянина. Крім того деякі вчені відносять до функцій КСУ такі, як «правотворча, арбітражна, управлінська, представницька» [3, с. 168], «міжнародна, політична, економічна, соціальна, духовна, інформаційна, інтеграційна, координаційна, охоронна» [4, с. 54-55]. Отже, функції КСУ не обмежені повноваженнями передбаченими законодавством, але й можуть виводитись зі змісту інших норм (наприклад, функція захисту прав і свобод людини і громадянина).

Що стосується класифікації функцій КСУ, то необхідно відзначити про наявність різних критеріїв, за якими функції об'єднуються у певні групи (наприклад: за об'єктом і сферою діяльності, за способами і видом діяльності тощо). У пошуках об'єднуючої ознаки зазначених функцій, можна говорити про функцію забезпечення стабільності функціонування держави та суспільства, як провідну і основоположну в діяльності даного органу.

Виходячи з проведеного аналізу, можна зробити висновок, що функціонування конституційної юстиції є однією із найнеобхідніших умов в процесі подальшого розвитку механізму державної влади. Шляхом реалізації своїх функцій КСУ виступає гарантом забезпечення стабільності розвитку держави і суспільства та відіграє основоположну роль у забезпеченні стабільного та ефективного функціонування механізмів державної влади в державі. Оскільки сучасне суспільство і органи державної влади все ще схильні до створення конфліктних ситуацій, тому їх вирішення без втручання спеціалізованого компетентного органу вбачається неможливим. Тому, можна впевнено говорити про необхідність існування органу конституційної юстиції, який за допомогою власного авторитету та опираючись на Основний Закон держави здатен врегулювати будь-яку ситуацію. Функціонування органу конституційної юстиції обумовлено необхідністю гарантування закріплених конституцією базових засад організації та розвитку держави і суспільства, які є підґрунтям для подальшого розвитку механізмів державної влади.

Список літератури

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №49. – С. 272.
3. Проблеми сучасної конституціоналістики : навч. посіб. / М. П. Орзіх [та ін.]; за ред. М. П. Орзіха. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 272 с.
4. Шемшученко Ю. С. Проблеми функцій Конституційного Суду України / Ю. С. Шемшученко, В. Ф. Погорілко // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – №2. – С. 54-56.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Бачук Валентина Богданівна

ст.викл.

директор юридичної клініки

Національний університет водного господарства
та природокористування

Проведений аналіз та дослідження процедури медіації в кримінальному законодавстві України для вирішення конфліктів на основі зарубіжного досвіду застосування принципів медіації, а також правовий статус медіатора як безпосереднього учасника процесу медіації, свідчить про суттєві недоліки запровадження медіації у кримінальному процесі та про необхідність підвищення та вдосконалення альтернативних способів кримінального законодавства з урахуванням зарубіжного досвіду, їх ефективності в зазначеній сфері.

Варто зауважити, що актуальність даної теми була висвітлена в певній мірі в працях таких науковців, як: Х.Д. Алікперов, Ю.В. Баулін, Л.М. Володіна, І.А. Войтюк, Л.В. Головка, О.А. Губська, Л.В. Лобанова, В.Т. Маляренко, В.М. Трубников, В.В. Землянська та інших.

Основною метою є комплексне дослідження, розгляд сутності, аналіз міжнародного досвіду та особливості зарубіжного досвіду при застосуванні процедури медіації в кримінальному законодавстві і визначення перспектив втілення медіації у вирішенні кримінально-правових конфліктів в Україні.

В останні роки в Україні постійно відбуваються процеси вдосконалення законодавства, що є пріоритетним. Одним із таких завдань, поставленим перед державою Радою Європи, є питання, пов'язані з судовою відповідальністю та створенням системи альтернативного врегулювання спорів. Важливим складовим ресурсом для успішної реалізації поставленого завдання є процес медіації, що слугує основою альтернативного врегулювання спорів. Інститут медіації став своєрідним нововведенням на фоні актуальних вдосконалень в законодавстві. Аналізуючи досвід зарубіжних країн, слід зауважити, що використання інституту медіації є важливим теоретичним та практичним чинником для нашої держави.. У порівнянні з судовим вирішенням спорів, як техніка ведення переговорів між сторонами правового конфлікту, медіація популярна в США та країнах Західної Європи, тому що має безліч переваг. Швидкість процедури розгляду конфлікту, відсутність формалізму та гнучкість процесу медіації, повна конфіденційність, можливість сторін конфлікту впливати на результати його вирішення, можливість зберегти позитивні відносини з контрагентом в майбутньому, значна економія коштів на веденні судового процесу – це все найбільші плюси медіації.

Більшість науковців визначають медіацію як певний підхід до розв'язання

конфлікту, у якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес для того, щоб допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємно прийняттого вирішення спірних питань [1, с. 131].

Рамкове рішення Європейського Союзу «Статус потерпілого у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. містить таке визначення: «медіація у кримінальних справах – це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйнятного рішення між потерпілим та правопорушником за посередництвом компетентної особи – медіатора» [3].

Тому можна стверджувати, що медіація акумулює в собі досягнення примирення між потерпілим і правопорушником, також усвідомлення правопорушником наслідків своєї протиправної поведінки та відшкодуванням заподіяної шкоди. Крім того, вона гарантує можливість потерпілому викласти перед правопорушником свої емоції та думки, тим самим звести до мінімуму психологічну напругу, знову віднайти в собі впевненість й позбутись страху.

Поняття медіації включає в себе участь третьої сторони – медіатора, яка здійснює певну допомогу у налагодженні взаєморозуміння, і інтереси якої не пов'язані безпосередньо з предметом непорозуміння. В цілому, посередник лише допомагає усуненню конфлікту, він ніби модератор бесіди, який полегшує процес з'ясування спірних питань і потреб та шукає ефективні шляхи до їхнього вирішення. В той час, як учасники є повною мірою відповідальними за результати процесу посередництва. Даний спосіб розв'язання конфліктної ситуації якраз і містить в собі альтернативність.

Затвердження процедури медіації в кримінальному законодавстві є важливим аспектом впровадження моделі відновного правосуддя, яке насправді є доповненням офіційної форми правосуддя, залучаючи самі сторони кримінального конфлікту до ліквідації суспільно небезпечних наслідків вчиненого правопорушення. Головним важелем вирішення цього конфлікту є не покарання винного, а усунення завданої шкоди шляхом досягнення взаєморозуміння між сторонами та збереження спокою в суспільстві [4, с. 12].

Медіація активно застосовується в багатьох зарубіжних країнах для вирішення кримінально-правових конфліктів. І якщо спершу медіація в зарубіжних країнах розглядалася як спосіб вирішення кримінально-правових конфліктів на основі експериментальних програм, то впродовж останніх років виявляється тенденція до інституалізації і нормативного закріплення медіації в кримінальному процесі [4, с. 18]

Аналізуючи досвід зарубіжних країн можна зробити висновок про переваги медіації при вирішенні кримінальних справ, а саме:

- 1) медіація сприятиме гуманізації правової системи, кримінальної політики;
- 2) спростить та прискорить процес вирішення кримінальних справ;
- 3) зніме соціальну напругу між обвинуваченим та потерпілим;
- 4) підвищить рівень довіри до судових органів, дасть можливість зменшити навантаження на суд;
- 5) сприятиме забезпеченню прав та законних інтересів потерпілого та правопорушника, адже потерпілий матиме можливість отримати реальну компенсацію завданої шкоди;

б) сприятиме реалізації принципу економії процесуальних засобів при вирішенні кримінально-правових конфліктів.

Варто зазначити основні принципи медіації:

- добровільна участь у медіації сторін конфлікту та медіатора;
- активність і самовизначення сторін медіації;
- здатність сторін медіації до вироблення і прийняття рішень та взяття відповідальності на себе;
- незалежність, неупередженість та нейтральність медіатора;
- конфіденційність інформації щодо медіації.

Запровадження ідеї медіації не отримало стовідсоткову підтримку, аргументуючи тим, що деякі її принципи протирічать системі правосуддя і процесуальними нормами, таким як принцип невідворотності покарання за вчинений злочин, захист законних прав та інтересів постраждалої сторони, або ж конфіденційність чи нейтральність медіатора.

Варто зазначити, що для того, щоб запобігти ескалації конфлікту і вирішити проблему, медіація спрямована на досягнення безпрограшного результату для обох сторін, використовуючи такий метод, при якому обидві сторони очевидно розуміють, що до них відносяться рівноцінно, і вони отримують однакову кількість уваги, часу для виступів, підготовки тощо. Найголовнішим в цьому підході є те, що медіатор в рамках етичних меж є морально неупередженим, тобто, медіатор зацікавлений в самій процедурі медіації, але не має жодної зацікавленості в її кінцевому результаті [5, с. 3]

Слід зазначити, що не зважаючи на певні недоліки, інститут медіації має стати доповненням існуючої карної системи. Це дасть змогу розвантажити судову систему. Але, медіаційні програми не можуть стати альтернативою для системи правосуддя, вони повинні функціонувати як єдина система.

Доцільними на сьогодні залишаються пропозиції науковців схвалити закон «Про медіацію», увести до кола суб'єктів кримінальної діяльності медіатора, визначити його права та обов'язки, розробити організаційні та матеріально-технічні заходи щодо забезпечення діяльності медіаторів.

Головна ідея медіації у кримінальних справах полягає у прагненні перш за все відшкодувати заподіяну потерпілому шкоду. Така медіація не лише дає можливість потерпілому отримати компенсацію за спричинену шкоду, але й впливати на її характер.

Підсумувавши вищевикладене, можна зазначити, що аналіз міжнародного досвіду кореспондує краще бачення законодавства України та надає можливість пошуку способів удосконалення даної системи.

Провівши паралель між зарубіжними країнами та Україною, слід зазначити, що ефективність медіації, як способу врегулювання конфліктів та спорів у різних варіаціях суспільного життя сьогодні вже не викликає сумніву. Та в той час, коли у Європі процес впровадження медіації розпочався ще на початку 80-х рр. минулого століття і досить успішно розвивається, в Україні можна говорити тільки про становлення цього явища. Проведений правовий аналіз міжнародного досвіду чітко регламентує встановлення загальних стандартів поведінки медіатора та визначення норм, яким повинен відповідати останній.

Це являється запорукою здійснення процесу медіації належним чином та підвищення публічної довіри до медіації як ефективного засобу вирішення спорів. Будемо сподіватися, що ми вже зробили великий крок до законодавчого закріплення процедури медіації. Адже впровадження даного інституту дозволить уникнути додаткових фінансових витрат сторін, а також витрат держави, дозволить розвантажити судову систему.

На нашу думку, проблема боротьби із крадіжками з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище не тільки не втрачає своєї актуальності, але навіть загострюється з кожним роком. Особливу тривогу викликає й те, що на відміну від небезпечної тенденції росту корисливих злочинів, зокрема, квартирних крадіжок, їхнє розкриття не характеризується такою ж динамікою. Це пояснюється тим, що боротьба із крадіжками з проникненням сполучена зі значними труднощами. Вважаємо, що в Україні потрібно підвищити ефективність діяльності слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України в даному напрямі, розробку алгоритмів діяльності в різних ситуаціях, які виникають у практиці правоохоронних органів.

Література

1. Смітєнко З.Д. Медіація як кримінально-процесуальна категорія та її застосування в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.— 2015. — № 4. — 130–139 с.
2. Землянська В.В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України. Посібник /В.В. Землянська. — К.: Видавець Захаренко О.В., 2008. — 200 с.
3. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах. / Х. Бесемер. — Калуга: Духовноепознание, 2004. — 176 с.с.
4. Дьомін Ю.М. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування / Ю.М. Дьомін //Вісник національної академії прокуратури України. — 2013. — № 4. — 11–19 с.
5. ОбзорзаконодательстваИспании о медиации [Електронний ресурс]. — URL: http://mediators.ru/rus/about_mediation/foreign_law/spain/text1.

ЗЕЛЕНА КІМНАТА, АНАТОМІЧНІ ЛЯЛЬКИ : ЕФЕКТИВНА МЕТОДИКА ДОПИТУ ДІТЕЙ

Захарова Олександра Василівна, к.ю.н., доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ

Кунтій Андрій Ігорович, к.ю.н., доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ

У випадках коли неповнолітні особи стають учасниками кримінального провадження, вони переживають напруження, тривогу, страх, почуття вини та сорому і, як правило, не розуміють мету провадження, не знають юридичних термінів і своїх прав у провадженні, їх лякає незнайома ситуація та люди. Отже, така їх особливість сприяє і нестандартному відношенню до них під час розслідування [1, 68].

Міжнародні стандарти та світова практика говорять про те, що допит дитини, потерпілої від злочину має бути проведений у дружній атмосфері для дитини, де вона відчуває захист і комфорт. Таким місцем є спеціально-обладнана кімната, яка називається – «зелена кімната» [2, с. 21].

«Зелені кімнати» є новим явищем для України. Уперше такий термін з'явився в офіційних документах тільки у 2008 р. Так, у 2008 р. Департаментом кримінальної міліції у справах дітей були видані Методичні рекомендації щодо організації та функціонування «зеленої кімнати» для дітей, які потребують соціально-психологічного захисту [3]. Адже успішність допиту дитини визначається місцем розташування та облаштування приміщення, в якому він буде проведений, попереднім психофізичним вивченням дитини, завдяки якому можна підготувати її до співпраці з працівником поліції, психологом чи педагогом, а також компетентності осіб, що проводять допит.

Схожі кімнати для проведення допиту/опитування неповнолітніх, які потерпіли від сексуального насильства або стали свідками чи підозрюваними кримінальних правопорушень також використовуються в різних країнах світу: Чехії, Німеччині, Польщі, Сполучених Штатах Америки, Естонії, Болгарії та ін. Данні кімнати не обов'язково мають бути пофарбовані в зелений колір, забарвлення може бути блакитне, бежеве, комбіноване з різних кольорів, головне щоб обарвлення стін не було яскраве або ж навпаки тьмяним, але незалежно від кольору ці кімнати ще можуть мати назву – кімнати, дружні до дитини.

Основна мета проведення допиту/опитування в такій кімнаті – запобігання повторній травматизації психіки дитини в ході слідчих (розшукових) дій та процесуальних дій за допомогою спеціальних методик та створення психологічно комфортної атмосфери, а також технічного оснащення, що дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати його для ведення слідства без здійснення повторних допитів. Враховуючи практичний досвід поліції Чеської республіки у кімнатах допиту неповнолітніх

осіб, які потерпіли від насильства або були учасниками кримінальних правопорушень так званих дружніх кімнатах або зелених кімнатах, встановлюють чотири широкоформатних камери з вбудованими мікрофонами по одній камері у кожному куті кімнати, які охоплюють всю кімнату, при необхідності камеру націлюють на дитину. Мікрофони мають бути чутливими, щоб вони могли вловлювати тиху розмову дитини. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей. «Зелена кімната» допомагає дітям відчувати домашню атмосферу, сприяє довірливому спілкуванню з дорослими.

Основними завданнями дружніх кімнат до дитини є: побудова дружньої комунікації; відчуття безпека та конфіденційність; отримання доказового матеріалу про скоєне кримінальне правопорушення, в яких дитина стала учасником кримінального правопорушення; попередження психоемоційного навантаження; поновлення психоемоційного стану дитини; усунення емоційної напруги; психологічна допомога.

Підготовка наочного матеріалу має свої певні особливості. Так, наприклад, при підборі іграшок ляльок для дітей дворічного віку можна використовувати безстатеві ляльки. Однак уже від трьох років дитина розрізняє вік оточуючих, усвідомлює власну стать. Тому при її допиті слід застосовувати ляльки жіночої та чоловічої статі та іграшки різновікових категорій (жінка, чоловік, дідусь, бабуся, немовля, "вагітна" жінка тощо.). При цьому перед демонстрацією іграшок слід з'ясувати, чи розуміє дитина вікові та статеві відмінності пропонуваніх ляльок.

Для дітей дошкільного віку використання під час опитування ляльок є одним із найбільших джерел інформації, так як дитина у такому віці може не вміти добре говорити і не може пояснити словесно, що з нею відбувалось. І за допомогою ляльок дитина покаже як саме і що саме з нею робили, або що вона бачила, у випадку, якщо дитина стала свідком такого кримінального правопорушення.

Також засобами комунікації, можуть бути детальні анатомічні малюнки людей (жіночої та чоловічої статі), олівці, фарби та папір для описання/змалювання події, малюнки з обличчями почуттів (злість, радість, страх, тощо), іграшка-телефон, м'які іграшки, шкатулки «для секретів» тощо.

Одним з елементів успішного проведення допиту є залучення саме кваліфікованого психолога. З його знаннями можна отримати достатній обсяг інформації, який в подальшому буде використаний під час кримінального провадження.

Таким чином, результативність допиту дитина, яка потерпіла від сексуального насильства безпосередньо залежить від знання слідчим як основних психологічних характеристик тієї вікової групи, до якої належить допитуваний, так і його особистих якостей.

Процедура проведення допиту малолітніх та неповнолітніх осіб заснована на загальних положеннях проведення допиту, регламентованих кримінально-процесуальним законодавством. Але стандартна процедура допиту не дає

ефективних результатів, необхідно враховувати вікові особливості дитини, індивідуальні характеристики та обов'язково використовувати новітні технології та ефективні методики.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх : наук.-практ. посіб. / [Ю. Г. Севрук та ін.] ; за ред. Ю. Г. Севрука, А. В. Столітнього ; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 171 с.
2. Коваленко А., Мороз А. Дітей-злочинців чи неповнолітніх, потерпілих від кримінальних правопорушень, – кого насамперед має захистити ювенальний прокурор. *Вісник прокуратури*. 2019. № 1. С. 20–25.
3. «Зелені кімнати»: нормативно-правове забезпечення функціонування / К.Б. Левченко, М.В. Євсюкова ; за заг. ред. О.М. Бандурки та К.Б. Левченко. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 24 с. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/green_room_legislation.pdf

ЩОДО ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Корольов Василь Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Одним із завдань єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків є забезпечення безпеки об'єктів можливих терористичних посягань, до яких належать – об'єкти єдиної транспортної системи України (критичної інфраструктури)[1].

Але поглянемо, що відбувається в світі: стрілянина на вулицях, вибухівка в аеропортах та на вокзалах, захоплення пасажирських літаків, терористичні смертники, наїзд на натовп людей транспортними засобами під час проведення масових заходів. Терористи почали застосовувати нову тактику під час нападів в Європі. Протягом останніх років використання транспортних засобів у терористичних атаках стало новою тактикою для терористів. Терористичних атак зазнали європейські міста: Ніцца, Берлін, Стокгольм, Париж, Лондон, Барселона. Тепер виникла необхідність захищати не тільки об'єкти транспортної інфраструктури, а й захищатись від транспорту. Транспортний засіб став зброєю.

Постає питання: «Звідки походить подібна тактика, за якими сценаріями діють терористи, хто сідає за кермо, а також як захиститися та запобігти подібним атакам?». Проведемо невеличкий аналіз:

По-перше, у всіх випадках терористи використовували однакову схему, нападник бере в оренду або викрадає автівку, зазвичай великогабаритну — фургон чи вантажівку, а далі або врізається в натовп або заміновує автомобіль. Після чого терорист або гине на місці, або втікає з місця події, або кидається зі зброєю на людей. Чому саме такий спосіб? Як вже зазначалось терористи намагаються зменшити затрати на планування та підготовку терористичного акту. Викрадення чи взяття в оренду автівки – найдешевший варіант, до того ще й зменшує шанси правоохоронним органам запобігти злочину.

По-друге, здійснюється під час планування підбір часу скоєння злочину це, зазвичай, вечір, коли вулиці заповнені людьми, що вийшли на прогулянку, або обідній час, як це було під час першої атаки в Лондоні та Стокгольмі.

По-третє, терористичні атаки можуть відбуватись на свята, прикладом є Ніцца та Берлін, коли людей на вулицях значно більше й терористи можуть завдати якомога більшої шкоди та жертв.

По-четверте, атаки вчиняють терористи-одинаки або смертники. Це або завербовані громадяни країни де планується скоєння теракту, які мають місцеве походження, або ж мігранти з мусульманських країн, які живуть в даній країні. Серед фігурантів – громадяни Франції, Британії, Узбекистану,

Тунісу, Марокко та Італії. Усі так чи інакше, як з'ясувалось у ході розслідування причетні до терористичних організацій, або співпрацювали з екстремістським угрупованням, або просто були натхненні її ідеями.

По-п'яте, терористи використовують вогнепальну зброю або саморобні вибухові пристрої. Цей спосіб має достатньо велике ураження. Крім самого вибуху бомби, серйозну небезпеку також представляє паніка, що слідує після скоєння терористичного акту. Люди, які втікають, здатні завдати один одному важкі травми, що значно збільшує кількість постраждалих. Терористи за ці роки не тільки забрали життя сотень людей - вони також значно ускладнили роботу перевізників, зробили менш комфортним життя пасажирів.

Терористи надають перевагу саме такій тактиці, позаяк не існує жодних заходів безпеки, які б могли повністю знешкодити ризики такого теракту. З практичного досвіду правоохоронних структур світу можливо зробити висновок, що усе залежить від оперативної та професійної реакції самих правоохоронців. Так, великих жертв у Парижі 19 червня 2017 року вдалося уникнути саме завдяки злагодженій роботі поліції, яка вчасно зуміла виявити й знешкодити нападників.

Отже, виходячи з міжнародного досвіду та опираючись на законодавство, можемо виділити деякі особливості забезпечення безпеки та можливого попередження терористичного акту при проведенні масових публічних заходів та захисті критичної інфраструктури. Це перш за все комплекс адміністративно-правових, оперативно-розшукових, кримінально-процесуальних заходів у режимі підвищеної терористичної загрози. Адже у режимі підвищеної терористичної загрози наочна присутність поліції та сил безпеки й демонстрація їхньої готовності до реагування на інциденти можуть також спричиняти ефект стримування, змушуючи терористів змінювати свої плани або взагалі, відмовлятися від них [2, с. 6]. Обов'язковим є наявність відпрацьованих планів дій всіх служб та правоохоронних органів на випадок терористичної загрози. Передовий досвід планування заходів з безпеки об'єктів критичної інфраструктури передбачає розробку та перевірку планів підтримання зв'язку та планів резервування технічних засобів задля забезпечення неперервності зв'язку між агенціями, а також планів забезпечення зв'язку з відомствами та організаціями, що прибувають для надання допомоги [2, с. 17].

Плани забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури, у т.ч. плани і процедури реагування на безпекові інциденти повинні постійно удосконалюватися, виходячи з аналізу реальних подій, або за результатами тренувань і навчань, які мають проводитися на регулярній основі на усіх рівнях управління. Недостатньо розвинута практика тренувань і навчань, особливо високого рівня, робить об'єкти критичної інфраструктури уразливими до безпекових інцидентів і розвитку криз комплексного характеру [2, с. 18]. Як зазначалось постійне навчання персоналу транспортної інфраструктури та правоохоронців, які забезпечують безпеку цієї інфраструктури є одним з ключових факторів запобігання терористичним актам.

Однак, як показує сумний досвід в нашій країні і за кордоном, цього захисту виявляється недостатньо для запобігання від терористичних актів скоєних

тактичними прийомами, які постійно змінюються і їх важко передбачити. В нашій країні не існує ефективної системи вироблення вимог до захисту об'єктів транспортної інфраструктури на основі моніторингу загроз транспортної безпеки, а вона в край необхідна. Україна – транзитна країна, через її територію постійно намагаються здійснювати переправлення вербувальників, бойовиків, найманців, виконавців терористичних актів по всьому світу, крім того процвітання терористичних загроз на сході нашої країни. Використання території держави для контрабандної діяльності, нелегальної міграції з метою фінансування терористичної діяльності. Все це відбувається з використанням транспортної інфраструктури та на шляхах сполучення, захист яких має бути пріоритетним для правоохоронних органів України.

Список літератури

1. Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92.
2. Захист критичної інфраструктури та безпека проведення масових публічних заходів. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.niss.gov.ua/articles/2852/>
3. Проборотьбу тероризмом: закон України від 20.03.2003 р. (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації: Закон України від 21.03.2017 р. (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon3.rada.gov.ua>

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Єрмоєнко Віталій Олексійович

Здобувач

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Міграція як процес переселення народів набуває глобального характеру та особливої актуальності у ХХ ст. з початком світових воєн, поглибленням нерівномірності рівня життя населення в різних країнах світу. Практично всі регіони та більшість країн різною мірою втягнуті у цей процес в якості країн в'їзду, виїзду чи транзиту, який має негативну тенденцію, а саме – незаконне переправлення іноземних громадян й осіб без громадянства через кордон.

Як свідчить міжнародна практика, основний контингент іноземних громадян й осіб без громадянства складають вихідці з країн Азії, Африки, Близького і Середнього Сходу. Поряд з цим останнім часом у загальному потоці мігрантів збільшилася кількість громадян країн Латинської Америки. Окрему категорію складають громадяни з країн СНД.

Незаконне переправлення іноземних громадян й осіб без громадянства через кордон асоціюється з такими негативними явищами, як розповсюдження наркотиків, корупція, торгівля людьми і зброєю, поширення інфекційних захворювань. Все це є суттєвим криміногенним фактором, який сприяє зростанню кількості злочинів за ознаками, передбаченими ст. 332 КК України.

За даними міжнародної міграційної служби ООН, на незаконному переправленні іноземних громадян і осіб без громадянства через кордон транскордонні організовані групи осіб за попередньою змовою щорічно заробляють близько 7 млрд. дол. США.

Увагою з боку іноземних громадян й осіб без громадянства Україна користується через своє географічне положення, яка знаходиться на Центрально-Європейському транскордонному маршруті незаконного переправлення через кордон. Ще привабливішою стала Україна для іноземних громадян й осіб без громадянства після вступу до Євросоюзу Республіки Польща, Республіки Румунії, Угорської Республіки, Словацької Республіки, тобто коли Україна отримала спільний кордон з Європейським Союзом. Як зазначає, наприклад, Г.В. Толочко, з виходом на кордони з Євросоюзом загострюється проблема незаконного переправлення осіб через державний кордон України, що потребує розробки нових організаційних і правових засобів запобігання цьому явищу [1, с. 49].

Результати дослідження проблеми незаконного переправлення осіб через державний кордон України підтверджують, що на сьогодні понад 90 % іноземних громадян й осіб без громадянства переправляються організовано та під керуванням організованих груп осіб за попередньою змовою, які

контролюють потоки незаконного переправлення осіб через кордон, а методи їх кримінальної діяльності стають все більш виточеними й удосконаленими.

Основними особливостями незаконного переправлення іноземних громадян й осіб без громадянства через державний кордон України є:

- значна географічна віддаленість країн-походження від країн-призначення, що потребує використання території інших країн (транзитних) з метою подолання паспортних і візових бар'єрів, встановлених європейськими країнами для регулювання кількості іммігрантів;
- наявність сучасних міжнародних транспортних маршрутів;
- відсутність достатніх коштів для тривалого переміщення та придбання справжніх документів на право законного виїзду, транзиту та в'їзду до країни-призначення.

А.П. Мозоль досліджуючи кримінологічну характеристику організованої злочинної діяльності, зробив такі висновки:

- організована злочинність використовує іноземних громадян й осіб без громадянства, які сприяють створенню організованих груп осіб за попередньою змовою;
- процес незаконного переправлення на територію України має, як правило, організований характер;
- організований характер проявляється у створенні і функціонуванні каналів незаконного переправлення через кордон, формуванні «чорного ринку» послуг у її здійсненні;
- організовані групи осіб за попередньою змовою мають спеціалізовану функціональну структуру;
- організовані групи осіб за попередньою змовою використовують іноземних громадян й осіб без громадянства як «інструмент» розширення географії транскордонної злочинної діяльності [2, с. 176].

Таким чином, метою незаконного переправлення осіб через державний кордон України є:

- з позиції громадян України – потрапити до країн Євросоюзу, де можна сподіватися на гідний заробіток, який на теренах України знайти неможливо. Це призвело до того, що Україна стала донором робочої сили для країн Європейського Союзу;
- з позиції іноземних громадян й осіб без громадянства інших країн – потрапити на постійне місце проживання та працевлаштування у країнах Євросоюзу для покращення власного становища або становища своєї родини чи з метою захисту своїх політичних і релігійних переконань. Це зробило територію України місцем „відстою” іноземних громадян й осіб без громадянства.

Список літератури

1. Толочко Г.В. Протидія нелегальній міграції в Україні: правовий аспект. Науковий вісник НАВСУ. 2004. №6. С. 48-55.
2. Мозоль А.П. Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Мозоль Анатолій Петрович. К., 2002. 216 с.

3. Корольов В.О. Кримінологічна характеристика контингенту нелегальних мігрантів. Митна справа. 2009. №1. С. 35-40.

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Андрусів Уляна Богданівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

За останні десятиліття ринок туристичних послуг набув небувалого розвитку. Туризм є невід'ємною частиною динамічного життя сучасної людини. Відтак, усе більшого значення набуває створення ефективної та дієвої системи охорони прав споживачів туристичних послуг.

Ключовим цивільно-правовим інструментом охорони прав учасників туристичних відносин виступає договір про надання туристичних послуг. Такий договір є правовим засобом досягнення основної мети туризму – забезпечення туристів якісними туристичними послугами під час здійснення подорожі.

Варто відзначити, що законодавець для позначення цієї договірної конструкції використовує термін «договір на туристичне обслуговування» (ст. 20 Закону України «Про туризм») [1].

Предметом договірної зобов'язання, який визначає взаємовідносини між суб'єктом туристичної діяльності та туристом, є діяльність туроператора, спрямована на надання туристичної послуги. Тому нормативне позначення договору терміном «туристичне обслуговування» видається необґрунтованим та не відповідає його суті. Обслуговування є різноманітною діяльністю, що покликана задовольняти потреби фізичних та юридичних осіб. Обслуговування не обмежується наданням послуг, а включає передання товарів, виконання робіт.

З огляду на це, слушною вважаємо позицію науковців, що для визначення дій, спрямованих на задоволення потреб туриста під час подорожі, варто застосовувати термін «туристична послуга», а не «туристичне обслуговування», а відтак, термін «обслуговування» не може відображатись у назві договору між суб'єктом туристичної діяльності, який надає туристичні послуги, та туристом унаслідок більш широкого його змісту [2, с. 28; 3, с. 149].

Отже, відносини між туроператором та туристом опосередковуються договором про надання туристичних послуг. Саме таке позначення договору необхідно закріпити у законодавстві, виключивши термін «договір на туристичне обслуговування».

Під договором про надання туристичних послуг пропонуємо розуміти договір, за яким одна сторона (туроператор, який діє безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати іншій стороні (туристу або іншому замовнику) самотійно або із залученням третіх осіб туристичні послуги відповідно до мети подорожі та на умовах, установлених договором, а турист (інший замовник) зобов'язується оплатити ці послуги.

За своєю правовою природою договір про надання туристичних послуг є консенсуальним, що впливає з самої суті туристичних послуг. Надання послуг передуює погодження туроператором (турагентом) та туристом (іншим замовником) усіх істотних умов та їх письмове оформлення, тобто укладення договору та його виконання не збігаються у часі.

Зважаючи на законодавчу презумпцію оплатності договорів, які опосередковують зобов'язання з надання послуг, досліджуваний договір має оплатний характер. Обидві сторони беруть на себе зобов'язання з метою отримання зустрічного майнового надання від контрагента: туроператор отримує обумовлену договором плату, а турист – туристичну послугу.

Наявність взаємокореспондуючих суб'єктивних прав та обов'язків в обох сторін дозволяє характеризувати договір про надання туристичних послуг як двосторонній (синалагматичний). Ця ознака має важливе значення для правозастосовної практики, зокрема, при покладенні на туроператора відповідальності за порушення договірних зобов'язань.

Переважно послуги за цим договором надають не туроператори, а інші суб'єкти, що забезпечують туристичну діяльність (готелі, перевізники), в силу чого цей договір можна визнати договором, виконуваним третіми особами. Зазначене повною мірою корелюється з приписами ч. 2 ст. 902 ЦК України, якою регламентовано, що у випадках, встановлених договором, виконавець має право покласти виконання договору про надання послуг на іншу особу, залишаючись відповідальним у повному обсязі перед замовником за порушення договору [4].

Отже, у разі невиконання чи неналежного виконання зобов'язань з надання послуг туристу безпосередні виконавці, які не є стороною договору про надання туристичних послуг, не несуть відповідальності перед туристом, оскільки забезпечення надання туристам послуг – це обов'язок туроператора і саме на нього покладається відповідальність, незалежно від того, хто повинен був надати чи надавав ці послуги.

Проте, як свідчить судова практика, туроператори намагаються уникнути відповідальності за дії третіх осіб. Для наочного прикладу звернемося до справи 465/6235/15-ц за позовом ОСОБА_1 до ДП «А.Е.Т.ДЖОІН АП!», особи ФОП ОСОБА_2 про стягнення збитку та відшкодування моральної шкоди.

Позов мотивовано тим, що позивач уклав договір про надання туристичних послуг - організації туристичної поїздки за маршрутом Львів-Туреччина-Львів з турагентом ФОП ОСОБА_2 - Туристичною агенцією «Max Travel», що діяв від імені та за дорученням туроператора ДП «А.Е.Т.ДЖОІН АП!». Відповідно до умов договору відповідач взяв на себе зобов'язання надати туристичну послугу, яка включала проживання у готелі «Alperbey Hotel 3*». Проте позивача разом з його сім'єю, незважаючи на їх заперечення, поселили в готелі «Rosella Suite Hotel».

Відповідач позов не визнав, зазначивши, що ним повністю виконано взяті на себе зобов'язання. При цьому він стверджував, що з незалежних від нього причин, а саме у зв'язку з перепродажем готелем «Alperbey Hotel 3*» номерів, позивача разом з сім'єю було розміщено в готелі «Rosella Suite Hotel».

Вирішуючи спір, суд, керуючись ст. 20, 30, 32 Закону України «Про туризм», ухвалив відшкодувати різницю у вартості замовленого та фактичного наданого туристичного продукту та моральну шкоду [5].

Варто відзначити, що спеціальне законодавство, яке визначає засади здійснення туристичної діяльності, не містить положень про те, що туроператор, як сторона договору про надання туристичних послуг, є відповідальним за обсяг та якість послуг, які надаються безпосередніми виконавцями. З метою посилення охорони прав та інтересів споживачів туристичних послуг, вважаємо за доцільне усунути цю прогалину, доповнивши ч. 1 ст. 24 Закону України «Про туризм» абз. 10 такого змісту: «туроператор має право покласти виконання договору про надання туристичних послуг частково або у повному обсязі на інших суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення, харчування, екскурсійні, розважальні та інші туристичні послуги, залишаючись відповідальним перед туристом за недотримання умов договору».

Договір про надання туристичних послуг, які заздалегідь сформовані туроператором, є публічним договором. Якщо ж туристична послуга надається за індивідуальним завданням (замовленням) туриста, за таких обставин договір не підпадає під ознаки публічного.

Публічний характер договору про надання туристичних послуг зумовлює деякі особливості його регулювання. Туроператор зобов'язаний вступати у договірні відносини з будь-якою фізичною або юридичною особою, яка до нього звернеться. Пропозиція надання туристичних послуг, що звернена до невизначеного кола осіб та оприлюднена у вигляді реклами, буклетів, каталогів, інших описах, і яка містить усі істотні умови договору, як слушно відзначається у літературі, визнається публічною офертою [6, с. 88].

Ціна туристичних послуг встановлюється однаковою для усіх туристів, за винятком випадків, коли законом встановлені пільги для певних категорій споживачів туристичних послуг, до прикладу, щодо сплати туристичного збору, якщо цей платіж включається до ціни договору. Відмова туроператора (турагента) від укладення договору допускається лише у випадку, якщо у нього відсутня можливість надати туристичні послуги.

Досліджуваний договір здебільшого укладається у порядку, передбаченому для договорів приєднання. Якщо формування туристичної послуги та подальша її реалізація туристу здійснюється на умовах, попередньо розроблених туроператором, договір про надання туристичних послуг є договором приєднання. Зміст (умови) такого договірної зобов'язання визначається одноосібно туроператором у стандартних договорах. Натомість турист не бере участі у визначенні умов договору, а лише дає згоду на запропонований туроператором варіант договору в цілому. Нам імпонує позиція М. М. Гудими, який наголошує, що така згода повинна бути беззастережною [7, с. 83]. Отже, умови договору розробляються наперед однією зі сторін – туроператором, а інша сторона – турист або повністю приймає ці умови, або відхиляє їх.

Резюмуючи відзначимо, що договір про надання туристичних послуг є основним регулятором взаємовідносин, які складаються між туроператором та

туристом. За правовою природою договір про надання туристичних послуг є консенсуальним, оплатним, двостороннім та договором, виконуваним третіми особами. У разі замовлення туристом заздалегідь сформованої туроператором туристичної послуги цей договір є публічним та договором приєднання.

Список літератури

1. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. Ст. 24.
2. Камінська Н. Щодо питання класифікації договорів у туристичній сфері. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 27-30.
3. Федорченко Н. В. Роль договору у сфері надання туристичних та готельних послуг. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 148-152.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
5. Рішення Франківського районного суду м. Львова від 24.05.2016 у справі 465/6235/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57954437>.
6. Чернякова С. А. Отдельные аспекты правового регулирования туризма в России. *Сервис в России и за рубежом*. 2019. Т. 13. Вып. 3. С. 87-100.
7. Гудима М. М. Тонкощі порядку укладення договору про надання туристичних послуг. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 35. С. 78-87.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Сидляревич Ілля Вадимович

Студент 2 курсу, 4 групи,
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Україна, м. Харків)

Задля забезпечення стабільності цивільного обороту необхідно чітко визначити суб'єктів, які виступають носіями юридичних прав та обов'язків, а саме це фізичні та юридичні особи. Одним із суб'єктів цивільного права є юридична особа. Внаслідок економічного та соціального розвитку суспільства виникла необхідність закріплення у законодавстві можливості існування колективного утворення, в контексті чого важливим постає питання визначення правового статусу юридичних осіб, обсягу їх правосуб'єктності, що прямо впливає на їх можливість вступати в цивільні відносини, а отже впливає й на стабільність цивільного обороту. В контексті глобалізаційних світових та євроінтеграційних національних процесів актуальним є порівняння змісту та обсягу поняття «правосуб'єктність юридичної особи» в Україні та Федеративній Республіці Німеччині (далі – ФРН).

Дослідженням юридичних осіб приватного права, зокрема їх правосуб'єктності, займалися такі науковці, як: О. І. Зозуляк, Н. В. Козлова, В. С. Петренко, Ю. К. Толстий, В. І. Борисова, І. П. Жигалкін, Г.В.Колісникова та інші.

Зміст правосуб'єктності. В цивілістичній доктрині України поширеною є думка, що правосуб'єктність охоплює собою правоздатність, тобто здатність мати права і обов'язки, дієздатність, тобто здатність набувати права і обов'язки і здійснювати їх, та деліктоздатність – здатність нести відповідальність. Це ж підтверджується ст.80 Цивільного кодексу України, яка встановлює, що «юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку». Ця стаття також передбачає те, що «юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді».

Цивільне уложення Німеччини не розділяє в юридичної особи окремо правоздатності, дієздатності, однак виділяє деліктоздатність. Він також не використовує й поняття правосуб'єктності юридичної особи, замість цього він використовує поняття правоздатності, під яким одночасно розуміється й дієздатність.

Момент виникнення правосуб'єктності. В ч. 4 ст. 91 ЦК України визначає моментом виникнення чи припинення цивільної правоздатності юридичної

особи день внесення до єдиного державного реєстру відомостей про її створення чи припинення.

У ФРН виникнення правоздатності залежить від виду юридичної особи. Так, Розділ 2 Цивільного уложення «Юридичні особи» виділяє наступні види юридичних осіб: некомерційні об'єднання, комерційні об'єднання та іноземні об'єднання. Від виду юридичної особи залежить і момент виникнення в неї правоздатності. Так § 21 визначає, що «об'єднання, яке не має на меті здійснення підприємницької діяльності, отримує правоздатність після внесення його в реєстр об'єднань, який ведеться в компетентному дільничному суді». Параграф 22 встановлює, що «об'єднання, яке має на меті здійснення підприємницької діяльності, отримує правоздатність на підставі державної ліцензії, якщо інше не передбачено спеціальними правилами федеративного законодавства». У § 23 зазначено, що іноземне об'єднання отримує правоздатність, як правило, «постановою Бундесрата, якщо інше не встановлене спеціальними правилами федеративного законодавства».

Припинення правосуб'єктності. Стаття 104 ЦК України передбачає, що правосуб'єктність юридичної особи може припинитися в неї лише внаслідок реорганізації чи ліквідації. Цивільне уложення ж знає декілька випадків, в яких можливе позбавлення юридичної особи правоздатності внаслідок порушення нею законодавчих приписів. Цікавим є той факт, що Цивільне уложення ФРН у § 42 передбачає можливість існування юридичних осіб без правоздатності. Так, у статуті юридичної особи може передбачатися відсутність правоздатності у разі початку провадження стосовно банкрутства такої особи. У разі укладення від імені такої юридичної особи правочину, відповідальність буде нести та особа, яка уклала відповідний правочин.

Деліктоздатність. Як в Україні, так і в Німеччині, юридична особа самостійно несе відповідальність. За загальним правилом учасники юридичної особи не несуть відповідальності за юридичну особу, за винятком деяких випадків (наприклад, у повному товаристві).

У Республіці Чехії, так само як і у Німеччині, Цивільний кодекс використовує замість правосуб'єктності поняття правоздатності юридичної особи. Так, § 118 встановлює, що «юридична особа має правоздатність з моменту свого виникнення і до моменту припинення». § 126 визначає те, що «юридична особа виникає в день внесення її в державний реєстр». Цікавим є той факт, що правоздатність юридичної особи може виникати ще й до її реєстрації. Так, § 127 виходить з того, що від імені юридичної особи можна укладати правочин і до її створення, але у такому разі уповноважена особа набуває прав та обов'язків для себе, але юридична особа протягом трьох місяців з дня її виникнення може прийняти на себе ефект відповідних дій. У цьому разі вважається, що юридична особа з самого початку має права та обов'язки, які витікають з відповідних дій.

Параграф 168 встановлює, що припинення юридичної особи має місце в таких випадках:

- вчиненням правової дії;
- з впливом терміну, на який створювалася юридична особа;

- рішення органу державної влади;
- досягненням мети, заради якої створювалася юридична особа, та в інших випадках, встановлених законом.

Відповідно до § 129 суд визнає юридичну особу недійсною після її виникнення, якщо порушено одну з вимог закону (відсутня засновуюча правова дія, юридичну особу заснувала менша кількість осіб, ніж потребується, та ін.). Ч.2 § 129 встановлює, що «в день, коли юридична особа оголошується недійсною, починається її ліквідація». А § 131 визначає, що «оголошення юридичної особи недійсною не впливає на права і обов'язки, які вона набула».

Отже, у цивільному праві Чехії в інституті правоздатності юридичної особи має дві особливості: по-перше, правоздатність юридичної особи може виникати до моменту виникнення самої юридичної особи, по-друге, правоздатність продовжує існувати й у період з дня оголошення її недійсною до дня, коли вона ліквідується.

Таким чином, в цілому цивільне законодавство в Україні та зарубіжних країнах є досить подібним. Так, спільним є виділення деліктоздатності як окремого елементу правосуб'єктності юридичної особи, необхідність отримання ліцензії для появи в юридичної особи окремих прав. Так само є й розбіжності, зокрема щодо того, що ФРН, як і інші зарубіжні країни, не виділяє в цивільному законодавстві поняття «правосуб'єктність юридичної особи», а використовує лише термін «правоздатність», розуміючи під ним одночасно й дієздатність. Отже, було б доцільним і в Україні не виділяти окремого поняття дієздатності юридичної особи, а використовувати лише поняття правоздатність. Дана пропозиція також позитивно вплинула б на процес реєстрації іноземних юридичних осіб в Україні, оскільки законодавство було б ще більш схожим, а отже створювало б сприятливі умови для стабільності цивільного обороту.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОЄКТУ ЗАКОНУ «ПРО ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ»: ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ

Савчук Олена Олександрівна

к.ю.н., асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого
науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук

Любчич Анна Миколаївна

к.ю.н., учений секретар НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук

Панфілова Дар'я Андріївна

к.ю.н., адвокат, молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України

Метою проєкту Закону «Про державний екологічний контроль» (реєстр. номер 3091-1 від 05.03.2020 (далі за текстом – Проєкт Закону 3091-1) [1] є реальний захист навколишнього природного середовища, який буде сконцентрований в одному незалежному органі, прозорий, збалансований та очищений від корупційних можливостей тиску на бізнес. Це є нагальною проблемою на сьогодні, однак, необхідно відмітити, що Проєкт Закону містить суттєві недоліки, які потребують доопрацювання.

Так, частина 1 статті 1 Проєкту Закону 3091-1 [1] містить визначення поняття «державний екологічний контроль». Останній визначено як діяльність уповноважених органів щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства з охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів (надалі – природоохоронного законодавства) органами державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та фізичними особам та забезпечення інтересів суспільства в частині захисту та досягнення високого рівня захисту навколишнього природного середовища. Однак, у той же час Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 877-V від 05.04.2007 [2], у свою чергу, надає визначення державного контролю як діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо

виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища. Вважаємо за доцільне узгодити визначення «державного екологічного контролю» у відповідності до законодавчого визначення у частині суб'єктного складу. Крім того, це питання також врегульовано Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 [3], у статті 35.

У частині 2 статті 2 Проекту Закону 3091-1 [1] вважаємо недоцільним наступне: «У випадку, якщо положення цього закону суперечать положенням Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», застосовуються положення Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Необхідно видалити зазначений пункт. Відповідно до листа Міністерства Юстиції «Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами» v3526323-09 від 30.01.2009 [4] «вища юридична сила закону полягає у тому, що всі підзаконні нормативно-правові акти приймаються на основі законів та за своїм змістом не повинні суперечити їм. Підпорядкованість таких актів законам закріплена у положеннях Конституції України (254к/96-ВР)».

Статтю 2 Проекту Закону 3091-1 [1] необхідно викласти наступним чином: «...Метою державного екологічного контролю є захист довкілля, життя та здоров'я людини, гарантування екологічної безпеки, збереження існуючих екосистем, сприяння сталому розвитку регіонів та забезпечення невідворотності відповідальності за порушення чинного природоохоронного законодавства».

Статтю 3 Законопроекту 3091-1 доцільно доповнити принципом «подолання множинності контрольних органів», що відповідатиме положенням Лімської декларації керівних принципів контролю (1977 р.) [5] та забезпечить процес впровадження реформи державного управління на основі Стратегії реформування державного управління на 2016 - 2020 роки та Плану заходів з реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2019-2021 роки, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України № 474 від 24.06.2016 [6].

З метою подолання труднощів у правозастосуванні та попередженні безпідставного оскарження рішень органів державного екологічного контролю доцільно зміст статті 7 деталізувати у Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням природоохоронного законодавства», якою має бути затверджений Порядок здійснення державного контролю за додержанням природоохоронного законодавства.

Не врегульованим у Проекті Закону 3091-1 залишається питання звітності за результатом аналізу інформації про стан довкілля та врахуванні його у роботі контролюючого органу.

Частина 3 статті 11 Проекту Закону 3091-1 потребує розширення переліку підстав для зміни плану перевірок суб'єктів господарювання, зокрема, не враховано реорганізацію суб'єктів господарювання, запровадження на певній території особливого режиму ведення господарської діяльності тощо. Частина 10 статті 11 аналізованого законопроекту повинна бути доповнена наступним змістом: «Перебіг перевірки відновлюється експертиз, про що робиться відмітка у акті.». Також зазначена стаття 11 не містить вказівки, що планова перевірка також як і позапланова, оформлюється наказом керівника органу державного екологічного контролю, відтак, потребує коригування.

Варто наголосити, що до розробки та прийняття критеріїв, за якими оцінюється ступінь екологічного ризику від провадження господарської діяльності – проведення перевірок буде не відповідати нормам Проекту Закону 3091-1, що буде підставою для їх оскарження у судовому порядку.

Пункт 10 частини 2 статті 12 аналізованого законопроекту містить таку підставу для позапланової перевірки суб'єкта господарювання як його ліквідація або відкриття процедури банкрутства щодо нього, що потребує узгодження із нормами Кодексу України з процедур банкрутства.

Положення про проведення позапланових заходів державного екологічного контролю у вихідні, неробочі, святкові дні та/або у нічний час неприпустиме з огляду на неможливість забезпечення суб'єктами господарювання доступу до об'єктів перевірки, що стане підставою для застосування відповідальності за не допуск до перевірки та інструментом для зловживань з боку перевіряючого органу. Відтак, вказане положення потребує виключення.

Стаття 13 не містить критеріїв за якими виклик органів державного екологічного контролю вважатиметься безпідставним.

Положення абз. 2 частини 6 статті 13 «Повторне проведення реагування на виклик за тим самим фактом (фактами), що був (були) підставою для проведеного заходу реагування раніше, забороняється» - потребує виключення з огляду на той факт, що статті чинного законодавства України, які передбачають притягнення до відповідальності за порушення екологічного та природоохоронного законодавства містять таку кваліфікуючу ознаку як повторність. Наявність цього положення Проекту Закону 3091-1 виключає можливість застосування санкції за повторне вчинення аналогічного правопорушення.

Абзац 2 частини 5 статті 15 доцільно доповнити наступним змістом: «В останній день перевірки два примірники акта підписуються посадовими особами органу державного екологічного контролю, які здійснювали захід, та керівником суб'єкта господарювання, щодо якого здійснювався захід, або особою яка його замінює».

У вимогах до осіб, які можуть бути призначені керівником та заступниками керівника центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного екологічного нагляду (контролю) (п. 4 ч. 4 ст. 21 Проекту Закону 3091-1) не вказано мінімальний стаж роботи в галузі права або охорони навколишнього природного середовища. Також потребує

конкретизації порядок підтвердження стажу роботи в галузі охорони довкілля та у Проекті Закону 3091-1 має бути посилення на його мінімальний розмір.

Стаття 29 «Порушення природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання» потребує перегляду з огляду на значно завищені штрафні санкції, застосування яких може призвести до банкрутства суб'єкта господарювання.

Також Проект Закону 3091-1 містить орфографічні помилки, неузгодженість термінології, посилення на відсутній або неможливий механізм правореалізації. Потребує перегляду архітектура Проекту Закону 3091-1 та групування статей й розділів.

Висновок. 1. Проект Закону 3091-1 є актуальним, однак, у поданому на аналіз вигляді, без значного доопрацювання положень, не може бути прийнятий за основу, його архітектура та термінологія потребує також ґрунтовного перегляду законодавцем. 2. Весь зміст Проекту Закону 3091-1 потребує узгодження із європейськими стандартами належного адміністрування з питань трансформації системи органів державного управління, положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [6]¹, Планом заходів з виконання зазначеної Угоди [7]² та Законом України № 2697-VIII від 28.02.2019 «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [8]³. 3. Проект Закону 3091-1 потребує доповнення положеннями з урахуванням впровадження більш ефективного контролю за забрудненням навколишнього природного середовища відповідно до Директиви 2010/75/ЄС про промислове забруднення (комплексне запобігання і контроль за забрудненнями) (переглянута). 4. Необхідно узгодити положення Проекту Закону 3091-1 із Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища». 5. Додатково потребують розробки наступні пов'язані нормативно-правові акти, які повинні набрати чинності одночасно із Проектом Закону 3091-1 з метою уникнення труднощів у правозастосуванні:

- Положення про порядок накладення адміністративно-господарських санкцій органами державного екологічного контролю;

¹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

² Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n13> (дата звернення: 23.03.2020).

³ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 23.03.2020).

- Критерії оцінки ступеню екологічного ризику від провадження господарської діяльності;
- Порядок здійснення державного контролю за додержанням природоохоронного законодавства;
- Порядок взаємодії органів державного екологічного контролю з іншими органами державного нагляду (контролю), правоохоронними та іншими органами.

Список літератури

1. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про державний екологічний контроль» (реєстр. номер 3091-1 від 05.03.2020) URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current_main?id=&pid069=231. (дата звернення: 27.03.2020 р.).
2. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України № 877-V від 05.04.2007. Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 20.07.2007 — 2007 р., № 29, стор. 1001, стаття 389.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України № 1264-XII від 25.06.1991. Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 08.10.1991 — 1991 р., № 41, стаття 546.
4. Лист Міністерства Юстиції «Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами» v3526323-09 від 30.01.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09>. (дата звернення: 27.03.2020 р.).
5. Лімська декларація керівних принципів контролю від 01.01.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/604_001 (дата звернення: 27.03.2020 р.).
6. Деякі питання реформування державного управління України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/gu/474-2016-%D1%80#n268> (дата звернення: 27.03.2020 р.).
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021.
8. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n13> (дата звернення: 27.03.2020).
9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 27.03.2020).

THE MAIN POINTS OF TEACHING THE DISCIPLINE "COMPARATIVE HISTORY OF LAW"

Anatolii Ievheniiovych Shevchenko

University of Fiscal Service of Ukraine

Serhii Volodymyrovych Kydin

University of Fiscal Service of Ukraine

Olga Hryhorivna Kapichon

University of Fiscal Service of Ukraine

One of the leading trends in the development of modern Ukrainian legal science is the formation in its depths of legal comparative studies. This is evidenced by numerous monographic studies on philosophical, epistemological, gnosiological, scientific, branch aspects of comparative law, on the history of the formation and evolution of this science, its development prospects. It is a proven fact that comparative law is not just a method or a methodological science, or an auxiliary scientific discipline within the framework of the theory of state and law, but it is an independent science with its own separate subject for study. There is also a gradual institutionalization of comparative law in Ukraine: there are centers for research on legal comparative studies, specialized scientific professional publications.

It is enough to note the important fact that comparative law is included in the passport of the scientific specialty 12.00.01, according to the order of the Ministry of education of Ukraine No. 1477 as of 28.12.2018. "On approval of the approximate list and description of subject areas of research within the specialty 081 "Law" [1]. However, although slowly, the recognition of comparative law as an effective tool for identifying common and different between national, subnational and supranational legal systems is taking place.

It is also important to note that comparative law is being introduced into the educational process, becoming an important and basic academic discipline in the cross-cutting academic curricula in Ukraine for applicants of the first and second levels of higher legal education. Scientists note that it is necessary to highlight the General and Special parts of this course; it is noted that comparative law contributes to the consideration of the legal system by students as a phenomenon that directly depends on the characteristics of different societies, and has a direct relationship with religion, morality, ethics, politics, ideology, traditions, etc. [2, p. 90-91]. This is also noted by other domestic scientists [3; 4; 5].

At the same time, within the framework of comparative law (legal comparative studies), there are processes of specialization and interdisciplinary differentiation intrinsic for the postmodern period and the stage of post-non-classical development of science. We are talking about the identification and design of various scientific areas, among which the *comparative history of law (or historical and legal comparative studies)* is ranking high.

Comparative history of law is *an integral element of comparative jurisprudence*, the subject of which includes a comparative historical aspect, and has a direct connection with it through a comparative perspective of knowledge of historical and legal reality and attention to the study of law as an object.

Comparative history of law has a number of relationships with the block of historical and legal sciences (History of the state and law of Ukraine, History of the state and law of foreign countries, History of Ukrainian law). In particular, the ratio of comparative history of law with the mentioned unit is the lack of "overlying" of the subject "field" of comparative history of law and the subjects of mentioned historical-legal sciences; the existence of common and different angles of knowledge of historical and legal reality; mutual use of subject knowledge; application of comparative-historical and historical-comparative methods, which are the basic elements for the method of the comparative history of law, namely, comparative-historical; the combination of study in the field of comparative history of law of national and foreign legal materials, which are investigated separately the historical-legal sciences; conducting by historians-comparativists of a broader criterion of "space-time continuum" of study.

As it is seen, the Comparative history of law is a field of interdisciplinary and comparative research [6, p. 480-481], it can be introduced into the educational process as a selective discipline for the preparation of applicants for the third (PhD) level of higher education in Ukraine. It can be reasoned by the fact that comparative law as an academic discipline is the basic for the preparation of bachelor's (master's) in the field of "Comparative law" ("Legal comparative studies"); possible training courses in industry-specific comparative disciplines (for example, "Comparative constitutional law", "Comparative civil law", "Comparative criminal law", etc.). However, the specificity of the comparative history of law as a structural part of comparative law gives grounds to assert that it is possible to introduce this training course in the curriculum for the preparation of applicants for the third (PhD) level of higher education.

References

1. Order of the MES of Ukraine No. 1477 as of 28.12.2018 "On approval of the approximate list and description of subject areas of research within the specialty 081 "Law".
2. Behrouz H. The role of the academic discipline "Comparative law" in the professional training of modern lawyers. Comparative law: experience and problems of teaching. Collection of scientific papers and teaching materials. Kiev: PDC of the University "Ukraine", 2011. P. 88 – 98.
3. Tyurina O. V. Prospects for the development of comparative law. *Scientific Bulletin of NAVS*. 2015. No.1. P. 19-27.
4. Davydova N. A. Teaching of comparative law: the experience of Ukraine and the USA. *Journal of Eastern European law*. 2015. No.11. P. 16-20.
5. Zakirova S.H. Experience and prospects of teaching comparative law in the world and in Ukraine. *Historical and political studios*. 2016. No.2. P. 77-84.
6. Kudin S.V. Comparative history of law: domestic tradition of conceptualization: Monograph. Vinnytsia: LLC "TVORY", 2019. 540 p.

МІСЦЕ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Стецюк С.П.

ад'юнкт науково-організаційного відділення
Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Враховуючи той факт, що процес оптимізації системи органів виконавчої влади триває до сьогодні, питання розбудови такого рівня громадянського суспільства і соціальної правової держави, який би відповідав критеріям членства в ЄС та НАТО, набувають якісно нового змісту та актуальності. Для цього слід вирішити наступні кардинальні питання. По-перше, забезпечити раціональний розподіл владних функцій і компетенції органів виконавчої влади, встановити ефективну систему противаг і стримувань; по-друге, розробити і запровадити конструктивну, гнучку і, одночасно, стабільну систему публічного управління; по-третє, відпрацювати правові гарантії обмеження втручання держави в інтереси спільноти і встановити дійовий громадський контроль за діяльністю органів державної влади. Саме тому правовий статус Міністерства оборони України як центрального органу виконавчої влади потребує чіткого нормативно-правового регулювання й постійного наукового супроводу.

Переходячи до розгляду правового закріплення правового статусу Міністерства оборони України необхідно зазначити, що з позиції теоретиків адміністративного права, адміністративно-правовий статус – це сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права [1, с.92-93]. Як зазначається у Положенні про Міністерство оборони України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 року № 671, Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період. Разом з цим, Міністерство оборони України також є уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі державної авіації та органом військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України та Державна спеціальна служба транспорту [2].

У своїй діяльності Міністерство оборони України керується Конституцією України, Законами України «Про національну безпеку України» [3], «Про оборону України» [4], «Про Збройні Сили України» [5] та іншими законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Міністерства оборони України є:

1) забезпечення формування та реалізація державної політики з питань національної безпеки у війській сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період щодо:

- організації в силах оборони заходів оборонного планування;
- визначення засад воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони;

2) здійснення військово-політичного та адміністративного керівництва Збройними Силами України;

3) здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони;

4) забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, реалізації державної політики з оборонних питань, що пов'язані з використанням повітряного простору України та захистом суверенітету держави;

5) координація діяльності Державної спеціальної служби транспорту для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період [6].

Відповідно до Законів України «Про оборону України» та «Про Збройні Сили України» та «Положення про Міністерство оборони» на Міністерство оборони України покладено близько 120 різноманітних функцій, які не завжди кореспондуються із сферами державної політики, за які повинно відповідати дане міністерство. Це в свою чергу породжує велику чисельність структурних підрозділів, що безпосередньо не займаються формуванням політики. Загалом основні функції Міністерства оборони України можна розподілити на два основних напрямки: забезпечення державної політики у сфері оборони та здійснення військово-політичного та адміністративного управління Збройними Силами України.

Підводячи підсумок вищевикладеному потрібно зазначити, що на сьогоднішній день Міністерство оборони України перебуває в стані реформування, яке є критично важливим для забезпечення обороноздатності Збройних сил України та їх спроможностей захищати територіальну цілісність держави, що особливо яскраво проявляється в умовах перебування України в стані активної фази збройного конфлікту, а рівень військових загроз для національної безпеки є стабільно високим. Основні пріоритети реформування Міністерства оборони України викладені в Стратегічному оборонному бюлетені, введеному в дію Указом Президента України №240/2016 від 06.06.2016 року [7]. Бюлетень визначає 5 стратегічних цілей реформування, досягнення яких покладене на МОУ. Зокрема, передбачається створення ефективної організації МОУ, структурованої відповідно до найкращих практик країн-членів НАТО, що відповідатиме принципам демократичного цивільного контролю у сфері оборони та дозволить вибудувати перспективну систему керівництва, основу на новому розподілі повноважень, функцій, завдань, яка відповідатиме прийнятим у державах-членах НАТО принципам.

Список літератури

1. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : Навчальний посібник. Київ: Атіка, 2009. 640 с.
2. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/671-2014-%D0%BF>.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>.
4. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1932-12>.
5. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1934-12>.
6. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/671-2014-%D0%BF>.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України": Указ Президента України від 06.06.2016 № 240/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/240/2016>.

ТЕХНОЛОГІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ: ПИТАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Ткачук Тарас Юрійович

доктор юридичних наук, доцент
заступник завідувача кафедри організації захисту інформації з обмеженим
доступом Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
Національної академії СБ України

Чистоклетов Леонтій Григорович

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Хитра Олександра Леонтіївна

доктор юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Львівський державний університет внутрішніх справ

Кожного разу, коли десь створюється нова зброя, створюється і захист від неї. Стріла проти лицарських латів, кавалерія проти списів, гармати проти стін, стрілецька зброя проти бронежилетів, ракета проти протиракетної установки, інформаційна зброя проти кіберзахисту, інформаційно-психологічні впливи проти критичного мислення. Так відбувається розвиток людства. Це є закономірність та логічність будь-якого прогресу.

Історичний розвиток цивілізацій, засвідчив, що війна робить більше для розвитку технологій, ніж звичайна людська цікавість, естетика чи бажання комфорту. Беззаперечним фактом залишається те, що усі цивілізації, які займалися пріоритетним виготовленням посуду, скатертин, солодоців тощо були знищені та поглинені тими, хто виготовляв сокири, стріли і мечі. В епоху шаленого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій до сокир, стріл і мечів мають бути додані такі складові як здатність до критичного мислення, навчати дітей та молодь інформаційній культурі та інформаційній гігієні, і, звичайно, надпотужний «кібершит» держави.

Важко спростувати й те, що ніколи не було війн добра зі злом. Це примітивізм. Завжди шабля була проти щита! Якщо галактики поглинають одна одну, то що вже говорити про нас смертних. Основним критерієм в даному випадку має виступати *ефективність* та *доцільність* такого процесу.

Щось подібне відбувається й у кіберпросторі. На початковому етапі їх розвитку мали місце кіберзагрози й кібератаки, і тільки на наступному етапі відбувається пошук та впровадження систем кіберзахисту та кібербезпеки. У

подальшому розвитку наступає етап, зародки якого вже спостерігаємо у нашому суспільстві, на якому першочергового значення набувають такі категорії як «екологія інформації», «інформаційна гігієна», «критичне мислення у споживачів інформації», розвиток інформаційної культури у громадському середовищі і, насамперед, у дітей та молоді.

Ці та ряд інших принципово важливих аспектів слугують тим, що в інформаційну епоху людство переживає глобальний переворот у техніці і свідомості людини, а також піддається впливу масового потоку інформаційних продуктів, які, зокрема, негативно відбиваються на соціальній адаптації та індивідуалізації особистості.

Одним з підходів до розуміння свідомості є уявлення особи про її інформаційну природу, а саме здатності фіксувати семантичний аспект інформації. Свідомість - це універсальна система, що містить досвід цінностей, розуміння цілей і смислів, правильного і неправильного, любові і ненависті, краси, святості - всього того, що робить життя цінністю.

Свідомість приймає неповторні риси на різних етапах життя людини. В інформаційному хаосі особистість, подібно підлітку, зауважує перебудову більшості колишніх уявлень про навколишній світ і власну персону. Під впливом громадської думки, маніпуляцій з боку ЗМІ, Інтернету у особистості формується «особлива», нова позиція, завдяки якій оцінюється і осмислюється життя та навколишні процеси.

Найчастіше вона пов'язана з опосередкованим спілкуванням, тобто з передачею інформації за допомогою технічних пристроїв, в тому числі засобів масової комунікації - телебачення, радіо, преси, ІКТ тощо. У цьому контексті доречним буде згадати канадського філософа, філолога, літературного критика, дослідника впливу медіа як засобу комунікації на аудиторію Маршалла Маклуена (англ. *Herbert Marshall McLuhan*). Дослідник стверджував, що з появою телебачення та комп'ютерних технологій інші засоби масової інформації, такі як радіо, книги, газети і журнали, були реорганізовані в систему телевізійних сценаріїв. Основною причиною підвищеного інтересу до телебачення, на думку М. Маклуена, виступає людська лінь. Люди вибирають шляху найменшого опору для отримання інформації, в результаті чого очевидний низький рівень ефективності освіти, політичної і культурної обізнаності [1, с. 44]. Таке твердження залишається актуальним і в наш час.

Складність орієнтації в інформаційному просторі полягає в тому, що, з одного боку, особистість має загострену чутливість до інформаційних потоків, з іншого - плутається з певною стратегією відносин зі світом, у неї відсутній «інформаційний адаптер», що дозволяє диференціювати надходження із зовнішньої реальності потоків знаків, символів, схем та значень. На цьому етапі особистості потрібен «інформаційний захисник», який допоможе їй перейти зі стану хаосу і безмежних думок у стан упорядкованості.

Соціальне життя сучасного суспільства зводиться до того, що панує той, у кого є фінансові повноваження. Користуючись авторитетним становищем в суспільстві, багато «лідерів, вождів» прикриваються своєю владою і впливають

на свідомість населення. Іншими словами, маніпулюють свідомістю громадськості.

Яскравим прикладом останніх років є приватна англійська компанія Cambridge Analytica, яка використовує технології глибинного аналізу даних (зокрема, даних соцмереж) для розробки стратегічної комунікації в ході виборчих кампаній в Інтернеті. У березні 2018 року стало відомо про найбільшу в історії Facebook витіку особистих даних користувачів. Компанія Cambridge Analytica незаконно зібрала дані 87 мільйонів користувачів соцмережі і передавала їх третім особам, в тому числі, імовірно, передвиборному штабу нинішнього президента США Дональда Трампа, який використовував їх для політичної реклами.

В ході скандалу навколо Facebook Цукербергу довелося двічі виступити на слуханнях в Конгресі США. У липні 2019 року Facebook домовився про виплату в США штрафу в розмірі 5 мільярдів доларів в результаті скандалу навколо Cambridge Analytica. Це рекордний штраф, яким коли-небудь обкладалися компанії за порушення правил зберігання особистої інформації клієнтів, і один з найбільших, з яких уряд США взагалі коли-небудь призначав [2].

У широкому трактуванні можна виокремити три типи маніпуляцій в комунікативній діяльності: оперування інформацією, приховування інформації і використання певних способів подачі інформації, вплив на психологічні мішені. Окремо, серед типів маніпуляцій в інформаційній сфері, можна виокремити і такий вид як створення відповідних емоцій. Прикладом є ситуація навколо коронавірусної інфекції COVID-19. Ми побачили, що «віртуальна заразність» цим вірусом набагато потужніша ніж медична. Більше того, вона набагато швидше поширюється. З цього приводу спеціалісти у сфері психології та медицини констатують взаємозалежність емоцій та поширення цього вірусу [3], що негативно впливає на стан людей та підвищує їх вразливість до цього вірусу.

Підсумовуючи зазначимо, що свобода Інтернету разом з його доступністю та інтерактивністю надає електронним засобам комунікацій величезний демократизуючий потенціал, оскільки дозволяє уникати цензури та регламентації. Однак, з іншого боку, ці можливості є основою існуючих загроз інформаційній безпеці людини, суспільству та держави. Розуміючи та визнаючи той факт, що глобалізація інформаційних технологій неминуха та, більше того, необхідна, пріоритетами у забезпеченні кібербезпеки людини у нашій державі мають стати першочергово заходи організаційного характеру, зокрема заходи навчально-просвітницького характеру, особливо серед дітей та молоді. Адже попереджений і знаючий суб'єкт може самостійно створити хоча й простий, але досить ефективний механізм психологічного захисту у вигляді психологічного бар'єру недовіри до потоків рекламно-пропагандистської інформації, що має у своїй основі маніпуляційний характер та деструктивний вплив.

Література:

1. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Пер. с англ. В. Николаева; Закл. ст. М. Вавилова. М.; Жуковский: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. 464 с.

2. Facebook выплатил британский штраф по делу компании Cambridge Analytica/ DW. URL: <https://www.dw.com/ru/facebook-%d0%b2%d1%8b%d0%bf%d0%bb%d0%b0%d1%82%d0%b8%d0%bb-%d0%b1%d1%80%d0%b8%d1%82%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d1%88%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%84-%d0%bf%d0%be-%d0%b4%d0%b5%d0%bb%d1%83-%d0%ba%d0%be%d0%bc%d0%bf%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%b8-cambridge-analytica/a-51055444>.

3. Горбань Ю. Життя після коронавірусу: світ вже не буде таким, як раніше. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2891243-zitta-pisla-koronavirusu-svit-vze-ne-bude-takim-ak-ranise.html>.

ВИКОРИСТАННЯ ПОДАТКОВИХ РЕЖИМІВ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Дарчин Владислав Богданович

аспірант

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Сучасні правовідносини характеризуються великою кількістю правових норм і інституційних утворень, що в сукупності мають забезпечувати регулювання всього спектру суспільних відносин. Проте намагання законодавця створити систему правого регулювання, яка б охоплювала всі найважливіші суспільні відносини, часто приводить до ситуації коли надмірна кількість норм представляє собою складність розуміння не лише для пересічних громадян, а і навіть для практикуючих юристів. І тим більше це значно ускладнює використання такого спектру норм на практиці.

Звичайно ситуація може бути значно покращена завдяки систематизації податкових норм, перш за все їх кодифікації. В результаті чого створюється єдина систематизована сукупність норм, які не лише є більш зрозумілими для сприйняття та побудовані у логічні ланцюжки, об'єднанні між собою. А і більш практично застосовні, з огляду на те, що такі норми є загально зрозумілими для всього населення держави.

Проте, як показала практика, кодифікація інколи не вирішує всіх проблем пов'язаних із загальним розумінням та безпроблемним практичним застосуванням правових норм. Таким випадком, зокрема є ситуація з регулюванням податкових правовідносин з використанням Податкового кодексу України (далі – ПК України) [1].

Даний кодифікований законодавчий акт не зважаючи на зовнішню належну систематизацію містить у собі таку кількість податково-правових норм, яка є занадто складною для сприйняття та практичного застосування. Вирішення цієї проблеми лежить перш за все у площині додаткової систематизації норм у середині даного Кодексу, в основі якої мають лежати податкові режими.

Податковий кодекс України у статті 11 використовує поняття податкових режимів. Згідно неї зазначається, що спеціальні податкові режими встановлюються та застосовуються у випадках і порядку, визначених виключно ПК України. А також у ній закріплюється визначення спеціального податкового режиму, як системи заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів та додатково роз'яснюється, що спеціальний податковий режим може передбачати особливий порядок визначення елементів податку та збору, звільнення від сплати окремих податків та зборів. При цьому, не визнаються спеціальними режимами податкові режими, не визначені такими даним Кодексом [1]. Вказаний підхід законодавця є цілком вірним, проте він не розкриває сутність податкових режимів загалом

та не містить вказівки на їх систему, яка б могла використовуватись для регулювання суспільних відносин.

Як зазначають автори коментаря до ПК України, що загалом спеціальні податкові режими передбачають особливий порядок визначення елементів правового механізму податку, спеціальний механізм застосування податкових пільг [2, с. 47]. Проте існує і загальний податковий режим, який загалом охоплює всі питання податково-правового регулювання із яких виключенням є спеціальні податкові режими.

Не можна оминати увагою і необхідність адміністрування податків, зборів, платежів або іншими словами процесуальне регулювання застосування матеріально-правових податкових норм загального і спеціального режимів.

З приводу вказаного С.В. Сарана наводить перелік видів податкових режимів до яких належать: загальний, спеціальний і процесуально-процедурний податкові режими. Окрім цього він зазначає, що у складі першого з яких, виділяються загальна і особлива частини, що в поєднанні регулюють податкові відносини за принципом загальної (стосується всіх податкових правовідносин) та особливої (стосується конкретних податкових платежів) складових [3, с. 203]. З останнім не можна не погодитися так, як дійсно структура самого ПК України свідчить про наявність норм які стосуються всіх без виключення податкових правовідносин, а також норм які охоплюють лише окремі податкові платежі.

Цілком слушно, з цього приводу зазначає М.П. Кучерявенко, вказуючи, що податкове право загалом поділяється на загальну і особливу частини, де загальна вміщує інститути, які закріплюють загальні підходи до регулювання системи оподаткування, що мають відношення до всіх видів податків і зборів, до всіх норм особливої частини, а особлива включає систему інститутів, що деталізують податкову систему, в цілому і визначають конкретні механізми окремих податків і зборів [4, с. 77-78].

Переходячи безпосередньо до процесуальної частини податкового права слід зазначити, що на законодавчому рівні її регулювання обмежується лише наявністю відповідних механізмів адміністрування податків і зборів. Проте наукове обґрунтування міститься у цілому ряді праць, серед яких монографічні дослідження Л.М. Касьяненко [5], І.Є. Криницького [6], М.П. Кучерявенко [7], Л.І. Колеснік [8], С.В. Сарани [9].

Так останній зазначає, що у складі процесуально-процедурного податкового режиму можна виділити наступні податково-процедурні режими:

- загальний, що уособлює режим для податкових процедур, що стосуються всіх без виключення податково-процесуальних правовідносин;
- особливий – визначає режими податкових процедур для окремих податкових платежів;
- спеціальний – встановлює спеціальні режими податкових процедур, які визначають особливості процесуально-процедурних відносин в певних визначених законодавством умовах чи для окремих платників податків [10, с. 77].

На противагу йому Л.І. Колеснік спирається лише на наявність загального і особливого режимів, у межах останнього розглядаючи і процесуальне регулювання спеціальних податкових режимів [11, с. 156-157]. Такий підхід видається більш прийнятним з точки зору зручності процесуального регулювання.

Отже узагальнюючи все вище зазначене можна констатувати, що використання податкових режимів, в тому числі процесуального податкового режиму, може сприяти спрощенню практичного застосування податково-правових норм. Адже кожен режим і його процесуальний відповідник спирається на відповідні податкові правовідносини і саме через використання їх окрема особа (платник податків) може виділити певні частину норм, які необхідні саме їй у конкретні ситуації а не губитися з поміж великого масиву податкових норм.

Список літератури

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17&p=1320175636836217>
2. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. / кол. авторів; заг. ред. М.Я Азарова. 2-ге вид., доп. та перероб. К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2011. Т. 1. 2011. 590 с.
3. Сарана С.В. Види податкових режимів: сучасний погляд на питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35. Ч. II. Т.2. С. 201-204.
4. Кучерявенко М.П. Податкове право України: підручник. Х.: Право, 2012. 312 с.
5. Касьяненко Л.М. Фінансово-правовий процес: монографія / Л.М. Касьяненко. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. – 505 с.
6. Криницький І.Є. Теоретичні проблеми податкового процесу: монографія / І.Є. Криницький. – Х.: Право, 2009. – 320 с.
7. Кучерявенко М.П. Податкові процедури: правова природа і класифікація: монографія / М.П. Кучерявенко. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 460 с.
8. Колеснік Л.І., Сарана С.В. Процесуальні режими у податковому процесі: монографія. Mauritius: LAP LAMBERT, 2018. 153 р.
9. Сарана С.В. Податкові режими в Україні: Монографія. Полтава: Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», 2016. 414 с.
10. Сарана С.В. Стосовно питання складу процесуально-процедурного податкового режиму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 10-2. Т. 1. С. 75-77.
11. Колеснік Л.І. Процесуальні режими у податковому процесі: 12.00.07. К: Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», 2017. 188 с.

ГОМЕОПАТІЯ: ЗА ЧИ ПРОТИ? ЛЖЕНАУКА ЧИ НОВИЙ СПОСІБ ЛІКУВАННЯ

Кушнірук Надія Анатоліївна

студентка

Харківський національний медичний університет

Демочко Ганна Леонідівна

доцент

Харківський національний медичний університет

Нещодавно гомеопатія відсвяткувала своє двохсотріччя. Гомеопатія являє собою терапію, засновану на принципі «*Similia similibus curantur*» (подібне лікується подібним [1]). В даному випадку застосовується мала доза лікарського засобу, котрий в великій кількості може спровокувати в здоровому організмі картину, аналогічну хворобі. Гомеопатичні лікарські засоби дають хворому організму поштовх і сприяють активації власних захисних сил організму.

Зародження такого напрямку в медицині почалося ще у середньовіччі, коли лікарі, такі як Парацельс, обирали ліки на базі подібності їх впливу на організм людини і симптоми хвороби. Але широкого значення і систематичного підходу гомеопатія отримала завдяки лікарю, вченому і професору Самуелю Генеману ще в 1796 році [2]. Завдяки його обґрунтуванням більше 2 сотень років гомеопатія існує і розвивається.

С. Ганемана наштотувала ідея, що якщо якась речовина у здорової людини викликає певні симптоми, то у хворого з такою ж клінічною картиною воно надасть лікувальну дію. Після цього вчений провів безліч досліджень і випробувань, в тому числі і на собі. Це призвело не тільки до підтвердження теорії Ганемана, але також дозволило сформулювати закон подібності, на якому і зараз тримається все гомеопатична терапія. Другий закон гомеопатії – нескінченно мала доза, а третій – індивідуальне дозування [3].

Гомеопатія базується на багаторазовому розведенні компонентів, їх динамізації або струшуванні. Ці принципи залишилися незмінними. Розведення також має свої підвиди. Воно буває десяткове, сотенне або тисячне, з індивідуальним літерним позначенням – X, D і C відповідно. Так вказується концентрація діючої речовини в готовому препараті [4].

У певних пропорціях ліки змішують з розчином і збовтують, щоб воно рівномірно розподілилося по всьому об'єму. Розведення можна повторювати, щоб досягати потрібної концентрації. Отриманий розчин не використовується безпосередньо для лікування. На його основі готуються препарати в різних формах – гранули, краплі, мазі та інші.

Закон Авогадро вказує на те, що після 12-го разового сотенного розведення молекул, основної речовини в розчині не залишається. Але, застосовуючи досягнення біофізики та біохімії і знання властивостей рідких кристалів, стало можливим збереження активності речовин і в більш розбавлених препаратах. Тобто, при струшуванні розчину, вода запам'ятовує лікувальну дію розведених в ній речовин, що змінює її власні властивості [5]. І такий препарат здатний впливати на організм, викликаючи при цьому відгук і запускаючи саморегулюючі процеси.

Важливо пам'ятати, що самі ліки не є запорукою одужання. Результат лікування залежить не від препарату, а від підходу лікаря-гомеопата. Хороший спеціаліст враховує не тільки явні симптоми захворювання, але також бере до уваги сумісність призначених ліків і вказує їх точні дозування.

При початку лікування пам'ятайте, що принципом роботи гомеопатії є стимуляція внутрішніх сил організму (як і в разі вакцинації). Тому кілька днів може спостерігатися погіршення клінічної картини. Прояви хронічного захворювання можуть посилитися, що деякі помилково сприймають як ускладнення. Однак саме такий ефект є ознакою правильного складання схеми. Після цього робиться невелика пауза в лікуванні, а при його відновленні дозування знижується.

Гомеопатичні препарати поширені у всьому світі. Широкого значення вони набули в країнах пострадянського світу, в Європі трапляються набагато рідше. Річ у тому, що гомеопатія не є доказовою медициною, тому вона має багато супротивників. Було проведено безліч досліджень на предмет одужання гомеопатією. Дослідження дали результат 50/50. Тобто у половини людей метод дав позитивний результат, у половини результатів не було виявлено. Це дає нам повне право казати про недостатність вивчення наукою цієї теми. Буде проведено ще тисячі лабораторних досліджень, і після них ми зможемо дати висновок: працює гомеопатія чи ні.

Література:

1. Aversa, Raffaella and Petrescu, Relly Victoria and Apicella, Antonio and Petrescu, Florian Ion, About Homeopathy or «Similia Similibus Curentur» (2016). American Journal of Engineering and Applied Sciences, Volume 9, Issue 4 (2016). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3074499>
2. Поляков Василий Евгеньевич Открытия Самуэля Ганемана и история зарождения гомеопатии // Педиатрия. Журнал им. Г.Н. Сперанского. 2015. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otkrytiya-samuelya-ganemana-i-istoriya-zarozhdeniya-gomeopatii> (дата обращения: 21.03.2020).
3. Гомеопатия в XXI веке: возможности и перспективы // МС. 2016. №16. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/gomeopatiya-v-xxi-veke-vozmozhnosti-i-perspektivy> (дата обращения: 21.03.2020).
4. Швабе В. Гомеопатические лекарственные средства. — М., 1967.
5. Кучмістова О.Ф. Крок до вирішення питання щодо механізму дії гомеопатичних лікарських засобів. — Електронний ресурс. — Режим доступу: https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015/04/Farmatsiya_Ukrayiny-

Tom 1 STVORENNYA-GOMEOPATY-CHNY-H-LIKARS-KY-H-ZASOBIV.pdf

ДО 210-Ї РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ ПИРОГОВА

Щербак Віталій Олегович, студент
Харківського національного медичного університету

Присяжний Денис Євгенійович, студент
Харківського національного медичного університету

Демочко Ганна Леонідівна, доцент
Харківського національного медичного університету

*«Головне - не втрачати впевненості в значенні справи, якому була
присвячене життя, в користі, яка доставлена Вами стражденним людям...»
Н. І. Пирогов*

25 листопада 1810 року в Москві у родині військового скарбника народився Микола Іванович Пирогов – майбутній хірург і анатом, натураліст і викладач, основоположник військово-польової хірургії, засновник анестезії.

Він був 13-ою дитиною в сім'ї казначейського чиновника. Середню освіту Микола Іванович отримав спочатку вдома, а потім у приватному пансіоні. У 14 років Пирогов вступив на медичний факультет Московського університету, після закінчення якого в 1828 р. був направлений за кордон для підготовки до професорської діяльності. У віці 26 років Микола Пирогов отримав звання професора і очолив хірургічну клініку в Дерптському університеті.

У 1837-1839 рр. Микола Іванович Пирогов видав монографію про перерізання хіллового сухожилля і «Хирургическую анатомию артериальных стволов и фасции», за яку був удостоєний Академією наук Демидівської премії. У 1841 р. Микола Іванович був запрошений до Петербургу на катедру хірургії в Медико-хірургічну академію професором госпітальної хірургії і прикладної анатомії і призначений завідувати всім хірургічним відділенням госпіталю. В академії Пирогов працював майже 15 років з 1841 по 1856 рр. Тут він створив перший у Росії анатомічний інститут. В цей час ним були написані відомі анатомічні праці: 12-томний «Полный курс прикладной анатомии человеческого тела» (1843-1848), «Патологическая анатомия азиатской холеры» (1849) і 4-томна «Иллюстрированная топографическая анатомия по распилам, проведенных в трёх направлениях через замороженное человеческое тело» (1852-1859).

У 1847 р. Микола Іванович відправився на Кавказ, де вперше ознайомився на практиці з військово-польовою хірургією і питаннями військово-польової медичної адміністрації. Тут він успішно застосував перев'язку накрохмаленими бинтами і вперше в історії медицини почав оперувати поранених з ефірним знеболенням в польових умовах. З початком Кримської війни Пирогов виїхав

до Севастополя на чолі загону Хрестовоздвиженської громади сестер милосердя. Оперуючи поранених, Микола Пірогов вперше в історії світової медицини застосував гіпсову пов'язку, давши початок ощадній тактиці лікування поранень кінцівок, що дозволяло уникнути ампутації. Тут же він вперше застосував відоме сортування поранених (поранені сортувалися в залежності від тяжкості поранень). М. І. Пірогов писав: «Добре організоване сортування поранених на перев'язувальних пунктах і в військово-тимчасових госпіталях - є головний засіб для надання правильної допомоги до попередження боєздатності і шкідливими за своїми наслідками негараздами».

З 1856 р. Пірогов почав працювати в якості піклувальника в Одеському навчальному окрузі. Невдоволення місцевої влади реформуванням системи освіти призвело до того, що в 1861 р. внаслідок скарг і доносів Микола Іванович був звільнений за указом імператора. Рік по тому його направили до Німеччини керувати підготовкою майбутніх професорів. Однак в 1866 році він був звільнений з державної служби без права на пенсію.

Після всіх потрясінь і невдач на державному терені, Пірогов відновив лікарську діяльність, організувавши в своєму маєтку «Вишня», недалеко від Вінниці, безкоштовну лікарню, де знаменитим хірургом був написаний «Дневник старого врача». На той час Пірогов був почесним членом в декількох іноземних академіях, виїжджав за запрошеннями на читання лекцій в Петербурзький університет або за кордон.

У листопаді 1868 р., відмовившись повернутися на державну службу, Пірогов писав своєму другу Ф.Я. Кареллю: «Вірно, ніхто не дорікне мене в байдужості до суспільної справи або в користолюбстві ... Я жертвував досить в моєму житті для загального блага. Я служив даром і не отримував жодної винагороди 13 років в петербурзьких шпиталях ... Я проміняв вигідну практику і забезпечене існування на піклування в двох навчальних округах і на службу за кордоном. Тільки одне - вимога вітчизни знайде мене завжди готовим на безумовне і позитивне "так" ».

У 1870 р. Пірогов був запрошений головним управлінням Червоного Хреста оглянути військово-санітарні установи на театрі франко-пруської війни. Подорожуючи по німецьким шпиталям, він всюди зустрічав найпочесніший і привітніший прийом. Результатом його подорожі є «Отчет о посещении военно-санитарных учреждений в Германии, Лотарингии и Эльзасе в 1870 году». У 1877р. Пірогов був відправлений на турецький театр військових дій, за результатами цієї поїздки він видав працю «Военно-врачебное дело и частная помощь на театре войны в Болгарии и в тылу действующей армии в 1877-1878 гг.».

У 1881 р в Петербурзі і Москві урочисто відзначалося 50-річчя діяльності Пірогова як ученого і громадського діяча. Багатьма західноєвропейськими науковими товариствами була дана висока оцінка його наукової діяльності та присвоєно звання почесного доктора.

Навесні 1881 р. у Миколи Пірогова був виявлений рак верхньої щелепи, а 5 грудня 1881, великий хірург помер у своєму маєтку. Тіло Пірогова було

забальзоване з використанням розробленого їм методом і поховано в сільській церкві в селі під Вінницею.

Список літератури

1. Електронний ресурс: <http://www.historymed.ru/encyclopedia/doctors/>, вільний доступ.
2. Електронний ресурс: <https://www.prilib.ru/history/619754>, вільний доступ.
3. Шевченко Л. В. Пирогов Микола Іванович // Енциклопедія історії України: у 10 т., / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. — К.: Наук. думка, 2011. — Т. 8: Па — Прик. — С. 210. — 520 с.: іл. — ISBN 978-966-00-1142-7.

BORRELIA INFECTION OF IXODID TICKS IN THE TERRITORY OF PARK ZONES OF CHERKASSY

Riasna Anastasiia Ihorivna

State Institution

"Cherkasy Regional Laboratory Center of the Ministry of Health of Ukraine"

Sokolenko Vadym Leonidovych

Ph.D., Associate Professor

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Sokolenko Svitlana Viktorivna

Ph.D., Associate Professor

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Among the diseases that are transmitted by arthropods, the most common in the United States and Europe is Lyme disease, or Lyme borreliosis. This disease is caused by spirochetes, which are carried by *Ixodes* mites, characterized by a long and chronic course, affecting the skin, nervous, musculoskeletal system and cardiovascular system [7].

In recent years, in many European countries there has been an increase in tick activity and the incidence of tick-borne diseases. This increase is associated with many environmental and anthropogenic factors, such as changes in landscapes, climate, and an increase in the popularity of outdoor activities [4]. The number of ticks also increased significantly in Ukraine [1; 2].

Most studies on tick-borne diseases are conducted in forest areas, so there are many questions about urban infection risks [8].

For the period 2015-2019, we examined and analyzed the park areas of the city of Cherkasy. In the territories of the parks, ticks of the species *Ixodes ricinus* and *Dermacentor reticulatus* were found.

In total, 683 exemplar of two species of ixodid ticks were captured and examined during the study period. Positive results on the carriage of borrelia (the study was carried out by dark field microscopy) were found in 84 specimens, which is 12.3% of the total number of individuals studied.

The highest percentages of infection were found in 2015 and 2019, which may indicate optimal conditions for the spread of borrelia in these years. The proportion of males with the presence of borrelia among captured mites was 29.8% (25 individuals), females and nymphs – 70.2% (27 and 32 individuals, respectively). Considering that only nymphs and hungry females inflict bites, we can conclude that there is an increased risk of infection by park visitors' borrelia.

According to the literature, in parks there is a higher density of nymphs, which significantly determines the prevalence of infection. Landscape modification, such as fragmentation of the forest into small areas – parks, increases the risk of Lyme

disease transmission. This is due to a decrease in the number of main hosts of ticks [3].

With population growth in cities, tick-borne infections can become a serious public health problem [5]. The risk of Lyme disease infection depends on the number of ticks [6]. Thus, an understanding of the factors that favor the spread of ticks and their infection with borrelia is important for developing effective control strategies in urban parks.

References

1. Ben, I., & Lozynskyi, I. (2019). Prevalence of *Anaplasma phagocytophilum* in *Ixodes ricinus* and *Dermacentor reticulatus* and Coinfection with *Borrelia burgdorferi* and Tick-Borne Encephalitis Virus in Western Ukraine. *Vector-Borne and Zoonotic Diseases*, 19(11), 793-801. <https://doi.org/10.1089/vbz.2019.2450>
2. Biletska, H., Podavalenko, L., Semenyshyn, O., Lozynskyj, I., & Tarasyuk, O. (2008). Study of Lyme borreliosis in Ukraine. *International Journal of Medical Microbiology*, 298, 154-160. <https://doi.org/10.1016/j.ijmm.2008.04.004>
3. Brownstein, J. S., Skelly, D. K., Holford, T. R., & Fish, D. (2005). Forest fragmentation predicts local scale heterogeneity of Lyme disease risk. *Oecologia*, 146(3), 469-475. <https://doi.org/10.1007/s00442-005-0251-9>
4. Černý, J., Lynn, G., Hrnková, J., Golovchenko, M., Rudenko, N., & Grubhoffer, L. (2020). Management Options for *Ixodes ricinus*-Associated Pathogens: A Review of Prevention Strategies. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 1830. <https://doi.org/10.3390/ijerph17061830>
5. LaDeau, S. L., Allan, B. F., Leisnham, P. T., & Levy, M. Z. (2015). The ecological foundations of transmission potential and vector-borne disease in urban landscapes. *Functional Ecology*, 29(7), 889-901. <https://doi.org/10.1111/1365-2435.12487>
6. Pepin, K. M., Eisen, R. J., Mead, P. S., Piesman, J., Fish, D., Hoen, A. G., Barbour, A. G., Hamer, S., & Diuk-Wasser, M. A. (2012). Geographic variation in the relationship between human Lyme disease incidence and density of infected host-seeking *Ixodes scapularis* nymphs in the Eastern United States. *The American journal of tropical medicine and hygiene*, 86(6), 1062-1071. <https://doi.org/10.4269/ajtmh.2012.11-0630>
7. Steere, A. C., Coburn, J., & Glickstein, L. (2004). The emergence of Lyme disease. *The Journal of clinical investigation*, 113(8), 1093-1101. <https://doi.org/10.1172/JCI21681>
8. VanAcker, M. C., Little, E. A., Molaei, G., Bajwa, W. I., & Diuk-Wasser, M. A. (2019). Enhancement of Risk for Lyme Disease by Landscape Connectivity, New York, New York, USA. *Emerging infectious diseases*, 25(6), 1136. <https://dx.doi.org/10.3201/eid2506.181741>

ХИМИЯ В ПАРФЮМЕРИИ

Май ДоанХоай Линь

студентка I курса

Харьковский национальный медицинский университет

Парфюмерия – древнее ремесло, берущее своё начало в древнем Египте и Месопотамии, но своего пика достигло в XXI веке благодаря достижениям в области химии.

Большинство духов состоит из трёх частей. Начальная, также известная как «верхняя» нота является первым впечатлением, которое производит парфюм. Вторая – это «сердечная» нота, центр композиции и пирамиды духов, запах которой держится несколько часов. Последняя – это «базовая» нота, лежащая в основе всего аромата, и содержащая минимальное количество летучих химических веществ.

Одним из основных ингредиентов духов является парфюмерное масло. Его добывают из цветов, растений и других природных ресурсов специальной технологией, которая получила название «headspace». Данная методика позволяет уловить аромат непосредственно из объекта и воссоздать запах, получив данные о его химическом составе.

В парфюмерный состав также входит алкоголь и вода. В производстве чаще всего используется этиловый спирт (C_2H_6O), так как он способствует распространению аромата. Дистиллированная вода (H_2O) также играет немаловажную роль в распространении запаха. Исходя из количества добавленного растворителя, сила духов сильно отличается. Концентрированные духи носят название «парфюм», а наименее концентрированные – «одеколон».

Парфюмерия также имеет различные классы ароматов, такие как «цветочные», «древесные» или «цитрусовые» ноты. Современные духи содержат много синтетических соединений, которые поддаются изменениям, для придания им уникальных характеристик, таких как усиленный запах. Некоторыми распространенными растительными источниками для ароматов являются кардамон, жасмин, лаванда, сандал и мускатный орех. Животные источники, такие как мускус, в современной парфюмерии в большинстве случаев заменяют синтетическими аналогами.

Производство духов включает в себя использование различных методик. Одной из них является дистилляция, включающая в себя нагревание материалов, содержащих душистые химические вещества, и конденсацию их в пары, которые затем собираются.

«Enfleurage» – это двухэтапный процесс извлечения аромата в жировую или масляную основу и последующего экстрагирования его спиртом.

Мацерация, в свою очередь, заключается в погружении сырья в сосуд с водой, маслом или растворителем для извлечения нужного аромата.

«Выражение» включает в себя прессование ингредиентов для извлечения масел.

Если работа парфюмера заключается в том, чтобы составлять аромат, используя доступные ему ароматические ноты, то задача химика – расширить палитру используемых нот. В этом отношении как органический синтез, так и анализ – структурное выяснение ароматических соединений, присутствующих в природе, – неопределимы. Полный синтез может обеспечить доступ к материалам, для которых было бы чрезмерно дорого или неустойчиво полагаться на природные источники для поставки. Учитывая тот факт, что тонны розовых или жасминовых цветов требуются для производства простых килограммов парфюмерных экстрактов, не должно быть удивительным, что цветочные аккорды в современных парфюмах часто содержат реконструкции натуральных цветочных ароматов с использованием большого количества искусственно синтезированных ингредиентов.

Парфюмеры могут также стремиться создать аромат несуществующего абстрактного цветка, подобного тому, который находится в парфюмированной воде EstéeLauderBeyondParadise. С этой целью синтетическая химия даёт возможность создавать совершенно новые запахи. Знаменитая парфюмированная вода ChanelNo. 5, созданная в 1921 году, была новаторской благодаря необычно высокой концентрации длинноцепочечных алифатических альдегидов, аромат которых не имеет ничего общего с природой.

Духи – это не просто статичные смеси молекул. Образование ацетала между парфюмерными альдегидами и спиртовым растворителем может привести к смягчению аромата. Имины, образованные между альдегидами и нуклеофилами азота, особенно полезны; образовавшееся равновесие между имином и его составными частями приводит к тому, что обычно очень летучие альдегиды высвобождаются из аромата медленнее, продлевая срок службы ноты и перенося ее из верхней части аромата в сердце. Например, в туалетной воде Dior's Poison характеристики виноградно-подобного амина, метилантранилата и альдегида, объединяются, чтобы получить поразительный фруктово-зеленый альдегидный характер.

Парфюмерия включает в себя широкий спектр ингредиентов, создание которых требует обширных знаний в области органической химии, а также творческого подхода к объединению различных экстрактов в единый парфюм.

Список литературы

1. DataResearchAnalyst, Worldofchemicals.comWhatisthechemistryof a perfume?. // WorldofChemicals. URL: <https://www.worldofchemicals.com/611/chemistry-articles/what-is-the-chemistry-of-a-perfume.html>
2. PeterDeConceicaoWhatistheChemistryof a Perfume?. // Sciencing. - 2017. URL: <https://sciencing.com/chemistry-perfume-6869966.html>
3. D.H. PybusTheChemistryofFragrances. - London, UK: TheRoyalSocietyofChemistry, 1999. - 276 pp.: ISBN 0-85404-528-7
4. Jean-ClaudeEllenaPerfume: TheAlchemyofScent. - NewYork: ArcadePublishing, 2011. - 176 pp.: ISBN 978-1-61145-330-0
5. LucaTurin, TaniaSanchezPerfumes: The A-Z Guide. - UnitedStates: PenguinPutnamInc, 2009. - 640 pp.: ISBN 978-0143115014

6. SamLearPerfumery: themolecularartform. // RoyalSocietyofChemistry. - 2015.
URL: <https://www.chemistryworld.com/features/perfumery-the-molecular-art-form/9003.article>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ, ЯК АНАЛОГ ТРАДИЦІЙНОЇ ФОРМИ ВИВЧЕННЯ ГІСТОЛОГІЇ, ЦИТОЛОГІЇ ТА ЕМБРІОЛОГІЇ

Лисаченко О.Д.

к.б.н., доцент кафедри гістології, цитології та ембріології
Української медичної стоматологічної академії, м. Полтава

Шепітько В.І.

д.мед.н., професор, завідувач кафедри гістології, цитології та ембріології
Української медичної стоматологічної академії, м. Полтава

Борута Н.В.

к.б.н., старший викладач кафедри гістології, цитології та ембріології
Української медичної стоматологічної академії, м. Полтава

Навчальний процес кафедри гістології, цитології та ембріології направлений на засвоєння предмету у контексті практичної спрямованості і сприяє отриманню студентами міцних знань для використання їх у подальшій професійній діяльності. Дисципліна гістологія, цитологія та ембріологія на медичному факультеті вивчається в II семестрі першого та III семестрі другого курсу, а студенти стоматологічного факультету вивчають предмет в I і II семестрах першого курсу. Знання будови та функцій органів і систем людського організму, які студенти отримують на кафедрі, потрібні майбутньому лікарю для послідовного і цілеспрямованого оволодіння морфологічними основами діагностичних прийомів, призначення правильного протоколу лікування та проведення (за необхідності) адекватного плану оперативного втручання [2, 3].

Вивчення дисципліни на кафедрі відбувається завдяки використанню традиційних методів навчання, які включають:

1. Усне опитування - дає можливість контролювати знання та виправляти помилки, що допускає студент під час відповіді. Відтворення матеріалу сприяє кращому його запам'ятовуванню, спілкуванню студента з викладачем та активному використанню наукових термінів.

2. Письмове опитування - допомагає з'ясувати рівень засвоєння матеріалу за умови виключення можливості списування та забезпечує об'єктивне відтворення реальних знань студента.

3. Тестування - стандартизований метод оцінювання, який відповідає новим цілям і завданням вищої медичної освіти та сприяє неупередженому і справедливому оцінюванню знань студента (не залежного від взаємовідносин і симпатій), а отже, покликаний забезпечити більш якісну підготовку майбутнього лікаря.

Усне опитування для визначення рівня знань студента, зазвичай, відбувається на практичному занятті і проходить на рівні діалогу «студент» - «викладач».

Письмові опитування часто використовуються для контролю знань під час складання змістовних модулів та підсумкового модульного контролю, коли студенти в письмовій формі відповідають на теоретичні питання.

Важливу роль в навчальному процесі відіграє використання тестів I і II рівнів складності та постійне розв'язування на практичних заняттях ситуаційних задач, особлива увага приділяється аналізу відповідей на поставлені завдання. На кафедрі створений банк тестових завдань по всім 60 темам, що вивчаються на практичних заняттях згідно навчальної програми. Тести розроблені українською, а для іноземних студентів - російською та англійською мовами і диференціюються по ступеню складності. Тестування вирішує проблему однозначності оцінювання знань, стимулює пізнавальну активність і дозволяє оперативно корегувати навчання. Банк тестових завдань доступний кожному студентові і активно використовується для контролю та самоконтролю знань в процесі навчання та підготовки до занять [4].

На жаль, деякі життєві ситуації вносять суттєві корективи в навчальний процес, коли традиційні форми навчання в силу обставин, необхідно замінити на дистанційні. Таким чинником стала пандемія, викликана розповсюдженням в багатьох країнах світу коронавірусу і в зв'язку з цим - оголошенням карантину.

Якщо раніше виникали дискусії стосовно доцільності дистанційного навчання в медичних вузах, його перевагах і недоліках [1], то на сьогоднішній день про альтернативу дистанційному навчанню мова не йде. Суворі реалії сучасності спонукали професорсько-викладацький склад вишів шукати шляхи доставки інформації до суб'єктів навчання, проведення в таких умовах освітнього процесу та отримання студентами якісних знань.

В зв'язку з ситуацією, що склалася, викладачі кафедри гістології, цитології та ембріології розробили алгоритм самостійної роботи в домашніх умовах для студентів усіх факультетів, що навчаються на кафедрі. Трьома мовами (українською, російською та англійською) створені та викладені на сторінку кафедри сайту академії матеріали, що включають:

- 1) алгоритм проведення самостійної роботи;
- 2) презентації лекцій до практичних занять, що вивчаються та лекції, читання яких приходить на час карантину;
- 3) методичні вказівки для аудиторної та позааудиторної роботи студентів;
- 4) перелік тем, що потрібно опрацювати з указанням джерел отримання інформації до кожного практичного заняття.

Алгоритм самостійної роботи для опрацювання тем практичних занять з гістології, цитології та ембріології:

1. Ознайомитися з навчальним матеріалом лекційного курсу (див. презентацію лекції).
2. Ознайомитися з методичними вказівками для аудиторної та позааудиторної роботи студентів.

3. Опрацювати навчальну літературу та інтернет-ресурси з теми заняття (рекомендовані джерела містяться в методичній вказівці).

4. Заповнити практикум з гістології, цитології та ембріології за темою практичного заняття:

1) завдання для самостійної роботи під час підготовки до практичного заняття;

2) розв'язати тести II рівня;

3) вирішити ситуаційні задачі «Крок 1».

При цьому гістологічні препарати в практикуми не замальовуються, адже для цього їх необхідно розглянути та вивчити під мікроскопом, визначити необхідні морфологічні структури, а вже потім відтворювати мікропрепарати в практикумах. Все це можливо лише після закінчення карантину на практичних заняттях, де відповідні препарати будуть розглядатись та діагностуватись з подальшим їх замальовуванням. Якщо карантин все ж таки буде продовжено, то вивчення гістологічних препаратів (мікрофотографії яких знаходяться в матеріалах кафедри для самопідготовки) при проведенні консультацій викладачами, будуть замальовуватись студентами в домашніх умовах.

Оцінювання з тем практичних занять буде проведено після відновлення навчального процесу на кафедрі (по закінченню карантину) при наявності 100% виконання самостійної роботи в практикумах.

Тому, в даному випадку, дистанційне навчання на кафедрі гістології, цитології та ембріології - вимушена міра заміни традиційного навчання та в цій ситуації є його аналогом, при якому контакт викладача і студента відбувається не на живо, як зазвичай, а через інформаційний канал зв'язку (всесвітню мережу інтернет).

Список літератури

1. Аветіков Д.С. Дистанційне навчання як нова технологія практичної підготовки і контролю якості освіти у вищих медичних закладах / Д.С. Аветіков, І.В. Яценко, К.П. Лопес, С.О. Ставицький // Науково-практ. конф. з міжнар. участю «Актуальні питання контролю якості освіти у вищих навчальних закладах». – Полтава, 2018. – С.8-9.

2. Лисаченко О.Д. Роль міждисциплінарної інтеграції у формуванні клінічного мислення студента / О.Д. Лисаченко // Вісник проблем біології та медицини. – 2012. – Вип. 3, Т. 2 (95). – С. 133–135.

3. Шепітько В.І. Розвиток клінічного мислення студента – запорука формування професійних навичок майбутнього лікаря / В.І.Шепітько, О.Д.Лисаченко // Клінічне мислення: шляхи формування та вдосконалення (II частина): матеріали навчально-методичної конференції. – Полтава, 2009. – С.75-76.

4. Шепітько В.І. Особливості контролю знань в іноземних студентів при вивченні гістології, цитології та ембріології / В.І.Шепітько, О.Д.Лисаченко, Г.А. Єрошенко та ін. // Науково-практ. конф. з міжнар. участю «Актуальні проблеми в теоретичній і практичній медицині». – Чернівці, 2019. – С.135-136.

ADME PROPERTIES AND TENTATIVE IDENTIFICATION OF METABOLITES OF PROPOXAZEPAM IN MICE BY RADIOACTIVE CARBON AND UPLC-MS/MS METHODS

Valivodz Irina Petrivna, PhD (Biology)

Golovenko Nikolay Yakovlevich

Doctor of science (Biology), professor

Larionov Vitalii Borisovich, doctor of science (Biology)

A.V. Bogatsky Physico-Chemical Institute of NAS of Ukraine, Odessa.

A novel 3-substituted 1,4-benzodiazepine, 7-bromo-5-(*o*-chlorophenyl)-3-propoxy-1,2-dihydro-3H-1,4-benzodiazepin-2-one (named propoxazepam), has been found to have a potent analgesic [1,2] anti inflammation [3] and anticonvulsant effect [4-6]. Both oral and intraperitoneal administrations are similar in activity, although intraperitoneal administration is preferred. It has proven in *in vivo* studies to be the potent drug in its class against acute and chronic pain. Our data suggest that the mechanism of propoxazepam anticonvulsant properties includes GABAergic and glycinergic systems [4,5]. Antibradykinin and antileukotriene action, dopaminergic system, NMDA, and alpha-1 adrenergic receptors, except the antiprostaglandin component, are involved in the mechanisms of propoxazepam analgesic effect [7].

Rational drug discovery requires an early appraisal of all factors impacting on the likely success of a drug candidate in the subsequent preclinical, clinical and commercial phases of drug development. The study of absorption, distribution, metabolism and excretion (ADME) of drug has developed into a relatively mature discipline in drug discovery through the application of well-established *in vitro* and *in vivo* methodologies [8].

Therefore, the aim of this study was to investigate ADME profile propoxazepam in mice for better understanding its action mechanisms and safety. [^{14}C]Propoxazepam was synthesized according to the method described earlier [9]. The structure of the substance was determined and approved by a complex of physicochemical methods (IR and mass spectroscopy, as well as X-ray diffraction analysis). It was established that the physical and chemical properties of the samples obtained correspond to similar indices of non-radioactive compounds. The radiochromatographic purity of the resulting ^{14}C -propoxazepam sample was 66%, and the specific activity was 2,68 $\mu\text{Ci/mol}$ (0,16 kBq/mol), which was satisfactory for the primary studies on pharmacokinetics and metabolism.

Mice were obtained from the animal house of the Institute Pharmacology and Toxicology NAMS of Ukraine. The experiments were carried out according to the recommendations of the Committee for Research and Ethical Issues of the IASP (1983) and were approved by the regional ethical committee for animal research. All

manipulations were made to minimize animal suffering and to reduce the number of animals used. The tested compound was administered intraperitoneally (in a Tween-80 emulsion) at doses whose limits were chosen after previous pilot studies and according to the requirements of statistical and calculation methods.

In model experiments using homogenates of the brain and the liver, to which a certain amount of radioactive material was added, parameters of the two-phase liquid extraction method were calculated. The analytical characteristics of the method for which it is recognized as possible for use in pharmacokinetic studies with the required level of probability (coefficient of variation, $\omega_s = 3,33\%$, relative error $\varepsilon = 9,53\%$) are given.

Subsequent experimental studies found that evacuation of ^{14}C -propoxazepam from the stomach is a two-phase process. The first phase lasts approximately to 2,5 hours and has an exponential dependence (with an exponential index of $0,68 \text{ h}^{-1}$ indicating fast enough transit to the small intestine), whereas the second phase, in which the withdrawal of the compound from the stomach virtually ends, is slower (with an exponent of $0,094 \text{ h}^{-1}$).

Reducing the content of radioactive material in the stomach results in its increase in the small intestine from 4 hours to the end of the experiment time. A slight increase in the content of the radioactive substance in the small intestine occurs, possibly, due to saturation of processes of passive diffusion of propoxazepam through the mucous membrane. However, its transit to the small intestine does not result in the accumulation of radioactive material, as there is a complete and rapid absorption of propoxazepam in this department of the digestive tract, which is natural for lipophilic compounds. The small intestine may be referred to an alternative "absorption window". The total amount of dose that has been absorbed during the course of time is $\sim 80\%$. Based on the data obtained, the value of the absorption constant of the gastrointestinal tract compound was calculated for a certain time from the time of administration, which is at the level of $\sim 0.05 \text{ h}^{-1}$.

It was noted that after 2 hours after administration, the compound was absorbed $\sim 60\%$ of the administered dose. The amount of total absorbed radioactive material (% absorption) and what remains in the gastrointestinal tract does not depend on the dose administered.

Subsequent distribution of the compound in biological fluids showed that the highest magnitude of the distribution coefficient corresponds to the kidneys, which, taking into account their high vascularization, is a consequence of the high degree of blood circulation and transit of propoxazepam and its metabolites in the process of renal excretion. On the contrary, in adipose tissue, despite its lipophilic nature, the magnitude of the distribution constant is lower than the kidneys and compares with the same indicator for the liver. The distribution of propoxazepam in the internal organs and tissues can be defined as a linear process of mass transfer with a rapid redistribution of the connection between organs and blood.

The largest value of the absorption constant is defined for the brain ($0,787 \pm 0,290 \text{ h}^{-1}$), which is due to the ability of the substance to accumulate in the lipophilic tissue. However, close values of maximum concentration in blood and brain ($35,5 \pm 8,7$ and

23,0±10,0 nmol/g), as well as the time to reach this maximum concentration, suggest that the intensity of the propoxazepam metabolism processes between them.

Low values of total clearance (6,90±1,29 g/kg·h) and elimination constant (0,009±0,002 h⁻¹) from blood are due to the transit function of this tissue and the fact that the content of radioactive material in it is supported by removal from other organs and tissues - liver, fatty tissue. By the magnitude of the distribution of blood distribution, organs and tissues (brain, muscle, fatty tissue, liver and kidney) can be combined into a single mass transfer compartment.

In order to determine the individual metabolites that are formed in the body, an assessment of their presence in excreta of mice was carried out. Applicable compounds have different characteristic retention times, which is one of the indicators of individuality of peaks on the chromatogram. On chromatograms, peak ion current at M/z=409, which corresponds to propoxazepam, and M/z=366, is a probable 3-hydroxyderivative.

According to the obtained data, a scheme for the metabolism of 3-alkoxyderivatives 1,4-benzodiazepine is proposed, according to which, at least, the following metabolites are formed in the process of metabolism: 3-hydroxyderivative, oxidized on the aromatic ring and its methoxylated derivative and oxidized metabolite alkoxy radical. Also, it is not necessary to exclude and eliminate the alkoxy radical with the simultaneous oxidation of carbon in the position "3" of the heterocycle and the formation of 3-hydroxyderivative, which can then form or quinazolinone, or the corresponding benzophenone.

It has been established that the processes of excretion of the total amount of radioactive material after a single and periodic administration of ¹⁴C-propoxazepam have exponential character. In this case, the ratio of the amount of metabolites excreted by separate pathways (urine and/or feces) remains almost unchanged during the sampling time. After the course (7 days) administration of non-radioactive propoxazepam, the level of radioactive compounds excreted in the urine for the first 48 hours remains at a rather high level. Since 48 hours after the administration of the dose of the compound, the process of urinary excretion also becomes an exponential one.

The total amount of radioactive metabolites extracted at infinite exposure time after a single administration of ¹⁴C-propoxazepam is 110,1±60,2 % of the administered dose, with the elimination constant k_{el} of 0,02±0,005 h⁻¹. There is a certain redistribution in the effectiveness of the elimination of radioactive products by individual excretory paths. On the background of the pre-administration of a non-radioactive compound, a statistically insignificant decrease in the amount of radioactive material to 78,5±9,7 % of the administered dose is observed, which may be due to partial cumulation of the compound and its metabolites as a result of "saturation" of biotransformation or excretion processes.

Thus, course administration (within 7 days) of propoxazepam has a definite effect on the efficacy of its excretion processes. When preserving the predominant route of excretion of metabolites with urine than with feces (1.3: 1), a partial deceleration of the excretion of its metabolites (k_{el} = 0,016±0,007 h⁻¹) is observed, primarily due to

high doses of the administered compound. The indicated differences do not have statistical significance (at $p \leq 0.05$).

The obtained results are an experimental substantiation of expediency of the creation and further pre-clinical and clinical study of new 3-alkoxy derivative 1,4-benzodiazepine as potential drugs combining anesthetic and anticonvulsant effects.

References

- 1 Головенко. М. Я., Ларіонов В. Б., Редер А. С. Активация ГАМК-ергічної системи пропілоксипохідним 1,4-бенздіазепіну на моделях нейропатичного болю та судом, що індуковані коразолом. Журн. Національної академії медичних наук України. - 2016. - № 3. - С.251- 260.
2. Golovenko N.Ya., Voloshchuk N.I., Andronati S.A., Taran I.V., Reder A.S., Pashynska O.S., Larionov V.B. Antinociception induced by a novel benzodiazepine receptor agonist and bradykinin receptor antagonist in rodent acute and chronic pain models. *European Journal of Biomedical and Pharmaceutical sciences*, 2018, 5.12. P. 79-88.
3. Golovenko, N. Y., Kabanova, T. A., Andronati, S. A., Halimova, O. I., Larionov, V. B., Reder, A. S.. Anti-inflammatory effects of propoxazepam on different models of inflammation. *International Journal of Medicine and Medical Research*, 2020. 5(2), P. 105-112.
4. Golovenko N. Ya., Larionov V. B., Reder A. S., and. Valivodz' I. P. An effector analysis of the interaction of propoxazepam with antagonists of GABA and glycine receptors. *Neurochemical Journal*, 2017, Vol. 11, No. 4, P. 302–308.
5. Golovenko M. Ya., Reder A. S., Larionov V. B., Balivodz' I. P. Propoxazepam influence on thiosemicarbazide-induced GABA-deficient seizures development in mice. *Clinical pharmacy*, 2017, 21, №2, P.34-40.
6. Golovenko N.Ya., Larionov V.B., Andronati S.A., Valivodz' I.P., Yurpalova T.A. Pharmacodynamic analysis of propoxazepam interaction with GABA-benzodiazepine-receptor-ionophore complex. *Neurophysiology*. 2018; 50. 1, P.2-11.
7. Волощук Н. І., Редер А. С., Головенко М. Я., Таран І. В., Пашинська О.С. Фармакологічний аналіз нейрохімічних антиноцицептивних механізмів дії пропоксазепаму. *Фармакологія та лікарська токсикологія*», 2017, № 1(53), с.3-11.
8. Eddershaw P., Beresford A., Bayliss M. ADME/PK as part of a rational approach to drug discovery. *DDT*. 2000. 5, 9. P.409-413.
9. Andronati S.A. Pavlovsky V.I., Golovenko M.Ya., A.S. Reder, V.B. Larionov, Valivodz' I.P. Synthesis and extraction efficiency from biological fluids of [^{14}C]Propoxazepam: a potent analgesic with multifunctional mechanism of action. *JCBPS; Section A*; 2019. 9, No. 4; P. 323-333,

POSSIBILITIES OF APPLICATION OF 3D-SCANNING IN DETERMINING OF DAMAGED AREAS OF SKIN

Isaieva O. A.

student

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

Avrunin O.G.

Doctor of Technical Sciences, Professor

The work is devoted to the use of spatial scanning in the diagnosis of skin diseases. It is proposed to use the 3D scanning method to determine the surface area of the affected area on the skin with generalized dermatitis. The principles of operation of modern equipment for 3D scanning are considered. The basic principles of 3D scanning are analyzed to obtain spatial models of the human body or its individual parts.

Introduction Today it is known that skin diagnostics by its visual state is carried out using conventional dermoscopy and, in some cases, luminescent, using surface visualization under illumination in the ultraviolet range [1, 2].

Dermatoscopy is a non-contact diagnostic method that can reliably determine the nature of skin formation. The peculiarity of this method is that it allows you to establish the degree of danger of any neoplasm at an early stage. Using dermoscopy, a specialist is able to draw a conclusion about the degree of safety of a skin formation based on data on its shape and color. Today, thanks to dermoscopy, it is possible to establish the fact of the presence of melanoma and other malignant neoplasms at an early stage.

In modern dermatology, luminescent diagnostics are also used [3, 4]. This method is widely used not only in the diagnosis of human skin, but also in veterinary medicine. In the process of their life, some microorganisms secrete substances that are capable of fluorescing under the influence of ultraviolet radiation. A luminescent study is carried out using devices the prototype of which is a Wood lamp emitting in the long-wave ultraviolet range (365 nm) onto the surface of the organ under study and recording the resulting optical image. With Wood's lamp, many skin lesions can be detected, such as fungal infections, lichen, or some bacterial infections. The device can detect the presence of certain amino acids and skin proteins, for example, hypomelanotic and depigmented spots give a bright glow, which is especially valuable in the diagnosis of vitiligo in people with fair skin. Also, this method allows rapid diagnostics of various skin conditions, such as fat, dryness or dehydration, to determine the type of skin. Wood's lamp is also widely used in chemical peels, since salicylic acid gives a green glow when exposed to ultraviolet light, and evaluate the uniformity of applying the peeling composition to the skin [3, 4]. In this case, the color characteristics of the image are evaluated [5, 6].

But with large areas of skin lesions, it is necessary to evaluate the exact surface area of pathologically altered skin integuments at an evidence level [7, 8]. Given that the surface shape of the body is quite complex and individual, this area is considered approximately, given the proportions of the surface of different organs. And it can be estimated conclusively with the help of 3D scanning, a method that allows you to get a spatial model of the surface of the studied region [9, 10]. The device creates a cloud of points connected by lines that form the geometry of the object from many intersecting planes. 3D scanning of objects helps to prepare the necessary model for prototyping [11, 12] and phantom objects [13, 14], which is useful, for example, for planning surgical operations [15-17].

The aim of the work is to study the possibilities of applying the three-dimensional scanning method to accurately determine the area of problem areas of the skin with generalized dermatitis.

The results of the study. The composition of devices for spatial scanning of surfaces includes several cameras and a projection unit. During scanning, the image resulting from cameras in different planes is combined and digitized. The result is an accurate 3D copy of the area corresponding to the original in configuration, size and proportion. When choosing a 3D scanner, it is important to take into account parameters such as the scanning area, the scanning duration of the working area, the accuracy of surface reproduction and resolution.

Experimental studies were carried out on 3D scanning devices - a desktop one with the ability to scan objects with linear dimensions up to 300 mm 3D Scanner Matter and Form MFS1V1, and 3D Scanner XYZprinting 3D handheld 3Dscanner 2.0. with the ability to manually scan the surfaces of individual parts and the entire human body. Considering the large volumes of processed data for stable scanning procedures, computing systems are subject to rather high requirements - microprocessors intel i5 / i7 no less than the 4th generation, RAM 16 MB and discrete graphics cards supporting the latest Open GL standards.

During the study, it was found that the accuracy of the scan depends on the specific device, on the parameters of illumination and surface characteristics. The error for 3D scanning of objects with a surface area of 100 cm² or more is 1 mm. 3D scanning of large objects can be implemented by batch processing of photographs of the object from all sides.

To date, the area of affected skin areas has been estimated by approximately a few approximate techniques [7]. Most often, such approaches are used to determine surface area for burns. In these cases, the value of the area of the affected body surface is given a decisive role in the planning of subsequent treatment.

The methods for determining the area of the burn for a fairly long time have not changed. In adults, the rule of nines is applied when the anatomical areas of the body are a multiple of 9% and total 99%, and 1% is transferred to the genitals. In addition, it should be noted that in children, the area of the anatomical regions with respect to the total surface area of the body varies with age.

In addition, both in adults and in children, regardless of age, the palm rule is widely used, when the surface of the palm of the burned is taken as 1% of the total

body area. This method is used for local, scattered, mosaic lesions or in addition to the rule of nines.

Conclusion. When choosing a scanning method, it is worth paying attention to the parameters of the 3D scanner, namely the accuracy, resolution, working area and duration of scanning the working area. The use of spatial scanning allows you to get a computer model of the body surface, built on the basis of triangulation, and, knowing the scale factors, to estimate the area of the scanned area by the total area of the surface elements. The prospect of work is the development of segmentation algorithms for surface fragments corresponding to the affected areas.

References

1. Guitera P, Menzies SW. State of the art of diagnostic technology for early-stage melanoma. *Expert Rev Anticancer Ther.* 2011 May;11(5):715-23.
2. Soloshenko E.N., Chikina N.A. Automated Information System (AIS) for the diagnosis and prevention of professionally caused allergic dermatoses / E.N. Soloshenko., N.A. Chikina // *Dermatovenereology. Cosmetology. Sexopathology* - 2006.- № 1-2 (9) '- p. 46-53.
3. Avrunin O. Development of Automated System for Video Intermatoscopy / O. G. Avrunin, V. Klymenko, A. Trubitsin, O. Isaeva // *Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference International Trends in Science and Technology Vol.2, January 31, 2019, Warsaw, Poland.* - P. 6-9.
4. Isaieva O. A. Video dermoscopy study of the skin / O. A. Isaieva, O. G. Avrunin // *Abstracts of 3 International Scientific and Practical Conference Scientific achievements of modern society, Liverpool, United Kingdom.* – 2019. – P. 55-62.
5. Nosova, Ya. V. Development of the method of express diagnostics of bacterial microflora of the nasal cavity / Ya. V. Nosova, H. Farouk, OGAvrunin // *Problems of information technologies.* -Kherson, 2013. -No 13. -P. 99-104.
6. Avrunin, O. G. Method of expression of certain bacterial microflora mucosa olfactory area / O. G. Avrunin, N. O. Shushlyapina, Y. V. Nosova, W. Surtel, A. Burlibay, M. Zhassandykyzy // *Proc. SPIE 9816, Optical Fibers and Their Applications.* 2015. 98161L (December 18, 2015); doi:10.1117/12.2229074.
7. Аврунін О.Г., Безшапочний С.Б., Бодяньський Є.В., Семенець В.В., Філатов В.О. Інтелектуальні технології моделювання хірургічних втручань. – Харків : ХНУРЕ, 2018. – 224 с.
8. Зайнуллина, О. Н. Современные методы оценки состояния кожи при атопическом дерматите у детей / О. Н. Зайнуллина, З. Р. Хисматуллина, Д. В. Печуров // *Аллергология и иммунология в педиатрии.* – 2017. – № 4 (51). –С. 4–9.
9. Книгавко Ю.В., Аврунин О.Г. Алгоритмы программного рендеринга трехмерной графики для задач медицинской визуализации // *Технічна електродинаміка, тематичний випуск «Силова електроніка та енергоефективність»*, частина 1, с. 258-261.
10. Tymkovych, M. Y., Avrunin, O. G. Farouk, H. I. Reconstruction method of the intact surface of surgical accesses. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2014, 9(70), 37-41.

11. Сипитый В.И. Особенности применения методик 2D и 3D компьютерной томографии при моделировании имплантатов для краниопластики фронтоорбитальных костных дефектов / В. И. Сипитый, Ю. А. Бабалян, О. Г. Аврунин // Медицина сегодня и завтра.– 2007.– № 4.– С. 60-63.

12. Математические аспекты определения геометрических параметров корундовых имплантатов в реконструктивной хирургии фронто-орбитальных костных дефектов / В.И. Сипитый, О.Г. Аврунин, Ю.А. Бабалян, Б.В. Гунько // Вестник Харьковского национального университета имени ВН Каразина. Серия «Медицина». – 2005.– 10 (658). – С. 27-33.

13. П'ятикоп, В. О. Сучасні технології фантомного моделювання в нейрохірургії як різновид симуляційного навчання лікарів-нейрохірургів / В.О. П'ятикоп, О.Г. Аврунін, М.Ю. Тимкович, І.О. Кутовий, І.О. Полях // Матеріали навчально-методичної конференції Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів, Харків, ХНМУ.– 2016.– С.136- 138.

14. Бажан О. В. Використання технологій віртуальної реальності в пластичній хірургії / О. В. Бажан, О. Г. Аврунін, М. Ю. Тимкович // І Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених, курсантів та студентів «Авіація, промисловість, суспільство», Кременчук. - 2018. - С.184.

15. Oleg G. Avrunin, Maksym Y. Tymkovych, Sergii P. Moskovko, "Using a priori data for segmentation anatomical structures of the brain", Przegląd Elektrotechniczny, vol. 3, pp. 102-105, 2017.

16. Фильзов М., Тымкович М.Ю. Использование технологии быстрого прототипирования для задач натурального предоперационного планирования и обучения // Актуальні проблеми автоматизації та приладобудування : матеріали 3-ї Всеукр. наук.-техн. конф., 8-9 грудня 2016 р. / ред. кол. П. О. Качанов [та ін.]. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – С. 78-79.

17. Avrunin O.G., Nosova Y.V., Shuhlyapina N.O., Zlepko S.M., Tymchyk S.V., Hotra O., Imanbek B., Kalizhanova A., Mussabekova A., Principles of computer planning in the functional nasal surgery. Przegląd Elektrotechniczny 93(3)/2017,140-143.

DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF NON-INVASIVE EXPRESS DIAGNOSTICS OF MICROCIRCULATION

Kovalova Anastasiia

Student

Kharkiv National University of Radio Electronics

Avrunin Oleg

Professor, Doctor of Technical Sciences

Kharkiv National University of Radio Electronics

Annotation. The paper proposes a non-invasive system express diagnostics of microcirculation based on the study of the morphological and functional state of peripheral circulation. The possibilities of optical capillaroscopy and pulse oximetry for the determination of vascular microcirculation disorders are considered.

Key words: blood circulation, microcirculation, optical capillaroscopy, pulse oximetry, image processing.

The aim of this work was to develop a computer system for determining hemomicrocirculation disorders based on a combination of video capillaroscopy and pulse oximetry methods for visual and functional assessment of peripheral blood flow disorders.

An urgent issue of modern medicine is the search for new diagnostic methods that can detect the smallest changes in the body at the preclinical stage [1, 2]. The study of the vascular microcirculation system is very important for the diagnosis, assessment of the severity and nature of the course of pathological processes in the human body, predicting their dynamics and monitoring the effectiveness of treatment. To study microcirculation, a system based on two methods is proposed - optical capillaroscopy and pulse oximetry. The combination of these methods will allow you to evaluate the morphological characteristics of microvessels and functional indicators of blood circulation, which will subsequently make it possible to draw a conclusion about the state of the circulatory system throughout the body. 303 - to determine indicators of blood oxygen saturation based on photoplethysmographic data, the results of which were transmitted to a personal computer a computer for automated analysis of results [3].

The identification of various preclinical stages by means of capillaroscopy opens up completely new prevention opportunities, and the control of prescribed therapy makes it possible to conduct optimal treatment individually for each patient. This method allows you to evaluate the effectiveness of treatment according to the aggregation state of the blood, the state of blood rheology in hematological practice [3, 4]. Diagnostic installations using the capillaroscopy method include a recording camera located in the housing with an optical system and a lighting system for the study area. The image receiver is a full-color digital camera connected to a computer via USB-2.0. The complexity of the capillaroscopic picture and the impossibility of heat formalizing visual perception necessitates interactive operations [5, 6]. The

method requires mandatory calibration and compensation of geometric distortions in the output images. The use of digital cameras with a relatively low television resolution leads to the appearance of a moire effect and the need to compensate for it with low-pass filtering, which reduces image sharpness [7, 8]. It is necessary in the future to use high-resolution cameras with a USB-3.0 interface. The segmentation of the obtained images was carried out taking into account a priori information about the predominance of the red channel during their visualization, which was a uniformity criterion for color separation of the object region from the background [9 -11]. Channel-by-channel processing of color information is also required [12, 13]. Then, using the calibration method, the main parameters are calculated: the radius of the capillary, the size of the perivascular zone, the ratio of the arterial and venous knee.

A functional non-invasive method for studying blood circulation is pulse oximetry [14, 15]. The methods of monitoring the gas composition of the blood and analyzing the concentration of gases in the inhaled and exhaled gas mixture in order to assess microcirculation have high diagnostic value. Blood gas monitoring involves the determination of dissolved oxygen and carbon dioxide. The best diagnostic result (close to 100%) is achieved by using non-invasive methods of polarographic percutaneous measurement of oxygen tension and pulse oximetry, which is used to determine blood oxygen saturation. The pulse oximetry technique is characterized by a combination of high accuracy in determining oxygen saturation, high speed with availability and ease of use. The pulse oximetry method is based on the fact that oxyhemoglobin (OH) and deoxyhemoglobin (DOH) differ in their ability to absorb infrared and red rays. OH absorbs infrared rays more strongly, and DOH absorbs red light. With pulse oximetry, the change in light absorption with arterial pulsation is measured. Hemoglobin serves as a kind of filter for light flow, and its “color” and “thickness” can vary. The “color” of the filter depends on the percentage of exhaust gas. This is the basis for the ability of PM to establish the degree of blood oxygenation. This measures the heart rate and the amplitude of the pulse wave. The ratio of the absorption of infrared and red waves is analyzed by the microprocessor, as a result, the saturation of the pulsating blood flow O_2 is calculated. As recorded diagnostic indicators, the voltage values of oxygen and carbon dioxide in the blood are used, as well as the degree of saturation of hemoglobin of blood with oxygen in arterial or mixed venous blood.

Light that is absorbed and scattered through tissues and blood can be divided into two components: a constant component and a variable. To improve the accuracy of determining saturation by pulse oximetry, the normalization of light absorption signals is used, for which the constant component is measured at the moments of diastole and the ratio of the amplitudes of the pulsating and constant components is found: $A_{norm} = AC / DC$. This procedure is performed for each radiation wavelength. The normalized absorption value does not depend on the radiation intensity of the LEDs, but is determined only by the optical properties of living tissue. Thus, the perfusion index (PI) represents the ratio of the variable and constant components of light adsorption, expressed as a percentage: $PI = AC / DC \cdot 100\%$. So, PI is an additional diagnostic tool that allows you to objectify the state of peripheral blood

flow and timely use other diagnostic measures and intensive care to improve the patient's condition [15, 16].

Results and discussion. In the developed system, the main indicators of the capillaroscopy method were the size of the capillaries, their shape, the density of the capillary network and the presence of typical pathological changes. Digital capillaroscopic images were pre-processed to eliminate high-frequency noise components using spatial digital filtering and complex segmentation by threshold intensity and edge detection [10, 11]. The main indicators of the pulse oximetry method that were used in the system were the degree of saturation of blood with oxygen SpO_2 and perfusion index PI [15].

Conclusions. A system of two methods of non-invasive rapid diagnosis of the state of blood circulation is proposed. The combination of microcirculation research methods within one system allows us to determine both structural and functional changes in peripheral blood circulation. The prospect of work is the determination of reliable correlation dependencies between microcirculation indices, the changes of which are characteristic for certain pathological conditions.

List of references:

1. O. G. Avrunin, Ye. V. Bodiansky, M. V. Kalashnik, V. V. Semenets, and V. O. Filatov. *Modern Intelligent Technologies of Functional Medical Diagnostics: monograph*, Kharkiv, KNURE, 2018, pp. 37-55.
2. Y. Nosova, K. Farukand O. Avrunin, *RadioTechnology in Biomedical Investigation, Telecommunications and RadioEngineering*, vol. 77, no. 15, pp. 1389-1395, 2018. doi: 10.1615/telecomradeng.v77.i15.90.
3. Розробка комп'ютерної системи визначення порушень гемомікроциркуляції / А.А. Ковальова, С.А. Худаєва, Н.О. Шушляпіна, О.Г. Аврунін // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю "Актуальні питання клінічної та виробничої трансфузіології". – Харків. – 2019. – С. 17.
4. Jung P, Trautinger F. Capillaroscopy. *J DtschDermatolGes* 2013;11:731–6
5. Features of medical image processing / Ya. V. Nosova, M. Y. Tymkovych, A. A. Kovalova, Jiao Hankun, N. O. Shushliapina // *Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference International Trends in Science and Technology*, Warsaw, Poland. – 2019.–Vol.1. – P. 17-19
6. Oleg G. Avrunin, Maksym Y. Tymkovych, Sergii P. Moskovko, Using a priori data for segmentation anatomical structures of the brain, *Przegląd Elektrotechniczny*, vol. 3, pp. 102-105, 2017.
7. Книгавко Ю.В., Аврунин О.Г. Алгоритмы программного рендеринга трехмерной графики для задач медицинской визуализации // *Технічна електродинаміка, тематичний випуск «Силова електроніка та енергоефективність»*, частина 1, с. 258-261.
8. Tymkovych, M. Y., Avrunin, O. G. Farouk, H. I. Reconstruction method of the intact surface of surgical accesses. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2014, 9(70), 37-41.
9. Масловский С.Ю. Опыт разработки программного обеспечения для автоматического распознавания объектов на гистологических изображениях /

С. Ю. Масловский, О. Г. Аврунин // Вісник проблем біології і медицини. – 2003. – № 2.- С.5-6.

10. Аврунин О.Г. Опыт разработки программного обеспечения для визуализации томографических данных/ О. Г. Аврунин // Вісник НТУ «ХПІ». – 2006. – № 23.– С. 3-8.

11. Разработка современных систем цифровой оптической микроскопии / О. Г. Аврунин, Т. В. Носова, С. Ю. Масловский, Ю. М. Калашник // материалы 4-го междунар. радиоэлектрон. форума (МРФ'2011) 18-21 окт. 2011 г. : сб. науч. тр.: Т.3. Конф. «Актуальные проблемы биомедицинской инженерии». / АНПРЭ, ХНУРЭ. – Х. : АНПРЭ, ХНУРЭ, 2011. – С. 14–15.

12. Nosova, Ya. V. Development of the method of express diagnostics of bacterial microflora of the nasal cavity / Ya. V. Nosova, H. Farouk, OGAvrunin // Problems of information technologies. -Kherson, 2013. -No 13. -P. 99-104.

13. Avrunin, O. G. Method of expression of certain bacterial microflora mucosa olfactory area / O. G. Avrunin, N. O. Shushlyapina, Y. V. Nosova, W. Surtel, A. Burlibay, M. Zhassandykyzy // Proc. SPIE 9816, Optical Fibers and Their Applications. 2015. 98161L (December 18, 2015); doi:10.1117/12.2229074.

14. Основи реєстрації та аналізу біосигналів. Навчальний посібник / О.Г. Аврунін, В.В. Семенець, В.Г. Абакумов, З.Ю. Готра, С.М. Злепко, А.В. Кіпенський, С.В. Павлов. – Харків: ХНУРЕ, 2019. – 400 с.

15. Perfusion index and plethysmographic variability index in patients with interscalene nerve catheters / A. Sebastiani, L. Philippi, S. Boehme [et al.] // Canadian Journal of Anaesthesiology. — 2012. — Vol. 59, № 12. — P. 1095-1101.

16. Аврунин О. Г. Методы и средства функциональной диагностики внешнего дыхания / О. Г. Аврунин, Р. С. Томашевский, Х. И. Фарук. – Харьков: ХНАДУ, 2015. – 208 с.

ВПЛИВ ДЕФІЦИТУ ВІТАМІНУ D НА МІКРОБНУ КОЛОНІЗАЦІЮ НОСОГЛОТКИ У ДІТЕЙ З НАЗОФАРИНГЕАЛЬНИМИ ПРОЯВАМИ ГАСТРОЕЗОФАГЕАЛЬНОЇ РЕФЛЮКСНОЇ ХВОРОБИ

Гребенюк Лариса Василівна

Запорізький державний медичний університет

Боярська Людмила Миколаївна

Запорізький державний медичний університет

Іванова Катерина Олексіївна

Запорізький державний медичний університет

Масштабні дослідження підтверджують вплив вітаміну D на імунну систему, а саме на місцевий неспецифічний імунітет [1,2]. Антимікробні пептиди в свою чергу впливають на мікробну колонізацію носоглотки [3]. Доведено, що у дітей з недостатнім рівнем вітаміну D в сироватці крові не відбувається достатній синтез антимікробного пептиду кателіцидину і його антиінфекційні властивості на місцевому рівні не реалізуються, що підтримує колонізацію дихальних шляхів патогенними збудниками [4]. Мікробіота і господар мають кілька взаємозв'язків, а ідеальний баланс між ними необхідний для розвитку, дозрівання і правильного функціонування імунної системи [5]. Встановлено, що пероральне введення вітаміну D викликає зміну складу шлунково-кишкової мікробіоти і характеризується зниженням кількості умовно-патогенних мікроорганізмів та збільшенням бактеріальної мінливості [6]. Таким чином, розвиток хронічного запалення лімфоглоткового кільця у дітей з назофарингеальними проявами ГЕРХ може бути пов'язаний з однієї сторони зі зниженим рівнем вітаміну D, як модулятора імунних реакцій, так і впливом рефлюкату при ГЕРХ на мікробіоценоз слизових оболонок.

Метою нашого дослідження було визначення забезпеченості вітаміном D та вплив дефіциту вітаміну D на мікробну контамінацію носоглотки у дітей з назофарингеальними проявами гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби

В дослідження залучили 88 дітей дошкільного віку з Запорізької області та м. Запоріжжя, які перебували на стаціонарному лікуванні в отоларингологічному та гастроентерологічному відділенні комунальної установи «Запорізька міська багатопрофільна дитяча лікарня №5». За результатами проведених клініко-анамнестичних та інструментальних досліджень (добовий рН-моніторинг в стравоході) пацієнти були розподілені на три групи: 1 група – 22 дитини з назофарингеальними проявами гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби, 2 група – 22 дитини з хронічною ЛОР патологією без ГЕРХ, 3 група – 22 дитини з ГЕРХ без проявів з боку ЛОР органів. Групу контролю (4 група) склали 22 дитини без патології з боку

шлунково-кишкового тракту та ЛОР органів. Серед дітей всіх груп, суттєвих гендерних відмінностей не було ($p > 0,05$).

Вивчення контамінації слизових оболонок верхніх дихальних шляхів проводили з допомогою загальноприйнятого бактеріологічного дослідження, яке включало посіви виділень носоглотки (мазки з зіву та носа) на поживні середовища. Визначали рівень 25(OH)D₃ (нг/мл), вміст α-дефензинів 1–3 (Human Neutrophil Peptides 1–3, HNP 1–3) (ELISA, Bio Tech LabS) та кателіцидину LL-37 (Hyculbiotech, Нідерланди) у сироватці крові. Оцінку вітамін-D статусу здійснено згідно з рекомендаціями Європейського ендокринологічного товариства (M. F. Holick, 2011). Результати статистично опрацьовані з використанням програм Microsoft Office Excel і Statistica 13.

Визначено, що для всіх дітей з ГЕРХ з назофарингеальними проявами притаманний дефіцит вітаміну D, а для 9% з них дефіцит вітаміну D становив нижче 10 нг/мл. Аналіз рівня метаболітів вітаміну D у сироватці крові встановив, що для дітей з назофарингеальними проявами ГЕРХ притаманні достовірно низькі рівні 25(OH)D₃ ніж у дітей групи контролю ($13,05 \pm 0,55$ проти $25,46 \pm 0,68$ нг/мл, $p = 0,00001$) та були нижчими ніж у дітей інших досліджуваних груп ($p = 0,00001$). За даними літератури вітамін D стимулює вироблення антимікробних пептидів, зокрема α-дефензинів та кателіцидинів LL 37. Особливістю наших дітей з ГЕРХ з назофарингеальними проявами є достовірно низькі рівні антимікробних пептидів (α-дефензини 1-3 $2474,08 \pm 180,4$ пг/мл та кателіцидини LL 37 $18,89 \pm 2,84$ нг/мл, $p < 0,05$) на тлі дефіциту вітаміну D. Зниження місцевого імунітету слизової оболонки в свою чергу впливає на стан мікробної контамінації носоглотки, що в умовах наявності патологічних ГЕР, ще більше усугубляє стан слизової.

Контамінація слизових оболонок зіву та носу у дітей з назофарингеальними проявами ГЕРХ представлена умовно-патогенною мікрофлорою (у 95,5%) з превалюванням *Haemophilus influenzae*. До того ж, встановлено, що мікрофлора практично не висівалася у вигляді монокультур. Так, у 63,6% дітей 1 групи висівалися більше двох мікроорганізмів, що достовірно частіше ніж у дітей 2 групи (у 13,6%), $p = 0,002$. Виявлення комбінованої мікрофлори може вказувати на значне порушення стану колонізаційної резистентності в піднебінних мигдаликах.

Аналіз рівня метаболітів вітаміну D та антимікробних пептидів у дітей з назофарингеальними проявами ГЕРХ в залежності від мікробної контамінації носоглотки, встановив, що у дітей з комбінованою мікрофлорою рівень кателіцидинів LL 37 достовірно вище, ніж у дітей, в яких мікрофлора висівалась у вигляді монокультур ($24,63 \pm 2,9$ нг/мл проти $8,87 \pm 4,03$ нг/мл, $p = 0,008$).

Таким чином, особливістю дітей з ГЕРХ з назофарингеальними проявами є достовірно низькі рівні антимікробних пептидів на тлі більш низьких показників 25(OH)D₃. А у 63,6% дітей даної групи висівалися більше двох мікроорганізмів ($p = 0,002$), що може вказувати на значне порушення стану колонізаційної резистентності в піднебінних мигдаликах.

Список літератури

1. Громова О.А., Торшин И.Ю., and Спиричев В.Б.. "Полногеномный анализ сайтов связывания рецептора витамина d указывает на широкий спектр потенциальных применений витамина d в терапии" Медицинский совет, no. 1, 2016, pp. 12-21.
2. Christensen N. Infant respiratory tract infections or wheeze and maternal vitamin D in pregnancy: a systematic review. / Christensen N, Søndergaard J, Fisker N, Christesen NT // *Pediatr Infect Dis J.* – 2017. – Vol.36(4). – P.384-391.
3. Леженко Г. О. Роль ендогенних антимікробних пептидів у бактеріальній колонізації носоглотки в дітей із гіперплазією ретроназальної мигдалини / Г. О. Леженко, О. Є. Абатуров, О. Є. Пашкова // *Здоровье ребенка.* – 2016. – № 6(74). – С. 74-79.
4. Lezhenko, Hennadii & Kraynya, Hanna. (2019). The influence of insufficiency of vitamin D on activity of endogenous antimicrobial peptides at children of early age with acute bacterial diseases of the respiratory system. *Biological Markers and Guided Therapy.* 6. 85-94. 10.12988/bmgt.2019.9511.
5. D'Amelio, P.; Sassi, F. Gut Microbiota, Immune System, and Bone. *Calcif. Tissue Int.* 2018, 102, 415–425.
6. Bashir M., Prietl B., Tauschmann M., Mautner S.I., Kump P.K., Treiber G., Wurm P., Gorkiewicz G., Högenauer C., Pieber T.R. Effects of high doses of vitamin D3 on mucosa-associated gut microbiome vary between regions of the human gastrointestinal tract. *Eur. J. Nutr.* 2016;55:1479–1489. doi: 10.1007/s00394-015-0966-2.

ОБГРУНТУВАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ВІТАМІНУ D В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ НАЗОФАРИНГЕАЛЬНИХ ПРОЯВІВ ГАСТРОЕЗОФАГЕАЛЬНОЇ РЕФЛЮКСНОЇ ХВОРОБИ

Гребенюк Лариса Василівна

Запорізький державний медичний університет

Боярська Людмила Миколаївна

Запорізький державний медичний університет

Іванова Катерина Олексіївна

Запорізький державний медичний університет

Значною проблемою лікування ГЕРХ є її тривалість та можливе виникнення рецидивів впродовж року. Терапія ГЕРХ повинна бути направлена на патогенетичні механізми розвитку ГЕРХ. Існує багато способів лікування гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби, проте вони не враховують особливості окремих проявів ГЕРХ, зокрема назофарингеальних, що в свою чергу призводить до хронізації та виникнення рецидивів захворювання. Описана важлива роль вітаміну D в функціонуванні травної системи. Дефіцит вітаміну D викликає шлунково кишкову дисфункцію, внаслідок уповільнення евакуаторних процесів [1, 2]. Доведено, що вітамін D зв'язується з багатьма тканинами-мішенями в травній системі, в тому числі з епітеліальними клітинами слизової оболонки ротової порожнини та впливає на роботу м'язових клітин, в тому числі верхнього та нижнього стравохідного сфінктерів [3], а також знижує засвоєння магнію і кальцію, які приймають участь в регуляції скоротливої функції м'язових клітин. Це означає, що нестача вітаміну D в організмі може порушити їх функціонування та викликати розслаблення, що в свою чергу може призвести до закиду шлункового та дуоденального вмісту в стравохід і сприяти формуванню гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби (ГЕРХ). За наявності високих патологічних рефлюксів кислотний чи лужний рефлюктат змінює стан назоларингофарингеальної зони, що може сприяти формуванню хронічного запального процесу. Зниження рівня вітаміну D призводить до зменшення експресії антимікробних пептидів [4,5], зокрема кателіцидинів та бета-дефензинів, що може бути додатковим фактором рецидивуючого перебігу захворювання.

Таким чином розвиток хронічного запалення лімфоглоткового кільця може бути пов'язаний з однієї сторони зі зниженим рівнем вітаміну D, як модулятора імунних реакцій, так і впливом рефлюктату при ГЕРХ на мікробіоценоз слизових оболонок. Отримані дані є обґрунтуванням для включення вітаміну D в комплексну терапію дітей

Метою нашого дослідження було удосконалення лікування назофарингеальних проявів гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби шляхом визначення патогенетичних чинників розвитку захворювання.

Обстежено 88 дітей віком $4,6 \pm 0,14$ роки. Дітей розподілили на 4 групи: 1 група (основна) – 22 особи з назофарингеальними проявами ГЕРХ (хронічним тонзилітом на тлі ГЕРХ), 2 група – 22 особи з хронічним тонзилітом без патології з боку ШКТ, 3 група – 22 дитини з ГЕРХ без ЛОР патології, 4 група (група контролю) – 22 дитини без патології з боку ШКТ та ЛОР органів. Визначали рівень $25(\text{OH})\text{D}_3$ (нг/мл), вміст α дефензинів 1–3 (Human Neutrophil Peptides 1–3, HNP 1–3) (ELISA, Bio Tech LabS) та кателіцидину LL-37 (Nyculbiotech, Нідерланди) у сироватці крові. Оцінку вітамін-D статусу здійснено згідно з рекомендаціями Європейського ендокринологічного товариства (M. F. Holick, 2011). Для оцінки ефективності лікування діти з назофарингеальними проявами ГЕРХ були розподілені на 2 групи: контрольна група – діти, які одержували лікування за стандартною схемою відповідно до наказу МОЗ України № 59 від 29.01.2013 року "Уніфіковані клінічні протоколи медичної допомоги дітям із захворюваннями органів травлення", основна група – діти, які отримували, крім зазначеної вище схеми лікування, препарат вітаміну D_3 у дозі 2000 МО протягом місяця. Групи були однорідні за статтю, віком та діагнозом і не відрізнялись за клінічною картиною. Через місяць проводили повторне клінічне обстеження. Вітамін D_3 в якості монотерапії призначали в дозі 1000 МО протягом року щоденно з вересня по квітень включно з перервою на період травень – серпень. Оцінку ефективності проводили на підставі порівняння кількості епізодів гострої респіраторно вірусної інфекції (ГРВІ), загострень хронічного тонзиліту та рецидивів ГЕРХ впродовж року у дітей основної та контрольної групи.

Результати статистично опрацьовані з використанням програм Microsoft Office Excel і Statistica 13.

Визначено, що для всіх дітей з ГЕРХ з назофарингеальними проявами притаманний дефіцит вітаміну D, а для 9% з них дефіцит вітаміну D становив нижче 10 нг/мл. Аналіз рівня метаболітів вітаміну D у сироватці крові встановив, що для дітей з назофарингеальними проявами ГЕРХ притаманні достовірно низькі рівні $25(\text{OH})\text{D}_3$ ніж у дітей групи контролю ($13,05 \pm 0,55$ проти $25,46 \pm 0,68$ нг/мл, $p=0,00001$) та були нижчими ніж у дітей інших досліджуваних груп ($p=0,00001$). За даними літератури вітамін D стимулює вироблення антимікробних пептидів, зокрема α дефензинів та кателіцидинів LL 37. Особливістю наших дітей з ГЕРХ з назофарингеальними проявами є достовірно низькі рівні антимікробних пептидів (α дефензини 1-3 $2474,08 \pm 180,4$ пг/мл та кателіцидини LL 37 $18,89 \pm 2,84$ нг/мл, $p<0,05$) на тлі дефіциту вітаміну D. Аналіз проведених досліджень встановив, що особливістю дітей з ГЕРХ з назофарингеальними проявами є наявність дефіциту вітаміну D у всіх дітей, що підтверджено більш низькими рівнями $25(\text{OH})\text{D}_3$. Це в свою чергу впливає на продукцію антимікробних пептидів (α дефензинів 1-3 та кателіцидинів LL 37). Виявлено позитивний кореляційний зв'язок між рівнем $25(\text{OH})\text{D}_3$ та рівнем α дефензинів 1-3 ($p<0,05$): чим нижче рівень $25(\text{OH})\text{D}_3$ у дітей тим нижче рівень α

дефензинів 1-3. Тобто, в умовах зниження рівня вітаміну D в сироватці крові повною мірою не відбувається активація адекватної імунної відповіді, що призводить до зниження запальної імунореактивності організму та є однією з причин більш важкого перебігу захворювання. Встановлені особливості обґрунтували включення в лікування ГЕРХ додатково вітаміну D.

До початку лікування основними скаргами дітей були: відрижка у 54,5%, симптом «мокрої плями» у 86,4%, дратівливість та важкість при засинанні у 68,2%, зниження апетиту у 91%. Через місяць при повторному клінічному обстеженні відмічено, що регрес клінічної симптоматики на тлі лікування достовірно не відрізнявся по групам.

У дітей основної групи до лікування кількість епізодів гострої респіраторно вірусної інфекції (ГРВІ) впродовж року склала 9,0 [8,0;10,0], а у дітей контрольної – 8,0 [7,0;10,0]. Через рік після початку лікування кількість епізодів ГРВІ склала 4,0 [3,0;4,0], що достовірно нижче ніж у дітей групи контролю (5,0 [4,0;6,0], $p=0,008$). Загострення хронічного тонзиліту до початку лікування щороку відмічали всі хворі діти. Впродовж року загострення хронічного тонзиліту реєструвалось лише у 45,5% дітей контрольної групи ($p=0,03$). Періодичні скарги на відрижку, важкість при засинанні та симптом «мокрої плями» впродовж року відмічали 2 дітей (18,2%) основної групи та 8 дітей (72,7%) контрольної групи ($p=0,03$).

Отримані результати дослідження свідчать про доцільність включення вітаміну D у схему лікування гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби, а саме її назофарингеальних проявів, у дітей дошкільного віку.

Список літератури

1. Kedar A, Nikitina Y, Henry OR, Abell KB, Vedanarayanan V, Griswold ME, et al. Gastric dysmotility and low serum Vitamin D levels in patients with gastroparesis. *Horm Metab Res.* 2013;45:47–53.
2. Kwon KY, Jo KD, Lee MK, Oh M, Kim EN, Park J, et al. Low serum Vitamin D levels may contribute to gastric dysmotility in de novo Parkinson's disease. *Neurodegener Dis.* 2016;16:199–205.
3. Wang Y, Zhu J, DeLuca HF. Where is the vitamin D receptor? *Arch Biochem Biophys.* 2012;523:123–133. doi: 10.1016/j.abb.2012.04.001. [PubMed] [CrossRef]
4. Леженко Г. О. Роль ендогенних антимікробних пептидів у бактеріальній колонізації носоглотки в дітей із гіперплазією ретроназальної мигдалини / Г. О. Леженко, О. Є. Абатуров, О. Є. Пашкова // *Здоров'я ребенка.* – 2016. – № 6(74). – С. 74-79.
5. Lezhenko, Hennadii & Kraynya, Hanna. (2019). The influence of insufficiency of vitamin D on activity of endogenous antimicrobial peptides at children of early age with acute bacterial diseases of the respiratory system. *Biological Markers and Guided Therapy.* 6. 85-94. 10.12988/bmgt.2019.9511.

ВЛИЯНИЕ ПОЛИМОРФИЗМА ГЕНОВ ГЛУТАТИОН-S-ТРАНСФЕРАЗ НА ФЕНОТИП БРОНХИАЛЬНОЙ АСТМЫ У ДЕТЕЙ

Литвинец Людмила Ярославовна

д.мед.н., профессор кафедры педиатрии
Ивано-Франковский национальный медицинский университет

Литвинец-Голутяк Уляна Евгеньевна

к.мед.н, доцент кафедры стоматологии
Ивано-Франковский национальный медицинский университет

Литвинец Владислава Евгеньевна

ассистент кафедры урологии
Ивано-Франковский национальный медицинский университет

Состояние здоровья населения промышленно развитых стран определяется так называемыми мультифакторными болезнями, развитие которых является результатом влияния на организм факторов окружающей среды и его генетической предрасположенности [1, 2, 3]. Согласно современным представлениям, бронхиальная астма (БА) считается мультифакторным, экзозависимым заболеванием, немаловажная роль в развитии и прогрессировании которого определяется взаимодействием генетической предрасположенности с вредными факторами окружающей среды [4, 5]. Одной из особенностей организма, которая в значительной степени определяет развитие экзозависимых заболеваний – это состояние системы детоксикации ксенобиотиков. Ксенобиотики (от греческого *xenos* – чужой и *bios* – жизнь) – чужеродные для организма соединения: промышленные выбросы, препараты бытовой химии, лекарственные средства, вирусы и др. Попадая в окружающую среду в значительных количествах, ксенобиотики могут служить причиной многих заболеваний, влиять на генетический аппарат организмов, вызывать их гибель или мутации, нарушать равновесие природных процессов в биосфере [6, 7]. Именно генетически запрограммированная система биотрансформации, деградации и выведения ксенобиотиков делает уникальным каждый индивидуум относительно его адаптационных особенностей, то есть стойкости или чувствительности к окружающим внешним факторам.

Целью нашей работы было изучение фенотипических особенностей БА у детей Прикарпатья с различными вариантами аллельного полиморфизма генов II фазы детоксикации ксенобиотиков глутатион-S-трансферазы: GSTM1 и GSTT1.

Материалы и методы исследования. Обследовано 94 детей в возрасте от 6 до 18 лет, больных БА, которые находились на стационарном лечении в аллергологическом отделении ОДКБ г. Ивано-Франковска на протяжении 2011-

15 гг. Диагноз верифицировали согласно Протокола диагностики и лечения БА у детей. Касательно уровня контролированности БА за результатами использования теста контроля астмы (GINA, 2015) дети были распределены следующим образом: 44 (46,8%) с частично контролируемой астмой (ЧКБА), 50 (53,2%) – с неконтролируемой астмой (НКБА). Группу контроля составили дети, отобранные методом случайной выборки, проживающие в разных районах Ивано-Франковской области (n=157). Материалом генетических исследований стала ДНК, выделенная из лейкоцитов периферической крови пациентов.

Результаты исследования и их обсуждение. Проведенный нами комплексный анализ полиморфизма генов, кодирующих ферменты II фазы биотрансформации ксенобиотиков (GSTT1, GSTM1) выявил ряд закономерностей у детей с БА в зависимости от степени контролированности заболевания. В частности, гомозиготная делеция нулевого аллеля гена GSTT1 имела место у 30,0% обследованных с НКБА и у 25,0% пациентов с ЧКБА. При этом, указанные показатели не отличались между собой и от таковых, определенных у здоровых. Частота аллелей N/del и del/del гена GSTT1 имела место у 75,0% детей с ЧКБА и у 70,0% с НКБА, то есть была на уровне общепопуляционных. Относительно GSTM1, гомозиготная делеция нулевого аллеля гена GSTM1 имела место у 56,8% обследованных с НКБА и у 68,0% пациентов с ЧКБА. При этом, указанный показатель у детей с НКБА вероятно отличался от такового, определенного у здоровых ($p < 0,05$). Сравнивая частоту нулевого аллеля по обоим генам у пациентов с НКБА отмечено вероятно большую по сравнению со здоровыми разницу, а именно, 88,0% против 77,1% ($p < 0,05$).

Выводы. Доведено ассоциацию делеционного полиморфизма генов глутатион-S-трансфераз GSTT1 и GSTM1 с различными фенотипами БА у детей. Особенно прогностически неблагоприятным относительно развития НКБА является генотип del/del по гену GSTM1 и комбинация нулевых аллелей за обоими генами: GSTM1 и GSTT1. Установление полиморфизма генов биотрансформации ксенобиотиков может быть использовано в качестве дополнительного маркера для диагностики бронхиальной астмы и прогнозирования тяжести ее течения.

Список литературы

1. Віштак Н.В. Алельний поліморфізм гена mEPHX як маркера схильності до формування екологічно детермінованих станів у дітей / Н.В. Віштак, О.З. Гнатейко // Довкілля та здоров'я .-2011.- №2 .- С. 15-19.
2. Зубаренко А.В. Ключевые положения диагностики бронхиальной астмы у детей / А.В. Зубаренко, Т.В. Стищева, О.А. Портнова // Здоровье ребенка.- 2016.- № 2.- С. 83-86.
3. Чернышова О.Е. Современные представления о патогенезе бронхиальной астмы / О.Е. Чернышова, Е.И. Юлиш // Современная педиатрия.- 2015.- № 2 (30).- С. 67-71.

4. Рекомендации Глобальной инициативы по борьбе с бронхиальной астмой (Global Initiative for Asthma, GINA), пересмотр 2015 г./ Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія.- 2015.- № 5-6 (34-35).- С. 56-63.
5. Bush A. How Phenotip Differences between Pediatric and Adult Asthma / A. Bush, A. Menzies // Amer.Thorac. Soc.- 2009.- Vol. 6.- P. 712-719.
6. Global strategy for asthma management and prevention / National Institute of health. National Heart, Lung and Blood Institute. – Update, 2009.- 112 p.
7. Чоп'як В.В. Лекції з клінічної імунології для практичних лікарів / В.В. Чоп'як, Г.О. Потьомкіна, А.М. Гаврилюк // Львів, 2016.- 226 с.

OXIDATIVE STRESS MARKERS IN PREGNANT WOMEN WITH FETUS GROWTH INHIBITION

Kolokot N. G.

Assistant

Zaporizhzhia State Medical University, Ukraine

Siusiuka V.G.

Doctor of medical sciences, Associate Professor

Zaporizhzhia State Medical University, Ukraine

Serhieieva L.N.

Doctor of Economics, Professor

Zaporizhzhia State Medical University, Ukraine

Recognizing intrauterine growth restriction (IUGR) is a matter of great concern because this condition can significantly affect the newborn's short- and long-term health [5]. Early-onset fetal growth restriction represents a particular dilemma in clinical management balancing the risk of iatrogenic prematurity with waiting for the fetus to gain more maturity, while being exposed to the risk of intrauterine death or the sequelae of acidosis [1]. Between 5% and 10% of fetuses are unable to achieve their genetically determined potential size as a result of IUGR. During intrauterine life, the growth-restricted fetus makes a number of hemodynamic, metabolic, and hormonal adjustments to cope with the adverse uterine environment, and these changes may become permanent and irreversible [5]. For growth-restricted infants, the immediate consequences at delivery may include hypothermia, hypoglycemia, hyperglycemia, persistent pulmonary hypertension, pulmonary hemorrhage, polycythemia, stillbirth, and intrapartum asphyxia [5, 6]. Since IUGR is frequently associated with preterm birth, multisystem diseases of prematurity, such as impaired physical growth, or cognitive and motor development, may affect the intermediate and long-term outcomes of IUGR newborns. Several studies also suggest that an impaired fetal growth can predispose to certain major diseases later in life, including metabolic syndrome, obesity, coronary heart disease, hypertension, dyslipidemia, type 2 diabetes, and chronic lung and kidney diseases [2, 3, 4, 5, 7].

Despite advances in our knowledge of IUGR newborns, biomarkers capable of identifying this condition early on, and stratifying its severity both pre- and postnatally, are still lacking [5].

Object of the work – estimate the oxidative stress markers of pregnant women with fetus growth inhibition.

Examined group and research methods

The complex examination of 63 pregnant women was made in term of 28-34 weeks of gestation. Main group includes 33 pregnant women with fetus growth inhibition. Control group was presented by 30 pregnant women without fetus growth inhibition. Markers of oxidative modification of proteins were analyzed in blood

serum by means of spectrophotometric method and glutathione level was analyzed by fluorometric method. Investigations of markers of oxidative modification of proteins (OMP) were estimated in the blood serum with spectrophotometric method when length of the wave was 270 nm (aliphatic aldehyde dinitrophenylhydrazones – APH) and 363 nm (carbonyl dinitrophenylhydrazones – CPH). Variational and statistical processing of results was made using STATISTICA 13 – license standard application program packages for multidimensional statistical analysis.

Research results and their discussion

Estimation results of markers of oxidative modification of proteins (Fig. 1 and 2) and glutathione level in pregnant women of group under investigation in dynamics indicate the progress of imbalance between oxidants and antioxidants among pregnant women with fetus growth inhibition compared to women without fetus growth inhibition ($p < 0.05$). Such changes occur in conditions of lack of glutathione which level was significantly and statistically lower ($p < 0.05$) in pregnant women with fetus growth inhibition. During estimation of antioxidative system of protection there was definitely determined ($p < 0.05$) the highest level of glutathione of 2,2 (1,6; 7,0), which the pregnant women of the control group have, comparing to the correspondent index of 1,2 (0,7; 2,8), which the pregnant women of the main group have.

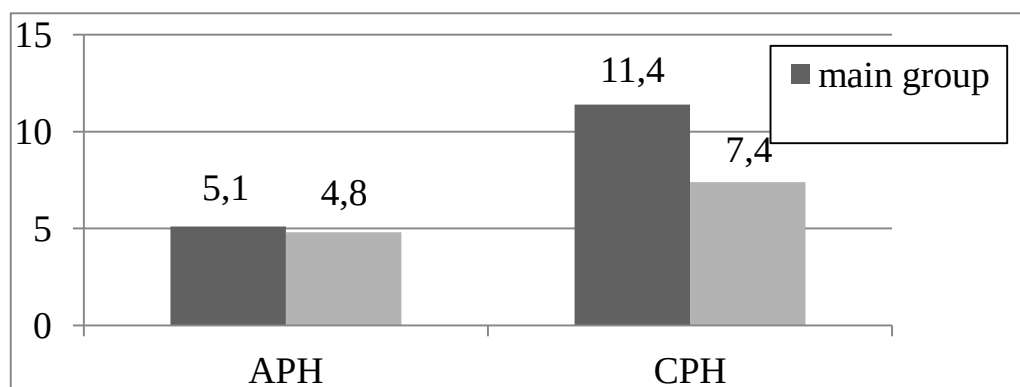

Fig. 1. Characterization of spontaneous oxidation of proteins in the study group.

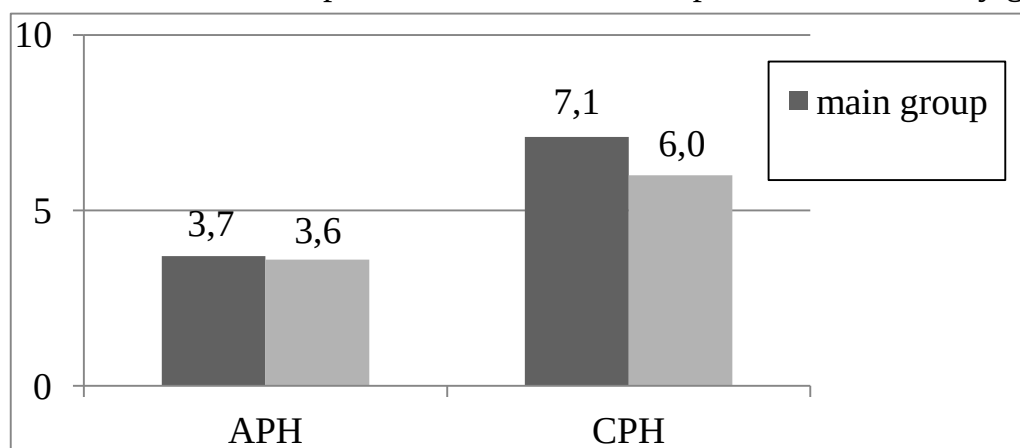

Fig. 2. Characteristics metal-catalyzed oxidation of proteins in the study group.

These results indicate intensification of oxidative modification of proteins together with decrease of reserve and adaptive abilities of antioxidant system of serum in the main group of pregnant women and it is the manifestation of oxidative stress.

Conclusions

Pregnancy course complicated by fetus growth inhibition is characterized by intensification of oxidative modification of proteins with decrease of reserve and adaptive abilities of antioxidant system of serum. These results indicate occurrence of oxidative stress in this group of women. It should be considered as one of the important links of pathogenesis of fetus growth inhibition.

References

1. Frusca T., Todros T., Lees C., Bilardo C. Outcome in early-onset fetal growth restriction is best combining computerized fetal heart rate analysis with ductus venosus Doppler: insights from the Trial of Umbilical and Fetal Flow in Europe. *Am J Obstet Gynecol.* 2018; 218(2S): 783-789. doi: 10.1016/j.ajog.2017.12.226
2. Hales C.N., Barker D.J., Clark P.M., Cox L.J., Fall C., Osmond C., Winter P.D. Fetal and infant growth and impaired glucose tolerance at age 64. *BMJ.* 1991; 303: 1019-1022. doi: 10.1136/bmj.303.6809.1019
3. Law C.M., Shiell A.W. Is blood pressure inversely related to birth weight? The strength of evidence from a systematic review of the literature. *J. Hypertens.* 1996; 14: 935-941. doi: 10.1097/00004872-199608000-00002
4. Longo S., Bollani L., Decembrino L., Di Comite A., Angelini M., Stronati M. Short-term and long-term sequelae in intrauterine growth retardation (IUGR) *J. Matern. Fetal. Neonatal Med.* 2013; 26: 222-225. doi: 10.3109/14767058.2012.715006
5. Priante E., Verlato G., Giordano G., Stocchero M., Visentin S., Mardegan V. Baraldi E. Intrauterine Growth Restriction: New Insight from the Metabolomic Approach. *Metabolites.* 2019; 9(11): 267. doi: 10.3390/metabo9110267
6. Sharma D., Shastri S., Sharma P. Intrauterine growth restriction: Antenatal and postnatal aspects. *Clin. Med. Insights Pediatr.* 2016; 10: 67-83. doi: 10.4137/CMPed.S40070
7. Vayssiere C., Sentilhes L., Ego A., Bernard C., Cambourieu D., Flamant C., Gascoin G., Gaudineau A., Grangé G., Houfflin-Debarge V., et al. Fetal growth restriction and intra-uterine growth restriction: Guidelines for clinical practice from the French College of Gynaecologists and Obstetricians. *Eur. J. Obstet. Gynecol. Reprod. Biol.* 2015; 193: 10-18. doi: 10.1016/j.ejogrb.2015.06.021

МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ СКЛІФОСОВСЬКИЙ: ЗНГАДУЮЧИ ВЕЛИКОГО ВЧЕНОГО

Наумова О.

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

У цьому році виповнюється 184 роки з дня народження видатного вченого, професора, хірурга та автора багатьох робіт з хірургії –Скліфосовського Миколи Васильовича. Навіть Миколай Іванович Пирогов побачив у ньому великий талант ще у досить молодому віці.

Микола Васильович народився 6 квітня 1836 року біля міста Дубоссари Херсонської губернії. Майбутній лікар ріс спочатку в багатодітній родині бідного дворянина Василя Павловича Скліфосовського, але згодом був вимушений відправитися в Одеський дім сиріт. Єдиним порятунком від складного дитинства та самотності для хлопчика стало навчання. З малих літ він прагнув вивчати природні науки, іноземні та давні мови, історію та літературу.

Середню освіту молодий Микола отримав в одеській гімназії, яку він закінчив на «відмінно». Це дало йому деякі пільги при вступі до московського вищого закладу освіти на медицину, де він став учнем відомого хірурга Івана Федоровича Іноземцева. Скліфосовський склав майже всі екзамени на «відмінно», але його фінансовий стан залишався в такому ж скрутному стані, хоч він і мав невелику стипендію від одеського наказу.

Після повернення до Одеси, Микола Васильович на 23 році життя влаштовується ординатором-хірургом в Одеську міську лікарню, де за 10 років здобуває великий досвід для своєї майбутньої діяльності. Він навіть відмовляється від посади головного лікаря, аби мати постійну хірургічну практику, якої він не мав би на цій посаді. У 1863 році Скліфосовський захистив докторську дисертацію з теми «Про кров'яну навколоматкову пухлину» і вирушив у відрядження по країнах Європи на 2 роки. За цей проміжок часу він працював у Патологоанатомічному інституті у Рудольфа Вірхова, в клініці Бернгарда фон Лангенбека, у хірурга Августа Нелатона, в Анатомічному університеті Кламарта та у професора акушерства Джеймса Янга Сімпсона. Також він брав участь в австро-пруській війні, де працював в лазареті та, навіть, бився під Садовою, за що отримав залізний хрест.

Після повернення до Одеси його запросили на кафедру хірургії у Київському університеті. Але згодом він відправився на франко-пруську війну, розуміючи значущість практики для хірурга. Потім лікар поїхав працювати в Медико-хірургічну академію в Петербурзі, а через 5 років знову взяв участь у балканській та русько-турецькій війнах. Та одна з його поїздок у Форт Святого Миколая ледь не коштувала йому життям. Скліфосовський міг оперувати по декілька діб без сну та їжі, під вогнем противника. За деякими даними, за той період через його лазарети пройшло близько десяти тисяч поранених. Але,

попри все це, Микола Васильович був дуже емоційною людиною. Під час навчання молодий студент навіть втратив свідомість на першій операції(вони тоді проводилися без хлороформного наркозу).

У 1880 році професор Скліфосовський стає деканом медичного факультету Московського університету і очолює цю посаду протягом 13 років.

Його дружина помирає на 24 році життя від тифу. Згодом помирають і троє їхніх дітей. Після цих подій чоловік переїжджає у свою садибу в Полтаві. Останні 4 роки життя він тяжко хворіє, переносить декілька нападів апоплексії. А вночі 13 грудня на 68 році життя видатного хірурга не стало. Його поховали на Полтавщині.

За роки життя Микола Скліфосовський зробив неабиякий внесок у розвиток хірургії, розробив багато методів лікування різних хвороб з оперативним втручанням. Він одним з перших почав проводити операції з приводу видалення кісти яєчників, мозкових гриж та гриж черевної стінки, раку язика, щелеп, шлунка, оперативне видалення каменів з сечового міхура, одним з перших почав використовувати гастростомію, пухирчатий шов. Разом з Іваном Івановичем Насіловим запропонував новий спосіб з'єднання довгих трубчастих кісток штучними суглобами, який отримав назву «замок Скліфосовського». Одним з перших в Росії ввів асептику й антисептику у хірургічну діяльність.

Професор брав активну участь в громадській діяльності: був одним з організаторів Пироговських з'їздів та Міжнародних конгресів лікарів, з'їздів руських хірургів. Микола Васильович був співредактором журналів «Хірургічні літописи» та «Літописи російської хірургії».

КЛІНІЧНА МЕДИЦИНА СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ

Хілкова А.Д.

Харківський національний медичний університет

Медицина - галузь науки, знань та практики, яка вивчає організм людини, всі можливі способи боротьби з певними вродженими чи набутими патологіями, профілактикою та одужанням. Довгий час медицина вважалася не наукою, а мистецтвом зцілення. Вся медицина поділяється на велику кількість видів і підвидів, два основні - це медицина тварин - ветеринарна - і медицина самих людей, яка, в свою чергу, поділяється на клінічну або практичну, теоретичну та доказову.

Клінічна - найскладніша та найпоширеніша галузь. На відміну від двох інших типів, основними функціями цього є діагностика та лікування пацієнтів, що в свою чергу безпосередньо залежить від прогресу в теорії. Практична медицина поділяється на види залежно від локалізації захворювання, методів лікування, категорій людей тощо.

Залежно від місця болю:

- отоларингологія - лікування патологій вуха, горла і носа;
- офтальмологія - лікування очних захворювань;
- стоматологія - усунення проблем із зубами;
- ендокринологія - лікування дисбалансу гормонів внутрішньої секреції;
- травматологія - лікування травматичних ушкоджень кісток;
- урологія - лікування ниркової недостатності;
- гінекологія - усунення проблем жіночої репродуктивної системи;
- кардіологія - лікування захворювань серця;
- ревматологія - усунення проблем, пов'язаних із суглобами.

Залежно від груп хвороб:

- психіатрія - наука про психічні захворювання і розлади;
- інфекційні захворювання - захворювання, які були викликані проникненням в організм паразитичних мікроорганізмів;
- неврологія вивчає будову та функціонування нервової системи;
- дієтологія - наука про прийом їжі; пульмонологія –
- наука про будову, функціонування легенів.

Залежно від методів лікування: терапія, вона може бути етіотропною (спрямована на усунення причин захворювання), патогенною (спрямована на механізм захворювання або якщо етіотропний не працює), паліативної (усунення деяких симптомів захворювання); операція, яка передбачає хірургічне втручання.

Залежно від лікування різних категорій пацієнтів: педіатрія - лікування дітей; геріатрія - медицина професійних захворювань; спорт Медичне

сортування чи тріад - розподіл пацієнтів залежно від потреби у наданні першої допомоги.

Залежно від спеціальних маніпуляцій: анестезіологія - вивчення методів захисту людини від операційної травми та її наслідків; реанімація - вивчення активізації організму внаслідок певних подій; акушерство - вивчення розвитку та патології, які формуються внаслідок вагітності жінки; функціональна діагностика - напрям у медицині, що передбачає визначення функціонування органу.

Клінічна медицина - це галузь медицини, яка в першу чергу займається практикою та вивченням медицини на основі прямого обстеження пацієнта. У клінічній медицині лікарі оцінюють пацієнта для діагностики, лікування та профілактики захворювання. Вони проводять медичне опитування, яке включає питання щодо скарг, історії скарг, виду діяльності, препаратів, які приймав пацієнт, історії хвороби, що включає попередні (якщо такі є) госпіталізації, травми, операції, захворювання, алергію, щеплення, а також сімейний анамнез та системне дослідження, яке включає питання про вагу, зріст, сон, самопочуття. Однією з основних складових діагнозу є аналізи, призначені лікарем, та інші необхідні дослідження. Всі документи збираються в медичному обліку, а після починають лікування або призначаються додаткові вузькі тести. Перш за все, клінічна медицина передбачає прямий контакт і роботу з пацієнтом. Тому він відіграє важливу роль у діагностичному процесі.

ARCHITECTURE

**THE INTERACTIVE ARCHITECTURAL OBJECTS AS
MEANS OF INNOVATIVE METHODS IN THE HUMAN
URBAN ENVIRONMENT****Smirnova Olga Vyacheslavovna**

Ph.D., Associate Professor

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

The environment of life activity becomes more and more difficult with growth of urbanization and swift increase of population in big and biggest cities in the post-industrial or informational era. According to prognoses, the main part of the population will live in cities. The urban environment is formed under the influence of aspiration of human's to socialization. The city gives such a possibility with uniting of human masses inside his borders that are connected with common living space and rhythm of life. From this point of view, the urban environment is attractive for people – cities become places of local living and active interactivity of the human masses that gradually lose their isolation in their personal space. So a more developed informational environment is the urban space for these purposes. The information environment became one of the spaces for people living. A modern person is in the process of information exchange constantly. So he produces, receives, saves, and sends information. At the same time, the social meaning of information is changed absolutely. The information exchange became not only a necessary condition of social development, but the main supporting factor too. The elaboration of increasing masses and informational flows with the help of new specific technologies are transformed into a large-scale project of social information at the end of the 20th century. The informatization becomes the base of global transformation of human life. The formation of such environment is realizing with creating of interactive architecture that consists of buildings-transformers. The designing of interacting architectural objects in the urban environment is a prospective direction that gains the active development and needs the further research. Nowadays such objects are created mainly on the empirical level, and the separated problematic aspects are considered in the literature [1, 2].

Interactive architecture is one of the most interesting conceptualizations in the usage of high technologies in the formation of living environment. Interactive architecture involves the creation of an adaptive, dynamic, variable environment and defines the following forming elements usage.

In modern architectural practice of unique buildings, the most interest is paid for tall buildings, which, corresponding to some functional processes, are reflect the most innovative approaches in shaping, constructive systems, and new technologies.

One of the most vivid examples was the building of the Al Bahar tower in the United Arab Emirates (UAE) in Abu Dhabi.

In the XXI century, there is a variety of information technologies. As a result of the new technologies and the urban environment interacting, the phenomenon of digital arts or art media emerged. This effect is characterized by interactivity, elitism, new artistic means, forms and genres. Digital art which is the artistic activity, implemented through digital technologies, interact actively with traditional art. Holographic and 3D images imitating a picture, a sculpture, a relief and architecture began to appear. Modern technologies added new opportunities for creativity; could to change human's perception of the usual urban environment, and made it more informative.

The interactive media architecture became one of these directions. This direction is 3D projections to the building, considering its geometry and location in space. It gives the unique optical illusions, a game of light and possibility of an architectural object changing without its destructing [3]. The human is emotionally involved in an artistic action that using virtual space. The technology is a video projection to various facades of buildings, and any complicate surfaces with aim of this building perception changing and creating of individual artistic image of the urban environment.

The design concept of any project is realized in three-dimensional graphics as an animation or video films with computer programs like Adobe After Effects, Maya, Modul8, Nuke, Visual jockey, Digital fusion, 3D max, Cinema 4D, etc. The facilities for their organization are software (the remote control), video servers (its quantity depends on the scale of the project), projection equipment (the power of the projectors depends on the area of the projection object), audio equipment, laser technologies and external special effects can be used additionally. The creating of interactive architecture objects is conditioned by the necessity to create a dynamic object space environment with usage of light and color design means. Modern technologies allow creating the computer modeling and realize non-traditional ideas in new artistic image of architectural objects. The objects of the interactive media architecture support the color modulation of light spaces force their visual differentiation with the aim to adding to them a different emotional tone. They create a visual transformation of their height, width of the architectural object, assist to changing of its ruggedness, static nature, till its virtual dematerialization [4].

The media architecture is:

- The visual stage adaptation and dramatization of the urban environment with help of various techniques of increased contrast and artistic decorations of light-color compositions;
- Programming of the light-color kinetics environment;
- Heightening of the emotional and psychological effect with help of the synthetic influence, static and dynamic light colors, images and stereo sound, that improves the informative urban environment at all.

The connection between humans and light-colored environment is the base of interactive architecture and is realized with help of media building creation. The interaction of information technology, architecture and art leads to their new forms appearance and the future development of artistic and social architectural systems. Orientation in a complicated urban environment is provided by navigation systems in

the virtual and real space of architectural objects, creating the united informational system.

The research results that in the developed cities a global information media environment is formed, changing the structure and space of buildings, their exterior and interior perception. The media facades are especially popular.

The term "media facade" is usually associated with huge outdoor LED screens, illumination and animated street announcement. Such cities as New York, Las Vegas and Hong Kong are traditionally considered as flagman in the media architectural field. The facade of the building is disappeared and transformed in the wide advertising space for communication and informational transmission. Media facades can arouse the entire range of emotions, from the rhythm of a big city feeling to the irritation from the too much light and color. In addition, they serve for the tourist's attraction and can be used as a pop art object. Modern architecture comes to the wider usage of media facades as a component of the common style of the building. It becomes an integral part of the design project. The special term of visualization such as "media texture" appeared. Nowadays, the media facades consist of hundred thousands of RGB LEDs that integrate into the architectural facade of the building and transmits video images. They are controlled with the software. In contrast to the neon illumination, the light facades envelope the buildings and form the image of an architectural object in the dark part of day.

The commercial information plays an important role in the media space. Recently, the facades of the building became advertising banners that influences negatively on the architecture of the building, if its facades are not designed with aim of information transmission. The actual research results that the interactive architecture includes the technical and technological components; and interactive architectural objects have three levels of perception and formation of the subject-space environment - exterior, interior and object.

At the exterior level, the human perceives the volume-space structure of the whole building with the transformation of its volume and separates elements (facades, exploited roofs with the usage of technical means and media architecture). Light-color installations cover the building surface, creating its unique artistic image through a variety of video projectors, computers, searchlights, etc. At the interior level, the human perceives the transforming elements of the object-space area. The physical dimensions of the spaces (height, length, width) are changed with help of technical means. The light-color projecting in the premises are created with the help of media technologies. They allow creating the unique illusory interior solutions. The interior installation is the objects projection on the ceiling and walls of the premises. It helps to create a non-standard form dynamic lighting in the premises, to change its main light and color. At the object level, the human perceives the transformation of separate elements of the interior with the help of technical means for the creation of the space illusions; widening square of the premises (transformer-bed, cab board-transformer, etc.).

The different objects become interactive with help of the media technologies. Light installation allows you to highlight contours, enliven details. Projecting onto a small part of the object gives the possibility to create its dynamic image, to show

movement, to create an illusion that the object moves (with its static position in reality). The interactive elements should organically blend with the environment, but at the same time they should not become an exclusively decorative element or serve to the functional requirements. They mean the interaction between people and the environment, pointed at the gaining of the certain information, emotions, to be purposeful and have a result. It is necessary to organize architectural objects in such a way that aim of the interaction should be observed easily and correspond to the requirements of architectural flexibility of the space and aesthetics of its appearance.

In conclusion of the research it is necessary to formulate the following resume:

1. The interactive architectural objects are the transforming buildings with a polyfunctional volume-space structure, which are created usage of technical means and innovative technologies. Interactive building-transformers in their prospective will more actively include robotic structural systems.

2. The main means of forming of the interactive architectural objects are the following elements:

- "techno architecture", that provide the transformation of the building space and enclosing constructions with usage of technical means;
- "media architecture", that support dynamic modulation of light and color compositions on vertical and horizontal surfaces of the building's volume and in the structure of interactive spaces;
- "techno-media architecture", that provide creation of a volume-space structure of an architectural object with the usage of integrated means.

3. The humanization of the architectural environment of the city with the usage of building-transformers is realized in the following aspects:

- urban planning aspect is the identification of dominant objects in the urban environment through their formative means.
- information aspect is the improvement of orientation conditions in the urban space;
- aesthetic aspect is the detection of the individual artistic image of the urban environment;
- engineering and technical aspect is the improvement of the life-activity environment with the help of new technologies.

The creation of buildings-transformers allows determining the optimal interaction between human and environment, making it more variable, expressive and humane.

References

1. Trofimchuk S. M., Kostenko O. Ya. Nova aesthetics of media-architectural synthesis / Architects newsbook of the Knuba. – K.: Knuba, 2015. – pp. 120-124.
2. Amelkina S. A., Amelkin E. A., Mikaeva S. A. Energy-saving lighting design of the urban environment // Design. Theory and practice. – 2016. – № 24. – pp. 23-32
3. Igoshev B. M., Usoltsev A. P. History of technical innovation: a training manual. – Moscow; Berlin: Direct Media, 2015. – 351 p.
4. Zhukova E. A. High technology: between science and miracle. Bulletin of Tomsk State Pedagogical University, 2012. – № 4, pp. 201-207.

НЕДОЛІКИ ГІДРАВЛІЧНИХ РОЗРАХУНКІВ. РОЗРАХУНКОВИЙ ПОХИЛ АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ

Гавришук Владислав Володимирович

Національний транспортний університет

Проблемами вивчення умов формування дощового стоку з територій водозбірних басейнів, дослідженням роботи систем водовідведення займалися: Алексєєв М.І., Белов М.М., Дикаревський В.С., Курганов А.М., Жук В.М., Ткачук С.Г., Сальчук В.Л., Ткачук О.А., Шевчук О.В., Dziopak J., James W., Horton R., Huder W., Mays L.W., Rossman L.A., Weitman D. та інші. Розрахунок систем поверхневого водовідведення здійснюється на основі емпіричних досліджень для труб або відкритих русл водойм. Відповідно до чинного в Україні нормативного документа [1] час поверхневої концентрації дощового стоку потрібно розраховувати або приймати в населених пунктах за відсутності внутрішньоквартальних закритих дощових мереж таким, що дорівнює 5–10 хв., а за їх наявності – 3–5 хв. При розрахунку внутрішньоквартальної водовідвідної мережі час поверхневої концентрації рекомендується приймати таким, що дорівнює 2–3 хв. Тривалість поверхневої концентрації стоку, відповідає часу утворення поверхневого стоку та добігання дощового стоку до розрахункового перерізу.

На відміну від загальноприйнятих умов розрахунку елементів водовідведення з урбанізованих територій міст автомобільні дороги мають особливості стікання та формування максимального стоку. Штучні поверхні відведення поверхневого стоку характеризуються як поздовжнім так і поперечним похилом. Поздовжні похили для доріг I-х категорій становить 1-50‰ [2], при цьому поперечні похили автомобільних доріг: проїзної частини - 25‰, на прямолінійних ділянках.

Проте всі дослідження зводяться до емпіричного визначення об'єму стоку розрахункового дощу. Серед залежностей для знаходження часу поверхневої концентрації найвідомішою є формула Абрамова-Шигоріна [3]. Вона отримана для дощів зі спадним степеневим законом зміни інтенсивності в часі

$$t_{con} = \left(\frac{1.5 \cdot n_m^{0.6} \cdot L_{con}^{0.6} \cdot 166.7^{0.5}}{Z_{mid}^{0.3} \cdot i_{n.kv}^{0.3} \cdot A^{0.5}} \right)^{1/(1-0.5n)} \quad (1)$$

де n_m – коефіцієнт шорсткості покриття басейна стоку; L_{con} – довжина басейна стоку, м; $i_{n.kv}$ – похил поверхні басейна стоку; A , n – емпіричні коефіцієнти, що описують степеневий закон зміни інтенсивності дощу ($q=A/t_n$) і залежать від кліматичних особливостей регіону; Z_{mid} – коефіцієнт поверхні басейна стоку, характеризує кількість стоку з території відповідно до типу покриття, що в наступному впливає на зменшення загальної витрати.

У закордонній інженерній практиці для розрахунку часу концентрації плівкового потоку широко використовується формула Овертона-Мідовса [4]:

$$t_{con} = \frac{5.476 \cdot (n_1 \cdot L)^{0.8}}{P_2^{0.5} \cdot i^{0.4}} \quad (2)$$

де n_1 – ефективний коефіцієнт шорсткості поверхні; L – довжина потоку, м; P_2 – висота шару опадів 24-годинного дощу з частотою повторюваності 2 роки, мм; i – геодезичний похил місцевості, м/м [5]. Дана формула, як і формула Абрамова-Шигоріна описує час при якому відбуваються часткові втрати від загального об'єм стоку, а не максимальну секундну витрату.

За методом Ізарда – Гупта [5]:

$$t_{con} = \left(\frac{0.024 \cdot n_h^{1/3} + 878k / i_h^{2/3}}{\frac{L^{2/3}}{C^{2/3}} \cdot H^{1/3}} \right), \quad (3)$$

де C – коефіцієнт стоку [4, 6]; i_h – інтенсивність випадання дощу за шаром, мм/год; H – перепад відміток початкового і кінцевого контрольного перерізу, м.

Формули (1-3) дають узагальнене поняття, на яку величину зменшиться об'єм стоку від дощу в цілому, а не в одиницю часу. Умови утворення поверхневого стоку з дорожніх покриттів дослідження недостатньо. Тривалість поверхневої концентрації залежить від двох параметрів: час який витрачається на змочування поверхні та тривалість добігання стоку від найвіддаленішої точки басейну до водовідвідного каналу. В основу гідравлічного розрахунку покладено, що рух стоків прямопропорційно залежить від похилу [1]. Фактично автори відомих методик розрахунку поверхневої концентрації [3-6] використовують поперечний похил розрахункової ділянки (рис.2а).

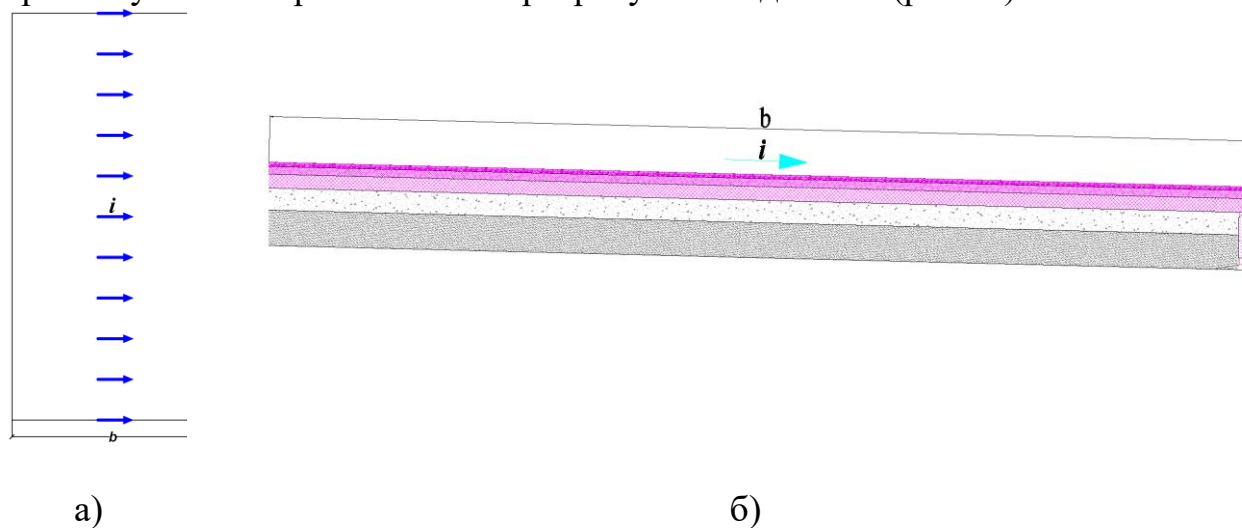

Рисунок 2 – типова схема визначення тривалості поверхневої концентрації

Застосування поперечного похилу в розрахунку поверхневої концентрації для лінійних у плані водозбірних басейнів, дає хибні результати. В розрахунках: i – поперечний похил лінійних у плані водозбірних басейнів, b – шлях поверхневої концентрації. Дана методика являється дієвою при умові відсутності на автомобільній дорозі поздовжнього похилу (рис. 2б).

Для визначення розрахункових похилу та ширини площі водозбору автомобільної дороги розглянемо елементарну ділянку шириною – b , довжиною – L . Відтворимо її в декартовій системі координат у вигляді елементарного прямокутника ABCD (рис. 3).

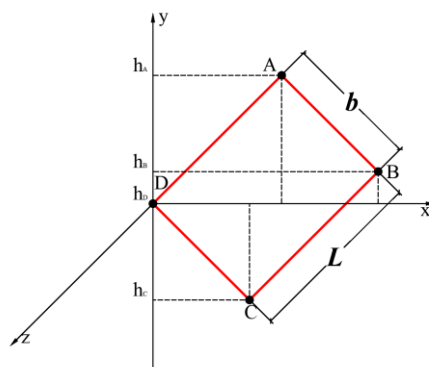

Рисунок 3 – ділянка автомобільної дороги в декартовій системі координат

Рух стоків з площини AD відбувається у напрямку площини BC, але в залежності від поздовжнього ухилу ділянки, величина добігання стоку від т. А буде змінюватись в діапазоні від т.В до т.С та окреслена прямокутним трикутником ABC рисунок 4.

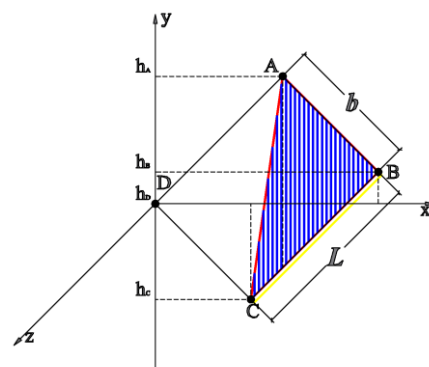

Рисунок 4 – Площина зміни розрахункової ширини площі водозбору

Розглянемо прямокутний трикутник ABC, в якому гіпотенуза AC – довжина розрахункової ширина водозбірного басейну лінійної форми. Враховуючи, що b – це ширина проїзної частини автомобільної дороги [2], величина стала.

$$b = \text{const}, \quad (5)$$

Поперечний похил проїзної частини – i_{non} , на прямолінійних ділянках автомобільних доріг:

$$i_{\text{non}} = \text{const}, \quad (6)$$

При умові, що водовідвідний канал розташовано на ділянці BC, визначимо за теоремою Піфагора розрахунковий похил з автомобільної дороги до водовідвідного каналу (рис. 5):

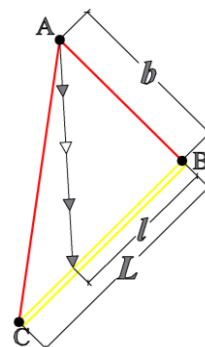
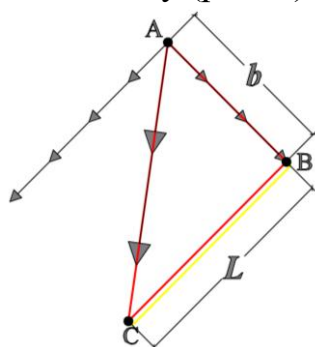

Рисунок 5 – Визначення розрахункового похилу

$$i_{\text{роз}} = \sqrt{i_{\text{поп}}^2 + i_{\text{пов}}^2}, \quad (7)$$

Величина добігання стоку з найвіддаленішої ділянки лінійного в плані водозбірного басейну з сталою шириною та сталим поперечним похилом матиме залежність від співвідношення поздовжнього до поперечного ухилів:

$$l = \left(\frac{i_{\text{пов}}}{i_{\text{поп}}} \right) \cdot b, \quad (8)$$

Враховуючи (8) маємо два сектори руху стоку до водозбірного каналу (рис. 6)

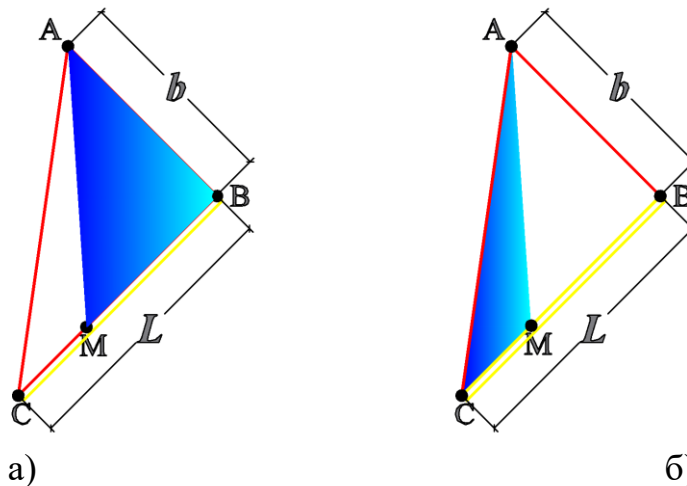

Рисунок 6 – Діапазони розрахункових площин при умовах (9) та (10)

Сектор АВМ буде розрахунковим при умові:

$$\left(\frac{i_{\text{пов}}}{i_{\text{поп}}} \right) \leq 1, \quad (9)$$

а, ВМ змінюватиметься в діапазоні $0-b$. Сектор АМС відповідає умові:

$$\left(\frac{i_{\text{пов}}}{i_{\text{поп}}} \right) > 1, \quad (10)$$

Отже, величина добігання від найвіддаленішої точки лінійної за формою площі водозбору:

$$B_{\text{роз}} = \sqrt{b^2 + \left(\frac{i_{\text{пов}}}{i_{\text{поп}}} \cdot b \right)^2}, \quad (11)$$

З урахуванням основних вимог [2] та додаткових умов виконано розрахунок зміни розрахункової відстані добігання дощового стоку, при умові ширини проїзної частини в одному напрямку – 7,50м:

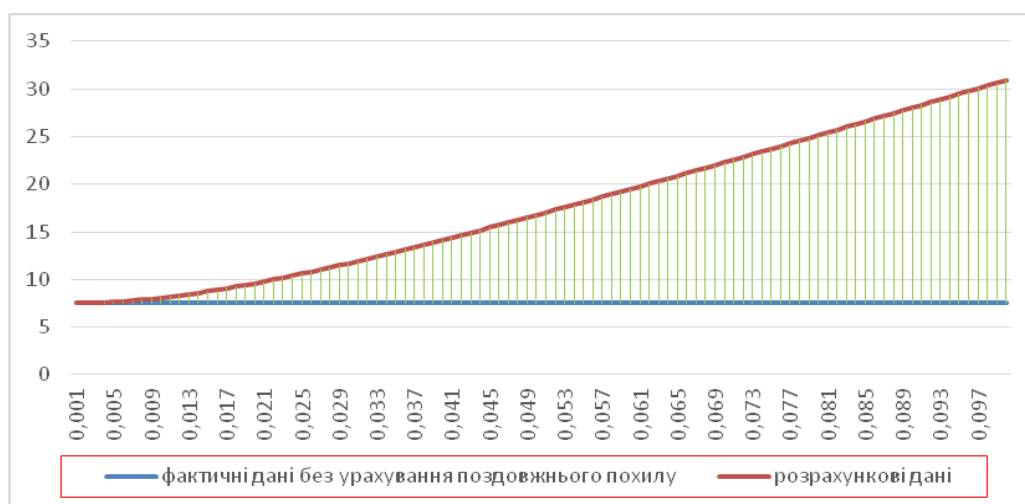

Рисунок 8 – Зміна розрахункової ширини автомобільної дороги від поздовжнього похилу

Нехтування поздовжнього похилу в гідравлічних розрахунках лінійних об'єктів призводить до недооцінки кількості стоків в залежності від величини поздовжнього похилу в діапазоні 1-4.

Перелік посилань

1. ДБН В.2.5-75:2013 Каналізація. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування. [Чинний від 01.01.2014] Вид. офіц. Київ: Мінрегіон України, 2013, 219с.
2. ДБН В.2.3-4:2015 Автомобільні дороги. Частина I. Проектування. Частина II. Будівництво. [Чинний від 01.04.2016] Вид. офіц. Київ: Мінрегіон України, 2015, 91с.
3. Калицун В.И Водоотводящие системы и сооружения: учеб. пособие/ В.И. Калицун. – М.:Стройиздат, 1987. – 336с
4. Urban Hydrology for Small Watersheds. TR-55. – United States Department of Agriculture. Natural Resources Conservation Service, 1986. –164 p.
5. Ткачук С.Г. Регулювання дощового стоку в системах водовідведення: монографія/ С. Г. Ткачук, В. М. Жук. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 216 с.
6. Stormwater Drainage Manual. City of Columbus. Division of Sewerage and Drainage Department of Public Utilities. 2006

МОДЕЛЮВАННЯ СЕЙСМІЧНОЇ РЕАКЦІЇ КАРКАСНИХ БУДІВЕЛЬ

Лук'янченко Ольга Олексіївна

к.т.н., доцент

Київський національний університет
будівництва і архітектури, Україна

Костіна Олена Володимирівна

к.т.н., доцент

Київський національний університет
будівництва і архітектури, Україна

Актуальність проблеми забезпечення сейсмостійкості будівель обумовлена катастрофічними наслідками сильних землетрусів, які призводять до багатьох людських жертв. Особливістю сейсмостійкого будівництва є стохастична природа сейсмічного впливу та сейсмічної реакції будівель при наявності обмеженої кількості статистичних даних [1-5].

Сучасні обчислювальні комплекси з проектування та розрахунку будівель і споруд дозволяють удосконалювати підходи до розв'язання проблеми сейсмостійкості конструкцій з урахуванням її стохастичності. Основними методами розрахунку будівель на сейсмостійкість є спектральний метод та метод прямого чисельного інтегрування диференціальних рівнянь руху. Спектральний метод реалізований в багатьох програмних комплексах. Але дослідники звернули увагу на суперечливі припущення та емпіричні коефіцієнти, які не відповідають дійсності для більш сейсмічно небезпечних слабких ґрунтів [3, 4]. Тому запропонували в основу розрахунків будівель і споруд на сейсмостійкість разом з нормуванням амплітуд прискорень ґрунту, як міру інтенсивності землетрусу, ввести нормування амплітуд його пружного переміщення і швидкості.

В роботі моделювання нестационарної стохастичної поведінки каркасних будівель при сейсмічному впливі засновано на теоріях і методах нелінійної механіки, скінченних елементів, рухомих хвиль та вейвлет-аналізу з використанням процедур сучасних обчислювальних комплексів NASTRAN, Mathcad і Developer Studio [3]. Модель сейсмічного впливу отримано за допомогою статистичного підходу Руїза та Пензієна [1] у вигляді випадкової реалізації прискорення ґрунту. Згідно цього підходу сейсмічні хвилі поширюючись в земній корі, наштовхуються на абсолютно тверду поверхню і фільтруються м'яким шаром та досягають фундаменту будівлі. Комп'ютерне моделювання одно- та п'ятиповерхової каркасних будівель виконано у вигляді скінченно-елементних моделей, які враховують хвильову реакцію будівель на горизонтальне сейсмічне переміщення ґрунту. Враховано поперечні згинальні хвилі в колонах будівель у вигляді початкових недосконалостей їх форми вздовж дії сейсмічного впливу. Хвилі мають вид синусоїди з відповідною

максимальною амплітудою сейсмічного переміщення ґрунту та частотою рухомої хвилі. Математичні моделі сейсмічної реакції каркасних будівель без і з урахуванням дії рівномірно-розподіленого поверхневого навантаження на плити перекриття подано у вигляді системи незв'язаних диференціальних рівнянь другого порядку в узагальнених координатах з багатьма ступенями вільності.

За допомогою методу прямого чисельного інтегрування Рунге-Кутти четвертого порядку отримано реакції будівель у вигляді випадкових реалізацій переміщень, швидкостей і прискорень при сейсмічному впливі різної магнітуди. Виконано вейвлет-перетворення отриманих реалізацій за допомогою дискретних ортогональних (Добеші4) і неперервних неортогональних (Морле) одномірних комплексних вейвлет-функцій. Локалізація максимальних значень сейсмічного впливу і сейсмічних реакцій будівель досліджена в частотно-часовому просторі за допомогою вейвлет-спектрограм та Фур'є-образів.

Дослідження показали, що врахування поперечних згинальних хвиль в колонах значно впливають на згинальні моменти в місцях кріплення колон до фундаменту. Зі збільшенням магнітуди сейсмічного впливу зростає різниця значень згинальних моментів на одному поверсі будівлі, що викликає нерівномірну деформацію усієї конструкції. Модальний аналіз виявив розщеплення кратних власних частот коливань будівель та відмінність власних форм за рахунок урахування хвильових реакцій в колонах. Вейвлет-аналіз сейсмічних реакцій будівель дозволив виявити неоднакову локалізацію в часі їх максимальних значень по різних формах коливань і надати рекомендації до застосування методу суперпозиції форм. Підтверджена доцільність урахування поперечних згинальних рухомих хвиль в колонах багатоповерхових каркасних будівель при моделюванні їх сейсмічних реакцій.

Список літератури

1. Августин Г., Баратта А., Кашиати Ф. Вероятностные методы в строительном проектировании. – М.: Стройиздат, 1988. – 584 с.
2. Баженов В.А., Дехтярюк Є.С. Імовірнісні методи розрахунку конструкцій. Випадкові коливання пружних систем. – К.: КНУБА, 2005. – 420 с.
3. Лук'янченко О.О., Ворона Ю.В., Костіна О.В., Геращенко О.В. Застосування вейвлет-аналізу до моделювання стохастичної поведінки пружних систем при сейсмічному впливі // Опір матеріалів і теорія споруд. – К: КНУБА, 2017. – Вип. 99. – С. 160–180.
4. Немчинов Ю.І., Хавкін О.К., Мар'єнков М.Г. та ін. Практичні питання динаміки будівель // Будівництво України, 2013. – №6. – С. 6-21.
5. Пашинський В.А. Імовірнісні моделі для розрахунків надійності та нормування кліматичних навантажень і впливів на будівельні конструкції // Строительная механика и строительные конструкции: Сборник статей посвященный восьмидесятилетию А.В. Перельмутера. – М.: Издательство СКАД СОФТ, 2013. – С. 323-332.

FORMATION OF ZERO ENERGY PARKINGS

Chubarova Daria

graduate student

O.M. Beketov National University
of Urban Economy in Kharkiv

People's activities are caused by climate change and the speed of current changes is unprecedented. The uncontrolled use of fossil energy leads to the depletion of the world's fossil energy reserves. The slightest energy savings, especially in the thickened areas, lead to a reduction in the emission of pollutants and therefore help to protect the environment.

In the construction of new parking lots and in the conversion of old ones, it is possible to dramatically reduce the volume of fuel consumed and, as a result, energy consumption and emissions. In the near future, the priority is to switch buildings to self-sustainment - they will consume a minimum amount of electricity that will be generated on its own. The main characteristic of the architecture of buildings of the future is ultra-low and even zero energy consumption.

A zero-energy building is a building with high energy efficiency, capable of locally generating energy from renewable sources and consuming it in equal quantity during the year. When generating energy less than is necessary for consumption, the building is called a house with almost zero consumption. [1]

Principles to be followed in the design of energy efficient parking: reduction of energy requirements, use of surplus energy, reduction of the need for artificial cooling, provision of high-efficiency control systems of microclimate and other systems, including lighting; provision of renewable sources of solar, wind, etc. [2]

Net Zero Energy Building technology has become a real technological breakthrough in construction and is one of the most promising today. Several important components are the cornerstone of nZEB technology. First, it is a building project that is designed to reduce heat loss, maximize natural ventilation and illumination. Second, construction materials and equipment that completely eliminate heat loss and inefficient use of electricity, sunlight and water. And third, generating energy from renewable sources. [3]

Solar systems based on photovoltaic modules, which are well established worldwide, are commonly used for power supply. They can operate independently (using batteries) or connect to a centralized power supply network, which allows them to exchange energy among themselves, and when the network is disconnected, backup systems are used. Photovoltaic panels are typically mounted on the roof of a building at an optimal angle of inclination by means of a supporting structure. Solar panels are reliable and do not cause trouble in maintenance. Wind generators can also be used to generate electricity. The task of solar collectors and heat pumps is to provide hot water supply and heating. [4]

The development of the project should be carried out in a direct reference to a specific climatic zone. In other words, the use of solar panels, for example, is

effective in southern areas with more sunny days, and for buildings located in northern latitudes, wind farms seem to be more suitable. The construction of a building with zero energy consumption undoubtedly requires the use of modern building materials that meet the requirements of energy efficiency, heat saving and economical use of resources. The additional costs required to convert the parking project from basic building code standards to zero-energy parking will increase the total cost of the building by an average of 10%. At the same time, they will vary significantly depending on the location and architecture of the building. [5]

Although buildings, and especially parkings, with zero energy consumption remain rare even in developed countries, they are becoming increasingly important and popular. Such technologies significantly reduce environmental impacts and save building maintenance costs. Obviously, the creation of zero-emission cities in the 21st century is possible not only if new energy-efficient buildings are built, but also in the case of energy modernization of a large number of old buildings.

References

1. Marszal A., Heiselber P. et al. Zero Energy Building – A review of definitions and calculation methodologies // *Energy and Buildings* – 2011. – № 43 (4). – pp. 971-979.
2. Schukin A. Houses of the post-carbon era // *Expert* – 2010. – №3 (689). – pp. 77-81.
3. S. Pless, P. Torcellini Net-Zero Energy Buildings: A Classification System Based on Renewable Energy Supply Options // U.S. Department of Commerce, National Technical Information Service – 2010. – pp. 1-14. DOI: 10.2172/983417
4. Xiaodong Cao, Xilei Dai, Junjie Liu Building energy-consumption status worldwide and the state-of-the-art technologies for zero-energy buildings during the past decade // *Energy and Buildings* – 2016. – №128. – pp. 198-213.
5. Rat G.I. , Mordinova M.A. The development of alternative energy sources in solving global energy problems // *Bulletin of the Baikal State University*. – 2012. – c. 132-135.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ПІЩАНИХ ДРЕНАЖНИХ ШАРІВ В ДОРОЖНІХ КОНСТРУКЦІЯХ

Бубела Андрій Володимирович

к.т.н., доцент

Національний транспортний університет

Дренуючий шар влаштовують між основою дорожнього одягу з зернистих (пористих) матеріалів і робочим шаром земляного полотна. Зв'язні ґрунти піддаються погодним впливам, в результаті може спостерігатися, перезволоження, набухання і зменшення несної здатності ґрунтової основи у весняний період та під час рясних дощів. Це ускладнює водовідведення з дренуючого шару під час експлуатації дороги.

Спостереження показують, що виходи піщаного шару на укоси, як правило, прикриті слабодренуючим ґрунтом. Це пов'язано, по-перше, з технологією робіт, яка передбачає покриття укосів рослинним ґрунтом, і, по-друге, з умовами експлуатації дороги, коли має місце переміщення на укоси піску і інших матеріалів, що застосовуються при зимовому утриманні проїзної частини, і ґрунту з узбіч при їх плануванні. При цьому, товщина дренуючого шару повинна бути досить великою для того, щоб розмістити всю воду, яка надходить, на тривалий час. При дотриманні умови допустимого рівня вільної гравітаційної води в піску забезпечується міцність всієї дорожньої конструкції. Якщо рівень вищий за допустиму позначку то в такому випадку може мати місце пошкодження дорожнього одягу.

Для влаштування дренуючого шару можна застосовувати піски, які повинні задовольняти трьом основним вимогам. По-перше, коефіцієнт здимання піску повинен бути таким, щоб здимання покриття не перевищувало допустимого значення. При цьому чим товще дренуючий шар, тим може бути більше коефіцієнт здимання піску. По-друге, розрахункові значення кута внутрішнього тертя і питомого зчеплення в піску повинні бути такими, щоб не відбувалося зсуву в цьому піску під дією навантаження від транспорту. По-третє, коефіцієнт фільтрації піску повинен бути таким, щоб не відбувалося утворення шару води під дорожнім одягом, а атмосферні опади, що надходять через покриття проїзної частини в дренуючий шар, повністю усмоктувалися в пори піску цього шару. При цьому піски дренуючого шару повинні задовольняти зазначеним вимогам, яким відповідають морозозахисні шари. Замість дренуючого шару з піску можна влаштовувати дренажний прошарок з геосинтетичних матеріалів.

При влаштуванні земляного полотна в насипу дренуючий шар розташовують на всю ширину земляного полотна, для того щоб забезпечити умови вільного відтоку та випаровування води через укоси.

Ділянки з нездимальними пісками влаштовують в насипах висотою до 2,5 м, в низьких насипах, в нульових відмітках і у виїмках. Для влаштування дренуючих шарів товщиною 20 – 80 см використовуються піски від середньої

крупності до мілких. Найдоцільшим є поєднання дренажних шарів з геосинтетичними матеріалами або геокомпозитами, які укладають знизу.

Дренажний шар з піску, що задовольняє зазначеним вимогам, як правило, проектується за умовами роботи на поглинання.

Дослідження роботи дренажного шару з середньозернистого піску було проведено на експериментальній установці дорожньої конструкції. Шар був влаштований товщиною 20 см і повинен працювати за принципом осушення. В результаті проведених експериментальних досліджень було встановлено, що дренажний шар віддав 30 % від загальної кількості води що надійшла і надалі тримав воду 12 діб, при цьому мало місце суттєве перезволоження земляного полотна під дренажним шаром.

Відповідно до цього необхідно передбачати збільшення товщини піщаного дренажного шару в залежності від зернового складу піску. Проектувати ці шари необхідно за умовою роботи, переважно за принципом поглинання.

Список літератури

1. Методика визначення пропускної здатності дренажної конструкції мілкового залягання з урахуванням річного циклу роботи (М 218-02070915-684:2011).// розроб. В.Я. Савенко, О.С. Славінська, Стюжка В.В./ – К.: УКРАВТОДОР : НТУ, 2011. – 35 с.
2. Водно-тепловой режим земляного полотна и дорожных одежд / [Н.А. Пузаков, И.А. Золотарь, В.М. Сиденко и др.] ; под. ред. И.А. Золотаря, Н.А. Пузакова, В.М. Сиденко. – М. : Транспорт, 1971. – 413 с.
3. Рувинский В.И. Оптимальные конструкции земляного полотна на основе регулирования водно-теплого режима / Рувинский В.И. – М. : Транспорт, 1982. – 166 с.

EMOTIONAL & SOCIAL INTELLIGENCE AMONG ENGLISH LANGUAGE TEACHERS

Kushmar Lesia Viktorivna

Ph.D., Associate Professor

Kyiv National University of Trade and Economics

Kolot Liubov Anatoliivna

Senior Lecturer

Kyiv National University of Trade and Economics

Dubinina Olha Valeriivna

Senior Lecturer

Kyiv National University of Trade and Economics

Emotions and social relationships are at the centre of all human behaviour. Teaching in particular requires the careful handling of students' and teachers' own emotions as well as the sensitive promotion of positive social relationships between the teacher and students and among students. These emotional and social competences are key components of effective classroom management and teacher competences. Language teaching in particular depends on these competences given the intercultural, social and interpersonal character of communication in a foreign language.

Psychology Today describes emotional intelligence (EI) as "...the ability to identify and manage your own emotions and the emotions of others." Emotional intelligence contains three competencies: emotional awareness, applying emotions to processes such as problem-solving and thinking and emotion management implied as both being able to help control other peoples' feelings as well as your own [1]. EI is defined by Goleman as "...the capacity for recognising our own feelings and those of others, for motivating ourselves, and for managing emotions well in ourselves and in our relationships". Goleman discussed five key components of EI: a) self-awareness, which means that individuals constantly endeavour to know themselves better by engaging in self-appraisals and critical reflection on their strengths and weaknesses, verbalising their emotions, welcoming feedback from others and treating failure as an impetus to self-improvement; b) self-regulation, which refers to the ability of individuals to manage their own emotions and behave in ways that are conducive to their own goal attainment; c) motivation, which encompasses a range of positive aspects such as hope, optimism and strong incentive to perform a task or participate in an activity; d) empathy, which reflects one's ability to share someone else's feelings by 'being in their shoes'; and e) social skills, which are indicative of people's

willingness to take part in social interactions and their ability to handle interpersonal relationships [2: 5].

Social intelligence (SI) is closely linked to EI; however, there are notable differences between the two constructs. Goleman highlights that a useful way to distinguish between them is to think of EI as focusing on one-person psychology within an individual as opposed to the two-person psychology mirrored in SI and stemming from social interactions and interpersonal relationships. In particular, Goleman defined SI as “...being intelligent not just about our relationships but also in them” (*italics in the original*). Thus, SI centres on people’s interpersonal awareness and social facility, their ability or skill to deal with social relationships effectively, co-operate and collaborate with others, and create and participate in healthy, positive and caring social interactions [2: 6].

Psychology Today states that social intelligence “...develops from experience with people and learning from success and failures in social settings. It is more commonly referred to as “tact,” “common sense,” or “street smarts” [1].

SI is closely linked to ‘interpersonal energy’, which is mainly drawn from participation in social interactions and groups. The authors draw on Baumeister and Leary’s ‘need to belong’ hypothesis, which postulates that ‘human beings have a pervasive drive to form and maintain at least a minimum quantity of lasting, positive, and significant interpersonal relationships.’ When students in particular fulfil their need to belong to a group of peers, motivation may increase, maladaptive behaviours such as anxiety, avoiding classes and disconnecting from school might be minimised, and students’ self-esteem and self-efficacy can be given a real boost). These positive constructs contribute towards enhanced classroom participation, active and intensive language use and practice, and strong academic performance. With regard to teachers, high SI is conducive to positive social relationships with colleagues, trust and rapport, exchange of materials and ideas, and personal and professional well-being [2: 6].

Teaching is inherently and fundamentally a social activity based upon relationships, necessitating teachers’ attention to the relational aspects of classroom life and in particular how relationships among classroom members are shaped, mediated and enacted. In Hattie’s meta-analysis of key factors in successful learning and teaching, he showed that teacher-student relationships were ranked 11th out of 138 influences on learning, far above other popular key factors such as motivation. Furrer et al. conclude that, ‘an extensive body of research suggests the importance of close, caring teacher-student relationships and high quality peer relationships for students’ academic self-perceptions, school engagement, motivation, learning, and performance’ [3].

Within general education, the concept of ‘social and emotional learning’ (SEL) has begun to gain prominence in the last decade. SEL suggests that a range of social and emotional skills such as recognising and managing one’s own emotions, understanding the emotions of others and empathising with them, attending to relationships and generally managing life effectively and ethically, can be explicitly taught from childhood. The implication has been that SEL can be facilitated with explicit instruction of relevant skills, and many programmes have been developed to

support learners' development of these skills. Indeed, school-based SEL programmes have been found to successfully support students' social and emotional development, academic success and their attitudes towards self, others and the school, i.e. students became more proactive and motivated to learn, and more willing to verbalise and share their concerns rather than internalise them [2].

Although by definition SEL focuses on learners, it also has strong implications for teachers in respect not only to their classroom management but also to the skills they promote within their learners and themselves as role models. Central to SEL is how teachers manage classroom relationships among learners as well as between themselves and their pupils. To do this, teachers first need to be able to recognise their own emotions and then read those of their learners by interpreting their behaviours, reactions and facial expressions. One way to promote these skills and competences among teachers is to develop their EI and SI skills. Having strong EI and SI competences has also been shown to have multiple benefits for teachers themselves. For example, educational research has revealed that highly emotionally intelligent teachers are better able to cope with the emotional demands of contemporary classrooms, and thus experience lower levels of teacher stress and higher levels of job satisfaction. Specifically, highly emotionally intelligent teachers have been found to be better able to create classroom environments that help learners to maintain and protect their motivation, mitigate maladaptive behaviours such as disconnecting from school and enduring emotional disturbances such as anxiety and depression, reduce the rates of conflict, bullying, aggressiveness and antisocial behaviour which surface in classrooms across the world, and be more aware of their own emotions as they experience them [2].

Comparatively, there has been notably less empirical research into SI than that into EI. One possible reason is that some scholars view EI as incorporating SI. Nevertheless, studies have shown that highly socially intelligent teachers attend to positive and healthy group dynamics and enforce the idea of co-operation and collaboration among their learners as well as classroom connectedness, and that they are able to infer nonverbal cues about social interactions in class.

When EI and SI come together, they form ESI, or Emotional and Social Intelligence. ESI competencies are those "...linked to self-awareness, self-management and relationship management, which enable people to understand and manage their own and others' emotions in social interactions" [1].

Emotional and Social Intelligence Competencies (Picture 1) are each a learned capacity, based on Emotional Intelligence, which contributes to effective performance at work – and often greater satisfaction in life as well:

Picture 1.

Self-Awareness – the ability to understand our own emotions and their effects on our performance.

Self-Management – the ability to keep disruptive emotions and impulses in check and maintain our effectiveness under stressful or hostile conditions; the ability to see the positive in people, situations, and events and persistence in pursuing goals despite obstacles and setbacks; flexibility in handling change, juggling multiple demands, and adapting our ideas or approaches.

Social Awareness – the ability to sense others’ feelings and perspectives, taking an active interest in their concerns and picking up cues about what others feel and think; the ability to read a group’s emotional currents and power relationships, identifying influencers, networks, and organizational dynamics.

Relationship Management – the ability to have a positive impact on others, persuading or convincing others in order to gain their support; the ability to foster the long-term learning or development of others by giving feedback, guidance, and support; the ability to help others through emotional or tense situations, tactfully bringing disagreements into the open and finding solutions all can endorse; the ability to inspire and guide individuals and groups towards a meaningful vision of excellence, and to bring out the best in others; the ability to work with others towards a shared goal; participating actively, sharing responsibility and rewards, and contributing to the capability of the team.

Generally, the research findings on both EI and SI reveal how crucial both skills are for the quality of classroom life and the development and maintenance of positive and secure interpersonal relationships. Interestingly, the teacher having high EI and SI is beneficial not only for the learners but also the teachers themselves; all stakeholders profit when teachers have strong competences in these areas. However, it is surprising to note that these two skills are rarely addressed in teacher training, either pre-service or in-service.

References

1. Social intelligence vs. emotional intelligence and how making the distinction can help you lead. Available online: <https://www.ie.edu/exponential-learning/blog/innovation/social-intelligence-vs-emotional-intelligence-making-distinction-can-help-lead/>.
2. Gkonou, Chand Mercer, S (2017) Understanding emotional and social intelligence among English language teachers. Karl Franzens University of Graz.
3. Furrer, CJ, Skinner, EA and Pitzer, JR (2014) The Influence of Teacher and Peer Relationships on Students' Classroom Engagement and Everyday Motivational Resilience. *National Society for the Study of Education* 113/1: 101-123.
4. Emotional & Social Intelligence – Primal Challenges. Available online: <http://www.foresightguide.com/emotional-and-social-intelligence-primal-challenges>.

SEMANTIC PECULIARITIES OF ENGLISH SURMAMES

Slyva Vladyslava Yevhenivna

student

Poltava State Agrarian Academy

Surnames are an important part of the vocabulary of any language. The surname is the name that you share with other members of your family; last name [1]. Each nation has its own system of surnames, which has been formed under the influence of both linguistic and extralinguistic factors. Genetically related to the vocabulary, surnames reflect different ways and conditions of people's life: the surrounding nature, daily work, everyday life, social, political and economic features, relationships with peoples, mentality, ethnic identity, and many others.

The purpose of this paper is to reveal the semantic roots of English surnames as an integral part of the vocabulary of the English language. The material for this study has been taken from the dictionaries [2; 3]. The study of semantic peculiarities of English surnames will be helpful in defining linguistic and extralinguistic factors of the English language development.

The system of modern English surnames has evolved over many centuries and dates back to the distant past. The sources of surnames are almost endless: nicknames, physical attributes, counties, trades, heraldic charges, and almost every object known to humankind. When communities were small, each person was identified by a name, but as the population increased, there was a need to identify people further; as a result such names as John the butcher, William the short, Henry from Sutton, Mary of the wood, Roger son of Richard appeared [4]. After 1066, the Norman barons introduced surnames into England, and the practice gradually spread around the country. Initially, the created names were changed or dropped at will, but eventually they began to stick and to get passed on from generation to generation. Therefore, trades, nicknames, places of origin, and fathers' names became fixed surnames, for example, *Fletcher and Smith, Redhead and Swift, Green and Pickering, Wilkins and Johnson*. By 1400 most English families, and those from Lowland Scotland, had adopted the use of hereditary surnames.

New surnames continued to be formed long after 1400, and immigrants brought in new ones. Many Irish and Highland Scottish names were derived from Gaelic personal names; the Welsh began to adopt the English system of surnames after the union of two countries in 1536.

Having studied the list of English surnames, we have distinguished several semantic groups of English surnames.

One of the largest groups of English surnames is represented by people's first names, eg., *Arnold, Charles, Edmund, Joseph, Vincent, Walter, Ben, Nick, Sam, Tim, Jacklin, Christianson, Rogerson, Clements, Simons, Ralphs, Barabbas*. They make up 28.1% of the total English surnames [5, P. 32]. A high proportion of these surnames can be explained by the early formation of English surnames from the names of

ancestors. English surnames were mainly formed from the names of the male ancestor; this is due to the fact that, as a rule, the descendants received a surname on behalf of a father. However, when a father was unknown, died or left long ago, and a mother took all the burden of the family support and upbringing her children, the children received her last name. The most productive in formation of English surnames were the feminine names *Mary, Annabel, Isabel, Matilda* [5, P. 32].

The next large source of English surnames is geographical names, which indicated the place of residence or origin of the person. Toponymic surnames also belong to the oldest types of surnames and go back to ancient times. It is often difficult to determine exactly what the name of the locality was, as a large number of settlements from which the names were created, either have long ceased to exist or have changed their name. The examples include the following surnames: *Hatherley, Bingham, Lowton, Stratford, Coldwell, Cranfield, Sainsbury, Fairbourne, Elwick, Nottingham, Pilkington, Wellington*. The greater the role a certain county of England played for industry and commerce of Medieval England, the more names came from the place names of that county. Many surnames were formed on the basis of the names of the settlements of Yorkshire and Lancashire [5, P. 33].

The third group of English surnames are the names originated from the names of ethnic groups, tribes, peoples, etc., which are closely related to the toponymic names. This is a small group of surnames in English representing about 1% of all surnames [5, P. 34]. They include English names such as *Allemand, Brettoner, Dutchman, English, French, Gall, German, Hollander, Irish, Jew, Saxon, Scott, Turk, Welshman* and the like.

The surnames formed from the words that generally indicate a place of residence or individual landmarks are similar to toponymic surnames, for example, *Alley, Bridge, Brook, Glade, Hill, Isle, Land, Mount, Pond, Town, Fields, Rivers, Shores, Woods, Peaker, Streamer, Streeter, Bridgeman, Marshman, Parkman, Pitman*.

A significant group of surnames is made up of names derived from the names of professions and permanent occupations. The study of surnames connected with different types of occupations and professions is especially interesting from the point of view of cultural history, since they clearly reflect the social life of the period of their origin: the surnames appeared as a certain area was developing. Here are some examples of surnames according to different areas: industry and crafts (*Barber, Mason, Shoemaker, Spinner, Saddler, Potter, Goldsmith, Plowright, Weaver, Minter, Workman*); trade (*Bagger, Ironmonger, Merchant, Mercer, Vinter, Spicer, Poulter, Peever, Salter, Seller, Vender*); agriculture (*Gardiner, Herdman, Plowman, Farmer, Shepherd, Oxnard, Swinerd, Lambert, Thresher, Tiller*); military service and naval affairs (*Archer, Commander, Bowman, Warrior, Sergeant, Mariner, Boatswain, Seaman*); administrative and judicial positions (*Sheriff, Mayer, Alderman, Judge, Chancellor, Cryer, Lawyer, Sumner, Proctor*); education and art (*Teacher, Scrivener, Painter, Graver, Grammar, Singer, Bard, Chanter, Trumper, Fiddler, Harper, Organer, Piper*); church and religious life (*Deacon, Bishop, Cardinal, Chaplain, Churchward, Priest, Monk, Pardner, Pope*) and others.

In English there are also names made from the words indicating the social identity of people; however, they are few in English; they give a clear picture of the

stratification of feudal society into different layers [5, P. 35]. These include: *Baron, Count, Duke, King, Knight, Lord, Squire, Sire, Prince, Roy, Seneschal, Gentleman, Freeman, Noble, Thane*.

A significant layer of modern English surnames are the surnames based on a certain trait of the person which distinguished her / him from others. These last names can be divided into two large groups:

i) surnames derived from the names of physical characteristics of a person, including height, body structure, hair, complexion, body parts, moves, physical and speech defects: *High, Large, Longfellow, Upright, Low; Fatt, Stout, Thick, Thin, Lean, Lank; Blacklock, Bald, Gray, Blondel, Rudd, Hoar, Whitelock; Crone, Earp, Swart, Sanguine; Tooth, Foot, Shank, Back, Skin, Hand, Shoulder, Legg, Beard; Lightfoot, Steptoe; Lightweight; Blind, Cruickshank, Dunch, Scafe; Deaf, Blind;*

ii) surnames formed from the names of mental characteristics of the person (positive or negative ones): *Coy, Darling, Gallant, Good, Jolly, Constant, Goodfellow, Valiant, Wise, Bold, Tidy, Witty; Greedy, Giddy, Tatler, Tricker, Treacher, Trollope, Slack, Stern, Loveless, Careless, Loud, Wroth; Lofty, Screamer.*

Phytophagous surnames include the names of trees, flowers, crops, as well as the names of plant parts: *Birch, Cherry, Elm, Pine, Daisy, Poppy, Rose, Violett, Barley, Pepper, Bean, Greenleaf, Peascod, Seed, Twigg; Oak, Dandelion, Violet, Periwinkle, Cabbage, Corn, Carrot, Onion, Pumpkin, Flower, Pod.*

Zoophore surnames are formed from the names of animals, birds, fish, insects: *Bear, Camel, Deer, Fox, Thrush, Herring, Pike, Trout, Bee, Drane, Wasp, Rabbit, Duck, Squirrel, Bear, Rabbit, Lynx, Rat, Turtle, Crow, Goose, and the like.*

Household items are also widely represented among English surnames. These surnames can be connected with the names of tools, dishes, clothes, shoes, weapon, vehicle, money, materials, and other things: *Plow, Wheel, Nail; Baskett, Pouch, String, Rope, Sack; Ladder, Butter, Cheese, Costard, Honey, Spice, Beveridge; Bride, Dumpling, Cape, Boot, Bonnet, Doublet, Gauntlet, Helm, Mantel, Shirt, Dagger, Shield, Sling, Sword; Bomb, Pipe, Trump, Galley; Carriage, Ship, Wheels, Farthing, Halfpenny, Money Penny, Shilling; Clay, Gold, Flint, Silver, Steel, Stone, Marble.*

Some surnames in English are formed from the words meaning abstract concepts; almost all of them come from French: *Justice, Marvell, Pardon, Prudence, Vigour, Comfort, Conquest, Counsel, Faith, Barter, Charity, Fortune, Treasure, Welfare, Wisdom, Worship, etc.*

A small number of English names comes from common names of people: *Male, Hum, Fellows, Friend, Guest, Ladd, Neighbor, Maiden; Person, Countryman.*

There are few English surnames formed from the words meaning family relations: *Bairnfather, Fairbrother, Son, Husband, Godson, Child, Cousin, Kinsman, Widdows and more.*

Only a small number of surnames is a result of calendar names: *Friday, Easterday, Lent, Monday, Winter, Spring, Wednesday.* These surnames obviously come from the names that were primarily associated with fixing the time of a baby's birth. Some surnames come from the names of natural phenomena: *Cheal, Frost, Snow, Storm, Tempest, Wind, Merryweather, Snowstorm, and others.*

Thus, surnames as one of the components of human identification are an important layer of any language. The semantic study of English surnames reveals their different origin based on both linguistic and extralinguistic aspects. The last one includes social, cultural, economic, professional, and ethnic peculiarities of the way of people's life at various historical periods reflecting the evolution and internal organization of society. The investigation of structural characteristics of English surnames can also be important as it will allow penetrating into the depths of ages by combining the English history with the main stages of the English language development.

References

1. Cambridge Dictionary. Available online:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/surname>
2. A Dictionary of English Surnames. – 3 ed. – OUP Oxford, 2005. – 594 p.
3. English Submitted Surnames. Available online:
<https://surnames.behindthename.com/submit/names/usage/english>
4. What's in a Name? Your Link to the Past. Available online:
http://www.bbc.co.uk/history/familyhistory/get_started/surnames_01.shtml
5. Кавун О. О. Семантико-структурна типологія англійських та українських прізвищ // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 1999. – Випуск 3. – Р. 130-139.

ЕТНОМОВНА АСИМЕТРІЯ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ПРОБЛЕМА ЛАКУНАРНОСТІ

Рубцова Карина Володимирівна

магістр

Маріупольський державний університет

Новітні підходи до вивчення художнього перекладу надають першочергового значення дослідженню питань, пов'язаних з механізмами сприйняття інокультурного тексту, визначенням функції мови як основного засобу соціальної взаємодії. Взаємовплив мов, що здійснюється через тексти,

виступає чи не показовим засобом міжкультурних й міждисциплінарних контактів, які сьогодні засвідчують комунікативну відкритість, побудовану на характерних для певної лінгвокультурної спільноти правил, норм і традицій спілкування. Отже, дослідження іншомовних художніх текстів «у їхньому поєднанні з чинниками культурологічного, психологічного й філософського порядку» [1, с.176] не викликає сумнівів до актуальності цих питань.

Зокрема, висвітлення традиційних принципів сприйняття та інтерпретації художнього твору (Г.-Г. Гадамер, Е. Гуссерль, В. Дільтей, В. Ізер, Р. Інгарден та ін.) корелює, на думку О. Павленко, з сучасними дослідженнями в царині перекладу, що окреслюють проблеми генетичної спорідненості літературних явищ та етапи проникнення в духовну культуру реципієнта, яким є перекладач як найактивніший учасник літературного процесу [1, с.176]. При цьому варто наголосити на правилах компромісу, за якими здійснюється «взаємодія двох національних культур, опосередкована перекладом» [1, с.176], й оскільки така взаємодія є компромісною, уникнути певних, інколи радикальних трансформацій у перекладі неможливо. Втім, як зазначає О. Павленко, <...> такі «перетворення і культурні зсуви мають бути доречними і послідовними, не викривляючи й не спотворюючи інтенції автора оригіналу, а відтак – можливі читацькі експектації» [1, с.177]. Отже, можна говорити, що ці міркування <...> повертають переклад до здійснення міжкультурного діалогу <...> й дають підстави розглядати його <...> не тільки в площині протиставлення „своє” – „чуже”, (коли реципієнт, сприймаючи свою культуру, наділяє її позитивними якостями і визнає нормою, оцінюючи, натомість, чужу культуру як певне відхилення від норми), а й у більш глибокій структурі парадигмальних відношень: особистість – світ – універсум» [1, с.177].

Отже, досліджуючи переклад з таких позицій, маємо наголосити, що досягнення повної еквівалентності майже неможливе, особливо коли йдеться про поетичний переклад, або переклад історичних чи етнічних реалій та інших лексико-стилістичних одиниць з «нестандартною залежністю від контексту»

[2, с.277]. Звідси логічним постає питання дослідження культурної складової в перекладі, оскільки міжмовна асиметрія вимагає звернення до понять, пов'язаних з асиметрією культур в дистантних мовах, які призводять до неперекладності (лакунарності). У рамках цієї теми філологи-перекладознавці

(М. Гарбовський, Р. Зорівчак, Л. Коломієць, В. Комісаров, Т. Некряч, М. Новикова, О. Павленко, О. Ребрій, Д. Робінсон та ін.) наголошують на відмінностях як у сфері змісту, так і в сфері уявлення, з чим і пов'язана проблематичність відтворення внутрішньої форми, виникнення явища неперекладності» [3, с.92]. Подібна думка висловлюється у дисертації О. Павленко, у якій окреслено підходи перекладачів-практиків (Л. Качуровська, М. Тарнавська та ін.) до аналізу процесу перекладу, який <...> враховує два рівноважливі аспекти: *троніку* перекладу і *етику* перекладу» [4, с.137]. Це означає, що «дослівно-буквалістичний переклад не здатний передати “дух” першотвору» [4, с.137], який <...> «асоціюється зі “ значенням” вихідного тексту», й тому його передача <...> «вважається важливішою за точне відтворення лексико-граматичних форм та семантичної структури оригіналу» [4, с.137].

Отже, еквівалентною, на думку дослідників, є «логічно-прозора нарація, з помірними вкрапленнями узагальнюючого перефразування» [5, с.247].

Досліджуючи лакуарність як сутнісну властивість перекладу, вважаємо за доцільне використовувати термін «етномовна асиметрія» на позначення двопланового явища: міжмовної та крос-культурної асиметрії. Міжмовну асиметрію розуміємо як феномен, що простежується при зіставленні систем мов у вигляді лексичної, граматичної, фонетичної асиметрії. Крос-культурну – як таку, що виникає за умов синтезу систем культур (асиметрія концептів, стереотипів, невербальної поведінки тощо). Враховуючи те, що такі типи асиметрії не завжди можна зафіксувати в ізольованому виді й, отже, адекватно відтворити у перекладі, виникає потреба вирішення проблеми культурноспецифічного в перекладі. Це питання багато в чому залежить від того, як співвідносяться мова й мислення, мова й думка, а з ним і першорядне для перекладу питання про співвідношення універсального й ідіоетнічного, про можливості і засоби передачі останнього [6, с.37].

Практика перекладу доводить, що труднощі, які виникають при цьому, мають не лише власно мовний характер й пов'язані з відсутністю мовних відповідностей, але й зумовлені відмінністю в етноментальному досвіді, і зокрема, в мовній поведінці комунікантів. До того ж, «кожне літературне явище розглядається не лише з позиції монологічності (відокремленості чи замкнутості в собі), а й з позицій творення діалогу/полілогу (різноманітних зв'язках із мистецьким середовищем), що надає можливості змінювати та корегувати процес комунікації» [7, с.350]. Отже, <...> «кожен оригінал відкритий для безлічі можливих іншомовних перекладів, і в жодній мові не може бути однієї загальновизнаної інтерпретації» [7, с.350]. Багатогранність перекладацьких версій репрезентує «розмаїття ідеологічних, культурних, історичних та інших позицій, й тому художній переклад розглядаємо як творчу динаміку, безкінечний мистецький пошук» [7, с.351].

Введення до методологічного обігу терміну етнолінгвокультурної асиметрії є вкрай продуктивним, оскільки одночасно включає в себе факти міжмовної й міжкультурної асиметрії, що виявляється у невідповідності / лакуарності елементів системи однієї мови й культури у процесі їх зіставлення з

відповідними елементами системи іншої мови та культури. Аксиоматичним також є те, що суто лінгвістичні параметри дослідження процесу перекладу призводять до отримання свідомо неповної інформації. Цю думку сповідували прибічники лінгвістичних моделей перекладу, особливо ті з них, хто пов'язував переклад зі специфічними завданнями, які полягають у виявленні механізму цього процесу, логіки перекладацьких рішень. Так, М. Гарбовський неодноразово підкреслював, що надмірне звуження лінгвістичної теорії перекладу призводить до елементарного протиставлення форм. На думку вченого, модель процесу перекладу, що претендує на відображення його багатовимірності, повинна демонструвати взаємозв'язок двох засадничих кореляцій: вихідна мова → мова перекладу; вихідна культура → культура одержувача перекладу [8, с.241].

У зв'язку з цим, слід відзначити роль мови як первинної моделюючої системи в процесі перекладу. Слушною з цього приводу є думка О. Швейцера про те, що <...> «лінгвістичний компонент перекладу є центральним в тому сенсі, що він керує процесом перекладу в усіх випадках, коли не суперечить вимогам інших компонентів» [9, с.143], що <...> «складають цілісну систему, віддзеркалюють специфіку життєдіяльності й культуру соціальної і національної спільноти, яка описана в художньому тексті» [10, с.25]. Отже, адаптація цих елементів до понять іншомовного реципієнта є одним із завдань художнього перекладу.

Лінгвокультурологічні лакуни передбачають розбіжність у когнітивно-комунікативному досвіді взаємодії культур, які актуалізуються в повідомленні перекладу у вигляді домінантних змістових ознак, пов'язаних зі специфічними особливостями цільової культури, внаслідок чого вони не можуть знайти прямого вираження в мові перекладу і вимагають адаптації при перенесенні в культуру реципієнта. В основі уявлень про лінгвокультурологічні лакуни міститься критерій змісто-формуючої можливості тексту та її відтворення в перекладі [10, с.27].

Оскільки, лексичний рівень прозового художнього твору є тлом формування та функціонування міжмовної асиметрії вже через те, що він підпорядкований авторським інтенціям, головне завдання перекладача – не знехтувати творчою індивідуальністю автора, зберегти найсуттєвіші змістові й формально-естетичні елементи твору, закладені на цьому рівні з урахуванням не лише значень слова, а й його конотацій. Потреба у зрозумілості для реципієнта є причиною широкого використання ситуативної асиметрії у перекладі – висловлювання з яскравим стилістичним забарвленням (на фонетичній, лексичній та фразеологічній основі) в більшості випадків не можуть бути відтворені через симетричний переклад, оскільки при цьому втрапився б сенс чи логічність викладу, що також цілком пояснює домінування ситуативної асиметрії на лексико-стилістичному рівні. Ситуативна асиметрія найчастіше зустрічається у поетичному перекладі, оскільки <...> «якість “поетичної промови” формується певним набором компонентів» [11, с.15], а <...> поетична природа вірша визначається досить вичерпним набором стійких особливостей» [11, с.12]. Членування в поетичному тексті якісно відрізняється

від членування у прозовому тексті (кількість рядків, строф, тональні особливості, віршовий розмір тощо), й отже, труднощі перекладу текстів такого типу виникають, зокрема, у відтворенні цих особливостей віршотворення, як, наприклад, <...> «повторюваність тону, використання вирівнювання в кінці рядка, підпорядкованість ритму» – (переклад наш – К.Р.) [11, с.12]. Вирішення ситуації можливе за рахунок використання лексичних стратегій перекладу, до яких відносимо транскрипцію й транслітерацію, калькування, лексико-семантичні заміни, конкретизацію, генералізацію, модуляцію чи змістовий розвиток.

Отже, дослідження проблеми лакуарності в художньому перекладі засвідчує, що гармонійне інтерпретування тексту оригіналу не порушує «рамки відповідності» авторському задуму, інтегруючи такі традиційні критерії якісного перекладу як адекватність та еквівалентність. Міжмовна (крос-культурна) асиметрія, з одного боку, призводить до девіаційного транспонування сенсів оригіналу, з іншого – до їх гармонізації в перекладознавчому просторі.

Список літератури

1. Павленко О. Г. Художній переклад як носій культурної пам'яті / О. Г. Павленко // Питання літературознавства. – 2018. – Вип. 97. – С. 175-190.
2. Павленко О. Г. Категорія лакуарності в художньому перекладі / О. Г. Павленко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство. – 2012. – Вип. 35. – С. 272-285.
3. Павленко О. Г. Фактори зменшення рівня еквівалентності в художньому перекладі (на матеріалі прози Дж. Фаулза) / О. Г. Павленко // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2010. – Вип. 89 (1). – С. 91–94.
4. Павленко О. Г. Рецепція прози І. Качуровського в англomовному світі (на матеріалі англomовних перекладів романів «Шлях невідомого», «По той бік безодні»): дис... канд. філолог. наук: спец. 10.01.05. Порівняльне літературознавство / Павленко Олена Георгіївна; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 185 с.
5. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2004. – 522 с.
6. Bassnett S., Lefevere A. Constructing Cultures. Essays on Literary Translation. University of Chicago Press, 1998. – 168 p.
7. Павленко О. Г. Художній переклад в аспекті діалогічної взаємодії культур / О. Г. Павленко // Актуальні проблеми науки та освіти: матеріали XI підсумкової наук.-практ. конф. викладачів, м. Маріуполь, 31 січ. 2014 р. – Маріуполь, 2014. – С.349-352.
8. Гарбовский Н. К. Теория перевода : учебник / Н. К. Гарбовский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544 с.

9. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
10. Ермолович В.И. В поисках критерия эквивалентности (О концепции Питера Ньюмарка) // Тетради переводчика. – Вып. 23. (Под ред С.Ф.Гончаренко). – М.: Высшая школа, 2001. – С. 23-3.
11. Olga Morgunova, Tetiana Shkurko, Olena Pavlenko. English vers libre prosody (auditory analysis results)/ Advanced Education. – 2019. – Том 6. Вип.13. – С. 11-17.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ВУЗЬКОГАЛУЗЕВОЇ ЛЕКСИКИ

Плотнікова Наталя Володимирівна

к.філол.н., доцент

Національний фармацевтичний університет

Наукова спільнота перших десятиріч XXI століття зосереджує ракурс своєї уваги на дослідженнях і методах, що мають стати інструментарієм пошуку нових знань для потреб цифрового суспільства в міжнародних масштабах. Цей аспект заслуговує на прицільне акцентування, коли йдеться про фахові мови, тому що повноцінність, продуктивність, інформативний ресурс професійної комунікації можуть бути досягнуті завдяки влучному використанню як вузькогалузевих, так і міжгалузевих термінів. Через насиченість текстів такими словами чи словосполученнями на позначення понять, що відображають специфіку конкретної галузі, відбувається інтелектуалізація мовлення. Цей прогрес у мові є відображенням сучасного стану теоретико-пізнавальної діяльності людини.

На сучасному етапі розвитку перекладознавства існує суттєве збільшення необхідності в кваліфікованому перекладі економічних джерел (фінансової звітності, контрактів, технічної документації, супроводу конференцій, презентацій, наукових розробок, вузькогалузевої літератури та ін.), що зумовлює необхідність установити вимоги до перекладу термінологічних одиниць у відповідності до специфіки дискурсу.

Дослідження специфіки економічної терміносистеми, а саме: визначення, опис і порівняння традиційних й інноваційних способів, методів і підходів до перекладу цієї лексики – становить інтерес як перекладознавча проблема для наукових розвідок. Аспектологію вивчення термінів і способів їх перекладу розглядають М. І. Голянич, В. В. Дубічинський, Т. Р. Кияк, В. І. Карабан, О. С. Ахманова, Л. П. Білозерська, Р. І. Дудок, Л. І. Фурсова, І. С. Квитко, В. М. Лейчик, Я. В. Житін, О. Д. Степанов, О. О. Реформатський, Н. В. Пілецька та інші.

Актуальність дослідження зумовлена збільшенням необхідності перекладу економічних джерел, а саме фінансової звітності, контрактів, наукової літератури у зв'язку із переходом українських компаній на міжнародні стандарти бухгалтерської та фінансової звітності за стандартами IFRS (International financial reporting standards, міжнародні стандарти фінансової звітності) та GAAP (Generally Accepted Accounting Procedures, загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку), а також активною співпрацею України та інших держав у сфері економіки.

Розвиток комп'ютерного устаткування став початком машинного перекладу. Його поява відображала потребу людей у швидкісному перекладі науково-технічної інформації, але оперативність не означає якість. Машинний переклад найчастіше виступає інструментом, який допомагає зрозуміти суть, ніж повноцінна заміна фахівцю-перекладачу. В загальному вигляді, машинний

переклад – технологія автоматичного перекладу текстів, яка базується на використанні баз термінів та сучасних методів граматичного, синтаксичного і семантичного аналізу. В процесі аналізу способів машинного перекладу термінів, було розглянуто практичне значення програм Google translator, Prompt, Meta та подано приклади машинного перекладу термінів у реченні, без контексту та переклад, здійснений людиною.

I. Однокомпонентні економічні терміни:

<i>Термін</i>	<i>Google translator</i>	<i>Prompt</i>	<i>Meta</i>	<i>Переклад людини / словник</i>
Без контексту				
<i>Assets pl</i>	активи	активи	активи	активи
У контексті				
<i>Assets arising from development should be disclosed.</i>	Активи , що виникають в результаті розвитку, повинні бути розкриті.	Активи , які є результатом розвитку, повинні бути розкриті.	Активи, що є результатом розвитку треба виявити.	Слід показувати активи , що утворюються в результаті розробок.

При перекладі поданого однокомпонентного терміна без контексту труднощів виявлено не було, але в межах економічної галузі він має декілька україномовних варіативних відповідників, а саме: майно, фонди, авуари. Тобто програмами машинного перекладу було обрано найчастотніший з них. Наявність контексту також не змінила відповідник терміна, але в самому перекладі речення виникли граматичні труднощі, а саме з перекладом дієприкметника *arising*.

<i>Термін</i>	<i>Google translator</i>	<i>Prompt</i>	<i>Meta</i>	<i>Переклад людини / словник</i>
Без контексту				
<i>Invoice n</i>	рахунок-фактура	рахунок	накладна	Рахунок-фактура
У контексті				
<i>The invoice must be paid for by the arrival date.</i>	Фактуру потрібно оплатити до дати прибуття.	Рахунок повинен бути оплачений для датою прибуття.	Накладна має бути сплаченою датою прибуття.	Рахунок-фактура повинна бути оплачена до дати поставки.

При машинному перекладі терміна *Invoice n* без контексту спостерігаємо різні варіативні відповідники. Хоча в перекладі речень виникають помилки з відповідністю прийменника *by* та узгодженням іменників, а саме: *для датою прибуття*.

<i>Термін</i>	<i>Google translator</i>	<i>Prompt</i>	<i>Meta</i>	<i>Переклад людини / словник</i>
Без контексту				
<i>Backwardation n</i>	депорт	знижка	знижка	депорт, знижка за згоду на перенесення рахунків за терміновою угодою
У контексті				
The company may need backwardation in some of these markets if they are to fulfill their function.	Компанії, можливо, буде потрібно депорт на деяких з цих ринків, якщо вони будуть виконувати свою функцію.	Компанії, можливо, понадобиться скидка на деяких із цих ринків, якщо вони повинні виконати свою функцію.	Компанії, можливо, потрібна знижка в деяких з цих ринків, якщо вони мають виконувати їх функцію.	Можливо, компанії знадобиться депорт на деяких з цих ринків, якщо вони будуть повністю реалізувати свою функцію.

При машинному перекладі терміна *Backwardation* виникли розбіжності в перекладі за відсутності контексту, що пояснюється різним рівнем наповнення словника програми. При перекладі речення з зазначеним терміном виникли лексичні труднощі, а саме русизм, наприклад, *скидка* або *понадобиться*, що не є адекватним перекладом українською мовою.

<i>Термін</i>	<i>Google translator</i>	<i>Prompt</i>	<i>Meta</i>	<i>Переклад людини / словник</i>
Без контексту				
<i>Amortization n</i>	амортизація	амортизація	амортизація	амортизація
У контексті				
The amortization of premiums and discounts should be calculated on an actuarial basis.	Амортизація премій та знижок повинна розраховуватися на актуарній основі.	Амортизація премій і знижок повинна бути обчислена на страховий основі.	Амортизацію премій і знижок треба вчислити на актуарній основі.	Амортизація премій та знижок розраховується на актуарній основі.

Поданий термін також не викликав жодних труднощів перекладу як без контексту, так й в реченні. Однак, в речення машинного перекладу розрізняється вираження модальності необхідності.

Таким чином при опрацюванні однокомпонентних спеціальних фінансово-економічних термінів не виникає труднощів перекладу не залежно від наявності контексту, але якість перекладеного речення відрізняється від окремого випадку та наявності складних граматичних конструкцій, модальних дієслів, тощо.

II. Багатокомпонентні економічні терміни:

<i>Термін</i>	<i>Google translator</i>	<i>Prompt</i>	<i>Meta</i>	<i>Переклад людини / словник</i>
	Без контексту			
<i>Securities account</i>	рахунок цінних паперів	рахунок цінних паперів	безпека вважає	рахунок цінних паперів
	У контексті			
A bank account should also be distinguished from a securities account .	Банківський рахунок також слід відрізнити від рахунку в цінних паперах .	Банківський рахунок потрібно також відрізнити від рахунку цінних паперів .	Банківський рахунок має також бути видатним з рахунку безпеки.	Банківський рахунок слід відрізнити також від рахунку цінних паперів .

Аналізуючи машинний переклад, зроблений за допомогою програми Meta, можемо дійти до висновку, що наведений двокомпонентний термін відсутній у словнику програми, що є причиною неправильного перекладу взагалі. При перекладі терміна без контексту в інших двох програмах труднощів не виникає, однак, в реченні виникають проблеми із узгодженням терміна, як в прикладі Google translator *рахунку в цінних паперах*.

<i>Термін</i>	<i>Google translator</i>	<i>Prompt</i>	<i>Meta</i>	<i>Переклад людини / словник</i>
	Без контексту			
Borrowed finances	запозичені фінанси;	позичені фінанси;	зайняті фінанси;	залучені кошти.
	У контексті			
<i>These are borrowed finances that are used in the organization activities with the view of repayment after a specified period of time.</i>	Це позикові фінанси , які використовуються в діяльності організації з метою погашення через визначений проміжок часу.	Це позичена фінанси , які використовуються в організаційній діяльності з поданням про виплату після встановленого періоду часу.	Вони – зайняті фінанси , які використані в діяльності організації з видом суми погашення боргу через вказаний період часу.	Це залучені кошти , що застосовуються протягом підприємницької діяльності з наміром виплати через певний проміжок часу.

При перекладі двокомпонентних термінів можемо спостерігати лексичні труднощі, а саме у підборі адекватного відповідника одного із компонентів, наприклад, *зайняті*, що не використовується як синонім слова *запозичені* або *залучені*.

<i>Термін</i>	<i>Google translator</i>	<i>Prompt</i>	<i>Meta</i>	<i>Переклад людини / словник</i>
	Без контексту			
<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i>	Генеральна угода про тарифи та торгівлю	Загальний Договір про Тарифи і Торгівлю	Генеральну угоду з тарифів і торгівлі	Генеральна угода з тарифів і торгівлі
	У контексті			
<i>The fiftieth anniversary of the establishment of the General Agreement on Tariffs and Trade was being celebrated during the current year.</i>	П'ятдесятиріччя створення Генеральної угоди з тарифів та торгівлі відзначалося протягом поточного року.	50-а річниця установи Генеральної угоди з тарифів і торгівлі святкувалася протягом поточного року.	П'ятдесята річниця установи Загального Договору про Тарифи і Торгівлю святкувалася впродовж поточного року	Впродовж цього року відзначається п'ятдесята річниця з укладання Генеральної угоди з тарифів і торгівлі.

В процесі перекладу багатокомпонентного терміна критичних помилок виявлено не було, лише в прикладі, що було опрацьовано за допомогою Meta, можемо спостерігати відсутність такого терміна в словнику програми, що й стало причиною такого перекладу.

Безперечно, сьогодні машинний переклад ще має багато недоліків, утім, програми машинного перекладу постійно вдосконалюються, що дозволяє їм мати певні переваги над людиною-перекладачем: 1) Швидкість та інтуїтивність у використанні; 2) Зручність налаштування словників й програми зокрема; 3) Постійне оновлення словників. Згадані переваги призводять до широкого застосування машинного перекладу у сфері перекладознавства, що сьогодні є перспективним напрямом.

Список літератури

1. Machine Translation Andovar [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.andovar.com/machine-translation/>

2. Міщенко А. Л. Машинний переклад у контексті сучасного науковотехнічного перекладу / А. Л. Міщенко. – Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». – 2013. – № 1051. – С. 172-180.

БЕЛЛЕТРИСТ - «РЕАКЦИОНЕР» Б.М. МАРКЕВИЧ В КРИТИЧЕСКИХ ОЦЕНКАХ СОВРЕМЕННОКОВ

Каданер Оксана Вадимовна

кандидат филологических наук

доцент кафедры иностранных языков № 1

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Одним из наиболее насущных, острых в 60-70 -е годы 19 века, как известно, был вопрос о радикальных преобразованиях, волновавший не только творческое воображение, скажем, Ф.М. Достоевского, Н.С. Лескова, но и писателей, так сказать, второго ряда, которые по тем или иным причинам, не были признаны классиками, писателями первой величины, но которые вместе с тем из всех сил стремились развенчать идейные основы революционных теорий, их абсурдность и несостоятельность. К группе таких писателей наряду с В.П. Авенариусом, В.В. Крестовским, В.Г. Авсеенко, В.П. Ключниковым относится и Болеслав Маркевич. Заклейменный, как «шпион Каткова», «доносчик», проповедник «реакционно - шовинистических идей «московского мудреца» (намек на М.Н. Каткова), Б.М. Маркевич стал предметом жесткой, порой даже чрезмерно едкой критики радикально настроенных публицистов. Вполне естественно, что поводом для подобных оценок послужила политическая позиция Б.М. Маркевича – защитника монархии и престола.

В.П. Буренин неоднократно в грубой форме высмеивал Б.М. Маркевича и его литературные произведения, употребляя такие унижительные прозвища, как «Мартын Задек», «Мартын Маркевич», «заваливающий < ...> книгами, брошюрами и даже беллетристическими изделиями, в которых изображаются < ...> так называемые < ...> «язвы» [1, с.55]. Под именем Звездислава В.П. Буренин вывел Б.М. Маркевича в сатирической «аристократической повести а la г. Маркевич» в образе «блистательнейшего камер-лакея», «так же хорошо умеющего подавать мороженое, как и писать эстетические новеллы» [2, с.374]. Звездислав, автор новеллы «Запамятованный вопрос» (определённый намёк на роман Б.М. Маркевича «Забытый вопрос»), представлен в роли литературного жалкого прохвоста» [2, с.375].

Жёсткой критике подвергается Б.М. Маркевич и в статьях Н.К. Михайловского. Критик отзывался о литературном таланте писателя, как о «скудности <...> поэтического дарования» [3, с.107]. По мнению Н.К. Михайловского, на страницах своих романов Б.М. Маркевич занимается «прежде всего обличением <...> живых «нигилистов», «реалистов» [3, с.107]. Однако «настоящих эфиопов», «полудиких семинаристов», «настоящих недоучек» Б.М. Маркевич, ссылаясь на всё того же критика, не знал и поэтому вместо «живых людей» представлял в своих произведениях каких-то «манекенов», что привело к «фальшивому, одностороннему» освещению картины русской жизни. Между тем Н.К. Михайловский выделяет именно Б.М. Маркевича среди «литературного братства» писателей-антинигилистов

«нового периода» (период 70-х - 80-х годов). Б.М. Маркевич, по его мнению «много талантливее, умнее <...> всех своих собратьев по оружию», и вместе с тем «достаточно крупный, чтобы ответить и за прочих» [4, с.158-177]. Н.К. Михайловский не без доли иронии утверждал, что по Б.М. Маркевичу можно судить и об остальных писателях-антинигилистах, даже не утруждая себя прочтением их произведений.

Вслед за Н.К. Михайловским К.К. Арсеньев «обрушился» на Б.М. Маркевича. К.К. Арсеньев оценивает всё творчество писателя, как крайне одиозное, подчинённое лишь борьбе против нигилизма, пронизывающей все его произведения, как «служение узкой, фальшивой тенденции» с примесью личного раздражения. Критик приписывает Б.М. Маркевичу отсутствие цельных, «артистически законченных образов» [5, с.841], поэтому по его мнению, сочинения Б.М. Маркевича и не относятся к числу так называемых «больших кораблей» русской литературы [5, с.847], которым и не сулит большое будущее.

Критики и публицисты порой с яростным ожесточением и ненавистью сокрушали свои уничтожающие удары на Б.М. Маркевича, а временами просто «замалчивали», игнорировали его. При этом рецензенты видели, в частности, в его антинигилистических романах характерный для всех произведений антинигилистической направленности какой-то общий шаблон, «стереотипный план» [6, с.330], под который они все подходили. Иной раз критики даже в унижительной, нарицательно-собирательной форме отзывались о писателях-антинигилистах вроде «г. Маркевичи и Авсеенки, изображающие «разных чудовищ «отрицания» [7, с.291].

Между тем отзывы критиков в адрес творчества Б.М. Маркевича не были всё же однозначными. Были и позитивные отклики. П.К. Щебальский неоднократно открыто на страницах «Русского вестника» выступал в защиту произведений Б.М. Маркевича. Его прежде всего поражал «приятный общий тон, общий колорит <...> (произведений Б.М. Маркевича – О.К.) отсутствие в них предвзятых антипатий, отсутствие <...> надоевшей известного рода тенденциозности, отсутствие этой желчности...» [8, с.350]. И, несмотря на старания критиков, радикально настроенных рецензентов «извратить вкус читающей публики» [8, с.350] в отношении произведений Б.М. Маркевича последние, по словам П.К. Щебальского, воспринимались современниками с особым интересом и сочувствием.

Особое впечатление на П.К. Щебальского произвела трилогия «Правдивая история» («Четверть века назад», «Перелом», «Бездна»). Романы, вошедшие в трилогию, «прочитывались залпом и вызвали размышления» [9, с. 943], споры и не только среди критиков и литераторов, но и в читательской среде. О романе «Перелом» П.К. Щебальский отзывался, как о «явлении весьма видном и весьма ценном в беллетристике» [8, с.381]. П.К. Щебальский оценивает «Перелом» не иначе, как «полезную книгу», прочтя которую запутавшийся беллетрист, «выйдет на спасительную дорогу» [8, с.383].

Благоприятные впечатления трилогия «Правдивая история» произвела и на С.Б. Флерова, который увидел в ней «капитальное произведение», живую,

правдивую историю в «ярких художественных образах», раскрывающую перед читателем буквально шаг за шагом все события знаменательного во всех отношениях исторического тридцатилетия 1851-1881 годы. Сравнивая Б.М. Маркевича с Ф.М. Достоевским, И.С. Тургеневым, А.Ф. Писемским, И.А. Гончаровым, В.В. Крестовским, которые, так или иначе, затрагивали на страницах своих произведений вопросы радикальных преобразований российской действительности и пагубного влияния нигилистических теорий на души, поверивших в них людей, С.В. Флеров отмечает то, что никто из вышеупомянутых писателей не смог раскрыть с такой полнотой и последовательностью период так называемой «новейшей смуты» [10, с.833]. Романы «Четверть века назад», «Перелом», «Бездна», объединённые автором в трилогию, дают динамичное представление о политических событиях целых трёх десятилетий: период предшествовавший подготовке реформы 1861 года, её осуществление и «картина погрома». Данные романы, «вытекая один из другого, составляют органически цельную эпопею жизни русского общества...» [11, с.849]. Завершающий трилогию роман «Бездна», так и не был дописан автором. По просьбе друзей и родных Б.М. Маркевича В.В. Крестовскому был поручен пересказ концовки романа, поскольку автор ещё при жизни посвящал его в свои художественные планы относительно конструкции данного романа. Пересказ В.В. Крестовского был опубликован в «Русском вестнике» за 1885 год (К22) под названием «Послесловие к роману Маркевича «Бездна».

Итак, Б.М. Маркевич, идя «против течения», против основной магистральной прямой русской литературы, естественно, снискал достаточно неоднозначное отношение критиков и рецензентов от самых положительных отзывов до крайнего осуждения и неприятия, выраженного, как правило, в эпитетах: «охранитель» и «реакционер». Да в общем-то подобные оценки и понятны, поскольку в период накаленной борьбы между радикалами и постепенцами-реформистами дать объективную оценку творчеству Б.М. Маркевича было довольно-таки сложно.

Таким образом, творчество Б.М. Маркевича и, в частности, его антинигилистические романы и сегодня представляют собой совершенно неизученный и обойденный современными литературоведами пласт богатейшего исторического материала, который ждёт новых исследователей и по-настоящему объективных непредвзятых оценок.

Список литературы

1. Буренин В. П. Новые книги // Дело. –1882. – №34. – С. 55-70.
2. Буренин В. П. Звездислав и Клара или избалованный кавалер // Буренин В. П. Очерки и пародии. – СПб., 1874. – С. 372-376.
3. Михайловский Н. К. Записки современника. Журнальное обозрение// Отечественные записки. –1882. –№1.–С. 103-116.
4. Михайловский Н. К. Дневник читателя // Северный вестник. – 1886. №10. –С. 158-177.
5. Арсеньев К. К. Роман орудие регресса // Вестник Европы. – 1886. – №2. – С. 823-848.

6. Скабичевский А. М. История новейшей русской литературы. СПб., 1909. – 44С.
7. Тихомиров Л. Современное обозрение. Московская беллетристика // Дело. – 1883. – № 7. – С. 1-27.
8. Щебальский П. К. Роман из эпохи освобождения крестьян // Русский вестник. – 1882. – № 3. – С. 350-383.
9. Щебальский П. К. Ныне и четверть века назад // Русский вестник. – 1878. – № 12. – С. 943-959.
10. Флеров С.В. Болеслав Михайлович Маркевич // Русский вестник. – 1886. – № 4. – С. 833-892.
11. Крестовский В.В. Послесловие к роману Маркевича «Бездна» // Русский вестник. – 1885. – №2. – С. 849-858.

ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВЛАСНИХ НАЗВ У РЕКЛАМНОМУ ТЕКСТІ

Токарєва Діана Германівна

студент ОС «Магістр»

Маріупольський державний університет

Сучасні лінгвістичні студії активно залучають рекламні тексти у сферу своїх досліджень, презентуючи невичерпний матеріал для широкого спектру мовознавчих розвідок. Аналізуючи рекламний дискурс як інституційний тип дискурсу, орієнтований на просування товарів і послуг на ринку, у межах філології його розглядають як у загально лінгвістичній площині (О. Зелінська, Дж. Н. Ліч, Г. Почепцов, Д. Розенталь та ін.), так і через вивчення окремих його аспектів, включаючи когнітивний (О. Анопіна, В. Охріменко, О. Ткачук-Мірошніченко та ін.), психолінгвістичний (Е. Макгрегор, Ю. Сорокін, Є. Тарасов, Н. Коваленко та ін.), власне лінгвістичний (О. Зелінська, В. Зірка, Є. Ісакова, Т. Лівшиц, О. Павленко). Останній передбачає аналіз рекламних текстів на різних мовних рівнях: фонетичному, граматичному, синтаксичному, структурно-семантичному.

Широке коло питань, які досліджуються лінгвістами у зв'язку з осмисленням реклами як мовного феномена, потребує формування певних методологічних засад опрацювання рекламного дискурсу, серед яких перспективним видається вивчення особливостей заголовків і власних назв рекламного тексту. Отже, аналізуючи структурно-семантичні властивості заголовкового комплексу англомовних рекламних текстів, зазначимо, що саме заголовковий комплекс виступає найголовнішим вербальним блоком рекламного тексту, оскільки саме тут сконцентровані його змістові й мовні характеристики. Як невід'ємна ознака рекламного тексту, заголовковий комплекс має «індивідуальний, нетрадиційний характер, що дозволяє привернути увагу адресата [1, с. 116]. Науковці (Л. Каратаєва, В. Зірка Л.В, І. Грилихес) стверджують, мова реклами належить до певного функціонального стилю, поєднуючи в собі публіцистичний, діловий, науково-популярний і розмовний стилі [1]. Оскільки ключовими категоріями реклами є антропоцентричність, інформативність і вплив на адресата, вмотивованим вважаємо розгляд рекламних текстів у площині лінгвістичної прагматики. Важливим при цьому виступає формування мовних висловлень, що визначається функціональними властивостями комунікантів у мовленнєвому акті, наприклад, «комунікативними інтенціями мовця та характером мовних засобів, що він використовує, самою ситуацією спілкування» [2, с. 250].

Для більшого залучення споживача назви брендів, рекламні слогани і банери включають у себе власні імена. Власні імена – особлива категорія лінгвістики, і вони вимагають детального вивчення. Засновниця ономастики Н. Подільська визначає власне ім'я як слово або словосполучення, що служить для виділення іменованого об'єкту серед інших об'єктів: його індивідуалізації,

ідентифікації, в тому числі антропонім, топонім, ідеонім, хрематонім, зоонім, астронім, теонім, що створюють різні розряди онімів. Слід зазначити, що власні імена вживаються у всіх сферах людської діяльності. Однією з найбільш вигідних, з комерційної точки зору, є область суспільної економіки і ринку. Для того, щоб ефективно просувати і продавати товар, продавцям нерідко доводиться вдаватися до різних способів впливу на потенційного покупця, одним з яких є реклама. Найчастіше використання власних назв у рекламі, привертає більше уваги до товару. Звучна назва бренду дає гарантію продавцю, що його товар буде пізнаваний в тій чи іншій сфері діяльності, отже, його придбають найближчим часом.

Власна назва в рекламному дискурсі розглядається як номінативна комунікативно-значуща одиниця мови й мовлення, що використовується для індивідуалізації та назви окремих предметів дійсності. У рекламі власні імена застосовують також для визначення сюжетно-рольового контексту реклами або як маркер, що формує імідж товарного знаку у свідомості адресата. До пріоритетних видів власних назв в рекламному дискурсі належать прагматоніми, антропоніми і топоніми.

Прагматонім – власна назва, що використовується на позначення марки певного продукту. Незважаючи на структурно-семантичну різноманітність прагматонімів навіть в рамках одного виду товарів (назви автомобілів зарубіжних виробників: *Volvo*, *Mercedes*, *Toyota*), вони відносяться до одного розряду ономастичної лексики. Спільними властивостями, що об'єднують всі прагматоніми, є, *по-перше*, особливості індивідуалізації, *по-друге*, приналежність до мови реклами, що визначає їх яскраво виражену прагматичну спрямованість (вже при створенні прагматоніму враховується майбутній вплив на адресата). Використання власних назв в рекламному бренді – один із способів надати йому можливість бути впізнаним. Багато комерційних кампаній виготовляють свої бренди на основі вже відомих, схожих за звучанням, але різних за написанням, наприклад: *Adidas-Abibas*, *Kia-Nokia*. Таким чином, прагматоніми формують у свідомості споживача ті риси, які повинні забезпечити розуміння, запам'ятовування і оцінку рекламної інформації.

Топонім – власна назва, яка позначає назву географічного об'єкту. Рекламний вплив топонімів цілком очевидний, оскільки назви місць виробництва товарів, поряд з прагматонімами, є інформаційними центрами багатьох рекламних текстів. Вони не тільки ідентифікують географічні об'єкти, а й формують у адресата уявлення про властивості товару, актуалізуючи конотативні семи «стабільність», «надійність», «високу якість». Важливу інформацію несуть топоніми, включені до численних рекламних обіцянок (*Ahmad Tea дарує поїздки в Лондон на двох; Відправ два штрих-коду від косметики "Shauma" і виграй казковий круїз по Карибських островах*). Когнітивний вплив топонімів «Лондон» або «Карибські острови» забезпечується наявністю у них конотативних сем «престижність» і «недоступність», міцно закріплених у свідомості більшості споживачів чаю «*Ahmad*» і недорогого шампуню «*Shauma*».

Антропонім – власна назва, що ідентифікує людину. Ці одиниці мови виконують номінативну, комунікативну, експресивну функції, які перебувають між собою у тісному у взаємозв'язку. Порівняно з іншими розрядами ономастичної лексики антропоніми мають найвищу кількість вживаності. Для того щоб реклама була затребуваною більшою аудиторією, маркетологи користуються власними іменами, які відомі більшій її частині, тому на сучасному етапі розвитку рекламного бізнесу відсилання до знаменитих особистостей або актуальних подій мають чи не найвищий ефект. За частотності вживання в зарубіжній телерекламі на першому місці стоять імена популярних особистостей, які мають відношення до шоу-бізнесу, кіно, спорту. Це висловлювання авторитетних в певній галузі людей, які на собі випробували дію того чи іншого товару. Крім того, участь відомих людей в рекламі будь-якого товару привертає увагу споживача.

Цікавим, на нашу думку, є переклад антропонімів, які зустрічаються у художніх текстах, особливо, коли перекладач володіє «витонченою майстерністю надавати головним персонажам промовисті імена», використовуючи різні засоби художнього мовлення від сатиричних гротесків до м'якого необразливого гумору, завдяки чому актуалізується прагматична скерованість тексту на читацьку співучасть [3, с. 344]. Так, прізвище головного героя «*Dammit*», що є об'єднанням двох англійських лексем «*damn*» та «*it*», які як єдиний вислів «*damn it*» мають значення «*чорт би побрав*», і в перекладі не тільки влучно збережено цю приховану у прізвищі семантику та закладений у ньому зміст – «*Достоббіс*», а й відтворено її особливості на фонетичному рівні (англ. –mm, укр. – бб), що також має своєрідний підсилюючий ефект [3, с. 344].

Зазначимо також, що власні імена відносяться до кола лексико-стилістичних одиниць з нестандартною залежністю від контексту. Так, в романі І. Качуровського «Шлях невідомого» такі лексичні одиниці «мають колоритне національне звучання» [4, с. 105], проте при перекладі спостерігаємо лише «фонетично вірну передачу звучання українських та російських імен англійською абеткою [4, с. 105]: «Хтось прийме й переховає їхнього *Володьку*» – “Someone would take in and harbour their *Volodka*”. «Слухай, дядя *Вася*» – “Listen, uncle *Vasya*”. «Так я потрапив до “соєдіненія”, котрим командує товарищ *Фьодоров*» – “And so I found myself in ‘unit’ commanded by comrade *Fiodorov*”. «Земляк *Петро Матвійович*, живе в протилежній частині міста». – “My countryman *Petro Matviyovich*, lived on the other side of town.” «Вулиця *Рози Люксембург*, колишня *Третя Міщанська*». – “*Roza Luxemburg* street, formerly *Tretia Mischanska*” [4, с. 361].

На другому місці за популярністю використання власних назв у рекламному тексті стоять широко відомі імена, наприклад, *Cinderella* – миючий засіб). Використання відомих імен в рекламних акціях привертає більшу увагу споживачів. У розглянутих нами прикладах власні імена виконують свою основну функцію – ідентифікуючу, тобто іменують рекламований товар. Мета реклами – нагадати про певний продукт/послугу. Дивлячись рекламу, людина мимоволі починає ототожнювати себе з її персонажем, що просуває товар. В результаті людина підсвідомо обирає ту рекламу, образ в якій їй ближче за всі

інші, і придбає товар. Особливістю використання топонімів в рекламному тексті є їх участь в психологічному впливі на людину.

Найчастіше прагматоніми виконують номінативну функцію. Вдала назва бренду залишиться в пам'яті людей на багато років, а така категорія назв, як прагматоніми, відмінно підходить для просування товарів і послуг на сучасному ринку.

Список літератури

1. Кочетова Л.А. Тенденции развития рекламного дискурса (на материале англоязычной рекламы) // Рекламный дискурс и рекламный текст : [коллективная монография] / Науч. ред. Т.Н. Колокольцева. – 2-е изд., стереотип. – М: Флинта : Наука, 2013. – с. 111–137.

2. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник для фахівців з теорет. гуманіт. дисциплін та гуманіт. інформатики – 2003. – 336 с.

3. Павленко О.Г. Розмикання меж... (авторські концепції перекладацтва другої половини ХХ століття: компаративний аспект): [монографія] /О. Павленко.–К.: Логос.–2015.–444 с.

4. Павленко О. Г. Рецепція прози І. Качуровського в англomовному світі (на матеріалі англomовних перекладів романів «Шлях невідомого», «По той бік безодні»): дис... канд. філолог. наук: спец. 10.01.05. Порівняльне літературознавство . – 2007. – 185 с.

5. Павленко О. Г. Роман І. Качуровського «Шлях невідомого»: “творча лінза” перекладача Ю. Ткача // Літературознавчі студії: Зб. наукових праць. – Вип.12 – К.: Видавничий дім Д. Бураго, 2005. – с. 359-364.

6. Крюкова І. В. Власні імена в сучасній російській рекламі // Рекламний дискурс і рекламний текст: колективна монографія. – 2013. - с.261-278.

7. Оляніч А. В. Рекламний дискурс і його конститутивні ознаки // Рекламний дискурс і рекламний текст: колективна монографія. – 2013. - с.10-38.

8. Прохоров Ю. Е. Дійсність. Текст. Дискурс. / Ю.Є. Прохоров-М., - 2014. 204 с.

THE DIFFERENCE BETWEEN HISTORICAL AND LEGAL TERMS MAGDEBURG AND GERMAN LAW

Davydenko Nataliia Viktorivna

Lecturer

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

The importance of Magdeburg law for Ukraine is difficult to overestimate, because it was the legal basis for the further development of urban self-government as a unit of local self-government. Study of this phenomenon is extremely important for the historical and legal science. But the study of historical realities requires a comprehensive approach. All researches should be interpreted not only as clearly as possible, but also called an appropriate precise, monosemantic term, which is a prerequisite for scientific analysis by experts in various fields. This statement is especially relevant to representatives of the historical and legal sciences.

Therefore, of course, it is necessary to have a complete, standardized, codified database of historical and legal terms. In order to avoid a one-sided analysis, for correct interpretation of the legal term, it is necessary to find out its meaning in the historical, legal, philological sciences, and to take into account all the information.

After analyzing the studies of the history of the medieval city, the "city law", extended during the long period, traces the regularity in the usage of the terms "Magdeburg" and "German" law as synonyms, some researchers not only replaced many names, but also point to their identity. "Magdeburg" adjective comes from the name of Magdeburg city, which in 1188 received the privilege for its own jurisdiction from bishop Wichman. This document is considered a one of the oldest in city law and it was associated with the emergence of Magdeburg law.

It was a collection of customary law in this city, was finally modified in the 13th century, and subsequently borrowed in other cities in Germany and later in Poland, the Czech Republic, Hungary, Lithuania, Ukraine and Belarus. In Ukraine the right of city self-government, based on the Magdeburg law principles, was transferred by the German colonists who settled in the West-Russian lands.

Of course, Magdeburg law can be called German city law, because it is indeed formed on the territory of the German city. But this is also conditional, since a special city law arises in Germany after the emperors who visited Italy noticed the positive sides there and Otto the Great founded the Saxon cities, modeled after the custom of the Roman cities.

In view of this, it can be pointed out that the German model of urban self-government is a borrowing from the municipal - a special form of urban self-government - created by the Roman state, particularly in Italy. According to the municipal structure, the self-government of cities was combined with their subordination to "the only central authority of the territorial state" [5: 296]. Notable XIX-XX centuries historian N. Kareev described the formation of cities-

municipalities based on the ancient cities-states in his research work "City-State of the ancient world ..." [5].

In this work, the author also notes this form of government qualities, which allowed it not only to be worthy imitation model, but also to contain necessary features for created management system foundation. It was remained unchanged despite the historical development of the city (in Germany, the so-called "imperial cities" as independent members of the Holy Roman Empire of the German nation are preserved until the nineteenth century [7: 322]): "The Roman form of the municipalities was the most adapted to later combining of the policies independent subordinate communities with their internal self-government"[7: 307].

Thus, the system of German city law emerges under the influence of Roman law, or rather, modeled on Italian cities with municipal government. Having acquired its specific features that emerge as a result of the synthesis of German customary norms and Roman urban order, German city law extends to other European territories. But this applies to the city's own management.

The concept of "German law" is also understood broadly to refer to rural settlements created or modified in accordance with the quit-rent. The introduction of "chinch" (quit-rent or land tax), a private property rent that was set up in lieu of public taxes and duties [2: 484], is more often associated with the implementation of German law: right, as opposed to Polish "[2: 482]. City law was an offshoot of German law, and it existed in various variants. It became even more diverse in the territories of Poland, Lithuania and other countries where it was introduced. And there were obvious reasons for this: firstly, German model rules of the cities were imposed on already established and in each case the synthesis proceeded in its own special way, secondly, it depended on the origin of the region engaged introducing new rules: "Migrants from different parts of Germany tried to keep the judiciary and the laws of that part of Germany from which they came out" [2: 496]. For example, the colonists from the city of Nizza did not want to use the Magdeburg law they had been granted, but wanted only the customary Flemish [2: 496].

Thus, in addition to the Magdeburg, there were other systems of law on German lands, often also named according to which city they were distributed, for example, the law of Lübeck derives its name from the city Lübeck. Magdeburg law, because of certain historical circumstances, has become the most widespread version of the legal organization of cities on the German model in Ukrainian lands. It is worth to notice that in 13-14 centuries. city law was often taught in the form of communications to other cities, which sought to borrow it.

M. Vladimir-Budanov said: "Don't think that German law is extended only by means of complained letters; it spreads more rapidly and to a greater extent through the influence of example" [2: 471].

Only with the passage of time city law has been systematized in the form of collections composed by commentators. Experts identify the specific sources used for the enforcement of city law in Poland, from where it was transferred to Lithuanian-Russian soil. For example, Polish researcher Y. Bardakh says that "the source of city law were legal teachings, the so-called "ortiles ", which were issued by the German Magdeburg for some Polish cities. The collection of city law used in Poland was also

the Magdeburg Weichbild, which covered the system of courts and city court law and contained, in addition to the customary law of the cities of Saxony, excerpts from the Saxon Mirror and other documents [3: 204]. Weichbild's version was used in an edition made by Conrad from Opil at the beginning of the fourteenth century" [1:38]. Other names in this collection are "Vulgate" or "Saxon Weichbild" [3: 204]. The word *Weichbild* has an interesting origin, the word itself comes from germ. *Wich*, related to lat. *vicus* and gr. *oikos* – house, fortified house. It was a symbol - a cross with a sword, hat, or shield - and later it was called the so-called. Roland's column symbolizing the royal power directly subordinated to the cities. When cities were freed from royal rule, in Saxon law, Weichbild refers to city law in general, most often by this name is Magdeburg law [4: 890]. Weichbild is also well known for its source: In the 13th century, a German nobleman, Eike von Repkov (according to other sources, Eckhard von Reppgau), compiled a collection of Saxon laws (mainly related to public law) under the name *Sachsenspiegel*, which was later used in Magdeburg.

O. Kistyakovsky believes that these laws, "*Sachsenspiegel* and *Weichbild*", were brought from Germany to Poland and "constituted German, Teutonic or Magdeburg rights in Poland" [8:60]. Well-known Ukrainian historian R. Lashchenko mentions another synonym for the definition of the Magdeburg law - *Shrodsky*, and explains its emergence: "*Shrodsky*" this right was called because the city of Neumarkt in Schlesk) began to exercise this right before the second, and in Poland Shroda was called Neumarkt.

By borrowing city law from the Magdeburg or Lübeck models, some cities not only embraced the new orders, but also assimilated them in accordance with their own acquired, developed and established legal norms. As a result of this modification reception, having received the results of their own legal development, the cities have already passed their own, different from the original version city law.

Thus emerged and became widespread *Culm (Helminth) law*, which originated on the lands of the Crusaders Prussian Order. The name *helminth* comes from the name of the maritime town of Helmno. It is believed that in this city there was an appellate tribunal through which the Magdeburg law, which was applied in Helmno, was transformed by judicial practice, transformed into some distinct features.

Helminth law became widespread not only in German, but also in Polish-Lithuanian lands. That was pointed out by R. Laschenko: "the process of reconstruction in Ukrainian cities relied mainly on the rules of the so-called Magdeburg, and partly on Helminth (German) law" [9: 49]. According to A. Kistyakivsky's definition the Helminth law was "only a modification of the Magdeburg law" [8:68].

As for the sources of the Magdeburg law, it should be noted that all law collections German law grew out from are based mainly on the all-German source of law – the "Saxon Mirror", and all city law variants are only part of the general German legal system.

The usage of German and Magdeburg law concepts as synonyms for the city law designation, formed in German lands, violates the logical hierarchy of these concepts in categorical and even chronological relations: Magdeburg law is a subdivision, or

rather one of the variants of the law reception, "the further stage of its development" [2: 472].

Due to the extreme prevalence of the Magdeburg version of urban self-government, it "became a symbol of feudal urban self-government" [5: 193]. But this is only one of the manifestations of German law and one of the options of urban order. German law is a result of locations and colonizations, the current system, that became more widespread in the countryside.

The study of historical phenomena formation sources and its development requires the different science specialists collaboration (especially history, philology, law so on). And their common purpose is to classify and analyse all available material. In order to accomplish this task, it is urgently necessary to normalize historical and legal terminology, taking into account the variability of the meaning for every concept in its historical development.

References

1. Bardakh Y., Lesnodorsky B., Pietrchak M. History of the State and Law of Poland. M.: Legal Literature, 1980. – 559 p.
2. Vladimir-Budanov M. German law in Poland and Lithuania // Ministry of Education journal. Part 139. – St. Petersburg: Printed by V. Golovin, 1868. – 382 p.
3. Galay Yu.G. Dictionary of definitions of historical and legal concepts: On the history of the state and the law of foreign countries. – Nizhny Novgorod: Nizhny Novgorod Law Academy, 2001. – 75 p.
4. Lawmaking: A Dictionary of Terms and Concepts / Ed. Academician of NAS of Ukraine VM Lytvyn. – K.: Parliamentary Publishing House, 2004. – 344 p.
5. History of the State and Law: Dictionary-Directory / Ed. M. Sizikova. – M.: Law. Lit., 1997. – 304 pp.
6. Kareev N. State-city of the ancient world. Experience in the historical construction of the political and social evolution of ancient civil communities. – St. Petersburg: Typography of M. Stasulevich, 1903. – 348s.
7. Kistyakovsky A.O. Rights which the Little Russian people are sued. Handwriting of historical information on the set of laws in force in Little Russia. – K., 1879
8. Kovalenko AA Theory and Practice of Local Self-Government in Ukraine: Monograph. – K.: Koretsky V. M. Inst. of State and Law, National Academy of Sciences of Ukraine, 2002. – 464 p.
9. Lashchenko R. Lectures on the history of Ukrainian law. Part 2. Lithuanian-Polish days. Issue 1: Monument of Law. – Prague: Newspaper of the Ukrainian Law Society in ISR, 1924. – 77 p.

МЕТАФОРА В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ОСОКИ: ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Бачинська Галина Василівна

к.ф.н., доцент

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Вербовецька Оксана Степанівна

к.ф.н., викладач

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Художня картина світу становить відбитий у свідомості людини фрагмент буття, який осмислений в естетичних категоріях, заданих прикладами словесного мистецтва. Метафора є одним із засобів, що допомагає осмислити художню дійсність, передати механізм поєднання реального із тим, що знаходиться поза його межами. Створення подібності являє собою один з важливих принципів побудови художньої мови і зводиться до створення схожості, сполучення уже відомого з новим. Ця обставина ріднить метафору з поезією, бо образна метафора, окрім інших, забезпечує ще й естетичну функцію. Саме тому існує необхідність пошуку шляхів пояснення природи метафори, її функціонального різноманіття, механізмів метафоризації та інших аспектів цього феномену.

У сучасній лінгвістиці помітна тенденція комплексного підходу до вивчення метафори, тобто поєднання філософського, психологічного, літературознавчого, лінгвістичного аспектів щодо з'ясування онтологічної і гносеологічної природи метафоричного перенесення. Метафора була і залишається об'єктом зацікавлення багатьох учених, серед яких найвизначнішими є дослідження В. Виноградова, Н. Арутюнової, Г. Винокур, В. Гака, С. Гусєва, С. Єрмоленко, Г. Їжакевич, М. Кочергана, Л. Пустовіт, Н. Сологуб, Г. Сюти, В. Телії, Ю. Караулова, Т. Попової, Є. Черкасової, Л. Кравець та інших лінгвістів у галузі теорії тексту.

Оригінальністю способів передачі художніх образів характеризується поезія представника сучасного українського письменства, «покоління двотисячників», Сергія Осоки (Нечитайла) – українського поета, прозаїка, перекладача, члена Національної спілки письменників України. Творам поета притаманна глибина міфологічного мислення, яку дуже вдало передає яскрава метафорика; вони наскрізь образні і розширюють картину поетичної уяви автора. Джерелом дослідження послужив 151 вірш з інтернетблогу Сергія Осоки «Голос мисливця» [1], де представлені як перші твори автора, так і поезії з останньої збірки «Небесна падалиця».

За граматичним вираженням у лінгвістиці метафори поділяють на субстантивні, атрибутивні, дієслівні та комбіновані [3]. Найбільш

метафоричний, а отже, художній потенціал мають прикметники та дієслова. За твердженням Г. Панчук, прикметники виступають носіями статичної метафоричності, а дієслова, дієприкметники – динамічної [2, с. 201].

Здатність розширити семантичний простір контексту реалізується в іменниковій метафорі, оскільки іменник, змінюючи своє значення, змінює і функцію називання, набуваючи функції характеристики. Така метафора має широкі можливості інакомовного зображення та характеристики. Змінюючи свою семантику, іменник втрачає номінативну функцію, набуваючи якісної оцінки іншого слова [2, с. 202].

Субстантивні (іменникові) метафори поділяються на кілька видів. Серед них є загальнономовні одночленні іменникові метафори, образність яких уже стерлася, залишилось переносне значення (*ніжка, ручка, головка*) тощо. За походженням це двочленні метафори, які в лінгвістиці прийнято називати генітивними конструкціями, бо другий член їх виражений найчастіше формою родового відмінка. Проте трапляються і багаточленні метафоричні конструкції, образність яких виникає шляхом нанизування лексем.

У поетичній творчості Сергія Осоки метафоричні іменникові конструкції виражені такими моделями:

1. Метафоричний іменник у Н. в. + керований іменник у Р. в. – генітивна метафора: *очі образів* («А сніг на образах»), *знемога слів, несила слів* («Осіння яблуня»), *крики мертвих, корчі сумніву, п'явки знемоги зневіри і зради, промінець істини, скрижалі мовчань, крапелька дихання* («Три чорні молитви») та ін. Такі конструкції можуть поширюватися іншими словами, надлишковими з боку вказівного мінімуму, але потрібними для образної конкретизації одного чи обох компонентів. Складником генітивної метафори виступає прикметникова метафорична конструкція:

а) П(Н) + Ім(Н) + Ім(Р): *неграційна грація сосен* («Весни нова популяція»), *чорні води часу, порочні кола озер, чорна мушля серця, чорні смички часу, малесенький зародок молитви* («Три чорні молитви») *давня пісня матіоли, небачена квітка голосу* («Дихає хата грудними голосами»);

б) Ім(Р) + П(Н) + Ім(Н): *весни нова популяція, авто почорнілий рев* («Весни нова популяція»);

в) П(Н) + Ім(Н) + П(Р) + Ім(Р): *сумливі очі чорних крапель* («Аж до рання шовковиця вмирала»);

г) Ім(Н) + П(Р) + Ім(Р): *безпомічність першої криги, невтоленість талого листя, оголеність шалого суму* («Любові Долик») *початок найбільшої тиші* («Три чорні молитви»)

2. Іменник у називному відмінку + метафоричний іменник, що виконує роль присудка: *ягниця ніжна хмаровиця біла* («А грім іде на гору свайбувати»), *двері як ружа на жалобнім полотні* («Аж до рання шовковиця вмирала»), *тінь поміж тобою й часом* («Юлії-Ванді Мусаковській»).

3. Інші іменникові метафоричні конструкції: *Бог тепер лише любов* («Весни нова популяція»), *голос як плюскіт відра в колодязі, голос як задихана сопілка* («Дихає хата грудними голосами»).

Атрибутивні метафори мають дві основні граматичні форми вираження – прикметник і дієприкметник (*неситі очі, розбите серце* тощо). Власне комбінація субстантивно-генітивних метафор з атрибутивними (її можна назвати перехідним явищем між епітетом і метафорою) дає конкретно-чуттєвий образ.

У поетичній творчості Сергія Осоки прикметникові метафори слугують означенню прикметних рис об'єктів, виражають опредмечену чи якісну ознаку через експресивно-оцінну функцію. Залежно від розташування прикметника щодо означуваного іменника розрізняємо такі моделі:

а) метафоричний прикметник стоїть у препозиції до означуваного іменника: *сиві рукави, золоте село* («А сніг на образах»), *черлені стебла* («Юлії-Ванді Мусаковській»), *лоскотне безмов'я, пошерхлі осінні квіти* («Любові Долик»);

б) метафоричний прикметник розташований у постпозиції до означуваного іменника: *зірка чорна* («А грім іде на гору свайбувати»), *вечір синій, село ласкаве* («А сніг на образах»), *яблуня від ночі ледь жива* («Осіння яблуня»), *сівачі наморені* («Аж до рання шовковиця вмирала»), *свічада сині* («Юлії-Ванді Мусаковській»), *ріка осіння, слово безпомічне* («Любові Долик»), *зелений мед, ласкава кушпела, мама квітаста і весільна* («Мамі»), *спускові рушники* («Три чорні молитви»).

Зважаючи на загальну образність творів поета, варто зазначити, що автор вживає прикметникову метафору здебільшого в структурі метафори іменникової та дієслівної, підсилюючи основний метафоричний малюнок.

Дієслівними метафорами називають такі, у яких один член (другий) виражений дієсловом з переносним значенням. Однак треба пам'ятати, що переносність значення сприймається тільки на рівні його сполучуваності з іменником (першим членом метафори). Дієслівна метафора виникає внаслідок порушення семантичного зв'язку між предметом і його дією, бо дія, яка логічно притаманна предметові одного семантичного поля, приписується предметові іншого семантичного поля [2, с. 203]. Явище метафоризації відбувається внаслідок таких процесів:

а) персоніфікації явищ природи та реалій навколишнього світу: *птаха світить зірку чорну, регоче грім, [хмаровиця] ячить, туман гукає з річки* («А грім іде на гору свайбувати»), *пахне вечір* («А сніг на образах»), *ми куталися в дим, мама акацією дихала, вишня напереді вийшла* («Мамі»), *сніг мандрує скелями* («Весни нова популяція»), *глина світиться, залягає сволок, півні визбирували ранок* («Розсипані перли»), *дихає хата грудними голосами, хата не велить, хата грозить костуром* («Дихає хата грудними голосами»), *окуляри не сплять* («Дід мій зовсім заснув»);

б) перенесення назв якостей і характеристик в межах однієї групи:

– абстрактні поняття: *[птаха] смерть виносить у приполі, хмара весь світ сльозами обзаймила* («А грім іде на гору свайбувати»), *біль не замерзав* («А сніг на образах»), *горить, вигасає літо* («Осіння яблуня»), *тебе шукає рух, роз'єднає рух, рух інесм тече, розсип свої жалі* («Юлії-Ванді Мусаковській»), *злітався цвинтар в небо рушниками* («Мамі»), *порожніми горішками стукає смерть, дівчина із сліз вибирає голос* («Розсипані перли»), *допливуть до*

світання човни витоптати душу, палить знання, пам'ять і випиває мене до останку («Три чорні молитви»); піднімаються душі, душа хоче спізнати пісню, голоси здатні випити душу («Дихає хата грудними голосами»);

– часовий простір: час виходить грудьми, час плутається в прошивах сорочки, зостатися в чорних водах часу, видовжити руки часові, чорніють назви та імена, перемножити руки часові, час то спускові рушники спустити («Три чорні молитви»);

в) перенесення назв екзистенційних ознак на буття людини: каються слова, слово тишу стереже, переймає в тишу слова («Осінь яблуна»), губить мова, мова не знала, сяло серце, ріка прощалася з берегами («Любові Долик»), речення поставали крапки («Дід мій зовсім заснув»).

Отже, найпродуктивніші типи метафор у поезії Сергія Осоки з огляду їхньої формальної структури – це дієслівні та іменникові метафори. Поет творить варіантний метафоричний світ, рухомий, динамічний, заснований на власному баченні життя, індивідуальних переживаннях та відчуттях, зміцнюючи символічну структуру тексту. Метафора зі стрижневою дієслівною ознакою та метафоричні іменникові та прикметникові словообрази свідчать про рухливий характер ліричного твору, що характеризує мінливість зовнішнього світу.

Список літератури

1. Голос Мисливця. Блог Сергія Осоки. URL: [http:// www.osoka80.blogspot.com](http://www.osoka80.blogspot.com) (дата звернення: 22.12.2019).

2. Панчук Г. Метафора та її граматичне вираження у збірці О. Пахльовської «Долина храмів». *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 200–205.

3. Стилїстика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько та ін. К.: Вища школа, 2003. 462 с.

MARKETING

**РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В
УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ****Дубневич Ю.**

к. е. н., доцент

Завідувач кафедри менеджменту ім. проф. Є. Храпливого
Львівський національний аграрний університет**Дубневич Н.**старший викладач кафедри іноземних мов
Львівський національний аграрний університет

Сучасний стан розвитку сільських територій України залишається на достатньо низькому рівні. У кожній державі сільське господарство є надзвичайно важливою галуззю народного господарства, оскільки зачіпає інтереси кожної людини. Для нашої держави політика сільського розвитку повинна бути однією з пріоритетних в складі державної регіональної політики. Значимість сільських територій посилюється їх винятковим внеском у формування основ продовольчої безпеки та нарощування експортного потенціалу країни. Саме ці чинники роблять розвиток сільських територій одним з основних пріоритетів державної політики України, спрямованої на підвищення стандартів життя сільського населення, зростання ефективності функціонування сільського господарства.

Сільська територія є складним і багатогранним соціально-еколого-економічним об'єктом, який характеризується сукупністю таких ознак та елементів: площею земельних ресурсів (усього території та землі сільськогосподарського призначення), кількістю проживаючого населення (усього та за видами діяльності), природно-екологічними ресурсами (грунтові, водні, рослинний і тваринний світ, інше), обсягами і структурою виробництва, об'єктами соціальної інфраструктури, органами місцевого самоуправління [4].

Станом на 2019 рік в Україні створилися 807 об'єднаних територіальних громад які об'єднали в собі 4108 рад, загальна кількість населення яке проживає в ОТГ 9377683 осіб. [6]

В Україні за останні роки відбувалось перезавантаження державної регіональної політики на основі європейського досвіду, політика розвитку сільських територій визначена в Державній стратегії регіонального розвитку до 2020 року [3], яка затверджена постановою КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385 [7], в рамках реалізації стратегічної цілі було визначено, що підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів і пріоритетний розвиток сільської місцевості має забезпечуватись через реалізацію низки завдань, основні з яких:

✓ мотивації розвитку сільського господарства та аграрного ринку шляхом стимулювання підвищення купівельної спроможності населення через зростання заробітної плати і пенсій громадян, заміни усіх пільг грошовими адресними субсидіями;

✓ надання державної підтримки для підвищення рівня облаштування сільської місцевості як сфери життя, діяльності та побуту селян, розмежування політики щодо підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій;

✓ створення сприятливих та стабільних умов для вкладення інвестицій у сільське господарство країни на взаємовигідних засадах для держави-інвестора-орендодавця;

✓ створення умов для соціального розвитку села, стійкої мотивації до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, суміжних секторах виробництва і сфері послуг;

✓ диверсифікації сільськогосподарського виробництва, розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості;

✓ стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва.

Дана стратегія широко визначила весь комплекс завдань, які необхідно вирішувати при забезпеченні соціально – економічного розвитку сільських територій.

Впровадження завдань із підвищення якості рівня добробуту громад в Україні на основі їх об'єднання як один із напрямів реформи децентралізації містить у собі не лише нові можливості, але й створює певні загрози. Зазначимо чотири найбільш поширених ризиків:

➤ Деякі місцеві ради не мають намірів об'єднуватись, оскільки мають достатні власні фінансові ресурси для соціально-економічного розвитку;

➤ Неузгодженість дій керівництва органів місцевого самоврядування щодо визначення організаційних форм та термінів об'єднання територіальних громад стримують і знижують ефективність цих процесів;

➤ Байдужість та відсутнє стратегічне бачення мети такого об'єднання у керівництва місцевих рад;

➤ Визначення нового адміністративного центру при об'єднанні громади що спричиняє конфлікт між мешканцями даних територій.

Децентралізація місцевого самоврядування відкриває нові можливості для нарощування потенціалу розвитку сільських територій та формування позитивних управлінських ефектів на місцевому рівні, дає можливість розпоряджатись власними надходженнями, формування ефективної системи надання адміністративних послуг та розвитку територіальних громад.

Наскільки сільські територіальні громади зможуть скористатись можливостями, що надає децентралізація для зростання їхньої участі у розвитку поселень, залежить від продуктивності взаємодії та пошуку компромісних рішень між державними органами управління, місцевими радами та громадським активом населених пунктів.

Основне на сьогодні це розроблення на державному рівні стратегії розвитку сільських поселень України з урахуванням напрямів реформування територіальної організації влади та досягнень європейського досвіду стимулювання місцевого соціально-економічного розвитку.

Список літератури

1. Концепція сталого розвитку сільських територій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/14008>.
2. Колесников В. І. Світовий досвід розвитку сільських територій / В. І. Колесников // Ефективна економіка : [електрон. наук. фак. видання]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2956>.
3. Державна стратегія регіонального розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/files/1/proj.doc
4. Стегней М.І. Сталій розвиток сільських територій в умовах децентралізації: від теорії до практики :[монографія] / М.І. Стегней. – Миколаїв : ФОП Швець В.Д., 2014. – 484 с.
5. Cherevko G. and Cherevko I., 2010. Zrivnovazhenyirozvytoksilskykhterytoriy. *Ahrarnaekonomika*. [Balanceddevelopmentofruralareas. AgrarianEconomy.] 3(1-2), p. 57-66.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://decentralization.gov.ua/gromada>
7. Постанова КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

ЗАВДАННЯ ВІЗІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Коляда Світлана Петрівна

к.е.н., доцент

Доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Університет митної справи та фінансів

Чому такою актуальною стає проблема лідерства, що базується на візії? Іншими словами, чому сучасні організації повинні формувати бачення? Необхідність загального бачення майбутнього для успіху сучасних організацій проявляється в наступному.

По-перше, зростання динамічності зовнішнього середовища призводить до зростання невизначеності та, як наслідок, до зниження її прогнозованості. Зміни зовнішнього середовища відбуваються нелінійно, тому неможливо просто екстраполювати сьогоднішній стан зовнішнього середовища і скласти достовірний прогноз на майбутнє. Швидкість змін, що відбуваються навколо нас, постійно зростає. Дійсно, людство десятки тисяч років пересувалося пішки зі швидкістю, що дорівнює швидкості пішохода, тисячі років використовувало коней, максимальна швидкість яких близько 30 км за годину, сто років їздило в поїздах з паровою тягою зі швидкістю 100 км за годину, 50 років літало літаками зі швидкістю 200 км за годину, 40 років використовує для польоту в космос ракети. Це зауваження дозволяє нам усвідомити темпи змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі. Якщо, починаючи з 1920-х років, умови, в яких функціонували організації, були відносно стабільними і дозволяли будувати стратегії у формі планів на основі екстраполяції, то останнім часом тільки обмежена кількість організацій і галузей має цю можливість. Фахівці стверджують, що майбутнє спрогнозувати не можливо, його можна тільки уявити, тобто винайти щось нове. Керівники сучасних компаній повинні виходити за рамки повсякденної рутини і горизонту бачення, визначуваного стратегічними планами. Дії традиційних керівників є реакцією на все нові й нові проблеми. Згідно з Расселом Акоффом (*Russel L. Ackoff*, 1981, 1984), одним із основоположників стратегічного управління, такі керівники є проактивними формальними лідерами. Вони дозволяють подіям, що відбуваються в організації, диктувати, як їм діяти. Іншими словами, у них є готові рецепти, що ґрунтуються лише на минулому досвіді. Стратегії, узяті з минулого, найчастіше здатні повести за собою в хибному напрямі. Високий темп змін зовнішнього середовища організацій ХХІ століття зробив "реактивний" стиль управління застарілим. Фахівці в галузі управління стверджують, що саме прихильність до наявних структур організацій є серйозною перешкодою як щодо створення умов для нововведень, так і для формування образу майбутнього цих організацій. Це означає, що менеджери повинні виходити за рамки, позначені місіями і цілями, що реалізуються сьогодні; навпаки, потрібно формувати бачення майбутнього.

Керівництво, яке базується на баченні, на думку Б. Нануса, здатне чітко сформулювати і донести до людей реалістичне, таке що заслуговує на довіру, привабливе неординарне бачення майбутнього організації, спрямоване на поліпшення поточної ситуації. При правильному виборі і належному втіленні в життя воно здатне настільки ефективно спрямовувати членів організації до активних дій, що дійсно стає засобом зробити майбутнє реальністю, оскільки враховує всі навички, таланти і ресурси, необхідні для цього.

По-друге, невизначеність, що породжується турбулентними змінами зовнішнього середовища, призводить до зростання нерозуміння того, що навкруги відбувається. У все більшій кількості людей виникають сумніви відносно майбутнього своїх організацій і відчуття невизначеності цього майбутнього. Все більше організацій і людей, які в них працюють, занурюються в кризу смислу, тобто сенсу свого існування. Керівникам не можна недооцінювати глибини людської потреби в сенсі. Бачення, таким чином, дозволяє подолати кризу сенсу існування організації.

По-третє, бачення формує прихильність людей організації. Традиційні керівники намагаються залучити співробітників до виконання завдань за допомогою інтелекту і логіки переконання. Але побудовані на трудових контрактах стосунки не надихають людей на надзвичайні зусилля і відданість організації, які потрібні для постійного підвищення її ефективної діяльності. Стратегії не забезпечують залучення людей. Стратегії, як уже зазначалося, дають відповідь на питання: "Що?", але не на питання: "Чому?". Керівники повинні створити такі організації, з якими люди, що працюють у них, можуть ідентифікувати себе своєю приналежністю саме до цієї організації, якою вони можуть пишатися і якій готові бути відданими. Керівники мають трансформувати найнятих працівників економічної структури у відданих членів організації, орієнтованої на досягнення мети. Бачення робить неймовірно сильний вплив на емоції працівників, на їх бажання і готовність робити свій вклад у загальну справу. Бачення можна розуміти як медіум, який несе віру і підносить дух людей.

По-четверте бачення сприяє концентрації зусиль членів організації на головних завданнях. Високе бачення робить поточні проблеми дрібними і банальними, тоді як його відсутність призводить до домінування рутини. Бачення дозволяє кожному підрозділу організації та її членам приймати рішення, співзвучні інтересам цілого.

По-п'яте, пошук картини майбутнього допомагає вивести організацію з-під тиску досконалої конкуренції. Бачення, як і корпоративна культура в цілому, – це "м'який" чинник конкуренції, який може забезпечити перевагу організаціям, що відстають за якимись іншими характеристиками [1].

Згадаємо приклади проголошення візії видатними лідерами:

- **Генрі Форд** виклав своє бачення демократизації автомобіля так: "Я побудую автомобіль, доступний величезній кількості людей... Його ціна буде такою низькою, що будь-яка людина, яка має пристойну заробітну плату, буде в змозі купити такий автомобіль і разом зі своєю сім'єю насолоджуватися

благословенними годинами відпочинку на величезних відкритих просторах Божих...

Коли я завершу це починання, кожен зможе дозволити собі мати автомобіль і його матиме. З наших доріг зникнуть коні, автомобіль стане звичайною річчю і ми надамо роботу і хороші заробітки великій кількості людей".

- *Уолт Дисней описав свою мрію про Диснейленд* так: "Ідея Диснейленду проста. Це місце, де люди відчують щастя і дізнаються про нове. Це місце, де батьки і діти приємно проводять час разом; місце, де вчителі і учні відкривають величезні можливості пізнання і навчання. Там літні люди зможуть вгамувати свою ностальгію за минулим, а молодь – насолодитися викликами майбутнього. Там на всезагальний огляд і вивчення будуть представлені чудеса Природи і чудеса, створені Людиною. Диснейленд базується на тих ідеалах, мріях і суворих, але достовірних фактах, які створили Америку, він присвячений цим ідеалам і фактам. Унікальне устаткування Диснейленду дозволить наочно продемонструвати ці мрії і факти, перетворити їх на джерело відваги і натхнення для всього світу.

Диснейленд буде частково і ярмарком, і виставкою, і майданчиком для ігор, і громадським центром, і музеєм живих фактів, і місцем, де можна побачити красу і чаклунство. Він убере в себе досягнення, радощі й надії світу, в якому ми живемо. І він нагадуватиме і показуватиме нам, як зробити усі ці чудеса частиною нашого життя".

- *Вінстон Черчилль описав знамените бачення зоряної години Британії*: "Гітлер знає, що або йому потрібно зломити нас на нашому острові, або він програє війну. Якщо ми вистоїмо у боротьбі з ним, уся Європа може стати вільною, і життя всього світу рушить вперед на широкі, залиті сонцем висоти. Але якщо ми зазнаємо поразки, весь світ, включаючи США, включаючи все, що ми знаємо і любимо, зануриться у безодню нового Темного століття, яке промені збоченої науки зроблять згубнішим і, можливо, тривалішим. Тому зберімося з духом для виконання нашого обов'язку і тримаймося так, що якщо Британська імперія і Британська Співдружність проіснують тисячу років, то і тоді, через тисячу років, люди скажуть: Це був їх зоряний час".

- *Мартін Лютер Кінг виразив свою мрію про майбутнє Америки* такими словами: "Друзі мої, сьогодні говорю вам, що, попри труднощі і розчарування теперішнього моменту, у мене, як і раніше, є мрія. Моя мрія корениться глибоко в Американській Мрії. Я мрію про те, що одного разу наш народ повстане і житиме відповідно до істинного сенсу своєї віри, що свідчить: "Ми виходимо з тієї ж самоочевидної істини, що всі люди створені рівними".

Я мрію про те, що одного разу на червоних пагорбах Джорджії сини колишніх рабів і сини колишніх рабовласників зможуть сісти разом за братський стіл.

Я мрію про те, що одного разу навіть штат Міссісіпі, пустинний штат, що знемагає від спеки несправедливості і пригноблення, перетвориться в оазис свободи і справедливості.

Я мрію про те, що мої четверо дітей коли-небудь житимуть у країні, де про них судитимуть не за кольором шкіри, а за їх особистими якостями.

Сьогодні у мене є мрія" [2].

Так, з мрій народжуються результати. Завдяки лідерам-ентузіастам, що не бояться змін, що готові до рішучих дій заради суспільства, а не заради тільки особистого зиску, відбувається прогресивні наслідки.

Список літератури

1. Коляда С.П. Современный менеджмент: стратегии эффективного лидера / С.Коляда. – Днепропетровск, изд-во «Лира», 2016. – 104 с. – ISBN 978-966-388-675-1.

2. Koliada S. Leadership: The seven laws of personal efficiency / S.Koliada. - Dnipro, 2017. - 64 p. – ISBN 978-966-328-128-5.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ БІЗНЕСУ

Крюкова Ірина Олександрівна

д.е.н., професор

Одеський державний аграрний університет,

Шушуків Стоян Дмитрович

здобувач

Одеська державна академія будівництва та архітектури

Україна має потужний ресурсний потенціал національної економіки, який представлений сукупністю земельних ресурсів, матеріально-технічних, нематеріальних активів та інтелектуального капіталу. За даними Державної статистичної служби, загальна кількість земельних ресурсів країни становить 60,4 млн. га, вартість основних засобів та нематеріальних активів підприємств всіх видів економічної діяльності – 2412,8 млн. грн., оборотних активів – 5262 млн. грн., чисельність економічно активного населення працездатного віку становить 17,3 млн. осіб [1].

Головним ресурсом національної економіки, характер використання якого сьогодні визначає домінантні засади розвитку економіки України, забезпечення продовольчої безпеки країни та формування експортного потенціалу, постають земельні ресурси, площа яких становить 42,7 млн. га.

В усіх видах економічної діяльності, окрім сільського господарства, всі складові ресурсного потенціалу виступають як елементи формування ринкової вартості бізнесу. Подальший розвиток системи земельних (аграрних) відносин сьогодні стримується відсутністю прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення, створення якого має забезпечити реалізацію інтересів селян-власників земельних ділянок та появи у практичній площині обліку, аналізу та управління нової для аграрного сектору категорії «земельний капітал».

В інших сферах національної економіки земельний капітал функціонує як повноцінний вартісний інструмент досягнення мети підприємницької діяльності – отримання прибутку та нарощування ринкової вартості бізнесу в цілому.

Визначення ринкової вартості бізнесу методично ґрунтується на множині концепцій і підходів, найбільш поширеними з яких є витратний підхід, доходний (ринковий), порівняльний, балансовий підхід, методики оцінки вартості бізнесу, які ґрунтуються на потокових методах оцінки активів. Досить часто оцінка вартості бізнесу визначається на основі системи економічних показників, що відображають процес створення вартості. Найбільше

розповсюдження серед останніх отримали EVA, MVA, SVA, CVA, CFROI. Як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі, методологічною базою визначення більшості показників вартості є розмір економічного прибутку підприємства - Economic Value Added (EVA). В сучасній економічній літературі дефініція «вартість бізнесу» не одержала однозначного трактування. Так, найчастіше, вартість бізнесу (підприємства) визначається як грошовий вимір його економічної цінності, якості та корисності. Синонімом вартості акціонерних компаній (корпорацій) виступає термін «капіталізація».

За умов використання будь-якої теоретичної концепції та методичного підходу до оцінки вартості бізнесу, важливого значення буде мати економічна оцінка землі як активу (або капіталу, який є джерелом його формування). У такому випадку основними елементами визначення вартості землі будуть виступати: 1) розмір земельної ділянки; 2) визначення вартості землі у грошовому виразі; 3) оцінка економічної ефективності інвестицій у земельну ділянку; 4) розмір платежів за користування землею (рента, оренда, податки, інші платежі); 5) ринкові фактори впливу на даний вид активу; 6) обмеження, які законодавчо існують на цей вид ресурсів в певній сфері економічної діяльності.

Назаренко О.В. виділяє декілька методів визначення цінності земельної ділянки: 1) альтернативна цінність (на основі упущено економічної вигоди від використання землі за іншим економічним напрямом діяльності); 2) витратний метод; 3) метод загальної економічної цінності (яка складається з прибутків, вартості відкладеної альтернативи використання, вартості невикористання землі); 4) метод ринкової оцінки (справедливої вартості); 5) метод рентної оцінки. [2].

Удосконалення управління використання земельного капіталу, зокрема, в частині нарощування вартісної оцінки такого активу, вирішує ще одне важливе завдання – імплементацію у вітчизняну практику управління актуальних вартісно-орієнтованих концепцій бізнес-менеджменту, за яких головним орієнтиром підприємницької діяльності постає не розмір отриманого доходу чи прибутку, а ринкова вартість бізнесу в цілому. Такі концепції і методичні підходи сьогодні постають у центрі уваги при пошуку ефективних інструментів підвищення результативності бізнесу та нарощування його ринкової вартості, зокрема, найбільш відомими з них є: доходний, витратний, порівняльний, інституційний, інноваційний, комплексний, модельний, системний, стратегічний, фінансовий. Кожен з підходів потребує розробки відповідного механізму управління земельним капіталом, як складової частини ресурсного потенціалу і бізнесу в цілому.

Дослідження характеру та складу організаційно-економічного механізму функціонування бізнес-суб'єктів, дозволили визначити його як сукупність елементів організаційного блоку, інституціонального та економічного блоків у призмі дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що справляють істотний вплив на результативність і конкурентоспроможність функціонування бізнес-суб'єктів національної економіки (рис. 1).

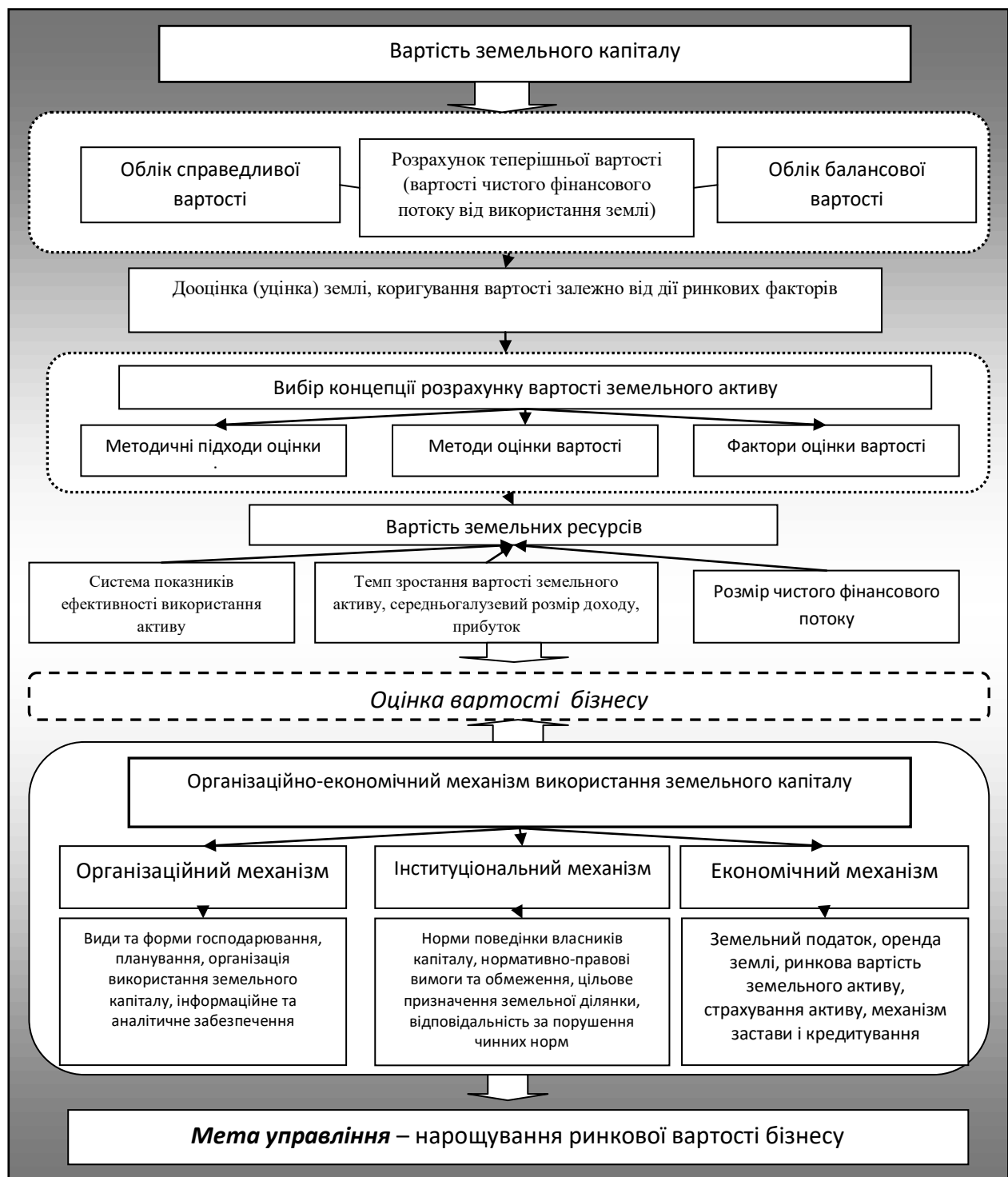

Рис. 1. Модель організаційно-економічного механізму управління земельним капіталом бізнес-суб'єктів

Стратегічною метою дії організаційно-економічного механізму управління земельним капіталом є максимізація ринкової вартості бізнесу та підвищення результативності управління.

Включення вартісної оцінки земельного капіталу у систему аналітичної підтримки процесу управління земельними ресурсами дозволить доповнити аналітичний базис експертної оцінки результативності діяльності бізнес-структур сукупністю вартісних показників, зокрема: 1) показники результативності інвестиційно-інноваційних процесів у землекористуванні

(приведена сума капітальних вкладень; розмір чистого інвестиційного потоку на 1 грн. вартості землі; розмір чистого прибутку від інвестиційної діяльності на 1 грн. вартості землі) [3]; 2) показники оцінки вартості бізнесу в цілому (залежно від обраного методичного підходу на підставі справедливої, балансової або експертної вартісної оцінки земельного активу, як головної складової цілісного майнового комплексу компанії).

Таким чином, імплементація моделі організаційно-економічного механізму управління земельним капіталом постає методичним та практичним базисом прийняття найважливіших для сучасного підприємництва управлінських рішень у спектрі формування, оцінки та підвищення ефективності використання наявного ресурсного потенціалу, розвитку діяльності та формування передумов максимізації ринкової вартості бізнесу.

Список літератури:

1. Діяльність суб'єктів господарювання. 2018: стат зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2018. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zd_2018.pdf.
2. Назаренко О.В. Землекористування аграрних підприємств: монографія. Харків: Смуґаста типографія, 2017. 352с.
3. Крюкова І.О. Обліково-аналітична підтримка ефективного управління земельними ресурсами аграрних бізнес-структур. Вісник ОНУ. Одеса, 2016. Т. 15. Вип. 3(34). С. 7-24.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Ізюмцева Наталія Володимирівна

доцент кафедри менеджменту та
СГД ХННІ ДВНЗ «УБС», к.е.н.

Іванова Євгенія Сергіївна

студентка групи 202-ОО
Харківський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університету банківської справи»

Незважаючи на те, що надворі вже XXI століття, у нашому суспільстві все ще дуже багато стереотипів, лівова частка яких про можливості та обов'язки жінок і чоловіків. Згідно з дослідженням популярного ресурсу Work.ua майже 14% українок стикалися з дискримінацією в оплаті праці, 11,5% - при працевлаштуванні, 9% - у дотриманні прав матерів, що працюють, 6,5% - у відносинах в колективі.

Головна причина дискримінації жінок – гендерні стереотипи. Один з них має на увазі, що чоловік кращий керівник, ніж жінка.

Гендер – це соціокультурна стаття людини. Він складається з поведінкових характеристик та ролей, які визначають особистість, правовий та соціальний статус чоловіка та жінки у певній спільноті. Дослідження теми гендерних аспектів у менеджменті набуває актуальності через те, що все більше і більше жінок йдуть працювати у цю сферу, а також через появлення такої соціальної категорії, як «ділові жінки». Під час професійної адаптації жінки приділяють увагу соціально-психологічному аспекту, у той час як чоловіки більше сфокусовані на професійному та діяльнісному. Навіть при однаковій професійній діяльності чоловіки та жінки ставляться до неї по-різному. У плануванні власної кар'єри жінки приділяють увагу як процесу досягнення цілі, так і результату, коли чоловіки чітко орієнтовані на результат.

Ні для кого не секрет, що в нашому суспільстві переважає гендерна нерівність. Навіть у розвинутій Швейцарії Індекс Гендерної Рівності (The Gender Equity Index) на 2019 рік становить 0,037, в Україні ж він досягає 0,284. Щоб змінити традиційне ставлення до керівників та керівниць необхідно відмовитися від стереотипів і зрозуміти, що «традиційне» не є синонімом к «правильне». Таким чином, вивчення гендерних відмінностей буде актуально доти, доки будуть існувати традиційні погляди на чоловіків, жінок та їхні відносини.

У роботах українських та зарубіжних авторів можна побачити, що жіноче керівництво викликає напруженість в обох статей. Багато вчених дуже насторожено оцінюють здатність жінки досягати верхівки ієрархії в організації. Вони пояснюють це тим, що жінки самі не дуже хочуть займати такі позиції, але статево-рольові стереотипи також грають роль. Жінки, як правило,

недооцінюють інших жінок і себе та переоцінюють чоловіків. Серйозні відмінності є в оцінках, що дають собі чоловіки та жінки на своїй керівній посаді. Жінки та чоловіки неоднорідно розподілені у сферах діяльності.

Ліза Манн багато років працювала на керівних позиціях в харчовому секторі. Вона розповідає, що за останні 10 років багато разів стикалася з подвійними вимогами. «Мене критикували, що б я не робила, як за зайву твердість, так і за м'якість», - згадує вона. Наприклад, незабаром після того як Манн отримала свою першу керівну посаду, її начальник заявив, що вона занадто люб'язна і товариська: Манн закінчувала наради з підлеглими фразою «Чим я можу вам допомогти?». Кілька років тому інший начальник розкритикував її за невміння налагодити спілкування і співпрацю з топ-менеджментом [1].

Зазвичай, жінки будують кар'єру пізніше чоловіків, та форми влаштування професійної кар'єри у жінки більш варіативні. Виділяють три основних види жіночої кар'єри: лінійна – постійне ведення домашнього господарства; переривчаста – жінка на певний час припиняє працювати заради родини, а потім повертається до роботи; паралельна – жінка працює та веде домашнє господарство [2].

Жінки бачать кар'єру більше як особистісний ріст, самореалізацію, а чоловіки сприймають кар'єру як перспективну та престижну посаду. Чоловіки співвідносять роботу з просуванням по службі, тоді як жінки розрізняють поняття роботи, яку треба виконувати, та кар'єри.

У жінок та чоловіків часто різняться стилі управління. Жінки схильні використовувати демократичний стиль керівництва. Менеджери жінки орієнтовані на групу, вміння спілкуватися. Менеджери чоловіки використовують авторитарну стратегію, опору на владу, контроль.

Одним з проявів розділення у стилях менеджменту є різний характер лідерства серед жінок та чоловіків. Чоловіки частіше використовують ділову модель, яка має на увазі прагнення влади, домінування, формування цілей та стратегічний розвиток. Жінки ж більше схилиються до соціальної моделі, що фокусується на спілкуванні, взаємодії, урегулюванні відносин у колективі.

У стресових ситуаціях керівники та керівниці поведуться по-різному: менеджери звертаються до диктаторства, замикаються в собі, менеджери жінки ж питають порад, діляться проблемами. Керівниці менше схильні до «зривів», вони більш ефективно вирішують неоднозначні питання, уважніше ставляться до співробітників. Керівниці емоційне стійкі, прагнуть самореалізації, вміють встановлювати високі ділові стосунки. При порівнянні успішності керівників та керівниць, керівник виявляється більш «ефективним» при постановці цілей організації та по параметру лідерських здібностей; керівниця «ефективніша» у сфері мотивації персоналу, комунікації, при прийнятті рішень, вона з більшою користю використовує потенціал співробітників.

Дослідження McKinsey & Company, опубліковане в січні 2018 року, показало, що гендерна різноманітність в командах з керівного складу безпосередньо пов'язана з високою продуктивністю і прибутком. Автори підвели підсумок дослідження: «Керівникам підприємств буде корисно

дізнатися, що жінки-керівники більше залучені в життя колективу. 41% жінок-менеджерів активно беруть участь в справах команди, тоді як у чоловіків цей показник на рівні 35%. І це незалежно від вікової групи, і тієї обставини, чи є у жінок діти» [3].

Як можна побачити, методи чоловіків та жінок дійсно різняться, та чи можна вибрати один, як єдиний правильний? Ні, бо вони доповнюють один одного як пазли. З точки зору ефективності оптимальна картина передбачає однакову кількість компетентних чоловіків та жінок на всіх рівнях управління.

При цьому в Ізраїлю було проведено дуже цінне дослідження з точки зору впливу можливості реалізовувати власні потреби у владі, тобто керівництві, на здоров'я людини різної статі. Дослідники вивчили медичні записи 820 повнолітніх випробовуваних, спостереження за якими тривало 20 років, з 1988 по 2008 рік, пише журнал «Компьюлента».

Люди працювали в великих ізраїльських фірмах, пов'язаних з фінансами, страхуванням, комунальними послугами, охороною здоров'я та виробництвом. В середньому вони працювали по 8,8 години в день. Третина піддослідних складала жінки, 80% були одружені і мали дітей, 45% вчилися як мінімум протягом 12 років.

Контролювалися фізіологічні, поведінкові і психологічні чинники ризику піддослідних: рівень холестерину, тригліцеридів і глюкози, кров'яний тиск, індекс маси тіла, споживання алкоголю, куріння, симптоми депресії, тривожність і останні госпіталізації. Кожен учасник регулярно проходив медичне обстеження і заповнював анкети, в тому числі відповідав на питання про вимоги і контроль на робочому місці, підтримки співробітників і начальства. За час двадцятирічного спостереження померли 53 випробовуваних.

Несподіваним виявилось наступне спостереження: у чоловіків, які вважали, що вони мають повноваження контролювати співробітників і приймати рішення на роботі (можливість проявляти ініціативу, свобода у виборі способу вирішення поставлених завдань, визначення кола занять), ризик смерті був знижений. А ось у жінок, які мали тими ж можливостями, ймовірність ранньої смерті була підвищена.

Звісно, у всіх людей різні можливості, цілі, амбіції та бажання, не можна рівняти всіх під одну мірку, але треба давати всім змогу досягати своїх цілей за однакових умов. Люди, у свою чергу, повинні зважувати всі переваги та недоліки, розуміти, як це вплине на особисте життя та на життя загалом. Кожен самостійне робить свій вибір та несе за це відповідальність.

Список літератури:

1. Лаблін Д. Чому керівницям неможна помилятися / Джоан Лаблін. – 2018.
2. Резник С.Д. Гендерні особливості кар'єрного росту: жінки в менеджменті // Економіка і організація. 2012. №3. с.125-136
3. Fitch K. Delivering through diversity / K. Fitch, S. Agrawal. – 2018.

САМОМОТИВАЦІЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЛАСНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Сазонова Тетяна Олександрівна

кандидат економічних наук

доцент, доцент кафедри менеджменту

Полтавська державна аграрна академія

Важливість мотивації персоналу не викликає сумнівів: забезпечення ефективного процесу «підштовхування», стимулювання працівників, спрямовані на діяльність по досягненню цілей організації, через задоволення потреб та досягнення індивідуальних цілей персоналу – є одним з основних завдань менеджменту організації.

При цьому, на наш погляд, не можливо досягти ефективної мотивації персоналу, за відсутності результативної самомотивації. Відмінність самомотивації від мотивації полягає в тому, що під час самомотивації відбувається самостійне, усвідомлене розкриття індивідом власної структури мотивів. Людина зацікавлена зрозуміти власні рушійні сили, виявити власні потреби та при цьому здійснює якісну рефлексію. Так, власне, індивідом визначаються мотиватори, виключно важливі саме для неї. Коли працівник розуміє, що йому необхідно, для чого, яким чином можливо задовольнити власну потребу – він починає самоорганізовуватися. Спочатку даний процес відбувається у свідомості людини (вона уявляє процес і результат), а потім вона може його здійснити через вербалізацію, формалізацію власних уявлень, ідей, рішень і, реалізувавши, нарешті, вольовий акт. Результат – це досягнення мети самоорганізації. Таким чином, самомотивація реалізується як внутрішній спонукальний процес, який передує процесу планування та реалізації.

При цьому мотивація праці також передбачає формування внутрішнього бажання ефективно досягати поставлених цілей, але засоби які спрямовують дане бажання у потрібному для організації руслі, переважно зовнішнього характеру. Це, так звані, стимули, які має ефективно застосовувати менеджер по відношенню до власних підлеглих. Тобто, стимули мають бути цінними для конкретних працівників, тоді вони будуть викликати внутрішні механізми «підштовхування»: бажання, прагнення, задоволення тощо.

Навіть, враховуючи той факт, що енергійна та / або успішна людина самомотивації не потребує, настають в житті моменти, коли необхідно виконувати справи, які виконувати зовсім не має бажання. Зазначеній категорії людей притаманне знання власних цілей та планомірне їх досягнення, рухаючись від однієї цілі до іншої. Це, так би мовити, у них «у крові». І навіть їм при необхідності виконувати неприємну, небажану справу необхідно вдаватися до методів самоорганізації. Для категорії людей менш енергійних ознайомлення з методами самоорганізації та їх засвоєння, усвідомлення важливості самомотивації є життєво необхідним для забезпечення власної успішності.

Так, процес самомотивації, на наш погляд, можливо представити в наступному вигляді (рис. 1).

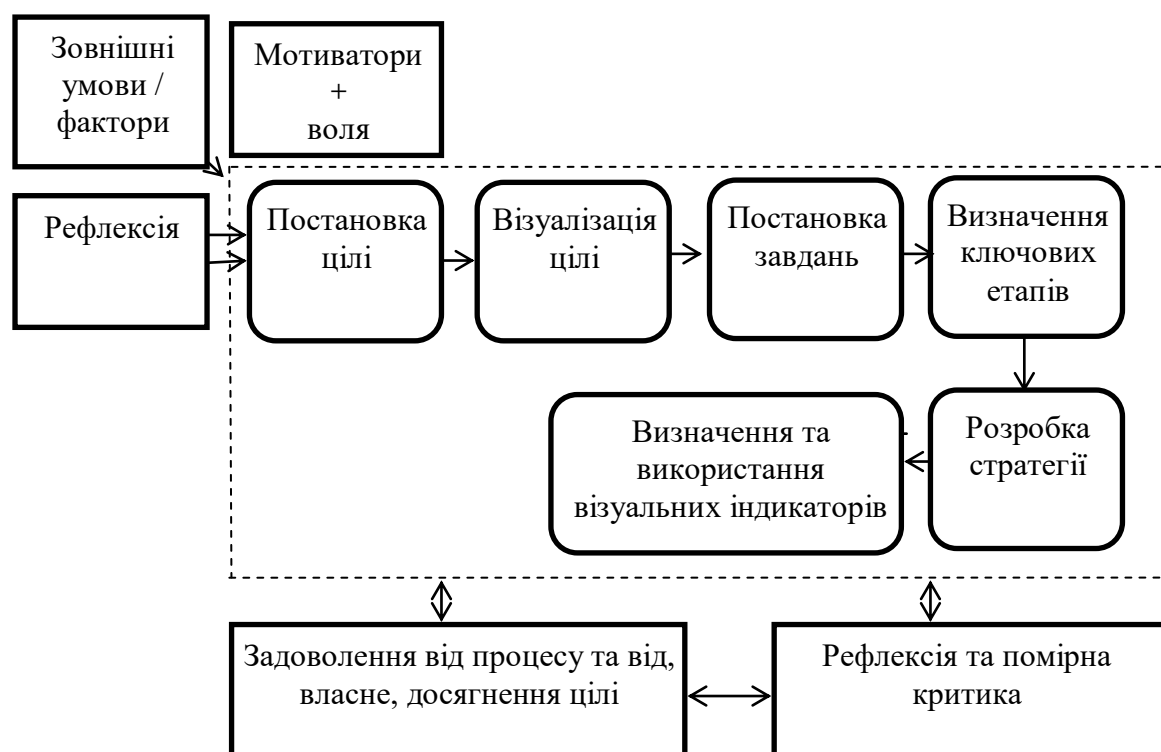

Рис. 1. Схема процесу самомотивації [власна розробка з використанням 1]

Отже, першим етапом в процесі самомотивації є постановка цілей. Виходячи з того, що це самомотивація, цілі є 100 %-во актуальними для індивіда. Під актуальністю ми, зокрема, вбачаємо наявність сильної внутрішньої потреби в її досягненні у особистості, з огляду на значущість потреби і, як наслідку – цілі.

Потреби зумовлюють появу мотиваторів (внутрішніх рушійних сил, які пояснюють логіку обраного способу дій та власне саму необхідність певних дій). Мотиватори разом із волею, тобто здатністю людини, що виявляється в самодетермінації й саморегуляції нею власної діяльності й різних психічних процесів [2, с. 102], створює перший поштовх до самомотивації – встановити цілі. Крім того, будь-яка психічно здорова особистість здатна до рефлексії (хтось більше, хтось менше), яка також призводить до прийняття певних рішень та постановки перед собою визначених цілей. Працівник організації є індивідом зі своїм світом знань, навичок, вмінь, прагнень, цінностей тощо, але він також включений в загально організаційну виробничу та управлінську системи. Тому відчуває на собі вплив зовнішніх факторів, які також мають властивість викликати самомотивацію.

Отже, встановлення на першому етапі досліджуваного процесу особистих цілей, індивід, фактично, планує результат певної власної діяльності, створює майбутню модель, яка є бажана для нього та повністю усвідомленою. Даний етап важливий ще й тим, що ціль відіграє синергитичну роль: вона мотивує, спонукає, організовує, надихає людину до активної, енергійної діяльності.

Другим етап – візуалізація цілі. Необхідно уявити, що ціль вже досягнута. Далі дати відповіді на наступні запитання, при цьому все якомога реалістичніше уявляючи собі («дивлячись про себе кіно»): «Як зміниться життя?», «Що я буду робити, для того, щоб моє життя так змінилось?», «Як я буду це робити?», «Що я буду робити, якщо виявиться певна помилка в припущеннях, завданнях, цілях?». Візуалізація цілі викликає потужні емоції, а емоції завжди заряджені енергією, а енергія призводить до дій.

Третім етапом є постановка завдань. Проаналізувавши всі, візуалізовані до цього, елементи цілі, необхідно визначити головні завдання, які необхідно виконати для досягнення цілі.

Четвертим етапом – визначення ключових етапів. Тобто, визначаючи завдання та візуалізуючи їх так само, як головну ціль, ми, фактично, розбиваємо головну ціль на дрібніші. Згруповуючи їх у логічний ланцюжок, ми можемо визначити ключові етапи – контрольні точки нашої цілі. В них ми має призупинитися й проаналізувати: чи все робимо вірно, чи дотримуємося обраного напрямку, чи непотрібно внести зміни у нашу діяльність? Досягнення кожної проміжної цілі, тобто проходження контрольної точки, створює ситуацію успіху. Все перелічене надає емоційного запалу та спонукає до досягнення кінцевої цілі, а, отже, в такий спосіб – посилює мотивацію.

П'ятим етапом є розробка стратегії – головної лінії поведінки. Тобто особа має визначити конкретний спосіб виконання кожного із завдань. При цьому доцільно розглядати декілька альтернатив, обираючи найкращу, але, розуміючи, що є запасний варіант. Головне при цьому – концентруватися на удачах та нових можливостях. Цінним є минулий досвід: минулі перемоги – запорука майбутніх успіхів; минулі невдачі – це крок до успіху («я знаю, що (як) нетреба робити, бо це помилково» – «тепер я знаю, як (що) необхідно робити»).

Шостим етапом є визначення та використання візуальних індикаторів. Індикатори не обов'язково вимагають від користувача якихось дій – швидше, вони служать для передачі певної інформації. Індикатори відображаються не завжди, а за конкретних умов. Щоб передати своє повідомлення, індикатори можуть приймати різні форми: це можуть бути й іконки, й певні стилі шрифту, й зміни в розмірі шрифту, кольорові варіації, анімації тощо. Мета застосування – користувач завжди повинен знати, що відбувається, тобто індикатори показують статус.

Для забезпечення ефективного процесу самомотивації, всі відповідні дії, досягнення мають бути пронизані почуттям задоволення від досягнення цілі. Але, разом з тим, має бути присутня в даному процесі рефлексія та помірна критика (для «тверезого» погляду). Адже, як ми зазначали на початку, вони створюють передумови для дій.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, високий рівень самомотивації працівників – це запорука майбутньої ефективної діяльності менеджера. Але лише в тому випадку, якщо менеджер зможе максимально синхронізувати особисті цілі працівників а організаційні. За умови наявності персоналу з середнім та низьким рівнем самомотивації, на менеджера припадатиме більше

навантаження. Але він в змозі змінити ситуацію, для цього необхідно, на наш погляд: проводити навчання серед різних рівнів персоналу на предмет сутності, необхідності, доцільності самомотивації; інструментів та методів самомотивації та самоорганізації тощо; закріплювати бажані прояви самомотивації (ініціатива, особисті здобутки); демонструвати власний ефективний приклад.

Список літератури

1. Самомотивація. Искусство саморазвития и достижения желаемого. URL: http://www.cecsi.ru/coach/motivation_yourself.html (дата звернення 26.03.2020)
2. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вища школа, 2005. 343 с.

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Буркало Тетяна Михайлівна
НТУУ «КПІ ім. І.Сікорського»

Кириченко Сергій Олександрович
Кандидат економічних наук, доцент
НТУУ «КПІ ім. І.Сікорського»

Аудиторська діяльність це перш за все підприємницька діяльність аудиторських компаній і сертифікованих аудиторів, яка пов'язана із здійсненням різного роду незалежних перевірок [1].

Оскільки, ринок аудиторських послуг має свої особливості порівняно, наприклад, з ринками товарів широкого вжитку, маркетингову діяльність варто здійснювати поетапно, враховуючи багато факторів та обмежень.

У практиці аудиторських компаній можна виділити такі основні етапи маркетингу[2]:

- проведення дослідження ринку;
- формування цінової політики на аудиторські та допоміжні послуги;
- здійснення пошуку та залучення клієнтів.

На першому етапі здійснюється збір та обробка інформації про конкурентів (інші аудиторські фірми, враховуючи особливості тієї чи іншої аудиторської компанії, наприклад, до якого реєстру аудиторських компаній вона відноситься і на які послуги має дозвіл від вищого регуляторного органу) та про споживачів (клієнтів аудиторських компаній, оскільки основними клієнтами аудиторів є підприємства, яких зобов'язала держава проводити щорічний аудит).

Перевагою ринку аудиторських компаній є те, що інформація про перелік всіх конкурентів – інших аудиторських фірм - є публічно доступною і знайти її можна на офіційному сайті Аудиторської Палати України. А підприємства, які є споживачами аудиторських послуг, розкривають цю інформацію на своїх веб-сторінках, проте проблемою є пошук цих веб-сторінок на просторах Інтернету.

Варто зазначити, що в процесі маркетингового аудиту необхідно чітко розуміти, які джерела інформації використовуватимуться та які структурні одиниці зможуть надати дану інформацію. Саме тому авторами статті було розглянуто складові маркетингу, напрямки дослідження [4].

В загальному, на першому етапі проведення маркетингового дослідження, суттєвих недоліків та проблем немає, існує можливість класифікації потенційних клієнтів та конкурентів.

На другому етапі – формування цінової політики на аудиторські та допоміжні послуги – існує значна дилема. Основа для формування ціни – вартість людино-години – на проведення аудиторської перевірки первинно визначено державними регуляторами – Аудиторською Палатою України та Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. Проте, споживачі

аудиторських послуг вважають таку ціну завищеною, тому відмовляються від проведення аудиту взагалі або шукають якомога дешевшу компанію, оскільки не вважають проведення аудиторської перевірки необхідним для самого підприємства.

В результаті, однієї цінової політики притримуватись важко, і в Україні складається така ситуація, що в регіонах, де прибутковість підприємств нижча, ніж в промислових регіонах, ціни на аудиторські послуги дуже низькі, порівняно з цінами аудиторських компаній Києва, Харкова та Дніпра. А обмежуватись клієнтами тільки одного регіону не є раціональним рішенням, оскільки концентрація клієнтів та аудиторських компаній на однакових регіонах сильно різниться [3].

Третій етап – здійснення пошуку та залучення клієнтів. Клієнтами аудиторських послуг виступають підприємства, яких держава зобов'язала проводити щорічний аудит або ж фінансової звітності (Закон України «Про бухгалтерських облік та фінансову звітність в Україні»), або ж залучати незалежного аудита для надання впевненості (Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок в Україні»). З власної ініціативи підприємства в Україні найчастіше здійснюють аудиторську перевірку при зміні управлінського апарату або для іноземних інвесторів.

Оскільки, інформація про суб'єктів підприємницької діяльності, особливо про акціонерні товариства та підприємства, що становлять суспільний інтерес, є публічною і доступною, то цільову аудиторію для подальшого етапу маркетингу визначити не є проблемою. Проте, клієнти, які тільки виходять на ринок аудиторських послуг (наприклад, середні підприємства, які тільки за 2019 рік повинні публікувати інформацію), раніше не розкривали публічно інформацію, тому знайти їхні контакти для подальших кроків залучення їх як клієнтів, не є простим завданням.

Найпопулярнішим способом популяризації компанії є реклама. І найчастіше, найбільший ефект на потенційних клієнтів справляє ціна [2]. Проте, аудиторська компанія не може в своїй рекламі вказувати конкретну ціну, тому що ціна для кожного клієнта різниться через різний об'єм роботи на різних підприємствах. Тому в рекламі аудиторської компанії варто фокусуватись на таких напрямках, на які звертають увагу потенційні клієнти, а саме:

- рівень кваліфікації її аудиторів;
- досвід роботи на ринку і у галузі;
- клієнтська база аудиторської компанії;
- чесність і порядність фірми;
- солідність;
- відгуки інших клієнтів.

Важливим фактором на етапі залучення клієнтів є зворотній зв'язок. У підприємств можуть виникати питання з приводу проведення аудиту, на які може дати обґрунтовані відповіді аудитор, який знає всі нюанси законів для різних видів підприємств та проблеми у веденні бухгалтерського обліку.

Кожен етап маркетингу аудиторських послуг має свої особливості, які важливо враховувати для ефективного залучення нових клієнтів та підвищення конкурентоспроможності аудиторської компанії.

Таким чином, маркетингова діяльність в сфері надання аудиторських послуг буде ґрунтуватися на збиранні та обробці інформації, необхідної для пізнання ринку, а також на комплексі маркетингу, що включає в себе товарну й цінову стратегії, методи розповсюдження послуг та комунікаційні особливості.

Список літератури:

1. Головач В. В. Філософія аудиту та його сутність / В. В. Головач // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу – 2013.
2. Ю. Є. Петруня, В. Ю. Петруня. «Маркетинг». - 2016.
3. Жукова Т.А., Ганус І.С., Плікус І.Й. / / Аналіз ринку аудиторських послуг в Україні – Суми: Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 2' 2019.
4. Андрєєва, Н. М., Зінковська, Д. В. Маркетинговий аудит підприємства: методичні аспекти уніфікації процедури стратегування та оцінки ефективності // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313–4569); за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 1 (65). С. 70-78.

АДАПТИВНИЙ СТИЛЬ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЗМІН

Дерев'янка Маргарита Петрівна

Науковий керівник доцент, к. е. н.

Ізюмцева Наталія Володимирівна

Харківський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Розвиток різних суб'єктів є можливим за умови адаптації їх внутрішнього середовища до зовнішнього, яке в свою чергу вже змінилося. Серйозні системні структурні зміни, які обумовлені динамічністю і складністю перетворень в державі і у світі в свою чергу диктують необхідність комплексних змін економічної діяльності організацій, зміни в технологіях, які використовуються, в методах керування, зміни вимог до компетенції та зацікавленості управлінців – все це можливе за умови вдосконалення форм взаємодій із зовнішнім середовищем. Управління є обов'язковою частиною будь-якої спільної праці або суспільної взаємодії та яке належить до найдавніших винаходів людства. Будь-які ситуаційні моделі допомагають усвідомити необхідність гнучкого підходу до керівництва. Для того щоб точно оцінити ситуацію, керівник повинен добре уявляти здатності своїх підлеглих і свої власні, природу завдання, потреби, повноваження і кількість та якість інформації. Чим складніший і динамічний об'єкт, тим більше він потребує управління, тим глибше треба знати закономірності його розвитку [1].

Взаємини підлеглих з керівником, результати роботи колективу залежать від стилю управління, що реалізується керівником. Виділяють наступні стилі управління: авторитарний, демократичний та ліберальний. Перший з них полягає у тому, що менеджер надає мінімум інформації підлеглим. Демократичний стиль керівництва передбачає широке залучення працівників до розробки та прийняття рішень. Ліберальний стиль керівництва ще називають стилем мінімального втручання у хід виконання завдання або взагалі невтручання в процес роботи. Важливою віхою в розвитку адаптивних засад управління були здобутки школи людських відносин американського соціолога і психолога Е. Мейо. Він запропонував розглядати будь-яку організацію як певну соціальну систему, що має інтегровану соціальну структуру [2].

Наукове підґрунтя для виділення адаптивного управління, як окремих різновидів, створили дослідження школи людських відносин, котра розвивалася на тлі поведінкових наук. Адаптивне управління характеризується змістом (функції), організаційною структурою (напрямки взаємовпливу, порядок взаємодії учасників управлінського процесу) і технологією (алгоритм здійснення й механізм взаємоузгодження) [3]. Функціональний цикл адаптивного управління наведено на рис. 1.

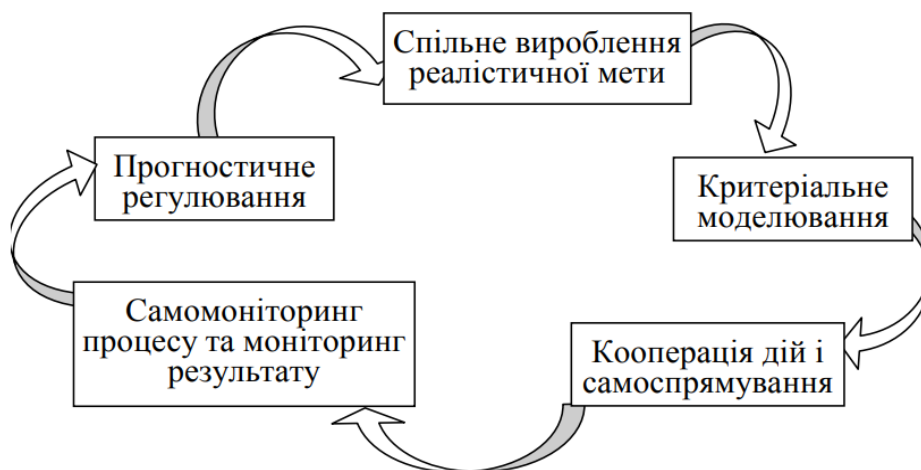

Рис.1. Функціональний цикл адаптивного управління

Спільне вироблення реалістичної мети відбувається шляхом діалогічного (керівник-підлеглі) аналізу трьох чинників впливу – певного нормативу (треба), власних потреб (хочу) та реальних обставин (у певній ситуації можу), які включають в себе зміни, котрі відбуваються навколо. Результатуюча зазначених різноспрямованих векторів впливу і є реалістична мета.

Адаптивний стиль — це один з «кращих» стилів керівництва, або, як вдало виразився Арджирис, стиль, «орієнтований на реальність». Даючи опис цього орієнтованого на реальність стилю, Арджирис відзначає, що він «розвивається в багатьох напрямках. Крім того, розробляються правила прийняття рішень, які можуть служити орієнтирами того, як і коли треба міняти стилі керівництва» [1].

Проаналізувавши відповідну літературу, можна сказати, що той стиль керівництва, що вважається «ефективним» змінюється залежно від ситуації. Жоден стиль не може вважатися найефективнішим, тому їх треба компонувати між собою. Саме тому ефективні керівники — це ті, хто може поводитися по-різному — залежно від вимог реальності.

Список використаних джерел

1. Вольська О. М. Конспект лекцій з дисципліни «Менеджмент» / О. М. Вольська, Л. В. Беззубко. // Макіївка: ДонНАБА. – 2013. – 84 с.
2. Сергєєва Ю. І. СТИЛІ КЕРІВНИЦТВА І АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ / Ю. І. Сергєєва, Р. В. Коробський. // Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ. – 2013. – С. 2.
3. Єльнікова Г.В. Основи адаптивного управління : курс лекцій / Єльнікова Г.В. – Х. : Видав. гр. „Основа”, 2004. – 128 с.

РОЛЬ ЛІДЕРІВ КОРПОРАТИВНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Ізюмцева Наталія Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
та соціально-гуманітарних дисциплін
Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ
“Університет банківської справи”

Василенко Анастасія Володимирівна

студентка 2 курсу
Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ
“Університет банківської справи”

У сучасному ритмі життя з'являється багато інновацій, технологій та винаходів, які потребують керування досвідченою людиною. Напевно, кожна людина розуміє, що для ефективного здійснення функцій планування, організації, мотивації та контролю необхідне ефективне керівництво, яке може забезпечити лише добре обізнана, кваліфікована людина-лідер компанії.

Керівництво – спрямування діяльності людей, під проводом яких, на чолі з якими здійснюється діяльність певного колективу[1].

У ході керівництва керівник уповноважений здійснювати вплив, бо він наділений владою. Але впливати потрібно ефективно, для виконання поставлених завдань та реалізації цілей корпорації. Реалізацію такої здатності називають лідерством. Лідерство - це здатність і можливість впливати на окремих осіб, групи, направляючи їх зусилля на досягнення цілей організації.

Для успішного виконання управлінських функцій, сучасному керівнику вкрай важливо вміти вести за собою підлеглих та забезпечити необхідне для виконання завдань.

Лідер повинен перш за все встановити та пояснити підлеглим основні цілі та задачі, а також роль кожного працівника і умови виконання поставлених задач. Це дасть можливість точніше розподілити обов'язки в команді та забезпечить ефективніше виконання завдань.

Ще одним досить важливим завданням лідера є забезпечення неформального зв'язку з підлеглими, бо саме у такий спосіб ефективніше проходить спілкування. Як показано на практиці, робочі радше підуть до того керівника, який може підтримувати більш теплі зв'язки, аніж до того, який спілкується офіційно[2].

Також одним з основних завдань лідера є мотивація, при тому не лише для досягнення корпоративних цілей, а й для розвитку дружньої атмосфери в колективі і запобігання конфліктів.

Якщо лідер здатний забезпечити контроль над ситуацією, послідовно здійснюючи управління та контроль на членів колективу, прояснюючи індивідуальні ролі та завдання, налагодити та погости колективну діяльність, то

атмосфера у колективі буде змінюватися у кращий бік і корпорація згодом може досягнути кращих показників, шляхом поступових змін [3].

Але будь які зміни більшість працівників, згідно зі статистикою сприймають негативно, то б то намагаються їм опиратися.

Люди чинять опір новому, тому що бояться невідомості. Як не дивно, але навіть найгірше теперішнє все ж таки краще і рідніше хорошого майбутнього в перспективі. А у страху, як то кажуть, очі великі.

На кожному етапі знадобиться залізне і терпіння, з боку керівника - лідера в першу чергу, і час. А ми знаємо, що час - гроші, особливо, коли мова йде про великий бізнес та великі корпорації.

Бути готовим - значить заздалегідь, ще до появи перших ознак прийдешніх змін, провести підготовчу роботу з командою людей в компанії і обговорити майбутні події, реакції і майбутнє. Так і тільки так вийде пом'якшити і максимально прискорити процес опору. Адже, чим швидше люди приймуть зміни в свої робочі процеси, тим раніше з'являться і перші результати.

І тут головне не допустити фатальну помилку - не придушувати опір людей силою і через агресивні дії. Такий підхід неодмінно призведе до сумних і невинних усім наслідків.

Зміни вже давно не несподівана напасти, а цілком звичне і навіть необхідне для розвитку бізнесу і людей стан - в стабільності, при всіх її плюсах і достоїнствах, немає росту і розвитку. Тому бути готовим до нового - головне правило керівників, відповідальних за управління людьми і агентів змін.

Вже не раз доведено на практиці, що директивний стиль управління в період змін не тільки не працює, але і погіршує і без того складну ситуацію. Власне, як і будь-яка інша з менеджерських моделей в цей період не є стабільною і може стати деструктивною.

Вірним же рішенням керівника-лідера буде переключитися з функціонального менеджера в режим лідера - вийти за рамки стабільної системи, подивитися на ситуацію з різних сторін, розглянути всі можливі і неможливі варіанти дій, взяти на себе відповідальність, забезпечити в достатній кількості спілкування з командою людей - залучати, надихати, вислуховувати і ділитися інформацією.

За опором, звичайно ж, слід прийняття ситуації, але до цього треба буде пройти нелегкий шлях через етапи заперечення, гніву, торгу і депресії.

На відміну від менеджера, функції якого сфокусовані на підтримку існуючої системи і досягнення планових показників через напрямок команди в «потрібне русло», лідер надихає і мотивує команду на пошуки нових шляхів виходу з кризової ситуації, допомагає в розвитку нових навичок і заряджає позитивними енергіями, без яких складно пережити навіть найпростіший криза.

У період змін люди як ніколи гостро потребують інформації, про те, що відбувається, що буде відбуватися і що буде в результаті. І, найважливіше, що хвилює людей - причина того, що відбувається і як результати позначаються на них особисто. Тому лідер особливу увагу приділяє внутрішнім комунікаціям.

У період змін інформація - цінний ресурс. І чим більше інформації, тим впевненіше і спокійніше почувають себе люди. Як наслідок - відсутність страху

невідомості і більш м'який і швидкий перехід до стадії прийняття. Тому завдання лідера створювати комунікаційні майданчики і залучати кожного члена команди в дискусію. В результаті з'явиться і необхідна в період змін залученість команди в процеси компанії.

І тільки після того, як кожен член команди прийняв зміни і переналаштувати на роботу за новими правилами, керівник може знову перемикається в режим менеджера - системного і направляє.

Отже, ефективне управління корпоративними перетвореннями неможливе без ефективного лідера. А насамперед керівник повинен забезпечувати ефективність, злагодженість, точність виконання завдань, задач та цілей, вміти делегувати завдання, мотивувати підлеглих, встановлювати пріоритети.

Список використаної літератури:

1. Словопедія: Визначення поняття керівництва [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/32/53402/31081.html>
2. Роль лідера в управлінні персоналом [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/1056041259002/menedzhment/rol_lidera_upravlinni_personalom
3. Управління персоналом [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://uchebnikirus.com/menedgment/upravlinnya_personalom_balabanova_1_v/upravlinnya_personalom_balabanova_1_v.htm

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Ізюмцева Наталія Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
та соціально-гуманітарних дисциплін
Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ
“Університет банківської справи”

Чуйков Артур Варданович

студент 2 курсу
Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ
“Університет банківської справи”

Проблеми корпоративної культури це потенційні конфлікти через відмінності в мотивації праці. Мотиви визначаються, головним чином, соціальною обстановкою і сімейним станом. Тому в країнах перехідного типу домінують матеріальні потреби і потреба в безпеці, тоді як у багатьох промислово розвинених країнах на перший план висувається прагнення до саморозвитку і досягнення амбітних життєвих цілей, а також відмінності в соціально-культурної компетенції і розвитку персоналу [1].

Основна мета корпоративного управління – забезпечити чесну і прозору діяльність з надання фінансових послуг, відповідальність членів наглядового, виконавчого органів фінансової установи, власників істотної участі та контролерів фінансової установи за свої дії та їх підзвітність.

Корпоративне управління – це система організації діяльності та контролю фінансової установи, яка передбачає розподіл повноважень між наглядовим та виконавчим органом фінансової установи, прозорість процедур прийняття рішень та контролю за їх виконанням, належний обмін інформацією між наглядовим та виконавчим органами фінансової установи та забезпечує баланс інтересів споживачів фінансових послуг, акціонерів (учасників), членів наглядового та виконавчого органів фінансової установи, інших заінтересованих осіб [2].

Характерними ознаками ефективного корпоративного управління, за визначенням Всесвітнього банку, є: прозорість, розкриття фінансової та іншій інформації про діяльність компанії, внутрішні процеси контролю і нагляду за менеджментом, захист і забезпечення прав та інтересів усіх акціонерів, незалежність директорів у визначенні стратегії компанії, затвердженні бізнес-планів, ухваленні інших важливих рішень, призначенні менеджерів, контролі за їх діяльністю, їх звільненні в разі потреби.

Аналізуючи ситуацію, пов'язану з розвитком корпоративного управління в Україні, можна виділити наступні сучасні тенденції:

- злиття контролюючих акціонерів і менеджерів;

-низька вірогідність розширення найближчими роками зовнішнього акціонерного фінансування як принципової економічної передумови ефективного корпоративного управління;

- концентрація акціонерного капіталу і консолідація контролю;
- посилення боротьби акціонерів за свої права та усвідомлення своєї ролі.

При цьому проблеми в системі корпоративного управління українськими компаніями пов'язані з:

- інформаційною закритістю, особливо щодо структури власності й реальних власників компанії;
- замовленим правозастосуванням у вирішенні корпоративних конфліктів з використанням так званого адміністративного ресурсу;
- фінансовою звітністю, що не відповідає міжнародним стандартам;
- низькою ефективністю моніторингу за діяльністю вищого менеджменту;
- недостатньою ефективністю і професіоналізмом роботи ради директорів, незначною кількістю в його складі незалежних директорів [3].

Результати аналізу показали, що 9 з 20 компаній (45%) мають чітко сформульовані цінності, принципи, місію, 3 (15%) - нечітко сформульовані, 7 (35%) не вказують ні місію, ні корпоративні цінності на своїх сайтах, і 1 компанія не має сайту взагалі

З 9 компаній, які мають чіткі формулювання основних елементів корпоративної культури, як цінностей називають лідерство на ринку 8 компаній (89%), персонал цінний для 6 компаній (67%), клієнти і якість - для 5 (56%), професіоналізм і інновації - для 3 (30%), екологія - для 2 (22%).

Таким чином, можна констатувати, що лідерство на ринку є першочерговим пріоритетом для українських підприємств. Якщо великі підприємства обґрунтовують досягнення лідерства за допомогою високої якості товарів і послуг, постійного вдосконалення технологій і сервісної діяльності, впровадження змін, інформатизації та автоматизації праці, то малий і середній [4].

Стосовно рекомендацій керівникам, то можна сказати, що за для підвищення ефективності роботи будь якого колективу на сам перед потрібно організувати максимально прозорість між ними, та впевнити їх у тому, що всі йдуть за однією метою.

Корпоративне управління на сам перед дозволяю працівникам ефективніше працювати завдяки добре налагоджених комунікацій, та зробити все можливе за для забезпечення їх безпеки від конфліктів, так паралельно мотивуючи їх будь-яким видом благ.

Для розвитку корпоративної культури необхідно:

- призначити відповідального за діагностику корпоративної культури, розробку і впровадження програм по її розвитку;
- зробити діагностику існуючої корпоративної культури;
- вибрати і описати нові корпоративні цінності організації;
- визначити цілі нової корпоративної культури;
- змінити кадрову політику організації;

- документально закріпити розроблені правила і норми поведінки, корпоративні цінності
- розробити і реалізувати план заходів щодо впровадження нових цінностей і норм;
- оцінити успішність реалізації заходів і розробити план подальшого розвитку корпоративної культури[5].

Висновок. Корпоративна культура як засіб забезпечення ефективності менеджменту в організації буде працювати тільки як добре налагоджений механізм, та дасть великий відсоток приріст ефективності в організації. А при не налагодженому корпоративному управлінні організація буде тільки втрачати ефективність колективу.

Список використаної літератури:

1.Рамблер: 8 перешкод корпоративній культурі: [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://news.rambler.ru/other/38699647/?utm_content=news_media&utm_medium=read_more&utm_source=copylink [1]

2. *Studfiles*: 27.Мета корпоративного управління: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5118071/page:7/> .[2]

3. Ефективна економіка: Фактори та принципи корпоративного управління [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=669>. [3]

4. Profpost: Як розвинути корпоративну культуру в організації

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sdo-regional.ru/prof-post/kak-razvit-korporativnuyu-kulturu-v-organizatsii>. [4]

5. Cyberleninka: Особливості формування корпоративної культури українських підприємств: [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-formirovaniya-korporativnoy-kultury-ukrainskih-predpriyatiy>

CONTROL OF INVENTORIES IN GENERAL SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT ENTERPRISE

Voronina Victoriia Leonidovna

PhD, Associate Professor

Associate professor of management department

Poltava State agrarian academy

Ishcheikin Tymur Evgenievich, PhD

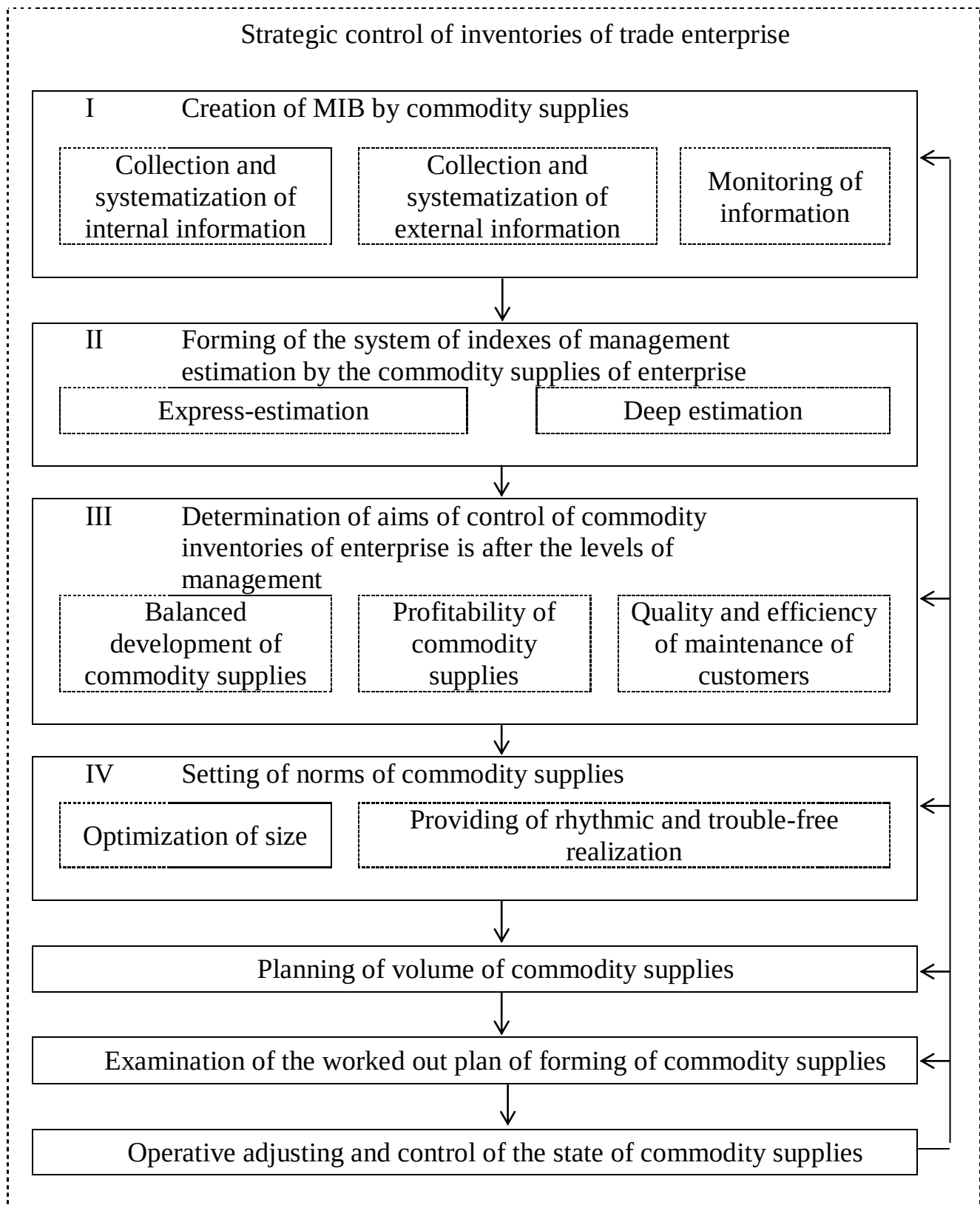
Associate professor of management department

Poltava State agrarian academy

Supplies play an important role functioning of trade enterprise. Commodity supplies satisfy demand of consumers, provide the volume of commodity turnover, and form the competitiveness of trade enterprise and its assortment politics and others like that.

By basic tasks that stand before trade enterprises there are an exposure of urgent problems in control of commodity inventories and application of modern methods of analysis of commodity supplies in the conditions of display of the crisis phenomena in the economy of country.

Carrying out the review of professional literature [1-3], analyzing economic performance indicators and taking into account the features of control system by supplies and charges of trade enterprises of Ukraine, we are work out the general structural and logical chart of process of strategic control of inventories (pic.1).

Pic . 1. Structural and logical chart of process of strategic control of inventories of trade enterprise

We examine strategic control of inventories as dynamic totality of row of interdependent processes.

The first stage of process of forming of strategy of control of inventories is

creation of MIB. An informative source is based on:

- to treatment of internal information about the actual state of supplies, accordance of demand, speed of their realization;
- to collect and to systematize of external information, that envisages monitoring of commodity suggestion (price and sale politics of suppliers), takes into account the state of affairs of market and planned indexes of enterprise on the volume of rotation of supplies and use of materially-financial resources.

On the second stage, forming of the system of indexes of estimation of control of inventories comes true after directions: deep estimation and express-estimation. This stage envisages the analysis of efficiency of the use of supplies, study of basic conformities to law and tendencies, that inherent to the process forming and realization of supplies, exposure of reasons of acceleration or deceleration of turnover of supplies, estimation of efficiency of instruments of current control of inventories.

The next stage is determination of aims of control of commodity inventories of enterprise after the levels of management.

Consider that strategic aims must take into account requirements to activity of enterprise from the side of internal and external factors: progress of industry trends, state of national economy, stage of life cycle of enterprise, character of competition and others like that.

The ground of aims must come true on the basis of approach of the systems to the management taking into account accordance to base strategy of enterprise [1].

The next stage is setting of norms of commodity supplies, which come true with the aim of determination of them optimal sizes, to have the opportunity to provide the planned volume of commodity turnover during trouble-free realization of commodities at minimum charges on their storage, forming, adjusting.

The next stage envisages planning of commodity supplies. At this level of management a basic task is the strategic planning of activity of enterprise at the market and co-ordination of inwardly-corporate tactics of management, which must come true by the managers of higher link of guidance.

On the stage of the operative reacting there must be optimization of charges, search of ways of the most effective use of resources of enterprise, determination of criteria the optimizations related to the long-term aims of development of enterprise [2].

Suggest for the enterprises of trade to choose next whole controls of inventories:

- providing of efficiency and quality of maintenance of customers;
- adequacy of supplies;
- providing of profitability of commodity supplies;
- providing of the balanced development of supplies, taking into account strategies of enterprise at the user market.

Actions in relation to the operative adjusting of volume of commodity supplies and control after their state envisages realization of control of motion of realization and state kept reserves, determination of time of serve of order on delivery and optimal volume of party of delivery, development of chart of delivery of commodities, introduction of the system of measures of prophylaxis of origin of excess supplies and ground of politics of realization, exposure of reasons of

formation of excess commodity supply and their volume.

Thus, the offered chart demonstrates the stages and sequence of forming of strategic control of inventories in the general system of strategic management of enterprise. Taking into account the prelude of Ukraine of world economic community to the modern Ukrainian trade enterprises it costs to inculcate more modern methods of control of commodity inventories.

References:

1. Visochyn I. V. Management of enterprises of retail business : commodity turnover monograph. Kyiv : of KNTEU, 2012. 543 p.
2. Olinichenko C. S. Control of commodity inventories of enterprises of retail business : monograph. Kharkiv : Publishing House Ivanchenko I. S., 2017. 211 p.
3. Romashchenko O. S. Modern technologies of control of commodity inventories of trade enterprise. Economy. Management. Business. 2017. № 3 (21). p. 86-94.

ФЕНОМЕН РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Зацепіна Наталя Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний Університет «Запорізька політехніка»

доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Постановка проблеми. Туризм є невід’ємною частиною життя суспільства, будучи в сучасну епоху феноменом світового масштабу. Релігійний туризм, в свою чергу, відноситься до того виду людської діяльності, походження якого пролонговано в глибоку давнину, крім того, він активно проявляє себе в сьогоденні і має великі перспективи в майбутньому. Релігійний туризм, будучи явищем світової релігії, сприяє, в свою чергу, розкриттю та розумінню різних сторін і характеристик самої релігії, її сутності, видів, форм і функцій в «живому» вигляді. На конкретних прикладах можна познайомитися як з рівнем розвитку певних історичних епох і цивілізацій, так і зі ступенем вдосконалення різних сфер людського життя та діяльності, на які впливала релігія. Для комплексного пізнання будь-якого глобального соціального явища, яким є і релігійний туризм, вважається за необхідне розгляд його з точки зору його сутності, а саме з точки зору феноменології.

Феноменологія як філософська традиція, започаткована у першій половині ХХ століття Едмундом Гуссерлем, Мартіном Хайдеггером, Морісом Мерле-Понті, Жаном-Полем Сартром та іншими. Як наука, феноменологія була в центрі традицій континентальної європейської філософії протягом усього ХХ століття, тоді як філософія свідомості виникла в традиції австрійсько-англо-американської аналітичної філософії, яка розвивалася протягом двадцятого століття. Однак сутнісний характер розумової діяльності людини вирішувався в цих двох традиціях, тому їх аналіз перетинається. Таким чином, аналізуючи феномен релігійного туризму в цій статті, будемо враховувати обидві філософські традиції.

Актуальність багатоаспектного вивчення феномена туризму, і зокрема його релігійної складової, проявляється в постійному збільшенні паломницьких потоків та попиту на подібні туристські послуги в різних регіонах світу. Слід зазначити, що в своєму первісному розумінні феномен релігійного туризму – це вивчення релігійних явищ, а не того, що є в реальності. Основне завдання – охарактеризувати феномен релігійного туризму в його сучасних межах та визначити традиції релігійного туризму, які призвели до незалежності цього визначення. Таким чином, основною **метою** цього дослідження є аналіз сутності феномену релігійного туризму (паломництва) з точки зору науки феноменології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феноменологія як розуміння навколишнього, не розвивалася аж до XX століття та досі недостатньо вивчена у деяких колах сучасної філософії., а в гносеології XVIII і XIX ст. феномени є перш за все відправною точкою для побудови знання та перш за все науки. Відповідно, феномени в звичному та в сучасному розумінні – це все, що людина спостерігає (сприймає) та хоче пояснити. Після появи психології як науки наприкінці XIX століття феномени набули дещо іншого значення. У «Психології з емпіричної точки зору» (1874) Франца Brentano феномени розуміються як те, що відбувається в розумі, тобто акти свідомості (або значущі моменти), а фізичними феноменами є об'єкти зовнішнього сприйняття, починаючи з кольорів та форм. З точки зору Brentano, фізичні феномени присутні «інтенціонально» в актах свідомості. Цей погляд зображує ідею Brentano про те, що він називає «інтенціональним внутрішнім існуванням», але його онтологія залишається нерозвиненою (немає пояснення того, що означає існувати в розумі та чи існують фізичні об'єкти лише в розумі) [1]. Загалом, можна визначити, що феномени – це все, що людина усвідомлює: предмети та події навколо неї, інших людей, саму себе і навіть відображення власного свідомого досвіду (у рефлексії), коли вона його переживає. У технічному розумінні феномени – це об'єкти, оскільки вони даються свідомості з точки зору сприйняття, уяви, думки чи сили волі.

Науку феноменологію, яку ми знаємо, заснував Едмунд Гуссерль у своїх «Логічних дослідженнях» (1900-1901) [2]. Феноменологія знайшла свою самостійність завдяки Гуссерлю, так як епістемологія знайшла такий статус завдяки Декарту, а онтологія або метафізика – завдяки Аристотелю, який йшов за Платоном. Тим не менше, феноменологія практикувалася століттями, незалежно від того, мала вона назву чи ні. Тим не менш, незважаючи на свої багатовікові корені, феноменологія розцвіла як наука лише у Гуссерля, в якій феномени переосмислюються об'єктивно, із інтенціональним змістом суб'єктивних актів свідомості (іноді їх називають «інтенціональними об'єктами»). Феноменологія вивчає цей конгломерат свідомості та зкорельовані з нею феномени.

У сучасній філософії релігійної свідомості термін «феноменологія» взагалі відноситься лише до характеристики таких чуттєвих якостей як релігійне бачення, слухання тощо – як це: мати всілякі релігійні відчуття. Однак релігійний досвід людини часто наповнений багатшим змістом і не зводиться до єдиного лише релігійного відчуття. Відповідно, у феноменологічній традиції феномен релігійного туризму трактується набагато ширше і займається смислами релігійних предметів та явищ в релігійному досвіді людини, зокрема, значенням релігійних об'єктів, подій, інструментів, потоку часу, релігійної самості тощо – настільки, наскільки ці релігійні предмети з'являються та переживаються людиною в навколишньому світі та житті. Буквально феноменологія релігійного туризму – це вивчення «феноменів», релігійних явищ, предметів чи релігійних об'єктів, як вони є у релігійному досвіді людини, так і в тому, якими способами вона переживає свій релігійний досвід та розуміє релігійні предмети, а значить, і смисли, які мають ці предмети в її релігійному

досвіді. Феномен релігійного туризму визначає свідомий релігійний досвід, випробуваний з суб'єктивної точки зору або з позиції першої особи, а також визначає структуру різних видів релігійного досвіду людини, від сприйняття релігійних предметів, мислення про них, від ментальної діяльності, включаючи пам'ять, уяву, емоції, бажання і воління до тілесної свідомості, втіленої дії та соціальної діяльності, включаючи й релігійну туристську діяльність.

Структура цих форм релігійного досвіду включає, як правило, те, що Гуссерль називає «інтенціональністю», тобто релігійним наміром, а саме орієнтацію релігійного досвіду на об'єкти в релігійному світі, властивість свідомості, завдяки чому вона є свідомістю чогось релігійного або про щось релігійне. Відповідно до класичної гуссерліанської феноменології, релігійний досвід людини базується лише на її певних релігійних концепціях, думках, ідеях, образах тощо. Вони утворюють зміст відповідних релігійних переживань та відрізняються від релігійних об'єктів, які вони представляють або мають на увазі.

Свідомим релігійне переживання робить обізнаність суб'єкта про релігійне переживання при його проживанні або здійсненні. Ця форма внутрішнього усвідомлення була предметом суперечок протягом століть після того, як вона з'явилася в концепції локківської свідомості, яка розвинула ідею декартової свідомості (conscience, свідомість). Так і Франц Brentano стверджував, що це усвідомлення досвіду не є якимось внутрішнім спостереженням за досвідом, як ніби суб'єкт робить дві речі одночасно. Адже поінформованість про релігійні переживання є визначальною рисою свідомого релігійного досвіду, що надає йому суб'єктивний, пережитий характер [1]. Саме експериментальний характер релігійного досвіду дозволяє вивчати об'єкт дослідження, тобто релігійний досвід набувається з позиції першої особи, і подібна перспектива є характерною рисою методології феномену релігійного туризму.

Висновки. Свідомий релігійний досвід є вихідною точкою феномену релігійного туризму, але цей досвід зводиться до менш чітко усвідомлених релігійних явищ. Як підкреслював Гуссерль та інші автори, людина непевно усвідомлює об'єкти на полях або периферії своєї уваги, і лише імпліцитно усвідомлює більш широкий обрій об'єктів у навколишньому світі. Тому можемо припустити, що сфера феноменології релігійного туризму – власний релігійний досвід людини – поширюється від свідомого релігійний досвіду до підсвідомої та навіть несвідомої психічної діяльності та пов'язаних із цим релевантних фонових умов, імпліцитно задіяних у релігійному досвіді людини. Але це суперечливі питання, мета яких пояснити, де провести межу, яка відокремлює феноменологію релігійного туризму від інших сфер. Феноменологія релігійного досвіду, таким чином, веде до аналізу умов можливості інтенціональності, які включають моторні навички та звички, фонові соціальні практики і нерідко – мову з тим особливим місцем, яке вона займає в справах щодо отримання релігійного досвіду.

Тому ключову роль у структурі релігійного досвіду людини займає інтенціональність, а феноменологія релігійного досвіду значною мірою є вивченням різних аспектів його інтенціональності. Таким чином досліджуються

структури потоку свідомості, стійкого «Я», втіленого «Я» та тілесних дій під час здійснення будь-якого релігійного акту, у тому числі й релігійної діяльності на прикладі релігійного туризму. Також, залежно від того, як працюють ці феномени, людина звертається до аналізу релевантних умов, які роблять можливим його релігійний досвід в наявному вигляді та дають їм змогу представляти та інтендувати у властивій їм манері. Таким чином, феноменологія релігійного досвіду призводить до аналізу можливості інтенціональності, які включають моторні навички та звички, фонові соціальні релігійні практики та нерідко – мову з тим особливим місцем, яке вона займає в ситуаціях отримання релігійного досвіду під час здійснення паломництва.

Список літератури:

1. Brentano Ф. О происхождении нравственного познания. Перевод с нем. А.А. Анипко. Издательство: СПб.: Алетейя, ЛМИ при философском факультете СПбГУ. – 2000. – 186 с.
2. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. – Мн.: Харвест, – М.: АСТ, 2000. – 752 с. – (Классическая философская мысль). – С. 6-288.
3. Encyclopedia of Phenomenology, Kluwer Academic Publishers, 1997, Dordrecht and Boston <https://www.worldcat.org/title/encyclopedia-of-phenomenology/oclc/36120899> (дата обращения: 04/03/2020)
4. Smith, David Woodruff, «Phenomenology», The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2013/entries/phenomenology/>. (дата обращения: 05/03/2020)

HUMAN AWARENESS OF OBJECTIVE REALITY

Sergiy Samborsky

Professor of philosophy

Ivano-Frankivsk College of Lviv

National Agrarian University

Ivano-Frankivsk

In recent years, significant changes have taken place in the spiritual life of the Ukrainian people: we are moving to the development of all the wealth of the spiritual culture of modern civilization. However, the "only true" picture of the universe and the relation to the world that has been studied until recently is changing, though not simply, with the realization that the palette of philosophical views of the past and present is extremely diverse and that each of these views has a right to exist; it is self-sufficient and valuable. Pluralism, equality of different points of view, polyphony is the most adequate form of understanding of reality. That is, no one has a monopoly on the only right doctrine or true philosophy. On the one hand, it can be a bit disorienting for a person who wants certainty and certainty. On the other hand, philosophy encourages the individual to be in constant search for such forms of self-realization that are worthy of man. Of course, this is a difficult task, and the study of philosophy, acquaintance with its various directions and trends should facilitate this work. To understand this wealth of concepts and to achieve a modern understanding of the fundamental problems of human being and the universe is not simple and requires a lot of effort from the student. The study of philosophy not only promotes the general culture of the individual, but also forms the skills of critical thinking, teaches the art of living without losing his own identity and human dignity.

The main purpose of studying the course of philosophy is to prepare highly qualified specialists of the new formation, who combine fundamental professional training with a modern, non-ideological outlook, pluralistic thinking and a high methodological culture of creative activity. For two and a half thousand years, philosophy has been an integral part of the spiritual culture of humanity. It focuses on humanistic issues, i.e. the problems of human existence. Nevertheless, these problems also face other forms of culture - science, art, morality, law, religion, etc. What exactly differentiates philosophy from them? The peculiarity of philosophy is that it is "at the crossroads" between such phenomena as outlook and science, so we must first distinguish and compare them.

Worldview and science are fundamentally different forms of spiritual assimilation of the world. Science considers the condition and ideal of scientific knowledge is impartial, uninterested, objective, devoid of subjective "layers", human values, and estimates a reflection of reality. Science attempts to understand the world as it is "by itself", regardless of what it would be like to see the man that she wanted him to expect. Science refers to the sphere of things, in the scope of the existing facts. The world has a fundamentally different "system of coordinates". It is a vision of the world from a single center - position of the person. Any knowledge becomes part of

the world, if this knowledge is focused on human existence and is involved in the formation of his attitudes. Naturally, such knowledge becomes a valuable painted full of subjective value.

Outlook gives an idea of how the world can be and should be, if it exists. The world cannot be considered as complete sustainable entity, if it is associated with such a fundamentally unfinished, unlimited being, which is man. Man is the only creature in the world, which constantly involved herself in the work of his own destiny and life. Changing himself, he changes the world in which he lives.

The key concepts of worldview are the concepts of "world" and "man". The world is a certain attitude of man to the world, way of orientation in life, an awareness of man's place and purpose in the natural and social world. Unlike science, the worldview reflects not so much objectively as being proper and desirable, from the standpoint of a certain ideal and subjective goals of man. It is in the worldview that the person assesses the world, their own opportunities and chances, designing desirable situations in life, forming ideals, higher goals and values, awareness of their interests. Due to the worldview, a person has a holistic view of the world of his own being, forms his own personal image, seeks to find himself, to gain understanding with his neighbor, in harmony with the world.

The main function of the outlook is the spiritual design of life, the definition of the main landmarks and the meaning of human existence. The worldview is directed not so much at the knowledge of certain problems, but at the spiritual self-affirmation, self-realization, self-determination of a person in the world, the realization of his desires, intentions, interests, etc. Therefore, the outlook is not only limited by the totality of knowledge, conceptions of the world and man, but it includes the assessment of things, values and ideals, beliefs and beliefs, life principles and guidelines.

The outlook in the spiritual culture of humanity is not clearly defined, depending on the particular historical situation; it may manifest itself in the language of art, morality, philosophy, religion, etc. However, wherever we find the so-called "eternal" problems of human existence, we face some form of worldview.

To philosophical problems are problems concerning the ultimate foundations of man and the world relationship, namely:

- Who is such a person, and what is his position and purpose in the world?
- What is the reason for the existence, essence and fundamental of the world?
- What is the meaning of human life?
- What is death, and can a person overcome it?
- What is the nature of good and evil, truth, beauty, justice?
- What is happiness and what are the ways to achieve it?
- Is freedom possible, and what is it?

All these and many other problems are called "eternal" because it is not possible to give not only definitive, complete answer, but unambiguous. Each person, each generation, puts and solves these problems anew, based on a specific historical situation, life experience. In addition, worldview problems are solved not only by the theoretical way, they seem to be "lived in" and experienced by man. Just as one cannot understand something for someone, one cannot answer the worldview queries

in the form of ready borrowed knowledge. Whatever the abstract and distant from the ordinary everyday life, these problems do not seem to be at the heart of all of them - real, practical, vital interest.

The worldview is a complex spiritual phenomenon, it has a rather branched structure. In the structure of worldview can be distinguished:

- a) the main components of the outlook (cognitive, value and motivational activity);
- b) basic levels of outlook (life-practical and theoretical);
- c) forms and historical types of worldview (mythological, religious, philosophical).

In the structure of worldview, a cognitive element is the totality of perceptions and knowledge about the world in general and man's place in it. Nevertheless, the world is not only a kind of reflection of the world. The main function of the worldview is not so much the knowledge, but the ability to be a person's self-consciousness, his life orientation, program and project of human being. Therefore, the second value component of the outlook suggests that the outlook is not only knowledge, but also the attitude of man to the world, to others and to himself. For example, each of us chooses a value system with a hierarchy of more or less significant values. Values are a means of directing human being in a particular direction; they can be considered a central link in the internal structure of the outlook. In accordance with the chosen values are formed a person's ideas about the world, about his own image. The third component of the outlook - motivational and active - is aimed at realizing one's position in life. It consists of behavior programs, life projects, activity guides.

The integrative worldview, that is, the combination of not only the ability to think and rational cognition, but also emotions, feelings, aspirations, feelings, moods, beliefs, beliefs, etc., indicates that the worldview is inseparable from the subject as a whole personality, a separate personality, from the very nature of man.

Only at certain, high level of human development it becomes possible to solve philosophical problems by means of rational and logical knowledge, which is actually philosophy. However, the outlook historically existed long before philosophy, it still exists today in everyday life in a non-theoretical, non-philosophical form. Therefore, the worldview exists on two levels. The first vital, everyday level, mass outlook.

At this level, the worldview is formed spontaneously, under the influence of the direct way of life, life experience, cultural environment, social situation, etc. Reflections on worldview inquiries at this level (which may also be contained in mythology, religion, works of art, moral representations) are called philosophizing, or "life philosophy." A more sophisticated, otherwise organized level of outlook is theoretical. Philosophical knowledge is this level. It is formed not spontaneously, but purposefully, consciously and systematically, by means of special means of rational comprehension of the world - a system of concepts and categories, methods of logical argumentation and argumentation. The theoretical level of worldview is an orderly, rational, systematic knowledge, that is, philosophical knowledge.

It is the theory of how to solve worldview problems that differentiates philosophy from other forms of worldview mythology, religion, and artistic worldview. It unites

all forms of worldview into one meaning - a circle of eternal problems (life, death, immortality, faith, love, freedom, etc.). However, the difference between the two is precisely how these problems are addressed. For example, in mythological consciousness, the basis of the worldview is artistic, figurative, symbolic reflection, imagination, a deep sense of oneness, affinity, even the identity of man and nature, the individual and the human race. The religious outlook is based on faith. The artistic worldview is the awareness of man and the world in artistic images, metaphors, sensual and symbolic forms. Philosophy seeks answers to the same questions, but in a way of theoretical cognition, drawing on logical thinking, proving and arguing its propositions in a conceptually rational way.

In the modern world, all forms of worldview coexist, to varying degrees, but all are present in the spiritual life of society and the individual. In history, they were formed in succession. Some forms of worldview in a certain historical period played a dominant role, which gives grounds to determine the historical types of worldview: mythology, religion, philosophy.

Thus, not only the individual, but also the social group, class, ethnos, society as a whole at one stage or another can be the bearer and expression of the worldview. Therefore, our language has retained such expressions as "the outlook of the Eastern Slavs", "peasant outlook" and so on. There is not only an individual, but also a people who would not have a certain outlook in one form or another.

Literature

1. 1. G.I. Volynka. The history of philosophy in its relation to education / G.Volynka, V.Gusev, N.Mozgov, I.Ogorodnik - K .: Caravel, 2006.
2. V.S. Gorsky History of Ukrainian Philosophy: Textbook - K., 2001.
3. V.Kremen Philosophy: thinkers, ideas, concepts. - K .: Book, 2005.
4. Kozak I.Y. Fundamentals of Ukrainian Philosophy: a Textbook / I. Kozak. - Kamianets-Podilskyi: Oium, 2010.

ГЛОБАЛЬНА КРИЗА І ДУХОВНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЛЮДСТВА

Дудченко Володимир Степанович

к.ф.н., доцент

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж

Вольська Ангелія Олександрівна

к.е.н., доцент

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж

Дужева Олена Григорівна

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж

З початку 2020 року ми спостерігаємо, як наш звичний світ занурюється в глобальну кризу, світова економіка виходить в рецесію (економічна теорія), стан турбулентності (квантова фізика), антропологічна криза (філософська антропологія), криза накопичення непотрібних товарів і послуг «суспільство споживання» (політологія, теологія), людська цивілізація знаходить в точці біфуркації (синергетика). Формується нова реальність, в якій інформаційні технології створюють новий базис економіки, фінансів, суспільної свідомості, адже ІТ – суспільство, постіндустріальне суспільство, суспільство знань, це новопосталий і не досліджений феномен (царина нано, біо, когнітивних, міждисциплінарних дискурсів), і як футуристичний прогноз (транс гуманізм) утворення пост суспільства і пост людини (аватара, кіборга, інформаційного робота...).

Цивілізаційне людство зіткнулась з цілою низкою «рукотворних» і метафізичних викликів і загроз, це гарячі гібридні війни, техногенні катастрофи (Чорнобиль, Фукусіма – 1), екоцид і геноцид, голод і зuboжіння значної кількості населення планети, світові пандемії (лихоманка Ебола, коронавірус COVID – 19).

Концептуалізація поняття «криза» походить з грец. Krisis і позначає собою фундаментальну руйнацію, соціокультурний фазовий перехідний стан, найнижча точка падіння будь-якої системи, невідповідність усталеним принципам і загальним положенням суспільства.

Концептуальні дискурси еволюційного поступального розвитку, регресу, циклічних змін природнього і соціокультурного розвитку популяризували Будда, Конфуцій, Лао-цзи, Полібій, Сима Цянь, Платон, Аристотель, Плотін, Фома Аквінський, Г. Спенсер, К. Маркс, Дж.М. Кейнс, Й. Шумпетер, М. Фрідмен, Френсіс Фукуями, Юрген Габермас. Гуманістичні засади духовного розвитку суспільства і окремого індивіда закладено у Ведах, Брахманах,

Упанішадах, Авесті, Біблії, «Лунь Юй», Корані, у вченнях пророків і подвижників. Ключове завдання фундаментальної економічної, соціально-політичної теорії – робити відкриття, які б сприяли досягненню стабільності і духовного балансу суспільства.

Усі складні економічні, соціокультурні системні утворення прагнуть подолати стан ентропії (другий закон термодинаміки), досягнути рівноваги і уникнути стану руйнівного хаосу. Врівноважений стан і динамічна криза, стабільність і хаос – постійні антагонізми в розвитку системи. Уся людська історія засвідчує, що еволюційний розвиток людства був насичений насиллям, війнами, епідеміями, стихійними природними катаклізмами, революціями, громадянськими війнами, тероризмом, інквізицією тощо [1].

У сучасному тупиковому стані, який створений нашими діями і нашими лінощами, недбальством, безвідповідальністю, бездіянням потрібно усвідомити, що духовні цінності суспільства, які становлять базис нашого соціокультурного буття, є найвищим рівнем регуляції суспільно-політичних процесів, вони формують усталену систему соціальних відносин і згуртовують націю, людство у Вселенську єдність. На нашу думку, в даній кризовій ситуації ключовим пріоритетом виходу з небезпечного стану є розвиток духовної свідомості, в залученні до духовних засад людства, в злитті їх з науковими і поза науковими знаннями для встановлення між ними гармонійної єдності і коеволюції, метафізичного і матеріального [2].

У такому сенсі духовне єство людини, долаючи потреби буденності та однобічної націленості на матеріальні цінності, піднімається до небесних висот абсолютних цінностей, що збагачує її фундаментальними імперативами вселюдської культури.

Кожній людині, суспільству притаманна своя специфічна ієрархія цінностей, духовних структур, цілій, які виступають координуючою ланкою індивідуального і суспільного, національного і Вселенського життя.

Як унікальний космічний феномен (антропний принцип) людство живе, насамперед, завдяки духовним, а не матеріальним цінностям. І хоч би які історичні випробування переживало людство, воно зберігається як культурна єдність лише завдяки духовності, тій нетлінній основі, яка робить людину людиною і підіймає її над буденністю [3].

Ми вважаємо, що слід прогнозувати варіанти виживання світової цивілізації відповідно до логіки останніх досягнень сучасної науки (політичної, психологічної, філософської), ввести в дискурс духовно-релігійні, духовно-етичні, гуманістичні філософські вчення людства щодо змісту, чинників та методів духовного розвитку особистості, включити нові категорії (як наукові, так і поза наукові, релігійні і світські), які б відображали стан проблеми духовності у його еволюційному розвитку.

Нам хочеться вірити в те, що людство навчиться створювати і розвивати нову соціогуманітарну парадигму, нову етику, нову духовну культуру і свідомість для земного і космічного простору.

Нам видається, що у світової спільноти все ж таки залишається шанс шукати і знайти вихід з глобальних кризових станів, але для цього доведеться

створити не матеріальну стратегію розвитку, переосмислити хибність споживацької форми людського існування, пройти через епоху духовної реформації і вироблення нової системи планетарних цінностей.

Це, звичайно, найбільш сприятливий, хоча, можливо, і найбільш важкий для реалізації сценарій духовного еволюційного розвитку. Існують інші сценарії менш сприятливі і просто катастрофічні. Цілком імовірно (і вірогідність ця величезна), що найближчим часом процеси глобалізації, інформатизації, роботизації протікатимуть не як рівноправний діалог культур, а як активна одностороння дія споживацьких цінностей і ідеалів суспільства споживання і натиском на духовні основи культури. Прагнення фінансово-монопольного капіталу, ТНК зберегти своє домінуюче положення в просторі світового ринку може стимулювати консервацію існуючого положення справ і призвести до подальшого загострення існуючих викликів і загроз для світової цивілізації.

Ми переконані, що розповсюдження в планетарних масштабах ідеології «суспільства споживання», цінностей матеріалістичного свідомості, масової культури сприятиме наростанню екологічного, антропологічного і інших глобальних кризових явищ. Існує цілком реальна небезпека, що програми стійкого розвитку підтверджуватимуться саме до прагнення пролонгувати в незмінному вигляді цінності техногенної культури, егоїстичного відношення до «Іншого», природи і культури. Але в цьому випадку потрібно ясно віддавати собі звіт, що вихід із стану глобальних криз буде маловірогідний, а значить, і стійкий розвиток – нереальним. Звідси висновок: стратегія розвитку сучасної цивілізації без аналізу домінуючої в ній системи духовних цінностей не мають ні короточасної ні довготривалої перспективи.

Список літератури

1. Кризові ситуації. Поняття кризи, суть і зміст кризового стану, внутрішні та зовнішні причини криз. URL : https://pidruchniki.com/18421120/menedzhment/krizovi_situatsiyi_ponyattya_krizi_sut_zmist_krizovogo_stanu_vnutris_hni_zovnishni_prichini_kriz
2. Духовні цінності та проблема морального розвитку особистості. URL : <http://eparhia.dp.ua/publikatsii/stati/duhovni-tsinnosti-ta-problema-moralnogo-rozvitku-osobistosti/>
3. Дудченко В. С. Ненасилля як духовний фактор соціокультурного розвитку людства : соціально-філософський аналіз : монографія. Кам'янець-Подільський : Вид-во К-ПНУ ім. Івана Огієнка, 2010. 160 с.

РЕАКЦІЯ АКТИВАЦІЇ: ЕЛЕКТРОФІЗІОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ В ОНТОГЕНЕЗІ

Шкуропат Анастасія Вікторівна

к.б.н.

Херсонський державний університет

Ванцовська Марія

студент

Херсонський державний університет

Основним ритмом електроенцефалограми (ЕЕГ) дорослої людини є альфа-ритм з максимальною амплітудою у потиличних ділянках кори головного мозку і поступово спадаючим градієнтом у напрямку до лобових ділянок головного мозку [1, 2]. Його частота складає 8-13 Гц. Реєстрація альфа-ритму з максимально вираженою амплітудою спостерігається при закритих очах у стані розслабленого неспання [1, 3].

Численними дослідженнями було показано, що альфа-ритм може блокуватися під час концентрації уваги людиною, вирішування когнітивних завдань, будь-якими стимуляціями зорового аналізатора. Така реакція носить назву arousal-реакції та супроводжується різкою десинхронізацією, тобто, суттєвим зниженням амплітуди альфа-ритму [1, 4, 5]. Така реакція особливо виражена під час різкого зорового стимулу та характеризується досить швидким відновленням вихідної амплітуди альфа-ритму [6].

Ліндслі Д. ще у 1938 році помітив [1], що у онтогенезі відбувається поступове збільшення частоти основного ритму, тобто з віком відбувається дозрівання окремих структур головного мозку, змінюються взаємовідносини між ними, що і відображується на ЕЕГ головного мозку [5-7].

Ступінь вираження arousal-реакції також пов'язаний із віковою еволюцією та розвитком кірково-підкіркових взаємодій. Чіткість вираження десинхронізації альфа-ритму під час arousal-реакції пов'язана із активуючими впливами ретикулярної формації стовбура головного мозку на кору півкуль [1, 6, 8, 9].

Вперше реакція активація на ЕЕГ дітей з'являється у 2-3 місячному віці. Поступове збільшення вираженості пригнічення ритму спостерігається із збільшенням віку дитини. Так, у дошкільному віці спостерігається пригнічення амплітуди альфа-ритму на 50-70%, а у підлітковому віці – майже на 90% [1, 2, 5].

У підлітковому віці окрім поступової вікової еволюції структур головного мозку спостерігається підвищення активності гіпоталамо-гіпофізарної системи,

що не може не вносити дезорганізацію у кірково-підкіркові взаємодії [1-3]. Підлітковий вік є дуже вразливий для розвитку невротичних станів, тому важливим є проведення дослідження особливостей функціонування його головного мозку. Одним із таких показників є дослідження ступеня пригнічення амплітуди альфа-ритму під час arousal-реакції [5, 7, 10].

У нашому дослідженні прийняли участь 30 підлітків 12-15 років, з яких 15 хлопців та 15 дівчат. Електрофізіологічне дослідження головного мозку проводили за допомогою системи комп'ютерної ЕЕГ «Braintest» (м.Харків). Після запису ЕЕГ протягом 10 с, досліджуваним підліткам пропонували відкрити очі на 3-4 с, після чого робили запис ЕЕГ ще протягом 10 с.

Ступінь пригнічення альфа-ритму визначався за наступними параметрами: зменшення амплітуди альфа-ритму на 75% та більше від вихідного рівня вважали повним. Зменшення амплітуди альфа-ритму у межах 50-75% від вихідного значення амплітуди вважали неповним. Падіння амплітуди альфа-ритму менше 50% від вихідного рівня вважали відсутнім [5].

Нами було встановлено, що на ЕЕГ хлопців повне пригнічення амплітуди альфа-ритму під час arousal-реакції спостерігалось у 69% осіб, на ЕЕГ дівчат – 77% (рис. 1).

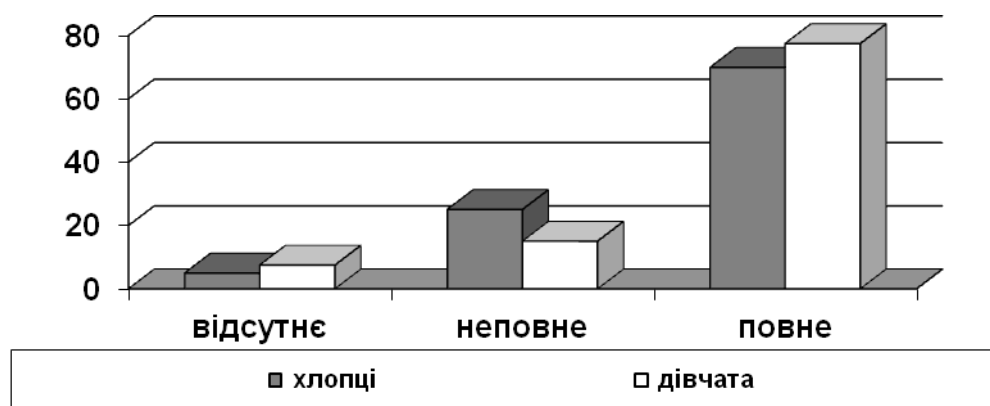

Рис. 1 – Вираженість arousal-реакції на ЕЕГ підлітків

Неповне зниження амплітуди альфа-ритму на ЕЕГ хлопців під час реакції активації виявлено у 25% осіб, дівчат – 15% осіб. Відсутньою реакція альфа-ритму на пробу з відкриванням очей була у 5% обстежуваних хлопців та 8% обстежуваних дівчат.

Виникнення arousal-реакції на ЕЕГ під час проведення проби з відкриванням очей пов'язано з неспецифічною активуючою системою середнього мозку на кору півкуль головного мозку. Якщо спостерігається недостатність таких активуючих впливів, то реакція активації виражена недостатньо або зовсім невиражена [1-3, 5, 7].

Таким чином, більшість обстежуваних підлітків мала виражену реакцію активації у відповідь на відкриття очей, проте 30% хлопців та 22% дівчат мали порушення активуючих впливів ретикулярної формації середнього мозку на кору півкуль головного мозку.

Список літератури:

1. Мачинская Р.И. Функциональное созревание мозга и формирование нейробиологических механизмов избирательного произвольного внимания у детей младшего школьного возраста / Мачинская Р.И. // Физиология человека. – 2006. – Т.32, №1. – С.26 – 36.
2. Suffczynski P. Computational model of thalamoocortical networks: dynamical control of alpha rhythms in relation to focal attention / Suffczynski P. et al. // Int. J. Psychophysiol. – 2001. – Vol. 43, no. 1. – P. 25-40.
3. Залата О.А. Особенности партерного ЭЭГ у здоровых детей и детей с нарушениями психического развития / Залата О.А., Зинченко С.А., Трибрат А.Г., Евстафьева Е.В., Хрипунова Л.Д. // Таврический медико-биологический вестник. – 2012 – Т.15, № 3, ч. 2 (59). – С 100-104.
4. Гилёва О.Б. Особенности электроэнцефалограммы при решении задач на пространственное вращение и академическую успеваемость школьников 12-13 лет / Гилёва О.Б. // Современные проблемы науки и образования. – 2011. - № 6 – С. 86-91.
5. Шкуропат А. В. Когерентный анализ ЭЭГ тугоухих подростков / Шкуропат А.В. // Нейрофизиология. – 2010. – 42(3). – 263-274.
6. Kette Dualibi R. Valente. Psychogenic nonepileptic seizures in children and adolescents with epilepsy / Kette Dualibi R. Valente // Neuropsychiatry Clin Neurosci. – 2007. – Vol. 4, suppl 1. – P. 10 – 14.
7. Головченко І. В. Візуальний аналіз електроенцефалограм дітей з порушенням рухової активності центрального походження / Головченко І. В., Гайдай М. І. // Фізіологічний журнал. – 2014. – 60(3). – С. 33-34.
8. Поручинський А.І. Вікові особливості електричної активності мозку в тета-діапазоні ЕЕГ школярів з різним рівнем функціональної рухливості нервових процесів / Поручинський А.І., Желамська Н.О. // Вісник донецького національного університету. Серія А: Природничі науки. – 2008. – № 2. – С. 395 – 398.
9. Verstraeten E. Attentional switching-related human EEG alpha oscillations / Verstraeten E., Cluydts R. // Neuroreport. – 2002. – v. 13. – P. 681-684.
10. Shichijo F. Acute effects of alcohol drinking on the EEG / Shichijo F., Nagahiro S., Kubo S., Takimoto O. // Brain Topogr. – 2000. – v. 3. – P. 315.

HARMFUL CONSEQUENCES OF TOPPING FOR GREEN PLANTINGS

Osipov Mykhailo

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor

Maslovata Svitlana

Candidate of Agricultural Sciences, Senior Lecturer

Palyvoda Nadiia

Master

Uman National University of Horticulture

Topping is a harmful practice of destroying the crown of trees by indiscriminate cutting of all parent branches to the segments that are too short to restore. Topping is not a viable practice for reducing the tree size, it significantly worsens the condition of trees and risks in the future [9]. In western literature topping is also called the indiscriminate pruning of tree branches to lateral branches, not large enough to assume the function of a parent branch [1].

In Ukrainian realities, topping (or crown reduction pruning) is the purge of the crown branches and the top of the trunk. Sometimes after a similar molding there is only a 2-3 meter stump instead of the tree. Such pruning is often explained as a quote being taken out from the context of the Greening Guidance (p. 9.1.11.3), according to which the rejuvenation can be accomplished by filing down the tree trunks to the stump [7].

The effects of such pruning are extremely harmful for the trees. According to the International Society of Arboriculture: "Topping is probably the most harmful of all known tree pruning practices".

In Western countries topping has been practiced for several decades. Unfortunately, during this period many experts in the field of green economy, biologists, arborists have proved the adverse effect of this method of pruning.

The most negative consequence of topping is the reduction of tree size. At the same time, topping is a viable method of reducing height and does not reduce the risk of tree fall. When the mature tree is pruned in such a way, its growth increases. The tree will not be able to grow again only if it has no strength to recover. Thus the tree will decline for many years [3].

From 50% to 100% of the tree crown with leaves are removed by topping. As a result, the plant is in a state of stress and becomes more vulnerable to the insects and diseases. Large open cut wounds make the soft outer layers of wood between the core wood and bark, containing the functioning vascular tissue, defenseless [8].

German forester Peter Wolleben claims that the first threat to the tree in case of radical pruning is pathogenic fungi that fall through the dead roots. For the roots, stress comes immediately after the crown cutting. Their size is able to provide the above-ground organs with nutrients, but with the removal of most of the crown a

significant percentage of roots die off. Fungi penetrate on the dead limbs and cut off places near the trunk, spreading rapidly in the wood, weakening the plants [2].

The branches in the tree crown have thousands of leaves that absorb the sunlight and create a partial shade for the branches and trunk. The branches and trunk are suddenly exposed to sunlight and high temperatures after the leaves are removed along with the crown. The result can be the sun scorch of the tissue beneath the bark, which causes ulcers, splitting of the bark and death of some branches.

The removal of all branches of the tree at one time causes the rapid growth of new shoots, which usually grow in a chaotic order and in very large numbers: the so-called "stress crown". If you do not carry out the shoots thinning, the thickened crown becomes the cause of increased tree sail. If no further work is carried out on the mature shoots thinning, the thickened crown becomes the cause of increased tree sail. After the topping, such harmony is disturbed; the tree sail significantly increases, as well as the wind resistance, since air flows no longer come freely between the branches of the crown, each time shaking the tree harder.

The survival mechanism causes the tree to grow suckers. They develop from the buds near the surface of the old branches. Unlike the usual branches that develop in the depth of the wood tissues, new shoots are fixed only on the outer, surface layers of the maternal branches. In some tree species, such as poplars, new shoots grow rapidly, up to several meters a year. Unfortunately, these shoots tend to break, especially in windy weather and become more dangerous [6].

Mariia Kazantseva and Anna Soloviova, biologists from Kryvyi Rih, conducted within their city a study of how poplar topping affects the condition of trees and the ecological function. Crown pruning of mature specimens leads to premature aging and death of plantations [4].

Trees planted on both sides of the highway were chosen for the study. Some of them were cut off, some remained intact. The authors of the study compare their status and major biological indices. The average age of poplars at the time of the study was 35 years. In pruned poplars, there are some compensatory changes aimed at enhancing the crown formation and restoring its assimilation potential. For example, the leaf area in pruned poplars is almost one-third as large as the leaf area of trees that have not been pruned. Also, the length of annual shoots has doubled. However, all of these restorative phenomena do not provide restoration of even 3% of the previous absorbing surface of the crown that the tree had before pruning [4].

Biologists also noted that the pruned trees cannot give enough shade in the hot season. When evaluating the overall thermoregulatory effect, observations showed that the average shade area of pruned trees at midday is only 7.1m², which is 8.5 times smaller than that of pruned trees (60.7 m²).

Radical crown pruning reduces the overall viability of trees, leading to their death. The scientists noted that during the observations on the sample plot, 3 trees died and 5 more were drying up.

Kazantseva and Soloviova calculated that 1.83 tons of carbon dioxide is absorbed and 1.4 tons of oxygen is released by the plants per 1 ton of increments.

The calculations show that each tree of the sample plot as a result of crown pruning does not absorb 67.7 kg of carbon dioxide during the year and does not add

51.8 kg of oxygen to the city atmosphere. Considering the high rates of CO₂ emissions from enterprises and motor transport in the cities, it can be concluded that the decrease in the assimilation capacity of green plantings leads to a deterioration of the environmental situation in the cities [4]

Yevhen Tkachuk, dendrologist and landscape engineer (Kropyvnytskyi) emphasizes that spores of pathogenic fungi that affect a tree pruned by topping method, are harmful not only to green plantings, but also to humans as these spores penetrate the human lungs. Due to the saw cuts, the wood is affected by fungi, in particular the *Schizophyllum commune*, which causes mycosis in the lungs of people and can lead to allergies [5].

Thus, considering the peculiarities of green plantings pruning in Kropyvnytskyi, analyzing information obtained during the years of tree pruning observation, their post-pruning condition, it can be concluded that topping is a harmful practice of destroying tree crowns through the indiscriminate cutting of all parent branches to the shoots that are too short for renewal.

References

1. Fazio, James R. & Krumpe, Edwin E. (1999). Underlying Beliefs and Attitudes about Topping Trees. *Arboriculture Urban Forestry*. 25 (4).
2. Jane Billingham (2016). Ask the Master Gardener: Tree topping. *Skagit Valley Herald*.
3. Kalser C. A. (1986). Warning – Topping is Hazardous to Your Tree's Health. *Journal of Arboriculture*.
4. Kazantseva M., Solovyeva A. Tree pruning: beauty, benefit or harm? The first Krivoy Rog. 2016. URL: <https://1kr.ua/news-26320.html>
5. Kropyvnytskyi: The first park in the days of independence. The first city newspaper, 2019. URL: <https://www.ugorod.kr.ua/news/2019-05-16-70827.html>
6. Linda Chalker-Scott (2003). The Myth of Tree Topping. *Washington State Nursery & Landscape Association B&B Newsletter*.
7. Rules for the maintenance of green spaces in settlements of Ukraine, Order No. 105 Ministry of Construction, Architecture and Housing and Communal Services of Ukraine from 10.04.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06>
8. Topping Stresses Trees. Limbwalker Tree Service. URL: <https://limbwalking.com>
9. Why Topping Hurts Trees. International Society of Arboriculture (2004). URL: <https://treesaregood.com>

ФОТОСИНТЕТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ НА ТЛІ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРБІЦИДУ І РЕГУЛЯТОРА РОСТУ РОСЛИН

Розборська Лариса Василівна

к.с.-г.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Одним із шляхів підвищення ступеню реалізації біологічного потенціалу урожайності зернових колосових культур поряд із селекційно-генетичними та біотехнологічними методами перспективним видається застосування гербіцидів та регуляторів росту рослин нового покоління [1]. В останні роки внесення засобів захисту проводились всього на третину до потреби [2]. Ця проблема зростає при переході до екологізації сільськогосподарського виробництва, що пов'язано з мінімалізацією застосування гербіцидів у посівах культур. Пшениця створює велику площу листового апарату і здатна до інтенсивного кушіння, тому раннє відновлення та інтенсивний розвиток у весняний період дає можливість їй успішно конкурувати з ранніми та пізніми видами бур'янів [3]. Бур'яни послаблюють фотосинтез, це призводить до зниження врожаю, до вилягання зернових колосових культур [4]. Пригнічення бур'янами рослин може бути настільки відчутним, що всі інші заходи культури землеробства, без розв'язання проблеми забур'яненості стають марними [5, 6]. Тому вони створюють постійну і гостру проблему у посівах кожного року. Високі врожаї сільськогосподарських культур залежить від інтенсивності процесів фотосинтезу. Звідси, підвищити потенціал врожайності рослин можна за рахунок активації даного процесу. Чим більше хлорофілу в листках пшениці, тим вищий урожай зерна і загальної маси органічної речовини [7].

Головним складовим елементом продуктивності рослин є інтенсивність процесу фотосинтезу, який спрямований на поглинання сонячної енергії і поживних речовин з ґрунту та трансформацію їх в органічну речовину. Фотосинтез є вагомим чинником розвитку рослин і формування врожайності. Продуктивність фотосинтезу рослин визначається двома головними показниками – сумарною площею листя (асимілюючою поверхнею) і інтенсивністю приросту сухої речовини з розрахунку на одиницю площі листя за добу. Для фотосинтетичної діяльності рослини використовують лише 0,5% енергії сонячної радіації, що надходить на поверхню землі. Саме її називають фотосинтетично-активною радіацією (ФАР). Хоча, теоретично, коефіцієнт корисної дії ФАР для створення врожаю, може досягати 6-9% [8].

Мета і задачі досліджень полягають у вивченні впливу сучасних гербіцидів та регуляторів росту рослин на фотосинтетичні показники рослин пшениці озимої. Тому, в нашій роботі ми вивчали ефективність сумісного застосування різних норм гербіциду Триатлон на фоні регулятора росту рослин Емістим С в посівах пшениці озимої за період 2018-2019 рр. Для надійного захисту від бур'янів доцільно застосовувати гербіциди з спектром дії на дводольні разом з

протизлаковими гербіцидами. А, отже, ми вивчали ефективність дії трикомпонентного післясходового гербіциду, який в своєму складі має гербіциди: Приму, Гранстар, Хармоні.

Висока продуктивність сільськогосподарських культур значною мірою залежить від інтенсивності процесів фотосинтезу, синтезу і транспорту метаболітів. Тому підвищити реалізацію потенціалу рослин можна за рахунок активації цих процесів, зокрема процесу фотосинтезу [9].

Фотосинтетичний процес залежить як від біологічних особливостей самих рослин, так і від комплексу зовнішніх факторів і сонячної радіації, температури повітря, вологості ґрунту, рівня мінерального живлення, а також від кількості бур'янів, які ростуть поряд з культурою і ведуть безперервну боротьбу за фактори життя. Створення врожаю в процесі фотосинтетичної діяльності рослин, перш за все визначається сприятливими умовами для підвищення коефіцієнту використання фотосинтетичної активної радіації. Це є однією з проблем при вирощуванні програмованих врожаїв сільськогосподарських культур.

За сучасного інтенсивного землеробства поряд із зростанням обсягів виробництва сільськогосподарської продукції підвищується ризик збільшення втрат врожаю, зумовлених забур'яненістю. У зв'язку з цим зростає значення заходів, спрямованих на запобігання цим втратам.

Вміст хлорофілу в листках змінюється залежно від норм хімічного препарату та є одним із вирішальних факторів біологічної продуктивності рослинного організму [10, 11]. Тому метою наших досліджень було встановити, як змінюється вміст хлорофілу в листках пшениці озимої залежно від внесення різних норм гербіциду разом із регулятором росту у фазу виходу з снігу.

Нашими дослідженнями встановлено, що різні норми гербіциду по-різному впливають на вміст хлорофілу в рослинах пшениці озимої. Однак, у всіх варіантах досліду вміст хлорофілу в порівнянні з контролем був вищий на 7,8–31,4 %. Зокрема, вміст хлорофілу в листках при внесенні Триатлону в нормах від 30 до 50 г/га та 20 мл/га Емістиму С відповідно становив від 2,85 до 3,35 мг/г сирої маси в порівнянні до контролю, де вміст хлорофілу складав 2,55 мг/г сирої маси. Внесення регулятора сумісно з гербіцидом дало можливість підвищити кількість зелених пігментів при всіх нормах Триатлону. Тому, застосування Триатлону і Емістиму С значно збільшувало кількість хлорофілу, особливо при нормах 30 і 40 г/га. У цих варіантах показники хлорофілу збільшились в порівнянні з контролем відповідно на 23,5 і 31,4 % та дорівнювали 3,15 і 3,35 мг/г сирої маси, тоді, як при застосуванні одного Емістиму С даний показник становив 2,75 мг/г сирої маси, тобто був більший контролю на 7,8 %.

При підвищеній нормі Триатлону до 50 л/га сумісно з Емістимом С вміст хлорофілу зменшувався в порівнянні з попередніми нормами і становив 2,85 мг/г сирої маси.

Таким чином, при застосуванні Триатлону і Емістиму С найбільший вміст хлорофілу був при нормі 40 г/га, що сприяло збільшенню вмісту зелених

пігментів у фазу виколошування, і є наслідком покращення умов живлення рослин.

Одним із важливих фізіологічних показників, який в значній мірі характеризує продуктивність рослин і визначає ефективність агротехнічних заходів щодо вирощування культури є чиста продуктивність фотосинтезу. Під дією гербіцидів в посівах сільськогосподарських культур може змінюватись не тільки наростання площі листового апарату, але і накопичення ними біомаси, при цьому чиста продуктивність фотосинтезу значно зростає.

При дослідженні гербіциду Триатлон на величину продуктивності фотосинтезу пшениці озимої нами встановлено, що цей показник зростає в порівнянні з контролем, але в значній мірі залежить від норм внесеного препарату. Зокрема, при застосуванні Триатлону в нормах від 30 до 50 г/га сумісно із регулятором росту чиста продуктивність фотосинтезу відповідно складала 8,6 – 9,4 г/м² за добу, тоді як у контролі вона становила 7,2 г/м² за добу. Внесення одного Емістиму С підвищувало даний показник до 8,1 г/м² за добу.

Застосування Триатлону показало, що на різних варіантах досліду формувались різні показники чистої продуктивності фотосинтезу. Зокрема, при внесенні 30, 40 г/га Триатлону чиста продуктивність фотосинтезу зростала і складала відповідно 8,9, 9,4 г/м² за добу. Це свідчить про позитивний сумісний вплив гербіциду та регулятора росту рослин на проходження основних фізіологічних процесів в рослинах пшениці озимої, що дає можливість одержати найкращі результати за чистою продуктивністю фотосинтезу. Найвищий показник чистої продуктивності фотосинтезу формувався при сумісному внесенні 40 г/га Триатлону і Емістиму С 20 мл/га. Але із збільшенням норми препарату до 50 г/га цей показник зменшується на 11,1 %, в порівнянні з найкращим результатом.

Отже, результати досліджень показують, що гербіциди, як речовини високої фізіологічної активності можуть виступати фактором, що в значній мірі регулює формування продуктивності посівів. Але ступінь впливу гербіцидів на вміст хлорофілу та величину чистої продуктивності фотосинтезу, як важливих показників фотосинтетичної діяльності посівів, в значній мірі залежить від норм внесеного препарату.

Список літератури:

1. Кириченко, В. В. Оптимізація вирощування ярої пшениці в Лівобережному Лісостепу України [Текст] / В. В. Кириченко, С. І. Попов, І. А. Панченко. – Х., 2003. – 23 с.
2. Зубець М.В. Економічні аспекти реформування аграрно-промислового комплексу України / М.В. Зубець, М.Д. Безуглий. – К.: Аграрна наука, 2010. – 31 с.
3. Жеребко В.М. Засміченість посівів знижується / В.М. Жеребко, П.О. Рябчук // Захист рослин. – 2003. – №12. – С. 11–12.
4. Система боротьби з бур'янами на пшениці озимій // Електронна енциклопедія сільського господарства, 2018, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.propozitijya.com/?Page=1>

5. Іващенко О.О. Наші завдання сьогодні / О.О. Іващенко // Матеріали 3-ї науково-теоретичної конференції Українського наукового товариства гербологів. – К.: Світ, 2002. – С. 3–6.
6. Манько Ю.П. Проблеми потенційної забур'яненості ріллі та напрями її вирішення / Ю.П. Манько // Особливості забур'янення посівів і захист від бур'янів у сучасних умовах. – К.: Світ, 2000. – С. 18–19.
7. Якименко А.С., Редька Р.В. Физиолого-биохимические процессы в растениях озимой пшеницы в зависимости от предшественников // Сб. наук. труд. Умань. 2003 р. С. 148 – 151.
8. Значення якості насіння у підвищенні урожайності сільськогосподарських культур / М.О. Цандур, С.А. Сербіна, А.Г. Делі [та ін.]. // Вісник аграрної науки південного регіону. – 2008. – № 9 (ч.1). – С. 62-65.
9. Лысенко А.К, Мажаев А.В., Безручко О.И., Брухань Ф.И. Влияние гербицидов на качество урожая // Защита растений. 1990. № 11. С.45.
10. Малібровський І.І. Господарський поріг забур'яненості // Захист рослин. 1997. №2.–С.11.
11. Грицаєнко З.М., Грицаєнко А.О., Карпенко В.П. Методи біологічних та агрохімічних досліджень рослин і ґрунтів. К.: ЗАТ "Нічлава", 2003. С 198–201.

ІНТЕНСИВНІСТЬ ПЕРЕКИСНОГО ОКИСНЕННЯ ЛІПІДІВ ПРИ АДАПТАЦІЇ ДО ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УМОВАХ ВПЛИВУ ІНТЕРЛЕЙКІНУ-2

Швець Віта Андріївна

Херсонський державний університет

Актуальність дослідження. Відомо, що процеси вільнорадикального окиснення (ВРО), що активуються при стресовій реакції, впливаючи на біомембрани, здатні змінювати функціональні властивості клітин. Так як перекисне окиснення ліпідів (ПОЛ) є одним із проявів ВРО, тому воно відіграє безпосередню роль в терміновій адаптації і створює передумови для формування системного структурного сліду, що становить основу довготривалої адаптації, а при надмірній ініціації є фактором патогенезу [1, 2].

Проблема дослідження окремих показників для визначення етапів адаптації при фізичному стресі, або «тренованості» є актуальною в біології та медицині [2, 3]. Зміни показників ПОЛ та антиоксидатної системи під час тривалого фізичного навантаження організму на послідовних етапах адаптації залежить від інтенсивності фізичного впливу та має практичне значення [3]. Тому рівень ПОЛ може бути використаним в якості неспецифічного показника динаміки адаптаційних змін в організмі під час фізичного стресу.

Інтерлейкін-2 (ІЛ-2) – цитокін, який відіграє важливу роль в імунорегуляторних функціях організму. На рівні імунної системи цей гуморальний медіатор міжклітинної взаємодії допомагає в підтримці гомеостазу, розвитку та функціонування Т-клітин [4]. Сьогодні інтерес привертає плейотропний вплив біологічно активних речовин, в тому числі ІЛ-2. Адже, не зважаючи, на велику кількість досліджень із встановлення ролі окремих цитокінів при фізичних навантаженнях (особливо міокінів), у літературі недостатньо висвітлений непрямий вплив інших поліпептидних медіаторів міжклітинної взаємодії, а саме ІЛ-2.

Метою дослідження було визначення впливу рекомбінантного інтерлейкіну-2 та його інгібітора під час тривалого фізичного навантаження на стан процесів перекисного окиснення ліпідів.

Об'єкт і методи дослідження. Експеримент проводили на білих безпородних мишах масою 29 ± 3 г., які утримувалися в стандартних умовах віварію. У роботі дотримувалися загальних етичних принципів по догляду та використанню лабораторних тварин: «Загальні етичні принципи експериментів на тваринах», прийняті V національним конгресом з біоетики (Київ, 2013). Для досягнення мети, тварин розділили на 5 дослідних груп ($n=90$) та контроль (інтактні тварини без фізичних навантажень). Тваринам I групи перорально вводився інгібітор ІЛ-2 (Циклоспорин) в концентрації 10 мг/кг. II, III та IV дослідним групам підшкірно вводили препарат ІЛ-2 (Ронколейкін) у

концентраціях 5000 МО/кг, 7500 МО/кг та 30000 МО/кг відповідно. V групі підшкірно вводили фізіологічний розчин. Препарати застосовували 3 рази на тиждень, перед кожним тренуванням. Для оцінки впливу на загальну фізичну працездатність тварин, через 1 годину після введення препарату застосовували метод примусового плавання до повного виснаження з вантажем (7,5% від маси тіла) [5]. Експериментальне дослідження умовно поділили на певні періоди для визначення адаптаційних змін (2, 4, 6 тижнів). За показник адаптації при фізичному навантаженні з вантажем було взято інтенсивність ПОЛ за визначенням малонового діальдегіду (МДА) в гомогенаті печінки досліджуваних тварин по реакції з ТБК [6].

Результати дослідження. Аналізуючи показники концентрації МДА у гомогенаті печінки досліджуваних тварин під час фізичного навантаження на 2 тижні дослідження, ми спостерігали значне збільшення концентрації МДА у II та V експериментальній групі. В I, III та IV групах тварин досліджуваний показник зменшився, порівняно з контролем, при цьому III та IV групи тварин практично не мали між собою відмінностей показника.

На 4 тижні експерименту I, II та III групи тварин практично не мали між собою відмінностей показника, що аналізувався (1,92 нмоль/мл, 3,85 нмоль/мл та 2,56 нмоль/мл відповідно). У IV (13,46 нмоль/мл) та V (16,03 нмоль/мл) досліджуваних групах концентрація МДА була вищою.

Наприкінці дослідження (6 тижнів) максимум концентрації МДА спостерігався у III (37,82 нмоль/мл) та IV (36,22 нмоль/мл) досліджуваних групах. Також в I та II групах тварин спостерігалось збільшення досліджуваного показника (24,68 нмоль/мл – I група та 25,32 нмоль/мл – II група), проте не сягали значень цих показників III та IV груп. Лише V група тварин показала зменшення концентрації МДА.

Під час тривалого фізичного навантаження інтенсивність ПОЛ відрізняється від контролю в усіх досліджуваних групах протягом всього експерименту. На 6 тижні дослідження максимальна концентрація МДА у гомогенаті печінки спостерігалася у групах зі стимуляцією ІЛ-2 у середній (7500 МО/кг) та високій (30000 МО/кг) концентрації. В цей період найменша концентрація МДА спостерігалася у групі тварин, якій не вводились препарати. В тварин зі стимуляцією ІЛ-2 у малій концентрації (5000 МО/кг) найбільше значення концентрації МДА спостерігалось на 2 тижні та було дещо меншим на 6 тижні дослідження. У групі тварин з інгібуванням ІЛ-2 максимальна концентрація МДА у гомогенаті печінки спостерігалася на 6 тижні дослідження, але не сягала показника груп зі стимуляцією ІЛ-2 у середній та високій концентрації.

Отже, можна зробити **висновок**, що протягом усього періоду адаптації до фізичного навантаження, інгібування та стимулювання інтерлейкіну-2 в різних концентраціях чинить неоднаковий вплив на інтенсивність перекисного окиснення ліпідів.

Список літератури

1. Барабой В. А. Механизмы стресса и перекисное окисление липидов / В. А. Барабой // Успехи современной биологии. – 1991. – Т. 111. – Вып. 6.1. – С. 923-932.

2. Меерсон Ф. З. Адаптация к стрессорным ситуациям и физическим нагрузкам / Ф. З. Меерсон, М. Г. Пшенникова. – М. : Медицина, 1988. – 256 с.
3. Величко Т. И. Свободнорадикальные процессы и возможное проявление оксидативного стресса в условиях физических нагрузок / Т. И. Величко // Вестник Волжского университета имени В.Н. Татищева. – 2015. – № 4 (19). – С. 286-293.
4. Hayek S. E. I. Interleukin-2 and the Septohippocampal System: An Update on Intrinsic Actions and Autoimmune Processes Relevant to Neuropsychiatric Disorders / E. I. Hayek S., F. Allouch, L. Geagea, F. Talih // Methods Mol. Biol. – 2019. – № 2011. – P. 511-530. DOI: 10.1007/978-1-4939-9554-7_30
5. Porsolt R. D. Behavioral despair in rats: a new model sensitive to antidepressant treatment / R. D. Porsolt, G. Anton, N. Blavet et al. // Europ. J. Pharmacol. – 1978. – V. 47 (4). – P. 379-391. DOI: [10.1016/0014-2999\(78\)90118-8](https://doi.org/10.1016/0014-2999(78)90118-8)
6. Андреева Л. И. Модификация метода определения перекисей липидов в тесте с тиобарбиталовой кислотой / Л. И. Андреева, А. А. Кожемякина, А. А. Кишкун // Лаб. дело. – 1988. – № 11. – С. 41–43.

HISTORY

ЛЮБОВ ДО ПРАЦІ – ПОТРЕБА, ВИМОГА ЧИ ВИКЛИК ЧАСУ

Томак Н.В.

ОКР магістр історії та етнології
Асистент вчителя інклюзивного класу
ЗвеничеськийЗЗСО І-ІІІ ступенів

Томак В.О.

ОКР магістр історії
В.о. директора, викладач предметів
«Історія України» та «Громадянська освіта»
ВПУ №24 м.Заставна

Постановка проблеми у загальному вигляді. Любов до праці – відсутність цього почуття у людей, як основний фактор неефективного виконання своєї роботи. В умовах сьогодення проблема відсутності мотивації і любові до своєї праці призвела до зниження загальних економічних показників, а також до розвитку апатії та байдужості у працюючих.

Дана проблема не отримала належного опису на основі якого, можна створити певне комплексне висвітлення даного питання.

Аналіз практики показує на те, що роботодавці намагаються замінити працівників, а не підхід до них. А працівники, в свою чергу, не шукають духовної сили і підґрунтя для роботи, а занепадають духом, проникаються депресивними настроями і починають апатично ставитися до своєї роботи або змінити її при першій можливості. Зокрема дані компанії Rabota.ua, в 2018 році повідомляють що плинність кадрів в Україні досягла 20% [3].

Формування цілей статті (постановка завдання) полягає у тому, щоб кожна людина знайшла для себе натхнення і любов до праці. Навчилася аналізувати труднощі своєї роботи і шукати шляхи їх подолання. Щоб кожна людина сприймала роботу не як важке ярмо, а як свого роду місію, перемогу духовного розуміння чесно працювати для забезпечення благ над зародженням почуття ліни та байдужості. Розвиток усвідомлення того, що тільки працею ми можемо досягти мети: духовної, соціальної та економічної.

Завдання дослідження: показати кожному за приклад нашого Творця – невтомного трудівника, який створив все навкруги. Розкрити людям красу повноцінного життя, яка полягає у щоденній праці: духовній – розвиток себе як особистості, фізичній чи розумовій – на благо розвитку держави та кожного особисто.

Практичні завдання роботи полягають у тому, щоб зробити більш комфортними відносини між працівником і роботодавцем, які повинні взаємно

працювати над ефективністю виконуваної роботи, а також над вдосконаленням психоемоційної сфери взаємовідносин.

Об'єктом дослідження є сучасне світосприйняття працюючої людини, її відношення до праці, проблема самореалізації.

Предмет дослідження є процес самореалізації людини за допомогою праці, формування любові до своєї праці, усвідомлення себе, як частини Божої праці.

Гіпотезою дослідження стало припущення про те, що формування любові до праці зробить більш щасливим кожного працівника, а також дозволить підвищити економічні показники розвитку держави.

Методи дослідження: вивчення та аналіз віршів Біблії, наукових статей, наукової літератури, опитування, вивчення досвіду працівників різних сфер, узагальнення власного досвіду.

«І отож, як котрий чоловік їсть та п'є і в усім своїм труді радіє добром, це дар Божий!»[1](Проп.3:13)

Як багато людей на сьогоднішній день замислюються над тим, як це добре – працювати? Кожен працює для здобуття якихось благ, і сприймає роботу як важкий і тернистий шлях до досягнення мети. Але чому? Можливо тому, що мета насправді не варта таких зусиль, або тому, що маючи щось людина завжди хоче більшого...

Сьогоднішня переповнена проблемами, які пов'язані з тим, що більшість людей неефективно виконують свої обов'язки. Ми страждаємо від хвороби через байдужість лікарів, хвилюємося через збереження своєї безпеки і прав через байдужість правоохоронних органів, ходимо брудними і засміченими вулицями через байдужість тих, хто смітить і тих, хто недоброросовісно прибирає, маємо деградує підрастаюче покоління через байдужість батьків і вчителів...Зростання відсутності мотивації праці сьогодні для української економіки може розглядатися як вагома загроза її безпеці.Грунтуючись на страху, недовірі й контролі, авторитарний стиль управління пригнічує ініціативу та творчий потенціал працівників, тим самим гальмуючи розвиток бізнесу [2].

На нашу думку, ця ситуація виникла тому, що люди втратили любов до праці. Саме любов до праці була є і буде основною мотивацією. Адже сам Господь творив світ тому, що любив творити, а не тому, що шукав вигоди у своєму творінні: «І побачив Бог усе, що вчинив. І ото, вельми добре воно! І був вечір, і був ранок, день шостий»[1] (Бут. 1:31).«Ісус відповів їм: Отець Мій працює аж досі, працюю і Я» [1] (Ін. 5:17). Справжній майстер своєї справи отримує задоволення від самої роботи, це і є основна мотивація. Не можна досягти успіху в жодній справі, не вклавши в неї всі сили і душу.

Багато хто хоче малими затратами досягти великих результатів, але такі досягнення не втішають, бо вони здаються марними. Через втрату любові до праці починається масове проникнення депресивними настроями, пошук сенсу життя, замислення над своєю роллю в суспільстві. Це обертається як особистісними так і суспільними драмами.

Потрібно знаходити в собі духовні і фізичні сили для того, щоб не занепадати духом. Замість того, щоб піддаватися депресії і моральному розладу

потрібно просто трохи роздивитися навкруги: прибрати свій будинок, щоб у ньому можна було затишно проводити час з сім'єю; приготувати смачну їжу, якою можна було б порадувати близьких або поділитися з тими, хто давно мріє про гарний обід, лежачи прикутий до ліжка, чи просто не має можливості його приготувати; провести час з дітьми, дізнатися про їх радощі і хвилювання, а не довіряти їх виховання «сучасним технологіям», прочитати хорошу книгу для розвитку себе як особистості... Ці прості справи зроблять життя набагато яскравішим і змістовнішим. «Щастя укладено в житті: чим більше благородне і активне життя, тим більше щастя» [4 с. 21]. Робота – це не важке ярмо, це місія кожного з нас, яку потрібно з радістю виконувати. «Хто крав, нехай більше не краде, а краще нехай працює та чинить руками своїми добро, щоб мати подати»[1] (Еф. 4:28).

Кожна людина повинна працювати, адже краса повноцінного життя полягає у щоденній праці: духовній – розвиток себе, фізичний чи розумовий – на благо розвитку держави та кожного особисто. «Нема ліпшого земній людині над те, щоб їсти та пити, і щоб душа її бачила добре із труду свого. Та й оце все, я бачив, воно з руки Бога!» [1] (Проп. 2:24).

Якщо проникнутися любов'ю до своєї праці, вона окрилить вас, і не буде здаватися мучеництвом. Цю любов потрібно прививати з дитинства. Дитина повинна розуміти, що все в житті є праця: навчання, пізнання світу, допомога по дому керування своїми емоціями і бажаннями... Якщо дитина бачить що її батьки сумлінно виконують свої обов'язки, стійко переносять труднощі, долають їх, турботливо піклуються про ближніх – то ви зустрінете захід свого життя в лоні люблячої родини, чуючи сміх дітей та онуків, і ви зрозумієте – ваша праця і зусилля не були марними. А якщо ви подасте своїм дітям приклад байдужості і лінощів – матимете шанс зустріти старість серед людей які доглядаючи вас, просто будуть виконувати свій трудовий обов'язок.

Зараз багато хто обґрунтовує свій низький рівень професіоналізму низькою заробітною платою, або тим, що його не так цінують на роботі, як він, на свою думку, заслуговує. Але якщо відверто проаналізувати – то мало хто відпрацьовує навіть ту «низьку» плату.

Потрібно виконувати свої обов'язки відповідально, з любов'ю, а не прораховуючи плату.

Господь створив світ і людину, яка відплатила йому, погрузнувши в беззаконні. Хіба це справедлива плата? Але наш Творець не зважав на це. Більше того, він дав нам зрозуміти, що любить нас, давши свого Сина нам на спасіння.

Платою за роботу є не тільки матеріальні блага: це є спілкування з колегами, з якими часом зріднюєшся більше, ніж з кровними; це набуття досвіду; це користь для своєї родини, суспільства і держави. Просто на сьогоднішній день людина хоче всього, і побільше але малими зусиллями. Подумайте, чи варто з'їдати себе заздрощами, що хтось заробляє чи має більше? Ви ніколи не можете знати напевно, який істинний вклад тієї людини в її дохід, і чи змогли би ви вносити такий самий вклад. Радійте тому, що у вас є і не тужіть за тим, чого немає. Бо бачити світ своїми очима, чути голоси рідних,

ходити по землі, піднести шматок хліба до вуст своїми руками – це вже неабияке щастя!

«Якщо ми не будемо просуватися в перед в навчанні, справах, доброчесного життя, молитві, то незабаром виявимо, що стаємо все сумнішими і пригніченими, раптом відчуємо бажання закинути кар'єру або обрану раніше дорогу, тому, що ми нібито не створені для цього. У всіх цих випадках мова йде про втрату контролю над нашою емоційністю і прийнятті її надмірностей. Замість цього нам слід було б переконатися в тому, що реальність набагато краще наших суб'єктивних вражень.

Потрібно приборкати наші думки і не піддаватися дії нерішучості, уникаючи будь-якого роду перебільшень і відстрочок. Не міняйте своїх планів і не приймайте важливих рішень під впливом почуттів. Нехай пройде день, а за ним і ніч. Як тільки наші емоції вгамуються, ми знову будемо в змозі розуміти все і діяти об'єктивно, віддаючи собі звіт» [4 с. 225-226].

Шукайте в собі любов до праці і тоді можна стати справжнім майстром свого ремесла. «Ти бачив людину, моторну в занятті своїм? Вона перед царями спокійно стоятиме, та не стоїть вона перед простими» » [1] (Прип. 22:29).

Працюйте з любов'ю, а слава і винагорода знайде вас сама неодмінно!

Література:

1. Біблія. Переклад Івана Огієнко – 1962 р.
2. Пересипкіна Н. Мотивація персоналу: чому негативні стимули не працюють. Режим доступу: URL: <https://prohr.rabota.ua/motivatsiya-personalu-chomu-negativni-stimuli-ne-pratsyuuyut/> – Переглянуто: 17 липня 2019.
3. Електронні дані. – [ПЛИННІСТЬ КАДРІВ В УКРАЇНІ СЯГНУЛА 20%]. – Режим доступу: URL: <https://golosherson.co.ua/plinnist-kadriv-v-ukraini-siagnyla-20/11284/> – Переглянуто: 17 липня 2019.
4. Ирала, Нарчизо. Владеть умом и чувствами перевод с исп. / НарчизоИрала; Пер. СветланаРюрикова. - М.: Паолине, 2002. - 336 с.: ил. (Психология и личность)

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСТОРИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ ДЕКАБРИСТОВ

Казьмирчук Григорий Дмитриевич
док. ист. наук, проф.

Казьмирчук Мария Григорьевна
док. ист. наук, доцент
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Как известно, декабристы имели достаточно разработанную программу революционных преобразований, или, вернее, даже две программы. Они ставили перед собой задачи – ликвидировать в стране крепостной строй и абсолютную монархию, сословные привилегии и аракчеевщину. Часть их боролась за конституционное ограничение самодержавия, другая – за республиканские порядки. Свобода личности и печати, священность и неприкосновенность частной собственности, свобода вероисповедания, необходимость наделения крестьян землей выдвигались дворянскими революционерами в качестве первоочередных задач, которые надо осуществить в стране.

Взяв за основу теорию общественного договора в ее буржуазно-демократической интерпретации, декабристы приспособили ее к обоснованию своих предложений и требований.

Общим принципом, которого придерживались "цари воли" в вопросах происхождения и истории государства и формы его устройства, являлось признание того, что государство возникает на договоренных началах между народом и правительством. Исходя из рационалистических философских доктрин русских и западноевропейских просветителей XVIII – начала XIX в. декабристы утверждали, что абсолютизм является неразумным и несправедливым. "Опыт всех народов и всех времен, – писал по этому поводу Н. Муравьев, – доказал, что власть самодержавная равно гибельна для правителей и для обществ: что она не согласна ни с правилами святой веры нашей, ни с началами здравого рассудка".

М. Фонвизин, касаясь древней Руси и ее, как он выражался "коренной, славянской стихии" – "свободного общинного устройства, основанного на началах чисто демократических", идеализировал управления Новгорода и других древнерусских городов, где, по его мнению, "источник всякой власти находился тогда в народе".

Подобные мысли мы встречаем и у А. Бестужева, Н. Бестужева, Н. Муравьева и других декабристов. Вывод "апостолов правды", что республиканские форм правления у народов Западной Европы и общинно-вечевая организация в древней Руси является более совершенной формой государственного устройства, чем самодержавная власть, служил одним из аргументов в их борьбе против монархического самовластия.

Декабристы же искали гармонического сочетания частных и общих интересов. Цель гражданского общества, говорил П. Пестель "состоит в благоденствии всего общества и каждого из членов оно, в особенности". В благоустроенном обществе или государстве разумные частные интересы подчиняются общим, но не подавляются им. В соответствии с этим соображениями общесоциологического плана, выведенного из истории своего Отечества, декабристы строили свои политические требования.

Будучи приверженцами рационалистической философии энциклопедистов, "благовестители свободы" не могли согласиться с религиозно-мистическими учениями богословов и масонов, согласно которым все в мире, в том числе и в общественной жизни, предопределено божественным промыслом.

Дворянские революционеры искали реальные причины общественного прогресса, те силы, опираясь на которые можно было бы заменить деспотическую форму правления республиканской и осуществить свои идеалы. Однако основные, определяющие источники общественного развития, коренятся в способе производства, оставались неизвестными декабристам.

Подобно французским материалистам XVIII в., декабристы усматривали причины исторического прогресса в просвещении и общественном мнении. Тезис просветителей – мнение правит миром – "Цари воли" взяли на вооружение, противопоставив его религиозно-мистическим теориям о божественном промысле.

Под общественным мнением они разумели прежде всего широкое распространение в обществе просвещения и на его основе – передовых политических идей. Носителями этих идей являются образованные слои общества, стремящиеся, как утверждал М. Лунин, "показать условия нашего времени", "выйти из круга старого представления, стряхнуть старые привычки", вооружиться новыми принципами, отвечающим духу времени.

Применительно к России прогрессивными идеями, которые гнезятся пока что в головах немногих и в книгах, М. Лунин считал идеи "гражданской свободы" в широком смысле слова, тогда как "идея национальной независимости, нераздельности" выражает, по его мнению, уже "народные чувства".

Впрочем, декабристы были уверены, что и идеи гражданской свободы со временем станут народной мыслью и народным чувством. Однако этому препятствуют крепостники во главе с самодержавием, стремящиеся "ослабить действия просветительных элементов действием ретроградных порядков".

Определяющее значение политических идей в развитии общества не раз отмечалось А. Бестужевым, М. Фонвизиным, П. Пестелем, П. Каховским, К. Рылеевым и другими декабристами.

Н. Муравьев подверг критике точку зрения Н. Карамзина, согласно которой "благотворная власть ума" царствующих особ, обуздывает страсти, определяет характер общественного развития. Подобно другим декабристам, Н. Муравьев подчеркивая значения передовых идей и понятий, которые, постепенно проникая в сознания людей, побуждая их критически относиться к

действительности, стремиться заменить старые порядки, противоречащие природе человеческого разума.

Несостоятельность концепции Н. Карамзина вообще была доказана прежде всего с политической точки зрения. Опубликованная уже после Отечественной войны 1812 г. "История Государства Российского" вызвала негодование передовой дворянской молодежи своей монархически-консервативной направленностью. На первый план в сознании лучших людей общества выходили теперь социально-политические преобразования, а не размышления о благодетельной роли самодержавного государства Российского.

Будущие декабристы были возмущены тезисом Н. Карамзина, что "история народа принадлежит царю". Н. Муравьев написал "Мысли об Истории Государства Российского Н. М. Карамзина" с обстоятельным критическим разбором этого труда. В противовес тезису Н. Карамзина он заявил, что "история принадлежит народам".

Декабристов не удовлетворяла господствовавшая дворянско-монархическая концепция исторического процесса. Хотя сами они и не дошли до признания решающей роли народных масс в исторических судьбах общества, но точка зрения Н. Карамзина претила им.

"До сих пор, – писал Н. Бестужев, – историю писали о царях и героях; политика принимала в рассуждении выгоды одних кабинетов; науки государственные относились только к управлению и умножению финансов – но о народе, его нуждах, его щастии или бедствиях мы ничего не ведали, и потому наружный блеск дворов мы принимали за истинное щастие государства, обширности торговли, богатство купечества и банков за благосостояние целого народа; но ныне требуют иных сведений: нынешний только век понял, что сила государства составляется из народа, что его благосостояние есть богатство государственное и что без его благоденствия богатство и пышность других сословий есть только язва, влекущая за собой общественное расстройство".

Существенно углубление декабристами по сравнению с просветителями XVIII в. понимания социальной структуры и движущих сил общественного развития. "Мне казалось, – писал П. Пестель, – что главное стремление века состоит в борьбе между массами народными и аристократиями всякого рода, как на богатстве, так и на правах наследственных основанными".

Однако народ в концепции "апостолов правды" рассматривается как пассивное, страдательное начало, освобождение которому призвано принести в результате самоотверженной борьбы "лучших людей", осознавшие задачу освобождения народа. В этом, конечно, проявилась классовая ограниченность дворянских революционеров.

Критика декабристами работы Н. Карамзина подорвала авторитет ряда построений и выводов дворянской историографии, хотя практически оказывались еще не затронутыми их вопросы методологии исторического познания, без чего не могло произойти переход к более высокой степени развития науки и понимания необходимости усовершенствования основ общественного мнения.

ІСТОРИЧНИЙ ГЕНЕЗИС ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Царук Василь Юрійович

к.е.н.

доцент кафедри обліку та економіко-правового
забезпечення агропромислового бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

Аналіз історичного генезису облікового забезпечення корпоративного управління від моменту виникнення корпоративних структур до наших днів формує параметри виділення його етапів, які дозволяють зрозуміти особливості та причини існування чинної системи бухгалтерського обліку як елемента системи корпоративного управління та спрогнозувати її подальший розвиток.

1. XV століття – зародження корпоративної практики – недостатній розвиток облікової системи на основі використання одинарного запису не дозволяла забезпечувати формування належної інформації для системи корпоративного управління. Спостерігається відсутність системи регулювання бухгалтерського обліку та дієвих облікових практик, що стала основною причиною здійснення маніпуляцій з бухгалтерськими даними корпорацій їх керівниками.

2. Початок XVII століття – середина XVIII століття – виникнення і розвиток колоніальних корпоративних структур – використання подвійного запису дозволило забезпечити формування балансу, який відображав майновий стан і структуру капіталу корпоративних структур. Прибуток визначався як різниця між доходами і різними видами витрат на основі рахунку про прибутки та збитки. Нерегулярність формування балансів (на вимогу) ускладнювала прийняття рішень акціонерами, що призводило до виникнення корпоративних конфліктів.

3. Середина XVIII століття – середина XIX століття – розвиток статутного регулювання корпоративного сектору на фоні формування ринків капіталу, розпочинається регулювання процесу формування звітності на рівні статутних документів корпоративних структур. Для компаній, акції яких торгуються на біржах, звітність стає публічною. Для всіх учасників фондових бірж баланси корпоративних структур виступають основним джерелом для прийняття рішень.

4. Середина XIX століття – 30-ті роки XX-го століття – регулювання звітності на рівні державних нормативних актів, сепаратне регулювання, ведення обліку та періодичність (річна, за виробничий цикл) складання звітності закріплюється в національному корпоративному законодавстві, в статутах здійснюється конкретизація строків оприлюднення. Звітування правління перед акціонерами стає обов'язковим, які зобов'язуються згідно встановлених термінів забезпечити безперешкодний доступ всіх акціонерів до

балансів компанії. Правління починає нести відповідальність за правильність ведення бухгалтерських книг і звітів.

5. 30-80-ті роки XX століття – стандартизація обліку – після Великої депресії в США для підвищення рівня одноманітності та уніфікованості облікових процедур триває активний пошук принципів бухгалтерського обліку, що мають бути покладені в основу формування корпоративних облікових стандартів. Для їх розробки окрім науковців залучаються регулятори фінансового ринку. На початку 70-х років створюються FASB та КМСФЗ, які паралельно розпочинають роботу над створенням системи облікових стандартів, які починають поступово з'являтися з середини 70-х років. Наприкінці 70-х років також випускаються Директиви ЄС, що стандартизують облікову практику в зоні ЄС. Одна з причин виникнення Великої депресії – надмірне «перегрівання» фондового ринку США, викликане відсутністю регулювання облікової практики корпорацій. Значна кількість учасників фондового ринку введена в оману шляхом оприлюднення неадекватної та незрозумілої для інвесторів інформації. Необхідність жорсткого регулювання облікової практики вважалось необхідною передумовою для підвищення ефективності діяльності корпоративних структур та виходом з кризи. Розробка системи облікових стандартів спрямована на підвищення якості облікової інформації, що є основою для реалізації корпоративного управління.

6. 90-ті роки XX-го століття – до наших днів – гармонізація стандартів обліку. При глобалізації світової економіки виникла проблема необхідності глобалізації фінансових ринків, яка виявилась неможливою без гармонізації національних облікових систем і формування загальної системи облікових стандартів. У світі сформувались дві таких системи – GAAP US та МСФЗ, до вимог яких подається фінансова звітність на провідні світові фінансові ринки і з якими почали узгоджувати свої національні стандарти різні країни. Україна наприкінці 90-х років взяла курс на гармонізацію з МСФЗ, що вилилось у впровадження національних П(С)БО, що розроблені на основі використання МСФЗ. GAAP US та МСФЗ, як дві альтернативні системи облікових стандартів, були розроблені виходячи з потреб корпоративного управління, обґрунтовані їх спрямуванням на забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності дії міжнародних ринків фінансів. Вказані системи мають забезпечити різних стейкхолдерів якісною інформацією, що дозволить їм приймати ефективні рішення і в цілому сприятиме формуванню довгострокової фінансової стабільності корпоративних структур та зміцненню довіри до них з боку суспільства.

7. 2010 рік – до нашого часу – конвергенція облікових моделей. У результаті угоди, укладеної у 2002 р. між FASB та КМСФЗ, розпочався процес конвергенції (зближення) двох систем – GAAP US та МСФЗ з метою побудови єдиної моделі глобальних стандартів фінансової звітності. Даний процес значно актуалізувався з прийняттям Закону Сарбейнса-Окслі та виникнення економічної та фінансової кризи після 2008 року. Ужу у 2010 році FASB і КМСФЗ оприлюднили спільну Концептуальну основу фінансової звітності, яка повноцінно замінює попередні концептуальні основи, опубліковані FASB та

КМСФЗ. У 2018 році вона була доповнена, а окремі її положення зазнали значних змін, що стало результатом пошуку компромісу між розробниками GAAP US та МСФЗ. Однією з основних задач конвергенції GAAP US і МСФЗ є спрощення облікових процедур, усунення конфліктів та плутанини, що виникають в результаті відсутності єдиної системи стандартів. Формування глобальної системи облікових стандартів, які повинні застосовуватись у різних країнах світу, безумовно сприятиме розвитку системи корпоративного управління через зниження витрат на залучення капіталу та для входження на іноземні біржі, зменшення ризиків діяльності корпоративних структур та вартості ведення бізнесу.

«АНТИДЗВОНОВА» КАМПАНІЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х – 1930-І РР. (НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКИХ ЦЕРКОВ)

Каминская Елена Анатольевна

к.і.н., доцент

Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ

Федорченко Олег Володимирович

к.і.н.

Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ

У другій половині 1920-х – 1930-і рр. посилюється боротьба радянської влади з Церквою. Починаючи з декрету «Про відділення церкви від держави і школи від церкви», нова влада послідовно і наполегливо вилучала об'єкти церковної власності: культові споруди, храмові цінності, ліквідувала релігійні громади. Окрему сторінку в історії гонінь на церкву займають кампанії з вилучення та знищення культового майна, зокрема, дзвонів.

Церковні дзвони пройшли тривалий шлях розвитку, вбираючи в себе весь досвід народної творчості. Існували характерні елементи дзвонного мотиву: благовіст, передзвін святковий, передзвін погребальний, дзвони буденні, весільні, святкові, серед яких великі, середні, красні й особлива форма – тридзвін. Крім того, дзвоніння доповнювалося різними видами регіональних традицій і шкіл [1].

Дзвін – одна з найяскравіших рис народного життя – мав значення не тільки як елемент служби. Ним вітали високих гостей, збирали народ на віче, оголошували рекрутський набір, повідомляли про весілля, смерть або страту, попереджали про наближення ворога і пожежі, вказували дорогу подорожнім, подавали сигнали часу. Дзвони були «замітільні», «сполошні», «вічові», «облогові», «позивні», «ратні» [2]. Отже, дзвони стали невід'ємною частиною життя народу і православної держави.

Але після приходу до влади більшовики розпочинають т.зв. «антидзвонуву» кампанію, яка зумовлювалась двома факторами – ідеологічним та економічним. Щодо першого більш-менш зрозуміло. Офіційна ідеологія кваліфікувала релігію як світогляд, ворожий пролетарським цінностям. А дзвін був яскравим символом релігійного життя.

Хоча абсолютної заборони дзвону в перших декретах нової влади не було, однак, уже 30 червня 1918 р. постановою Раднаркому заборонено набатний дзвін, як вид контрреволюційного діяння. Наступна постанова від 19 вересня 1923 р. легалізувала вилучення дзвонів закритих церков і націоналізованих монастирів «за непотрібністю» [3, с. 219].

Наступний етап кампанії починається з середини 20-х рр. У 1926 році «Інструкція про порядок користування дзвінищами» [4] не тільки підтверджує

заборону на «вчинення набатних тривог для скликання населення з метою підбурення його проти радянської влади», а й наголошує на «шкоді» дзвону: «дзвін, не пов'язаний, нерідко, навіть з відправленням обряду (як наприклад: у дні т.зв. «Великодня», Різдва та ін.), порушує ... громадський правопорядок» [3, с. 219]. Отже, дзвін було визнано шкідливим для радянського трудівника [5, с. 121].

Щодо економічної складової, то у 1929 році Постанова ВЦВК і РНК «Про релігійні об'єднання» задекларувала позицію держави щодо церковних споруд і майна. Храми і майно, «необхідне для відправлення культу» «є націоналізованим і знаходиться на обліку відповідної міської ради, районного або волосного виконавчого комітету» (ст. 25), які «виходячи з державної та громадської потреби, використовували їх на свій розсуд» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Спочатку можна було знімати дзвони тільки з закритих церков. Так, за ст. 36 зазначеної Постанови **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**: при «ліквідації» храму «всі предмети з платини, золота, срібла і парчі, ... дорогоцінні камені», а також «предмети ужиткові (дзвони, меблі, килими, люстри і т.п.)» «підлягають зарахуванню до державного фонду». Отже, влада починає активно закривати церкви. Тим більше, що і приводів було передбачено безліч: несплата релігійною громадою податку, страховки тощо, не зроблений вчасно ремонт, а також «невиконання будь-яких розпоряджень адміністративних органів» (ст. 43 **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**). Ч. 2. ст. 36 взагалі відмовляється від будь-яких підстав, крім «мотивованої постанови Центрального виконавчого комітету автономної республіки, крайового, обласного чи губернського виконавчого комітету» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Хоча дії влади виправдовувалися користю для народу, у т.ч. і щодо церковного майна, в «антидзвонівій» боротьбі економічні інтереси переважали [3, с. 220].

Країна, яка оголосила форсовану індустріалізацію, вимагала величезної кількості кольорового металу. «Обмеження дзвону» дало привід для вилучення «зайвих дзвонів». Однак, що розуміти під зайвими, ніде не уточнювалося [7, с. 163]). Крім того, згідно з Циркуляром НКВС № 351 від 19 вересня 1927 р. «Про порядок закриття молитовних будинків і ліквідації культового майна» [8] 40 % вартості реалізованих предметів повсякденного характеру – «не освячені» (дзвони, меблі, килими, сходи, люстри, панікадила і т.п.) йшли в дохід місцевої скарбниці. Так що керівники промисловості і місцева влада були зацікавлені у якнайшвидшій ліквідації храмів, утилізації церковного майна, і, в першу чергу, дзвонів.

Не уникли цієї долі і дзвони церков Херсона. Приблизно у 1927 р. дзвони було знято з церкви св. Олександри, знищені всі церковні дзвони Свято-Духівського собору. У 1929 році з Свято-Миколаївського морського собору зняли дзвони і відправили «на індустріалізацію країни». У тому ж році всі дзвони Свято-Успенського собору (сім дзвонів загальною вагою 5741 кг,

найбільший важив 3892 кг, а найменший 16 кг) були демонтовані, а трохи пізніше, і найбільший у місті дзвін було розбито [9].

Отже, дзвони активно знімалися. На початок 1930-х років було прийнято рішення поставити цю справу під контроль держави. Циркуляр комісії у справах культів «З питання регулювання дзвону і зняття дзвонів...» 1933 р. наголошував: «цей найцінніший вид металу ... нерідко використовувався місцевими органами на свій розсуд» [10]. Так, у 1929 році зняли всі дзвони Церкви Всіх Святих і переплавили на потреби міста [9]. Циркуляр передбачав у тримісячний термін урахувати всі дзвони.

Надалі було встановлено план, за яким кожна республіка й область отримували щорічну та щоквартальну розкладку на заготівлю дзвонової бронзи. Але, «влада явно перебільшувала кількість міді й срібла, яку держава може отримати від переплавки дзвонів» [7, с. 163]. І дійсно, практично всі дзвони Херсона були вже зняті раніше. Єдиний храм – Собор Стрітіння Господнього, зберіг дзвіницю до 1938 р. (можна припустити, що тоді були зняті і дзвони) [9].

До сих пір невідомо скільки дзвонів було знищено. Частина з них була знищена навмисно, в межах антирелігійної боротьби, інші пішли «для потреб індустріалізації».

Були втрачені навички і традиції церковного дзвону, який, безсумнівно, займав свою нішу в культурній спадщині українського народу.

Отже, церковні дзвони розглядалися як джерело безкоштовної сировини, необхідної для розвитку промисловості. Культурна цінність дзвону та дзвонів не враховувалася.

Список літератури

1. Кондратюк Л.С. Дзвонова духовна музика як особливий вид української культури. – URL: <http://www.stattionline.org.ua/kultura/112/20967-dzvonova-duhovna-muzika-yak-osoblivij-vid-ukra%D1%97nsko%D1%97-kulturi.html>
2. Вечерний звон // Колокола.com. – URL: <http://www.kolokola.com/archives/4748>
3. Священник Валерий Рябоконь. Особенности антиколокольной политики середины 20-х – начала 30-х годов XX века и ее реализация в Смоленске // Христианское чтение № 5, 2015. – С.219-237.
4. «Инструкция о порядке пользования колокольными» Народных комиссаров юстиции и внутренних дел РСФСР, 1926 г. URL: <http://www.zvon.ru/article3.view2.page6.part5.html>
5. Проскурина А.В. Антиколокольная кампания Советского государства во второй половине 1920-х–30-е гг. (По материалам Псковского и Новгородского округов). – Псков №21, 2004. – С.121-122
6. Постановление ВЦИК и СНК «О религиозных объединениях» // Хронологическое собрание законов, указов Президиума Верховного Совета и постановлений Правительства РСФСР, т. 2: 1929-1939, Москва 1959. – С. 29-45.
7. Пospelовский Д. В. Русская православная церковь в XX веке. – М.: Республика, 1995. – 511 с.

8. Циркуляр НКВД № 351 от 19 сентября 1927 г. «О порядке закрытия молитвенных зданий и ликвидации культового имущества» – URL: <http://anabaptist.ru/obmen/hystory/ist1/files/texts/5/0178a.html>

9. Православні церкви при установах м. Херсона / Дмитро Ганченко // Константи №13. – 2007. – URL: <http://old.mycity.kherson.ua/journal/konstanty13/p-cerkvi.html>

10. Козлов В.Ф. Гибель церковных колоколов в 1920-1930-е годы – URL: http://www.religare.ru/2_88079.html

ЧЕХОСЛОВАЦЬКО-УГОРСЬКА ВІЙНА 1919 РОКУ

Бердар Яна Петрівна

Ужгородський національний університет

В Угорщині на період радянського режиму випав виступ угорського уряду за захист територіальної цілісності. Угорщина не тільки змогла відхилити ультиматум Антанти, але й приступила до формування Червоної армії. Бела Кун – лідер угорських комуністів, сподівався, що Белградське перемир'я залишиться в силі, тому відмовлявся виконати вимоги ноти від 20 березня 1919 р. [Ádám, 1999, s. 221-222]. Він стверджував, що треба провести нове розмежування [Bogos, 1970, s.62]. Однак Кун сподівався за допомогою новоствореної Червоної армії та Радянської Росії на організацію спільних військових операцій проти Румунії і Чехословаччини. Однак уряд В. Леніна був не готовий відправити в Угорщину війська [Pastor, 2003, s. 8].

Незважаючи на запевнення уряду про невтручання в справи Угорщини, 7 квітня чехословацький міністр оборони, лідер соціалістичної партії Клофач, після наради з головою місії Антанти генералом Сметсом, видав секретний наказ про те, щоб війська, підтягнуті до чехословацько-угорської демаркаційної лінії були приведені в бойову готовність. В наказі підкреслювалось, що чехословацькі війська повинні бути готові до вторгнення на угорську територію, яке в найближчий час буде зроблено спільно з румунською і сербською арміями [История Чехословакии, 1960, с. 61]. Через кілька днів, після виходу цього наказу, в Чехословаччині стали публікувати повідомлення про те, що угорці напали на Чехословацьку республіку, що вони вбивають чехословацьких громадян і т.д. Чеська і словацька буржуазія всіляко намагалась протидіяти проникненню неправдивих свідчень з Словацької Угорщини в Словаччину [Марьина, 1959, с. 344].

16 квітня 1919 р. почалась румунська інтервенція в Угорщину з метою просування на лінію р. Тиса. Чехословацька армія приєдналась до румунської тільки 27 квітня 1919 р. Вона рушила на Мішкольц і просунулась на південь Підкарпатської Русі до Чопа й Мукачева.

Прихід до влади комуністів у Будапешті чехи використали на власну користь. 9 травня 1919 р. Е. Бенеш проінформував Т.Г. Масарика про прийняття остаточного рішення щодо кордонів між Чехословацькою республікою та Угорщиною. Відповідальність за дотримання кордонів покладалось на учасників Паризької мирної конференції. Так і не отримавши відповідь Антанти, затриману у Відні, 10 травня 1919 р. угорське військо почало контрнаступ проти румунів. Після цього Угорська радянська республіка стала розглядатися як «агресор», і запрошення на Паризьку мирну конференцію втратило силу [Romsics, 2006, s. 136-137].

Навесні 1919 р. на території Словаччини рівень проугорської пропаганди значно зріс. Пропаганда була орієнтована в двох напрямках: 1) агітація за незалежність Словаччини; 2) агітація за роз'єднання словацьких районів з

Угорщиною. Античеську пропаганду поширювали католицькі єпископи та робітники старої адміністрації. їх діяльність була сконцентрована на розповсюдженні листівок з аеропланів або роздаванні їх та памфлетів перехожим.

20 травня 1919 р. Червона армія Угорської радянської республіки почала контрнаступ проти чехословацьких військ. Угорський наступ проходив успішно і розгорнувся в 3 напрямках: на Мішкольц-Кошице, на Лученець і на Левіци. До кінця травня 1919 р. Червона армія зайняла Східну Словаччину. Паралельно в структурах Угорської комуністичної партії почав розроблятися план створення суверенного радянського режиму в Словаччині [Đurišin 2010, s. 378].

Чехословацька дипломатія спробувала використовувати угорський наступ в Словаччині для виправдання нових територіальних претензій. 5 червня 1919 р. Масарик запропонував Бенешу узгодити на Паризькій мирній конференції окупацію правого берега Дунаю між Братиславою і Комарно і перенесення лінії демаркації до м. Вац, що знаходиться всього в 30 км від Будапешту. Масарик навіть розглядав варіант тимчасового заняття Будапешту і вважав актуальним знову підняти перед Паризькою мирною конференцією проект «слов'янського коридору» [Dejmek, 2001, s. 346, 352-353].

13 червня 1919 р. Верховна Рада Паризької мирної конференції направила ноту Чехословаччині і Румунії з описом остаточної лінії демаркації в Угорщині. Нота уповноважувала чехословаків зайняти Підкарпатську Русь.

16 червня 1919 р. Бела Кун повідомив Антанті і Чехословацькій республіці про початок виведення угорських військ зі Словаччини. Проте бої між арміями Чехословацької республіки і Угорської радянської республіки тривали. Обидві сторони звинувачували один одного у невиконанні перемир'я і не бажали складати зброю [Dejmek, Kolář, 2001, s.374, 379]. Тільки 24 червня 1919 р. Кун дав остаточний наказ угорським військам покинути територію Словаччини [Ádám, 1999, s. 322-323].

У день передбачуваного початку евакуації Червоної Армії з Чехословацької республіки, 16 червня 1919 р. в Пряшеві була проголошена Словацька Радянська Республіка (СРР), яка оголосила про свою орієнтацію на радянські режими в Росії та Угорщині [Đurišin, 2010, s. 380-381]. Серед словацьких комуністів існувала думка встановити комуністичний режим на території всієї Чехословаччини. Проте евакуація угорських військ призвела до падіння Словацької Радянської Республіки, чий уряд покинув територію Словаччини разом з останніми частинами угорської Червоної Армії 1 липня 1919 р. Говорячи про правові відносини між Словацькою Радянською Республікою та Угорською радянською республікою, слід відзначити, що Угорщина визнавала незалежність Радянської Словаччини, оскільки в прийнятій 29 червня 1919 р. конституції Угорської радянської республіки, крім русинської і німецької автономії, Словаччина як окрема область не згадувалась [Pastor, 2003, s. 7].

Тим часом продовжував тривати наступ румунської армії вглиб Угорщини. Передбачаючи військовий колапс радянського режиму 1 серпня 1919 р. уряд Куна подав у відставку, передавши владу соціал-демократам, яких очолив Д.

Пейдль. У Празі вітали вихід комуністів з політичної сцени Угорщини. Прем'єр-міністр ЧСР В. Тусар, зустрівшись з угорським посланником Крейчі, передав йому, що в разі стабілізації влади соціалістів і зміцнення республіканського режиму в Угорщині ЧСР буде готова встановити з нею дружні дипломатичні і економічні відносини. Однак ЧСР, користуючись «угорським хаосом», ввела свої війська в Шальготар'ян, порушивши таким чином демаркаційну лінію від 13 червня 1919 р., що викликало нове невдоволення Паризької мирної конференції [Ádám, 2004, s. 62-63].

Таким чином угорська спроба силового опору натиску Антанти зазнала краху. В результаті боїв в травні-серпні 1919 р. Румунія зайняла центральну частину Угорщини, а Чехословаччина окупувала Підкарпатську Русь.

Список використаних джерел

1. Ádám M. Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről (1918–1919). K. I. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1999. – 395 s.
2. Boros F. Magyar-Csehszlovak kapcsolatok 1918–1921-ben. – Budapest: Akademia. – 1970. – 330 s.
3. Dejmek J., Kolář Fr. Československo na pařížské mírové konferenci 1918–1920. Svazek I (listopad 1918 - červen 1919). – Praha, 2001. – 390 s.
4. Ďurišin M. K otázke štátoprávneho postavenia Slovesnkej Republiky Rád v roku 1919// Annales Historici Presovienses. 2010. – №9. – S. 283–306.
5. Pastor P. Major trends in Hungarian Foreign Policy from the Collapse of the Monarchy to the Peace Treaty of Trianon// Hungarian studies. – 2003. –17. (1). – S. 3–12.
6. Romsics I. Trianonská mierová zmluva. – Bratislava: Kalligram, 2006. – 240 s.
7. История Чехословакии / под ред. И. Н. Мельниковой. В 3-х томах. Т. 3. Буржуазная Чехословацкая республика. Народы Чехословакии в годы второй мировой войны. – Москва: Изд-во АН СССР, 1960. – 662 с.
8. Марьина В., 1959. Великая Октябрьская социалистическая революция и развитие революционного движения в Словакии в 1918–20 гг. // Из истории революц. движения народов Чехословакии: сборник статей. – Москва: Изд-во АН СССР. – С. 307-387.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ ФОРМ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Андрієнко Микола Васильович

д-р наук з держ.упр., доцент
Український науково-дослідний інститут цивільного захисту

Жукова Ірина Віталіївна

к. наук з держ.упр., доцент
Український науково-дослідний інститут цивільного захисту

Каршиєва Альона Іванівна

д-р філософії в галузі права
Міжрегіональна академія управління персоналом

Визначення поняття «медіація» (походження від латинського «mediare» посередництво), що тлумачиться в юридичних текстах і публікаціях, істотно відрізняються, найчастіше вони відображають лише набір вимог до процесу медіації (добровільний, структурований процес, в рамках якого медіатор сприяє спілкуванню між сторонами, дозволяючи їм взяти на себе відповідальність за пошук вирішення виниклого між ними конфлікту) і особистості медіатора в рамках відповідної правової системи.

Х. Бесемер відмічає, що «медіація – це технологія вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони. Ця третя сторона в медіації має кардинально інше завдання, ніж сам суд. Завдання медіатора набагато складніше: він повинен допомогти конфліктуючим сторонам самим знайти вирішення спірного питання» [1, с.134]. А. Вишневська вказує, що медіація – це процес, в якому нейтральна третя сторона – медіатор – допомагає вирішити предмет спору і своїми діями сприяє виробленню добровільного правильного рішення між конфліктуючими сторонами, полегшує процес взаєморозуміння позицій та інтересів, фокусує сторони на їх інтересах і шукає продуктивне вирішення проблеми, надаючи можливість сторонам прийти до взаємної згоди [2, с.163].

Вчений юрист О. Аллахвердова розглядає медіацію як «особливий соціально-психологічний переговорний процес взаємодії між двома і більше людьми, в якому один з учасників взаємодії полегшує комунікацію між двома (і більше) учасниками, які знаходяться в емоційному протистоянні один до одного і не здатними самотійно здійснити конструктивну комунікацію» [3]. Н. Безхлібна визначає поняття медіації як «процедуру активної участі у конфлікті

нейтральної незацікавленої авторитетної для конфліктуючих осіб сторони, яка вживає активних заходів (зусиль) для взаємовигідного вирішення спору». При цьому, як зазначає Н. Безхлібна, «конфліктуючі сторони перестають шукати винного в конфлікті і разом намагаються знайти рішення, яке б повністю влаштувало сторони» [4, с.12].

Ц. Шамлікашвілі пропонує наступне визначення медіації: «медіація – це альтернативна форма вирішення спорів, що дозволяє знайти життєздатне рішення, яке максимально задовольняє потреби конфліктуючих». При цьому Ц. Шамлікашвілі також звертає увагу на те, що хід медіації може змінюватися із врахуванням потреб сторін [5, с.237].

Слід підкреслити, що при наявних відмінностях в понятті медіації безпосередньо сам медіатор характеризується авторами як третя нейтральна сторона, яка сприяє досягненню угоди між конфліктуючими сторонами з метою вирішення конфлікту між ними.

Медіація вважається незмагальним підходом до вирішення конфліктів чи спорів. Основна роль медіатора, як вказує Аніл Ксав'є, полягає у тому, щоб забезпечити взаємодію між сторонами, допомогти їм сконцентрувати увагу на реальних аспектах спору і запропонувати варіанти вирішення проблеми, що задовольняють інтереси і потреби відповідних сторін, він діє як міст між сторонами, допомагаючи згладити нерівності, що впливають на рішення сторін [6, с.109]. Важливо відзначити, що медіація не замінює отримання юридичної консультації.

На думку О. Кронди, «відмінною рисою процедури медіації як процедури вирішення спорів є її мета, яка полягає у досягненні добровільного та узгодженого результату, а також відсутність повноважень у того, хто проводить процедуру медіації, не нав'язування будь-якого обов'язкового до виконання рішення спору сторонам» [7, с.30].

Р. Рідлі-Дафф і А. Беннетт визначають медіацію як «процедуру, за допомогою якої неупереджена третя сторона демонструє, яким чином можна вирішити конфлікт». У процедурі медіації саме сторони спору, а не медіатори, визначають умови досягнутої угоди. Медіація стосується скоріше майбутньої поведінки сторін спору, а не минулого [8].

І тут ми підходимо до питання формалізованої дефініції поняття «медіація». На думку Х. Бесемера, «медіація – це метод вирішення конфліктів за посередництвом неупереджених третіх осіб, яких визнають усі сторони» [9, с.49].

С. Калашникова визначає медіацію як «самостійний спосіб врегулювання правових спорів, що представляє собою особливим чином організовану процедуру переговорів за участю нейтрального посередника (медіатора), який сприяє сторонам в обговоренні умов врегулювання правового спору і прийняття взаємовигідного рішення» [10, с.21].

Спроби сформулювати загально правильне визначення терміна «медіація» натикаються на різноманітні труднощі, які пов'язані з існуванням різних моделей медіації, її цілей та функцій.

Зміст терміна «медіація» знаходить своє відображення у наукових доробках

вчених та у законах іноземних держав. Так, В. Мотиль зазначає, що «під медіацією слід розуміти структурований конфіденційний процес, в якому сторони добровільно за допомогою одного або декількох медіаторів на взаємній основі прагнуть вирішити конфлікт» [11, с. 46]. Евеліна Ястжебська під «медіацією» розуміє можливість конфліктуючих сторін за допомогою нейтрального, неупередженого і компетентного медіатора досягти згоди [12, с. 165]. Г. Єрьоменко вважає, що медіація – це процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна сторона – медіатор (посередник), яка веде цей переговорний процес, вислуховує аргументацію сторін щодо суті спору і активно допомагає сторонам зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить усіх учасників переговорів [13].

Згідно Наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» визначено, що посередництво (медіація) є методом розв'язання конфліктів/спорів, за допомогою якого дві або більше сторін конфлікту/спору намагаються в межах структурованого процесу за участю посередника/медіатора досягти згоди для його розв'язання [14].

Польські науковці, зокрема А. Каліш та А. Жєнкевіч, визначають медіацію як таку форму розв'язання спорів, що ґрунтується на діяльності третьої особи, яка є нейтральною та безсторонньою щодо сторін та предмету їх спору, основні завдання якої полягають у:

- сприянні досягненню порозуміння, яке є взаємоприйнятним та враховує інтереси та потреби обох сторін;
- формуванні позитивних взаємовідносин та підстав співпраці між сторонами спору, а також сприяння у самопізнанні, самовдосконаленні і так званому внутрішньому моральному зростанню [15, с. 42].

Отже зазначимо, що медіація є процедурою, у якій посередник, який не має повноважень органу судової влади, полегшує взаємодію між сторонами конфлікту з метою створення для сторін умов для вирішення ними конфлікту. Додатковими характеристиками медіації є конфіденційність і нейтралітет посередника. У той час, як судовий розгляд спору є формалізованим процесом, результат якого має обов'язкову силу, медіація передбачає гнучкий підхід, у якому всі аспекти конфлікту можуть бути розглянуті незалежно від їх правової значущості.

Список літератури:

1. Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / Уклад.: Н.Гайдук, І. Сенюта, О. Бік, Х. Терешко. Львів: ПАІС, 2007. 296 с.
2. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Медіація: Перспективи впровадження в Україні. Міжнародне приватне право: розвиток і гармонізація. 2012. № 11. С. 186–188.
3. Ажибаева Ж. К. Медиация как альтернативный способ разрешения споров в Республике Казахстан. URL: http://www.rusnauka.com/38_NIEK_2014/Pravo/9_181732.doc.htm.

4. Безхлібна Н. Медіація: європейський досвід та українські реалії. Юридична^[1]газета. 2017. No 9 (28 лютого). С. 12–13.
5. Шамлікашвілі Ц. Впровадження медіації у Росії Ц. Право України. 2011. No 11–12. С. 237–245.
6. Лазаренко М. М. Імплементация медіації в правову систему: міжнародний досвід та перспективи інституціоналізації в Україні. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2015. Випуск 124 (частина II). С. 109–120.
7. Кронда О. Медіація – універсальна форма вирішення конфлікту?: переваги медіа-адвоката. Юридична газета. 2013. No 17 (23 квітня). С. 30–31.
8. Гола Л. В. Медіація як метод досудового врегулювання господарських спорів. URL: [http:// www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Pravo/63120.doc. html](http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Pravo/63120.doc.html).
9. Грень Н. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук. Львів, 2016. 250 с.
10. Давиденко Н. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів в Україні. Юридична газета. 2015. No 46 (17 листопада). С.21.
11. Мотиль В. Стан та перспективи правового регулювання медіації в Україні. Юридична Україна. 2014. No 11. С. 46–52.
12. Jastrzębska E. Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów. Mediacja w sprawach rodzinnych i opiekuńczych. Kwartalnik naukowy. 2014. URL: <file:///E:/%D0%AE%D0%A4/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/13Jastrzebska.pdf>.
13. Єршоменко Г. Медіація як спосіб вирішення спорів. URL: [http:// innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374](http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374)
14. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації). Наказ Міністерства соціальної політики України No892 від 17.08.2016 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>
15. Kalisz A., Zienkiewicz A. Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu. Warszawa Wolters Kluwer Polska. 2014. 344 s.

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ НАУКИ ПІАРУ У ПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЯХ

Панасенко Олексій Ігорович

аспірант

Одеський національний університет

ім. І. І. Мечникова

Public relations, піар чи зв'язки з громадськістю - значна складова сучасних політичних відносин. Політики та партії витрачають достатньо ресурсів на створення та підтримку свого політичного іміджу, а завдяки методам наукового піару досягли перемог у передвиборчих компаніях та в інших політичних протистояннях. Дедалі більше наукові підходи інтегруються в політичну діяльність та підвищуються ефективність державних інститутів та діячів у піар сфері.

Вивченню піару присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Е. Пратканис, С. Поцелуєва, Е. Аронсона, Г. Брума, Ф. Зімбардо, М. Ляйппе, С. Катліпа, А. Сентера, У. Ліппмана, Г. Почепцова, Дж. Цаллера, Р. Чалдіні та інші.

Сьогодні піар налічує багато визначень й досі не існує одного, на який б спиралася більшість наукової спільноти. Зв'язки з громадськістю - галузь, яка досі розвивається, тому охопити її подальші трансформації одним визначенням виявляється неможливим.

Для цієї публікації, ми спробуємо зробити синтез та створити одне поняття, на яке зможемо спиратися у подальшій роботі. Отже, піар — це різновид політичної комунікації, який спрямований на організацію, розвиток та вдосконалення комунікаційної системи певного політичного суб'єкта задля створення позитивних уявлень, іміджу та сталих соціально-політичних умов, які сприятимуть досягненню політичних цілей.

Традиційно прийнято виділяти своєрідну структуру виробництва піар-продукції, де особливе місце займають: 1) дослідницький блок (аналітика, діагностика, стратегія, тактика і так далі); 2) промоушн (організація заходів із підвищення впізнання іміджу, посилення його популярності, подолання настороженості та інше); 3) медіа рілейшнз (налагодження і підтримання медіаконтактів); 4) інформаційний супровід (прес-конференції, прес-тури, презентації, "круглі столи", Інтернет- комунікації тощо); 5) консультування (контакти з експертами та проведення власної експертизи для споживачів інформації, налагодження внутрішньоорганізаційної комунікації та інше [1]).

Отже, іншими словами, піар можна назвати механізмом формування громадської думки через певну систему комунікативних дій. Але, як використовується піар у політичному середовищі? Задля розкриття зазначеної тематики, ми пропонуємо поділити піар на два рівні, спираючись на тип цілей, які він переслідує.

Політичний піар державного рівня розповсюджений на різних ланках державних структур. Народним депутатам щомісячно виділяються кошти з державного бюджету на зарплату помічникам, серед яких працюють спеціалісти зі зв'язків з громадськістю та політтехнологи. Такі самі спеціалісти працюють при головах адміністрацій, рад та навіть існують державні служби, які підпорядковані місії “паблік рілейшнз”. Використання піару на цьому рівні призводить до налагодження взаєморозуміння чи комунікацій між суспільством та державними представниками, а також конструювання цілісного уявлення про дії, мотивацію та цілі влади з визначенням критеріїв їх інтерпретацій. Такий підхід дозволяє владним структурам вигідно висвітлювати свою діяльність та тим самим протидіяти опозиції.

Другий рівень політичного піару - це виборчий піар. Від державного піару він відрізняється цілями, які переслідує. Його основним завданням є створення сприятливих соціально-політичних умов для перемоги кандидата на виборах, іншими словами організація достатнього рівня підтримки. Слід зауважити, що методи на обох рівнях майже ніколи не відрізняються, але результати мають дещо різну природу [4].

Використання цих рівнів піару є важливим процесом, що дозволяє політичним структурам досягати своїх цілей. Саме тому, піар використовується дедалі частіше. Спільним об'єктом впливу на обох рівнях виступає суспільство, а спільною метою є зміна поглядів чи зміна цінностей, які домінують у суспільстві на певний період часу. Таким чином, погляд пересічного українця на політичну ситуацію змінюється в залежності від типу політичної сили, яка намагається на нього впливати.

Процеси формування політичного світогляду поділяються на дві паралельні структури. Перша структура, це природне формування ідей та образів. Таке формування зазвичай відбувається спонтанно, природно та неконтрольовано. Зазвичай, воно відображає відповідне сприйняття політики у масовій свідомості. Друга структура, це штучне формування ідей та образів. Такий процес часто відбувається в періоди референдумів, виборів та інших важливих політичних подій, коли певні політичні сили моделюють соціальний простір з метою його трансформацій, за певною ціллю і завданням.

Штучне формування ідей зазвичай приносить певну вигоду. Тому, ми розділяємо поняття моделювання та конструювання. Наразі, конструювання - це процес що відбувається безперервно шляхом постійних комунікацій всередині певного суспільства чи спільності та має хаотичний, стихійний характер. Коли мова йде про формування, то цей процес керований, з певним наміром. Тобто поширення певного бачення реальності на масову свідомість через технології політичного піару [2].

З розвитком модернізації сучасні комунікативні технології поширили використання методологій піару, реклами, пропаганди, агітацій, перформансів та резонансних технологій і стали основними засобами керування політичними поглядами у суспільстві. Першим і значним фактором ефективності впливу таких технологій є формування довіри та взаєморозуміння. На формування довіри можливо впливати через презентацію суб'єкта аудиторії, визначення

УДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ МОНІТОРИНГУ ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА ОКАТИШІВ ЗАЛІЗНОЇ РУДИ

Ковтун Дмитро Володимирович

аспірант

Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Під моделями моніторингу розуміють клас моделей, що описують стан технологічного процесу, який відхиляється від нормального ходу, враховують аварійні і позаштатні ситуації, встановлюють взаємозв'язок технологічного процесу з явищами, які викликають відхилення параметрів технологічного процесу від заданих значень.

З огляду на об'ємність параметрів моніторингу технологічного процесу виробництва залізрудних окатишів, які включають в себе велику кількість виробничих ланок (ділянки підготовки сировини, огрудкування, сушіння, відпал і т.д) для побудови моделі моніторингу можна використовувати метод нейронного моделювання.

Основною перевагою використання нейронних мереж є їх здатність класифікувати образи. Обов'язковою умовою, при цьому є використання в масиві даних різних станів технологічного процесу з метою навчання мережі виявлення безпосередньо причин і наслідків виникнення нештатних або аварійних ситуацій.

Для зменшення часу, який потрібен на навчання нейронної мережі, можна застосувати декомпозицію параметрів технологічного процесу.

Декомпозицію виробництва залізрудних окатишів зручно проводити за комбінованою ознакою: ділянка підготовки сировини, ділянка відпалу окатишів, і ділянку якості.

Таким чином можна виділити блоки для організації нейронної моделі моніторингу:

блок підготовки шихти, який включає в себе блоки дроблення, бункерування, подрібнення, сушіння та дозування; блок огрудкування; блок відпалу окатишів, який включає в себе попередню сушку, попередній нагрів, відпал, часткове охолодження; блок якості.

Архітектура такої моделі моніторингу, заснованої на дворівневої мережі наведена на рис. 1.

Дана система включається в роботу в разі отримання інформації від підсистеми моніторингу яка виявляє факт виходу контрольованих параметрів за задані межі, тобто настання нештатної ситуації. Структура всіх запропонованих

мереж являє собою багат шарові мережі прямого поширення, що дозволяє використовувати прості і досить апробовані методи навчання.

Кожен складовий елемент мережі нижнього рівні будується таким чином, щоб визначати безпосередні причини виникнення нештатних ситуацій, таким чином число вихідних нейронів кожного елемента такої мережі буде дорівнює числу можливих причин нештатних ситуацій. Ці ситуації повинні бути відповідно визначено в процесі дослідження технологічного процесу виробництва окатишів і повинні бути враховані у відповідних навчальних масивах. У тому випадку якщо відбувається відсутня в масиві нештатна ситуація, вона виявиться, але не буде ідентифікована, а визначиться як можлива, у якій причини виникнення збігаються з критеріями невідомого порушення. Інформація про таку ситуацію надійде оператору, який прийме відповідне керуючий вплив. Безпосередньо число елементів мережі нижнього рівня визначиться числом структурних блоків.

Мережа верхнього рівня буде використовувати таку кількість вихідних нейронів, скільки позаштатних ситуацій виділено при декомпозиції технологічного процесу. З огляду на те, що таких ситуацій може бути порівняно велика кількість, відповідно може збільшиться час на перенавчання нейронної мережі. Отже, необхідно знижувати розмірність даної мережі.

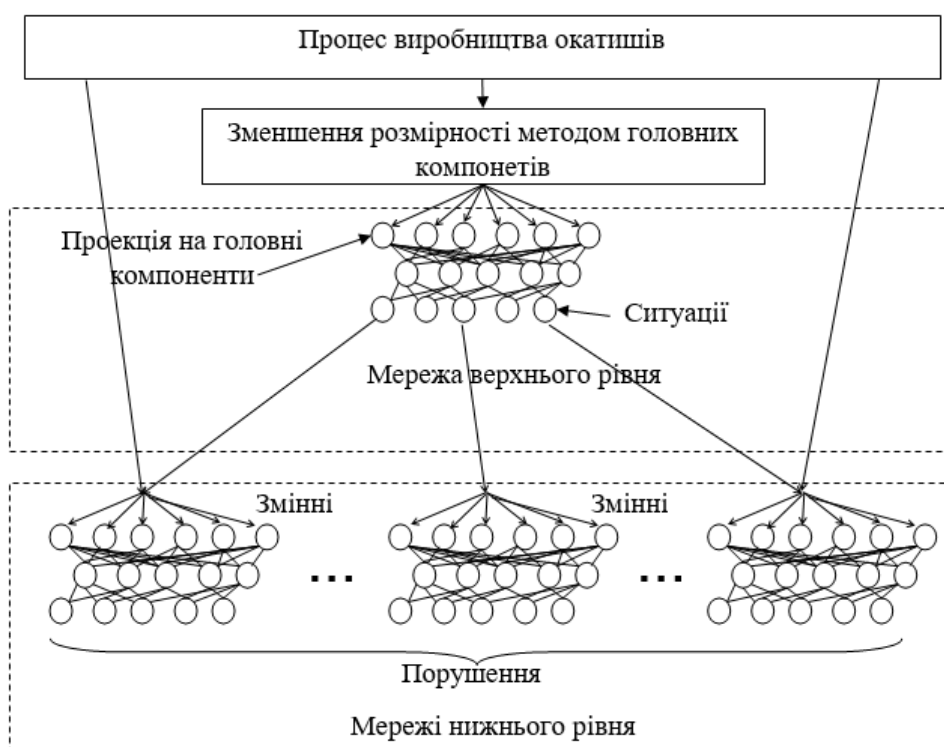

Рисунок 2.1 - Архітектура моделі моніторингу, заснованої на дворівневої нейронної мережі.

Для вирішення цього завдання можна використовувати метод головних компонентів (МГК) [1]. У цьому випадку за головні напрямки приймаються напрямки, які мають найбільші дисперсії. Отже, можна вважати, що метод головних компонент розглядається як спосіб ортогонального лінійного

перетворення вихідних даних до такої системи координат, де на першій координаті нової системи виявляється проекція даних з найбільшою дисперсією. Якщо залишаються дисперсії, які є «непоясненні» головними компонентами, вони потрапляють у простір неув'язок [2].

Вищеназване лінійне перетворення запишемо в наступному вигляді [3]:

$$X = TP^T \quad (1)$$

де $X = \{x_1, \dots, x_m\}^T$ (матриця даних) являє собою вектор попередньо оброблених даних, які повинні бути центрованими і правильно нормованими, m – число рядків (кількість векторів даних), n – число стовпців (розмірність простору даних). $P = \{a_1, \dots, a_k\}$ – кожен стовпець цієї матриці є вектор головних компонент, число рядків n – визначає розмірність простору даних, число стовпців k – визначає кількість векторів головних компонент які вибираються для проектування. $T = [t_{ij}]$, $t_{ij} = (x_i, a_j)$ (матриця рахунків), в якій кожен рядок являє собою проекцію вектору даних на головні компоненти, число стовпців k – визначає кількість векторів головних компонент які вибираються для проектування, число рядків матриці визначає кількість векторів даних.

Модель МГК може бути встановлена на основі даних вимірювання параметрів процесу, зібраних, коли присутні тільки загальні причини зміни процесу, що означає, що процес знаходиться в стійкому стані. Майбутні спостереження можуть бути співставленні з цією моделлю «контролю». Нове багатовимірне спостереження x_{new} можна спроектувати на підпростір головних компонентів, що визначається матрицею завантаження МГК, щоб отримати вектор оцінок ($t_{new} = P_q^T x_{new}$), і на залишкове підпростір, щоб отримати залишок ($e_{new} = x_{new} - x'_{new}$), где $x'_{new} = P_q t_{new}$ и P_q - перші q стовпців в матриці завантаження, які визначають проекцію головних компонентів.

В основі методу МГК лежить метод SVD (розкладання по сингулярним числах). Матриця даних X з n спостережень за p змінним, виміряна по їх середнім значенням, може бути розкладена в форму:

$$X = U \Sigma V^T = \sigma_1 u_1 v_1^T + \sigma_2 u_2 v_2^T + \dots + \sigma_p u_p v_p^T \quad (2)$$

де U містить ліві сингулярні вектори (u_i , $i = 1, 2, \dots, p$), V містить праві сингулярні вектори (v_i , $i = 1, 2, \dots, p$) и σ_i , $i = 1, 2, \dots, p$ - сингулярні значення. Для застосування даного методу безпосередньо в задачі визначення порушень процесу виробництва залізородних окатишів використовуються дві статистики T^2 і Q . Статистика T^2 (статистика Хотеллінга) визначається як

$$T^2 = \sum_{i=1}^q \frac{t_i^2}{s_{ti}^2} \quad (3)$$

де t_i ($i = 1, 2, \dots, p$) – i -й компонент вектору оцінки $t = P^T x$, s_{ti}^2 – дисперсія t_i , яка також є власним значенням t^{th} коваріаційний матриці вибірки. S и q – кількість компонент. Статистика T^2 визначає зміну вектору оцінок в просторі компонент.

У той же час, дана статистика тільки виявляє зміну в підпросторі компонент, яке перевищує зміни що пояснюється моделлю МГК. Коли

відбувається подія нового типу, якого немає в моделі МГК, нове спостереження буде віддалятися з підпростору компонент. Подія цього типу може бути виявлено статистикою Q , яка вимірює зміну в залишковому підпросторі. Q -статистика визначається як:

$$Q = e^T e = (x - \hat{x})^T (x - \hat{x}) \quad (4)$$

де $e = (I - P_q P_q^T)x$ – залишок вибірки x . Він являє собою квадрат відстані кожного спостереження, перпендикулярного підпространству компонент, і вимірює неструктуровані нев'язки, які не можуть бути враховані моделлю МГК.

Статистика T^2 і Q доповнюють один одного, і всі разом вони можуть визначати зміну в усьому просторі вимірювань.

References

1. Bersimis S. Psarakis S., Panaretos J. Multivariate Statistical Process Control Charts: An Overview // Quality and Reliability Engineering International. – 2007. – № 23(5). – pp. 517 – 543. DOI: 10.1002/qre.829.
2. Caoa L.J., Chuab K.S., Chongc W.K. A comparison of PCA, KPCA and ICA for dimensionality reduction in support vector machine // Neurocomputing. – 2003. – № 55. – pp. 321 – 336. DOI: 10.1016/S0925-2312(03)00433-8
3. Choi, S.W., Leeb Ch., Leeb J-M. Fault detection and identification of nonlinear processes based on kernel PCA // Chemometrics and Intelligent Laboratory Systems. – 2005. – № 75. – pp. 55 – 67. DOI: 10.1016/j.chemolab.2004.05.001

ПРО ОДИН ІЗ СПОСОБІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВИСОТИ КИПЛЯЧОГО В ЗЕРНОСУШАРЦІ КАСКАДНОГО ТИПУ

Федотова Маріанна Олександрівна

к.т.н., асистент

Трушаков Дмитро Володимирович

к.т.н., доцент

Прокопенко Тетяна Олександрівна

к.т.н., доцент

Центральноукраїнський національний технічний університет

Рис. 1 Зовнішній вигляд ЗСУ

Сушіння є основною технологічною операцією по приведенню зерна в стійкий стан. Існує безліч конструкцій сушарок, які нібито і задовольняють поставлені до них вимоги, і в той же час є не досить досконалими. В таких установках, зазвичай, нагрів зерна нерівномірний, процес сушки надто затяжний і, в результаті, – погіршення не лише насінневих властивостей продукту, а й, навіть, поживних.

Дуже перспективним напрямком сушіння зернових є конструкції сушарок з киплячим шаром, такі як «Україна-1» м. Полтава, «Міг-25» заводу Агроміг (Вороніж), тощо. При Центральноукраїнському національному технічному університеті на кафедрі сільськогосподарського машинобудування розроблена експериментальна зерносушильна установка (ЗСУ) касетного типу для сушки зернових в киплячому шарі (рис. 1).

Досліди, проведені на новій моделі ЗСУ, показали, що така модель зерносушарки має ряд **переваг**:

1. процес теплообміну між теплоносієм і зерновою масою проходить інтенсивніше за рахунок збільшення геометричної площі дотику між агентом і матеріалом;

2. нагрів зерна по всьому об'єму рівномірний, що дуже важливо для сушки термолабільних продуктів;

3. можливість обробки сирого, неочищеного зерна, що, практично, може замінити один з етапів поточної лінії – сепарацію;

4. простота і компактність конструкції надає можливість використовувати її мобільно;

5. створюються сприятливі умови для автоматизації (контроль, регулювання, управління).

Автоматизація контролю і управління процесами обробки і зберігання зерна відкриває широкі можливості для підвищення ефективності використання, збільшення продуктивності поточних ліній, подальшого зниження затрат праці і покращення якості обробки зерна.

Одним з головних чинників впливу на миттєве значення вологості матеріалу у зерносушарці з киплячим шаром (ЗКШ) є висота такого шару. При надто малій висоті матеріалу на каскаді відбувається його пересушування, а при надто великій – навпаки, недосушування. Отже, існує висота шару матеріалу, при якій ефективність сушіння максимально наближена до потенційно можливої для заданого матеріалу та його початкової вологості.

Недоліки. Вивчення конструкцій зерносушарок з киплячим шаром, зокрема такої, що зображена на фото. 1, показало, що в них спостерігаються нерегулярні коливання висоти киплячого шару, а відповідно і ефективності сушіння. Причина такого явища пов'язана, з одного боку з випадковими коливаннями кількості зерна у псевдозрідженому шарі, а з іншого – з недоліками системи автоматичної стабілізації його висоти.

Випадкові коливання кількості зерна виникають як наслідок дії цілої низки збурень, визначальними серед яких є зміна розміру часток матеріалу, зміна вологості часток під час сушіння, співударяння зернин та турбулентність потоку теплоносія.

Недоліки системи автоматичної стабілізації висоти киплячого шару пов'язані зі складністю зерносушарки з киплячим шаром (ЗКШ) як багатовимірного об'єкта керування з розподіленими параметрами та чистим запізненням, який функціонує в умовах неідеального виміру регульованих величин та дії багатовимірних випадкових збурень.

Тому і було вирішено виконувати дослідження, спрямовані на максимізацію точності стабілізації висоти киплячого шару в умовах дії випадкових збурень та завад, що є складним та актуальним науково-прикладним завданням, успішне виконання якого дозволить підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва України.

Такі дослідження були проведені спільно кафедрами Сільськогосподарських машин та Автоматизації виробничих процесів Центральноукраїнського національного технічного університету, к.т.н. Скриннік І.А., Федотовою М.О. під керівництвом талановитих науковців професорів Петренко М.М. та Осадчого С.І..

Для досягнення мети нами було поставлено та розв'язано загальну науково-прикладну задачу максимізації точності стабілізації висоти псевдозрідженого

шару насіння у ЗКШ експериментально-аналітичним методом. В процесі її розв'язання сформульовано та виконано ряд часткових завдань:

1. декомпозиція зерносушарки з киплячим шаром (відповідно до кількості каскадів-решет в камері сушіння);
2. ідентифікація моделей динаміки сигналів, які діють на входах та виходах каскадів зерносушарки (у вигляді спектральних щільностей сигналів)
3. ідентифікація динаміки зерносушарки та збурень, які діють на каскадах (у вигляді матриць спектральних та взаємноспектральних щільностей);
4. синтез системи оцінювання висоти киплячого шару за даними про вологість матеріалу на виході сушарки;
5. компенсація запізнень (розрахована математична модель випереджувача Сміта, включення якого фізично компенсує наявні запізнення);
6. синтез оптимальної багатовимірної системи стабілізації;
7. аналіз якості системи стабілізації висоти киплячого шару.

Дослідження виконувались на базі Кіровоградського комбікормового заводу.

ЗКШ, зображена на фото 1, як і будь-яка інша сушарка каскадного типу з киплячим шаром, може бути подана у вигляді схеми 2. Вхідними параметрами є: зміна положення шибєру (Sh) та зміна температури теплоносія під нижнім

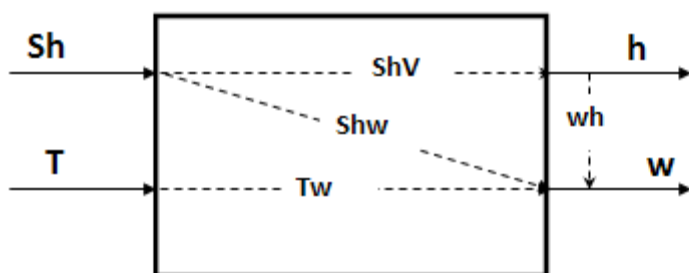

Схема 2. Сигнали вхід-вихід зерносушарки каскадного типу з киплячим шаром

каскадом (T). До вихідних сигналів було віднесено зміну висоти киплячого шару на кожному каскаді (h) та зміну кінцевої вологості (w) матеріалу на виході з камери сушіння.

З метою отримання множин експериментальних даних про зміну сигналів вхід-вихід ЗКШ, проведена

серія дослідів на соняшниковому насінні, на зерні пшениці та сої. В даній статті описані результати експерименту на соняшнику, шар якого розміщувався на решітках (каскадах), крізь який пропускали теплоносії, середня температура якого T коливалась в межах 100...130 °С, а швидкість теплоносія була зафіксована на позначці 1,5 м/с.

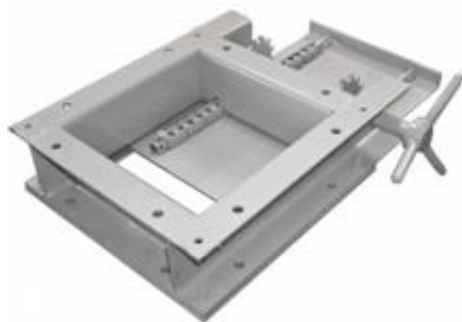

Експрес-вологомір Wile-55 (Фінляндія)

8-канальний регулятор температури ОВЕН

В результаті цього шар збільшувався в об'ємі і набував стану «кипіння». За рахунок такої рухливості насіння соняшника починало переміщуватись з каскаду на каскад, нагадуючи собою в'язку рідину. В процесі неперервної

Заслінка шиберу

висота шару матеріалу h_k на кожному з каскадів в камері сушіння і відібрані проби насіння на виході ЗКШ. Контроль температури теплоносія виконувався мікропроцесорним 8-канальним приладом «ОВЕН» типу УКТ38–У з датчиками ТСМ-1038, висота киплячого шару на кожному з каскадів – мірною лінійкою (для наочності), а вологість w кожної з проб – мікропроцесорним експрес-вологоміром Wile-55.

Аналіз експериментальних даних показав, що існує зв'язок між висотою матеріалу на каскаді і кінцевою вологістю зерна на виході з сушарки. Саме ця закономірність була покладена в основу розробки спостерігача – пристрою, який за значенням вологості ідентифікує значення висоти киплячого шару на будь-якому каскаді в конкретний момент часу з допустимою похибкою. Подальші дослідження були виконані вже на основі такої системи спостереження, що стала частиною оптимального регулятора, розрахованого за методикою. У системі автоматичної стабілізації висоти киплячого шару вихідна координата (вологість вимірювалась поточним

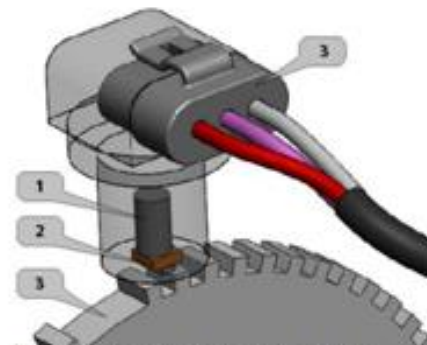
Перетворювачі температури
ТСМ-1038

вологоміром Фауна-П), а зміна положення шиберу (вхідна координата)

– датчиком положення з однооборотним механізмом МЕО).

В результаті моделювання такої роботи в додатку Simulink пакету MatLab були отримані наступні графіки:

подачі вологого насіння до камери сушіння (початкова вологість насіння соняшника, що потрапляє до камери попереднього прогріву, складає 20%, де втрачається біля 3% вологи) положення шиберу Sh змінювалось кожні 15 сек в діапазоні ± 1 см відносно середнього значення. Одночасно з цією зміною була виміряна температура теплоносія T під нижнім каскадом,

Датчик положення Хола
(положення шиберу)Проточний вологомір
Фауна-П (Россія)

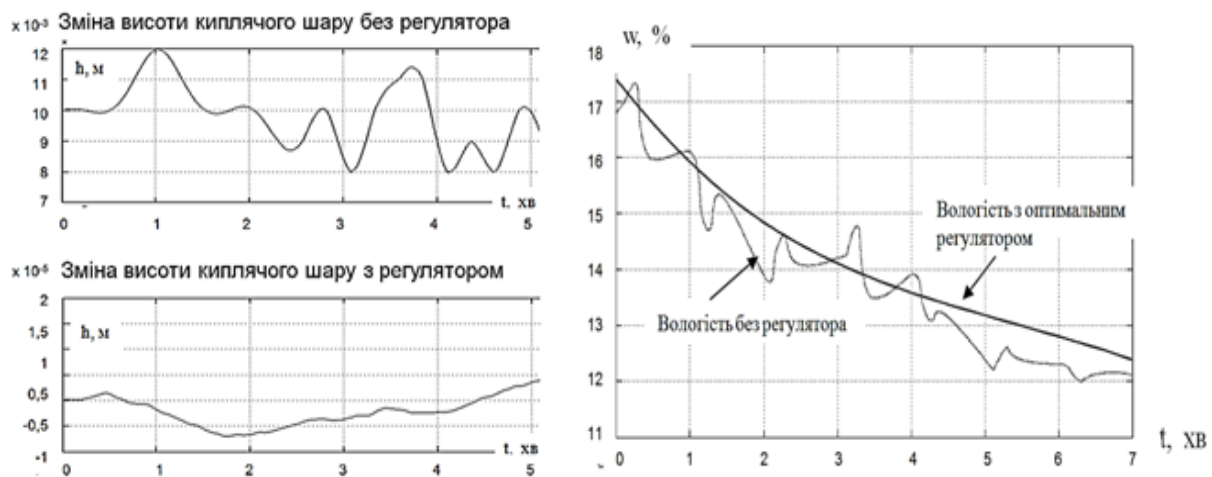

Рис. 3. Порівняння зміни вологості та висоти киплячого шару на прикладі насіння соняшника без регулятора і в результаті впровадження оптимального регулятора

Якщо проаналізувати отримані графіки (рис 2), то розкид зміни вологості на виході з сушарки зменшилась у 5 разів, так само як і стабілізувалась висота

Це є ще одним підтвердженням підвищення ефективності сушіння в зерносушарці з киплячим шаром, висота якого змінюється мінімально відносно заданого значення.

Список літератури:

1. Автореферат дисертація на здобуття ступеню кандидати технічних наук [http://www.kntu.kr.ua/doc/K_23_073_02/aref_fedotov.pdf]
2. Автоматика та комп'ютерно-інтегровані технології у промисловості, телекомунікаціях, енергетиці та транспорті: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Кропивницький: ЦНТУ, 2017. – 228 с.
3. Zbiórartykułównaukowych. Z 40 ZbiórartykułównaukowychKonferencjiMiedzynarodowejNaukowoPraktycznejorgani zowanejdlapracownikównaukowychuczelní, jednosteknaukowo-badawczych «InżynieriaitechnologiaNaukowiPraktycznaNauka światowa: problemyiinnowacje » (31.10.2017) - Warszawa, 2017. - 76 str.

THE RESEARCH OF THE EMULGATING ABILITY OF THE CHIA SEEDS MEAL PELLETS AND PSYLLIUM CELLULAR TISSUE AND THE ENDURANCE OF THE EMULSIONS BASED ON THEM

Victoria Grechko

post-graduate

National University of Food Technologies

Ihor Strashynskyi

Ph.D., Associate Professor

National University of Food Technologies

Pasichnyi Vasil

Doctor of Technical Sciences

National University of Food Technologies

Because of the fast life movement the demand of the frozen food products has been highly increasing at the Ukrainian food market. The main part of the frozen goods at the market is occupied with ground meat semi-cooked products. The changes, which can negatively influence the final product, are happening during the freezing process. The grain formation, which is taking place during the freezing process can go with muscular fibers breaking down, protein disintegration, meat drying up, that influence the technological features of the frozen materials [1].

The conducted analysis of the literature sources let us claim about the necessity & the perspective of using of the food ingredients in the body of the frozen meat ground semi-cooked products. It is known that the molecules of polysaccharides are the chains rolled in a ball, which in case of getting into the water or in the surrounding, containing free wet, can unroll, thereby restricting the moving ability of the water molecules. It comes to the increasing of the solution viscosity [2].

The methods of the research. The emulsion stability (ES) has been found with the heating it under the temperature of 80° C during 30 min and the cooling with the water during 15 min. Then four laboratory centrifugal test-tubes were filled with the emulsion, which are calibrated, housed 50 cm³ and centrifuged under the turning frequency 500 c⁻¹ during 5 min. Afterwards the volume of the emulsified ball was defined.

The emulsion stability, %:

$$CE = V_1/V_2 \cdot 100, \quad (1)$$

where V_1 – the volume of the emulsified oil, cm³;

V_2 – the general volume of the emulsion, cm³.

The emulgaiting ability (EA) was counted after the compound centrifugalization of the oil, water and emulsion under the turning frequency 500 c^{-1} during 10min. Then the volume of the emulsified oil was defined.

The emulgaiting ability, %:

$$E3 = V_1/V_2 \cdot 100, \quad (2)$$

where V_1 – the volume of the emulsified oil, sm^3 ;

V_2 – the general volume of the oil, sm^3 [3].

Result discussion. The substantiation of the rational hydration of the chia seeds meal pellets And the hydration of the psyllium cellular tissue were made according to the research of the emulsion stability & the emulgaiting ability (tabl. 1, 2) under the influence of the freezing-unfreezing pocesses and the heating (reached to the temperature $80 \pm 2 \text{ }^\circ\text{C}$ in the centre), taking in to the consideration the production technology of ground semi-cooked products.

For the research the rational concentrations of the gel of the chia seeds meal pellets and the cellular tissue gels, which are (1:10, 1:15,1:20, 1:25) and (1:35, 1:1,40, 1:45, 1:50) consequently, have been chosen.

Table 1 –The figures of the emulsion stability and the emulgaiting ability of the chia seeds meal pellets.

Recipe	EA,%	ES,%
Chia seeds: water – 1:10	42	34
Chia seeds: water – 1:15	38	31
Chia seeds: water – 1:20	34	29
Chia seeds: water – 1:25	32	26
With freezing in thickness till -18°C		
Chia seeds: water – 1:10	52	38
Chia seeds: water – 1:15	44	37
Chia seeds: water – 1:20	38	34
Chia seeds: water – 1:25	36	33
With warming (under $80 \pm 2 \text{ }^\circ\text{C}$)		
Chia seeds: water – 1:10	44	35
Chia seeds: water – 1:15	40	34
Chia seeds: water – 1:20	38	31
Chia seeds: water – 1:25	34	30

The chia seeds meal pellets emulsions in the hydration (1 : 25) showed 23-24 % less figures of EA and ES , in comparison with samles in the hydration 1 : 10. But, the figures, taken for these emulsions, are high enough to state about high emulgation ability of the chia seeds meal pellets. The increased concentration gel of the chia seeds meal pellets positively influences the characteristics of EA and ES, which have the tendency to increase. The freezing-unfreezing pocesses and the heating influences well to the gels. The highest increasing of these figures is watched after the freezing-unfreezing pocesses. The created gels become denser in comparison with the sample before freezing. The figures of EA samples with the concentrations after freezing 1:10 showed 23% higher markers before freezing.

Table 2 – The figures of the emulsion stability and the emulgating ability of the hydrated psyllium cellular tissue (PCT).

Recipe	EA,%	ES,%
PCT: water – 1:35	78	45
PCT: water – 1:40	60	43
PCT: water – 1:45	46	40
PCT: water – 1:50	40	38
With freezing in thickness till -18° C		
PCT: water – 1:35	82	46
PCT: water – 1:40	74	48
PCT: water – 1:45	68	51
PCT: water– 1:50	50	55
With warming (under 80 ± 2 °C)		
PCT: water – 1:35	80	47
PCT: water – 1:40	72	49
PCT: water – 1:45	64	50
PCT: water – 1:50	44	57

The psyllium cellular tissue emulsions during the hydration (1 : 50) showed 48-16% less figures of EA and ES in comparison with the samples in the hydration 1 : 35. But the figures, taken for these emulsions, are high enough to state about high emulsion ability of the psyllium before emulsion. The freezing-unfreezing processes and heating positively influence the psyllium cellular tissue gels. EA in the sample (psyllium cellular tissue: water - 1:35) after freezing increases in comparison with 5,13 % control.

Conclusion. The increasing of the figures of EA and ES after freezing and heating can be explained by using the additives of polysaccharide nature. The data of the research show the prospectivity to use chia seeds gel & psyllium cellular tissue gel in the production of the ground semi-cooked products.

References

1. Krokida M. K. Heat transfer coefficient in food processing : Compilation of literature data / M. K. Krokida, N. P. Zogzas, Z. B. Maroulis // Intern. J. of Food Properties. – 2002. – №5 (2). – P. 435–450.
2. MacDonal G. A. Carbohydrates as cryoprotectants for meats and surimi / G. A. MacDonal, T. Lanier // Food Technology. – 1991. – № 45. 150–155.
3. Feiner, G. (2006). Meat products handbook: Practical science and technology. Elsevier.

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ ПЕКТИНОВМІСНОГО СУХОГО ПРОДУКТУ З КОРИ ДЕРЕВ ХВОЙНИХ ПОРІД

Чабанова Оксана Борисівна

к.т.н., доцент

Одеська національна академія харчових технологій

Ткаченко Наталя Андріївна

д.т.н., професор

Одеська національна академія харчових технологій

Білобров Сергій Валерійович

магістр

Одеська національна академія харчових технологій

Цінною сировиною для отримання широкого асортименту органічних продуктів (ліпідів, ефірної олії, хлорофілів, каротиноїдів, дубильних речовин, пектинів тощо), які можна застосовувати у медицині, парфумерно-косметичній промисловості, при виробництві кормових добавок для сільськогосподарських тварин тощо, є кора дерев хвойних порід [1–3].

Аналіз існуючих технологій деревної кори хвойних рослин показав, що продукти їх переробки не знайшли достатньо широкого використання у харчовій промисловості, тому необхідність розробки технології пектиновмісного продукту для використання його у харчовій промисловості, є актуальним завданням.

Мета роботи – розробка технології сухого пектиновмісного продукту з нетрадиційної вторинної рослинної сировини (кори хвойних дерев) для використання у харчовій промисловості.

Матеріали досліджень. В роботі використовували кору хвойних дерев (пилорама, м. Одеса, Україна). Кору висушували за температури 100-105 °С протягом 5-6 год, подрібнювали, просіювали, відбирали фракцію розміром 1-2 мм, досушували її до постійної ваги.

В роботі визначений хімічний склад кори-сировини. Високий вміст пектину дає можливість використовувати сировину для отримання пектиновмісних продуктів. Досліджений вплив різних екстрагентів на ступінь виділення екстрактивних речовин кори хвойних дерев. Раціональним режимом екстрагування є такий: екстрагент – суміш етанолу і води у співвідношенні 1:1, температура екстрагування – 40-50 °С, тривалість екстрагування – 180-210 хв. Підібраний вид і концентрація гідролізуючого агента – 7 %-вий розчин шавлевокислого амонію, який забезпечує найбільше вилучення пектину. Досліджений процес гідролізу протопектину у розчинний стан.

За результатами експериментальних досліджень розроблена технологічна схема отримання сухого пектиновмісного продукту, яка складається з наступних основних стадій: підготовка кори хвойних дерев; виділення барвних

і ароматичних речовин з кори хвойних дерев; пресування твердого залишку; гідроліз – екстрагування пектину щавлевокислим амонієм; фільтрування екстракту; концентрування екстракту ультрафільтрацією; осадження пектинових речовин; деестерифікація пектину; промивання аліфатичними спиртами в суміші з лимонною кислотою; очищення пектину; сушіння, подрібнення.

Отриманий сухий пектиновмісний продукт – порошок тонкого помелу із слабо-кислим смаком, нейтральним запахом, кольором – від світло-сірого до кремового.

Фізико-хімічні показники пектиновмісного сухого продукту наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Фізико-хімічні показники пектиновмісного сухого продукту

Найменування показника	Значення показника
Масова частка вологи, %	6,63±0,02
Масова частка пектинових речовин, %	61,63±0,05
Масова частка золи, %	2,46±0,05
Масова частка баластних речовин, %	7,42±0,1
Ступінь естерифікації, %	46,61

Кількість мезофільних аеробних та факультативно анаеробних мікроорганізмів в 1 г сухого пектиновмісного продукту – $(4,0 \pm 0,5) \cdot 10^2$ КУО, бактерії групи кишкових паличок в 0,1 г не виявлені.

Антиоксидантна активність одержаного пектиновмісного продукту становила 750000 ум. од., що у 750 разів вище від антиоксидантної активності цитрусового пектину. Скоріш за все, така висока активність пов'язана із наявністю в порошку поліфенолів (дигідрокверцетину, кверцетину та ін.), які є потужними антиоксидантами.

Наступний етап роботи – застосування отриманого пектиновмісного продукту у виробництві казеїново-пектинових комплексів.

Список літератури

1. Pásztor et al. (2016). "Utilization of tree bark," *BioResources* 11(3), 7859-7888.
2. Kemppainen K. Production of sugars, ethanol and tannin from spruce bark and recovered fibres. – VTT Technical Research Centre of Finland Ltd P.O. Box 1000, FI-02044 VTT, Finland. – 2015. – pp. 125 p. + app. 48 p.
3. The Complex World of Polysaccharides. Edited by Desiree Nedra Karunaratne. Open access peer-reviewed chapter. Polysaccharides from Larch Biomass / Trofimova N.N, Medvedeva E.N., Ivanova N.V., Malkov Y.A., Babkin V.A. Published: October 31st 2012. DOI: 10.5772/53809.

ПОРІВНЯННЯ ВПЛИВУ β -ЦИКЛОДЕКСТРИНУ З ЙОДОМ НА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФАРШЕВИХ СИСТЕМ ТЕФТЕЛЕЙ ТА ФРИКАДЕЛЬОК

Пасічний Василь Миколайович

д.т.н., професор

Національний Університет Харчових технологій

Чебаненко Христина Володимирівна

аспірант, старший викладач

Національний Університет Харчових технологій

Останнім часом спостерігається різке збільшення чисельності хронічних захворювань у населення України, що значною мірою пов'язано з порушенням якості харчування. До раціону в значній кількості входять висококалорійні продукти промислового виробництва, тимчасом як дефіцитним є споживання макро- і мікроелементів, повноцінним за якістю білком та іншими біологічно активними речовинами [1].

Хвороби, пов'язані з дефіцитом ряду есенційних мікроелементів в раціоні харчування людини, є поширеними як у Світі так і Україні. Більше 2 млрд людей на Планеті страждає від недостатньої кількості йоду, з них – 285 млн учнів (36,4 % від загальної їх кількості) [2]. Проблема здорового харчування повинна вирішуватися підприємствами харчової промисловості шляхом створення продуктів підвищеної біологічної цінності як для роздрібної торгівлі, так і для мережі закладів громадського харчування [3]. Одним із можливих шляхів вирішення проблеми дефіциту мікроелементів у харчуванні може стати застосування сполук з корисними властивостями.

Синтезований комплекс β -циклодекстрину з йодом має здатність покращувати йодний статус в організмі людини при вживанні збагачених ним варених ковбасних виробів. Для розширення асортименту продукції та дослідження їх властивостей було виготовлено тефтелі та фрикадельки з різних видів м'яса з додаванням і без додавання комплексу β -циклодекстрину з йодом та проведено їх фізико-хімічні дослідження.

Сформовано було по 5 зразків (1-5) фаршів для приготування тефтелей та фрикадельок зі свининою нежирною, яловичиною першого сорту, стеговою частиною м'яса курчат-бройлерів без додавання комплексу β -циклодекстрину з йодом та по 5 зразків (6-10) з додаванням комплексу.

Рецептура всіх зразків відрізнялася від класичної типом м'яса, кількістю бланшованого рису або хліба та наявністю або відсутністю сухої сироватки та білкового стабілізатора [4,5].

З метою забезпечення максимально рівномірного розподілу комплексу у харчовій матриці, комплекс попередньо розчиняли у тій кількості води, яка

передбачена рецептурою. Тефтелі формували у вигляді кульок масою 60 грам кожна, а фрикадельки по 25 грам кожна.

Таблиця 1 Загальний склад фаршевих систем

№ зразку	Основа фаршу фрикадельок	Основа фаршу тефтелей
1,6	Курятина (контроль)	Курятина (контроль)
2,7	Свинина +10 % хліба	Свинина +15 % бланшованого рису
3,8	Яловичина +10 % хліба	Яловичина +15 % бланшованого рису
4,9	Курятина +15 % хліба	Курятина +15 % бланшованого рису
5,9	Курятина +20 % хліба	Курятина +20 % бланшованого рису

В кінці процесу приготування для зразків визначали наступні функціонально-технологічні показники: значення рН водної витяжки з м'яса, вміст вологи, вологозв'язувальну здатність (ВЗЗ), вміст жиру. В ході роботи усі показники визначались протягом доби після термічної обробки зразків та на 30 добу зберігання в замороженому стані.

Усі дослідні зразки мали характерний рівень рН відповідно до виду м'ясної сировини. Проте, значення рН для свинини та яловичини було дещо нижчим за середнє для такої сировини. У зразках з внесенням комплексу β -циклодекстрину з йодом прослідковувалась стабільність значення рН в порівнянні із зразками в системі яких був відсутній цей комплекс. Максимальні відхилення значення рН зафіксовані для зразків 3 та 8 на основі яловичини. Однак в цілому при використанні комплексу β -циклодекстрину з йодом суттєвих змін рН не спостерігалось у фаршевих системах, як для тефтелей так і для фрикадельок.

Вміст вологи в усіх зразках м'ясного фаршу знаходився в межах 48-60% для тефтелей, і 37-46% для фрикадельок і залежав в першу чергу від виду м'ясної сировини. Максимальне значення вмісту вологи зафіксовано у зразку тефтелі № 8 (60,6%), що є нормою за середніми значеннями для даного виду сировини (60-68%) [6]. Мінімальне – у зразках фрикадельок № 1 та 6 (37,5%). Вміст вологи суттєво не змінювався при додаванні комплексу, незалежно від виду сировини. В усіх зразках показник вмісту вологи не зазнав значних змін протягом зберігання, тому, можна зробити висновок про те, що відмінності у значеннях цього показника для різних видів сировини обумовлені фізико-хімічними особливостями вхідної сировини.

Вологозв'язувальна здатність має найнижчі значення серед дослідних зразків, до рецептури яких включено філе курчат бройлерів, яке є більш чутливим до термічної обробки ніж сировина, що використовувалась у інших зразках. Максимальне значення ВЗЗ зафіксовано у зразках 3 та 8 для обох видів продукції. Варто відзначити, що значення ВЗЗ не зазнали відчутного зниження для усіх зразків протягом терміну зберігання, різниця між показником після 30

діб зберігання досягала 3%. Це може свідчити про низький рівень денатурації білків основної сировини. Сам комплекс β -циклодекстрину з йодом негативного впливу на вологозв'язувальну здатність, як бачимо з результатів дослідження не дає.

Результати визначення вміст жиру у досліджуваних зразках абсолютно відповідають середнім значенням для даного виду сировини. Найвищі значення отримано у зразках, які містили свинину, найнижчі – червоне м'ясо курчат-бройлерів.

Для визначення економічної доцільності застосування тієї чи іншої рецептури було досліджено значення виходу готової продукції. Найвищі значення виходу мають зразки фаршеві системи яких складаються в курятини з додаванням сухої сироватки та 15 або 20% бланшованого рису для тефтелей чи хліба для фрикадельок. Вміст добавки ніяким чином вихід суттєво не змінює. Найгірші показники виходу мали зразки до фаршевих систем яких входив білковий стабілізатор. Такі зразки характеризувались не притаманною для тефтелей консистенцією та відчувався сторонній присмак.

Також проведено оцінку органолептичних показників якості фрикадельок за [7]. Згідно отриманих результатів органолептичних показників можна впевнено сказати, що внесена добавка ці показники фактично не змінює. Найкращі органолептичні показники мають зразки 4 та 5 і відповідно такі ж у зразків 9 та 10. Зразки 1 та 6 не рекомендується обирати для приготування фрикадельок, доцільніше буде використати таку фаршеву систему у виробництві варених ковбасних виробів.

Згідно отриманих результатів досліджень обрано кращі зразки тефтелей та фрикадельок за своїми властивостями. Рецептурний склад цього зразку наведений в табл. 2.

Таблиця 2 – Рецептурний склад

Найменування сировини для тефтелей/ фрикадельок	Кількість у рецептурі тефтелей, %	Кількість у рецептурі фрикадельок, %
Червоне м'ясо курчат-бройлерів	55,0	60,0
Бланшований рис/ Хліб	15,0	
Цибуля	10,0	5,0
Суша сироватка	4,0	
Вода	10,0	15,0
Сіль	1,0	
Комплекс β -циклодекстрину з йодом	0,0005	0,0005
Борошно пшеничне	5,0	–

Оскільки у технології виробництва м'ясопродуктів, втрати йоду при використанні, наприклад йодованої солі можуть бути досить високими.

Позитивним результатом є той факт, що найкращими згідно досліджень обрано рецептури на основі курячого м'яса. Слід зазначити, що куряче м'ясо містить значну кількість фрагментів тирозину, який може вступати в реакцію з молекулярним йодом з утворенням 3,5-дйодтирозину [8]. Ця сполука є проміжною у синтезі трийодтироніну і тироксину – основних гормонів щитоподібної залози. Тому в якості об'єкта збагачення обрано тефтелі з м'яса курятини.

Доведено, що використання комплексу β -циклодекстрину з йодом в складі рецептур тефтелей та фрикадельок не впливає на фізико-хімічні показники та вихід продукту. Впродовж терміну придатності досліджувані показники змінювалися в межах норми встановленої для певних видів м'ясної сировини.

Список літератури

1. Пасичный В. Н. Проблема белка или проблема качества пищи // Мясной бизнес. - 2004. – № 2. - Ч. 1. - с. 12-18.
2. Омельченко Х.В., Полумбрик М.О., Пасичний В. М. Комплекс йоду з β -циклодекстрином як функціональна добавка у технології варених ковбасних виробів // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – Т. 23. – № 1. – 2017, с. 203-209.
3. Mesko M., Mello P., & Bizzi C. Iodine determination in food by inductively coupled plasma mass spectrometry after digestion by microwave-induced combustion // *Anal. Bioanal. Chem.* – 2010. – № 398. – pp. 1125–1131. DOI: 10.1007/s00216-010-3766-9.
4. Могильный М.П., Тутельян В.А. Сборник рецептур блюд и кулинарных изделий для питания детей в дошкольных образовательных учреждениях. — Изд. 2-е. – М.: ДеЛи принт. – 2012. – с. 287.
5. Zheng C., Sun D. W., Zheng L. Correlating colour to moisture content of large cooked beef joints by computer vision // *Journal of Food Engineering*. – 2006. – № 77(4). – pp. 858-863. DOI: 10.1016/j.jfoodeng.2005.08.013.
6. Кишенько І.І., Старцова В.М., Гончаров Г.І. Технологія м'яса та м'ясопродуктів. Практикум: навч. Нац. ун-т харч. технол. – Київ: НУХТ. – 2010. – 367 с.
7. Liu D., Lin X., & Yu F. Effects of 3,5-diiodotyrosine and potassium iodide on thyroid function and oxidative stress in iodine-excess Wistar rats // *Biol. Trace Elem. Res.* – 2015. – № 168. – pp. 447–452. DOI: 10.1007/s12011-015-0371-y.
8. Polumbryk M., Kravchenko V., Pasichnyi V. The effect of intake of sausages fortified with β -CD-I₂ complex on iodine status and thyroid function: A preliminary study // Journal of Trace Elements in Medicine and Biology. – 2019. – №51. – pp. 159-163. DOI: 10.1016/j.jtemb.2018.10.014.

ALTERNATIVE SOURCES OF PROTEIN IN THE FOOD INDUSTRY

Fursik Oksana Petrivna

Assistant

Strashynskiy Ihor Muroslavovych

Ph.D., Associate professor

National University of Food Technologies

According to the FAO report in 2009, “How to Feed the World in 2050,” global food production is expected to increase by about 70% in 2050 [1]. According to a review of world agriculture in 2012 until 2030/2050, in order to satisfy the nutrition of a growing population, the total volume of meat production should be increased from 258 million tons in 2005 to 455 million tons by 2050. For milk and eggs to 1077 and 102 million tons by 2050 respectively [2]. Similar trends have been observed for other high-quality protein sources. These forecasts show a significant increase in protein demand, to meet the growing population and well-being of countries with emerging economies.

At the same time, there was a tendency in the west countries toward predominant consumption of products containing more plant protein. Due to the expected increase in the world population to 9 billion by 2050, the growing demand for food proteins can be met through the use of proteins obtained from new sources, including insects, fungi and algae, as well as food waste and plant resources [3].

Protein is an important nutrient for human health and plays a key role in supporting many biological processes. Although proteins can be obtained from a variety of products, such as animal and plant raw materials, as well as some alternative sources in the future, the question of supporting global protein production is critical due to the world's population growth and improving economies in developing countries in transition to increase protein intake compared to carbohydrate intake in their diets. In addition, there is increasing interest in the production of functional foods using proteins, protein derivatives and additives based on them to meet consumer needs. The food protein market is constantly growing, especially in the field of nutrition and health; a large assortment of high protein products has been successfully put into production. This area of effective protein involvement is expected to grow in the coming decades.

Along with the use of well-known animal and plant proteins, other sources of protein, such as insects and micro-organisms, and new ways of producing muscle proteins by stem cells or meat cultivation, are increasingly discussed.

Today, in Europe and in most west countries, insects are not consciously eaten. However, insects have great potential to be use as a possible protein source.

Premalatha and others have written that insects are cold-blooded organisms and therefore spend much less energy and nutrients than warm-blooded animals, so insects produce more protein per kilogram of consumed phytomass than a normal

animal. In addition, insects are characterized by high fertility and significantly faster growth rates than conventional animals. These signs, combined with very high nutritional value, have prompted scientists to consider using insects as food [4,5]. Insects have a high protein content (40-75 g per 100 g dry weight, or 77-98%), which is very well absorbed.

However, despite all the advantages that insects can offer as a source of protein, there is only a very small amount of information about the possibilities of agricultural breeding of insects, the technological properties of their proteins, the possibility of creating food products based on proteins derived from insects.

Also, the tendency of including insects in the diet is not perceived adequately by Western Europeans and requires further study, as well as inferencing significant advantages, organoleptic aspects and safety that are present when introducing new protein sources into the human diet.

In vitro meat, so-called cultured meat, cell meat or pure meat, is a product of animal origin obtained after the isolation and identification of cells, cell culture protocols and tissue engineering. For example, a research project is underway in the Netherlands, in which stem cells are selected from a pig embryo and subsequently grown from their muscle cells in the bioreactor by maintaining optimal environmental conditions.

The obvious advantage of using in vitro meat is the ability to produce meat without slaughtering animals, as well as having a meat product with significantly less environmental impact. The control all processes of obtaining such meat, means that consumers can be assured that they are offered a standard product. However, the production process requires the use of chemicals, such as hormones, which are not desired in foods [6].

The need for simultaneous co-cultivation of various cells, such as muscle and fat, and potential genetic instability due to the growth rate, leads to the formation of cancer cells. However, consumer attitudes will have the main influence on the level of such products implementation.

The successful introduction or development of these alternative products depends on many factors. Meat substitutes, non-dairy milk drinks and in vitro meat must meet a number of criteria before they are accepted by the consumer: they must have standard properties, be affordable and safe, preserve the properties and microbiological indexes for a long time.

The microorganisms, from which the protein is obtained, can be divided into four categories: bacteria, yeast, fungi and algae. The main characteristics of their choice are rapid growth, the ability to develop in simple environments and high yields. Schwenzfeier and others demonstrated the potential of *Tetraselmis* algae compared with plant proteins. In addition to this type of algae, *Spirulina* (*Arthrospira*), *Chlorella*, *Dunaliella* and (to a lesser extent and only at the regional level) *Nostoc* and *Aphanizomenon* are also promising for use in human nutrition. Currently, this type of protein requires the improvement of protein extraction technologies from microalgae, and the development of the ways to use in food technologies [7].

Yeast and yeast extracts are used as seasonings in the meat industry and in the production of semi-finished products. In addition to being used as a seasonings,

various yeasts are considered as a new source of protein, and much of the knowledge on microbial protein production is related to yeast. It is known that yeast contains a small amount of sulfur-containing amino acids and is widely recognized as a protein source by consumers.

Bacteria demonstrate very high growth rates compared to algae and fungi, so they are of particular interest as a source of microbial protein. Along with the very small cell size, the bacteria have a high content of nucleic acids, which makes them unsuitable for human nutrition. A wide range of bacteria is considered as a raw material for protein production.

The use of mushrooms in food is not a new concept. However, modern technologies for the production of meat analogues use mycoproteins from the mycelium fungi *Fusarium venenatum*. Mycoproteins are a promising source of protein and demonstrate health benefits because they lower the level of cholesterol and improve heart function. However, adverse reactions are also known, a detailed mechanism that requires further study.

Based on this information, it is obvious that proteins of plant and animal origin have been and remain the single most common and safe source of protein compounds for the human body.

References

1. Diouf, J., 2009. Documents FAO's director-general on how to feed the world in 2050. *Popul. Dev. Rev.* 5, 837–840.
2. Buttriss, J.L., 2013. Food security through the lens of nutrition. *Nutr. Bull.* 38 (2), 254–261.
3. Asgar, M.A., et al., Nonmeat Protein Alternatives as Meat Extenders and Meat Analogs. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 2010. 9(5): p. 513-529.
4. Premalatha, M., et al., Energy-efficient food production to reduce global warming and ecodegradation: The use of edible insects. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 2011. 15(9): p. 4357-4360.
5. Belluco, S., Halloran, A., & Ricci, A. (2017). New protein sources and food legislation: The case of edible insects and EU law. *Food Secur.* 9, 803–814.
6. Hocquette, J.-F. Is in vitro meat the solution for the future? *Meat Sci.* 2016, 120, 167–176.
7. Kuhad, R.C., et al., Microorganisms as an Alternative Source of Protein. *Nutrition Reviews*, 1997. 55(3): p. 65-75.

ПЕРЕВАГИ ВИРОЩУВАННЯ СУМІШОК ОДНОРІЧНИХ КОРМОВИХ КУЛЬТУР

Бутенко Андрій Олександрович

кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Ільченко Володимир Олексійович

кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Давиденко Геннадій Анатолійович

кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Сумський національний аграрний університет

Для організації стабільної повноцінної годівлі тварин у продовж року, ефективного використання кормів, збільшенню виходу їх із одиниці площі у тваринницьких господарствах все частіше впроваджується цілорічна однотипна годівля. Силосно-сінажного типу взимку з додаванням до раціону сіна і з додаванням зеленої маси однорічних та багаторічних кормових культур в літніх раціонах [1].

Вирощування сільськогосподарських культур в сумішках свідчить про те, що найвищі результати сумісні посіви дають у кормовиробництві. Перехід на сумісне вирощування культур на всьому кормовому полі країни – один із шляхів інтенсифікації кормовиробництва. Створення рослинних формацій доцільне в усіх посівах кормових культур як в основних, так і в проміжних – озимих, післяукісних, післяжнивних.

При дотриманні технології сумісного вирощування сільськогосподарських культур на корм одержані сумішки повніше відповідають біологічним вимогам годівлі тварин, корм збагачується поживними речовинами, краще поїдається і засвоюється тваринами[2].

Одним із головних завдань сучасного кормовиробництва є вирощування високопоживних, екологічно чистих, із високим вмістом білка кормів.

Через незбалансованість кормових раціонів за протеїном сільськогосподарський виробник зазнає значних (до 30-34%) перевитрат кормів, а собівартість продукції тварин зростає в 1,3-1,5 рази.

Причина цього криється в тому, що в багатьох господарствах вирощують переважно одновидові злакові кормові культури. У вдало підібраний суші компоненти можуть бути достатньо близькими за своїми біологічними особливостями, та в той же час відрізнятися за темпами росту чи потребі до факторів росту, стійкості до несприятливих метеорологічних умов, хворобам, шкідникам і таке інше. Сумішка, в якій компоненти доповнюють один одного, зазвичай більш пристосована до зовнішніх умов і більш продуктивна, ніж

кожний компонент окремо. Таке розміщення забезпечує більш рівномірне розподілення їх на площі, завдяки цьому вони більш повноцінно використовують елементи живлення ґрунту, енергію сонця і менше пригнічують один одного [3].

Розвиток тваринництва та підвищення його продуктивності стримується нерідко не скільки недостатньою кількістю кормів скільки дефіцитом білку в них. Тільки так можна пояснити перевитрати кормів і завищені затрати на одиницю продукції.

Зоотехнічною наукою встановлено, що для задоволення повної потреби тварин у білку раціони повинні містити у розрахунку на 1 кормову одиницю в середньому не менше 105-110 г перетравного протеїну. Проте таку кількість містять далеко не всі види кормів. Достатньо багаті протеїном бобові культури, в злакових – його зазвичай недостатньо. Так у зеленій масі бобових культур перетравного протеїну у розрахунку на 1 кормову одиницю у 1,4–2,2 рази більше ніж у злакових. Різко виражений дефіцит перетравного протеїну призводить до перевитрат кормів та зниженню ефективності виробництва тваринницької продукції перевитрат.

Брак рослинного білку намагаються нерідко поповнити концентратами або такими його заміниками, як синтетична сечовина, аміачна вода і таке інше. Ці міри недостатні. Рослинний білок, що вміщує повний комплекс необхідних амінокислот, все ще залишається основним джерелом білкового живлення сільськогосподарських тварин.

Сумісні посіви силосних не бобових і бобових культур переслідують в основному такі цілі: підвищення врожаю, поживності – головне білковості, здатності силосуватися і добре поїдатися тваринами [4].

Кормові культури в сумісних посівах дають ніжну, соковиту і більш поживну зелену масу. Продуктивність сумісних посівів на корм залежить від правильного підбору компонентів, їх співвідношення, густоти посіву і врахування ґрунтово-кліматичних умов. Компоненти повинні мати приблизно однакову технологію, порівняно високу тіневитривалість.

Залежно від призначення і технологій збирання кормових культур компоненти необхідно підбирати з однаковими фазами максимального нагромадження поживних речовин та укісною стиглістю, особливо при використанні таких посівів на сіно, зелений корм, силос, сінаж. При цьому бажано, щоб сумісні культури мали однакову тривалість вегетаційного періоду й відношення до температурного режиму.

Водночас компоненти сумісних посівів повинні не збігатися за фазами розвитку, мати почерговість періодів максимального засвоєння вологи і поживних речовин, різну глибину проникнення кореневої системи, ярусність розміщення листків, пагонів, суцвіть. Це дасть можливість забезпечити неодноразовість утилізації використання світла, вологи, тепла тощо. При цьому слід враховувати, що в сумісних посівах рослини можуть збагачувати хімічний склад кормів, особливо життєво важливими солями калію, кальцію, фосфору, магнію, натрію, мікроелементами (марганець, мідь, цинк, кобальт, бром та ін.). Ріст, розвиток і продуктивність тварин пов'язані з постійним і безперервним

надходженням в їх організм з кормами хімічних елементів, бо вони постійно виводяться з організму.

Дослідження показують, що маса злакових культур, висіяних у чистих посівах, недостатньо збалансована за протеїном, містить недостатню кількість макро- і мікроелементів та інших речовин, що призводить до перевитрати кормів, зниження продуктивності тварин. До того ж, такі посіви знижують родючість ґрунтів.

Дослідження свідчать, що найбільш продуктивними та збалансованими травосумішками є ті, до складу яких входять компоненти таких родин, як злакові (тонконогові), бобові (метеликові). Переваги багатоконпонентних сумішок перед простими посівами такі: вони дають значно вищу стабільну продуктивність, збалансовані корми за перетравним протеїном, у них вищий склад амінокислот, вітамінів, макро- і мікроелементів, для них можна подовжити термін використання без суттєвої зміни хімічного складу [1, 3, 5].

У змішаних багатоконпонентних травостоях зі значною кількістю бобових трав інші компоненти забезпечуються азотом завдяки азотфіксації бобових, що дає змогу одержувати високі врожаї екологічно чистого корму без внесення азотних добрив або ж із незначною нормою їхнього застосування.

Завдяки вмісту протеїну, білка, жиру, безазотистих екстрактивних речовин і добрій перетравності, багатоконпонентні однорічні травосумішки за поживною якістю можна поставити на перше місце серед кормових культур.

Численні дослідження показують, що врожайність, поживна цінність травостоїв залежать від їхнього складу. Складаючи багатоконпонентні травосумішки, слід враховувати те, як рослини реагують на умови середовища, їхні біологічні властивості, продуктивність та господарські якості. Підбираючи компоненти для травосумішок, кількість видів, які входять у неї, співвідношення встановлюють залежно від регіону, метеорологічних чинників та якості ґрунтів. Правильне кількісне співвідношення компонентів у травосумішках дає змогу сформувати належну густоту стояння, значну листову поверхню, ярусне розміщення листків. Це дає можливість найефективніше використати фактори середовища, підвищити інтенсивність фотосинтезу, врожайність та поживну цінність агрофітоценозів. Завдяки різноманітності видів багатоконпонентних травосумішок акумулюється близько 60% сонячної енергії, а тварини забезпечуються екологічно чистими кормами і всіма потрібними поживними речовинами [3, 4, 5].

Широке використання багатоконпонентних однорічних травосумішок сприятиме біологізації кормовиробництва, зменшенню енерговитрат, економії матеріальних ресурсів, зменшенню забруднення довкілля продуктами деградації азотних добрив. Крім того, вирощування травосумішок сприяє оптимізації мікробіологічного стану в ґрунті, поліпшенню низки його фізико-хімічних властивостей, внаслідок чого істотно підвищується його родючість.

Багатоконпонентним однорічним травосумішкам має належати провідне місце серед кормових культур. Корми з багатоконпонентних травосумішок, порівняно з іншими, є одними з найдешевших, а із зоотехнічного, господарського, економічного поглядів - найдоцільнішими [1, 2; 5].

Для багатокomпонентних травосумішок слід підбирати високоврожайні, цінні в кормовому відношенні культури для заготівлі різних видів кормів. Важливо зважати на якість зелених кормів, особливо за вмістом протеїну, каротину, амінокислот, вуглеводів, вітамінів, фосфору, калію, магнію, кальцію, заліза. Від їхньої наявності залежить продуктивність тварин. На основі наших досліджень встановлено, що оптимальними показниками якості зеленої маси для більшості тварин є наявність (у перерахунку на суху речовину): протеїну - 13–15%, клітковини - 23–25, фосфору - 0,4–0,5, кальцію - 0,7–0,8, калію - 2,4–2,6, натрію - 0,29–0,35, магнію - 0,13–0,20% за цукрово-протеїнового співвідношення 1:1–1,5. Вміст нітратного азоту в зелених кормах більше ніж 0,07% вважають шкідливим для тварин. Багатокomпонентні травосумішки мають складатися з трьох-чотирьох видів.

З цих сумішок, що різняться між собою вмістом протеїну, цукрів, амінокислот, жиру, зольних елементів, вітамінів, тварини одержують повноцінний, збалансований корм, завдяки чому підвищується його поїдання, перетравність та засвоюваність організмом; вони якнайкраще відповідають біологічним потребам тварин.

Для зони Лісостепу перспективні сумішки в складі вики, пелюшки, вівса, тритикале. За результатами досліджень встановлено, така сумішка у співвідношенні бобових компонентів як 2:1 здатна забезпечити урожайність до 17,6 т/га, за умови внесення мінеральних добрив $N_{60}P_{60}K_{60}$ урожайність підвищується до 20 т/га. Збір кормових одиниць – 7,3 т/га, перетравного протеїну – 0,7 т/га. Вміст перетравного протеїну в 1 кормовій одиниці зеленої маси сумішки становить – 145 г.

Список літератури:

1. Ковбасюк, П. Високопоживні багатокomпонентні однорічні травосумішки / П. Ковбасюк // Пропозиція, 2009. - №1. – С.70-79.
2. Ковтун К.П., Чорнолапа Л.П., Безвухляк Л.І., Ящук В.А. Вплив способів сівби двокомпонентних бобово-злакових сумішок на хімічний склад та якість кормів в умовах Правобережного Лісостепу. Вінниця. 2017, С. 187-193.
3. Особливості вирощування сумішок однорічних кормових культур/ [М.П. Бондаренко, М.Г. Собко, Н.А. Собко]. - Сад, 2011 – 16 с.
4. Moldavan J.A. Productivity of alfalfa-grass mixtures depending on soil cultivation and fertilizers. Collection of scientific works "Feed and feed production". 2012. Issue 72. P. 100-104.
5. Кургак В. Г., Товстошкур В. М. Продуктивність різнотипних травостоїв залежно від удобрення у Лівобережному Лісостепу. Збірник наукових праць Національного наукового центру "Інститут землеробства НААН". 2008. - №2. - С. 75-79.

ПРОДУКТИВНІСТЬ КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО ЗА ДІЇ ГЕРБИЦИДУ ЕЛЮМІС® 105 OD, М.Д. ТА МІКРОБІОЛОГІЧНОГО ПРЕПАРАТУ БІОКОМПЛЕКС АТ

Заболотний Олександр Іванович

к.с.г.н, доцент

Заболотна Альона Вадимівна

к.с.г.н, ст. викладач

Уманський національний університет садівництва

Виробництво зерна кукурудзи є важливою складовою усього зернового господарства України. Її сучасне народногосподарське значення і, зокрема, забезпечення надійного зернофуражного балансу не має альтернативи. Ця культура значною мірою визначає не тільки економічний стан тваринництва, але й зернової галузі в цілому [1, 2]. В її виробництві також зацікавлені галузі харчової, переробної, медичної, мікробіологічної промисловості, а також і паливно-енергетичний сектор держави, оскільки зерно цієї культури є високоенергетичною сировиною для промислового виробництва біоетанолу та інших паливних матеріалів [3].

Крім того, в останні роки ця культура все більш стійку позицію займає на світовому ринку зерна. В цьому плані природно-економічні умови України дозволяють не тільки забезпечити внутрішні потреби в зерні кукурудзи, а й значно наростити її експортний потенціал. Неоднозначне ставлення до цієї культури призводило до різких коливань посівних площ і валового збору, а в несприятливі роки – і до різких коливань урожайності [4].

Тому завданням сучасних технологій вирощування кукурудзи є отримання максимальних урожаїв, що неможливо без ефективного контролю бур'янів. Використання гербіцидів у посівах сільськогосподарських культур сприяє різкому зменшенню забур'яненості посівів і підвищенню урожайності зерна, зменшенню його засміченості насінням бур'янів. Також застосування гербіцидів сприяє покращенню мінерального живлення рослин, оскільки усувається конкуренція з боку бур'янів за цей фактор життя. Це, в свою чергу, сприяє поліпшенню росту і розвитку польових культур та зростанню їх продуктивності [5, 6].

Однак гербіциди є речовинами з надзвичайно високою фізіологічною активністю, і крім сегетальної рослинності вони також мають вплив і на культурні рослини. Тому на сучасному етапі розвитку сільськогосподарського виробництва одним із елементів біологізації технологій вирощування основних польових культур, у тому числі й кукурудзи, є застосування речовин природного походження, зокрема мікробіологічних препаратів. Вони містять штами мікроорганізмів, які здатні синтезувати біологічно активні речовини, що

навіть в незначних концентраціях мати позитивну дію на основні фізіолого-біохімічні процеси в рослинному організмі та активізують їх стійкість до стресових факторів, таких як застосування тих самих гербіцидів [7].

У зв'язку з наведеним метою наших досліджень було встановити, як впливає застосування гербіциду Елюміс® 105 OD, м.д. та мікробіологічного препарату Біокомплекс АТ на формування елементів продуктивності кукурудзи.

Дослідження проводили в польових умовах кафедри біології Уманського національного університету садівництва в посівах кукурудзи гібриду Порумбень 359 МВ впродовж 2018–2019 рр. Мікробіологічний препарат Біокомплекс АТ застосовували з метою передпосівної обробки насіння кукурудзи у нормі 1,5 л/т насіння. Гербіцид Елюміс® 105 OD, м.д. у нормах 1,25; 1,50; 1,75 і 2,00 г/га вносили у фазі розвитку кукурудзи 3–5 листків. Повторність досліду триразова. Ґрунт – чорнозем опідзолений важкосуглинковий, вміст гумусу в орному шарі 3,2–3,3%. Гербіцид вносили обприскувачем ОГН–600 з витратою робочого розчину 200 л/га. Фотосинтетичний потенціал посіву, чисту продуктивність та врожайність кукурудзи визначали відповідно до загальноприйнятих методик.

Встановлено, що досліджувані препарати сприяли зростанню показників фотосинтетичного потенціалу та чистої продуктивності фотосинтезу рослин кукурудзи. Зокрема, за передпосівної обробки насіння кукурудзи Біокомплексом АТ, ФПП перевищував контроль на 4%, а ЧПФ – на 13%.

За внесення гербіциду Елюміс® 105 OD, м.д. у нормах 1,25; 1,50; 1,75 і 2,00 л/га простежувалося збільшення показника ФПП у порівнянні з контролем відповідно на 6, 10, 16 і 9%, тоді як показник ЧПФ зріс на 14, 17, 21 і 15%.

Більш ефективним показало себе використання цих же норм гербіциду, внесених на фоні ділянок з передпосівною обробкою насіння кукурудзи Біокомплексом АТ. Так, фотосинтетичний потенціал посівів кукурудзи за дії 1,25; 1,50; 1,75 і 2,00 л/га Елюмісу® 105 OD, м.д. у порівнянні з контролем збільшився відповідно на 9, 16, 21 і 12%, а чиста продуктивність фотосинтезу – на 18, 20, 24 і 20% відповідно.

Збільшення фотосинтетичного потенціалу посіву кукурудзи та кукурудзи та зростання показника чистої продуктивності фотосинтезу за використання досліджуваних препаратів у кінцевому підсумку сприяло істотному збільшенню продуктивності культури.

Так, передпосівна обробка насіння кукурудзи мікробіологічним препаратом Біокомплекс АТ сприяла прибавці врожаю у 10% порівняно з контрольним варіантом.

За внесення 1,25; 1,50; 1,75 і 2,00 л/га гербіциду прослідковувалося зростання врожайності культури відповідно на 12, 18, 28 і 16%. Найбільші прирости врожайності відмічено у разі застосування досліджуваних норм гербіциду на фоні передпосівної обробки насіння Біокомплексом АТ. У цих варіантах досліду врожайність кукурудзи перевищувала контроль на 20, 31, 34 і 23% відповідно до норм гербіциду.

Отже, при застосуванні мікробіологічного препарату Біокомплекс АТ за

рахунок діяльності мікроорганізмів, що є його складовими, збільшується кількість доступних для рослин кукурудзи елементів живлення. Це в свою чергу сприяє активізації ділення клітин, посиленню фотосинтетичної активності і наростанню листової поверхні посівів.

Застосування гербіциду Елюміс® 105 OD, м.д. у посівах кукурудзи нормою 1,75 л/га у фазі від 2 до 8 листків культури сприяє покращенню фітосанітарного стану посівів культури завдяки усуненню переважної частки сегетальної рослинності та скорочення періоду її шкідливого впливу, особливо на фоні передпосівної обробки насіння мікробіологічним препаратом Біокомплекс АТ, що забезпечує приріст врожаю зерна культури до 34%.

Список літератури

1. Миколенко І.Г. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку зерна. *Сільські вісті*. 2007. № 129. С. 28–30.
2. Зинченко С. Стратегический план 2020. *Агро Перспектива*. 2013. №10 (161). С.14–15.
3. Лупенко Ю.О., Месель-Веселяка В.Я. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012. 182 с.
4. Шевчук О. В. Нова сила для захисту кукурудзи. *Агроном*. 2008. № 1. С. 120–121.
5. Зуза В.С. Титус в посевах кукурузы. *Защита растений*. 2001. №5. С. 32.
6. Мордерер Е. Комплексний гербіцид МайсТер – новий ефективний засіб захисту посівів кукурудзи від бур'янів. *Пропозиція*. 2003. №3. С. 69.
7. Педоренко І. Ю., Баланда О. В. Природні біостимулятори росту та розвитку сільськогосподарських культур. *Мат. Міжн. конф. «Молодь у вирішенні екологічних та соціально-економічних проблемах сьогодення»*. Кам'янець-Подільськ. 2012. С. 63–64.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ НА КАПУСТІ ЦВІТНІЙ

Леонтьук Ірина Борисівна

кандидат с.-г. наук, доцент

Ковтунюк Зоя Іванівна

кандидат с.-г. наук, доцент

Уманський національний університет садівництва

Збільшення виробництва якісної продукції було і залишається ключовим завданням для всього агропромислового комплексу України. Одним із засобів для підвищення врожайності та збільшення обсягів виробництва овочевих культур є використання регуляторів росту рослин. Результати досліджень і виробничої перевірки свідчать про те, що застосування регуляторів росту рослин у землеробстві є одним із найдоступніших і високорентабельних агрозаходів для підвищення продуктивності основних сільськогосподарських культур та покращення їх якості [1]. На думку вчених, частка біологічних факторів інтенсифікації рослинництва в найближчому майбутньому становитиме 50% приросту та якості врожаю [2].

Вплив регуляторів росту на капусту цвітну спостерігали А. Шишов, Г. Матевосян та М. Іванов [3]. Згідно з проведеними ними дослідженнями, регулятори стимулювали ріст, розвиток і адаптивність культури, активізували фізіологічний стан рослин, утворення листків і продуктивних органів, забезпечували збільшення маси та урожайності на 7–19%. Застосування препаратів сприяло збільшенню вмісту сухих речовин, цукрів, аскорбінової кислоти, хлорофілу, а також підвищенню активності пероксидази та інтенсивності фотосинтезу. Вчені В. Борисов та І. Лисенко вивчали вплив регуляторів росту Циркон і Гумістар на капусту цвітну [4].

Приріст урожайності внаслідок застосування препаратів у порівнянні з контролем становив 15–29%, при цьому також помічалось збільшення вмісту сухої речовини і цукрів. Таке зростання врожайності капусти цвітної при застосуванні Іммуноцитопіту та Хітофосу спостерігали й інші вчені [5].

В умовах Лісостепу України вплив регуляторів росту на рослини капусти цвітної вивчав В. Чередниченко [6]. Максимальний врожай вищої якості було одержано при обробці рослин гуматом калію, добре зарекомендували себе препарати Вермісол та Івін. Препарат Лінгогумат мав позитивний вплив на дружність дозрівання врожаю незалежно від досліджуваного сорту, покращував якість продукції капусти цвітної. Проте, аналізуючи біометричні показники рослин (висоту рослин, кількість листків), можна зробити висновок, що сорти, які вивчались, по-різному реагували на застосування Лінгогумату.

Таким чином, використання регуляторів росту рослин є невід'ємною частиною адаптивної системи вирощування овочевих культур. Хоча проведено вже чимало досліджень із вивчення впливу регуляторів росту, проте постійне

оновлення асортименту та різна сортова реакція рослин на застосування цих препаратів вимагають подальшого їх вивчення.

Дослідження із застосуванням регуляторів росту рослин (Івін, Біолан, Лігногумат) при обробці насіння капусти цвітної сорту Альфа F1 проводилися в умовах центральної частини правобережного Лісостепу України впродовж 2018–2019 роках на дослідному полі кафедри овочівництва Уманського НУС. Строк висаджування розсади – I декада травня. Спосіб вирощування – розсадний (висаджували розсаду з 4-5 справжніми листками). Спосіб розміщення рослин – стрічковий зі схемою розміщення (40+100) x 50 см. Густота рослин – 28,6 тис. шт./га. Площа облікової ділянки – 21 м². Розміщення варіантів систематичне. Обробку регуляторами росту проводили згідно з рекомендаціями. Перше обприскування проводили після висаджування розсади у відкритий ґрунт, наступні – через кожні 14 діб. За контроль було взято варіант без обробки.

У результаті проведених досліджень було встановлено, що перебіг окремих фенологічних фаз залежить від обробки рослин регуляторами росту, особливостей гібриду та погодних умов вегетаційного періоду. Помічено, що у 2019 р. фенологічні фази росту і розвитку рослин в варіанті Альфа F1 + Івін та Альфа F1 + Біолан розпочинались одночасно, випереджаючи контрольний варіант на 3–4 доби. Рослини капусти цвітної в варіанті Альфа F1 + Лігногумат починали формувати головки та досягали технічної стиглості на 5 діб раніше порівняно з контролем. Фаза початку утворення головки починалась через 53-58 діб від висаджування розсади. Першими починали формувати головки рослини в варіанті Альфа F1 + Лігногумат (через 53 доби після висаджування розсади). Ця фаза була одночасно помічена у рослин в варіантах Альфа F1 + Івін та Альфа F1 + Біолан (56 діб), пізніше – в контрольному варіанті (Альфа F1 без обробки) – 58 діб.

Таким чином, у 2019 р. тривалість вегетаційного періоду у рослин одного і того самого гібриду за варіантів обробки регуляторами росту, які вивчались, була не однаковою. Цей період становив 64 доби в варіантах Альфа F1 + Івін та Альфа F1 + Біолан. В варіанті обробки рослин препаратом Лігногумат тривалість вегетаційного періоду рослин становила 62 доби, тоді як в контрольному варіанті цей період тривав 67 діб.

Під час дослідження висоти рослин встановлено, що в 2019 р. у фазі утворення висота рослин гібрида Альфа F1 коливалась від 52,1 до 61,3 см залежно від обробки препаратами. Варто зазначити, що застосування регуляторів росту мало більший вплив на гібрид Альфа F1. Наприклад, рослини капусти цвітної цього гібрида за обробки препаратом Івін перевищували висоту рослин контрольного варіанту на 12%, що становило 61,3 см. Аналогічна тенденція спостерігалась і при застосуванні препаратів Біолан та Лігногумат. Аналіз одержаних даних показав, що в 2019 р. у фазі утворення головки нижчими були рослини гібрида Альфа F1 в варіанті без обробки препаратів, їх висота становила 52,1 см.

Діаметр розетки листків при висаджуванні розсади у поле в усіх варіантах був однаковий. Впродовж росту і розвитку рослин цей показник збільшувався

до 60,3–64,2 см залежно від обробки препаратом. Обробка регуляторами росту збільшувала діаметр розетки листків рослин гібрида Альфа1 на 6,7–12,4% залежно від препарату, більший вплив мав регулятор росту Івін.

У результаті досліджень було встановлено, що гібриди капусти цвітної залежно від обробки регуляторами росту суттєво різнилися за врожайністю. Так, у 2019 р. гібрид Альфа F1 в варіанті обробки рослин препаратом Івін мав урожайність на рівні 12,3 т/га, така різниця є істотною ($HP_{05} = 0,3$). За обробки препаратом Лігногумат урожайність капусти цвітної становила 11,0 т/га, при застосуванні препарату Біолан Альфа F1 мав урожайність 12,1 т/га.

Таким чином, у результаті аналізу біометричних показників рослин капусти цвітної було встановлено, що капуста цвітна неоднаково реагує на обробку регуляторами росту рослин. Застосування регуляторів росту сприяло збільшенню висоти рослин на 14,4–18,4% і діаметру розетки – на 6,7–12,4% порівняно з варіантом без обробки, це давало змогу підвищити врожайність капусти на 1,6–12,4% залежно від варіанту обробки.

Список літератури

1. Барабаш М. Використання біологічних препаратів – крок до біологічного землеробства // Пропозиція. – 2003. – №4. – С. 65 – 66.
2. Герасименко С.М. Емістим С і Агрозимулін – ефективні засоби передпосівної обробки насіння // Пропозиція. – 2001. – № 8 – 9. – С. 60.
3. Шишов А.Д., Матевосян Г.Л., Иванов М.Г. Фиторегуляторные и физиолого-биохимические аспекты формирования головок у цветной капусты. Коняевские чтения: сборник материалов V Юбилейной международной научно-практической конференции (26–28 ноября 2015 г.). Екатеринбург: Уральский ГАУ, 2016. 382 с.
4. Борисов В.А., Лысенко И.А. Удобрения и регуляторы роста на цветной капусте. Овощеводство. 2015. № 3. С. 20–21.
5. Чередниченко В.Н. Регуляторы роста на цветной капусте. Овощеводство. 2013. № 7. С. 16.
6. Чередниченко В.Н. Вплив регулятора росту Лігногумат на врожайність та якість продукції капусти цвітної в умовах Лісостепу України. Овочівництво. 2011. № 7. С. 45–50.

CHEMISTRY

APPLICATION OF MnO_x – BASED ELECTRODES INTO THE INDUSTRIEL PRODUCTION OF ELECTRIC BOILERS

Poltavets Veronika Vladimirovna, Ph.D.
Oles Honchar Dnipro National University

Vargalyuk Viktor Fedorovich
Ph.D., Professor
Oles Honchar Dnipro National University

Shevchenko Ludmila Vasilivna
Ph.D., Associate Professor
Oles Honchar Dnipro National University

Alternative energy devices have recently become particularly popular [1 - 3] . Thus, electrode boilers for direct conversion of electric energy into heat can be installed in any type of premises, they allow to use previously installed pipes and radiators and achieve significant energy savings.

To ensure durability and reliability in operation, the working electrodes of such installations must have high thermal and corrosion resistance under the influence of strong electric fields. In addition, the decomposition of heat carriers, especially water, should not occur on the electrode surface during the operation of the heater, since the result of water splitting is an explosive mixture ($\text{H}_2 + \text{O}_2$).

The use of titanium, lead, nickel, and various steel marks as electrode materials in electrolyzers with the industrial voltage of 220 V is accompanied by their destruction and gas release. Considering the capability of $\text{Mn}^{3+} / \text{Mn}^{4+}$ redox system [4] to provide high-speed cycling of electric charge at potentials significantly lower than the water splitting potential, we have developed composite MnO_x coated electrodes on metal oxidized substrate. Simple carbon steel was used as the substrate. The MnO_x film was deposited electrochemically from an electrolyte containing monobasic carboxylic acids. Mixed electroneutral complexes $[\text{Mn}(\text{L})_2(\text{H}_2\text{O})_4]$ formation ensured the deposition of MnO_x -based composite at low potentials. The corrosion resistance of the obtained composite films was very high. The industrial tests of the developed Fe, $\text{FeO}_y/\text{MnO}_x$ electrodes showed their ability to work for at least 10000 hours.

The potential of $\text{Mn}^{3+} \leftrightarrow \text{Mn}^{4+}$ reaction that ensures electric charge cycling is quite high. If 1 mg MnO_x is placed on an electrode with the geometric surface of 1 cm^2 , such a system will be able to pass an alternating current of 50 Hz with the Faraday component of the reaction $\text{Mn}^{3+} \leftrightarrow \text{Mn}^{4+} + e^-$ $\bar{I}_f = 77,8 \text{ A/cm}^2$.

The developed electrodes were introduced into the industrial production of electric boilers "Energy" with direct heat carrier heating of various capacities, which are used in residential premises and other facilities. Their long-term operation confirmed their high performance characteristics. The developed devices were installed in hotels, kindergartens, entertainment centers and other buildings. External appearance of electrode and heated system is shown in Figure 1.

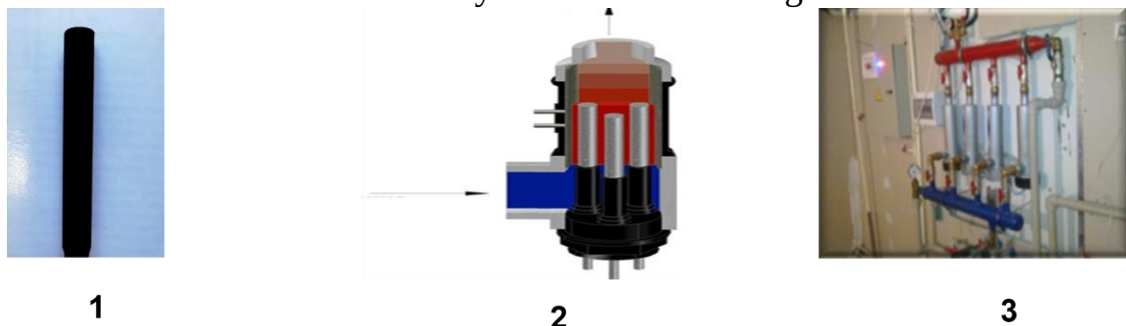

Fig. 1. 1 - external appearance of electrode, 2 - electric boiler, 3 - heated system
Some objects, where electric boilers have been installed, are shown in Figures 2, 3.

Fig. 2. Dnipro city, the Palace of Children and Youth

Fig. 3. Premises Station, Station Diyivka

References

1. Deng B., Zhang M., Lyu J., Li S., Yang H. Safety analysis on the water wall in the 350 MW supercritical CFB boiler under sudden electricity failure // *Energy*. – 2019. - № 189. –13 P. DOI: [10.1016/j.energy.2019.116364](https://doi.org/10.1016/j.energy.2019.116364)
2. Singh J., Vasudev H., Singh S. Performance of different coating materials against high temperature oxidation in boiler tubes – A review // *Materials Today: Proceedings*. – 2020. – 7 P. DOI: [10.1016/j.matpr.2020.01.156](https://doi.org/10.1016/j.matpr.2020.01.156)
3. Park H., Han K., Yu G., Jang J., Park S., Kim H., Min K., Kim J. Properties of bioliquids and their impacts on combustion and boiler operation // *Energy*. – 2020. - № 193. – 11 P. DOI: [10.1016/j.energy.2019.116782](https://doi.org/10.1016/j.energy.2019.116782)
4. Wei W., Cui X., Chen W. Manganese oxide-based materials as electrochemical supercapacitor electrodes // *Chem. Soc. Rev.* – 2011. – Vol.40, №3. – pp. 1697 – 1721. DOI: [10.1039/C0CS00127A](https://doi.org/10.1039/C0CS00127A)

ART HISTORY

ДО ПИТАННЯ АУТЕНТИЧНОГО ВИКОНАННЯ СТУДЕНТАМИ-ВОКАЛІСТАМИ ТВОРІВ СТАРОВИННИХ МАЙСТРІВ

Шафарчук Тетяна Георгіївна

старший викладач

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Десятникова Наталія Львівна

старший викладач

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Музика епохи Бароко, для стилю якої характерні підвищена цікавість до дисонансів і дисгармонії, відмова від нормативності, формальної правильності, пропорційності, привертає велику зацікавленість і увагу сучасних виконавців і слухачів, і посідає в репертуарі студентів-вокалістів значне місце.

Оволодіння студентами вокальним репертуаром композиторів різних епох складає передумови виховання їх загальної ерудиції, художнього смаку, свідомого ставлення до музично-культурної спадщини талановитих попередників, провідних діячів музичного мистецтва.

Пристаючи до роботи із студентами над творами, що належать до стилю Бароко: К. Монтеверді, А. Скарлатті, А. Вівальді, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, творчість яких не загубила своєї художньої, духовної цінності до сьогодні, важливо актуалізувати в них знання, отримані на заняттях з історії музики, світової художньої культури, організовувати прослуховування вокальних творів цього стилю у виконанні знаних фахівців-вокалістів: Ф. Арайза, К. Беттл, Ч. Бартолі, Ф. Жарускі.

В епоху бароко співаки орієнтувались на мистецтво інструментального музикування (звучання струнних, духових музичних інструментів), характерними рисами якого є рухливість, гнучкість, рівність тону.

Виконуючи вокальні твори старовинних майстрів, важливо дотримуватись традиції «інструментальної» манери співу: звучання голосу рівне, без надмірного вібрато, звук легкий, гнучкий, польотний [1].

Працюючи з студентами над виробленням «інструментальної» манери співу важливо пам'ятати, що подача голосу повинна бути на хорошій опорі, енергійна, співати м'яко (не форсуючи звук), рівно, на legato.

Оволодінню компетенції звуковедіння в манері «*messa di voce*» (філірування, абодинамічне розфарбовування довгих нот) слід приділити значну увагу. Працюючи над формуванням навички філірування звуку, здатності співати його

довго, поступово посилюючи або зменшуючи гучність звучання, слід концентрувати увагу співака на міцній опорі звуку, дотриманні високої вокальної позиції уникатисьильного вібрата на довгих прикінцевих звуках фрази.

Удосконалення навичок співу в контрастній динаміці рекомендується починати з освоєння прийомів співу на *forte*, *piano* і *mezzadivoce* у декілька етапів: виконання вправи, нескладного вокалізу на «*mezzo-piano*», рівним, наповненим та легким звуком; виконання зазначеної вправи в різній динаміці - на: *mf*, *mp*, *f*, *p*, *pp* – з поступовим збільшенням динамічного контрасту: між двома варіантами звучання; додавання контрастного динамічного співставлення всередині вправи; формування навички співу з несподіваними акцентами, «*portamento*» на окремих звуках (типovими для бароко), що потребує вміння швидко змінювати ступінь напруження голосу – від «*forte*» до «*piano*».

Опанування навичками співу у стилі бароко створює умови для збагачення виконавця арсеналом різноманітних приймів звукоутворення, звуковедіння, розфарбування голосу, застосуванні засобів художньої виразності, протиставленні «*forte*» і «*piano*», співу у контрастній динаміці, не пом'якшуючи контраст за допомогою *crescendo* і *diminuendo* (типovі для бароко ефекти «світлотіні», «відлуння»), виконанні мелодій з розмаїттям штрихових акцентів, які в сполучі з набуттям гнучкості й пластичності звучання голосу, дозволяють співаку досягти відповідних стилю художніх ефектів.

Традиція виконання творів стилю бароко пов'язана з прагненням донесення експресії поетичного тексту слухачам, що вимагає від співака ясної вимови слова, активної артикуляції, виразності й деталізації вокального інтонування. Тому майбутні виконавці мають оволодівати технікою вокальної та фонетичної артикуляції на німецькій, італійській та інш. мовах, до яких звертались автори того часу, знайомитись з нормами вимови, правилами фонетики, без чого неможливо досягти стильової відповідності виконання.

Працюючи над віртуозними пасажами, прикрасами у вокальній партії, студент має вдосконалювати свою виконавську майстерність. Успішному засвоєнню техніки колоратурної фонації сприяє впевнене володіння співом у високій фонаційній позиції, збереження головного резонування протягом всього діапазону голосу, досягнення відчуття вільного підняття піднебінної фіранки, звільнення від затиску нижньої щелепи, м'язів голосового апарату.

Яскравість, легкість звучання, донесення поетичного тексту до слухачів, динамізм, емоційність та стильову адекватність у втіленні художньо-образного змісту твору забезпечує володіння виконавцем навичками реберно-діафрагмального дихання, м'якої атаки звуку, сформованим об'ємним, округлим звуком; рівністю звучання голосу протягом всього діапазону, активною подачею звуку [2].

Значної уваги потребує і оволодіння юними співаками навичками виконання орнаментально-мелодичних прикрас: мелізмів, хроматизмів, оспівування звуку в рухливому темпі, віртуозних арпеджованих та гамоподібних пасажів, форшлагів, морденто, арпеджіо, які вимагають від співака рухливості голосу, впевненого засвоєння техніки їх виконання,

поєднаних з інтонаційною точністю. Особливо важливо приділяти належну увагу оволодінню технікою виконання цих елементів студентам, які не мають рухливої від природи гортані. З ними необхідно формувати ці складні навички не у процесі роботи над художнім твором, а заздалегідь, у спеціальних вправах та вокалізах.

У визначенні темпу виконання творів рекомендується орієнтуватися на один з законів того часу – вироблення почуття міри з орієнтацією на традиції виконання пануючого в Бароко сюїтного жанру.

Отже, сучасним виконавцям необхідно підвищувати рівень ерудиції, слухового досвіду сприйняття музики Бароко, що допоможе адекватно вирішити питання вибору темпу виконання, агогічних і темпових зрушень, самостійно досягти стилістично-художньої достовірності, яскравого втілення замислувокальної спадщини видатних митців минулого.

Успішне оволодіння студентами репертуаром епохи Бароко має сприяти підвищенню їх вокально-технічного рівня, удосконаленню музичної ерудиції, формуванню художнього смаку, розвитку навичок самостійної інтерпретації і вокально-виконавської культури.

Список літератури

1. Круглова Е. В. Традиции барочного вокального искусства и современное исполнительство: на примере сочинений Г. Ф. Генделя: дисс. ... канд. искусствоведения: 17.00.02 / Круглова Елена Валентиновна. – Москва, 2007. – 288 с.
2. Симонова Э. Р. Певческий голос в западной культуре: от раннего литургического пения к belcanto: дисс. ... д-ра искусствоведения: 17.00.02 / Симонова Элеонора Рауфовна. – М., 2006. – 371 с.

TOURISM

**ПОЄДНАННЯ СОЦІАЛЬНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ
ФУНКЦІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ОСВІТНЬОГО
ТУРИЗМУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТНИХ
ПЕРЕВАГ****Джинджоян В.В.**

к.е.н., доцент

завідувач кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності
Дніпровський гуманітарний університет

Туризм по праву вважається глобальним соціально-економічним явищем сучасного світу. У практичному плані індустрія туризму, використавши очевидні, що лежать на поверхні резерви розвитку, потребує нового імпульсу, в пошуку нових технологій для обґрунтування своїх позицій в конкурентній боротьбі. Український туризм, формуючи власний шлях, потребує узагальнення накопиченого досвіду. Для багатьох держав саме туризм, будучи джерелом значних валютних надходжень, займає провідні позиції у формуванні валового внутрішнього продукту. Наприклад, частка доходів від туризму в ВВП з урахуванням мультиплікативного ефекту на Мальті становить 19,3%, на Кіпрі – 16, в Греції – 15,5, в Іспанії – 15,3, в Австрії – 12,5, у Великобританії і Франції – по 9,7, в Італії – 9,3, в Україні – 6,5% [1, с. 48].

Нові технології в туризмі характеризуються введенням на ринок вдосконалених послуг інтелектуальної діяльності людини, що володіють новими споживчими якостями, які з часом стануть об'єктом для нового вдосконалення. Метою інновації в туризмі є підвищення задоволеності клієнтів як одного з факторів підвищення їх якості життя в цілому. У сучасному світі переважають подорожі з освітнім ухилом. В даний час через свідомість людини проходить величезний потік різноманітних знань. Від пересичення різним інформаційним потоком отримані знання поступово забуваються і губляться. Попри це знання, отримані в процесі подорожей, практично назавжди залишаються в нашій пам'яті. Це пов'язано з тим, що позитивні емоції змушують людину переживати даний період знову і знову. Таким чином, освітні подорожі можуть стимулювати суспільство до подальшого розвитку.

Можливість вдосконалюватися, здобувати освіту за кордоном, пізнавати світ – зробили туризм одним з неформальних видів освіти. Під освітнім туризмом розуміються туристські поїздки, екскурсії з метою освіти, задоволення до пітливості і інших пізнавальних інтересів. Даний вид туризму сприяє формуванню освітньої мобільності, навичок само освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дав змогу встановити, що освітній туризм – явище досить поширене, хоча ще десятиліття тому такий вид

відпочинку розглядали всі. Однак останнім часом популярність «корисного відпочинку» істотно зросла. За даними Всесвітньої Молодіжної, Студентською та Освітньої Туристичної Конфедерації (WYSTC), за останні п'ять років загальна кількість студентів, готових поєднати пригоди і відпочинок з освітою. В Україні ці показники також зростають, і, ймовірно, дуже скоро зрівняються з загальносвітовими показниками, проте відмінності в розвитку напрямку присутні. Розвитку в Україні напрямків вільного відпочинку і корисних подорожей на світовому рівні перешкоджає складність процедур отримання візи для в'їзду в багато країн світу. Цей трудомісткий процес з часто непередбачуваним результатом геть відбиває бажання подорожувати без попередньої підготовки, і в результаті більше 97% освітніх поїздок за кордон здійснюються згідно заздалегідь наміченим планом [2, с. 33].

Тим часом, сьогодні в Україні ведеться активна робота для зміцнення освітнього туризму, наближення його до загальносвітових стандартів. Зокрема, Українська Туристська Асоціація (УТА) за освітніми поїздками і дитячим туризмом веде переговори з дипломатичними представництвами різних країн для спрощення візового режиму, займається інформуванням українських туристів про їхні права та можливості і т.д. Слід зазначити, що сфера освітнього туризму охоплює всі види навчання і освіти, які здійснюються поза постійного місця проживання. До основних видів освітніх (навчальних) туристичних поїздок можна віднести наступні: мовно-навчальні, спортивно-навчальні, професійне навчання.

Мовно-навчальні тури – найбільш популярний різновид освітніх турів, які користуються великою популярністю не тільки серед українців різної вікової категорії, а й серед молоді та осіб середнього віку різних країн [3]. Вікові рамки споживачів навчальних мовних курсів досить широкі: починаючи від дітей п'ятирічного віку до осіб пенсійного віку. Навчальні мовні тури організовуються, в першу чергу, в країни-носії мови (Великобританію, США, Францію, Іспанію, Німеччину, Італію, Португалію, Швейцарію). Найбільш популярний – англійська – мова вивчається також в Ірландії, на Мальті. Деякі країни, наприклад Швейцарія, пропонують дорогі, але затребувані освітні програми, що передбачають навчання одному з трьох основних європейських мов (англійської, німецької чи французької – швейцарці є безпосередніми носіями двох останніх мов) і заняття багатьма видами спорту. В основних країнах, що приймають студентів з метою вивчення іноземної мови (Великобританія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, ПАР, Республіка Мальта), кількість студентів, які приїхали вчити іноземну мову, в 2017 р. склало 1345589 осіб, що на 5,8 % більше, ніж в 2016 році, коли таких студентів було 1271635 чоловік. У 2018 році цей показник збільшився на 11,8% і досяг 1504667 осіб [4].

Ринок освітнього туризму в Україні до 2015 р. мав позитивну тенденцію, обсяги продажів освітніх агентств росли. Однак в 2015 р., як вказали агентства, вони скоротилися на 12% в порівнянні з 2014 р, що було викликано девальвацією гривни. Проте, в 2019 р позиції ринку освітнього туризму в Україні зміцнилися і зросли на 31,0% по відношенню до 2015 р.

З 2016 року зростання обсягу продажів окремих освітніх агентств досяг 146% в рік, а середній показник склав 31% [5]. При кількості студентів, відправлених на навчання окремими агентствами від 9 до 1200 чоловік, середня тривалість перебування освітніх туристів в країні вивчення мови досягла восьми тижнів, тим самим позитивно позначившись на фінансових результатах українських освітніх агентств. На сьогоднішній день на українському ринку освітнього туризму працює велика кількість туроператорів, що пропонують навчальні програми за кордоном, спектр їх пропозицій – від короткострокових мовних курсів до навчання у кращих університетах світу [6]. Більшість цих фірм давно спеціалізуються на даному турпродукті, і, як правило, в першу чергу пропонують індивідуальний підхід, що не дешево.

У той же час, великі туроператорські компанії, що мають велику агентську мережу і спеціалізуються на масовій відправці туристів на відпочинок, все частіше включають в свої каталоги освітні тури, в тому числі і групові. Такі групові поїздки обходяться дешевше індивідуальних програм, але і якість їх може сильно відрізнятись. Загальна ситуація на цьому напрямку українського туристичного ринку в цілому оцінюється як стабільна. Попит на дані послуги повільно і плавно зростає. Прогнози майбутнього освітнього туризму в Україні виглядають оптимістично. Більшість агентств прогнозують, що в 2020 р. туристський бізнес буде розширюватися після скорочення в 2015 році, особливо по академічних програмах та спеціалізованими напрямками (бізнес, менеджмент тощо) [7, с. 74].

Незважаючи на те, що на діяльність українського освітнього туризму дуже сильно впливає візовий режим країн по відношенню до України, ринок освітнього туризму дуже активно реагує на зміни цього режиму і пристосовується до них, відкриваючи для туристів нові країни і створюючи нові можливості для вивчення іноземних мов за кордоном.

Так, наприклад, жорсткість візового режиму Великобританії зумовило зменшення кількості освітніх туристів. Прогноз розвитку українського ринку освітнього туризму в сегменті німецької мови передбачає, що позиції невеликих країн, в тому числі Австрії, будуть продовжувати посилюватися у міру розвитку цих країн.

Однак, розглядаючи стан освітнього туризму в країнах Шенгенської угоди, необхідно сказати і про проблеми в розвитку даного виду туризму [8]. Першою є висока ціна. Вона зумовила те, що освітній туризм доступний певної категорії населення (особливо в Україні).

Незважаючи на те, що освіта за кордоном вважається престижною, існують нюанси, які говорять не на її користь і можуть гальмувати розвиток. Наприклад, в Іспанії і в Італії університети дуже переповнені, що не сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, а університетські програми теоретичного спрямування практично відсутні. У Франції невисока інтенсивність навчання в університетах, особливо на першому циклі. У деяких країнах існує складність для вступу до університетів та інститутів. Наприклад, в Німеччині бюрократична і дуже складна процедура вступу до університетів для іноземців.

Даючи прогнози розвитку освітнього туризму можна помітити, що, незважаючи на проблеми, існують чинники, які сприятимуть його розвитку. По-перше: добробут людей в розвинених країнах збільшується. І незабаром даний вид туризму стане доступний для всіх людей. По-друге: змінюється менталітет людей, особливо в Україні. Спостерігається зростання інтересу молодих людей до освіти. Здобуття вищої освіти стає не тільки престижним, але й необхідним, тому що все більше людей цікавлять професії, пов'язані з інтелектуальною, розумовою працею, зростає інтерес до культур зарубіжних країн. Люди стали більш цілеспрямовані, а для кар'єрного росту необхідні знання та досвід роботи в певній сфері.

Список літератури

1. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку [Текст]: Колективна монографія [Безтелесна Л.І., Сазонець І.Л. та ін.], за науковою редакцією Безтелесної Л.І. / Рівне: Волин. обереги, 2015. – 184 с.
2. Ястремська О.М. Якість трудового життя: оцінювання та підвищення: монографія / О.М. Ястремська, О.В. Стаматін, О.О. Ястремська. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2015. – 224 с.
3. Джинджоян В.В. Реалізація туристичних програм у сфері освіти, медицини, природоохорони / В.В. Джинджоян // Економіка та держава. – 2020. – № 1. – С. 50-53.
4. Тарасюк Г.М. Розвиток вітчизняного туризму в контексті світових туристичних тенденцій / Г.М. Тарасюк, О.В. Мілінчук // Науковий вісник Ужгород. націон. ун-ту. Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – № 7. Ч. 3 – 166 с. – С. 127-131.
5. Сазонець І.Л., Тадеєва Н.В. Національні моделі соціального партнерства та їх вплив на розвиток сумлінної ділової практики // Бізнес Інформ. – 2016. – № 10. – С. 21-26.
6. Стоян К.С. Сутність та концептуальні підходи до формування механізму управління підприємствами з надання послуг міжнародного туризму / І.Л. Сазонець, К.С. Стоян // [Електронний ресурс] Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3477>
7. Сазонець О.М., Саричев В.І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. – Д.: Нова ідеологія, 2012. – 252 с.
8. Сардак С.Е. Маркетинг : навч. посіб. / С.Е. Сардак, В.В. Джинджоян. – Дніпро: ДГУ, 2018. – 242 с.

Scientific publications

MATERIALS

The 10 d International scientific and practical conference
MODERN APPROACHES TO THE INTRODUCTION OF SCIENCE INTO
PRACTICE
(March 30-31, 2020)